آن روز که توسن فلک زین کردن
آرایش مشتری پروین کردن

این بود نصیب ما ز دیوان قضا
از ما چه گنه قسمت ما این کردن

قال اللہ تعالیٰ نحن نقص علیک احسن القصص

الحمد للہ کہ از تصانیف مقبول فاضل بے مثل و عالم باعمل مولانا معین الدین صاحب واعظ رحمۃ اللہ علیہ

۱۳۲۰ھ

تفسیر سورۂ یوسف

المسمیٰ بہ

لفرۂ کار

۱۹۰۲ع

بفرمائش حاج الحرمین الشریفین صدیق خواجہ خجندی تاجر کتب

در مطبع منشی نولکشور واقع لکھنؤ طبع شد

قال الله تعالی نحن نقص علیک احسن القصص

الحمد لله که از تصانیف مقبول فاضل بیمثل و عالم با عمل مولنا معین الدین صاحب واعظ رحمة الله علیه

۱۳۲۰ھ

تفسیر سورهٔ یوسف

المسمی به

[illegible]

۱۹۰۲ء

بفرمایش حاج الحرمین الشریفین صدیق خواجه خجندی تاجر کتب

در مطبع منشی نولکشور واقع لکهنؤ طبع شد

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

رَبَّنَا اٰتِنَا مِنْ لَّدُنْكَ رَحْمَةً وَّهَيِّئْ لَنَا مِنْ اَمْرِنَا رَشَدًا اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهٗ وَنَسْتَعِیْنُهٗ وَنَسْتَغْفِرُهٗ وَنُؤْمِنُ بِهٖ وَنَتَوَكَّلُ عَلَیْهِ وَنَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ اَنْفُسِنَا وَمِنْ سَیِّئَاتِ اَعْمَالِنَا وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰی سَیِّدِنَا وَنَبِیِّنَا وَحَبِیْبِ رَبِّنَا مُحَمَّدٍ صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلَیْهِ وَعَلٰی جَمِیْعِ الْاَنْبِیَاءِ وَالْمُرْسَلِیْنَ وَعَلٰی اٰهْلِ بَیْتِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَخُلَفَائِهٖ اَجْمَعِیْنَ وَسَلَّمَ تَسْلِیْمًا كَثِیْرًا كَثِیْرًا اما بعد می گوید بنده ضعیف المسکین معین المسکین غفر الله تعالی ذنوبه وستر عیوبه که مدتی ست بدید وعهدیست بعید که بتسوید سورهٔ یوسف علیه السلام با حل الفاظ ومعانی وتفسیر کلمات ومبانی آن با تحقیقات ارباب تحقیق ولطائف واشارت اصحاب تدقیق که دران سورهٔ کریمه بنظر فقیر حقیر رسیده بود وبر طبق مجالس تذکیر به ارقام کلک بیان گشته همواره خاطر متوجه به تبیض آن می بود تا تفسیر حدائق حقائق که روضه البست پر از ازهار وشقائق از مکمن بطون فائده ظهور بیرون خرامیدن گرفت وسوره فاتحة الکتاب با سوره بقره دو دفتر محرر ومقرر گشت بعد ازان که عنان مرکب بیان بصوب سورت آل عمران متوجه شد جمعی از دوستان ربانی که مائل ومطالع قصص قرآن بودند باین فقیر الطاف نمود اشاره به تقدیم سورهٔ یوسف علیه السلام وآل عمران فرمودند بنا بر آنکه چون توفیق الٰهی عز وجل رفیق گشته اتمام این سوره میسر گردد وامداد واعانت خداوندی موافقت نماید باز بترتیب معهود مراجعت نموده از آل عمران تا پایان سوره مذکر گشته در سلک تحریر منخرط گردد واین نیز دفتری باشد از دفاتر دریار مقام تفسیر حدائق الحقائق

فی کشف الاسرار الدقائق واسال الله سبحانه تعالی التوفیق باتمامه فانه المامول بافضاله والعامه

فصل در بیان مسائل سوره کریمه و سبب نزول آن اما فضائل این در کشاف و تیسیر و کشف الاسرار و غیر آن روایت کرده است از ابی بن کعب رض که حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم فرموده علموا ارقائکم سورة یوسف فانها ایما مسلم تلاها وعلمها اهله وما ملکت یمینه هون الله تعالی علیه سکرات الموت واعطاه الله تعالی القوة ان لا یحسد مسلماً یعنی بیاموزانید بندگان خودرا سورهٔ یوسف پس بدرستی هر مسلمانی سورهٔ یوسف بخواند و اهل و اطفال خودرا بیاموزاند و بندگان خودرا تعلیم کند حق تعالی سکرات مرگ بروی آسان گرداند و اورا قوة کرامة کند که بر هیچ مسلمانی حسد نبرد در اثر است هر که دوازده سوره قرآنی بخواند حق سبحانه اورا از پانزده و بیست بلیت مصئون و محفوظ دارد اول هر که سورة الحمد بخواند از ناسپاسی و کافر نعمتی نجات یابد دوم هر که سورهٔ بقره بخواند از هیبت و غارت ظالمان و دست برد دزدان ایمن گردد سوم هر که خواهد از غضب پادشاهان و شر استیلای ایشان در امان باشد سورهٔ آل عمران بخواند چهارم هر که خواهد که رزق وی کشاده و اسباب کامرانی وی آباد گردد سورهٔ انعام بخواند پنجم هر که خواهد که آئینهٔ دلش از غبار غفلت زدوده گردد و بصیقل تجلا یابد سورهٔ اعراف برخواند ششم هر که خواهد که ظلمت نفاق از باطن او مرتفع شود و بنور دقائق تجلی گردد سورة التوبة بخواند هفتم هر که خواهد از دلتنگی و غم زدگی برهد سورهٔ الم نشرح بخواند هشتم هر که خواهد از شر شیاطین و جنیان محفوظ ماند سورة الجن بخواند نهم هر که خواهد که شعلات آتش غضب در کانون سینه اش فرو نشیند و صولت خشم بجودت صبر مبدل گردد سورة العصر بخواند دهم هر که خواهد که تا از تاریکی کفر و ظلمات ظلل باطله مصئون ماند سورهٔ اخلاص بخواند و ورد خود سازد یازدهم هر که خواهد از مکر ماکران و سحر ساحران در امان باشد بتلاوت معوذتین مبادرت نماید دوازدهم هر که خواهد تا از مجموع آنچه مذکور شده است در حفظ و امان حق سبحانه و تعالی در آید باید که سورهٔ یوسف بصدق تمام بخواند از جمیع آفات دنیویه و بلیات اخرویه در کنف عصمت و حرز حمایت خداوندی جل جلاله در آید انشاء الله تعالی اما سبب نزول این سوره کریمه **قول آنست** که جماعتی از اهل کتاب نزدیک مصطفی صلی الله علیه وسلم و گفتند ای محمد دعوی نبوت میکنی و خاتم ختم النبیین در انگشت فتوت داری سخن از نزول وحی فاوحی الی عبده ما اوحی میگوئی و طیلسان مجد از جیدوس بیده بنجه دنی فتدلی فکان قاب قوسین او ادنی در بر کشی در قصص ما آورده اند که یعقوب علیه السلام از وطن اصلی خود که مقام آبا و اجداد و مسقط روسای وی بوده است بمصر انتقال فرموده و لوای نبوت بروس اهالی آنجا بر افراشته بنموده میخواهیم تا بدانیم که سبب آن انتقال و موجب آن ارتحال چه بوده خواجه صلی الله علیه وسلم که خطیب منبر وحی و ادیب کتب الهی بود فرمود انما انا بشر مثلکم تا من نمایند نمیتوانم تا نفرمایند نگویم هنوز این بود که جبرئیل امین از نزد حضرت بعای آن

این سورہ را بر سید المرسلین صلوٰۃ اللہ وسلامہ علیہ فرو د آورد و چون خواجہ صلی اللہ علیہ وسلم از استماع
وحی فارغ شد این سورہ را بر قوم خواندن گرفت **قولی دیگر آنست** کہ صحابہ رضی اللہ عنہم اجمعین نزد حضرت
رسالت صلی اللہ علیہ وسلم آمدند و گفتند یا رسول اللہ ما را آرزوے آنست کہ اللہ تعالی بما سورۃ فرستد کہ مبنی
بر امر و نہی از وعد و عید نبود بلکہ مشتمل باشد بر حکایات و قصص تا آئینۂ دل از زنگار ہموم و غصص صقالیت پذیرد
حضرت رب العالمین جل جلالہ بر وفق آرزو و طبق مراد ایشان این سورہ را انزال فرمودہ **قولی دیگر آنست**
کہ جہودان نزد مومنان افتخار مینمودند و اظہار فضل کتاب خود می کردند کہ در کتاب ما قصۂ یوسف علیہ السلام
کہ فرزند ارجمند یعقوب ست صلوٰۃ اللہ علیہ بشرح و بسط مذکور ست و سبب بیان غرائب و عجائب آن واقعہ دران
جا مسطور مومنان میگفتند کہ در کتاب ما این قصہ مذکور نیست و لطائف و حقائق آن مذبور نی مومنان بآن سبب آزردہ مند
آن می بودند کہ کیفیت آن بوحی قرآنی ظاہر شود حق سبحانہ و تعالی از برای تشریف و تکریم مومنان این سورہ کہ مشتمل بود بر احسن
القصص بخوب ترین ترتیبی بفرستاد و این عقدہ از رشتۂ عقیدہ ایشان بکمال کرم بکشاد **قولی دیگر آنست** سبب
نزول این سورہ مبارک آنست و این قولیست لطیف و نقلیست غریب کہ چون دریای نبوت و بحر زخار فتوت
موجی زد و دو گوہر شب افروز ولایت دلائل کہ دو درج عنایت یعنی آن دو قرۃ العین حسن و حسین رضی اللہ تعالی عنہما
بر ساحل عالم وجود آمدند روزی حضرت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم آن دو شاہزادہ را در کنار نہادہ بود آنروز گوئیا آفتاب و ماہتاب
از یک برج می تافتند ہنوز قیامت نیامدہ علامت وجمع الشمس والقمر مشاہدہ می افتاد آری ہر کجا در ثمین بود
در کنار موج دریا بود و ہر جا در ثمین بود مدار اوج سما بود ندانم کہ آن لنار را حدن گویم اگر عدن پر در و مرجان
بود گویم روا است کہ یخرج منہما اللؤلؤ والمرجان و اگر چمن پر روح و ریحان گویم سزا است کہ بہار ریحانتا خواجہ
عالم صلی اللہ علیہ وسلم گاہ لب بر لب حسن می نہاد و گاہ روی بر روی حسین میمالید فرمان قہرمان غیرت الٰہی جل و علا
در رسید کہ ای جبرئیل از حبیب ما علیہ السلام استفسار نمائی کہ این جگر گوشگان خویش را دوست میداری جبرئیل ع
فرود آمد و گفت یا رسول اللہ تحبہما این دو فرزند دلبند خود را دوست میداری فرمود یا اخی اولادنا اکبادنا
چگونہ دوست ندارم کہ اینان دو پارہ جگر من اند و دو روشنای بصر من اند گفت یا محمد کدام یک را دوست تر
میداری فرمود کہ این ہر دو گل از یک فصل اند و این ہر دو میوہ از یک اصل اند ہر دو در یکصد فند و ہر دو در یک شر فند
ہر دو نفحہ از ناف عبد مناف اند ہر دو لمعہ از آفتاب ماہ شگافند ہر دو گوہر از یک درج اند ہر دو کوکب از یک برجند
ہر دو در وی زمرۂ سعادت اند ہر دو پشت زرمہ سیادت اند ہر دو جگر گوشۂ رسول اند ہر دو نور دیدۂ بتول اند ہر دو
ابن اسد اللہ اند ہر دو سبط محمد رسول اللہ اند از ہر دو مصراع در مدینہ اند ہر دو شراع یک سفینہ اند ہر دو حلقہ
گیسوے سید المرسلین اند و ہر دو شعلہ علم آن لطف و لیثی اند یا اخی ہر دو را دوست میدارم جبرئیل ع فرمان سبحانہ کہ آگاہ نہ

یارسول اللہ از آنکہ این ہر دو جگر گوشہ ترا یکے را بزہر از تنای در آرند و یکے را بتیغ بیدریغ قہر سر از تن بردارند صفۂ من صفات آنحضرت ہم صبور است و ہم غیور با دشمنان معاملہ صبوری کند و با دوستان بغیوری چون خبر مہیب بسمع حبیب رسید صلی اللہ علیہ وسلم بیہوش گشت بعد از آنکہ بہوش باز آمد آواز داد کہ ای فاطمہ این دو جگر گوشہ مرا بیار چون نزد وی آمدند گفت یا اخی کہ کشند فرزندان ما را کہ آزردہ گردانند خاندن مرا گفت امتان تو یا رسول اللہ حسن را در مدینہ زہر دہند و حسین را بکربلا سر از تن جدا کنند رسول صلی اللہ علیہ وسلم باز بیہوش شد زار بگریست و گفت امتی یومنون بی دیرجون شفاعتی ثم یقتلون اولادی عجبا مِنْ اُمَّتِیْ امتان من بمن ایمان آرند و امید شفاعت من دارند و با وجود این فرزندان مرا بقتل رسانند این معاملہ از امت من بنہایت غریب و عجیب می نماید درین تاسف بود کہ جبرئیل باز فرود آمد و سورۂ یوسف آورد و گفت یارسول اللہ قاتلان اولاد تو پیغمبر زادہ نباشند بلکہ عاصیان گنہگار باشند یکی در برادران یوسف علیہ السلام نظر کن کہ پیغمبر زادگان برادر خود را چہ کردند اگر عاصیان امت تو با فرزندان تو این معاملہ کنند عجب مدار پس این سورۃ کہ صد و یازدہ آیۃ است در بینات فرود آمد تا تسلی خاطر آنحضرت گردد و قال اللہ تعالیٰ بسم اللہ الرحمن الرحیم بسم اللہ الذی جعل احسن القصص قصۂ یوسف صلوۃ اللہ سبحانہ و علیہ سلامہ الرحمن الذی جعل الملک بعد السجن حصۂ یوسف الرحیم الذی کشف بالتقوی و الصبر قصۂ یوسف صلوۃ اللہ و سلامہ علیہ الحدیث

فی فضل التسمیۃ در زہرۃ الریاض فقیر داود بن سلیمان سقینی رحمۃ اللہ علیہ آوردہ است کہ حضرت مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم فرمود کہ چون بندۂ از بندگان حق سبحانہ تعالیٰ بگوید بسم اللہ الرحمن الرحیم بنویسد حقتعالی از برای آن بندہ عبادت ہفتصد سالہ و اختصاص این عدد آنست کہ چون حقتعالی لوح و قلم را بیافرید آن قلم را صد بند بود و از ہر بندی تا بندی دیگر پنجاہ سالہ راہ پس نظر کرد حقتعالی در قلم بنظر ہیبت قلم بواسطۂ آن نظر منشق گشت خطاب آمد کہ بنویس ای قلم ہر چہ خواہد بود تا روز قیامت قلم مناجات کرد کہ الہی عنوان این منشور را بچہ چیز ابتدا کنم فرمان آمد کہ ابتدا کن بہ بسم اللہ الرحمن الرحیم پس مدت ہفتصد سال قلم بسر می گردید تا این کلمہ را بہ تمام بنوشت خطاب آمد کہ بعزتی و جلالی انما عبد من امۃ محمد صلی اللہ علیہ وسلم قال بسم اللہ الرحمن الرحیم مرۃ اکتب فی دیوانہ ثواب تسعمأت سنۃ یعنی سوگند بعزت و جلال خود من کہ ہر بندہ و کنیزکی از امت محمد صلی اللہ علیہ وسلم کہ یکبار این کلمہ را بگوید بنویسم من کہ خداوندم در دیوان وی ثواب ہفتصد سالہ عبادت یعنی آن مقدار فرصت کہ قلم در نوشتن این کلمہ کردہ بدانکہ علما را در تفسیر این آیۃ و کلمہ اقوال است قول اول ابن عباس گفت رضی اللہ عنہما معناہ انا اللہ اری من العرش الی تحت الثری یعنی منم آن خدای کہ می بینم از عرش تا تحت الثری چنانچہ ہیچ چیز از نظر من غائب نیست در لیلۂ ظلما نملۂ سودا بر صخرۂ سیاہ می بینم فرد

هبا بر ذرهٔ هوا انجنسیم بدانیم قطعه با جنبش ذره در هوا می بنیم ؛ در کار صوابیان خطا می بنیم ؛ در صومعه یا تبکده
هر جا که روی ؛ ای بنده بهش باش که ما می بنیم ؛ قول دوم هر حرفی اشارت باسمی ست از اسمای حسنی الف
اشارت بالوهیت ست ولام اشارت بلطافت ورا اشارت بربوبیت معنی چنان شود که انا منم بنا بمن بوئی ای
یعقوب لطیف منم فرح از من خواه ای یوسف رب رحیم منم بمن باز گردید ای برادران یوسف قول سوم الف
اشارت است به آلای حضرت خداوندی جل وعلی با ابراهیم صلوة الله وسلامه علیه که آتش مردم خوار را بروی برد و سلام
گردانید لام اشارت بلطف ست او سبحانه تعالی با یوسف علیه السلام که او را بعد از محنت و شدت بسیار و فراق
واشتیاق بشیار با یعقوب مکروب در مقام وصال هم عنان گردانید ورا اشارت است برحمت او سبحانه و تعالی
بر برادران یوسف ع که همه را تائب و صالح واز جمله پیغمبران گردانید پس معنی چنان شود که بحق آلای مع ابراهیم
لطفی مع یوسف ورحمتی علی اخوته ان هذه القصة احسن القصص قول چهارم الف اشارت ست بروز اول که
یوسف ع گفت انی رایت احد عشر کوکبا ولام بروز میانه چنانچه فرمود لولا ان رای برهان ربه ورا اشارت
بروز آخر که گفت رب قد آتیتنی من الملک وعلمتنی من تاویل الاحادیث دیگر نیز درین باب بزرگان انواع اقوال
در تفاسیر خویش ایراد فرموده اند ولیکن آنچه آخر همه بران اتفاق نموده اند آنست که حروف تهجی در اوائل سورها
از قبیل متشابهات ست نورمن به ولا نشتغل بکیفیته اما ارباب اشارات را درین باب لطائف ست واز
جمله آنها یه لطیفه درین کتاب عالی خطاب ایراد نمودیم تا ازین لطائف شرالف خالی نباشد و بحلیه زیب وزینت
خالی نگردد به لطیفه اول آنکه ارباب اشارات گفته اند که چون دوست با دوست خواهد که اسرار محبت در میان آرد هر
سخن که گوید برمز و اشارت گوید تا اغیار فهم آن نه کنند قطعه هر جا که من و یار بهم باز رسیدیم ؛ از بیم بداندیش لب خویش
گزیدیم بیواسطه گوش وزبان از طرب چشم ؛ بسیار سخن بود که گفتیم و شنیدیم ؛ نقلست که دران شب قرب کرامت که وصال
حبیب میسر بود و قاعدهٔ وصال بصفا الطوع نفسک وتعال بقرر سمع شریف نبوت پناهی بکلام لطیف حضرت
الٰهی جل وعلی مشرف شده و دیدهٔ انتظار کشیده بکحل مشاهده بجمال فعال الجلال جل جلاله مکحول گشته معاملات آسمانیان
بطاعت مصروف و قامات زمینیان بخواب غفلت مشغوف حبیب بی زحمت رقیب از اسرار دوست برخوردار آمده
دروازهای فاوحی الی عبده ما اوحی از پردهٔ خمول آشکارا گشته مثنوی چون حجاب هزار نور وزیده ؛ دیده در نور
بی حجاب رسید ؛ دید معبود خویش را بدرست ؛ دیده از هر چه عیب بود بشست ؛ چون نبی بی جهت خدا را دید دلی
لهجه بی زبان کلام شنید ؛ خطاب آمد که ای محمد مشتاقان صحابه تقوی خانه خاکدان دنیا در تمنای دیدار تو اند بلذت شاد نما
بلاقات خویش سرفراز گردان گفت خداوندا ازین چنین مقامی بخاکدان دنیا چگونه انتقال نمایم واز ذوق مشاهده
بخسیس مجاهده بکدام دل تنزل کنم خطاب آمد که یا محمد آنکس که ترا شب باین مقام رسانید می تواند که

در هر شب از روز یی پنج نوبت این مقام را در خانگدان دنیا بزیارت تو فرستد و آنکه خواجه علیه الصلوات والسلام
فرمود جعلت قرة عینی فی الصلوٰة سر این معنی است دیگر ای محمد این رازها که امشب با تو در میان آوردم تو در
مجمع صحابه نشسته با من یکیک بزبان جبرئیل بسمع شریعت فرو خواندم که نه جبرئیل داند که این چه رازهاست
و نه صحابه شناسد که این چه اسرارست و آن اسرار کدام است الم کهیعص طٰه یٰس حم و امثال آن چنین گویند
آنروز که جبرئیل عم این سوره را فرود آورد چون گفت الف خواجه فرمود صلی الله علیه وسلم و لسلم چون گفت
لام فرمود معلوم کردم چون گفت میم فرمود فهم نمودم جبرئیل گفت یا رسول الله چگونه است که بعضی این نمی
فهمیم فرمود ای جبرئیل چون دوست اسرار محبت با حبیب در میان نهد واسطه را از آن چه خبر باشد سر او حق
نگنجد در ضمیر جبرئیل ✤ کشف اسرار لدنی کی کند ام الکتاب ✤ نقل است که در اثنای این گفت و شنید خواجه علیه
الصلوٰة والسلام از حضرت حق سبحانه پرسید که الٰهی امت مرا ازین خلوت که امشب مرا با تست هیچ نصیب خواهد بود
فرمان آمد که بلی یا محمد مرا با تو دو خلوت است یکی امشب در حضور و دیگری در میان صحابه چنانکه بیان گشت همچنین با امت
تو نیز دو خلوت کنم یکی در گور یعنی دران منزل بی روزن و دران نه او به مرد و زن در انکنج تنهای و دران بیت الحزن
یکتای و دران وقت که دوستان از سر قبر وی باز گردند و او را دران مجلس لحد تنها بگذارند اندران خلوت را استمالت و هم
دلداری از روی می شفقت خطاب کنم گویم عبدی او حدوک عبدی و خشوک لو فقدوه لما غفرک فو عزتی و جلالی لارحمنک
رحمة تعجب منه الخلائق مثنویات چو بستر کنم خاک و بالین ز خشت ✤ دران حشر بکشا دری از بهشت ✤ فرست اندران
گنج پر حسرتم ✤ تحف روح ریحان از ان حضرتم ✤ چو گردد تنم در لحد چون غبار ✤ بهر ذره جرمی ز من درگذار ✤ خلوت دیگر
با امتت در آنروز بر رو باشد که عمامه سیاه تکویر بر سر آفتاب منیر پیچید که اذا الشمس کورت و خرقه عباسی کدورت در بر نجوم
بار جورم افگنند که و اذا النجوم انکدرت کوههای باشکوه را چون جبرئیل شطرنج بر بساط البسیط جان و ان گردانند که و
اذا الجبال سیرت دران روز با هیبت و سیاست دشمنان را بسطوت و غضب گرفتار کنم انبیا را بگفت و شنید امتان
مشغول گردانم محسنان را بثواب و جزا مشغوف کنم ملائکه را بتدبیر مهمات بندگان باز دارم امتان عاصی جانی ترا از میان
اهل عرصات بیرون افگنم در قبه های بهشت در آرم و نامه بنده خود بدست دهم و بیم گویم ای بنده من مترس که کسی را
بر حال تو اطلاعی نیست تو میگوئی من میشنوم من میگویم تو می شنوی بهر طاعتی که میرسد مژده قبول میدهم و بهر معصیت که میرسد
نوید مغفرت میرسانم ای محمد این خلوت ست من با امتان عاصی تو مثنویات اگر طاعتم نیست نه انم چه باک ✤ جواز جرم جرم که
شرکم بود سینه پاک ✤ و اگر چند رفتم براه ضلال ✤ یکی گفتمت قرب پنجاه سال ✤ من آن نامه چون خوانم از ترس و بیم ✤
گر انم خجالت رسد ای کریم ✤ اگر هست جرمم برون از شمار ✤ چه غم چون تو دارم آمرزگار ✤ خدایا اگر چند بد کرده ام ✤
ولی هرچه کردم بخود کرده ام ✤ نه آلایش مشرکانت چه باک ✤ که دریا نشد تیره از مشت خاک ✤ لطیفه دوم اگر بر سخنه کحکت

سبب بوده در اختیار این سه حروف از برای اصدار این سوره کریمه جواب آنست که این سوره مشتمل بود بر قصه که خوش
ترین قصص ست لاجرم ابتدائی این سوره بحرفی نمودند که خوشترین حروف است اما الف نقل است که چون
حق سبحانه لوح را آفرید بعد ازان قلم را از کتم عدم بقضای عالم وجود آورد قلم بر لوح اظهار تفضل خود کرد و گفت
از تو فاضل ترم زیرا که بر تو مشرف قلم مستولی من الکل الوجوه بر تو مستعلی در درجه هر که عالی قدر منزلت می فزون تر لوح
گفت آری ترا مقام تجمل و ترفع است و مرا مرتبه تحمل و تواضع و نزد ارباب معنی آن مرتبه را رجحان مقرر است لاجرم
حجت لوح مقبول افتاد و سخن قلم معلول پادشاه عالم تعالی و تعظم بسبب تفاخر و عجب قلم بنظر هیبتش منظور گردانیده
قلم مشق گشت همچنان سر نگون مدت دو هزار سال بر هیات ساجدان سر بر لوح بماند با این سجده ازان عزت
بیرون آمده منظور نظر عنایت گشت خطاب آمد که ای قلم سر بردار چون سر بر آورد قطره از نوک قلم بر جبین لوح
چکیده بود با لوح الفت گرفته آنرا علم افضال برافراشته الف نام کردند و بچهار خلعت مشرف گردانیدند یکی
راستی و دیگری بلندی سوم تجرد چهارم تقدیم و این چهار خلعت او را مظاهر چهار صفت از صفات کمال خویش گردانیدند
یعنی الف بلند است و آن نشان رفعت قدر خداوندی ست جل و علی رفیع الدرجات ذو العرش الف راست است و آن
نمودار قول الهی است جل جلاله وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ قِیْلًا الف مجرد ست و آن دلیل بی نیازی حضرت جلال
احدیت ست جل ذکره ما اتخذ صاحبة و لا ولدا الف بر همه حروف سابق ست و آن مظهر اولیت حضرت عزة است
عز اسمه هو الاول و الاخر و الظاهر و الباطن **بیت** اول بی بدایتی و آخر بی نهایتی + بی خبر از وجود تو اول آخر و
وسطه + ترتیب ای درویش درین نقل که سمت گذارش یافت اشارتی ست و بشارتی اشارت آنست که قلم
بنظر عجب در خود دید و سخنی گفت که در وی شائبه تکبر بود بنظر هیبت تادیبش فرمودند و فرق او را به تیغ سیاست
بشگافتند تا دانی که تکبر عند الله بغایت مبغوض ست و متکبر منقوص چنانچه حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم فرمود
لا یدخل الجنة من کان فی قلبه مثقال حبة خردل من کبر و لوح چون تواضع نمود ببرکت آن رفیع القدر
آمد و از همه نقائص محفوظ گشت فی لوح محفوظ تا دانی که متواضعان مرفوع اند و متکبران موضوع چنانچه حضرت
رسالت فرمود صلی الله علیه و سلم من تواضع رفعه الله و من تکبر وضعه الله اما بشارت آنست که بیک سجده
قلم زلت وی در گذرانیدند و مقبول حضرتش گردانیدند چنانچه حق جل و علی بزرگی وی قسم یاد می کند ن و القلم
و ما یسطرون چه گمان بری در بارهٔ بنده که در هر شبانه روزی شصت و چهار نوبت حضرت را سبحانه و تعالی
سجده فرائض سوای نوافل در غایت خضوع و خشوع بتقدیم میرساند اگر گناهان او در گذرانند و بدرجهٔ قبول رسانند
عجیب و غریب نباشد و نیز یک فروتنی قلم نتیجه آورد که قطره چکیده او بود چهار خلعت پوشانیدند و اگر بتواضع
فروتنی تن ما را که سلاله و خلاصهٔ آب و گل ست بچهار خلعت که صفا و وفا و رضا و لقا است مشرف گردانند چه عجب

بعد ازآنکه فضیلت تقلید درباب الف شنیدی از فضائل عقلیه هم شمه بشنوید بدآنکه دقیق نظران عالم تامل و تدبیر و
باریک بینان جهان تخیل و تفکر در خانه تصور چنین نقشبندی کرده اند و از اوصاف و نعوت الف بر صحایف تصویر
بقلم تقدیر و خامهٔ تحریر باین عبارت تعبیر نموده اند اَلِف حرفیست رقم راستی بر کشیده و شجرهٔ الیست ثمرهٔ معانیش
بمذاق اہل وفاق رسیده الف نام دارد اما با ہیچ حرفی الفت نمی گیرد لاجرم در عالم وحدت نقطهٔ و علامت
و حرکت نمی پذیرد و نیزه صورتے ست که خم و پیچ ندارد و پاکیزه سیرتیست که ہیچ آلائش ندارد حروف ہمه
فروع اند و او اصل ست پیوند ہمه بدوست ازان گویند الف وصل ست شرف سبقت دارد و ازان
سزاے تشریف ست معرف دار لیست ایستاده بجهة آن علامت تعریف ست اگر کتاب کشور معمورست
او شحنه کشور ست و اگر حروف لشکر منصور ست او قائد لشکر ست راست بدرختی می ماند که باغبان قدرت
در باغستان دبیرستان بر کنار جوئبار از برای لوح کاشته نے نی بنا دی سے نماید که مهندس فطرت
در جامع قرآن برای ابلاغ ازان احسان برافراشته رفیع نامیست که چون ملازم زبان قصد ملازمت
بارگاه کلمهٔ الله کند اول به سلام وے باید رفتن بلند مقامے ست که چون بلبل بیان آہنگ نوای ثناے
الحمد لله کند اوّل بر شاخ قدوی آرام باید گرفتن صوفی وشی ست سیاه پوش که در صدر جریدهٔ اولیا
مقام در درجه اعلی دارد محبوب دلکشے ست سیم اندام که ہر چه اول داده است نیز قامتش در درون جان
او جا دارد **قطعه** گر صف حروف خالی ازوی بودے ٭ از صفحهٔ لوح جملگی سطے بودی ٭ گر راستے
الف نبودی منظور ٭ جالیش زشرف میان سکے بودی ٭ لام حرفی ست از غایت تواضع دو تا گشته و
بجمال لینت بالطف ہمراه آمده گاہی خود را در حرف الله درج مے کند و گاہے در صدر بارگاه لا اِلٰہ
اِلَّا الله لقد کونین خرچ می کند گاہے چون زاہدان قامت خود را در خدمت منحنی ساخته و گاہی
چون عاشقان دل خود را در قدم ارباب حسن و جمال انداخته گاہی چون کشتی تیری برافراشته و گاہی
چون شتر بار تحمل برداشته ازوے بزبان حال سوال کردم که ای مرکز دائره کمال و ای مظہر تجلے جلال الف
اگرچه بجهت استقامت صدر سورهٔ یوسف را مسند ساخته و لوای ترفع بر تارک عساکر حروف برافراخته
تو باری بچه خاصیت بدولت ثانی اثنین رسیدی گفت چون در کاروان متقلبات نگاہے کردم آن کاروان
را متموّل یافتم خود را از میان ایشان بیکسو کشیدم ترسیدم که نظر من بر متمولی افتد و غنا ے او در نظر من
مستحسن نماید و طریق فقر بشکایت و اضطراب انجامد پس درمیان کاف و میم که دو فقره بے زر و سیم اند
قرار گرفتم تا در ہر طرف که نظر کنم چون خود را فقیرے بینم قصوری با حوال من راه نیابد لاجرم از برکت فقر و
محبت فقرا ہم نشین با درویشان بوده است که باین دولت مشرف گشتم که الفقر اعز الصدر بقسم

جلساء الله تعالی یوم القیامة باین سعادت فائز آمدم که مفتاح الجنة محبة الفقراء
قطعه دلا بصحبت صاحبدلان ملازم باش * که تا ترا ز وجود تو باخبر سازند * چو کیمیای نظر جانب تو اندازند
مس وجود ترا در زمان چو زر سازند * راحرفی است ضعیف شکل نحیف بنیت اما مفتاح در رحمت است و
عنوان منشور راحت گاهی وجود ضعیف خود را مقدمهٔ لشکر دنیا ساز و دوگاه بر درگاه رحمان و رحیم در باز نی
کند سر رشتهٔ راحتهای اوست و سر دفتر رحمتها اوست مجاهد صومعه وقت و نیاز است محرم حرم سرای راز و
ناز است از وی سوال کردم که ای پیر ضعیف ترکیب و ای حقیر نحیف ترتیب در محفل با من بجوی ثلاثه بچه
قابلیت نشسته و پا بجانب حروف دراز کرده گفت پای درازی من بسبب کوتاه دستی منست چنانچه گفته
اند فرد چو سر و دست طمع گر کنی ز خود کوتاه * سزد که پای درین انجمن دراز کنی * و تحقیق این سخن آنست که ما
دو برادر بودیم که بعد از ازدواج پدر قلم و مادر دوات در وجود آمدیم درمی از عالم غیب حوالهٔ ما کردند من از آن
درم بمقتضای سبق المفردون استغفار نموده بآن برادر ارزانی داشتم و لوای فقر بر فرق معامله خود برافراشتم
لاجرم مرا قافله سالار کاروان رحمت ساختند و برادرم را بشامت محبت درم و دینار مقدمهٔ لشکر زحمت
گردانیدند اگرچه از لباس صورت و معنی عاری ام اما در مقام امیدواری ام و این رباعی مصدری را قاری
ام قطعه روزی که نصیب خوب کیشان بخشند * قسمی بمن رند پریشان بخشند * و اگر نیک بوم مرا از ایشان
شمرند * ور بد باشم مرا بدیشان بخشند * لطیفه دیگر بدانکه این سه حروف را با حوال آدمی نسبت تام ست
اول بیان کردیم که الف نقطهٔ بود از سر قلم افتاده و دبیر تقدیر آن نقطه را بر صفحه لوح برکشیده آدمی نیز قطرهٔ
نطفه الیست که از سر میل چکیده و استاد صنع ربانی آن قطره را سرو چمن جوانی و صنوبر باغ زندگانی گردانیده
بعد از ان گردش روزگار و مرور لیل و نهار در وی تصرف نموده تحمل بار مدام و غم و اندوه ایام تشویش با چون
لام دو تا گردانیده و در پیری با سیر هی گرفتار گشته بعد از ان بر بستر رنجوری و بالین مهجوری چون را نحیف
و ضعیف خوابانیده و زار و نزارش گردانیده ابتدای حال انتهای مآل ترا در اوائل این قصه بر حصه
بتو می نماید تا ایام جوانی را استیفا امانی مغرور نگردی و باد نخوت و غرور را از سر خویش بیرون کنی رباعی
امروز بازگونه منزل اجل بر ممسند * فردا چو زیر خاک لگدکوب هر سی * از برگ ریز یاد کن و دل منه بباغ *
ای بلبلی که بر سر گل در ترنمی قوله الٓر تلك آيت الكتاب المبين يعني سوگند بالوهيت ما و سوگند بلطف ما که این
آیات که بتو ارسال فرمودیم درین سوره آیتهای کتابی ست که ظاهر است اعراو در اعجاز و اغراب و روشن است
معانی او در ایجاز و اطناب و مراد از کتاب باین تقدیر قرآن باشد پس توصیف کتاب بمبین بقول ابن عباس
رضی الله عنهما بدان معنی است که در وی بیان حرام و حلال است و بقول ابو قتاده رضی الله عنه بجهت آنکه

درو ی بیان رشد و ضلال ست و بقول امام ابو منصور ماتریدی رحمة الله علیه بدان معنی است که دروی بیان
حق و باطل و جور و عدل ست و بقول بعضی بدان معنی ست که هرچه شما را در امر دین مهم اوست دروی بیین و مبین ست
و مبین هم لازمی ست و هم متعدی چون بمعنی لازمی حمل کنی یعنی پیدا بدان معنی ست که امر و نهی و وعد و وعید و حرام و حلال
و ی پیداست و چون معنی متعدی محمول داری یعنی پیدا کننده بدان معنی ست که پیدا کننده مطیع از
عاصی و امر از نهی و حلال از حرام و بیان کننده اگرچه بحقیقت حق سبحانه و تعالی ست ولیکن چون بیان بکتاب
بود از آنجهت کتاب را مبین گفت و ارباب معرفت گفته اند که در بیان رسول و انزال کتاب تحقیق احکام محبت ست
و تاکید اسباب وصلت زیرا که چون محب از حقیقت وصال محبوب گرد و برسول انس تمام گیرد و چون از شهود حجاب
در پردهٔ احتجاب در آید تسلی تمام بورود کتابش حاصل آید لمولفه عفی الله عنه هر که هجرش ز وصل شد مانع
برسول و کتاب شد قانع * چونکه باشد ز یار خود محجوب * انس گیرد بنامه و مکتوب * وانکه میزان وصل بر سنجد *
واسطه درمیان نمی گنجد * مصطفی تا ندید نور شهود * چشم بر راه جبرئیلش بود * منتظر می نشست ایامی * تا که
آید ز دوست پیغامی * چون بر افتاد از جمال نقاب * گشت جبرئیل درمیانه حجاب * قوله تعالی اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ
قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ بدرستی و راستی که ما فرستادیم این کتاب مبین را که دروی قصهٔ یوسف
ست عم مذکور در حالیکه آن کتاب مقروء بود بزبان عربی تا شاید که شما ای عربان بآسانی دریابید و فهم
کنید معانی آن را بآسانی کذا فسره صاحب الکشاف بدان العزیز احتجاج کرده اند اختیار بعضے از معتزله
این آیة براین که قرآن مخلوق ست بدو وجه یکے نسبت انزال فرمود بقرآن و انزال عبارت ست
از فرو فرستادن و هرچه فرو فرستاده شود منتقل گردد از علو بسفل و این معنی از صفات حادثات ست نه قدیم
زیرا که در قدیم توهم تنزیل و تحویل مجوز نیست دوم آنکه وصف فرمود بعربی و قدیم از وے منزه ست و اهل
سنت جواب ایشان میگویند که قرآن دو اعتبار دارد یکی آنکه کلام حق سبحانه و تعالی ست قائم بذات وی باین
معنے غیر مخلوق ست و اعتبار دیگر آنکه مقرو بزبان ماست و مکتوب در صحف ما و محفوظ در قلوب ما باین اعتبار
مخلوق ست و آنکه اسناد نزول و عربیت بآن فرمود باین اعتبار دوم ست پس نزاع مرتفع گشت فالحمد
لله تعالی بدانکه ادراک ظهور قدیم در کسوت حدوث بغایت مشکل ست تا آنانکه از غشاوه حدوث قدم بیرون
ننهاده و نقاب صنعت و حروف از جمال این پرده گیی عالم غیب بر نداشته اند از حقیقت این معنی اطلاع نیافته اند
کلامی که صفت قدیم ست قائم بذات قدیم با بعالم حدوث آید و مونس جان اهل رحمت و مرهم دل مهجوران گردد با لباسهای
مختلف و کسوتهای گوناگون متکیف می باید شد و تحقیق این آنست که چون قرآن از قصر غیب بعالم شهادت می آمد
و از عالم بی رنگے بسر حد جهان رنگ آمیزی نزول می فرمود اول تجلی که در قلم و در آن تجلی کسوت پوشیده تا قلم را

قابلیت قبول آن پدید آمد وچون بلوح آمد کسوت دیگر پوشید وچون از لوح به پیشانی اسرافیل منعکس گشت
کسوت دیگر اختیار کرد وچون از لوح پیشانی اسرافیل منظور نظر جبرئیل آمد و بر معنی آن اطلاع یافت کسوت
دیگرش پوشانیدند وچون از جبرئیل بحضرت احمد مجتبیٰ محمد مصطفےٰ صلی اللہ علیہ وسلم منتقل گشت بنقاب دیگر
محتجب شد وچون از خواجہ عالم صلے اللہ علیہ وسلم بصحابہ کرام رضی اللہ عنہم رسید بحجاب دیگر در آمد حاصل
این عروس حجلہ غیب بصد ہزار پردہ متواری گشتہ است تا امروز بمشاطگی حروف وقلم بر تخت قرطاس بر دیدہ
تجلی میکند وبدلالگی آواز در گوشہاے ارباب راز نغمہ سرای می نماید قال مؤلف عفی عنہ بسم اللہ الرحمن الرحیم
این چہ کتاب ست کتاب کریم ❊ زنگ زداے دل اصحاب ریب ❊ پردہ کشائے رخ اسرار غیب ❊ راہ نماے
ہمہ رہ خواندگان ❊ قفل کشائی ہمہ درماندگان ❊ قرص تباشیر صباح قدم ❊ کردہ طلوع از افق دم بدم ❊
ہست قلم بیذق فرمان او ❊ لوح یکی فرد ک دیوان او ❊ بحر فلک پرور و مرجان اوست ❊ نہ طبقش یک طبق
خوان اوست ❊ **فصل فی بیان فضائل القرآن** در خلاصۃ الحدائق آوردہ است کہ حضرت
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود مَا مِنْ شَفِیْعٍ اَفْضَلَ مَنْزِلَۃً عِنْدَ اللّٰہِ تَعَالٰی یَوْمَ الْقِیَامَۃِ
مِنَ الْقُرْاٰنِ لَا نَبِیٌّ وَّلَا مَلَکٌ وَّلَا غَیْرُہٗ یعنی نیست ہیچ شفیعے بزرگ منزلت تر نزد خداے سبحانہ
روز قیامت از قرآن نہ پیغمبر نہ فرشتہ ونہ غیر ایشان زیرا کہ ہم پیغمبر وہم فرشتہ مخلوق اند و قرآن غیر مخلوق
خواجہ محمد بن علی حکیم ترمذی قدس اللہ روحہ گفتہ است کہ حق تعالے از آثار ربوبیت خود چہار
چیز در زمین فرستادہ است قرآن وکعبہ ومومن وسلطان قرآن آئینہ بہای اوست وکعبہ مطلع وفای او
ومومن مظہر نور او وسلطان ظل ظہور او وشیخ سہل عبد اللہ تستری روح اللہ روحہ گفتہ است کہ اگر حق سبحانہ
بندہ را بعدد ہر حرف از قرآن ہزار ہزار فہم عطا فرماید ہنوز بحقائق ودقائق ونکات واسراری کہ در قرآن
مودع است نرسد زیرا کہ قرآن صفت حق تعالی است وصفت او چون بجانہ ذات او بی نہایت فہم متناہی
معانی غیر متناہی را چگونہ درک تواند کرد پس آنچہ بر دلہا ظاہر ومکشوف گردد بقدر آنست کہ سبحانہ وتعالے
بر آن دلہا بکشاید ودر آئینہ قرآنی جمال ربانی بایشان نماید شیخ جنید بغدادی برد اللہ مضجعہ گفتہ است روزی
بر شیخ سری سقطے قدس اللہ سرہ در آمدم دیدم مردی نزد وی از ہوش رفتہ از حال وے پرسیدم شیخ
فرمود آیتی از کلام اللہ شنیدہ است وسری از اسرار آن آیۃ بروی مکشوف گشتہ در برابر آن ہوش از وے
زائل شدہ ونماز نیز از وی فوت گشتہ شیخ جنید قدس سرہ می فرماید کہ من گفتم ہمان آیۃ را باز خوانید باز خواندند ہوش
باز آمد شیخ سری رحمۃ اللہ تعالی علیہ از من پرسید کہ این علم از کجا بتو رسیدہ است گفتم ای شیخ موہبت رفتن
نور دیدہ یعقوب علیہ السلام دیدن پیراہن خون آلودہ بود باز یافتن آن نیز ہمان دیدن پیراہن بود

آن راکہ نور دیدہ بجہت مخلوقی رفتہ باشد ہم بسبب مخلوق باز می گردد آنرا کہ عقل و ہوش برای حقتعالی رفتہ باشد ہم از ممر حق تعالی باز آید زیرا کہ حق سبحانہ را بغیر حق بدست نتوان آورد از برائی آنکہ ہرچہ را خواہی بغیر آن چیز بدست آری او را بدان غیر بباید فریفتن تا منقاد تو گردد حق تعالے را بہیچ چیز نتوان فریفت چنانچہ **غزل** عقل گوید کہ من او را بزبان بفریبم ✣ عشق گوید کہ خمش باش بجان بفریبم ✣ جان بدو گوید رو برمن و بر خویش مخند ✣ چیست کو را نبود تاش بدان بفریبم ✣ نیست غمگین و پر اندیشہ و مدہوش چو من ✣ تا من او را بمی رطل گران بفریبم ✣ نیست ممنون جہان بستہ این عالم خاک ✣ تا من او را بزر و ملک جہان بفریبم او فرشتہ است اگرچہ کہ بصورت بشر است ✣ شہوتے نیست کہ او را بزبان بفریبم ✣ نیست محجوب کہ رنجور کنم خود را من ✣ تا کہ آگہ کنم او را بفغان بفریبم ✣ عزت صورت غیبی خود از آن افزون است ✣ کہ من او را بچنین یا بچنان بفریبم ✣ شمس تبریز کہ برگزیدہ و محبوب وی است ✣ مگر او را بہمان قطب زمان بفریبم ✣ در خبر است کہ فردا بندۂ قرآن خوان را چون در بہشت در آرند در صحن بہشت بگردد انہار و اشجار رسیدہ چشم بالا کند درجات بیشمار بیند گوید این درجہا کیست خطاب آید کہ این درجات تست اقرأ و ارق یعنی می خوان و بر میرو دگو ید بجہد چند روم گویند بہر سورت درجہ خداوند ترا کرامت فرمودہ بندہ از غایت تعجب گوید بہر سورہ درجہ خداوند تعالی فرماید کہ بہر عشری درجہ دہم بندہ گوید بہر عشری درجہ حق تعالی فرماید بہر آیتی درجہ عطا کنم بندہ گوید بہر آیتی درجہ حقتعالی فرماید بہر حرفی درجہ بخشم ای بندہ قرآن میخوان و بالا میرو و فرشتگان از چپ و راست او در آمدہ بہر حرفی درجہ ہمہ بر میدارند چون بدرجہ اخیر رسد بمشہود و شہود رسیدہ باشد بر مسند لقای سرمدی تکیہ کردہ بگوید خداوندا قرآن خواندم و ختم کردم ندائی از حضرت ذوالجلال جل جلالہ در رسد کہ ای بندۂ بیچارہ تو قرآن خواندے من شنیدم و در تو مے نگریستم نوبت تو بگذشت اکنون نوبت من است ای بندہ تو مے شنو تا من مے خوانم حضرت پادشاہ عالم و تعالی و تقدس تعظیم قرآن خواندن آغاز کند و سورۂ طٰہٰ و یٰس برخواند بندہ از لذت سماع آن والہ و مدہوش شود عقل از وے رمیدہ و قرار از وے بریدہ گردد گوید بار خدایا شنیدم لذت گفتار تو آیا چون بود لذت دیدار تو پادشاہ عالم جل و علی حجاب جلال از پیش جمال بردارد و گوید بندۂ من لذت گفتار من شنیدی لذت دیدار من ببین **قطعہ** صبح محشر کہ من از خواب گران برخیزم ہمچو نرگس بکمالت نگران برخیزم ✣ در مقامی کہ شہیدان غمت را طلبند ✣ من بخون غرقہ کفن نعرہ زنان برخیزم ✣ چون شوم خاک بخاکم گذرے کن چو صبا ✣ تا بہویت ز زمین رقص کنان برخیزم **لطیفہ در تعریف قرآن** بشنو ای عزیز قرآن نامہ الیست کہ گنج او تبارک است نام او کتاب انزلناہ الیک مبارک است برفلک ہدی زہرہ روشن جبین ست ہدایت حمایت او الٓر تلک ایات الکتاب المبین ست [illegible]

افلاکی این ست قاصد مقاصد اسلاک یقین است باز بلند پرواز ازل و ابد است بلبل بلند آواز غرف سرمد است از
فنون عشق است که مطربان بزم حبیب در پرده محبوبانه می نوازند از غنون شوق است که باغبانان گلشن سرای
انا ظل شوق الابرار بر کنار جویبار انا الیهم لاشد شوقا می پرورانند صاحب کمالی ست که در محافل ارباب
فصاحت آوازهٔ نقارهٔ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِ در می اندازند صاحب جمالی ست که در مجمع عرائس با ملاحت
صدای ندای لا یمسه الا المطهرون در میدهد خورشید طلعتی ست که در مطلع نکهتش الطباق سموات سبع یک طبق است
عطارد فطنتی ست که در مکتب تعلیمش الواح توریت و انجیل یک ورق ست کتاب آن مقصودی است که رقم
قلم کرم او هیچ آب رفع نگرد و خطاب آن مقدری است که تیر تقدیر او بهیچ باب رفع نه شود وهم بشریت و فهم
ملکیت از ادراک معانی نهانی او دور است معجزهٔ آن ممدوح سبکروح قَدْ جَاءَكُم مِّنَ اللَّهِ نُورٌ هست یا روفلان
ارباب طلب است گل گلزار اصحاب طرب است مثنویات ای گل گلزار همه بلبلان + ای تو آرام دل طالبان
آئینه دار رخ شاهی توئی + مطلع انوار الٰهی توئی + مائدهٔ ربع معانی توئی + قاعدهٔ سبع مثانی توئی + مایهٔ
هر مفلس سکین تو بس + مونس جان من غمگین تو بس + دست بفتراک تو خواهم زدن + با تو بخلوت کده وحدت
شدن + درد مرا باید درمان تو باش + بدرقه خدمت سلطان تو باش + زنگ ز مرات دل من زدای + بر دلم اسرار
حقیقت کشائی + مصقله پرواز مرا جلوه ده + در دل من نور خدا جلوه ده + برفگن این پرده ز اسرار دوست + آنکه
دلم عاشق دیدار اوست + جمله ذرات وجود مرا + آئینه ساز که بینم خدا + انچه توانی بوصالی العوبش + خلعت خاص
بمعنے بپوش + تاج کرامت بسر ما بنه + هر چه مراد است خدایا بده قوله تعالی نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ یعنی ما بر تو
میخوانیم ای محمد خوبترین قصه کردنی بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَٰذَا الْقُرْآنَ بطریق وحی بر تو بزبان جبرئیل علیه السلام این سوره وَإِن
كُنتَ مِن قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ بدرستیکه بودی تو پیش از انکه وحی بتو فرستیم بی خبر از خبر واقعات قصهٔ یوسف علیه السلام
و این ان مخففه است از مثقله بقرینه لمن الغافلین کشف بدان که لفظ قصص احتمال دو معنے دارد
یکی اقتصاص که مصدر است بمعنے قصه کردن تا تقدیر چنین شود که نحن نقص علیک احسن الاقتصاص و
دیگر بمعنے مفعول یعنے مقصوص بمعنے قصه کرده شده تقدیر چنین شود که نحن نقص علیک احسن بالقص به
من الاحادیث چه فعل باین هر دو معنے آمده است چنانکه سَلَب و طَلَب که بمعنی مصدر است و هم بمعنے
مفعول و اگر گویند احسن القصص بمعنی نیکوترین قصه هاست این قول خطا باشد زیرا که قصص بنصب قاف
مصدر قص یقص قصة و قصصاً آمده است و اگر مراد قصها بودی بکسر قاف آمدی تا ابن عباس گفت رضی الله عنهما
بمعنے نحن نبین لک احسن البیان است و مراد از قصه باصطلاح عربیت بیان کردن خبر ست یعنی در بی چنانچه مقتضای
سوق کلام باشد و پس و خوبی قصه آنست که جید الالفاظ و صریح المعنے باشد بحیثیتی که ارتباط الفاظ او بمعانی مرتب

مقصود ه باشد تا آن معانی مراده در الفاظ منتظمه به طریق وضوح مفهوم گردد اما در بیان احسنیت قصه بدانکه علمای
تفسیر قدس الله ارواحهم و ارباب تصنیف و تحریر چند وجه درین باب بیان فرموده اند اما این فقیر بعد از مطالعهٔ آن
وجوه چند وجه مرغوب مشحون بصنوف اشارت در سلک عبارت درآورد تا مروح ارواح سامعان و منظر
ریاض بواطن طالبان باشد وجه اول آنست که این قصه از ابتدا تا انتها در زمان مدید و عهد بعید بوقوع
پیوست تا از امام حسن بصری رحمة الله علیه مرویست که فرموده از دیدن خواب که مقدمهٔ این خبر با خطر و
عنوان این قصهٔ با حصه است تا برجوع فرزند به پدر اعنی یوسف به یعقوب علیهما السلام تا مدت هشتاد سال
شده بود و درین مدت مدید یعقوب مکروب را علیه السلام هر سال خبری طاری میشد و هر ماهی ناله و آهی و هر هفته
غم نهفته و هر روزی سوزی و هر شبی تبی و هر ساعتی شناعتی و هر دمی غمی و بهر طرفة العین فراق قرة العین می بود
چون این قصه مشتمل برین وقائع غریبه و بدائع عجیبه بود لاجرم موسوم باحسن القصص آمد وجه دوم آنست که این قصه
منسوب بود بچهار کریم اول گوینده قصه کریم بود اِنَّ رَبِّیْ غَنِیٌّ كَرِیْمٌ دوم زبان رسول کریم بود اِنَّهٗ لَقَوْلُ رَسُوْلٍ كَرِیْمٍ
سوم بیان احوال کریم بود اِنْ هٰذَا اِلَّا مَلَكٌ كَرِیْمٌ چهارم ذکر آن در قرآن کریم بود اِنَّهٗ لَقُرْاٰنٌ كَرِیْمٌ چون کرم نزد ایزد
تعالی خوبترین صفات است قصه که مشتمل بود بدین چهار کریم نسبت نیز خوب ترین قصه ها اند نکته بدان ای درویش
که تو نیز منسوبی بچهار کریم اول بنده رب کریمی یٰۤاَیُّهَا الْاِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِیْمِ دوم امت رسول کریمی اِنَّهٗ لَقَوْلُ
رَسُوْلٍ كَرِیْمٍ سوم پیروی قرآن کریمی اِنَّهٗ لَقُرْاٰنٌ كَرِیْمٌ چهارم خود کریم و کریم زاده وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِیْۤ اٰدَمَ لاجرم
بدانکه این قصه خوب ترین حکایات است تو نیز خوبترین کائناتی فَتَبٰرَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخٰلِقِیْنَ وجه
سوم آنست که قصه های پیغمبران دیگر علیهم السلام در سوره های متفرقه مذکور است و این قصه با حصه تمام
در یک سوره مزبور است مثلاً قصهٔ آدم علیه السلام در دوازده سوره مذکور است و قصهٔ نوح علیه السلام نیز
در دوازده سوره مسطور است و قصهٔ هود در چهارده سوره مبین است و قصه ابراهیم در شش سوره موده است
و قصهٔ لوط در نه سوره پیدا است و قصه موسی در بیست و نه سوره آورده است و قصه شعیب در سه سوره
یاد کرده است و قصه عزیر در دو سوره ایراد فرموده و قصهٔ ایوب در دو سوره تعداد کرده است و قصه
یونس در چهار سوره درج فرموده و قصه داود در پنج سوره صادر نموده و قصهٔ سلیمان در چهار سوره مقرر
است و قصه زکریا در سه سوره آمده است و قصهٔ عیسی در نه سوره معدود است و قصه یحیی در دو سوره معمور است
اما قصه یوسف علیه السلام در همین یک سوره از اول تا آخر مذکور و مزبور است پس احسنیت او را جهت این باشد
وجه چهارم آنست که قصه های پیغمبران دیگر علیهم السلام مشقت و محنت کشیدن ایشان از مر بیگانگان کافران
بود و در قصه یوسف علیه السلام جور و جفا کشیدن او از آشنا و برادران بود شعر من از بیگانگان هرگز ننالم

که باسن هرچه کرد آن آشنا کرد ❊ پس قصهٔ که در دنام دشمن مذکور نبود هر آئینه احسن القصص باشد وجه پنجم آنست
که محمد بن یحیی فارس سره گفت که این قصه احسن القصص ست زیرا که درو بیان سه حالتست که آن سه
حالت احسن احوال ست پس این قطعه مشتمل برین سه حالت احسن القصص باشد اما بیان این سه حالت اول رعایت
خدمت حق سبحانه وتعالی در شدت و رخا دوم تحسین اخلاق در جمیع معامله سوم بجای داشتن مروت بقدر وسع در همه
وقت اما رعایت خدمت حق سبحانه وتعالی آن بود که در حین قید رقیت و در آوان اظهار سلطنت یوسف
صدیق علیه السلام از روی تحقیق بخدمت وطاعت الهی جل وعلی کماهی بذل جهد وطاقت می نمود و در شدت
و رخا میان بلا و نعما تفاوت نمی دید و این لطف است بی نهایت و توفیق است بی غایت اما تحسین اخلاق آن
بود که هرچند از طرائف خلائق و صنائف طوائف محنت و مشقت بدان حضرت عاید میگشت او در برابر هر محنتی
محبتی پیش می برد بجای هر کم داشتی در گذاشتی مینمود و هرچه در باره وی میکردند وی عفو میکرد و چند آنکه بر صفحه ضمیر منیر وی
رقم اندوه وغم می نگاشت وی محو میفرمود و این نیز اعلائی مقامات واقصای درجات بود اما اقامت مروت
آنکه هرچند از برادران نسبت بآن یگانهٔ زمان شائبه حسد و اندیشهٔ نیک و بد ملاحظه می افتاد هرگز بروی ایشان
پیدا نکرد و بر روس اشهاد شان رسوا نکرد بلکه بجای انتقام انعام مینمود و بهر جفائی وفائی پیش می برد و این صفت
در سخاوت نشانی عظیم دارد و سخاوت را عند الله منزلت ما لا کلام است پس باین سبب این قصه احسن القصص باشد
وجه ششم آنست که امام انام عبد الکریم بن هوزان قشیری قدس الله روحه فرموده است وجه تسمیه این قصه
باحسن القصص آنست که درین قصه ذکر محبت محب است با حبیب و اظهار محنت و شفقت آن دردمند غریب بان
مقصود از بیان قصه استحکام محبت حبیب ست با حبیب و عبرت گرفتن در طریق مودت ازین قصه غریب عجیب زیرا که این
قصه ایست در وی بیان طالب و مطلوب نشان محب و محبوب یعنی قصهٔ جمال یوسف و عشق یعقوب و قصهٔ مالک و مرقوق است
بیان نیاز عاشق و ناز معشوق است درین قصه ذکر حبس و اطلاق ست لذت وصال و محنت فراق ست و ازین قصه
هر کرا سری و هوسی آنست و با هر سری نفسی و در قصه اهل عشق اسرار بینی فردا گر عشق بنودی و غم عشق بنودی ❊ چندین
سخن خوب که گفتی و شنودی ❊ وجه هفتم هم امام قشیری رحمة الله علیه در وجه تسمیه این قصه باحسن القصص میفرماید
که درین قصه امر و نهی بنود که آن موجب اشتغال دل بخوف تقصیر باشد چرا که اکثر قصص مبین طرق معاملات است
این قصه با حصهٔ ارباب حالات است وجه هشتم آن ست که صاحب این قصه از حصهٔ نفس و هوا مبرا است
و از متابعت ابلیس ببرکت طهارت و تقدیس مترا از مقتضای هوای نفس خسیس و تلبیس ابلیس چنان
در گذشته که نه مدعی پیرامن این معنی تواند گشتن و بقدم ترک مراد ازین کوی هیلی و فساد تواند گشتن اگر نه بدرقهٔ
عصمت چراغ هدایت در راه آن صاحب دولت داشته بیم آن بودی که از شقای حرص شهوت

بدوزخ ذلت گرفتار گشتی اما کسی که باین عصمت مؤید گشته و در پردهٔ عفت متواری مانده اگر قصه او احسن القصص
گردد عجیب نیست وجه نهم آنست آری که درین قصه امیدواری طوایف گنهگاران و صلاح معاملات تباه
روزگاران از آنجهت موسوم باحسن القصص گشته گویا سبحانه و تعالی بقول ای محمد اگر گنهگاران امت و
گرفتاران خطا و زلت که لباس بدنش معصیت آلوده اند و مدت عمر سرگردان بیابان عصیان بوده اند
گریبان ندامت گرفته بدرگاه تو آیند و از خوف عذاب ما ترسان و از بیم عذاب ما لرزان باشند تو سوره یوسف
برایشان خوان تا دانند که با وجود آزردن برادران مر یوسف را علیه السلام عاقبت چون شرمنده و سر خجالت
پیش افگنده ببارگاه یوسف آمدند و یوسف هرچه کرده بودند از همه درگذرانیده لا تثریب علیکم الیوم کذلک
اکرم الاکرمین جل جلاله چون بندگان گنهگاران با چنان معذرت شدیده به ندامت و استغفار پیش آیند و باین
نیازمندی مبادرت نمایند **نظم** نفس من بگرفت سرتاپای من ـ گر نگیری دست من ای وای من +
جمله ترسند از تو من ترسم ز خود + کز تو نیکی دیده ام وز خویش بد + ای گنه آمرز عذر آموز من + سوختم
صد ره چه خواهی سوز من + من ز غفلت صد گنه را کرده ساز + تو عوض صد گونه رحمت داده باز + چون
ندانستم خطا کردم ببخش + بر دل و بر جان پر دردم ببخش + عفو کن دون همتی های مرا + محو کن بیحرمتی های مرا
مبتلای خویش و حیران توام + گر بد و گر نیک هم زان توام + لا جرم اکرم الاکرمین و ارحم الراحمین
جل جلاله و عم نواله چنانکه یوسف از همه جفاهای برادران درگذشت او نیز بکمال کرم از کل معاصی بندگان
درگذرد و قل یا عبادی الذین اسرفوا علی انفسهم لا تقنطوا من رحمة الله و همچنین ای محمد اگر آزار ندگان مادر
و پدر شکسته دل و مضطرب بجانب تو آیند و از کردهای خود پشیمان شوند تو هم قصه یوسف بر ایشان خوان تا
چنانکه پدر یوسف را از فرزندان او راضی گردانیدم کذلک چون امتان تو برضای ما کوشند مادر و پدر و غیر
ایشان را نیز همه را از ایشان راضی گردانیم **شعر** یا لیت تحلو و الحیات مریرة + و یا لیت ترضی و الانام غضاب +
چون تو شیرین چه غم گر تلخ گردد کام جان + چون تو خوشنودی چه بیم از خلق باشد خشمگین + و اگر اندوه کنان شکسته
دل بجانب تو آیند و از اندوه انبوه خود شکوه کنند تو هم سوره یوسف بر ایشان خوان تا دانند که چنانکه یوسف از اندوه
گوناگون رهانیدم ایشان را نیز از غم و اندوه دینی و آخرت برهانیم و بمراد و مقصود برسانیم و چون یوسف را علیه السلام از
چاه و زندان بیرون آوردیم و تخت تاج و مملکت مصر نشاندیم ایشان را نیز از چاه گناه و زندان دنیوی بیرون
آورده پادشاه مملکت مصر جنت گردانیم وَاِذَا رَاَيْتَ ثَمَّ رَاَيْتَ نَعِيْمًا وَّمُلْكًا كَبِيْرًا **غزل** نقل کن زین نفس
سگ گر قرب جان میبایدت + درگذر زین چاه زندان گر جهان میبایدت + باز عرشی گر ز پی جبرئیل دارے
پر بر آر + ورنه در گلخن نشین گر استخوان میبایدت + نفس را چون جعفر طیار برکن بال و پر + گر [illegible] بال و پر

چون مرغ جان میبایدت ✤ چون تو آزردوستی از مزاج وبس جدا ✤ همچو ابراهیم آتش بوستان میبایدت ✤
ای خرمرده سگ نفست بگلخن درکشید ✤ بس چو عیسی بر فلک دامن کشان میبایدت وگر ای محمد اگر پیران
محنت کشیده گرم وسرد جهان دیده گریبان صبر دریده پشت تحمل خمیده بدرگاه تو آیند واز مفارقت اولاد واخوان
وقرة العین وثمرة الفواد خود بنالند تو هم سوره یوسف علیه السلام بر ایشان خوان یعنی چنانکه یعقوب مکروب را
علیه السلام بعد از هجران بسیار بملاقات یار رسانیدیم ایشانرا نیز از محنت مفارقت بنعمت مواصلت برسانیم رباعی
یوسف گم گشته باز آید بکنعان غم مخور ✤ کلبهٔ احزان شود روزی گلستان غم مخور ✤ گر بهار عمر باشد باز در صحن
چمن ✤ چتر گل در سر کشی ای مرغ خوشخوان غم مخور ✤ باز اگر سوختگان آتش عشق که از سوز وصال وعشق
جمال دل وجان برکف نهاده وخانمان بباد برداده بدرگاه تو آیند واز سوز عشق وداغ فراق ناله کشند
تو سوره یوسف علیه السلام بر ایشان خوان وبگوی چنانکه زلیخا نامراد را بمراد رسانیدیم شما را نیز بمراد رسانیم ✤
غزل خرم آن لحظه که مشتاق بیاری برسد ✤ آرزومند نگاری بنگاری برسد ✤ قیمت وصل نداند مگر آن سوخته
که بس از دوری بسیار بیاری برسد ✤ عزت گل نشناسد مگر آن مرغ اسیر ✤ که خزان دیده بود وبه بهاری برسد
وجه دهم آنست که در تفسیر میگویند وبعضی اصحاب صفه رضی الله تعالی عنهم از حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم
سوال کردند که یا رسول الله حقتعالی قصهٔ یوسف را علیه السلام احسن خواند حکمت در آنچه بود فرمود از جهت آنکه گوینده
این نیکوگو نیست وصاحب این قصه نیکوروی ومخاطب نیکوخوی گفتند یا رسول الله دیگر پیغمبر نیکوروی نبوده اند فرمود
بوده اند اما نه چون یوسف علیه السلام فان یوسف کان فی اللیل قمرا وفی النهار شمسا وفی السحر کوکبا یعنی
دایرهٔ رویش در شبهای تاریک از ماه تمام نیابت داشتی وآینه جمالش در روزهای تیره از تاب آفتاب تابان
تر بودی ودر اسحار چون کوکب ثواقب رهنمای گردی وز غموم عموم گلستان رویش باغ دلگشای غمگینان بودی
گرسنه اگر او دیدی خورسند گشتی محنت دیده بدیدار وی از جهد شدی قدم بر زمین خشک نهادی تر وتازه وسیراب
گشتی شاخ برهنه را بدست حق پرست بسودی با اوراق واز هار آمدی چون تبسم فرمودی نور از آستان ظهور نمودی
وچون سخن گفتن آغاز کردی شعاع نور از کلام وی منظور گشتی وهب بن منبه می گوید رحمة الله علیه که ثلث حسن
تمام دنیا ودو ثلث تنها یوسف علیه السلام ارزانی داشته بودند وآن حسن میراث جد وی اسحاق بود علیه السلام
وحسن اسحاق از قبیل مادر وی ساره خاتون رضی الله تعالی عنها بوی مسلم فرموده بودند وحسن ساره با حسن حوا رضی
الله عنها برابری کردی گلو مبارک یوسف علیه السلام چنان صافی بود که در وقت خوردن طعام رنگ آن طعام از
گلو وسینه وی محسوس شدی تا باین وقت که در معده قرار گرفتی ودر روایات در تقسیم حسن میان یوسف علیه السلام
وهمه اولاد آدم مختلف افتاده است روایتی آنست که حسن همه آدمیان منقسم بدو قسم بود لطف تعلق بدوسف داره

وصفی دیگر بهمه آدمیان ور روایتی آنست که ثلثان حسن نصیب یوسف آمد علیه السلام و یک قسم نصیب همه عالمیان و
روایتی آنست که حسن را هزار قسم کردند نهصد و نود و نه حواله یوسف علیه السلام آمد و یک قسم نصیب همه آدمیان
از آدم تا انقراض عالم و گویند که از رسول علیه السلام از اختصاص حسن یوسف پرسیدند فرموده که آنروز قرعه
فضائل و کمالات بنام ارکان مملکت نبوت می انداختند قرعه حسن و جمال بنام یوسف علیه السلام برآمد و فرمودند که
شب معراج یوسف را علیه السلام در آسمان دید صلعم بر مثال ماه شب چهارده می درخشید و اسحاق بن اشیا
فرموده رحمه الله که روی مبارک یوسف علیه السلام بمرتبهٔ نورانی بود که در کوچهای مصر میگذشتی شعاع رخسارش
بر دیوارها چنان می تافت که نور آفتاب از آسمان بر زمین تابد لاجرم هر که جلوامع انوار آن بزرگوار نظر انداختی بصد
دل عاشق جمال وی گشتی و بزبان حال باین مقال تکلم نمودی رباعی چونکه قسام ازل قرعهٔ قسمت انداخت قسمت هر
کس ازان قرعهٔ بتعیین افتاد ✤ رقم حسن بنامت چو کشیدند آنروز ✤ قرعهٔ عشق بنام من مسکین افتاد نقل که چون خواجه
علیه الصلوٰة والسلام باین طریق بیان حسن یوسف علیه السلام فرمود خبر در کوی و بازار مدینه منتشر گشت تا بحدی
که زنان در خانهای خود این حدیث درمیان آوردند عائشه رضی الله عنها و عن ابیها چون استماع این خبر نمود
مضطرب گشت رسول علیه السلام چون بخانه آمد حال عائشه را دگرگون دید کیفیت آن خواست تا معلوم کند گفت
ای عائشه رضی الله عنها چه اندوهناکی گفت درین اندیشه ام یا رسول الله که درجه فضل و کمال در حسن و جمال شما
راست یا یوسف را حضرت فرمودند صلی الله تعالی علیه وسلم هو اصبح وانا املح منه مصرع یک ذره نمک ز عالم خوبی
لاجرم جهان ظاهر و عالم باطن مسخر حضرت او گشت تا چاکران حضرتش در مرتبهٔ محبوبی حضرت خداوندی جل ذکره
قدم نهادند که قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ ۵ حسنت باتفاق ملاحت جهان گرفت
آری باتفاق جهان میتوان گرفت ✤ ای عائشه رضی الله عنها بنام یوسف قرعهٔ قسمت حسن خلق آمد و بنام ما حسن
خلق رقم حسن و جمال بر عنوان منشور یوسف صدیق علیه السلام برکشیدند تا فتنهٔ عالمیان شد و علم و فضل
و کمال بر قصر خوشخوی من برافراشتند تا رحمت عالمیان گشتیم وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ
عائشه گفت رضی الله عنها پس چرا خوی خود نگوئی گفت اگر من بگویم جبار عالم تعالی و تقدس و تعظیمی بفرماید
وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ایشان در مناظره بودند که جبرئیل علیه السلام امین از سدرة المنتهی در رسید و
گفت یا رسول الله صلی الله علیه وسلم چنانچه امروز عائشه را با تو مناظره افتاده است نور یوسف را با نور تو نیز مناظره
افتاده بود کیفیت آن از جبرئیل علیه السلام سوال فرمود گفت نور ترا با نور یوسف علیه السلام قرعه زدند حسن
و جمال یوسف علیه السلام را رسید بهار نور و شرف و فتوت و شجاعت و فرد اهلبیت و غره بهشت زهد و عبادت
و حوض و شفاعت و رسالت و اجابت و قبول و دعوت و قرآن و قبله و امامت و امانت و دیانت و باستنباط

وایمان وفضل واحسان وناقہ وعمامہ وتاج وسیف وقضیب وفرس نجیب ورضا وصبر وقناعت وشکر وحمد و
ذکر وجزا وادنی وکاس اروی ولوای حمد وحوض مورود ومقام محمود ومحضر مشہود ودار السلام وقباب
خیام وازواج کرام وولدان وخدام ورفعت نام وحسب شریف ونسب معروف وثمرہ مبارک وشجرہ راسخہ وعلو درجات
وزبان فصیح وکلام صحیح وحسن ملیح ودل حضور وتن صبور وکرم ظاہر وشرف فاخر وکف بذل وجود وصف
رکوع وسجود واقسام شریعت واعلام طریقت واحکام حقیقت وبلد محرم ومسجد معظم وحج واحرام وزمزم و
مقام ونماز مکتوبہ وزکوۃ مفروضہ وروزہ ماہ رمضان وخواندن قرآن وجمعہ وجماعات وسمع وطاعات وامر
معروف ونہی منکر وتہلیل وتکبیر وتسبیح وتحمید وتمجید وعلم ووقار وشفاعت واستغفار وبزرگی ومہتری و
مہر انگشتری وسر دریسے بر ہمہ انبیاء علیہم السّلام وصد ہزار چندین ترا دادند یا رسول اللہ اکنون مشاہدہ کن
کز یوسف نیکوتری یا محمد صلی اللہ تعالی علیہ وسلم **لطیفہ** اے درویش یوسف علیہ السلام صدیق بود ومحمد
صلی اللہ علیہ وسلم محبوب پردہ از جمال یوسف علیہ السلام برداشتند تا ہمہ کس حسن او را آشکارا بدیدند اما پردہ
محمد صلی اللہ علیہ وسلم برنداشتند چراکہ محبوب بود ومحبوب را شرط باشد در پردہ نگاہداشتن کہ اولیائی تحت قبائی لا
یعرفہم غیری **لطیفہ** دیگر امروز از جمال یوسف پردہ برداشتند زنان در جمال وی مشاہدہ کردند کہ دستہا
ببریدند امروز ہنوز پردہ از جمال محمدی علیہ السلام برنداشتہ با صد ہزار مردان مرد زنارہا بریدن گرفتند نے
نے امروز در صف رافضات عقول پردۂ از جمال محمد علیہ السلام برداشتند دستہای بریدند وازان خبر
نداشتند فردا کہ در صف رجال اللہ پردہ از جمال محمد علیہ السلام بردارند صد ہزار عاصی از دوزخ بگذرند وخبر از
آتش وعذاب آن نداشتہ باشند **نقلست** کہ در آن شب قرب ذکر است کہ آن سلطان اقالیم رسالت را صلی
اللہ علیہ وسلم بر چہار بالش مسند قرب نشاندند خطاب مستطاب رب الارباب جل جلالہ بجبرئیل امین در رسید
کہ ای جبرئیل محمد علیہ السلام را در ہفتاد ہزار پردہ غیرت متواری گردانیدہ ایم امشب یک یک پردہ ازان پردہای
جمال باکمال محمد صلی اللہ تعالی علیہ وسلم بردار تا نظارہ کنان عالم بالا با حسن وجمال سید الانبیاء علیہ الصلوۃ والسلام
مطالعہ فرمایند چون جبرئیل بامر رب جلیل جل جلالہ یک پردۂ از جمال محمد علیہ الصلوۃ والسلام برداشت نوری
پدید آمد کہ در پرتو آن نہ عرش را نور ماند نے کرسی ونی آفتاب ونی ماہتاب ونے ستارگان ونی کروبیان عالم
قدس را لعبدہ خطاب آمد کہ ای محمد چند غم امت خوری امشب یک پردہ از ہفتاد ہزار پردہ برداشتیم
در قمر وستارہ وآفتاب وعرش وکرسی ولوح وقلم مضمحل وناچیز گشت فردا در عرصات قیامت کہ این ہفتاد
ہزار پردہ را بتمام برداریم اگر معاصی وزلات وظلمات عفوات امت در جنب آن انوار ناچیز ومضمحل گردد
چہ عجب **لطیفہ** دیگر بعضے از اہل اشارت گفتہ اند کہ خواجہ علیہ الصلوۃ والسلام خود را نگین خواندند خر لشت[illegible]

بنمک مانند کرد حکمت آن بود واللہ تعالی اعلم کہ نمک را خاصیتی است کہ وجود خود را در میبازد و خود را اندرون طعام می گدازد تا آن طعام را قابلیت قبول تو پیدا گردد کذلک آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ہمگی و جملگی نہمت خود را مصروف آن می دارد کہ خود را از برای امت در بازد و مادر و پدر حسن وحسین کہ جگر گوشگان حضرت وے اند ہمہ را در کار امت کرد تا در جہان سرای وَاللّٰهُ يَدْعُوْا إِلٰى دَارِ السَّلَامِ امت را قابلیت قبول و مشرف رتبت وصول گردد لِلَّذِيْنَ اَحْسَنُوا الْحُسْنٰى وَزِيَادَةٌ **لطیفہ** دیگر ہم درین باب بشنو اگر در دیگے گوشت و برنج و نخود و دیگر حوائج در آری واد وات طبخ مہیا داری تا در وی نمکے نباشد آن طعام در مذاق اہل وفاق لذتی ندہد کذلک اگر در یک دل دوستی حق و دوستی ہمہ پیغمبران علیہم السلام باشد تا نمک محبت محمدی صلی اللہ علیہ وسلم در آن دل نبود شرف قبول الٰہی جل و علا نیابی **لطیفہ** دیگر ہم درین باب بشنو اہل تحقیق گفتہ اند کہ خواجہ علیہ السلام خود را بنمک نسبت کرد حقیقت آن ست کہ یکمن نمک مثلا با یکمن آب بیامیزی چنانچہ آن نمک در آن آب بہ تمام بگدازد وزن ثقل وجود ثقل ہستی خود تمام در ان مضمحل سازد بجاے رسد کہ چون بمیزان عدل وزن کنی ہمان یکمن آب بیش نباشد ای درویش ہیچ ندانی تا از یکمن کہ از ملاقات آب وزنی داشت اکنون کجا باشد ہمچنین نمک وجود محمدے صلعم در آب شہود احدے جل ذکرہ برین منوال تصرف کن کہ این ہر دو با ہم چنان آمیختہ اند کہ ثقل بشریت و ثقل ہستے مجازی را در آن میزان ہیچ وزنی نماند اِنَّ الَّذِيْنَ يُبَايِعُوْنَكَ اِنَّمَا يُبَايِعُوْنَ اللّٰهَ ولیل باین معنی ست وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰى شاہد این معنے ست **شعر** رق الزجاج ورقت الخمر ❊ فتشابہا وتشاکل الامر ❊ وکانما خمر ولا قدح ❊ لانما قدح ولا خمر **شعر** این من نہ منم واگر منی ہست توئی ❊ در در برمن پیرہنی ست توئی ❊ اندر غم تو مرا نہ تن ماند نہ جان ❊ در زانکہ مرا جان و تنی ہست توئی **لطیفہ** دیگر ہم درین باب بشنو این سگ نجس العین را اگر در آب ہفت دریا بشوئی نجاستش بپاکی مبدل نگردد بلکہ نجس تر شود اما اگر در نمکسار افتد و آن تمامے بگدازد و کسوت نمک در پوشد بتمام نمک گردد پاک و حلال و طیب شود و از ان نجاست و خباثت تمام خلاصی یابد آن ہنگام اگر او در آب اندازی بتمام آب شود کہ از ہستی وی ہیچگونہ اثر باقی نماند کذلک نیز سگ نفس امارہ نجس العین عالم معنی ست اگر در نمکسار شریعت محمدی صلی اللہ تعالی علیہ وسلم وجود امارگی خود را در بازد و تا بمقتضای متابعت سنت بمرتبہ مطمئنہ رسد نجاست صوری بہ طہارت معنوی مبدل شود تمام نمک محبت گردد قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّوْنَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُوْنِيْ يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ **بیت** سگے کاندر نمکسار او فتد گم گردد اندر وی ❊ من این دریاے پر شور از نمک کمتر نمیدانم ❊ آن ہنگام آن نمک در آب وحدت مَنْ يُّطِعِ الرَّسُوْلَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ محو گشتہ تامی آب حیوۃ باقی گردد کہ ۲ دوم

كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ رباعی در بحر فنا گداختم همچو نمک ✤ نی کفر و نه ایمان نه یقین ماند و نه شک ✤ اندر دلمن ستاره پیدا شد ✤ گم گشت دران ستاره هر هفت فلک ✤ ای درویش اول در نمکسار شریعت از نجاست طبیعت پاک باید شد بعد ازان در آب جلوه مستغرق باید گشت ازینجاست که گفته اند تا اول در شریعت محمد صلی الله علیه وسلم کامل نشوی بحقیقت احدی واصل نگردی للعطار رحمه الله کاریست قوی ز خود بریدن ✤ خود را لفنای محض دیدن ✤ از کوی شریعتش گذشتن ✤ وآنگه بحقیقتش رسیدن ✤ مانند قلم زبان بریده ✤ بر لوح فنا بسر دویدن ✤ در میکده دست بر کشادن ✤ با ساقی روح می کشیدن ✤ بیخویش شدن ز هستی خویش ✤ در هستی دوست آرمیدن وجه یازدهم آن ست که این قصه احسن القصص از برای آنست که درو ذکر از دوستان حقتعالی ست و دوستی دوستان با دوستان حق عز وجل فاضلترین اعمال و همیون ترین احوال ست قال الله تعالی وجبت محبتی للمتحابین فی والمتزاورین فی والمتباذلین فی والمتقاطعین فی والمتواصلین فی والمتوکلین علی در طبقات پیر هراة قدس سره آورده است که ابو جعفر صیدلانی رحمه الله گفت که در اول ایام ارادت حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم بخواب دیدم نشسته در صدر و جمعی مشایخ این طائفه گرد بر گرد او مصطفی صلی الله علیه وسلم بر نگریست درهای آسمان باز کردند فرشته فرود آمد و طشت و ابریق در دست پیش یک یک می نهاد تا دست می شستند چون بمن رسید گفتند بر گیر انیک او نه از ایشان است طشت بر داشت و برفت من گفتم یا رسول الله اگر من نه از ایشانم اما دانی که من ایشان را دوست میدارم کسی که ایشان را دوست میدارد از ایشان بود طشت باز آوردند تا من دست بشستم مصطفی صلی الله تعالی علیه وسلم در من می نگریست و می خندید گفت مارا دوستداری بابای سلطان ابراهیم ادهم گوید قدس الله روحه که شبی بخواب دیدم فرشته را طوماری در دست چیزی می نوشت ویرا گفتم این چیست و چه مینویسی گفت نام دوستان ادمی نویسم گفتم نام من نوشتی گفت نی گفتم من نه از ایشانم و نه از جمله دوستان ادیم اما دوست دوستان وی ام ایشانرا دوست میدارم درین بودم که فرشته در رسید گفت طومار فرا بر و نام وی فرا پیش و سر همه بنویس که دوست دوستان وی دوست منست ابو العباس عطار رحمه الله گوید اگر نتوانی که دوست در ور بی دست در دوستان او زن که اگر بدرجه ایشان نرسی بشفاعت ایشان مشرف گردی لطیفه زلیخا یوسف را علیه السلام دوست داشت و یوسف دوست خدا تعالی بود ازان دوستی هر چه این هشت پایه یافت اول آنکه بکر گشت بعد از انکه ثیب بود دوم بینا گشت بعد از انکه نا بینا بود سوم جوان گشت بعد از انکه پیر بود چهارم توانگر شد بعد از انکه فقیر بود پنجم رفیق گشت بعد از انکه مهجور بود ششم مقبول گشت بعد از انکه مردود بود هفتم با حسن و جمال گشت بعد از انکه کریه منظر و قبیح الحال بود هشتم قوی و توانا گشت بعد از انکه ضعیف بود و ناتوان نهم

بندهٔ خدا گشت جل و علی بعد از انکه بندهٔ نفس و هوا بود و هم محبوب و مطلوب گشت بعد از آنکه محب و طالب بود
نکته ای درویش کسیکه دوست خدا را دوست میدارد در دنیا لذت بهشتیان میابد کسیکه خدا تعالے را
بیواسطه دوست دارد ببین که چه دولت و سعادت یابد امیر نعمت اللہ فرماید **غزل** ز سودای جهان بگذر اگر سودای
ما داری ÷ هوای خویشتن بگذار اگر با را هوا داری ÷ چرا دوری عزیز من بیا نزدیک من بنشین ÷ چرا بیگانه میگردی
نشان آشنا داری ÷ ز خلوت خانهٔ دیده خیال غیر بیرون کن ÷ بگو ای نور چشم من بجای من کرا داری ÷ دانیجا نکته
ایست در غایت لطافت و آن آنست که زلیخا تا مادام که یوسف را دوست میداشت و حق سبحانه و تعالی را
نمی شناخت نه حق را می یافت و نه یوسف را چون از طلب و کوشش خود نومید شد و روی بحق تعالی آورد هم
یوسف را یافت و هم حق را جل و علی اشارت بدانست که ای بنده تا مشغول بدنیا باشی نه دنیا یابی نه عقبی و نه
مولے تعالی تو به مولی تعالی مشغول شو تا هم دنیا یابی و هم عقبے و هم مولی تعالی پیر هرات می گوید قدس اللہ سره حق
تعالی دنیا را بیافرید و بر قومی بیار است و گفت اینجا بلاست و آخرت را بیافرید و بر قومے دیگر بیاراست و فرمود
این نشان عطاست و خود را بر قومے دیگر بیاراست و فرمود این نشان عطاے عطاست انگاه
گفت هر دو گیتی از آن ماست ای پیر دل در دنیا مبند که خسته گردی دل بمولی تعالے بند که از
همه رسته گردی درویش را نه دنیا مطلوبست نه عقبی محبوب طلب کردن دنیا رنجوریست و طلب کردن عقبی مزدوریست
مزدور به بهشت می نازد و عارف بدوست از صوفی چه گویم صوفی خود اوست **نظم** پیشتر آ پیشتر چند ازین روزنے ÷
چون تو منی من توام چند تو ئی و منی ÷ نور حقیم و زجاج چند بود این لجاج ÷ از چه گریزد چنین روشنی از روشنی ÷ روح
یکے و ان و تن گشته عدد صد هزار ÷ همچو که بادامها در صفت روغنی ÷ چند لغت در جهان جمله بمعنی یکیست ÷ آب
یکی گشته چون شیر بها لشکنے ÷ ما همه یک گوهریم یکجز و یکسریم ÷ لیک ز دو می گشته ایم زین فلک منحنی ÷ **وجه دوازدهم**
آنست که درین قصه احوال چند طائفه مذکورست که همه را عاقبت بخیر بود و خوبترین کسانی ست که عاقبت شان
بخیر باشد مثلاً برادران جفا کردند آخر برحمت رسیدند یعقوب علیه السلام بمفارقت مبتلا گشت آخر بمواصلت مشرف
گشت زلیخا بسیار فراق کشید عاقبت بوصال محبوب فائز آمد یوسف علیه السلام قید چاه و زندان کشید آخر الامر
بدولت مملکت و پادشاهی مصر پیوست و چون سرانجام امور هر که درین قصه مذکور گشته بخیر انجامیده باین سبب این
قصه موسوم باحسن القصص گشته مامول از کرم الٰہی جل و علا و لطف نامتناهی آنکه عاقبت کار ما فقیران نیز بخیر گردد
تمهید ای درویش درد و سوز و ناوک جگر دوز عارفان همه آنست که عاقبت احوال خود نمی دانند و ختم عمر بسعادت
و عیاذاً باللہ بشقاوت نمی شناسند تا النفس باز پسین بجهة اعتقاد و مرجع و مآل بچه منوال قرار گیرد و درین باب نقلی
بگویم که زنگار غفلت از آئینهٔ دل بزداید و ابواب تنبیه و آگاهے بر بواطن سامعان کماهی بگشاید **نقل** اما دو ...

طائی رحمۃ اللہ در روضۃ العلماء آوردہ است کہ امام داؤد طائی رحمۃ اللہ تعالی علیہ کہ یکے از منصبداران مجالس
قربت و متورعان ورع و وحدت در ترقی مدارج معارج مناجات لنشانی داشت و در سیاحی مناہج خلوات برہانی
می نمود لبسوزن تقوی دیدۂ نفس امارہ دوختہ و باآتش ترس مولی تعالی عز وجل را بر مجمر سینہ سوختہ بود صفایح
قوت طبعی را بنقوش مجاہدت منقش گردانیدہ و فوایح الطاف غیبی را مشام جان منقش گشتہ روزی شیخ فضیل
عیاض قدس سرہ کہ مستغرق حیاض ریاض قربت است و معتکف آستانہ خدمت ہانا قمر سعادت بر آسمان جان
او نور کرامت نمودن گرفت دراعۃ طلب بر دوش نیاز افگند و نعلین توبہ و انابت در قدم ندم کردہ برسم زیارت
بدر صومعہ داؤد گذرے فرمود آن باب از آمد و شد اصحاب فرار کردہ بود و در نیاز و ابتہال بر روے
خویش باز کردہ در درون خانہ عود وجفانہ آہ و نالہ دردمندانہ ساز کردہ از تپش آتش باطن آب جگرش
بجوشیدہ دلفوارۂ دماغ رسیدہ قطرات سرشک خون آلودہ بر جبین داؤد دویدن گرفتہ و از حقہ شقہ احداق
آب ہیبت و دہشت الہی جل وعلا روان کشتہ فضیل نعرہ بر آورد کہ ای داؤد حدیث رسول علیہ السلام اگرچہ
صحت ورود یافتہ کہ لَا یَدْخُلِ النَّارَ مَنْ بَکیٰ مِنْ خَشْیَۃِ اللّٰہِ تَعَالیٰ اما قطرہ از عقوبت عاقبت ایمن مگردانند و از
یک قطرہ اشک کہ از دیدہ عاصی چکد از ترس خدا تعالی در جنۃ الفردوس جوی از آبحیات جاری گردد جورے
بر طرف آن جوی بنشاند و دستہ نرگس غفران بدست او دادہ منتظر تا آن بندہ گریندہ از گلخن دنیا بگلشن عقبے
خرامد با صد ہزار انواع خنمتش در سرای جان افزای جنتش فرود آرند و بر کنار آن جو ببارش نشاند
آن نرگس مغفرت بدست وی دہند و آن امانت بوی باز سپارند ای داؤد اگر ترس عاقبت است یک قطرہ اشک نرگس
بسند ست این ہمہ گریہ و نالہ از برای چیست **مثنوی** قطرۂ اشک تو در سودائی سوز ✤ آتش دوزخ بمیر اندر روز ✤ ز
چشمت چو آرد شب نمی ✤ نقل گردد آبروے عالمی ✤ آنگاہ فضیل التماس نمود تا داؤد از برای وی دری بکشاید و
اجازت زیارتش فرماید داؤد از درون خانہ جواب داد کہ ای فضیل چہ محل در کشادن و زیارت کردن است مرا
خوف و خشیۃ از زیارت دوستان و اختلاط یاران باز داشتہ زیارت ما موقوف تا بروز قیامت است فضیل
گفت بلبل دل و عندلیب جان تمنای گلزار دیدار تو دارد کہ از صداف الطاف جبروت گوہر از ہر انوار ملکوت
تو سفتہ و از ہدایای ہدایت و تحف رحمت و عنایت بخلوتخانۂ دل و مخدعہ ضمیر تو نہفتہ داؤد التفات سخن
وے ننمود و باب مسدود از برای وے نکشود زنے بود در ہمسائگی داؤد با فضیل گفت اگر تمنائے ملاقات
حضرت شیخ دارے چندان صبر کن کہ وقت نماز پیشین در آید و مقومان حکمت بمداد مشک قدرت جدول
زوال بر تقویم جمال روز برکشند و عقاقیر فردشان دوکان افلاک مایہ فطرات قطر آن سایہ بر طمایہ
شعاع آفتاب چکانند مؤذنان کہ منادیان جناب اقدس اند بر منار اذکار ندای حی علی الصلوٰۃ

بسمع داود رسانند داود که مشاطهٔ عروس اعمال ست جمال نماز را بزیور جماعت بخواهد آراستن و در بزم بارندم
وَاَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلّٰهِ در صف جماعت عروس طاعت را بر شاه قبول عرض خواهد داد ان حاصل آنکه چون بنیت
اقامت جماعت برخیز و عزیمت مسجد کند فتح الباب ملاقات آنگاه میسر گردد فضیل میگوید که این سخن از ان نیکو
زن شنیدم چون مردان رفتم صبر و تحمل بر بیاض صحیفه توکل کشیدم و ساعتی در مقام انتظار بقدم اصطبار
توقف ورزیدم بعد از انکه ندای اذان بسمع امام رسید دیدم که آن باب مسدود چون تیغ سبحانی از افق فلک
جناتی کشادن گرفت و ماه جنبش که در سحاب خلوت گاه متواری بود جمال وصال نمودن گرفت قدم در راه نهاد
و روبه مسجد و محراب آورد چون گنج گنجینه معبدش که خزینه نقدینه وجود داود بود از مزینه ذات عالی صفاتش
خالی شد حاجت بقفل و زنجیر نداشت لاجرم چون دیدهٔ عاشقان شب زنده دار شد باز فضیل بمقتضای وَمَنْ
دَخَلَهٗ كَانَ اٰمِنًا فرصت مغتنم شمرده باعتکاف آستانهٔ آن کاشانه مبادرت جست کوزه دیده شکسته با قدر
آب در تاب آفتاب بنهاده و جوبها که بر سقف خانه میداشت با جدار درهم شکسته ساعتی هراسان در گوشه
بنشست تا داود ادای طاعت بملک ودود جل ذکره نمود و بمنزل خویش باز آمد فضیل به پیش باز آمد و تحیت
سلام بجا آورد آن گاه زبان گستاخ وار بکشاد که یا امام المسلمین چه باشد اگر این کوزهٔ آب از تاب آفتاب
برگیری و در پناه سایه در آری گفت ای فضیل خوردن آب سرد میل ملود دنیا بدل فگند و تمنای بقای در دار
دنیا پدید آید و مراد برسے شود که مرغ روح ازین قفس قالب بفضای عالم ارواح در پرواز آید غزل مرغ
باغ ملکوتم نه ام از عالم خاک ✤ چندروزی قفسی ساخته اند از بدنم ✤ پیش این قالب مردار چکار رست مرا
نیستم زاغ و زغن طوطی شکر سخنم ✤ ای نسیم سحری بوی وصالش بمن آر ✤ تا من از شوق قفس را همه درهم شکنم ✤
ای خوش آنروز که پرواز کنم با پر و بال ✤ بهوای سر کویش پر و بالی بزنم ✤ بعد از ان فضیل گفت یا داود سقف
دیوار این خانه درهم شکسته بترتیب امور استحکام این خانه نمی نمائی گفت ای فضیل عمارت دنیا از ترهات
نفس و تتمات طبیعت من در دنیا ازینها میگریزم سوگند بعزت و جلال حضرت احدیت جل ذکره که مدت سی سال
است که من درین خانه متوطنم نظر بر سقف این خانه باختیار خود نه انداخته ام و درین مدت ندانسته ام که بنیاد
درست یا شکسته فضیل میگوید که داود را پیش ازین بغایت حسن و جمال دیده بودم و آثار صباحت در جبین او
پیدا بود تا در میان مردم شهرت چنین یافته بود که داود رحمه الله صاحب جمال ترین مردمست امروزش چنان نزار
نزار دیدم که بر ضعف و ناتوانی وی بخشودم گفتم ای داود در ایام جوانی گل حسنت و جمالت در گلستان امانی به کمال
نضارت شگفته بود اکنون بچه سموم همچنین فرموده و پژمرده گشته است داود گفت ای فضیل مرا هشت غم از خورد
و خواب و سوال و جواب باز داشته اند که نه نیروی خوردن دارم و نه مجال خفتن فضیل گفت یا داود آن هشت

غم کدام ست غم اول ہول مطلع یعنی وقت مرگ که نوبتیان تَتَوَفّٰهُمُ الْمَلٰئِكَةُ طبل رحیل فرد کوبند و مقدمات
عساکر اجل از میمنه و میسره امل در آیند سپاه غم و اندوه روی بقلب سلطان حیات آرد تیر تقدیر كُلُّ نَفْسٍ
ذَائِقَةُ الْمَوْتِ از اَيْنَمَا تَكُوْنُوْا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ پران گردد و تیغ بیدریغ فَلَوْلَا اِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُوْمَ از نیام
لِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌ بر آید و بر تاری برنای زندگانی روان گردد و صباغ دروال رخساره ارغوانی را چون ورق خزانی
زعفرانی گردانند و مهابت مشاهدت ملکوتیان آئینه حواس را تیره کند و صلابت روئت ملک الموت علیه السلام
دیده ره دیده را خیره گردانند ندانم تا دران ساعت حرارت سکرات موت را بشهد شهادت از کام جانم بیرون
برند و یا حلق و دل را بزهر فراق كَلَّا اِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ وَقِيْلَ مَنْ رَاقٍ وَظَنَّ اَنَّهُ الْفِرَاقُ تلخ گردانند تفصیل این
غم بپشت معامله مرادوتا گردانیده و در خساره گلبرگ طیر برابر رنگ کاه بر آورد غم دوم آنست که چون مرا در قبر نهند
دوران منزل بیرون زن که مجلس مرد و زن ست بروی من در بندند از فراخنای دنیا در مضیق لحد محبوس گردم و از
مصاحبت یاران و مرافقت غمگساران مایوس مانم دران کنج زاویه غم و اندوه عباده محن کفن در سر کشم با رنگ
زرد و دل پر درد روی بدیوار لحد نهم و خطیب ادیب زبان که بر منبر سی پایه اسنان خطبه توحید میخواندی دران
منزل پُر هول از نطق باز ماند لبها لعل بدخشانی کهربائی گل گورستانی گردد جان شریف از کالبد بیرون رفته
دل لطیف از هول و اندوه خون گشته ندانم تا دران روز رقم سعادت روضة من رياض الجنة بر بیاض
صفحه لحد کشند و یا نیل شقاوت او حفرة من حفرات النيران بر لوح جبین گورم رقم زنند غم سوم
آن ست که چون لقمه وجودم را در کام نهنگ گور نهند و یوسف علیه السلام قالبم را در چاه لحد
اندازند بشیر و بشرے و نکیر و منکر چون دیو سوال مَنْ رَبُّكَ بجاه سمع فرو گذارند آن نهال با ابتهال اَلَسْتُ
بِرَبِّكُمْ در بهار نهار مشاق باغبان ازل بید قدرت در زمین جانم کاشته و در فضاے هوای این
جهانے و برگ معانی گسترده در آن روز که از مهب وهان آن دو مقرب باد بادازل بران نهال
وزد از تصرف آن نسیم عنبر شمیم نهال ربوبیت بحرکت در آیو ندانم تا میوه پُر شهوت رَبِّيَ اللهُ ببار
آرد و یا چون بصاعقه استغنا و صرصر ابتلا از بیخ و بن بر کنده گردد غم چهارم آنکه چون وهان
قبر مرا الخنجر نفخه يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّوْرِ بشگافند و مرغ بدنم را از بیضه لحد بیرون آرند ذرات کالبد را که در
اقطار و اکناف منتشر بوده بیکدم فراهم آیند پوستهای که چون او تار منسوج عنکبوتی از تندباد قهر مانی جبروتی
وزیده و ریزیده گشته بودند بیک ندای مجتمع کردند بصیحه اسرافیل علیه السلام ازان خواب گران بیدار
شوم سر از بالین خاک لحد بر دارم ندانم در آن روز سبو شمس کافور رحمت رخساره ام بنور بیاض
نور گردانند که یوم تبیض وجوه و یا خود بدود ظلمت اندود نقمت الود قهر گونه روے مرا سیاه سازند

ونسود وجوه غم پنجم آنکه چون از گور که منزل مار و مورست بمقتضای یَوْمَ یُنْفَخُ فِی الصُّوْرِ بر خیزم
و باطرایق خلایق رو بصحرای عرصات نهم و زمام انتقام اِنَّ لَدَیْنَا اَنْکَالًا وَّجَحِیْمًا بدست ساربان
سرکش آتشین دهند تا مهار قطار عوام کالانعام را گرفته بدار الملام غرام کشند ندانم که براق قبول
باستقبال من فرستند و یا خود زبانهٔ آتش همراه زبانیهٔ سرکش بجنا کشش من ارسال نمایند که یحشر
الناس یوم القیامة رکبانا بعضهم علی النار و بعضهم علی البراق غم ششم آنست که چون
خلائق را بموقف حساب باز دارند و بر قدم باستاوند که یَوْمَ یَقُوْمُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِیْنَ
شقهای اعلام زر لفت آفتاب را همچون عمامهٔ اصحاب النسان درهم پیچند و حقهای اجسام این قبهای
لاجوردی پیکر را در میدان استغنا از منجنیق فنا بشکنند بسنگ بی نیازی درهم شکنند بختیان
بلند کوهان کوهها را در بساط عرصات چون پیل شطرنج بیجان روان گردانند هر کرا امروز شاه دل
در عرصهٔ محبت بقدم استقامت رفته و از مات موت معنوی رسته کرز رفتار بوده پیادگان
در هشت خانهٔ هشت جنت بنشانند و آنکه فرزین وار در بساط روزگار کژ رفتار بود زبانیهٔ دوزخ بر اسپ
گلگون آتش دوانند آن روز بر سوز نسخهٔ جمع و خرج عاملان ولایت حیات را باز طلبند و هنگام حساب
و کتاب پیش آید ندانم که آنروز از عهدهٔ حساب چگونه بیرون آیم و نامهٔ اعمال بدست راستم دهند یا بدست
چپ غم هفتم آنکه چون ترازوی ناران الوزن یومئذن الحق بمقتضای فاما من اوتی کتابه بیمینه
فیقول هاؤم اقرء وا کتابیه واما من اوتی کتابه بشماله فیقول یالیتنی لم اوت کتابیه
نقد قلیل و کثیر و نقیر و قطمیر اعمال عمل دیوان تقدیر را در میزان عدل بشاهین راستی بسنجانند و بعضی
از اعمال را در معرض قبول در آورند و بعضی را بصرصر استغنا ادب بی نیازی در دهند ندانم در آن
وقت کفهٔ حسنات راجح آید یا پلهٔ سیئات فَاَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِیْنُهٗ فَهُوَ فِیْ عِیْشَةٍ رَّاضِیَةٍ
وَاَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِیْنُهٗ فَاُمُّهٗ هَاوِیَةٌ غم هشتم آنکه حضرت جلال احدیت را جل جلاله لطفی ست
و قهری لطفش بمهندسی رحمت در برابر قهر باغ رضوان بنا کرده است و قهرش باستادی غضب در
محاذات لطف تنور مالک مهیا گردانیده و لطفش بتوسط رحمت مخدرات جملهٔ اسلام را از پردهٔ غیب بدر آورده
تا تماشای باغ رضوان کنند و قهرش بمیانجی غضب بتان حجرهٔ کفره را از حجاب بطون بدر انداخته تا هیمه
تنور مالک فراوان کنند و این بهشت لطف خداوندیست جل و علا متشکل گشته و دوزخ قهر اوست بسیار متمثل
شده و از برای هر کدام فرقهٔ معین و مقرر گشته ندانم تا از کدام طریق همراه کدام رفیق بکدام یک ازین دو
منزل نزول خواهم نمودن چنانکه فرمود فریق فی الجنة و فریق فی السعیر بجمال الدین اسماعیل را

غزل دریای غصه را بن و پایان پدید نیست + کار زمانه را سر و سامان پدید نیست + در بوستان
دهر بجستیم چون انار + بی خون دیده یک لب خندان پدید نیست + بیش از هزار تیر جفا در دل منست +
پنهان چنانکه یک سر پیکان پدید نیست + هر چیز را کناره پدید ست در جهان + آیا چرا کرانهٔ هجران
پدید نیست + گفتم که جان ز حادثه برده‌ایم بر کنار + چندان غم دل ست که خود جان پدید نیست +
وجه سیزدهم از وجوه احسنیت ازین قصه آنست که باخبار و آثار و تقریر و تحریر اخبار در قصص اسلاف
و کتب اشراف در نظر این فقیر بی بضاعت منقول صحیح چنین روشن و مبرهن گشته است که درین قصه
سی صد امر امور عجیبه که مجموع از خوارق عادت واقع است فاما تعداد و مجموع آن عجائب را تحمل ندارد عشری
ازان اختیار کرده ازین کتاب عالی خطاب ایراد نمودم و باقی بمطالعه آن کتب حواله کردیم و این عجب از عجائب
قصهٔ یوسف علیه السلام درین وجه تسمیه باحسن القصص مبین ساختم **عجب اول** آنکه چون وجود با
جود یوسف علیه السلام در رحم مادر متعلق گشت و بدستکاری مهندسان قدرت قصر تنش سمت اتمام پذیرفت
و سلطان روح از عالم فتوح الارواح جنود مجنده بقصر تعمیر شهرستان مشیده هیاکلش نزول فرموده کعب احبار که
دانندهٔ نقول و اخبار است چنین تقریر فرموده که در رحم مادر در حبس ظلمات بزبان فصیح چنانچه بسمع مادرش میرسید چنین
میگفت که انا المقصود انا الصدیق یوسف **عجب دوم** آنکه چون نهال قامتش در بوستان اعتدال بسر حد کمال
رسید و گل جوانی بر گلبن امانی بشگفتن گرفت و برادران این نهال گلستان نبوت را از کنار جویبار مروت بر
کنده در تنگ چاه بیابان کنعان نشاندند در میان عالم غیب نهال وجودش را بتاب آفتاب عنایت و آب تاب
رعایت بمرتبه تربیت کردند در صغر سنیت تا آنکه آن ماه چهارده از مرتبه دوازده سالگی بحد سیزده هنوز نرسیده بود
که از میوهٔ پر شیوهٔ وحی الهی عز و جل نهال نهادش ببار آمدن گرفت وَاَوْحَيْنَا اِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِاَمْرِهِمْ
هٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ **عجب سوم** آنکه چون برادرانش بهانهٔ سیر صحرا بیرون آوردند رای
ایشان بران قرار گرفت که بکارد قطیعت سر مبارکش از تن جدا کنند و کارد بعزیمت آن از نیام انتقام بیرون
آوردند آن کارد بفرمان حضرت واجب الوجود جل جلاله باایشان در گفت و شنود آمد که ای فرزندان یعقوب اگر
قاعدهٔ قتل یوسف استحکام یابد بنیاد نسل یعقوب انهدام پذیرد و دو دیدهٔ ابر دربار همه سر اشک خونین بارد
عجب چهارم آنکه سخن گفتن بز بلقاء بود و آنچنان بود که خلیل الله صلوات الله علیه و سلامه بزی بود و او را
بز بلقا میگفتندی و در زمان خلیل الله هفت شکم نتاج داده بود و از زبان درفشان ابراهیم علیه السلام دعا و برکت
در باره او مجری گشته چون نوبت حضرت اسحاق علیه السلام شد هفت بطن وی بزاد و چون نوبت خلافت یعقوب رسید
علیه السلام هفت نوبت دیگر نسل خود در سلک ملک یعقوب علیه السلام کشید بعد ازانکه برادران پیراهن خون [illegible] آن

پیر غم فرسوده آوردند آن بزرگ مسکین بغایت غمگین شد و از ترس آن دروغ و هول آن قول بفروغ درگفت
و گو در آمد و گفت ای پیغمبر خدا سبحانه و تعالی این خون بزغاله است که پیراهن را بآن ملطخ گردانیده اند و بعد از آن
از خجالت سر فرو افگنده و می گفت که این چه شرم ما که اولاد یعقوب علیه السلام از ما زبونتر هیچ جانور نیافتند
که خون وی بر روغن بر پیراهن یوسف علیه السلام مالند عجب پنجم آنکه خانه بود که در آن خانه یعقوب علیه السلام
تربیت یوسف علیه السلام میفرمود بعد از مفارقت یوسف علیه السلام آن خانه در ناله و گریه در آمد و بهای های بر درد
فراق یوسف علیه السلام بگریست رباعی بخدای که آمد وصال * مرهم ریش سینهٔ عشاق * که بنزدیک
هیچ عاقل نیست * هیچ دردی بتر ز درد فراق * ای درویش درد فراق دردی است که هیچ چیز از آن خالی
نیست تا آورده اند که نوح نبی علیه السلام آن روز که تیشه از برای ترتیب کشتی بر چوب میزد در ضرب اول طراق
بسمع نوح آمد علیه السلام چنانچه عادت است نوح هم از صعوبت آن آواز متحیر شد بسمعش در دادند که این طراق از
شدت الم فراق است قطعه چون درد فراق در جهان چیست بگو * عاجز ز فراق نا شده کیست بگو * گویند مرا که
در فراقش نگری * آن کیست که از فراق نگریست بگو * عجب ششم آنکه یوسف را علیه السلام کبوتران بودند
که گاهی با ایشان انس گرفتی چون خبر هلاک یوسف بسمع مبارک یعقوبی رسانیدند آن کبوتران خویشتن را بر دیوار ها
میزدند و درد و اندوه یعقوب مکروب را افزودند تا بزبان حال میگفت غزل گر بقدر سوزش دل چشم من بگریستی *
بر دل من مرغ و ماهی تن بتن بگریستی * گر من از درد جدائی نوحه پرداز آمدم * ماتمی بودی که در روی مرد و زن بگریستی
شعلهٔ آهم اگر بر کوه و صحرا تافتی * سنگ خارا بر دل و بر درد من بگریستی * جام هجران در کشیدن کاش نتوانستمی *
چون صراحی در میان انجمن بگریستی * گر کسی بودی خبر بردی بدشت و بیشه * شیر بر من نوحه کردی کرگدن
بگریستی * آنچه از من گم شده گر از سلیمان گم شدی * هم سلیمان هم پری هم اهرمن بگریستی عجب هفتم آنکه
چون یوسف علیه السلام را در چاه انگندند و با پیراهن خون آلوده نزدیک پدر آمدند و گفتند و گناه در گردن گرگان
کردند ددان آن صحراهم در ناله و غوغا در گرفتند و بمناجات واهب العطیات جل ذکره مشغول گشتند که ای
بار خدایا اگر دستوری دهی ما این قوم را بانیاب پاره پاره گردانیم و داد یوسف نامراد از ایشان بستانیم دانیست
که ندای بسمع آن ددان در دادند که ای سباع شما تسکین ورزید که عاقبت این طائفه را مغلوب گردانیم و یوسف
را بر ایشان فضل نهیم و خلعت عز و شرف در وی پوشانیم و افسر سروری به سلطنت و حضور بنشانیم ددان از ناله
و خروش ساکن و خاموش گشتند عجب هشتم سخن گفتن گوسفندان بود نقلست که چون یعقوب علیه السلام
در جستجوی یوسف در اقطار و اکناف کوه و صحراها همه یوسف طلب می کرد از هر که رسید خبری می پرسید تا روزی اتفاقا
بشبانی رسید که گوسفندان می چرانید بر طریق معهود از ایشان خبر یوسف پرسید گوسفندان بر جواب مبادرت

جستند که یا بنی الله ازان روز که فرزندت دلبندت را از کنارت برداشته اند و نقوش احزان بر بیت الاحزان سینه ات بنگاشته اند ما هم از آب دور و از گیاه نفور گشته ایم نه آب خوشگوار و نه گیاه بر معده گذار یافته و این محنت و اندوه به موافقت برتن خویش نهاده ایم و در مقام ریاضت بر قدم اصطبار استاده ایم **عجیب نهم** آنکه چون یوسف علیه السلام در چاه آرام گرفت و هنگام مرور قافله بر سر چاه فرا رسید ستوران بآنجا رسیدند قدم از رفتن باز کشیدند و با وجود زجر بسیار از مرور ابا نمودند تا کاروان بضرورت بر سر چاه فرود آمدند و بشیر و بشری که غلامان مالک زعر بودند دلو در چاه گذاشته بجاے آفتاب بمودند **عجیب دهم** آنکه چون یوسف علیه السلام ظلمت آباد چاه را بوجود چون ماه خود روشن گردانید چاه نواخت مخلصانه بسمع یوسف علیه السلام بخشاد تا حق تعالی بساط بهشتی در آن چاه بگسترانید و سبزه و شگوفه در روے بر رویانید و آن چاه محل وحی و فاضلترین چاه ها گردانید نکته اے درویش چاهے که یوسف علیه السلام در وی نزول می کند فاضلترین چاه ها و روشن ترین جایها می گردد دل بندهٔ مومن که رحمت الٰهی جل وعلے و انوار نامتناهی بموجب فرمان ولکن یسعنی قلب عبدی در وی نزول فرماید اگر فاضلترین مواضع گردد و از عرش و فرش و لوح و قلم در گذرد عجیب و غریب نباشد نکته آن چاه آب شور داشت بوجود یوسف علیه السلام خوشگوار شد و آب تلخ بشیرینی مبدل گشت و تا لقیام قیامت همچنان شیرین بماند کذلک اگر دل بندهٔ مومن بوجود نور ایمان از تلخی کفر و بتمامی نجات یابد و بشیرین ایمان و احسان و ایقان و عرفان ابد الاباد محلی ماند عجیب و غریب نباشد نکته دیگر آن چاه سبزه زار جنت گردید کذلک اگر دل بندهٔ مومن نیز بعد از نزول ایمان بزعفران رضا به فکر و سنبل وفا و گل توکل و سوسن تحمل و لاله ناله و ارغوان آه و یاسمین یقین و سمن چمن دین و شگوفه محبت و نرگس مودت و شقائق حقائق و حدائق دقائق آراسته و پیراسته گردد چه عجب **عجب یازدهم** آنکه چون یوسف علیه السلام از چاه بیرون آمد برادران در کمین بودند دعوی بندگی با او آغاز کردند ابا مینمود در محل که یکے از برادران یوسف بود علیه السلام از برائے اهر طپانچه بر جبین او زد هر حیوانی که در آن قافله بود همه یکبارگی در خروش درآمدند ــه جای آنست که افلاک بر بر دازیم * زان طپانچه که بر رخساره درویش آمد * تاجداران فلک دست بتارک زده اند * زین خرابی که بنیاد جهان پیش آمد **عجیب دوازدهم** آنکه چون یوسف علیه السلام را بفروخت و او را از آباد اجداد بیلای بیداد غریبی رحلت میفرمودند اطراف و اکناف آن تقعمر یوسف را وداع میکردند تا در نقل چنین استماع افتاد و بر روایات اطلاع دست داد که هر جا نداے شنیدی که السلام علیک یا یوسف از آزادی فرود آمدی و بنده و ار ردان شدی شادمان نزول فرمودی [illegible] اسیر

کو بجا کردی معروف حلول نمودی و مجهول ارتحال کردے در وطن مقیمانه متوطن بودی اکنون در محن غریبانه
راه پیش گرفتی قطعه شربت از لب لعلش نچشیدیم برفت * روی مه پیکر او سیر ندیدیم برفت * گوئی از صحبت
ما نیک بتنگ آمده بود * بار همی می‌بست بگردش نرسیدیم برفت * عجب سیزدهم آنکه چون یوسف علیه السلام
را در راه گذرش بقبر مادر افتاد و خود را از شتر فرو افگند تا زیارت قبر مادر کند غلامی بود سیاه موکل بران شاه
طپانچه بر روی ماه او زد ستوران بران غلام ناتمام نفرین کردند و او را بدعار بد قرین گردانیدند عجب
چهاردهم آنکه چون طپانچه نامبارک آن غلام بر روی متبرک آن ماه تمام آمد صاعقه ازان واقعه در میان
اقوام افتاد و ابری بر حوالی خواص و عوام قافله در آمد و همه را فرو گرفت و طوفانی عظیم پدید آمد و کیفیت حال
معلوم نبود تا بعد ازان بقراین دانستند که سبب این آفت عظیم چه بود و در روایتی هست که همه از ابر آوازی
شنیدند که گوینده می‌گفت ای قوم هیچ میدانید که چه می‌کنید و به نسبت که تعرض میرسانید بعزت مولائی من که مرا
بر سر عذاب بر شما فرستاده که اگر عزت این فرزند ارجمند ندارید شما را فرو گیرم و در ربطه خود محبوس نگاه دارم
تا بالقیام قیامت عجب پانزدهم دعا کردن یوسف علیه السلام و تسکین یافتن آن فتنه عجب
شانزدهم در بازار من یزید در آوردن یوسف علیه السلام در بازار مصر و عجایبی که دران حین بظهور پیوسته
چنانچه در محل خود مبین گردد انشاء الله تعالی عجب هفدهم آنکه چون عزیز مصر هر نقدی که داشت در بهای
یوسف علیه السلام بداد چنانچه خزاین وی خالی شد و باز حقتعالی ببرکت یوسف علیه السلام خزاین وی را از نقود
و جواهر مملو گردانید بهتر از آنچه بیشتر بود عجب هژدهم عجایبی که در حال محبت زلیخا با وی وقوع پیوست
و آن نیز مشروح مرقوم رقم کلک بیان خواهد شد انشاء الله تعالی عجب نوزدهم آنکه چون یوسف
علیه السلام دران خلوت با زلیخا چند انکه از وی تخلق و آرزومندے بهم می‌کردندی بر از ار خود دستوار
می کرد تا چند عقد بر بند ازاروے معقود گشته بود و آن بندها همه در وقت وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ وَهَمَّ
بِهَا با یوسف علیه السلام بسخن در آمدند و همه آن بندهاے بندها میداوند عجب بستم آنکه
صبح جبرئیل علیه السلام آمد که اے یوسف علیه السلام نام تو در میان پیغمبران مذکور باشد و عمل تو عمل
مفسدان نسزد عجب بست و یکم بیرون آمدن دست از دیوار و بران دست نوشته لَا تَقْرَبُوا
الزِّنٰی اِنَّهٗ کَانَ فَاحِشَةً عجب بست و دوم فرود آوردن جبرئیل علیه السلام پر بافر خویش بر تن
با متانت یوسف علیه السلام و بیرون آوردن شهوت از سر انگشتان وی عجب بست و سوم شهادت
کودکی سه ماهه بر طهارت ذیل یوسف علیه السلام عجب بست و چهارم دست بریدن زنان مصر
از کمال حیرت در جمال یوسف علیه السلام عجب بست و پنجم در آمدن بزندان و سخن گفتن زندان

بادسے ومضمون آن سخن این بود که ای یوسف علیه السلام تو برگزیدهٔ حقی سبحانه وتعالی ومخصوص بعنایت
پروردگاری جل وعلا ای شاهباز سردست سلطان عنایت درین ویرانه چندان جنایت چه وطن ساخته
واز بهشت مرافقت انبیا باین دوزخ مصاحبت اشقیا چرا مبتلا گشته **عجب بست وششم** آنکه
چون یوسف علیه السلام را بزندان درآوردند ستوران ودوان سه روز از ناخوردن علف راه تلف پیش
گرفتند وناله می کردند بر کربت وغربت یوسف علیه السلام افسوس میخوردند **عجب بست وهفتم**
آنکه علم تعبیر خواب وآن چنان بود که جبرئیل علیه السلام درخواب خوشه مروارید در دهان یوسف علیه السلام
انداخت وفرمود که ای یوسف فرو بر یوسف علیه السلام ابتلاع نمود چون لشکر نعاس هزیمت نمودند وسپاه انتباه
نزول استیناس فرمودند علم تعبیر ملکه ضمیر منیر یوسف صدیق علیه السلام گشته بود **عجب بست وهشتم**
کیفیت دیدن خواب واستفسار تعبیر از وی نمودن وپیش از تقریر خواب بوحی الٰهی بیان خواب کردن
وبعد ازان تعبیر شروع کردن وآنچه تعبیر فرموده بود بوقوع پیوستن **عجب بست ونهم** بعد از خروج
زندان که آفتاب جمالش از سحاب خمول معتدل النهار ظهور بهجت وسرور بیرون خرامید نخست تخت بر رؤس
اشهاد واعناق بنا نهادند که رقاب جبابره واعناق اکابره را مقید عبودیتش گردانیدند **عجب سی ام**
نه یک عجب بلکه عجائب وغرائب بیحد وعد که از وقت پیراهن فرستادن بود تا بوقت محبت محبوب
بیکدیگر رسیدن واین عجائب که بر سبیل اجمال معدود شده هر یک در محل خود بتفصیل خلعت بیان خواهد پوشید
وبروایات صحیحه وبعبارات فصیحه محلی ومزین خواهد شد ان شاء الله تعالی **وجه چهاردهم** از وجوه
احسنیت این قصه آنست هر واقعه که درین قصه بوقوع پیوسته مجموع ومرغوب ومطلع بوده واز برای تحقیق
این معنی تمامی وقائع این قصه را مجملاً مبین سازیم روایت: احسنیت این قصه پر غصه را ابر بام افهام
ارباب الالباب برافرازیم تا دانند که قصه بچه معنی احسن القصص ملقب گشته ای درویش ابتدای این قصه
واقع ازینجاست که اول نقاش تقدیر بقلم تدبیر نقطه جمال یوسف را علیه السلام بر لوح تصویر برقم وَصَوَّرَكُمْ
فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ بر نگاشته وبا وجود حسن صورت بصنائف لطائف حسن سیرت نیز آراسته وپیراسته
داشتند وبدان واسطه آتش عشق والم محبت بر کانون دل یعقوب مکروب علیه السلام برافراشته آنگاه شعلات
نیران غیرت در تنور باطن برافروخته تا نظر شفقت ازان آتش غیرت پاک بسوخته الماس اِنَّمَا يَسْلُكُهُ
مَعَنَا را دست مایه این کار ساخته وآوازه وَاقْتُلُوا يُوسُفَ أَوِ اطْرَحُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ
در عالم انتقام انداخته ماه وجود یوسف را علیه السلام از روح کنار بدر بحضیض چاه پر خوف وخطر
افگنده شاخ نخل جوانی را از گلستان امانی در بهار کامرانی چنانکه دانی برکنده آفتاب فلک سعادت

را از حضیض افول و برج دلو بادج ظهور بر آورده ماه خرگاه نشین مسند نبوت را از چاه مذلت بجاه بشارت
یٰبُشْرٰی هٰذَا غُلٰمٌ رسانیده در گرانمایۀ نبوت را در کشادی بازار مروت و دلالان بی بصیرت بهای
ارزان فروخته عود بزم شهود را در مجالس عوام کالانعام در مجمر جهالت بآتش ملالت سوخته رخسارۀ خورشید
سیمای یوسفی را که شمع خلوت سرای کنعانی بوده گاه بغبار چاه و گاه بغبار راه آلوده گردانیده ظلمت آباد
مصر و محنت سرای زندان سه بوجود یوسفی دار الملک امن و امان و مسند صاحب ولایت ایمان +
ساخته در بازار روزگار در معرکۀ دلالان بیوفا را از راه حواس در نظر خریداران ناشناس در صف من یزید
در آمد آوازۀ نوازۀ من یشتری غلاما کالقمر فی اللیلة الظلماء در اطراف و اکناف انجمن بر آمده منادی محبت
آوازۀ حسن بی اندازه اش را بدر دروازۀ بسمع زلیخا رسانیده طاوس محبوب روح مجروح زلیخا را بر تماشای
اشتیاق ببال اعتلاق بر پرانیده بلبل زبان خلق را در قفص حلق بنوای قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا در آورده
طهارت ذیل یوسف را علیه السلام در خلوتخانه وَرَاوَدَتْهُ الَّتِیْ هُوَ فِیْ بَیْتِهَا عَنْ نَّفْسِهٖ بر سر آورده
اسرار قَالَتْ هَیْتَ لَكَ بر طبق عرض پیش آورده سر پوش حیا بدست ابتلا از روی خوان تمنا برداشته
جواب مَعَاذَ اللّٰهِ شنیده جمال برهان لَوْلَاۤ اَنْ رَّاٰ بُرْهَانَ رَبِّهٖ دیده لشکر اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌۢ بِالسُّوْٓءِ را
در معرکۀ عصمت بزمیت داده سپاه عزیمت وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ از گوشۀ میدان شهوت در تاخته غلغله ستودن
وَهَمَّ بِهَا در معرکۀ عسکر نفس و هوامی منتشر گردانیده و قلعۀ محکم البنیان عصمت را هفت در مقفل بگشاده فذلک
مَا جَزَآءُ مَنْ اَرَادَ بِاَهْلِكَ سُوْٓءًا بر سنگ هِیَ رَاوَدَتْنِیْ عَنْ نَّفْسِیْ رسیده شاهد عدل علم شهادت وَشَهِدَ
شَاهِدٌ علم شهادت اِنْ كَانَ قَمِیْصُهٗ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ بر روس اشهاد بر افراخته بخطاب عزیز شور و شغب
اِنَّهٗ مِنْ كَیْدِكُنَّ در عالم انداخته محذرات لائمات فَلَمَّا رَاَیْنَهٗۤ اَكْبَرْنَهٗ در مشاهدۀ جمالش از غایت حیرت
دستها بریده یوسف علیه السلام بنابت در روز بازار زندان سودا را کرده سکان مساکن مصر تا بلاد و آفاق
خوشنیده عزیز مصر در تاویل رویای سبع بقرات بکرات و مرات سرگردانیها کشیده یوسف
علیه السلام بتعبیر آن بر تخت بخت سرفراز گشته بمنشور نبوت بتوقیع سلطنت هم شان کشیده برادران
از کوبا کوب دوران در پیش تخت سلطان فریاد مَسَّنَا وَاَهْلَنَا الضُّرُّ بر آورده آفتاب نبوت پردۀ خمول
از پیش نور وصول بر داشته برادران رایت آیة اِنَّكَ لَاَنْتَ یُوْسُفُ در مقام انصاف بدست اعتراف
بر افراشته بوی وصال محبوب در گریبان پیراهن تعبیه کرده بکمال قدرت بمیل مشیت کحل بصیرت در دیدۀ
یعقوب مکروب کشیده و آوازۀ فَارْتَدَّ بَصِیْرًا در عالم در داده بعد از مدت فراق و از کمال اشتیاق
چنانچه رسم اهل وفاق ست محبوب یعنی یوسف و یعقوب علیهما السلام بر تخت سلطنت در دست ملاطفت

دیدن موافقت در آورده واسرار هٰذَا تَأْوِيلُ رُءْيَايَ مِن قَبْلُ با یکدیگر در میان نهاده بعد ازان موکل اجل از کمین یقین بیرون آمده ویعقوب ممتحن را قدح فرح كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ چشانیده واز تخت حیاتش تختهٔ ممات خوابانیده وبزبان حال باین مقال گویا گشته **رباعی** دل را بهوای توسپردیم برفت + نیک وبد خود یک بشمردیم وبرفت + خوش باد ترا عمر که از خلعت تو + غمهای تو یادگار بردیم برفت + بعد ازان یوسف علیه السلام نیز باز را بشکارگاه نیاز پرواز داده که تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ وتیر دعوت بهدف اجابت رسیده وجام اَللّٰهُ يَتَوَفَّى الْأَنفُسَ از دست ساقی باقی عالم غیب درکشیده **غزل** برین صحیفهٔ مینا دخامهٔ خورشید + نگاشته سخن خوش بآب زر دیدیم + آیا بدولت ده روز گشته مستظهر + مباش غره که از تو بزرگتر دیدیم + کسیکه تاج زر بود بر سرش بصباح + نماز شام در اخشت زیر سر دیدیم + ز روزگار همین عبرتم پسند آرد + که زشت وخوب بد و نیک برگذر دیدیم + **وجه پانزدهم** از وجوه احسنیت این قصهٔ شریفه آنست که چون یوسف علیه السلام بچند صفات پسندیده احسن الخلائق بود لاجرم قصهٔ او نیز احسن القصص آمد **اول** نسبی داشت که کس را آن نسب نبود زیرا که خود بذات خود پیغامبر بود وجد وی اسحاق علیه السلام پیغامبر بود پدر وی نیز یعقوب علیه السلام پیغامبر بود و پدر جد وی ابراهیم علیه السلام نیز پیغامبر بود چون نسب خود نوشتی چنین نوشتی که اَنَا يُوسُفُ صِدِّيقُ اللّٰهِ اِبْنُ يَعْقُوبَ اِسْرَائِيلَ اللّٰهِ اِبْنِ اِسْحَاقَ ذَبِيحِ اللّٰهِ اِبْنِ اِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللّٰهِ وحضرت رسول ما صلی الله علیه وسلم را ذکر نسب وی چنین فرموده اند که اَلْكَرِيمُ بْنُ الْكَرِيمِ بْنِ الْكَرِيمِ بْنِ الْكَرِيمِ يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ بْنِ اِسْحَاقَ بْنِ اِبْرَاهِيمَ **دوم** یوسف را علیه السلام محنتی بود که کسی را آن محنت نبود زیرا که محنت بیشتری خلائق در فقر وفاقه و دردمندی ونیازمندی است ویوسف را علیه السلام محنت وبلا در آوان سلطنت واستیلا بود تا گویند که چهل سال بر تخت مملکت مستند بود ودرین مدت یارای آن نداشت که گوید من کیستم وپسر کیستم شب وروز باه جگرسوز میگذرانید ودستوری نبود که نفسی بر آوردی **رباعی** یکدم نبود کز تو غم نیست مرا + صد زخم فزون ومرهمی نیست مرا + شب تا بسحر ز آتش عشق تو چو شمع + می سوزم ویارای دمی نیست مرا + از بیطاقتی هر روز ببهانهٔ شکار بیرون آمدی وبر سر راه کنعان بایستادی زمانی بجانب کنعان بنگریستی ودر زیر نقاب بگریستی وباز بخانه آمدی **غزل** هر صبح دود آه من آتش بگردون افگند + خورشید را همچون شفق در خاک ودر خون افگند + در خانهٔ تن گرد غم فارغ شود از یار خود + جانم گریبان گیردش از خانه بیرون افگند + گر ابر رحمت بشنود از جور لیلی شمه + خود را چو باران از هوا بر خاک مجنون افگند **نقلست** که [illegible]

علیہ السلام بر سر راہ آمدہ بود و از رہگذریان خبر کنعان میپرسید اعرابی را دید کہ از کنعان می آمد بر شتری سوار
یوسف علیہ السلام خدام را بامر مشغول گردانیدہ و بنزدیک اعرابی آمد و از حال کنعان و یعقوب علیہ السلام
خبرے پرسید گفت یعقوب علیہ السلام از سورت فراق و شدت اشتیاق فرزند دلبند خود یوسف ع م
نام از شہر بیرون آمدہ است و بر سر راہ خانہ ساختہ و آنرا بیت الاحزان نام نہادہ و شب و روز در فراق
یوسف می گرید یوسف یوسف می گوید و از غایت اندوہ و حزن و انبوہ چشم جہان بینش مکفوف گشتہ
یوسف علیہ السلام در گریہ شد ملازمان گفتند یا مالک او حدیث یعقوب بگوید تو چرا می گری گفت
کار محنت رسیدگان دشوار است و بر حال ایشان جاے گریہ است ہمچنان گریان بخانہ باز آمد و خلوت
ساختہ قلم برداشت تا نامہ نویسد فی الحال جبرئیل علیہ السلام در رسید کہ ای یوسف ع م قلم از
دست بنہ کہ ہنوز وقت نرسیدہ است گفت ای جبرئیل آن پیر مسکین ہلاک میشود گفت بگذار تا آنچہ
دوست خواہد چنان شود گفت ہیچ پرسیدہ کہ گناہ او چیست گفت پرسیدہ ام گفت چہ فرمان
آمد گفت فرمان چنین آمد کسیکہ دعوی محبت ما کند و انگاہ بغیر ما الفت گیرد سزای او درازی فراق اوست
رباعی تا در نہ زنی بہر چہ داری آتش ÷ ہرگز نشود حقیقت وقت تو خوش ÷ ما را خواہی خط بعالم
درکش ÷ کاندر یکدل دوستی ناید خوش ÷ و ہم درین معنے فقیر را رمزیست **غزل** دل چو یکے بیش
نیست دوست یکی بس بود ÷ وان یک بے اشتراک ذات مقدس بود ÷ در صف قدوسیان رست آنکہ
درین تیرہ خاک ÷ قبلۂ جان و دلش حضرت اقدس بود ÷ بوالہوسان را ز عشق لاف زدن کی بود ÷
طعمۂ عنقا کجا درخور کرگس بود ÷ بر سر کیوان زند نوبت شاہنشہی ÷ گنج نہانی عشق در دل ہر کس بود ÷
ہر کہ ازین سطح خاک پا سوی بالا نہاد ÷ پایۂ ادنائی او سقف مقرنس بود ÷ گلخنی فقر را در نہ پہلو مبین ÷
بستر خاکستر مسند اطلس بود ÷ **صفت** از صفات کمال یوسفی حسن و جمال او بود علیہ السلام
و آن حسن و جمال در مرتبہ کمال چنان بودہ کہ اصحاب سیر و اخبار و ارباب قصص و آثار تخصیص امام انام امام
ثعلبی رحمۃ اللہ تعالی علیہ در عرایس البیان چنین آوردہ است و بہ ثبت این نقل بدلیل ابوہارون عیسی
کردہ است و مسند روایاتش بابی سعید خدری رضی اللہ تعالی عنہ درست کردہ کہ حضرت سلطان تخت رسالت
و برہان بخت جلالت صلی اللہ علیہ وسلم فرمود کہ دران شب قرب و کرامت کہ پایۂ جاہ مرا از منازل آفتاب
و ماہ گذرانیدند و رفعت منزلم را برارکان ممالک ملکوت جلوہ دادند یوسف را علیہ السلام در آسمان سوم
دیدم در میان فرشتگان چو ماہ شب چہاردہ در میان ستارگان نور شے افروختہ و داج حسن در بر
و تاج جمال بر سر نہادہ اشتم کہ ماہ تمام از آسمان دنیا السلام آفتاب آمدہ و از زبان دانندہ اخبار از کعب احبار رضی اللہ

روایتیست که وی از کتب آسمانی چنین روایت کرده است که در روز میثاق که منور ارواح و مصور اشباح
جل جلاله ذرات ذریات آدم علیه السلام بکف کفایت از ظهر باهر آدم بیرون گرفت و صنوف اولاد
و احفادش را چون صفوف جماعت صف بصف بداشت صف اصحاب نبوت که خلعت سبقت و جلبت
قربت السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ أُولَٰئِكَ الْمُقَرَّبُونَ یافته بودند بنظر مبارکش درآورد در میان معشر
انبیاء علیهم السلام یوسف را مشاهده فرمود تاج وقار بر فرق او نهاده حلهٔ شرف در بر او پوشیده رداء کرامت
بر دوش افگنده و کرتهٔ بهادر بر تازیانهٔ حکومت در دست بر یمینش هفتاد هزار ملک بر یسارش هفتاد هزار فرشته
صف صف برکشیده از خدام و خلف خلیل علیهم السلام با وی روان گشته مجموع بتسبیح و تقدیس حضرت واجب الوجود
جل و علی مشغول و در پیش رویش درختی در غایت نضارت فرخندگی پدید آورده هر جانب که وی روی
آوردی آن درخت پیشتر پیش وی میرفتی و آن درخت درخت سعادت بود چون آدم علیه السلام آن صورت
با سیرت مشاهده فرمود طوطی زبان در قفس دهان بسوال در حرکت آورد که الهی این کدام بنده است که
او را باین کرامت مخصوص گردانیدهٔ و باین درجات علیه رسانیدهٔ خطاب آمد که یا آدم هذا المحسود علی
ما آتیته این آن بنده است که بسبب این نعمتها که بوی انعام فرموده ام درباره وی حسد بسیار
برند پس فرمان آید که ای آدم هیچ عطیه بوی ارزانی میداری گفت بلی خداوندا ثلثان حسن همه ذریه خود باو
دادم و بعد از آنش بر داشت و بر سینهٔ خود نهاد و بوسه در میان دو چشم او داد و گفت یا بُنَيَّ لا تاسف فانت
یوسف اول کسیکه باین نام او را خواند آدم صفی بود علیه السلام و هم در عرائس امام ثعلبی مذکورست که حقتعالی
همه حسن و جمال که بنام سائر اولاد آدم مرقوم بود مجموع را در جبین مبین آدم علیه السلام تعبیه فرموده بود
چون بسبب زلت آن خلعت از وی باز گرفتند بعد از قبول توبه ثلثی از ان با آدم باز دادند و
ثلثان و بیچه در وجه یوسف علیه السلام نهاده تا چنین مقرر شده است که یوسف علیه السلام نسبت
بحسن خوبان انام چون روشنائی آفتاب بود در جنب تاریکی شب و از ابن عباس رضی الله عنه روایت
کرده اند که فرمود روزی در مسجد مدینه با صحابه و قیار و سکینه در خدمت سید عالم صلی الله علیه وسلم
نشسته بودیم که ناگاه از راه اعرابی در رسید و تخطی رقاب می کرد تا بنزدیک ما آمده چون نظرش بر سید
عالم صلی الله علیه وسلم افتاد پرسید که در میان شما محمد کدامست ما روی بجانب آن ماه دو هفته و آشنای نغمه
علیه الصلواة والسلام کردیم اعرابی بآنحضرت توجه نمود و گفت ای محمد بعضی از دفاتر توریت و انجیل
بمطالعه رسیده از فحوای این چنین مفهوم گشته که از پیغامبران هیچکدام بحسن یوسف نبوده اند مرا
اعتقاد نیز چنین ست الکنون بطریق مسالت از تو درخواست دارم و تا قسم نیز یاد میدهم [illegible] تو

جل و علا که بیان کنی تا یوسف نیکوروی تر بود یا آدم علیه السلام مصطفی فرمود صلی الله علیه وسلم با اعرابی سخن در
آدم علیه السلام مگو که آدم پدر همه آدمیان بود و مسجود فرشتگان بود برگزیده حضرت رحمان بود جل جلاله
ای اعرابی حسن یوسف آرایش حسن آدم بود علیه السلام گفت ای محمد آن چگونه بود گفت چون خدا تعالی قالب
آدم را علیه السلام بید قدرت خود بیافرید دو چیز بوی ارزانی داشت یکی نور در جبین وی دیگر انگشتری بود
که فرشتگان بسجود و قیام نمودند چون گرد ذلت گرد دامان عصمت وی گشت آن هر دو عطا از وی جدا شدند
و بر مثال دو باز پرواز کنان بشاخ طوبی نشستند با ایشان خطاب آمد که چرا از آدم جدا گشتید گفتند الٰهی هر که ترا
نباشد ما ورا چگونه باشیم موعظه ای درویش نور و انگشتری دو خلعت بود که حقتعالی بآدم علیه السلام
کرم فرموده بود آن هر دو بیک زلت از آدم جدا گشت ترا نیز حقتعالی دو خلعت داده است اَلْاِیْمَانُ تَصْدِیْقٌ
بِالْقَلْبِ وَاِقْرَارٌ بِاللِّسَانِ اندیشه کن که در هر شبانه روزی چند گناه از صغیره و کبیره از تو در وجود می آید عیاذا بالله
نباید که بشامت این معاصی و ران نفس باز بسین ازین دو خلعت نازنین بے بهره گردی که با زمره کفار
قرین و با جمله فجار همنشین شوی نعوذ بالله من ذلک بعد از آنکه حق تعالی یوسف را علیه السلام بیافرید آن
نور را در جبین وی ودیعت نهاد و چون سلیمان علیه السلام را بر تخت سلطنت می نشاندند انگشتری را در یمین او
در آوردند یوسف علیه السلام مالک آن نور جبین مبین بود مملکت مصر ملک او گشت و سلیمان علیه السلام انگشتری
یافت دیو و پری مسخر وی شدند نکته ای عارف یوسف و سلیمان علیهما السلام میراث بران آدم بودند علیه
السلام هر دو را مملکت دادند و نبوت بر سر تو نیز میراث از حق تعالی داری بلکه ایشان هر کدام میراث داشتند از آدم
و تو تنها دو میراث داری از حقتعالی یکے قرآن چنانچه فرمود ثُمَّ اَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِيْنَ اصْطَفَيْنَاهُ مِنْ عِبَادِنَا
دوم ایمان چنانچه گفت شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهٗ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَاُولُوا الْعِلْمِ اگر تو نیز مملکت جنت یابی
و رویت بر سری عجیب و غریب نباشد بعد از ان اعرابی گفت یا رسول الله بالفاظ درربار گوهر نثار خویش
بیان کن تا حسن و جمال یوسف علیه السلام چگونه بود و از خصائص و اوصاف جمالش بوجهے اشارت
فرمائی که گوییا از مرتبه علمی بدرجه عینی رسیده باشد تا عشق بازی من غائبانه بجمال یوسف بمرتبه شهود
انجامد **ع** حسن در پرده غیب ارچه کند جلوه نیک ÷ نه چنان ست که اندر نظر اهل شهود ÷ آنگاه حضرت
رسالت صلی الله علیه وسلم تقریر اوصاف حسن و جمال آن صاحب کمال از برای آن اعرابی سوخته حال
بیان میفرمود بر وجهی که مضمون وی آن بود گفت ای اعرابی برادرم یوسف قدی داشت که در اعتدال
بدرجه کمال رسیده بود گوییا سروی بود بر کنار جویبار حسن قد و قامت بر کشیده نه بپستی میل داشت و نه
به بلندی بحلیه خَيْرُ الْاُمُوْرِ اَوْسَطُهَا در کمال ارجمندے **بیت** هزار سرو که در حد اعتدال بر آید ÷ بقامتش نرسد

نرسد گر هزار سالی بر ابد ✤ ای اعرابی یوسف را دو جعد مسلسل بود بهتی گاهش رسیده نه فروگذاشته نه درهم پیچیده عنبری سارا بود بر روی قرص قمر آویخته با دود عودی بدرد سوزان بر بالای مجمران ست آبی ست نار برانگیخته ماری بود پیچان بر روی خرمن گل بریجان روان گشته یا شبی بود در فصل زمستان سایه بر آفتاب نهاری انداخته **رباعی** جعد شب رنگی که سر بر پای یارم می نهد ✤ صد گره هر شب بروز روزگارم می نهد ✤ عنبرین زلفش چو بر رخسار گلگون می فتد ✤ همچو عودی هر نفس بر روی نارم می نهد ✤ ای اعرابی یوسف را روی بود که اگر بروز نسبت کنم از روز روشن تر آید و اگر بآفتابش مانند کنم مشکل اگر از حیا بر آید زیرا که روشنائی آفتاب از نور خویش ست که فلک اطلس ست و نور جمال یوسف علیه السلام از شعاع نور اقدس ست **رباعی** اگر نسبت کنم خورشید را با روی یاری خود ✤ بسی ظلمت عیان بینم من اندر روزگاری خود ✤ چرا نسبت کنم رویش بچیزی کز حیا دیگر ✤ نمی نالم که هرگز بنگرم در روی یاری خود ✤ ای اعرابی یوسف را دو چشم نگارین بود که گوئی دو سر چشمهٔ خلد برین بود و برو ایره و نارهٔ دیدهٔ وی نقاش نگارخانهٔ فطرت بپرگار قدرت نقطه از نور عرش نهاده بود که بیک اندیشه در بیشهٔ تفکر بقدم تحیر ایستاده و در نظارهٔ آن نور بصر از مرکب نظر پیاده بود و اگر چشمش را قیاس کنم گویا چنانستی اگر نور دیده اش را تشبیه کنم گویا ایشان رضوانستی **رباعی** چون بچشم تو از چشم عاشقان بینم ✤ ز چشمهای بهشت اندرو نشان بینم ✤ بلوح دیده قلم نقطهٔ نگاشته است ✤ که دور دایرهٔ چرخ را در آن بینم ✤ ای اعرابی یوسف علیه السلام را دو رخسارهٔ بود که نور از وی چکیدی بر رخسارهٔ راست خود خالی داشت که دائم می درخشیدی اگر آفتاب نگریستی از وی خیره گشتی و اگر ماهتاب دیدی ماه از وی تیره شدی اگر گرسنه نظر بر جمال او افگندی سیر گشتی و اگر سیر مشاهده جمال او کردی اسیر گشتی اگر بیگانه بروی دیدی آشنا شدی اگر آشنا با وی رفیق شدی عارف گشتی و اگر با وی همنشین شدی عاشق گشتی **رباعی** چونکه برقع از جمال خویشتن برداشتی ✤ ماه و خورشید فلک را روشنی نگذاشتی ✤ عاشقان را کشتی و بیگانگان را سوختی ✤ کاشکی آن روی را از ما نهان میداشتی ✤ آنگاه رسول علیه السلام گفت ای اعرابی یوسف را مصور اشباح و صور ارواح تعالی و تقدس نه از عرش آفریده بود و نه از کرسی و نه از آسمان و نه از بهشت و نه از نور قدسی خدای من عز و جل آنست که با همچنین آدمی را از خاک آفریده اعرابی بر خود بگرزید و گفت ای محمد خدای تو از خاک همچنین صورتی باین هیئت چگونه آفریند رسول علیه السلام بسوی عبد الله عمر رضی الله عنهما نگاه فرمود و اشارت کرد عبد الله آواز خوش بود این آیة آغاز فرمود وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ [illegible]

لَحۡمًا ثُمَّ اَنۡشَاۡنٰهُ خَلۡقًا اٰخَرَ فَتَبٰرَكَ اللّٰهُ اَحۡسَنُ الۡخٰلِقِيۡنَ چون اینجا رسید اعرابی گفت یا
رسول الله علیه السلام عرض فرما که تو ابان توفیق در خزینه دل را بمفتاح تحقیق بکشادند و جواهر زواهر ایمان
و تصدیق دروی تعبیه نهادند آنحضرت عرض ایمان فرمود انگاه مسلمان شد انگاه بسوی آسمان نگریست
و خنده زد رسول علیه السلام در روے می نگرید و متحیر شد که آیا اعرابی را چه رسیده فی الحال آواز اجنحهٔ قدسی
جبرئیل علیه السلام بسمع مبارک صلی الله علیه وسلم رسیده جبرئیل علیه السلام در آمد و گفت اے
محمد اعرابی مدتی بر بساط جمال یوسف علیه السلام شطرنج صحبت ما می باخت و دران پرده چنان بوده
که با ما می پرداخت اکنون که پرده از پیش برداشتم و آئینه دلش را بنور ایمان از زنگ خذلان پاک گردانیدم
رابطه از میان برداشته نظرش بر جمال باکمال افتاد اکنون خندان خندان جانش بحضرت خود می
بریم للعارف الرومی قدس سره ابیات عاشقانے که باخبر میرند * پیش معشوق چون شکر
میرند * عاشقانے که آن خبر جستند * شاد خندان دران نظر میرند * شاه شان در کنار
لطف نهند * بچنین خوار مختصر میرند * از الست آب زندگی خوردن * لاجرم شیوهٔ دگر میرند *
از فرشته گزشته اند به لطف * دور از یشان که چون بشر میرند * عاشقانے که جان یکدگر ند * همه
در عشق یکدگر میرند * تو گمان میبرے که شیران نیز * چون سگان در برون در میرند * عاشقان
چشم غیب بگشانید * غافلان جمله کور و کر میرند * خلق کانجا علف پرست بوند * گاؤ بودند و همچو خر
میرند * انگاه رسول علیه السلام آمد و مر اعرابی را در کنار نهاد جبرئیل آمد و گفت یا محمد حضرت باری
مے فرماید که جمال یوسف با بیگانگان چنین می کند بنگر تا حقیقت جمال ما با دوستان حضرت تا چها
کند للشیخ الرومی قدس سره غزل بنماے رخ که باغ گلستانم آرزوست * بکشائی لب که
قند فراوانم آرزوست * ای آفتاب رخ بنماے از نقاب ابر * کان چهرهٔ مشعشع تابانم آرزوست *
بشنیدم از هواے تو آواز بلبلے * باز آمدم که ساعد سلطانم آرزوست * یعقوب وار یا اسفی من
همے زنم * دیدار خوب یوسف کنعانم آرزوست * زین خلق پر شکایت گریان شدم ملول *
آن هاے هوی نعرهٔ مستانم آرزوست * گویا ترم ز بلبل اما ز رشک عام * مهر لیست بر دهانم
و افغانم آرزوست * دی شیخ با چراغ همی گشت گرد شهر * کز دیو و دد ملولم و انسانم آرزوست *
گفتند یافت نیست بسی جسته ایم ما * گفت آنکه یافت می نشود آنم آرزوست * بنمای شمس کشور
تبریز روز شرف * من هدهد حضورم سلیمانم آرزوست * قال الله تعالی وَاِنۡ كُنۡتُمۡ
مِّنۡ قَبۡلِهٖ لَمِنَ الۡغٰفِلِيۡنَ در تفسیر آورده است که غفلت بر سه گونه است مذموم است و محمود و غیر مذموم

آن غفلت کہ مذموم ست غفلت ست از یاد حق سبحانہ و تعالی اَلَّذِيْنَ هُمْ عَنْ اٰيٰتِنَا غٰفِلُوْنَ ط
و آن غفلت کہ محمود ست غفلت از بدی قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰى اِنَّ الَّذِيْنَ يَرْمُوْنَ الْمُحْصَنٰتِ الْغٰفِلٰتِ
و آنکہ غیر مذموم ست آنست کہ درین آیۃ بیان فرمود اِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهٖ لَمِنَ الْغٰفِلِيْنَ یعنی ای
محمد من بتو قصہ مے کنم بواسطۂ وحی خویش بتو این سورۂ یوسف علیہ السلام بدرستی کہ بودی پیش ازین قصہ
از جملۂ کسانے کہ مطلع نیستند بر قصۂ یوسف علیہ السّلام پس مراد ازین غفلت اینجا خبر نا داشتن ست
از مضمون این حکایت و الا اطلاق غفلت بر حضرت رسالت صلی اللّٰہ علیہ وسلم مناسب نباشد
زیرا کہ غفلت مصطلح حجاب دل را گویند و ہر کرا دل محجوب گشت تن از ساحت قبول مطرود شد کہ بزرگان
گفتہ اند مَنْ غَفَلَ حُجِبَ وَمَنْ حُجِبَ طُرِدَ فَقَالَ نَاصِحٌ شعر اَنْتَ فِيْ غَفْلَةٍ وَّقَلْبُكَ فِي الْمَلَاهِيْ
ذَهَبَ الْعُمْرُ وَالذُّنُوْبُ كَمَا هِيَ **نقلست** و ہمیشہ دل آنحضرت صلوٰۃ اللّٰہ و سلامہ علیہ از غفلت خالی بود
و بہ زیور تذکیر و انتباہ حالی بود **نقلست** کہ حامد ابن اسود کہ یکی از بزرگان مجرد و عارفان مفرد بود قدس
اللّٰہ سرہ العزیز میگوید کہ با آن عارف باختصاص سلطان ابراہیم خواص قدس اللّٰہ روحہ بسفری میرفتیم و بقضیہ
اَلرَّفِيْقُ ثُمَّ الطَّرِيْقُ سعادت مصاحبت دولت مغتنم می شمردیم گذر ما بر وادے افتاد خونخوارہ و چون شبہار
ہجران بے اندازہ و مقدار از نماز شام کہ شامیانۂ عباسی ظلام بالا را آن حجرۂ آبنوسی فام در کشیدند و چتر شام
شجرے بزیر این ہودج نیلوفرے منظر بر فراشتند در اقطار و اکناف این بیابان نہ منزل مہیا و نہ
مرحلہ مہیا در دیولاخ بے انجام در کنج سوراخی آرام گرفتیم و بعد ہزار حول تشبث بذیل لاحول سر در پلاس
ہراس در کشیدیم اتفاقاً این وادی بود کہ بجای یاران در انجا ماران بود و قائم مقام اقارب عقارب توطن مینمودند
شیخ را دیدم کہ سجادہ در میان ماران دور از روی یاران انداختہ و دل از ما سوای حق پرداختہ و آرزوے
نیاز بود مشغول گشتہ مرا نی زہرہ آنکہ طریق موافقت سپارم چرا کہ از زہر مار ترسانم و نی یارای آنکہ شیخ را
از روی یاری ازان مقام بگذرانم با وجود خوف و خشیت من نیز سجادہ بموافقت افگندم و دل از جہان و جان
بر کندم دیدم کہ اژدرماری عظیم پیدا شد قصد من کرد ہر چند خواستم کہ ضبط احوال خود نمایم نتوانستم بنجو دانہ در
شیخ گریختم و دست بفتراک استعانۂ آویختم شیخ استفسار احوال فرمودند گفتم یا شیخ ازین موذیات ترسانم و تدبیر این
نمیدانم شیخ فرمود کہ ای حامد اسود حامد ان پیش گیر تا از زخم نیش اسود باز رہی ای حامد بذکر خدا تعالی مشغول
باش و بیاد او مشغول تا ہیچ این گزندہ گزندت نرساند حامد میگوید کہ من باشارت شیخ بذکر مشغول گشتم آن مار از من
دفع شد ہمچنان بر سر ذکر بود تا علم صبح برافراشتند و از صدایۂ طلا بہ زر اندود بر کنار این صفحۂ کبود جدول بیاض
بر کشیدند و روے روز قصب روز در پوشید صبح مستطیر از دریچہ‌ای مطالع تنویر مستنیر سرزن نیزہ میساہ با آن

شب حله شب اندوز حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ بیافت آنچه قاعدهٔ اوراد
مقرری بود بتقدیم رسانیده شد چون ازان مقام مخوف رحلت می نمودم شیخ سجاده بیفشاند ماری ازآنجا
بیفتاد گفتم یا شیخ ماری بدین عظمت در سجاده بود و شما بفراغت تا بروز طاعت استاده فرمود یا حامد
چند گاهست که باین فراغت تا بروز طاعت و آرام شب بگذرانیده ام و بدین راحت بودم یا حامد یکساعت
از ذکر ربانی باز ماندے ثعبان بر تو مسلط کردند اگر یکساعت از ذکر قلبی غافل گردے شیطان را بر تو مسلط
گردانند تا دمار از نهاد تو برآرد و بعضے از ارباب معرفت گفته اند که اولیاء و مومنان را غفلات میباشد
و انبیا و معصومان را نی اگر مومنان را غفلت نبودے او را در عالم عیش راحت نبودے ذکر ربانی ایشان را
میسر نگشتی یا شیخ حسین منصور حلاج گفت روح الله تعالی روحه ماذکرناک الا عن غفلة لان العبد اذا
کان حاضرا لا ینطق لسانه بذکرک لان مشاهدة شهود آیات الجلال تحجب عن ذکر اوصاف الجمال
می گوید ملکا چون قدم در عالم تعبد مے نهم دردی در بیابان غفلت می آرم ترا یاد می کنم و چون بمنزل
قرب میرسم و قدم بر بساط وصال می نهم روح در بحر شهود چنان مستغرق می گردد که ذکر ربانی از اوصاف
بشریت و نعوت انسانیت و علامت اثنینیت ست در میان نمی گنجد من عرف الله کل لسانه مثنوی
پای جان بیرون کش از قید بدن + دست در حبل المتین عشق زن + گر زمام دل بدست جان دهی + ره
براه عالم عرفان نهی + نور حق از غیب چون سر بر زند + سلسله در گردن جان افگند + می کشد جان را
ببزم قدس خویش + تا کند مست از شراب انس خویش + چون زند یک لمعه انوار شهود + از دل و
جانت کجا ماند وجود + تا فنت ست از سطح حق الیقین + لمعهٔ زان نور بر جان معین نقلست که شیخ
شبلی قدس الله روحه در بدایت حال از کسے نام الله شنیدی شکر در دهان وے نهادی و چون
بنهایت کار رسید از هر که شنیدی به تنگ آمدی و سنگ بر وی زدی گفتند ای شیخ ترا چه رسید که در بدایت
آن لطف می نمودی و در نهایت این عنف رسانیدی گفت آن وقت در مقام غفلت بودم گوشم از استماع
نام او روح و راحت بود اکنون که در عالم شهودم در مشهد شهود و محضر حضور او از گفتار نام او وحشت است
و از گفت و شنود و گوش و زبان زحمت وَاذْكُرْ رَّبَّكَ إِذَا نَسِيتَ اشارت باین سر است مثنوی
یاد خدا است ز فراموشیست + گفت شنیدت همه خاموشیست + چونکه فراموش کنی خویش را + مرهم
حاصل کنی این ریش را + یاد ربانی چو همه کثرت ست + محو شو از خویش که این وحدت ست + گرچه زبان
بدرقه شان ره برد + بدرقهٔ ره کی بسر شه برد + آنکه دلش غرقه بحر فناست + از تبعات بشریت جدا است
ای درویش چون سالک در طریقیت سلوک بذل جهد بنماید و در راه طلب بپوید بهر چه پیش آید لتقرب میجوید تا شاید

که بدرقهٔ طریق و دلیل تحقیق وے آن باشد چون بمنزلِ مقصود واصل شد و مراد حاصل گشت بعد
مسافت آن از ابر خواست قرب و مجالست بجای وی نشست از طریق برفیق رسید و از سبیل بخلیل پیوست
نه بدرقه درمیان می گنجد و نه دلیل و نه واسطه راه مے یابد و نه وکیل رباعی در عشق اگر خوار ذلیل آمده ام
بر عزت ای دوست دلیل آمده ام + هیچ بیش که من بجان نخیل آمده ام + من هردو جهان بر تو سبیل
آمده ام + ای درویش کسیکه از محبوب خود دور و از مطلوب خود مهجور ماند آتشِ فراق در جانش مشتعل گردد
و سوز اشتیاق در دلش متصل از برای تسکین این الم و تمهید این علم متشبث بذیل اقوال کند اوصاف
جمال معشوق را بکسوت نظم آراسته بزبان قوال دهد تا آن قوال قدش را بسرو مانند می کند و خدش را
بماه تشبیه می کند و گاهی بموئیش بنفشه مثال مے نهد و گاهی رویش را بگل مانند مے کند و گاهی چشمش را
ببادام مثل میزند و گاهی دهانش را به پسته کنایت می کند و همچنین اوصاف تمام و کمال جمالش ادا
مینماید و عاشق در سماع آن جان می پرورد در اثنای این حالت چون معشوق جولان کنان در کلبه
ادبار عاشقان در آید و ماه جاهش از محاق بر آید عاشق آن مطرب را عذر خواهد و گوید ذکر اوصاف
را بجمال عند الوصال سوء الادب می بینیم اے مطرب خاموش باش بلکه ازین مجلس ساعتی برکران شو که
رفیق طریق فرقت بودی نه ندیم مجلس قربت زبان درکش که هرچه در عالم خیال می گفتی ما اکنون در
عالم وصال آن از العیان مے بینیم لوالدی وجد غزل عکس روئے تو در آئینه جان مے بینیم + پرتو
حسن تو از دیده نهان مے بینیم + سر آن نقطه که بدر وشتن غیب نهان + در تماشای جمال تو عیان می بینیم
در جهان دیده بمیاد جهان بے رویت + روے بنما که بروے تو جهان مے بینیم + دیده دل بکشاد
طلب نور یقینی + کان یقینے که ترا بود گمان مے بینیم + فالحمد لله والصلوٰة والسلام علی رسوله صلی
الله تعالےٰ علیه وسلم شروع در بیان این قصه شریف و ابتدا نمودن از اخلاق ولادت
حضرت یوسف علیه السلام مستنیران اشعه شموس تحقیق و مقتبسان شعلات نیران مقدحه مقرعه توفیق که
مقتدیان اصحاب اشارت تحقیق عبارتند در تحقیقات این قصه و تدقیقات این حصه چنین گفته اند و
جوا هر زواهر معارف لطیفه بالماس الفاس شریفه همچنین سفته اند که حضرت جلال احدیت جل و علا بکمال
صمدیت از برای جزای اعمال عباد در گلشن سرائے جنت درجات علیه و مرتبه سنیه ترتیب فرموده و حور
قصور و انهار و اشجار چنانکه در قرآن مبین و در احادیث معین گشته تعین نموده تو بے بودند که در تصدیق
این مقدمات و تحقیق این کرامات محتاج بمثالے شدند تا عقل عقلیه خویشان از راه گذر حواس نمونه
آن احساس کند و بمشاهده آن تصدیق مخبر نماید یکے از ان اخبار این بود که در بهشت عنبر سرشت

انهار باشد جاری از آب و عسل و شیر و خمر بلکه این چهار در یک نهر جاری باشند چنانچه هیچ کدام با یک دیگر
نیامیزد و نزدیک ایشان این خبر در غائت اشکال نماید حق تعالی نمونه این جا بجوی مختلف در
گلزار رخسار بهر یک از افراد آدمیان روان گردانیده آب شیرین دهن و آب شوریده و آب تلخ
گوش و آب بینی تا مدت پنجاه و شصت سال در جوار یک دیگر می بودند هرگز با یک دیگر نیامیزند دیگر
آن بود که در بهشت حلهای زاهر و لباسهای فاخر باشد هر یک برنگی و هر کدام بطوری دیگر که کمینه بهشتی را
هفتاد حله پوشانند که گونه هیچ یک بدیگری نمانند و مثال این به کمال قدرت در فصل بهار در
صحن گلزار چندین هزار هزار او را و بارها الوان بشیار اظهار فرموده تا درین گلهای رنگین از انواع
سمن و یاسمین و صد برگ و نسرین نظری اندازند و تصدیق مخبر نماید دیگر در بهشت درختی باشد که
آن را درخت طوبی گویند و در غرفه از غرفات جنت غصنی از اغصان وی باشد نمودار او در دنیا
آفتاب ست بر فلک رابع که اثر نورش بر قصور و قبور ظاهر و لائح و نفحات لمعاتش از خیالیه
وان ذرات کائنات فائح ست تا هر که بنظر عبرت تأمل نماید بداند که چنین شجر ممکن الوقوع ست
واز زمرهٔ محالات مقطوع کذلک از انواع فواکه و اصناف ملابس و اطعمه و اشربه و الوان و اکوان و
حور و قصور از آنچه در اخبار و نصوص مذکور ست مجموع را نمودارهای در دنیا به کمال قدرت خویش
نمود و همه را آئینه جمال نمائی عرائس غیبی گردانید ~~~ اگر بی پرده نتوانی که بینی پرتو ذاتش ؛
بذرات جهان بنگر که هر ذره است مرآتش ؛ جمال حق ز مرآت صفاتش می کند جلوه ؛ صفت در کسوت
افعال و قول عین آیاتش ؛ تنت چون مظهر جانست جانت مظهر اعیان ؛ چو اعیان مظهر اسما
و اسما مظهر ذاتش ؛ اما از حسن و جمال و صفات کمال اهل جنت ما چنانچه در اخبار و آثار صحاب
روایت به ثبوت پیوسته نموداری می بائست حق تعالی انبیاء کرام علیهم الصلوات والسلام
را به کمال کرم بدنیا بفرستاد و در ذات هر یک صفتی از صفات اهل جنت ودیعت نهاد قد آدم را
قد قامت اهل جنت نهاد و سال عیسی را مرتبهٔ کمال و رتبه اعتدال سن ایشان گردانید و زمزمهٔ
داؤد را از برد بم سرود اصوات ایشان ساخت و خلق حسن احسن خلق که محمد ست صلی الله تعالی
علیه وسلم و علی جمیع الانبیاء والمرسلین وسلم مقتضی الانصاف اخلاق و مروت الوقعای ایشان
الله گردانید چون نوبت بمثال جمال انسان آمد داعیهٔ نفسانی و قوت شهوانی در نهاد یعقوب
علیه السلام در حرکت آمد یعقوب را عزیمت تاهل که مقدمهٔ توالد و تناسل ست در باطن شریف
پدید آمد همانا باعث همین بود که وعده برکت در خاندان خلت شنیده بود و فرزندی ارجمندی

یگانہ روزگار و فرزانہ عالیمقدار مترقب وی مے بود **مثنوی** در حسرت آنکہ دست بخشش +
شاخی بدر آرد از درختش + یعنے کہ چو سرو بن بریزد + سرو دگرش زبن نخیزد + تا چون بچمن
بسند روے + سروے برسد بجای سروے + گر سرو بن کہن نہ بیند + در سایہ سرو نو نشیند +
[illegible] کسیکہ زر دبارش + مانند خلق بیادگارش + اقارب و عشائر کہ نقاد از جواہر انساب رجمند ایشانند
برین اتفاق نمودند کہ فاضلترین قبائل را حلیلہ جلیلہ است کہ از رذائل مصون و از نقائص محفوظ ست
یعنے راحیل بنت لابان بن لوط علیہ السلام علے نبینا **مثنوی** آفت زسیدہ دختری خوب + چون
عقل بنام نیک منسوب + آراستہ لعبتی چو ماہی + چون سرو گہ نظارہ گاہے + محجوب بہ بیت
زندگانی + شاہ بیت قصیدۂ جوانے + او را در حبالہ ابن قرۃ العین خلیل و قدوۃ القبائل نبیل
در آوردن منہیات ان اللہ تعالی یحب الاہل الی الاہل بہ تشدید قواعد مناکحت و تمہید معاقد مواصلت
اہتمام تمام نمودہ بینہما علاقہ نکاح گشت بعد از آنکہ روے روز قصب نور از بیرون کرد و تاج کافوری
حیا از سر بنہاد و مشاطہ رافت نقاب استراحت بر روے عروس عالم افگند و این کنیزک زنگی فام
مشکبار بنام قفل ظلمت بر چہرہ در روشنائی زد یعقوب را علیہ السلام چنانچہ قاعدہ بنی نوع انسانیت
با آن یگانہ آفاق در حجلہ وفاق اتفاق مواصلتی افتاد **ع** بزم آراستہ چون بساط بہشت + بزمگہ را
بعود مشک سرشت + کرد بر سنت زنان شوئے + ہر چہ باشد بشرط نیکوئے + حاصل بعد اللتیا و
التی کہ حضرت یعقوب علیہ السلام دانہ تناسل در زمین توکل افگندہ و دیدۂ انتظار بر سحاب فضال بنہاد
تا از آسمان ربوبیت مدرار ترتیب آن دانہ یگانہ را در زمین پاک طینت بوجہ نشان میرویاند القصہ
چون قطرۂ نطفہ در قارورۂ رحم قرار گرفت و در ان خلوتخانہ اربعینی بہ آوردہ مربیان عالم غیب کہ
از ان تعبیر بملک الارحام کنند آن نطفہ را [illegible]
[illegible] بیاد و شاہے نشاندند [illegible]
[illegible] آوردند اعضار و اجزا مرتب و مرکب ساختہ از عظام و غضاریف و اوتار و اوردہ و شرائین
و اتصال بعضی ببعضہ و انفصال جزوی بجزوی چنانکہ مقتضای حکمت حکیم علی الاطلاق ست جل ذکرہ
بتقویم رسانیدند قالب روح پیدا کرد و بروح قدسی مشرف گشت در اثنای این [illegible]
[illegible] علیہ السلام در واقعہ چنین نمودند کہ نوری عظیم در [illegible] علیہ السلام
[illegible] آن نور [illegible]
این بسیط ہامون بنور وے منور گشت علی الصباح کہ براق [illegible] آفتاب [illegible]

کرو فراشانِ قدرت مشعلهٔ مشعلهٔ خلایق برافروختند و عطاران حکمت کافور بهجت در هاون هوا بد ستهٔ
ضیا کوفته و در طبقِ عالم بوالای عطر با آلای نعم بنجته منتشر گردانیدند یعقوب علیه السلام تعبیر واقعه حواله
بعلام الغیوب نمود جلّ ذکره هاتفان غیبیه از ورای استار لاریبی در فضای هوای جان یعقوبی در
دادند که ترا فرزندی در رحم متعلق گشته که ثلثان حسن عالمیان با وی همراه باشد یعقوب علیه السلام
نه ماه دیده بر راه می بود تا آنگاه که وقت وضع حمل آمد یوسف علیه السلام بر مثال قطع نور متجسم از بطان
بفضای عالم ظهور بیرون خرامید ~~ نورسته گلی چو باغ خندان + چه نازچه گل هزار چندان +
روشن گهری ز تابناکی + شب و روز کن سراسر خاکی + یعقوب علیه السلام حاضر نبود همانا در صومعه
طاعت به عبادت مشغول بود و دل و جان بجناب جانان بخدمت مشغوف که ناگاه پیک حضرت
جلیل جلّ جلاله یعنی جبرئیل علیه السلام بیامد و تهنیت آورد و گفت اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا يُوْسُفَ
قَرَّتْ عَيْنَاكَ بِيُوْسُفَ حق ترا فرزندار جمندی کرامت فرمود که در عالم عدیم المثل باشد و او را
یوسفؑ نام نهاد و در روایتِ عرائس چنین گذشت که این نام در روز میثاق آدم صفی بروی اجرا
فرموده بود بعضی گویند که این نام عبرانیست و بعضی گویند عربی مشتق از سیعف و آن اندوه است چرا که
عمر مبارکش مصروف باندوه گشت پس از استماع خبر تولد او یعقوب منبسط الحال بخانه انتقال فرمود
دید که راحیل از ولادت فارغ گشته و یوسف در پرده پیچیده یعقوب علیه السلام نظر بر روی او فرمود
شاهی دید در نقاب و ماهی در سحاب گویا در شب افروزی بود در درجه نبوت بد ستار چه فتوت ملفوف
یا در فیروزی بود در برج رسالت در آسمان سیالتِ اسالت مسعود در جبین مبین او نوری دید که
چندین سال در مرآت مجلوه دل و سجنجل مصقولهٔ جان می جست و نمی یافت در صورت با سیرت
او معنی مشاهده می کرد چندین گاه در صوامع ناسوت بعد انکشاف بوارقع لاهوت می طلبید و نمی دید
با وی بزبان حال باین مقال گویا شد ~~ دلبرا آن ماهِ پیکر دیده ام + در جمالش چیز دیگر دیده
ام + خوبرویان را جمال دلربا ست + لیک کس را نیست این کان تراست + هست نوری
در جبینِ تو منیر + کان بصد پرده نمی گیرد ستیر + این چه نورست این که تابان از تو شد + یک نظر
کردیم دل جان از تو شد + دیدهٔ جان نور میابد ز تو + نور حق ست این که میتابد ز تو + خواست
تا نورش فروزد مشعله + آئینه ذات ترا زد مصقله + تو ز نورِ بادشاهی عالمی + تو کجا دیدها که و آدمی
و آدمی + حاصل نکته مغلق خلق الله تعالی آدم علی صورته که بر رای دقیقه شناسان وَالَّذِيْنَ
أُوْتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ مکشوف نگشته بود آنجا مشروح دیدا ابواب مغلقه كُنْتُ كَنْزًا مَخْفِيًّا

که بر روی محرمان می طلبی بهمن طلبنی و مقبلانی گشاده بودند بمفتاح فلاح وی مفتوح یافت آری
مدتی یعقوب علیه السلام طریق جستجوی الٰهی جل وعلی دگفت وگوی اسرار پادشاهی کماهی مسلوک
میداشت وعلم شوق و وصال برلوای عشق جمال بر ایوان تضرع و ابتهال بر سر افراشت آنچه او میخواست
نه در جام جمال نبوت میدید ونه در آئینه کمال مروت مشاهده می کردند در آب انتساب خلیلی آتش
عطش عشق او را تسکین میداد ونه باد باد اسرائیلی دانه حقیقت را آنگاه مجاز ممتاز میگردانید
مدتی سر بر زانوی مراقبه منتظر نشسته بود تا آفتاب جمال محبوب از کدام دریچه طلوع کند و انوار
ساطع وصال مطلوب از چه روزنه سطوع نماید که ناگاه آن نور از جمال یوسف علیه السلام
بوی کنود بود آن حسن را از آئینه وجود فرزند بروی جلوه دادند بصد هزار دل و جان مایل وی گشت
و مهر و محبت وی را در دل و جان جا داد ~~ میل جمله خلق عالم تا ابد + گر همه نیک اند گر بد سوی
تست + چون ترا چون دوست نتوان داشتن + دوستی دیگران بر بوی تست + و امام ابو مطیع
مکحول النسفی رحمه الله در فصص تنزیل خود چنین آورده است که از ان روزها که دهقان قضا و قدر
بوستان [illegible] را بانواع غرائب و بدائع آراسته از طینت هیچ سینه آبگینه
را چنین عشق و محبت خویش بهتر از عشق یعقوب مکروب علیه السلام نرسته و هیچ عاشق را با هیچ معشوقی آن
مقدار مهر و محبت نبوده و نخواهد بود ~~ نقش سراپرده شاهیست حسن + لمعهٔ انوار الٰهیست حسن +
حسن که در پردهٔ آب و گل است + تازه کن عهد قدیم دل است + قبلهٔ هر دیده درین آئینه است +
منظر اهل نظر این آئینه است + جلوهٔ این آئینه نور دار + از نظر بی بصران دور دار + کور چه داند که در
آئینه چیست + عکس خود افگنده در آئینه کیست + پس چون یعقوب علیه السلام را فرزند دلبند مرغوب
و دل پسند افتاد با شارت غیبی بیوسف علیه السلام مسمی گردانید و از برای تهنیت این ولادت با سعادت
حیل گاو و گوساله [illegible] دم و غنایم فوائم رنگین شاخ سمین مناخ عظام الجسم صغیر السن ذبح فرمود و فقراء کنعان
را که منظوران نظر عنایت رحمان بودند بدل ذکره درین ولیمه تقدیم نمود ندو فقیران و بیماران و اسیران و گنهکار
را الفنون [illegible] و [illegible] اکرام تخصیص فرمود و آنچه قاعدهٔ شکر گذاری و ضابطهٔ [illegible] بود بجا آورد
~~ چون دید [illegible] [illegible] گشاده بر خزینه را بشدید از شادی آن خزینه [illegible] میکرد [illegible]
خزینه بریزی [illegible] آن گوهر معدن سعادت هر روز که مشاطهٔ آفتاب جهانتاب چهره [illegible]
فلک [illegible] انگشتری سیاره [illegible] گویا آن نور از جمال این فرزند ارجمند دام [illegible] در روز بروز آن حسن
و جمال جهان افزون ترقی و نزاکت مطالع نیر [illegible] استعلای نمودی و بر طبق آن محبت یعقوب علیه السلام

دمبدم استیلامی می یافتے رباعی هر شیر که در لبش سرشتند بجز صحت و زنده فا بر و فو ست تند هر مایه کم
از غذا ایشس دادند+ دل دوستی درون نهادند+ هر گل جمال که در بوستان رخسار وی لشگفتی در
برابر آن بلبل عشقی در قفس سینهٔ یعقوب ناله شوقے بر کشید سه هر نو رسیده صباحتی که از شمع نیدار وی تابان گشتی
آتش مهری در جان پروانهٔ جان باز خانه برانداز یعقوب انگندی سه عشق را پروانه باید تا بسر زد
پیش شمع+ خود مگس بسیار یابی هر کجا شکر بود+ خوبرویان به که با شند آب و آتش در جفا+ تا وجود عشق بازان
خاک و خاکستر بود+ چون بر سن مبارک یوسف علیه السلام حولین کاملین گذشت دو سال تمام که مبلغ اجال
فطام ست با تمام رسید راحیل او را از شیر باز کرده و چون صومعهٔ مشیمه احشش بعد دو سال از شخص سلاله
نبوت و خلاصهٔ فتوت خالی ماند که هیچ ولیدی در وی اربعین بر بنا در ده بود مرشد قضا که پیر خانقاه تلوین
ست بنیامین را در ان خلوت به اربعین از مقام تلوین نطفگی و علقگی و مضغگی در گذرانیده و بعد
از ان تربیت بمرتبه ولیدی رسانید و در حین ولادت این دلبند ارجمند راحیل از دار فنا بدار البقا رحلت فرمود
و این هر دو فرقدان آسمان نبوت از اوج تربیت مادر بحضیض تعزیت مضطر گشته شادی آن در ماتم او تبدیل
شد و تهنیت فرزند بتعزیت مادر مقابل افتاد ساقی هادم اللذات خاشاک ذات در قدح فرح اندخت صرصر
استغفار ریگ مرور یک ابتلا در دیدهٔ زندگانی دمقدم السیف امانی افگند رباعی گفتم که جام صافی عیشی کنیم نوش+
بی دُرد درد ساقی دهرم نمیدهد+ یک قطرهٔ چاشنی مرادم نمیرسد+ تا صد هزار ساغر زهرم نمیدهد+ یعقوب
علیه السلام از برای رضاع بنیامین قابله تعین نمود و جهت تربیت یوسف علیه السلام خاله او الیا بنت
لیان بن لوط علیه السلام مقرر فرمود ولیا در مراعات خاطر یوسف علیه السلام هیچ دقیقه نامرعی نمیگذاشت
و بعد مادر که شفقت وی بنسبت فرزند ارجمند مشاهده فرمود او را بعهدهٔ مرافقت و علقهٔ منا کحت خود مخصوص
گردانید او نیز چون اختصاص خود بحضرت یعقوب علیه السلام روز بروز در ترقی دید در شفقت و تربیت
بیفزود تا بمرتبه که در رعایت شائستگی که بر مادر اصلی مبادرت جستی و در شفقت مسابقت نمودی تا بمرور
ایام و مضی شهور و عوام فرزند حکیمی رشیدی علیمی حمیدی گشت نور ظاهر و باطن از جبین او ساطع و
کوکب سعادت دنیا و عقبی از افق پیشانی او طالع حسنی که بر آفتاب رخشان که سلطان چار بالش افلاک ست
تفوق نمودی نضارتے که بر گلبرگ گلستان که عروس منصهٔ فیروزه بوستان ست تفضل جستی ادراک بشر
از فهم جمال و درک کمال او عاجز مختصر بودی و قوهٔ متخیلهٔ آدمی از ضبط لطف صورت و حسن سیرت او ضعیف
و مضطر گشت در آثار آورده اند که روزی یعقوب را علیهما السلام برداشته بود و از غایت شفقت و کمال
محبت وی را می ستود و گاهی ماه رخسارش را بعقیق آبدار خود می سود و گاهی مشرق جبین و جبههٔ مبین او را آنجا گاهی

قبله بینمود و دگرانش چون دری در صندوق سینه اش می نهاد و گاهیش چون دری بر عیوق فرقدین کتفین
خودش جای میداد و بمبدا الست تا آن نواختهٔ لطف را بکدام زبان نوازد و آن ساختهٔ صنع را بکدام
دیده نظر اندازد و گفت ای فرزند پسندیده ای نور هر دو دیده بعلم الیقین دانسته ام و بعین الیقین دیده که
در تخلیق آن صورت و ترتیب این بنیت حکیم علی الاطلاق را جل جلاله حکمت بسیار ست و مصداق
این معنی در صحف اجداد و جد او مطالع کرده ام و از زبان سکان حظائر قدس شنیده ام که
حضرت جل جلال احدیت ترا صدیق خوانده و ثلثان حسن و جمال عالمیان حوالت بدیدار تو فرموده
و این گوهر با قیمت که خراج مملکت وجود ست بمراسم مرافقت بمن سپرده و بروجه محافظت تسلیم من نموده
من نیز چندان که ممکن بکوشم و ترا از نظر حاسدان و بعین الکمال ناقصات بپوشم تا طمع طامعان
عالم از تو مصروف گردد و قصد قاصدان بنی آدم موقوف شود مگر همانا دقیقه گیران وَمَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ
إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ و جوهریان نقاد کلمات و حروف فند و معیار شناسان ناموس و محذوف
چون از استماع استثنا ان شاء الله مایوس گشتند و خطیب ناطقه را که ربیب حسن سالفه است از ادای
نکتهٔ بالغه فارغ دیده اند انگشت تحیر بدندان تحسر گزیده بمفارقت آن فرزند گزیده اش ممتحن گردانیدند
هدف باشرف سینه باسکینه اش را نشانه سهام فتن و محن ساختند غزل چنین که از غم عشق تو ممتحن شده
ام + سهام درد و بلا را نشانه من شده ام + میان محنت و غم آن چنان شدم نابود + که گوئیا همه سر تا قدم
محن شده ام + مرا بکوی ملامت چه میزنند بهدف + که من بعشق تو رسوای مرد و زن شده ام + همای
قدسم و کونین زیر بال من ست + و لی دریغ که محبوس قید تن شده ام + در عرائس ثعلبی و قصص
التنزیل نسفی و تاریخ محمد طبرانی و غیر آن نیز آورده که آن پیر کثیر فراق دیده و آن عاشق صادق محنت
کشیده چون بموانست آن در گرانمایه نبوت و محافظت آن گوهر بلند پایه فتوت مستعد گشت که این
گنجیست طالبانش بسیار و نقدیست جویندگانش بیشمار قلابان در کمین و نقابان در یسار دین اگر
بمحافظت وی کما ینبغی پردازد و بعبادت مالوف مشغوف نمی تواند بود و اگر در کنج زاویهٔ طاعت
با وراد و قات معهود قیام مینماید از حسد حاسدان و کید فاسدان بنسبت آن فرزند ارجمند ایمن
نتواند شد ازین ممر بغایت محزون می بود تا اتفاقاً روزی ایلیا که خواهر یعقوب که فرزند مهینهٔ اسحاق بود
علیه السلام بخانه یعقوب آمد و یوسف علیهما السلام بحباله شده بود و بنیامین طفل در رضیع بود ایلیا نزد
یعقوب آورد و گفت ای برادر جلیل و ای فرزند خلیل ترا که این همه فرزند ارجمند از خزانه کرم الهی و نعم
نامتناهی رسیده باشد و مرا هیچ فرزندی نه و برین ضعیفه که خاله فرزند این یوسف است تمهید [illegible] فرزندان

صغار بغایت دشوارست اگر یوسف را باسم فرزندی اختیار کنم و هرچه دارم بروی نثار کنم و ادرا بدل و
جان وروح وروان برگزینم بغایت مناسب می بینم یعقوب علیه السلام این سخن بارای شریف موافق
دید تلقی بقبول فرمود و یوسف علیه السلام بعد از استحکام مواثیق وعهود وسپارشهای معهود بوی سپرد ایلیا
بمحافظت وتعهد او میان بربست وزیادت از آنچه مقصود بود بتقدیم مے رسانید هرگاه که سلطان
محبت از تخت اصطبار بر مرکب اضطرار نشستی ومیدان انتظار طی کردے وازطریق جست وجوی
بمقصد گفت وگوئی روی آوردی موعد ملاقات وموردیه نشانات منزل ایلیا بودی مدتی برین طریقه می بود
ودل را در مقام پند از عشق وعل مے آزمود تا بعد از آنکه دانست دیگر تحمل مفارقت وزندان پندارد
با ایلیا اظهار این نموده گفت که ای خواهر میخواهم که فرزند من بمن باز سپاری که دیگر طاقت در مفارقت
طاق گشته شد اصطبار در محاق او افتاده ایلیا نیز با یوسف علیه السلام دلبستگی بسیار داشت گفت
ای برادر چنانکه ترا دل بوی متعلق ست مرا نیز خاطر به ملاقات وی بغایت مشتوق تا مبالغهٔ میان
ایشان به نهایت رسید ایلیا گفت هفته دیگر صبر کن تا بعد از ان این گوهر نفیس بتو باز سپارم ایلیا
کمربندی داشت که از حضرت ابراهیم باسحاق رسیده علیه السلام وچون ایلیا از همه فرزندان بزرگتر
بود باشارت پدر آن کمربند تعلق بوی گرفته بود ودر شریعت ایشان چنان بود که کسیکه
سرقه نموده بودے وبرروے ردشن گشتی اورا مدت دو سال ملازمت وخدمت صاحب مال
بایستی کردن چون ایلیا مبالغه حضرت یعقوب علیه السلام دربارهٔ یوسف عم واسترداد او مشاهده کرده
بود ودل وی تحمل مفارقت یوسف علیه السلام نداشت منصوبه برانگیخت وآن کمربند راکه
میراث پدر بوی رسیده بود در زیر جامهایش برمیان یوسف علیه السلام بربست وبعد از ان
آوازه درمیان قبیله انداخت که کمربند پدرم برده اند وبدست اندوه وغم سپرده اند چنانچه این
گفت وگوی بسمع آواز شریف حضرت یعقوب عم رسید یعقوب علیه السلام فرمود که تفحص وتجسس
نموده اول فرزندان من گیر تا درمیان؛ شاید که ترا تسلی حاصل آید ایلیا بمقتضای فرمان یعقوب اول از همه
ادران یوسف گرفته طلب می کرد تا بیوسف رسید یعقوب فرمود که او را نیز تفحص فرمای ایلیا گفت
وی هنوز صغیر السن وخرد سال ست این کار نه بمقدار اوست مبالغت فرمود ایلیا بعد از ان
زیر جامهای یوسف عم بیرون آورد یعقوب عم متحیر گشت ایلیا گفت که اکنون بمقتضای شریعت
تو مراد در ذمهٔ یوسف اثبات حقی متحقق گشت یعقوب گفت علیه السلام اگر اد بمقتضای شریعت وی باشد
ضرورتًا بتو او را باز باید گذاشت ایلیا یوسف را علیه السلام باین کید باز بدست آورده بخانه برد ......جهت

در موافقت وی مستور گشت وبجا نکلند و موافقت ما لکن حق جل شانه مبذول میداشت تا باندک فرصتی
داعی اجل را لبیک اجابت گفت از دار فنا بدار البقا رحلت نموده و آن کمر بند به یوسف علیه
السلام تعلق گرفته همراه زنجیر که آورده بود یعقوب علیه السلام را عصاسی بود که از برای ابراهیم
علیه السلام حق تعالی از بهشت فرستاده بود در ان شب که اسحاق علیه السلام متولد شد
آن قضیب را لبیت بوی سپرده تا اسحاق آن را بیعقوب مسلم داشت بروایت عرائس آنست که
یعقوب را علیه السلام در صحن سرای درختی بود که هر فرزندی که او را تولد شدی نمودی از ان
درخت شاخی بیرون آمدی چون آن فرزند بزرگ شدی آن شاخ درخت نیز سطبر شدی
وبکمال رسیدی آنرا یعقوب علیه السلام قطع فرمودی وبآن فرزند تعیین نمودی کشف
چراکه رسم انبیاء علیهم السلام چنین بود که هیچ پیغامبر و پیغامبر زاده بی عصا نبودی و سنت
همه انبیا بوده است عصا داشتن قال رسول الله صلی الله علیه وسلم أیعجز أحدکم أن تکون
فی یدیه عصا فی أسفلها عکازة یتکی علیها إذا أعیا ویمیط بها الأذی عن الطریق ویقتل
بها الهوام ویقاتل بها السباع ویغرزها قبلة بأرض فلاة و این حدیث دلیل
است بر سنت عصا داشتن وفضیلت با خود همراه داشتن القصه چون حضرت یوسف علیه السلام
متولد شد از ان درخت هیچ شاخی بیرون نیامد چون یوسف علیه السلام بحد اعتدال رسید دید که همه
برادران عصاها دارند و وی بی عصا است نزد پدر آمده گفت ای پدر هر یک از برادران مرا عصای
هست و من از ان محرومم از شما استدعا می کنم که دعا فرمائید تا حق تعالی عصای از بهشت بمن کرامت
فرماید یعقوب علیه السلام چون همواره پاس خاطر وی میداشت بحق تعالی مناجات فرمود که
أسألك یا رب أن تهب لیوسف قضیبا من الجنة یفتخر به علی جمیع إخوانه خداوندا از تو استدعا
می نمایم که از برای یوسف عصای از بهشت بفرستی تا بآن بر برادران تفوق نماید و افتخار کند جبرائیل ع م
از آسمان فرود آمد وبا وی قضیبی همراه و آن قضیب از زبرجد بود و بروایتی ابی مطیع نصفی از نقره سپیدتر
بود و از مشک خوشبوی تر و بر سر ان کتابتی بخط عبرانی نوشته بشر بالصدیق فی الارض الغربة
بیتوسته علیه السلام علی نبینا وعلیه السلام انتهی فرموده و نیز پیراهن بود که حق تعالی در آتش نمرود بابراهیم
علیه السلام پوشیده بود تا بواسطه آن آتش بروی سرد و سلام گشته و آن پیراهن بکمال تازگی
وطیب رائحه آراسته پیراسته بود چنانچه اولاد [illegible]
[illegible] الیوسف [illegible]

آن همه مسند یوسف علیه السلام گشت گاهی این منطقه علیه السلام در وی شنیدی این عمامه بر سر نهاد و سے
و آن کمر بند بر میان بستی و نزد پدر السلام آمدی و یعقوب علیه السلام در وی نگاه سے کردی و آتش محبت
در درون سینه اش شعله میزدی بیت چون نظر بر قد و بالای تو سے اندازم + آتش اندر دل من
شعله زدن می گیرد + چنانکه حسن یوسف علیه السلام در ترقی و تزائد بود محبت یعقوبی نیز پایان نحال
دمبدم می افزود بیت بس عشق که آن کم شد بی حسن که زنگا مستا + عشق من و حسن تو همان
بلکه فزون هم گشت نقلست که حضرت یعقوب علیه السلام شبی در واقعه دید که زمین میگوید
دیوسف علیه السلام بر خود نوحه سے کند زمین سے گفت یا اکرم المظلومین کم کنت مسجونا علی ظهری
خطاب به یوسف می گفت که ای گرامی ترین مظلومان چند بر پشت من در زندان بمانی
چون یعقوب علیه السلام این واقعه دید باغم و اندوه بسیار بر دل مبارکش مستولی بشد بنا بگر
دران شب از قیام و دران روز از صیام باز ماند اشارت ای درویش عارفان گفته
اند که ابتدای محبان حجرهٔ خوابست هر که قدم درین حجره نهد و کشیدن بار بلائش چاره
نباشد ابراهیم خلیل علیه السلام مدتی چشم بر هم نهاده بود که آفتاب خلقت از کدام مشرق طلوع
کند و جمال کمال برکت از کدام دریچه سر بر آورد خانه خالی سے کرد و ترتیب ملاقات وصال می نمود
ناگاه بخار پیوند اسمعیل بام الدماغ ابراهیم علیه السلام بر رفت چشم ابراهیم علیه السلام بخواب شد
جمال آفتاب خلت را در بر آورد و گفتند هر که را عشق خلت ست خواب مر او را عین ذلت ست
مصرع عجبا للمحب کیف ینام + به بین که بواسطه خواب از چه محبوب گشتی بیت
برداشت نقاب مر مرا گفت نیاز + باری بنگر که از که میمانی باز + آنون عزامت این خواب لنهت
که فرزند را قربان کنی بے واغ بخفت و باداغ بیدار شد انی اری فی المنام انی اذبحک کذلک
یعقوب نیز علیه السلام بخواب آرامی گرفت لاجرم ترک دل آرامی گرفت چون دانست که آنخواب
حق و صدق ست با هیچکس اظهار آن نفرمود در شب دوم در خواب دید که ده گرگ همه بیکرنگ آمدند
و در خانهٔ یعقوب علیه السلام را بکشادند و بره از آل ابراهیم علیه السلام از خانه او بیرون آوردند
بصحرای کنعان بردند خواستند تا هلاک کنند از گوشهٔ آن زمین فریادی برآمد که او را سوی من آرید برداشتند که بره
را تا آن زمین برند یکے گرگ ازان میان به حمایت آن بره برخاست و بزبان عبرانی گفت که
من همسایهٔ تو خواهم بودن برویت این واقعه غم و اندوه یعقوب علیه السلام مضاعف گشت و از همگنان
این واقعه را نیز پنهان داشت همه دانی او ازان که خاطر مبارکش حزین و دل نازکش لعضو علیه

اندوہات رہین گشتہ بود کہ یوسف علیہ السلام از در در آمد و معروض جناب ابویت مآبی گردانید
کہ در واقعہ دیدم کہ با برادران خود در رفتہ ام و ہر کدام حزمہا ہیمہ بر ہمہ بستہ کہ بخانہ آریم حزمہ من سبز و
جو رم گشت و پشتوار ہای ہیزم برادرانم بحال خود بیش ہیمہ من می آمدند و سجود می کردند و ہر دم طراوت
و نضارت ہیمہ زیادہ می گشت بعد ازان شخصے دیدم کہ گویا سروی بآسمان مے بسود و پا ئہاء
بر زمین قرار یافتہ بود و در بر جامۂ سفید و در دست میزانی داشت و آن شخص مرا تعظیم و تبجیل نمود
سلام کرد و پشتۂ ہیزم مرا با پشتہا ے ہیزم برادرانم موازنہ کرد ہیزم من راجح آمد و برادران مرا سجود
کردند یعقوب علیہ السلام گفت این خواب روزست چندان اعتباری ندارد و این قصہ گفت
مخفی دار و با ہیچکس مگو **کشف** روزے دیگر یوسف علیہ السلام بنزد پدر و برادران نشستہ بود
کہ لشکر نعاس بر مقدمۂ دماغ وی تاختن آوردند و اطباق احداق و اہلاق او بر ہمہ کردند مرغ روح
او قفص قالب باز پرداختہ بر نشیمن شاخسار ملکوت آشیانہ ساخت و چون از خواب در آمد
فروع و اغصان شجرۂ نہالش از تصرف تند باد واقعہ کہ دیدہ بود مضطرب و لرزان و ترس بر وے
مستولی گشتہ پدر و برادران بر حوالی وی چون این حال مشاہدہ نمودند زبان باستفسار بکشودند
یوسف علیہ السلام گفت در خواب چنین بمن نمودند کہ شخصے از آسمان فرود آمد تازہ روی خوشبوی
با حسن و جمال و زینت بجمال و عصا ر من ہدیہ خدای من جل و علا مین عطیہ فرمود از دست من بستاند
و عصاے برادران من نیز از ایشان بگرفت و ہمہ را در زمین فرد برد و آن عصاے من در
نشو و نما در آمد و قد و قامت بر افراشت تا بمرتبۂ کہ بابر رسید و آنجا شاخہا بگسترد و برگہا سبز
و شگوفہا رنگین و میوہ ہای شیرین بیرون آورد و مرغان خوش آواز و بلبلان نغمہ پرداز بر غصان
آن درخت در نغمہ و نوا در آمدند و آن درخت چنان نورانی بود کہ از مشرق تا بمغرب منور
گردانید و از ہر نوع میوہ از وی پدید آمد و از ان میوہ ہای بر سر برادران من میریخت و ایشان
ازان تناول می کردند و مرا سجود می آوردند و آن عصا ہای ایشان ہمچنان بر حال خود بودند تا بعد
ازان فرشتہ عصا ہای ایشان را از زمین بر کند و بدریا انگند چون یوسف علیہ السلام در مجمع اخوان
این واقعہ را بیان فرمود یعقوب ع م از استماع این واقعہ بغایت اندوہناک گشت چہ دانست
کہ برادران تاویل و تعبیر خواب معلوم دارند خاموش گردید و چیزے نہ گفت مبادا کہ از فرط حسد آسیبی
بجسد ہمایون رسانند و از وہب بن منبہ رضی اللہ تعالی عنہ منقولست کہ گفت یوسف علیہ السلام
ہفت سالہ بود کہ این خواب دیدہ بود و چون ازین واقعہ مدت پنجسال گذشت چنانچہ بحد دوازدہ

سالگی رسید آن خواب دید که حضرت رب العزت جل جلاله در قرآن مجید بیان فرموده قال الله
سبحانه وتعالی وَاِذْ قَالَ یُوْسُفُ لِاَبِیْهِ یاد کن ای محمد صلی الله علیه وسلم آن وقت را که گفت یوسف
علیه السلام مر پدر خود یعقوب علیه السلام را یَا اَبَتِ ای پدر من اِنِّیْ رَاَیْتُ اَحَدَ عَشَرَ کَوْکَبًا
بدرستی و راستی که من در خواب دیدم یازده ستاره را وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَاَیْتُهُمْ لِیْ سَاجِدِیْنَ
و آفتاب و ماهتاب را دیدم که مرا سجده می کردند قوله عز وجل اِذْ قَالَ یُوْسُفُ کشف
بدل ست از احسن القصص بدل اشتمال زیرا که چون وقت قصه که معیار قصه است مبین گردد
نیز مے شاید که متعلق باشد باذکر چنانچه در واضح تقرر افتاده و یوسف علیه السلام اسمی ست عبرانی
بقرینه آنکه غیر منصرف ست و در وی بغیر از عجمه و علمیة سببی دیگر نیست و اگر عربی بودی منصرف بودی
یَا اَبَتِ بفتح تا خوانده است و در جمیع وجه آنست که یا ابت در اصل یا اباه بود بر سبیل ندبه و الف و ها حذف
کرده اند و بنا مفتوح قطع کرده اند و باقی قُرَّاء بکسر تا خوانند و وجه آنست که اصل وی یا ابی بوده ست تا
را عوض یا آورده اند و این تا تانیث ست بقرینه آنکه در وقف ها می شود و تا تانیث بمذکر نیز ملحق میگردد
چنانچه جماعة ذکر و شاة ذکر و رجل ربعة و کسرة تا کسر ما قبل یاست که بروی طاری گشته اِنِّیْ رَاَیْتُ
اَحَدَ عَشَرَ کَوْکَبًا موکش رویت اینجا بمعنے رویاست یعنی در خواب دیدم و قرینه برین که
رویت اینجا بمعنے خواب آنست که سجود کواکب حقیقة معقول نیست و دیگر آنکه یعقوب علیه السلام
مر یوسف را گفت لَا تَقْصُصْ رُؤْیَاكَ عَلٰۤی اِخْوَتِكَ کشف واحد عشر دو اسم ست با
یکدیگر ترکیب یافته و هر دو مبنی بر فتح آمدند وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَاَیْتُهُمْ لِیْ سَاجِدِیْنَ درین آیه
چند سوال ایراد فرموده اند اول موکش آنکه راتیهم و ساجدین در ذوی العقول مستعمل ست نه در
جمادات حکمت در ایراد این دو کلمه مختص بذوی العقول از برای جمادات چه بود جواب آنست که چون
سجود از افعال ذوی العقول بود لاجرم در وقت اسناد آن بجمادات صیغه ذوی العقول فرمود چنانچه
در باب اصنام گفت وَتَرٰهُمْ یَنْظُرُوْنَ اِلَیْكَ وَهُمْ لَا یُبْصِرُوْنَ سوال دوم آنکه اول فرمود
انی رایت احد عشر کوکبا و باز میفرماید راتیهم لی ساجدین اعادت لفظ رویت را حکمت چیست و فائده
تکرار چه جواب این هر دو وجه آنست اول آنکه رویت اولے عبارت ست از رویت اشخاص و رویت
ثانیه اشارت ست برویت افعال دیدم ذات ایشان او بعد از آن دیدم که مرا سجده کردند جواب دیگر
یوسف علیه السلام بعد از آنکه نزد پدر حکایت خواب خود می فرمود گفت ماه و آفتاب و کواکب در
خواب دیدم من بعد پدر ازوی پرسید که چگونه دیدی گفت راتیهم لی ساجدین دیدم که مرا سجده

شمارده‌اند سوال دیگر حکمت چیست که در تاخیر شمس و قمر از کواکب با وجود فضل این هر دو بر کوکب جواب
این نیز بر دو وجه است اول آنکه بجهت فضیلت ایشان تخصیص بعد از تعمیم فرمود چنانکه در آن آیة
دیگر گذشت و ملائکه جبرئیل و میکائیل جواب دیگر آنکه برادران پیش از مادر و پدر شرف ملازمت
یوسف علیه السلام بهره‌ور یافتند و سجده با تحیتی قیام نمودند و بعد از ان پدر و مادر بوی رسیدند بجهت
شرف ملازمت تقدم دیگر یافتند هفت سوال دیگر مراد ازین کواکب و آفتاب و مهتاب چه بود
جواب آنست که مراد ازان کواکب یازده گانه یازده برادر وے بودند و مراد از آفتاب پدر و ماهتاب مادر
یعنی خاله وی بود سوال دیگر احد عشر کوکبا فرمود و نجما نه گفت فائده اختیار کوکب بر نجم چه بود جواب
آنست و الله تعالی اعلم که فرق ست میان نجم و کوکب هر ستاره که بر جای خود ثابت باشد آنرا کوکب
باشد اشاره اینجا آنست که چنانچه کوکب از جای خود نگردد برادران نیز اگرچه بظاهر جفا کنند اما از
حال برادری خود نگردند و جفا نسبت برادری قطع نکنند سوال دیگر مراد از سجده آفتاب و ماه و کوکب
نوعی بود که بمجاز سجده گفته باشد یا حقیقی بود و آن هیچ مانعی نیست که کسے در خواب بیند که آفتاب
و ماه پیش سجود می کند سوال دیگر اسامی این ستاره‌ها کدام ست و هر کدام را چه نام جواب در کشاف و انوار
و مفاتیح و تیسیر و غیر آن از تفاسیر و تواریخ آورده است که یهودی آمد نزد حضرت رسالت صلی الله
علیه و آله و سلم که کتب ماتقدم رسیده بود و بر وقائع متقدمان اطلاع حاصل کرده و ازان حضرت سوال
کرد که آن کواکب رفیع مناکب که حضرت یوسف صدیق علیه السلام در خواب دیده بود و سجود وے
مبادرت نموده بودند اسامی آن کواکب چیست ساعتی حضرت رسالت صلی الله تعالی علیه و آله و سلم
مکث فرموده تا جبرئیل علیه السلام فرود آمد و از برائے آنحضرت بتعیین آن اسامی یک یک مبین گردانید
حضرت روی مبارک با آن یهودی آورده فرموده که اگر بیان کنم بمن ایمان آری گفت آری فرموده آن یازده
کواکب باین تفصیلست جربان و طارق و ذیال و قابس و عمودان و فلیق و مصبح و ضروح و فرغ
و ذناب و ذو الکتفین یوسف علیه السلام این یازده کواکب را دیده که آفتاب و ماه از آسمان فرود آمدند
و مرا و را سجده کردند یهودی گفت سوگند بخدائے که نامهای آن ستاره‌ها همین ست که بیان فرمودی
و در کتب آسمانی چنین مطالعه کرده‌ام کسی که برین معنی اطلاع یابد یا آنکه آگاه می باشد و متتبع کتب ماتقدم نموده
باشد البته بوحی الهی جل و علا مؤید ست پس کلمه شهادت بر زبان آورد و در زمره اسلام منخرط گشت
و اتفاق مفسر آنست که آن یازده کوکب نمودار از یازده برادر یوسف بودند اسامی ایشان برین تفصیل ست
روبیل و شمعون و لاوی و یهودا و یستاخر و فی روایة یشجر و زبالون و دوینه که اینها فرزندان لیا بودند که

خالہ یوسف علیہ السلام پس از راحیل مادر یوسف علیہ السلام حلبانہ یعقوب نبی بود علیہ السلام و ہشتم
بن یامین با یوسف فرزندان راحیل بودند نہم زان وہم تفتاو یازدہم اشر کہ اینہا از دو کنیز کہ زلفہ و بلہہ
متولد شدہ بودند اما اشارت فی ہذہ الآیۃ قولہ تعالے اِذْ قَالَ يُوْسُفُ لِاَبِيْهِ یعنی یوسف را
کہ از خود پدر خود در میان نہادنہ با بیگانہ و پدر را فرزندی مضاف گردانیدہ اختصاص فرمود ہر چند
برادران خواستند تا قطع این اضافت نمایند نتوانستند و ہر چند فرزند را بکید و مکر از پدر دور افگندند اما چون
نسبت حقیقی بود فراق الیشان عاقبت بوصال مبدل شد و نسبت قدیم از انکہ بود تازہ تر و خوبتر باز گشت
اشارت درین آنست کہ اللہ تعالے در قرآن قریب بد و بیست جای مومنان را بخود اضافت
فرمود و خود را بالیشان باز خواند و شیطان خواست تا قطع این اضافت کند و بندہ را از بندگان
خدا تعالی در افگند چند نوبت او را بخطا و زلت آلودہ کردہ از جناب قدس و جوار انس دور
افگندہ گمان برد کہ مکر فراق موبد شان مقید گردانید اما چون آن نسبت میان بندہ و حق تعالی
حقیقی بود کید ضعیف شیطان مقتضای وَلَا يَحِيْقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ اِلَّا بِاَهْلِهٖ ہم شیطان باز
گشتہ راندہ ازل و ابد شد وَاِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِيْٓ اِلٰى يَوْمِ الدِّيْنِ و بندہ مومن باز بجوار قرب خداوند
جل و علا پیوست وَاِذَا سَاَلَكَ عِبَادِيْ عَنِّيْ فَاِنِّيْ قَرِيْبٌ و بتمامی قطع طمع شیطان از بندگان خود
فرمود اِنَّ عِبَادِيْ لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ اشارت دیگر قولہ تعالی یا ابت دلالت کند
بر اظہار شفقت و اخبار خبر عجیب و شادمانی پدر اشارت درین کلمہ آنست کہ چون مومن خواہد کہ با خدای
عز و جل خود راز گوید و اسرار نہانی باز جوید درین اضافت نگاہ کند کہ از کمال انبساط از روی نسبا و
پدر را بخود اضافت کرد و خود را باین محبوب منظور نظر عنایت پدر گردانیدہ باجابت خاص مخصوص
ساخت ہر بار می گفت یا ابت از روی محبت و خلوص مودت جوابش میداد کہ لبیک یا بنی کذلک بندہ
مومن خاص چون خواہد کہ در وقت مناجات با خداوند خویش خطاب کند از روی نیاز گوید
یا رب ای خدای من ای پروردگار من ای مقصود من وای مطلوب من ای دوست من وای محبوب
من تا ہنوز از خطاب فارغ ناگشتہ باشد کہ بجواب لبیک عبدی نہ یکبار بلکہ ہفتاد بار مشرف شدہ باشد
بیت ہزار بار جواب تو گفتہ ام لبیک ٭ بدان امید کہ یکبار گوئی ام یا رب ٭ نقل است
کہ چون وحی کرد بموسی ابن عمران علیہ السلام کہ ای موسی و فرمان [illegible] از خلق [illegible]
در محافظت با خلق بر روی خود در بستہ [illegible] مقام [illegible]
آوردہ اور اپیغام [illegible]

که مدتها در دل نهفته داشته اکنون بگوی موسے علیه السّلام بآن غار آمد مردے را دید بتن در نماز
استاده و دل در مقام خضوع بجناب قدس فرستاده از غایت ریاضت گداخته و با وجود آن
سر خجالت که پیش انداخته ساعتی مکث فرموده تا عابد از نماز فارغ گشت موسی ع علی نبینا و علیه السلام
تحیت سلام بجا آورد پیغام بگذرانید و گفت دستوری ست هرچه می خواهی بگو و هر مرادی که داری بطلب
آن مرد در زیر لب سخنی آهسته گفت و بر روی درافتاد و موسی علیه السلام متحیر شد که آیا درویش را چه پیش
آمد فی الحال جبرئیل علیه السلام در رسید و گفت ای موسی مرغ روح مجروح این بیچاره از قفس
قالب طیران نموده بر کنگرهٔ عرش مجید قرار گرفت گفت ای جبرئیل این چه حال بود گفت ای موسی
صد سالی ست که این مرد را آرزومندی آن است که یکبار بگوید که ای خدای من جواب لبیک عبدی
بشنود از گستاخی یارای آن نداشته اکنون که نامهٔ عمرش در نوردیده و اجل معهود منقضی گشت حقتعالی
مراد او باد کرامت فرمود و او را دستورے داد تا یک نوبت گفت ای خداے من جواب شنید که
لبیک ای بندهٔ من و جان بحق تسلیم کرد **ابیات** نگارا روز و شب در بند آنم * که از یادت دمے
غافل نمانم * نمی خواهم دمے کز روی عادت * بغفلت نامت آید بر زبانم * خدایا از کرم دستوری
هم ده * که گویم نام تو و جان برفشانم * ای درویش چون نوبت به عاشقان محمدی رسید صلی الله
تعالی علیه و آله وسلم حق تعالی دانست که ایشانرا طاقت مهاجرت و انتظار اجازت نخواهد بود فرمود که
ای بندهٔ من هر جا که باشی از یاد من غافل مباش اگر خواهی مرا بخود اضافت کن و بگوے ای
پروردگار من و اگر خواهی خود را بمن نسبت ده و بگو که من بندهٔ توام **اشارت** دیگر فرمودانی رایت
امام قشیری رحمه الله در احسن القصص خود آورده است که یوسف علیه السلام به لفظ تکلم از خود خبر داد
که من چنین دیده ام یعقوب علیه السلام نعره زد و گفت ای فرزند هیچکس تکلم بایں کلام نکرد مگر این که
در محنت افتادی یعنی که اسناد امر بخود نمودن نزد ارباب معرفت مرضی نیست و اصحاب اشارت گفته
اند که هر که چهار کلمه بر زبان راند بهلاکت افتاد انا و نحن و عندی ولی ملائکه علیهم السلام تکلم بکلمهٔ نحن
نمودند وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ آتشی فرستادند تا چندین فرشته بآن سوخته گشتند تا و بعضے
روایات چنین ورود یافته که هفصد هزار فرشته بآن آتش از کانون غیرت الٰهی جل و علا از
مکمن غیب بظهور آمده بود بیجا سوختند ابلیس گفت اَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ تشبه بذیل انا نمود و با نانیت
خود بنا رید طاعت هفصد هزار ساله هبا منثورا گشته بلعنت ابدی گرفتار آمد قارون گفت
عندی قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِندِي بخسف مبتلا شد فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ

فرعون گفت اَلَیْسَ لِیْ مُلْکُ مِصْرَ و بزرق و حرق گرفتار آمد پس عاقل را میباید که ازین چهار کلمه
احتراز نماید که گفته اند که شیطان هر روز بر سر بازار آید که هر که در تکلم سے گوید که من این کار کرده ام
او را بگوید انت مثلی اشارت دیگر فرمود رَاَیْتُ اَحَدَ عَشَرَ کَوْکَبًا ای درویش یوسف
علیه السلام در خواب کواکب دید و جد وی خلیل علیه السلام در بیداری دید فَلَمَّا جَنَّ عَلَیْهِ اللَّیْلُ رَاٰی
کَوْکَبًا آسمان نیز بذات خود به کواکب آراست اِنَّا زَیَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْیَا بِزِیْنَةِ نِ الْکَوَاکِبِ
و مسافران در ظلمات بر و بحر هم ستاره دیدند وَ بِالنَّجْمِ هُمْ یَهْتَدُوْنَ عارف نیز در دل خود
ستاره دید کَاَنَّهَا کَوْکَبٌ دُرِّیٌّ یوسف علیه السلام از آن ستاره دیدن بعزت و سلطنت و نبوت
رسید کَذٰلِکَ مَکَّنَّا لِیُوْسُفَ فِی الْاَرْضِ خلیل علیه السلام از دیدن آن ستاره بنبوت و خلت
آمد اِنِّیْ وَجَّهْتُ وَجْهِیَ لِلَّذِیْ فَطَرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ آسمان را از دیدن ستاره از شر
شیاطین نجات و محافظت آمد وَ حِفْظًا مِّنْ کُلِّ شَیْطَانٍ مَّارِدٍ مسافران را از دیدن
ستاره دلیل هدایت آمد جَعَلَ لَکُمُ النُّجُوْمَ لِتَهْتَدُوْا بِهَا عارفان را از ظهور این ستاره نوری از
نور و سروری از سرور از جناب حضرت عزت آمد جل علی نُوْرٌ عَلٰی نُوْرٍ یَهْدِی اللّٰهُ لِنُوْرِهٖ
مَنْ یَّشَآءُ اشارت دیگر فرمود وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَاَیْتُهُمْ لِیْ سَاجِدِیْنَ ای درویش این
یازده کواکب آفتاب و ماه از جمله جمادات اند بسجود که در خواب بنسبت یوسف علیه السلام پیش بردند
از جمادانی ترقی نموده درجه ارباب عقول رسیدند و دو شاهد عقل برین مدعی در بارهٔ ایشان در محکمه ادا سے
شهادت نمودند یکے ضمیر هم که خاصهٔ ذوی العقول است و دیگر جمع ساجدین که آن نیز مخصوص عاقلان است
نکته ای درویش مومنی که چندین سال حق تعالی را از روی دانش و بینش و تصدیق و تحقیق
عبادت بصدق و ارادت کرده و هر شبانه روزی شصت و چهار بار حق تعالے را بسجود کرده و رے
سنن و نوافل اگر نام مومنی ازو بر نخیزد و بکافرے مبدل نه گردد و از کرم الٰهی عجیب و غریب نباشد
جل جلاله و عم نواله اشارت دیگر گویند حکمت چه بود در سجود کواکب و آفتاب و ماه جواب این
بچند وجه گفته اند اما آنچه بخاطر فقیر دل پذیر افتاده است آن ست که بعضے از ارباب اشارت در مصنفات
خویش ایراد نموده اند و نقل از ابن عباس رضی الله تعالی عنهما کرده که فرمود حق تعالی دو چیز از مکمن غیب
بمهن شهادت بجنت آورده است یکی علم و دانائی و یکے حسن و زیبائے دانائی را بفرشتگان
تفویض فرمود و زیبائی بستارگان مسلم داشت فرشتگان بعلم خود بنازیدند و بدانش خویش مشغول گشته
و دعوی و نحن نسبح بحمدک آغاز کردند عصاے عصمت در دست گرفتند و عمامهٔ عبودیت بر سر نهادند

وخلعت اطاعت در برکردند وطیلسان عبادت بر دوش افگندند شادروان یُسَبِّحُونَ اللَّیْلَ وَالنَّهَارَ
لَا یَفْتُرُونَ بر تارک طارم افلاک برکشیدند عنوان منشور تحمید بر منبر تقدیس وتحمید می خواندند وسمند
توسن طاعت در میدان استطاعت میدوانیدند زاویه افلاک را صومعه رکوع وسجود خود ساختند
ایجاد انواع موجودات را طفیل وجود خود شناختند وامن همت را از خاک کدورتش در می کشیدند
وبجهت تجلی تجلیه علم خود را بر سایر آفرینش متفوق میدیدند ناگاه ندای اِنِّیْ جَاعِلٌ فِی الْاَرْضِ
خَلِیْفَةً در اقطار واکناف عالم ملک وملکوت در افتاد وقرعه خلافت بنام آدم صفی علیه السلام
واخلاقش بر آمد ملائکه ظاهر حال بیدند زبان بگفتار اَتَجْعَلُ فِیْهَا مَنْ یُّفْسِدُ فِیْهَا بکشادند تا در
زمین طفل آدم را از رحم عدم به گهوارهٔ وجود آورد چون چله اربعین صباحا بگذرانید لطف الهی
جل وعلی این کودک چهل روزه را در کنار تربیت ربوبیت گرفته آوازه وَحَمَلْنٰهُمْ فِی الْبَرِّ وَالْبَحْرِ
در عالم افگند واز پستان فضل وکرم شیر بشیر وَرَزَقْنٰهُمْ مِّنَ الطَّیِّبٰتِ میداد تا در صحن انجمن اَلَسْتُ
بِرَبِّکُمْ کلاه فَاجْتَبٰهُ بر سر او نهادو گوهر امانت را در خزینه سینه وے مخزون گردانیدند
وبعد از آن بدبیرستان وَعَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَآءَ کُلَّهَا فرستاد آنگه ملائکه را که بعلم ودانش خود می نازیدند
در مدرسه اَنْۢبِـُٔوْنِیْ بِاَسْمَآءِ هٰٓؤُلَآءِ باین کودک نورسیده بمباحثه در امتحان در آوردند تا همه بعجز
ونادانی لَا عِلْمَ لَنَا اعتراف نمودند آنگاه بجبر نقصان نظر کردند که بعجب در فضل وکمال خود دیده بودند فرمودند
تا پیش این آدم خاکی بسجود در آیند اُسْجُدُوْا لِاٰدَمَ لاجرم همه بغرامت آن هزار بار بیکبار پیش آدم بسجود
آمدند وبعلم ودانش فضل وکمال آدم علیه السلام معترف گشتند کذلک کواکب نیز بحسن وزیبائی خویش
مغرور بودند ونور وضیا وحسن وبها بعالمیان می نمودند این نه طبق لاجوردی چون نه ورق سوسن رعنا
بر یکدیگر مطبقند واین مناویل سیمابی که چون قنادیل حبابی از سقف فلک اطلس معلقند مزین منیرات
کواکب ومحلی بحلی زرین ثوابتند چون چادر شب نگارین آسمان را پر در ومروارید از اجرام اجسام خود
دیدند بسیط هامون وبساط بوقلمون افلاک منقش بنقوش موالید از رشحات ارقام اقلام خود مشاهده
کردند [illegible] فَنَظَرَ نَظْرَةً فِی النُّجُوْمِ بدست ابراهیم خلیل علیه السلام عبادت از تاثیر خود
[illegible] اضطراب احوال طریق خلائق بسبب تکویر تغیر خود شناختند چون هر یک از نجوم وکواکب
[illegible] فضل ومناقب خود نمودند ونظر عجب وتفاخر بکمال خود ناظر می بودند از میان ایشان
[illegible] کواکب را که در حسن وزیبائی یکتا بودند وبآفتاب وماه در نور وضیا [illegible] منوّدند
بسجده [illegible] حضرت یوسف علیه السلام فرستادند تا پیش حسن وجمال وی بسجود در آمدند چنانکه

دانائی ملائکه علیه السلام در جنب علم آدم علیه السلام محو و مضمحل گشت کذلک زیبائی کواکب نیر در
جنب حسن و شمائل حضرت یوسف علیه السلام متلاشی و نابود آمد **و در بعضی** تفاسیر آورده هر یک
ازین یازده ستاره را هزار فرسنگ عرض ست همه بنقش و نگار آراسته و بحسن و جمال پیراسته هر بار که پرتو لمعان این
یازده عکس براین بساط غبرا اندازد همه میوه‌های باغستانها و اوراد گلستانها از نقش و نگار ایشان زیب
و زینت گیرند و ماه را عرض شش هزار فرسنگ عرصه است زیور و زینت و هر بار که ماه از خرگاه زبرجدی
آسمان روی بنماید همه خوبرویان کواکب در نقاب خمول و حجاب افول متواری گردانند باز آفتاب که
بادشاه سریر چهارم ست و جمشید این هفت طارم گاه شعاع او بانواع اصطناع طبعی و بیا باقد تا
هوای ربیعی بروی نقش ریاحین نگار و گاه از مشابکه بسیدها از نور ظهور خویش رسن تابی نماید نا در ابر
بسیاری هوای چون لولیان بروی خویش معلق زنان رسن بازی کنند هفت هزار فرسنگ بر روی
وی همه نقش زنگارست و هشت نام کردگار جل و علا بر گرد روی وی آرایش عذار گلگونه رخسار ست و
چون آفتاب در خرگاه زرین طناب نقاب احتجاب از پیش جمال بردارد نه ماه را نور ماند و نه کواکب را
ظهور پس حکمت سجود این کواکب عالی مناقب آنکه با وجود کمال حسن و جمال نزد حضرت یوسف علیه السلام
بسجود در آمدند تا حسن و زیبائی یوسف بر خوبرویان عالم علوی و سفلی ظاهر گردد چنانکه ملائکه دعوی دانائی
می کردند با آدم علیه السلام ایشانرا مؤدب گردانید کواکب را نیز که لاف زدند یوسف علیه السلام ایشانرا
تادیب فرمود **لخواجه حسن الدهلوی رحمه الله تعالی** **قطعه** به پیش صورت خوب تو
ماه را چه لقا ✤ بجنب خاک درت مال و جاه را چه بقا ✤ شکست کوکبه مه زیک بر آمد تو ✤ چو آفتاب برون
تافت ماه را چه بقا ✤ توئی خلاصه پس روز و شب طفیل تو اند ✤ تو دیر باش سفید و سیاه را چه بقا ✤
اما بیان کیفیت واقعه یوسف علیه السلام چنان بود که یوسف علیه السلام شبی در کنعان در کنار
یعقوب علیه السلام غنوده بود و چون گلبرگ طری بر گلبن حجر پدر بسے آسوده چرا که نقش محبت یوسف
علیه السلام بر لوح ضمیر یعقوب علیه السلام چنان نگاشته شده بود و سودای هوای در باطن متمکن گشته که
البته یک ساعت دل بمفارقت او رخصت نمید او شبها مرقد او در معبد خویش ساختی و جای خواب وی در پیش
مصلا خود انداختی گویند آن شب جمعه و شب قدر بود که ناگاه یوسف علیه السلام از خواب در آمد گویند
رنگ مبارکش سرخ بر آمد و ارتعاش بر اندام مبارکش افتاده بسان گلبرگ طری از جنبش باد سحری
می لرزید و چون قطره سیماب از تاب آفتاب اضطراب مینمود یعقوب علیه السلام او را چون غنچه نوشراب
تنگ در بر گرفت و از کیفیت حال و خواب ارتعاد وی استفسار مینمود یوسف علیه السلام گفت ای ابا

خواب عجب دیدم و از آن خواب بغایت نکوهیدم و از صعوبت وی بترسیدم و صورت واقعه چنان بود که
خود را بر کوهی بلند دیدم و در حوالی آن انهار روان و سبزه های فراوان و اشجار بسیار و ازهار بیشمار و انواع شقایق
یاسمین و اصناف شگوفه و ریاحین شگفته گشته چنان دیدم که درهای آسمان گشاده بود و مشاعل کواکب
چون شواعل ثواقب بر اطراف و اکناف آسمان برافروخته و از نور و ضیای آن بقاع از حضیض و ارتفاع
روشن گشته و اطوار شامخه و اوتاد راسخه تمام عالم همه نور و سرور و زمین شده بحار و انهار در تموج آمده و ماهیان
دریا دُرر بار و مرغان هوا طیار بتسبیح و تحمید حضرت پروردگار جل و علا آواز برکشیده ای پدر مرا لباس پوشانیدند
از نور کلید های خزائن روی زمین نزد من آوردند در اثنای این دیدم که یازده ستاره با ماه و آفتاب
از آسمان فرود آمدند و در پیش من سجده کردند و افتادند بعد از آن از غایت این حال مضطرب از واقعه در
آمدم و یعقوب علیه السلام را از تقریر این واقعه و تحقیق این تعبیر تغیر تمام در باطن پدید آمد و گریه بدان
حضرت مستولی گشت یوسف علیه السلام چون پدر را بر مثال ابر گریان دید چون گل رعنا بخندید می گفت
ای پدر این واقعه ظاهرا موجب بهجت و سرور است این حزن و اندوه چراست یعقوب علیه السلام فرمود
یا بُنَیَّ مَا مِنْ فَرْحَةٍ اِلَّا وَیَتْبَعُهَا تَرْحَةٌ هیچ فرحی بآدمی نرسید تا ترحی در عقب او نباشد گفت
ای پدر تاویلات بیان کن که تاویل این خواب چیست یعقوب علیه السلام میدانست که آن کوه شامخ
سریر دولت آسمان فرسای اوست که روزی بر آن متمکن گردد و چشمهای زلال آب اقبال اوست
که در جویبار آمال جاری گردد و ریاض نزهت چمن سعادت اوست که گلهای مراد در وی شگفته آید و ابواب
آسمان گشاده علامت نزول وحی و ابلاغ امر و نهی اوست و مشاعل کواکب افروخته اظهار انوار علوم
و معارف اوست که سبب هدایت عالمیان گردد و لباس نورانی خلعت عصمت اوست که بدان مشرف
گردانند و کلید خزائن روی زمین استیلا و سلطنت اوست که همه خلائق در کنف عدل و احسان وی
آسوده و مرفه الحال گردند بعد از آنکه سریر دولت ابد پیوندش بوجود شریف مزین گردد و یازده سبط
بنی اسرائیل که کواکب آسمان جلالت و نجوم سپهر رسالت اند پیش وی پیشانی استکانت بر زمین
نیاز منده نهند و آفتاب و ماهتاب که عبارت از پدر و مادر عالی قدر وی اند با اسباط موافقت نمایند
اما چون میدانست که حوادث روزگار در کارست از عین الکمال احتراز نموده تعبیر واقعه با یوسف علیه السلام
در میان نیاورد و از تقریر آن قصه بسمع برادران منع فرمود زیرا که برادران تعبیر خواب میدانستند بنا بر اغوای
شیطان و از مکر الشیطان میترسید چنانچه حق تعالی فرمود قال الله تعالی قَالَ یَا بُنَیَّ لَا تَقْصُصْ
رُؤْیَاكَ عَلٰى اِخْوَتِكَ فَیَكِیْدُوْا لَكَ كَیْدًا گفت یعقوب مر یوسف را علیهما السلام ای پسرک من مکن تعبیر

از برای شفقت ست این خواب خود به برادران مگو که کید و ساز بد سازند از برای تو اِنَّ الشَّیْطَانَ
لِلْاِنْسَانِ عَدُوٌّ مُّبِیْنٌ بدرستی و راستی که شیطان مر آدمی را دشمنی ست آشکارا بنا بر این برادرانرا
بران وادارد تا در باره تو مکرے اندیشند ازینجا گفته اند الاقارب کالعقارب نقل ست که چون یوسف
علیه السلام این نصیحت را از پدر استماع فرمود گونه مبارکش متغیر شد و خاطر عاطر فاتر گشت و هراسے
دران از مر برادران پدید آمد چرا که ایشان مردم درشت طبع بودند و مبارزان خصم شکن مرد افگن یعقوب
علیه السلام چون اثر ترس در روی مشاهده فرمود او را نواخته در برکشید و تعبیر خواب وی باوی بیان
کرد و دلداری داد و به بشارتها مبشر گردانید و گفت ای فرزند زود باشد که بخشنده بی منت قامت
باستقامت ترا بخلعت اجتبا مشرف گرداند و محرم بیت اسرار خویش ارزانی داشته نعمت خود بر تو بر
آل پدر تو تمام گرداند و مراتب علیه و درجات سنیه آبا و اجداد ت برساند چنانچه حق تعالی ازان خبر داد
قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰی وَکَذٰلِکَ یَجْتَبِیْکَ رَبُّکَ و همچنین که بتو نمود حقتعالی این واقعه شریف را بر گزیند
ترا بنبوت و به پادشاهی وَیُعَلِّمُکَ مِنْ تَاْوِیْلِ الْاَحَادِیْثِ و بیاموزاند ترا علم تعبیر خواب و معانی کلام
و آیات و کتب آسمانی و حدیث و نصائح و مواعظ حکما گویند تعبیر و تاویل بیک معنی ست و آن عبارت
از سخن گفتن و اشارت نمودن بسر انجام و عاقبت کار وَیُتِمُّ نِعْمَتَهٗ عَلَیْکَ وَعَلٰی
اٰلِ یَعْقُوْبَ و تمام کند نعمت خود بر تو و بر اولاد یعقوب علیه السلام مراد ازین نعمت بعضی گویند اسلام
ست و بعضی گویند نعمت نبوت ست چنانچه آیه دیگر برین معنی اشعاری فرموده است که فَاُولٰٓئِکَ
مَعَ الَّذِیْنَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَیْهِمْ مِنَ النَّبِیّٖنَ و باین تقریر دلیل ست و این آیه بر نبوت همه فرزندان یعقوب
علیه السلام و تامی نعمت بکمال رسیدن نعمت ست بر منعم علیه و ابتداء نعمت درباره فرزندان
یعقوب علیه السلام آن بود که ایشان را از اصلاب انبیاء علیهم السلام بیرون آورد و اتمام نعمت آنکه بخلعت
نبوت شان مشرف گردانیده بوحی خویش موید ساخت کَمَآ اَتَمَّهَا عَلٰٓی اَبَوَیْکَ مِنْ قَبْلُ چنانچه
تمام کرد نعمت خود را بر پدر و جد تو ابراهیم و اسحاق و آن جد و پدر تو ابراهیم و اسحاق علیه السلام پیش از
تو بتائید نبوت و رسالت و هر یک از ایشان را بنعمتهاے خاص اختصاص فرمود و نعم دنیویه با نعم
اخرویه درباره ایشان مقرون گردانید اِنَّ رَبَّکَ عَلِیْمٌ حَکِیْمٌ بدرستی و راستی که پروردگار تو دانا ست
که کرا استحقاق اجتبا ست و هر چه میسازد بمقتضاء حکمت میسازد و هر کرا میخواهد می گذارد اما لطائف
و اشارات فی هاتین الآیتین قوله تعالی یا بنی لا تقصص رؤیاک علی اخوتک این آیه دلیل
ست بر حقیقت علم تعبیر و رفعت شان و عظمت برهان او که اگر خواب صادق و تعبیر موافق [illegible]

ارباب علم و حکمت اعتباری چندان بنودی یعقوب علیه السلام مر یوسف را علیه السلام از التقریر آن
نزد برادران منع فرمودی ازینجاست که ابن عباس گوید رضی الله عنهما که علم تعبیر عجب ترین علوم ست
و معبر را تا چند علم مشکاه نباشد تعبیر میسر نگردد اول علم حساب میبا بد دیگر معرفت اوقات و علم طبائع و
حکمت و لغت و علم کتاب و حدیث و باید که بحلیت تقوی محلی باشد و بعلوم لدنی موید و بتوفیقات عنایت
موفق تا علم تعبیرش میسر گردد و این علم اولاً بآدم صفی علیه السلام حوالت شد و بعد ازان به پیغامبران علیهم
السلام مقرر گشت و از جملهٔ ایشان یوسف صدیق علیه السلام باین علم از میان انبیاء ممتاز آمد و
چون نوبت بحضرت رسالت مآب رسید صلی الله علیه وسلم حقیقة این علم نقد وقتش گشت و بشرف ملازمتش
صحابهٔ کرام رضی الله تعالی عنهم نیز باین علم سرفراز آمدند نقل است که روزی زنے بحجرهٔ امیر المؤمنین
علی رضی الله تعالی عنه آمد گریان و گفت یا امیر المومنین دوش خوابے دیده ام هولناک و از خواب خویش
بغایت هراسانم گفت تقریر واقعهٔ خود نمای گفت یا امیر المومنین چنان دیده ام که ستون خانه ام بشکست
و خانه بر سر من فرود آمد امیر فرمود دوش چه خورده بودی و چگونه خفته بودی آن ضعیفه گفت مقداری روغن
زیت تناول کرده بودم و با وضو تکیه کرده بودم امیر گفت که ترا شوهر ست گفت آری گفت بکجاست گفت
بغزاست امیر فرمود خدایت بکد خدایت مژده دهاد آن زن چون این سخن بشنید بغایت مقبوض خاطر
از نزد امیر بیرون آمد و بخانه ابا بکر صدیق رضی الله عنه آمد و ابوبکر تعبیر خواب نیکو میدانست گفت یا ابوبکر رضی
خوابے چنین دیده ام و علی رضی الله عنه چنین تعبیر فرموده است تو چه فرمائی گفت ای عورت تعبیر آنست
که علی رضی الله تعالی عنه فرموده است ولیکن امید میدارم که شوهرت بسلامت بوطن خویش باز آید زن بخانه
باز آمد شکسته دل و رنجور خاطر مدتے گریان و غمگین سے بود تا غازیان از غزا مراجعت نمودند شوهر وی
بسلامت بخانه باز آمد زن شادمان بخانه امیر المومنین علی رضی الله عنه آمد و گفت ای امیر مدتی ست
که ازان سخنت محزون و اندوهناکم و اکنون شوهرم سلامت و با غنیمت از سفر باز آمد امیر متحیر شد که تعبیر آن
خواب را متغیر یافت جبرئیل علیه السلام نزد رسالت مآب صلی الله علیه وسلم آمد و گفت یا رسول الله صلی الله
علیه وسلم علی رضی الله تعالی عنه را بگو که غمناک نباشد که تعبیر واقعه چنان بود که وی گفته بود ولیکن امید
ابا بکر رضی الله تعالے عنه درمیان آمد چون تو تعبیر موت شوهرش کردی من عزرائیل را بقبض روح
شوهرش فرستادم و چون ابوبکر رضی الله تعالے گفت امید میدارم که بسلامت باز آید فرمودم که ای
عزرائیل باز گرد که ابوبکر را نومید نتوان کرد بقول علی عزرائیل فرستادم به گفت ابوبکر باز خواندم تا نه تعبیر علے
تغیر یابد و نه امید ابوبکر ضائع ماند و آورده اند که امیر المؤمنین عمر بن خطاب رضی الله تعالی عنه [illegible] ملاقت

خویش بزیارت امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ آمد و گفت ای علی مرا سه چیز مشکل افتاده است از تو استفسار
آن می کنم تا جواب شافی بشنوم اوّل آنکه دو کس با یکدیگر دوستی می کنند و اظهار محبت می نمایند و هرگز
از ایشان به نسبت یکدیگر سابقه احسان نبوده همچنین دو کس با یکدیگر دشمنند و عداوت نمایند و هرگز
از ایشان به نسبت یکدیگر بدی نه رسیده سبب آن چه تواند بود امیر فرمود از حضرت رسول صلی اللہ علیه
وسلم چنین شنیده ام که روز میثاق چون ذریات آدم علیه السلام از متن متانت او بیرون
گرفتند بعضی در مقام مواجه رو در رو بودند و بعضی پشتا پشت آنها که رو برو بودند در دنیا یکدیگر را
بازشناختند و با هم حلقه محبت استوار کردند و آن طائفه دیگر چون سابقت معرفتی نداشتند در مقام نکرت
بانکار گرفتار گشتند سوال دیگر این بود امیر المومنین رضی اللہ تعالے عنه گفت که کسیکه سخنی می شنود
و بے تکلف بخاطر بماند و سخنی دیگر در خاطر پوشیده می گردد سبب این چیست امیر فرمود که هم از رسول
علیه السلام شنیده ام که فرمود که دلهای را غاشیها ست گاهی اندوی دل بر میدارند و گاهی فرو می گذارند
وقتیکه پوشش اندوی دل بر داشته باشند هر چه بشنود یاد گیرد و در وقت پوشش انچه میشنود بر خاطرش
پوشیده بگردد و سوال سوم گفت ای علی مردم خوابها می بینند گاهی خواب ایشان موافق باشد و گاهی مخالف
حکمت درین چیست امیر فرمود که هم از حضرت رسالت صلی اللہ تعالیٰ علیه وسلم بشنیدم که فرمود که
هیچکس نیست مگر آنکه در وقت خواب روح او را بآسمان میبرند و در صعود و هبوط چیزها بوی مینمایند هر چه در
نشیب آسمان می بنید چون شیطان را در ان دخل ممکن ست لاجرم خلاف واقعه می افتد و هر چه در فوق
آسمان می بنید چون شیطان را در ان مجال تصرف نیست لاجرم آن واقعه موافق واقعه میباشد امیر المومنین
عمر رضی اللہ تعالی عنه زبان تحسین مرتضی علی کرم اللہ وجهه کشاده شکر خداوندی جل وعلا بتقدیم رسانیده
و بتعلیم این سه مسئله ابتهاج تمام اظهار فرموده و در خبر ست که حضرت خداوندی جل وعلا فرشته آفریده است
که او را فرشته خواب گویند و مر این فرشته را مقابله چشم هر فرد از افراد عالم آدمیان از زمان آدم تا بانقراض
عالم چشمها ست و هم این چشمهای بجانب این عالم کشاده و چشمی دیگر دارد بغایت وسیع چنانکه وسعت
وی با فسحت تمام روی زمین برابری میکند و بآن چشم که ناظر ست بلوح محفوظ و بعرش مجید و هر رقم که بر لوح
بنام هر فرد از افراد اولاد آدم علی نبینا و علیه السلام مرقوم گشته از انجا می خواند و باین چشم که خاص بان
آدمی فرد ست در خواب بوی می نماید تا آنچه او را خواهد رسید اگر غم ست ساخته باشد و اگر شادی ست
پرداخته باشد اگر نائم مومن بود آن خواب مر او را کرامت بود و اگر کافر باشد آن خواب مر او را الزام حجت
بود و چون خوابی که موجب ابتهاج و فرح بود آن فرشته بر بنده مومن نماید شیطان را از ان حسد پدید آید را[...]

بغور خفته را از خواب در آرد تا آن واقعه بگسلد و آن مرد افسوس خورد که خوابی خوش می دیدم دریغ
که از خواب در آمدم و نیز شیطان در بعضی واقعات دخل می کند و کذب با صدق مخلوط سازد چنانچه
شمه مرقوم شد و علما گویند که ده چیز است که در خواب نمودن بفرشته مخصوص است و شیطان را در ان
تصرف نرسد اول دیدار فرشتگان دوم دیدار پیغامبران سوم جامع قرآن چهارم دیدار آسمان پنجم ابر
ششم دیدن باران هفتم دیدار ستارگان هشتم ماه نهم دهم دیدار پارسایان و متقیان از ین ده چیز
هر کدام که در واقعه ببینند مسند بفرشته باشد و از مدخل شیطان مبرا بود **اشارت** دیگر قوله تعالی لا تقصص
رؤیاک علی اخوتک آنست که نهی فرمود یعقوب علیه السلام مر یوسف را علیه السلام از اظهار این واقعه
نزد برادران زیرا که دیده بود که برادر وے عیض با وے کید کرد قابیل و هابیل دشمنی نمود و او را هلاک
گردانید و امثال این بسیار است و دیگر آنکه در زلت اولاد خویش این صفت مشاهده می فرمود
و میدانست که در شان ایشان این هست که باین امر یعنی کید اقدام نمایند و در حدیث وارد است که
فراسة المؤمنین لا تخطی فان المؤمن ینظر بنور الله فرزند آن را وصیت مشفقانه فرموده گفت ای فرزند
این خوابها که دیدی همه اسرار ملکی است و خزائن و بدائع فلکی پاس انفاس انصاف خویش
نگاهدار با برادران اظهار این واقعات مکن که نباید که کیدے کنند و تو طاقت کید و حسد ایشان
نداری یوسف علیه السلام گفت ای پدر از اشارت کلام و فحوای کلمات شریفه شما چنین مفهوم
می شود که همه برادران در سلک منخرط گردند و بشرف نبوت مشرف شوند و از پیغامبران کید نباید
یعقوب علیه السلام فرمود آری از پیغامبران کید نیاید ولیکن شاید که شیطان ایشان را بمکر و غدر
بیالاید اِنَّ الشَّیْطَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوٌّ مُّبِیْنٌ ببیند که با پدر ما آدم چگونه پیش برد **اشارت**
آیه شریفه درین باب بشنو نکته ای درویش اول اسناد کید بفرزندان کرده بعد از ان شفقت
پدری ظهور کرده عذر ایشان بخواست و گناه در گردن شیطان افگند که ان الشیطان للانسان
عدو مبین پس یقین میدان ای درویش رحمت پروردگاری و شفقت کردگارے جل جلاله با بندگان
مومن کمتر از شفقت یعقوب علیه السلام با فرزندان نخواهد بود و آن معامله که یعقوب علیه
السلام به نسبت فرزندان خود پیش برد در قیامت حق تعالی با بندگان خود به نسبت
شیطان همه پیش برد ببینی که چون آدم علیه السلام را پاے عصمت در سنگ زلت آمد و
بشجره منهیه تقرب نمود سکان ملایک ملکوت ازین معامله استبعاد نموده بعصیانش منسوب
داشتند و آوازه وَعَصٰی اٰدَمُ رَبَّهٗ در اقطار و اکناف ملکوت افگندند از حضرت جلال

احدیت جل وعلا ندا آمد فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطٰنُ جای دیگر فرمود فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ زلت آدم بوسوسہ
ازلال شیطان باز نسبت وچون موسی علیہ السلام مشتی بر قبطی زد حفظہ علیہ السلام اوز العصیان نسبت
کردند و ملائکہ بلعنت و گوی در آمدند خطاب آمد کہ جبرئیل علیہ السلام در آسمانہا ندا کن کہ هٰذَا مِنْ عَمَلِ
الشَّيْطٰنِ چون یوشع علیہ السلام کہ خلیفہ موسی صلوات اللہ علیہ وسلم بود از زندہ شدن ماہی و در
آب آمدن او در جامع البحرین فراموش کرد مر موسے را علیہ السلام ازان معنی آگاہ نگردانید چون موسے
علیہ السلام ازوی باز خواست این نمود آن تقصیر را نیز بحوالہ شیطان کردیم وَمَا أَنْسَانِيهُ إِلَّا الشَّيْطٰنُ
کذلک در روز احد چون لشکر اہل اسلام را فتوری پیدا شد بعضی از مسلمانان قرار بر فرار اختیار کردہ
بمدینہ مراجعت نمودند و چون خواجہ علیہ الصلوٰۃ والسلام بمدینہ منورہ باز آمد خواست تا ایشان را باز خواست
شان معاتب گرداند جبرئیل علیہ السلام آمد کہ عتاب مکن إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطٰنُ کذلک حضرت یوسف
را علیہ السلام نیز چند واقعہ پیش آمد یکی آنکہ غلام ملک را گفت وَاذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ و عرض واقعہ
یوسف علیہ السلام بران غلام فراموش گردانیدند اسناد آن نسیان نیز بہ شیطان نمودیم فَأَنْسَاهُ
الشَّيْطٰنُ بعد ازان فرزندان از جرم اعتراف نمودہ و بہ پدر استغاثہ کردہ گفتند يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا
ذُنُوبَنَا یعقوب علیہ السلام گفت ای فرزندان ہشتاد سال میشود کہ من ازین کردار ناہموار شما بآتش
فراق و شعلات نیران اشتیاق می سوزم شما نیز باشید باین زودی طمع عفو دارید و آرزوی مغفرت
میبرید شما نیز یک چند در آتش انتظار بسوزید تا بعد ازان بہ مرہم استغفار بمداوی جراحت شما استفادہ نمائیم
سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ برادران گریان بہ پیش تخت یوسف علیہ السلام
آمدند و گفتند ای برادر ما آن کردیم کہ از ما سزید تو نیز آن کن کہ از تو سزد و اگر پدر را دل نمی دہد کہ از ما در
گذرد بار ی تو کرم او ما عفو فرمای یوسف علیہ السلام دست برادران گرفتہ پیش پدر آمد و بر قدم نیاز
ایستاد و بعذر خواہی برادران زبان بکشاد و گفت ای پدر بزرگوار روز اول چہ گفتی ان الشیطان للانسان
عدو مبین جرم فرزندان حوالت شیطان فرمودے امروز چہ شد کہ بازوی ملامت بایشان داری
من الکنون بنا بر آن سخن شریف تو گناہ ایشان بشیطان نسبت کردم مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّيْطٰنُ
بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي و غبار کدورات از آئینہ دل بزدودم میخواہم کہ شفاعت در حق ایشان قبول کردہ
چنانچہ من ایشان در گذرانیدم تو نیز گذرانی حضرت یعقوب علیہ السلام خاطر شریف صاف کردہ باستغفار
فرزندان مبادرت فرمودہ بعز اجابت مقرون گشت و ایشان بدولت سعادت قربت و ترقی بدرجات
نبوت چنانچہ مفہوم می گردد از آیتہ مشرف گشتند بعد از ترتیب این مقدمات عاصیان جانی مستوجب از

بی بضاعت این ملت چون مشاہدۂ این معنے نمودند قوۃ طامعۂ ایشان در حرکت آمدہ تمنائی این نوع
بندہ نوازی در خاطر خطور کردند جناب قدس خداوندی جل وعلا این مستدعی از ایشان دانستہ
باشارت نمود کہ وہ بست تا این عذر پذیرفتہ در قرآن مجید در کسوت نصیحت اما روعبیہ مقرر گردانیدہ
یَا بَنِیۡۤ اٰدَمَ لَا یَفۡتِنَنَّکُمُ الشَّیۡطٰنُ کَمَاۤ اَخۡرَجَ اَبَوَیۡکُمۡ مِّنَ الۡجَنَّۃِ تا اگر فرشتگان بر قبائح
اعمال بندگان اطلاع یافتہ زبان بہ ملامت این گرفتاران قیود بشریت ومفتونان بوساوس
شیطانیت بکشایند وچون روز قیامت شود فرشتگان عذاب روی برایشان آرند خطابہا با عتاب
منسوبہ در باب عصیان واصحاب نسیان گردد خواجہ علیہ الصلوٰۃ والسلام یوسف وار در مقام شفاعت
زبان بعذر خواہی بامت بکشاید واستخلاص امت خود از دست فرشتگان عذاب استدعا نماید از
جناب قدس جواب آید کہ ای مستدعیان ورع عصمت عذر این شکستگان بپذیرید کہ اینہا اسیر
بہوا جس نفسانی ووساوس شیطانی اند در دام لام صیاد کید شیطان افتادہ وزی از کمین گاہ
اِنَّہٗ یَرٰىکُمۡ هُوَ وَقَبِیۡلُہٗ مِنۡ حَیۡثُ لَا تَرَوۡنَہُمۡ تیر مکر برکمان عذر نہادہ واین ضعیفان نامرادرا صید
در قید خود گردانیدہ در عرصۂ ہلاکت در آوردہ مانیز بمقتضای وَلَا یَحِیۡقُ الۡمَکۡرُ السَّیِّئُ اِلَّا بِاَہۡلِہٖ ودر
وبال ایشان برگردن شیطان نہیم کہ در شریعت محمدی علیہ السلام والصلوٰۃ چنانست کہ مردے
مرکب خود را مقداری بار معین تحمیل کردہ است فضولی قدر بار برصاحبش فزودہ وآن مرکب بسبب
آن بار فزون سقط گشتہ شریعت تضمین این فضولی مے کند مانیز برمراکب نفوس بمقدار قوت و
طاعت ایشان بار امانت اِنَّا عَرَضۡنَا الۡاَمَانَۃَ نہادیم وشیطان باز وسوسہ بران فزودہ تا بندہ
بشومی آن بار وسوسہ در مہالک معاصی افتاد امروز کہ روز قیامت وہنگام انتقام وغرامت ست
تا کہ قاضی بمثل وپادشاہ بے حشم وحلیم شیطان لعین را تضمین کردہ عوض بندہ بدوزخ فرستیم بندۂ خود
را سالم وغانم بچمن سرائے جنت فرود آریم وشفاعت حبیب خود صلے اللہ تعالیٰ علیہ وسلم
دربارہ این امت قبول کنیم چنانچہ شفاعت یوسف علیہ السلام درحق برادران در معرض قبول
رسانیدیم دیگر اشارت قولہ تعالیٰ حکایت عن یعقوب علیہ السلام یَا بُنَیَّ لَا تَقۡصُصۡ رُءۡیَاکَ
عَلٰۤی اِخۡوَتِکَ گفتہ اند گویا کہ حضرت حق سبحانہ از زبان یعقوب علیہ السلام حکایتی می فرماید کہ پسر خود را گفت
کہ ای پسرک من خواب خود کہ آن سرے از اسرار ربانی ست وافشا راست با برادران خود مگوئی یعنی
ای پسر سر نگاہدار وبا برادران مگو کہ ہر کہ سر پنہان خود با غیر آشکارا کند بر خود وشوار گرداند گفتہ اند تضائق
صدرک عن سرک فصدر غیرک اضیق چون ستر تو از صدر تو بیرون آید در صدر دیگر کسان کجا بیاید حکایت

آورده اند که پادشاهی روزی با ندیمی از ندمای خویش سری از اسرار در میان آورده بکتمان و اخفای
آن سر مبالغه بسیار نموده آن ندیم وصیت پادشاه فراموش کرده افشار آن سر نمود تا روزی آن
سر که بامانت به ندیم سپرده بود از زبان بیگانه بسمع پادشاه رسید پادشاه پرسید که این راز از زبان که
شنیده گفت از فلان از آنکس سوال کرد تا منتهای بهمان وزیر رسید پادشاه فرمود تا ندیم را بر
دروازه بر دار کردند و خطی نوشته بر گردن وی انداختند که هذا جزاء من افشا سر الملوک ایدرویش حسین
منصور حلاج قدس الله سره بر سری از اسرار خود اطلاع دادند از افشاء آن سر بر زبان شریعتش منع
فرمودند و بعد از آن از شراب وحدتش سرمست کردند تا از افشار سر امتناع سر نتوانست نمود بسر دار
میرفت و این رازمی گفت شعر سقونی وقالوا لا تغن ولو سقوا بجبال سراة ما سقیت لغنت
تمنت سلمی ان اموت بحبها ؛ واسهل شئ عندنا ما تمنت حکایت بر سبیل
تمثیل بشنو آورده اند که مطربی بود در زیبائی یکتا و در خوش نوای بیهمتای در زیبائی و نواز و
در نغمه سرای خوش آواز در روزگار بی نظیر بود و پادشاه وقت را از وی ناگزیر و از غایت محبت
و تعلق خاطر پادشاه را بود و با بیگانه و آشنا سخن نگوید مگر عیار پیشه بر آن مطرب مفتون شده و از عشق
آن لیلی و مجنون گشته روزی پیغامی بوی فرستاد آیا ملاقات هیچ وجه میسر گردد تا نفسی چند در صحبت
یار بفراغ بال بی مزاحمت اغیار برداریم و آن نفس را بحساب عمر بشماریم مطرب در جواب گفت آری میسر شود
اگر از سر بر خیزی عاشق در جواب معشوق گفت مردان بسر تحیلی نه کنند غزل کمترین بازیست
اندر عاشقی جان باختن ؛ بر بساط پاک بازی کفر و ایمان باختن ؛ کار مرد انست در یکدانه نقد هر دو
کون ؛ حاصل آوردن بدشواری و آسان باختن ؛ شمع من تو خوش بدون آسی سفر باکشتنم ؛
زانکه ناموزد کسی پروانه را جان باختن ؛ اتفاقاً روزی پادشاه در شکار بود عیار پیشه جان مخاطر
کردن مجلسی ترتیب نمود و شبی با مطرب بصباح آورد علی الصباح عیار در خمار مجلس لشبانه خمار
وصال آن یگانه مخمور بحمامی در آمد و مصرعی که شب از آن محبوب بشنیده بود تکرار می کرد مصرع چون
من بجمال بخراسان نبود ؛ یکی از ملازمان شحنه شهر که در حمام بود این مصرع از آن مطرب بشنیده پیش
شحنه آمد و گفت این مصراع را از مطرب پادشاه شنوده بودم اکنون از این مرد اجنبی می شنوم عجب
اگر این مرد را با وی صحبتی دست نداده حاصل تفحص نموده حقیقت حال معلوم کردند و آن هر دو را بحکم
قتل نموده بسیاستگاه آوردند جلادان تیغها بر کشیده می گفتند که اینست سزای آن که با خواص
ملک بنشینند در از سر بهر ایشان فاش کند شعر صحبت چو کنی با صنم مشکین خال ؛ وانگه گو [illegible] که

عاقبت این ست محال * مطرب دران مجمع آمده بود و بر کنار حلقه استاده می گفت **بیت** بخون
خویش تو خود سعی کردهٔ ورنه * ترا که گفت که با اژدها حریفی کن * گفته اند اسے فتنه شهر وای طرفه
و هر اینجا بجکار آمدهٔ گفت بشفاعتم نیست زیرا که ملک غیوریست آمده ام با جمال خود از دور نمایم داورا
خبر نباشد * **ابیات** مشغول ترا خبر ز عالم نبود * مجروح ترا حاجت مرهم نبود * در عشق تو
صد هزار غم پیش آمد * چون در نظر توام از ان غم نبود * ای درویش با هر مجازی حقیقی همراه است
و با هر صورتی معنی همعنان آن روز که آوازه يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ در عالم ملک و ملکوت در انداختند
و صدای و نمای عشق و محبت در غیبت و شهادت در دادند سلطان قهرمان لمن الملك اليوم شمشیر
عبرت از نیام غیرت بر کشیدند که نگذارم که جز جلال با جمال من مهر ورزد و نقاب لَا تُدْرِكُهُ
الْأَبْصَارُ بر جمال کمال إِنَّ اللّٰهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ فرو گذاشت کس را زهرهٔ آن نبود که پیرامن
سراپردهٔ عشق او گردد و پسر حلاج که عیار پیشهٔ بغداد عشق بود رقعهٔ راز خود بر بال سیمرغ نیاز بر بسته بجناب
محبوب حقیقی فرستاد مضمون آن راز این بود **مصراع** دارم سر خدمت تو دشواری هست * جواب آمد
که عشق جمال و شوق وصال ما باین حیات مجازی و جان عاریت راست نیاید دل از جان و جهان
بر داشته قدم در حرم راز نهاده و از زبان محبوب حقیقی زمزمه أَنَا الْحَقُّ گوش کرده بود در میان نامحرمان
فاش کرد عقل که ملازم شحنهٔ شرع بود آن سخن را بکرات از زبان محبوب حقیقی شنیده بود زبان اعتراض
دراز کرده این حکایت بگوش همگنان رسانید حکم سلطان شریعت چنان وارد شد که او را بر سر چهار سوے
تن و نفس و جان در سیاستگاه بغداد عشق بر دار بر دار ابتلاء بر آرند جلاد از غیرت عشق ندای مَنْ
أَفْشَى سِرَّ الْمُلُوكِ فَهٰذَا جَزَاؤُهُ در عالم انداختند بر زبان حسین منصور این بیت میگذشت بینی و بینک این
یزاحمنی فارفع بجودک انّنی من البین * لاجرم حجاب این ست بشریت از میان برداشتند بجمال حقیقت
حقیقت مکاشفش گردانیدند تا جان در مشاهدهٔ جمال جانان برافشاند که نی از خود خبر داشت و نی از
غیر **غزل** چنین که عاشق اویم ز مرگ نیندیشم * که مرگ زآب حیات ست و دست تو پیشم * چون وصل
دوست میسر نگردد م بی مرگ * ز بهر نوش چنان عاشقی چنین نیشم * اگر جمال تو بینم بوقت جان دادن
چه جای جان ز بهر دو جهان نیندیشم * **اما اللطائف** والاشارة فی الآية الثانی قوله تعالے
وَكَذٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ بزرگان در اجتبار یوسف علیه السلام اقوال ست **قول** اول اجتبار
در اصل لغت حاصل گردانیدن چیزیست از برای خود و مراد اینجا نبوت ست یعقوب مر یوسف را علیه السلام
بشارت نبوت داد ای یصطفیک ربک بالنبوة لنفسه یعنی ترا از میان برادران برگزیده و منشور عزت

بتوفیق نبوت مسجل گرداند **قول** دوم مراد از اجتبا سلطنت و بادشاہی ست یعنے از جمیع برادران حق تعالے پایۂ سریر دولت بہ مملکت داری و فرمان گذاری استقلا کرامت فرماید **قول** سوم مراد لموہ عظیمہ است تا شامل باشد مر نبوت و سلطنت تفوق بر اخوت وغیر آن **قول** چہارم امام قشیری رحمۃ اللہ می گوید قدس سرہ کہ مراد از اجتبا عصمت نگاہداشت اوست آنچہ امراۃ عزیز بآن مراودت مینمود یعنے آن امر شنیع کہ زلیخا مر یوسف را علیہ السلام بآن دعوت میکرد **قول** پنجم مراد مرعت عفو اوست کہ از برادران و در گزشتن از جرائم ایشان و تسلی دادن خاطر ایشان بگفتن لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ **قول** ششم شیخ عبد الرحمن مسلمی رحمۃ اللہ علیہ در حقائق خود میگوید اجتبا یوسف علیہ السلام آن بود کہ باطنش را بحسن خلق بیاراست و ظاہرش را بلطف مقال و حسن افعال با دوستان و دشمنان بیاراست و ہرچند بہ نسبت آنحضرت طریق ادب و سبیل مودت مسلوک نداشتند وی باہیچکدام کس در معرض انتقام در نیامدہ و باہمہ بجای اسات احسان پیش برد علیہ الصلوۃ والسلام **قولہ تعالے** وَيُعَلِّمُكَ مِن تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ درین کلمہ نیز علما را وجود است **وجہ اول** در تیسیر مے گوید پس اے يُعَلِّمُكَ عِلْمَ مَا يَؤُولُ إِلَيْهِ عَاقِبَةُ مَا يَرَاهُ النَّاسُ فِي مَنَامِهِمْ یعنی از عالم غیب خداوند بی نقصان و عیب جل جلالہ بدل مبارکت الہام فرماید آنچہ مرجع و آل خوابہا مردم ست تا از عاقبت حال مر ایشان را واقف و خبردار گردانی **قول** را احادیث اسم جمع ست مر حدیث را چنانکہ اباطیل مر بطیل را و منامات خلق را احادیث گفت زیراکہ اگر خواب صادق ست حدیث ملک ست و اگر کاذب ست حدیث شیطان **وجہ دوم** مراد از تاویل احادیث حل غوامض کتب آسمانی و کشف مشکلات سنن انبیا علیہم السلام و تفسیر کلمات و نصائح حکماے تواند بود کہ دران نیز یوسف را علیہ السلام نشانے بود کہ در آن نیز چنانچہ در علم تعبیر عظمت برہانے **وجہ سوم** می شاید کہ احادیث جمع حدیث بیا شد و از حدیث آنچہ حادث گشتہ و مقصود از تاویل آل آن و آل و حوادث منتہی بقدرت اللہ تعالی می شود و بتکوین و حکمت او سبحانہ پس باین تقدیر مراد از تاویل حادثات کیفیت استدلال باشد باصناف مخلوقات روحانیت و موجودات جسمانیت بر حکمت قدرت و جلالیت او سبحانہ و حاصل سخن آنست کہ یعقوب علیہ السلام مر یوسف را گفت کہ حقتعالی کیفیت استدلال از صنع بصانع بتو تعلیم فرماید تا در ہر چیز از مکونات نظر کنی حسن و جمال مکون در وے مشاہدہ نمائی **مقدمہ** بدانکہ اللہ تعالے دہ نفر از پیغامبران مرسل را بدہ فرع از علوم تزین داد اول آدم صفی را علیہ السلام علم اسما کرامت فرمود وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا دوم ادریس را علیہ السلام علم کتاب تعلیم فرمود عَلَّمَ بِالْقَلَمِ

عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ سوم نوح را علیه السلام علم شریعت آموخت شَرَعَ لَكُمْ مِّنَ الدِّيْنِ مَا وَصّٰى
بِهٖ نُوْحًا چهارم ابراهیم را علیه السلام علم محاجه ارزانی داشت اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِىْ حَآجَّ اِبْرٰهٖمَ فِىْ رَبِّهٖ
پنجم داود را علیه السلام علم صنعت لبوس آموخت یعنی زره گری آموخت وَعَلَّمْنٰهُ صَنْعَةَ لَبُوْسٍ
ششم سلیمان را علیه السلام علم منطق الطیر تعلیم فرمود قَالَ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ هفتم
خضر را علیه السلام علم فراست داد وَعَلَّمْنٰهُ مِنْ لَّدُنَّا عِلْمًا هشتم لقمان را علیه السلام حکمت داد
وَلَقَدْ اٰتَيْنَا لُقْمٰنَ الْحِكْمَةَ نهم حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم را همه علوم ارزانی داشت وَعَلَّمَكَ
مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ و هنوز در طلب زیادتی بود وَقَالَ رَبِّ زِدْنِىْ عِلْمًا دهم یوسف را علیه السلام علم
تعبیر مسلم داشت وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَاْوِيْلِ الْاَحَادِيْثِ این بزرگوار را به برکت این علوم بر سایر
خلائق تفوق کرامت فرمود وَالَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ دَرَجٰتٍ و مفسران گفته اند درجات هم در دنیا مر ایشان
را مقرر ست و هم در عقبی اما درجات دنیا ده است اول درجه عزت و دوم درجه هیبت سوم درجه کرامت
چهارم درجه محبت پنجم درجه شرف ششم درجه فضل هفتم درجه امانت هشتم درجه هدایت نهم درجه اقتدا دهم
اصطفا اما درجات آخرت نیز ده است اول درجه عطا دوم درجه بها سوم درجه جنت چهارم درجه رضا پنجم درجه
رحمت ششم درجه نعمت هفتم درجه شفاعت هشتم درجه قربت نهم درجه مکالمت دهم درجه مشاهدت اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنَا
بِفَضْلِكَ قوله تعالی وَيُتِمُّ نِعْمَتَهٗ عَلَيْكَ و در تمامی نعمت نیز بزرگوار را قوالست بعضی گویند مراد بتمامی
نعمت نبوت ست بااین تقدیر تفسیر اجتبا به نبوت تکرار باشد بعضی گویند اولی آنست که بعضی دیگر گفته
اند که تمامی نعمت انضمام سعادت دینویه است بسعادت اخرویه و اگر اجتبا را تفسیر بدرجات علیه کنیم آن
نعمت را نبوت فرود آریم و امام قشیری رحمة الله تعالی علیه در تفسیر کبیر اختیار این قول فرمود بدلیل
آنکه تمامی نعمت آنست که در کمال خویش از نقصان محفوظ باشد و کمال مطلق در حق البشر مگر باثبات
نبوت تواند بود دلیل دیگر آنکه فرمود اَتَمَّهَا عَلٰٓى اَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ اِبْرٰهِيْمَ وَاِسْحٰقَ و مقرر ست که
نعمت نبوت موجب امتیاز حضرت ابراهیم و اسحاق باشد علیهما السلام از سایر خلق نعمت نبوت تواند بود
و بر تقدیر تفسیر اول تمامی نعمت نبوت لازم آید اثبات نبوت و برادران یوسف را علیه السلام بقرینه آنکه فرمود
وَيُتِمُّ نِعْمَتَهٗ عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اٰلِ يَعْقُوْبَ اگر سوال کنند که اثبات عصمت مر ایشان را با وجود این نوع معاملات که
با یوسف علیه السلام پیش بردند چگونه تواند بود جواب آنست که عصمت انبیاء را علیهم السلام بعد از بعث
شرط ست نه قبل بعث و شیخ ابو طالب مکی قدس سره در قوت القلوب آورده است که از ابتدا ارواقعه
یوسف علیه السلام از آنجا که برادران گفتند لَيُوْسُفُ وَاَخُوْهُ اَحَبُّ اِلٰٓى اَبِيْنَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ

تا بآنجا که فرمود وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ شمرده ایم چهل از خطیه است لبعضی بزرگتر از بعضی که
برادران یوسف را علیه السلام بوجود آمده همه را حق تعالی از ایشان عفو فرمود زیراکه ایشان در درجه محبوبی
بودند و قال رسول الله صلی الله علیه وسلم إِذَا أَحَبَّ اللهُ تَعَالَى عَبْدًا لَمْ يَضُرَّهُ ذَنْبٌ عزیر علیه السلام یک نوبت
در قدر سخن گفت بوی وحی آمد یا عُزَيْرُ أَعْرِضْ عَنْ هٰذَا وَإِلَّا مَحَيْتُكَ مِنَ النُّبُوَّةِ بیک سوال باوی
این عتاب آمد زیراکه وی در مقام مجتبی بود و اولاد یعقوب علیه السلام باوجود چهل از خطیه مسامحه فرمود
که ایشان در مقام محبوبی بودند والله تعالی اعلم وحاصل کلام آنست که هرچه خدای تعالی میخواهد کند که فَعَّالٌ
لِمَا يُرِيدُ ست اگر خواهد صد هزار گناه کبیره را بخشد و بر روی کس نیارد و اگر خواهد بیک صغیره بگیرد
و بشفاعت هیچ شفیع نگذارد وَلَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ رجعنا الی التفسیر و بعضی عارفان
گفته اند که تمامی نعمت آنست که بنده را رویت منعم از شهود نعمت باز دارد تا نازش بمنعم باشد نه بنعمت
و استغراق بمشاهدهٔ منعم از ملاحظه نعمتش تمام فانی گرداند و شیخ یحیی ابن معاذ رازی گفت قدس سره
تمامی نعمت درباره یوسف علیه السلام آنکه دست انعامش بر برادران کشاده گردانید و همه را پیش سریر
دولت بتواضع و تذلل حاضر آورد تا همه بخطاکاری خویش پیش وی اعتراف نمودند اِنْ كُنَّا لَخٰطِئِيْنَ
و بعضی دیگر گویند که تمامی نعمت درباره وی آن بود که گفته اند که از ارتکاب امری ناپسندیده که مناسب
احوال عظام او و آباء کرام او نبود مر او را نگاه داشتند تا بامر شنیع مبتلا نگشت والحمد لله رب العالمین اما
اشارت اجتبا و اتمام نعمت این امت بدانکه ارباب معرفت و اصحاب اشارت گفته اند که این
دولت بحضرت یوسف علیه السلام اختصاص نداشته بلکه منظوران نظرات عنایت از مخصوصات این
امت باین سعادت مستعد گشته اند اما اجتبا در حق مومنان آنست که ایشان را بعرض نیاز و رفع حاجت بجناب
خویش دلالت فرماید از حقتعالی در وقت اسحار بعد از توبه و استغفار و اعتراف بهفوات و زلات خویش
بالحاح تمام طلب نجات و رفعت درجات نمایند و بیقین بدانند که الحاح در دعا سبب تملق است بجناب
قدس خداوندی جل و علا و تملق بحق تعالی سبب وصول است بحضرت وی سبحانه و تعالی و وصول بحضرت وی سبحانه و
تعالی قبول وی ست و علامت قبول وی اقبال بنده است بحضرت او در کل احوال او و علامت اقبال بنده
بحق تعالی انقطاع اوست از خلق و علامت انقطاع مستوحش گشتن ست از خلق بشان و علامت استیحاش
از خلق انس ست بحق سبحانه و تعالی و علامت انس بحق تعالی آنست که غیر او را بروی برنگزینی و او را سبحانه بر همه
متفوق بینی چون حال بنده بدین منوال رسد بدرجه مجتبایان اخیار مقرر گیرد و اتمام نعمت درباره این امت
آنست که بنده را او را توفیق توبه و انابت کرامت فرماید و عاقبت به بهشت رساند که حضرت رسول علیه السلام

تمامی نعمت چنین فرمود که تمام النعمت التوبة من الذنب و دخول الجنة بدانکه نعمت بر دو گونه است نعمت
دنیا و نعمت آخرت نعمت دنیا آن وقت تمام شود که بنده صباح برخیزد به تندرست و از رنج و ایذا از خلق
ایمن باشد و قوت شام و چاشت آن روز داشته باشد از وجه حلال و طیب نعمت دنیا در بارهٔ او تمام بود و
نعمت آخرت آنست که بعد از توبه و انابت دران وقت قبض روح مرارات سکرات موت را حلیم ادنی
لشهد شهادت از کام جان بنده بیرون برد و کدورات ترددات باطله بصیقل یقین صادق از جام ایمان
بنده بزداید در گرانمایه توحید را از قعر تحیح بحار وساوس شیطانی و هواجس نفسانی بسفینهٔ حجج و براهین توفیق ربانی
بساحل نجات آخرت رساند که گوهر پر مایهٔ ایمان و معرفت را که روز بازار مغفرت ست ازین منازل
پر هول به قوت لاحول بسلامت بے عزامت بدرگاه قیامت رساند بشران رحمت منشور که لَا
تَخَافُوْا وَلَا تَحْزَنُوْا خوانان بر سر بالین او آیند مقربان حضرت عزت جل جلاله طرق واطرقوا گویان
تجهیز و تکفین او آیند ملک الموت علیه السلام بقبض روح او آید جان او را بجانان واصل یابد نکیر و منکر
از برای سوال و جواب بقبر او آیند از قبر او رائحهٔ مشکل یابند روائح عنایت از مهب فضل بر سحائب کرم وزد
قطرات امطار رحمت باریدن گیرد سیلان غفران در وادی آبادی روان گردد غسال عفو آب مغفرت
بر جسد بے حسدش فرو ریزد غبار زنگار خبائث اجنبیه از آئینهٔ وجودش بصقل شهود بزدایند عطر تحیت
در مجمر بر آتش محبت نهاده بخور مجلس وی گردانند انگاه او را از غشاوه فَغَشِيَهُمُ الرَّحْمٰنُ لباس کفن ترتیب
کنند عبیر راحت بروی ریزند گلاب مرحمت بروی افشانند و بر تخت لحد چون عروسان خوابانند
خطبهٔ قل هو الله احد را بر خوانند اعمال صالحه را در صورت خوبترین چون حور عین در خلد برین در پیش
بالین وی بنشانند روح پر فتوح او را با علی علیین باعزاز تمام در صدر بزم انعام بنشانند صد هزار جام مدام
اکرام از شراب نجاة وَاللّٰهُ يَدْعُوْا إِلٰى دَارِ السَّلَامِ هر صبح و شام در کام جان او فرو ریزند کدورات قالبین
از جان جهان نمائی روحی مصقول گشته و عامل نفس امارهٔ از حکومت و لایت انانیت معزول شده
از علت تعلق مبرا گشته و از لباس تملق معرا مانده در بزم شهود بار یافته و در خلوتخانه تقرب محرمیت اسرار
حاصل آمده نکات محبت از گفتار در بار محبوب شنیده و پردهٔ شکیبائی به پنجهٔ شوق درهم دریده از نعیم مقیم
جنت بریده و جمال با کمال حضرت جل جلاله دیده و باین مقال گویا گشته شیخ الرومی علیه الرحمة
باز فرود آمدیم بر در سلطان خویش ⁂ باز گشادیم خوش بال و پر جان خویش ⁂ باز سعادت رسید
دامن ما را کشید ⁂ بر سر گردون زنیم خیمهٔ ایوان خویش ⁂ شکر ار اے مصر هیچ ندیده بخواب ⁂ شکر که
من یافتم در بن دندان خویش ⁂ بی زر و سر سروریم بے حشم و مهتریم ⁂ قند و شکر میخوریم از نیستان

خویش لطیفه ای درویش اگر یعقوب مر یوسف را گفت علیهما السلام وَكَذٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ
حق تعالی بجودی خود گفت هُوَ اجْتَبَاكُمْ بآن مقدار که یعقوب علیه السلام مرا در اگفت یجتبیک
از مملکت و نبوت در مانده ازین اجتبا که حق تعالی بتو نسبت فرموده از معرفت و مغفرت در نماسے
یعقوب مر یوسف را علیهما السلام گفت وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ حقتعالی گفت مر ترا عَلَّمَ
الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ یوسف را علیه السلام بآن علم تاویل از چاه و زندان خلاصی سید و بر تخت سلطنت
مصر متمکن گشت ترا نیز از برکت این تعلم آزادی از چاه دل و سلاسل و زندان دوزخ کرامت فرمود
بر تخت جنت بسلطنت نشاند عجیب و غریب نباشد لطیفه یعقوب یوسف را گفت علیهما السلام
وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ حق تعالی ترا فرمود وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي اتمام نعمت مر یوسف را علیه السلام
آن بود که از تحت چاهش بتخت جاه آورد و از بندگی بپادشاهی رسید و از ذل غربی بغنای بیخبرے رتبے
کرامت فرمود اتمام نعمت در بارهٔ ما آن بود که فرمود وَكُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ
مِنْهَا یعنی شما را دست وسوسهٔ شیطان از راه عرفان بچاه عصیان انداخته بود تا شما را برین انتباه بدوست بیارید
تُوبُوا إِلَى اللَّهِ و از ان چاه گناه بیرون آوردیم و بر تخت و گرد بالش محبت إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ نشاندیم و
از ذلت بندگی شیطان رجیم بعزت خدمت رحمان الرحیم جل جلاله فرمودیم تا از ذل فراق بعز وصال رسانیدیم
لطیفه ای درویش خاطر خویش خوش دار و دل بر کرم حضرت خداوندی جل و علا استوار میدار که اگر
یوسف را علیه السلام اجتبا دادند ترا متابعت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم از جمال یوسف بابان حسن
گلگونه زیبائی گونه دادند ترا در مقام محبوبی مرتبه يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ دادند اگر یوسف را علیه السلام سلطنت مصر
و خزینه پر نقدینه دادند ترا سینه بی کینه هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ دادند و امثال این همه بدولت چاکری
و خدمت گاری محمد علیه السلام بتو ارزانی داشتند تا همه عالمیان دانند که چون خادمان باین همه دولت
و سعادت مستعد گردند مراتب علیه و درجات سنیه مخدوم بدین قیاس بدانند لطیفه ای درویش ارباب
اشارت میگویند که آفتاب و ماه و کواکب بحضرت یوسف علیه السلام فرستادند به بنده مومن غیر هر سه
کرامت فرمودند بلکه بهتر و خوبتر از ان تحقیق این آنست که حق تعالی دل بندهٔ مومن را نبود توحید بیاراست
و توحید را با آفتاب مانند کرد چنانچه آفتاب را سراج خوانند وَجَعَلْنَا الشَّمْسَ سِرَاجًا توحید را بچراغ تشبیه فرمود
مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ و بعد از ان سینه بنده را بتقدیم اسلام منشرح گردانید أَفَمَنْ شَرَحَ
اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ و را بماه نسبت کرد چنانچه ماه را نور داد که هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ
نُورًا اسلام این نیز نور کرامت فرمود عَلَىٰ نُورٍ مِنْ رَبِّهِ آنگاه ضمیر بنده را بمعرفت بیاراست و معرفت

را بکوکب مانند کرد کَاَنَّهَا کَوْکَبٌ دُرِّیٌّ وکواکب راز زینت داد اِنَّا زَیَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْیَا پس این تقریر دانستی که
چنانکه خورشید وماه وکواکب در آسمان نهاد توحید واسلام ومعرفت در باطن بنده مومن نهاد واین سه
که اینجا نهاد بهتر از آن سه که آنجا نهاد از برای تو نهاد واین سه که اینجا نهاد از برای خود نهاد نور آن بر خاک وآب
میتابد ونور این سه عالم پاک می تابد نور آنها بسبیل دارد ونور اینها بالصعود آنجا آفتاب وماهتاب وستاره پیش
یوسف علیه السلام از آسمان بر زمین آمدند اینجا آفتاب وماهتاب وستاره از پیش تو بآسمان میروند گانّه
سبحانه وتعالی یقول بنده من آفتاب وماهتاب وستاره بیوسف علیه السلام نمودم تا بدر تعبیر وی
نمود اینجا توحید واسلام ومعرفت بتو انعام فرمودم وخود معبر تو باشم یعقوب علیه السلام تعبیر خواب وی
با جتبا فرمود وکذلک یجتبیک ربک من ترا می گویم اِجْتَبَیْنَاهُمْ وَهَدَیْنَاهُمْ یعقوب مر یوسف را علیه
السلام گفت ویتم نعمته علیک من ترا میگویم واتممت علیکم نعمتی اگر یعقوب یوسف را علیهما السلام گفت
وعلی ابویک من ترا گفتم مِلَّةَ اَبِیْکُمْ اِبْرَاهِیْمَ یعقوب یوسف را گفت علیهما السلام لا تقصص رؤیاک
علی اخوتک من ترا گفتم قُلْ بِفَضْلِ اللّٰهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوْا او گفت که مگوی که حسد کنند من
گویم مگو تا حسد برند ای درویش آنچه حق تعالی راست با بندگان خاص وعام از فهم وادراک آن
عاجز اند واز تحقیق آن معنی شمه مرقوم رقم بیان میگردانم خاطر شریف مصروف بمن دارید بدانکه چون
آئینه دل صیقل کمال پذیرد وپذیرای صفائی انوار عالم غیبی گردد پرتوانوار صفائی از ورای حجب
روحانی وقلبی بر عکس دل بر آئینه دل اندازد وبقدر صفای آن دل در وی جمال نماید اگر دل بقدر
کوکبی صفا یافته باشد آن نور بقدر کوکبی مشاهده افتد وچون آئینه بکمال صافی شود وبنور ذکر جلای
پر جلا یابد در صورت خورشید مشاهده افتد واینها همه عکس پرتوانوار صفات ربوبیت بود که در آئینه دل
مشاهده می افتد ولیکن از پیش حجاب روحانی وقلبی بود لاجرم در صورتها مختلف جمال نماید وبعد از آن اقوال پذیرد
باید که عارف خلیل علی نبینا وعلیه السلام واز انوار تیغ لا احب الآفلین بر فرق حادثات میزند تا حجاب
روحانی وقلبی از میان محب ومحبوب مرتفع گردد جمال ذات بی حجاب در آئینه صفات جلوه نماید تا
صفات نیز در هم نور دیده شود تا نور ذات بیواسطه مرایا وصفات دیده شود ودر حقیقت این معنی ظهور پذیرد
نظم خاص وعام وحدت وکثرت برفت ✤ هرچه بود از غیر آنحضرت برفت ✤ از میان یکسو شد افعال
وصفات ✤ ذات ظاهر گشت از عین صفات ✤ عاشقان دانستند که دیده خفاش را طاقت جمال
آفتاب نیست هم نظر محبوب را بر جمال او گماشتند وخود از میان تمام بیرون رفتند اکنون ایها العزیز من ابیات
رای معنوی همه ذات وی است ✤ دین صفات فعل مرآت وی است ✤ آنکه خود بیند جمال خویشتن ✤

فیض گیر داز وصال خویشتن + درمیان آئینہ بیگانہ شود + ہرچہ غیرست ازمیان بیرون شود + وہم ازین معنی ک
شیخ روم بِنفسے زدہ ست **غزل** ب: ام کز دل و دیدہ شوم بیزار یکبارہ + چو آید آفتاب جان نخواہم شمع او
ستارہ + دلا نقاش را بنگر چہ بینی نقش گرمابہ + مہ و خورشید رامی بین چہ گردی گرد سیارہ + اگر
مخمور و گرمستی بہ بزم آور درستی + کہ شد عمری کہ غیر از خانمان خود شد آوارہ + قولہ تعالےٰ لَقَدْ
كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٌ لِّلسَّائِلِينَ ہر آئینہ بدرستے کہ در قصۂ یوسف علیہ السلام و برادران او
نشانہاست مر پرسندگان را یعنے دلیل ہاست والہ بر کمال قدرت و صنع خداوندی جل جلالہ و لطایف
افعال و عجائب حکمت از سبحانہ و تعالی مرآنہا را کہ سوال مے کنند از واقعہ یوسف و برادران علیہم السلام
و در بیان مسائل آن و تبیین آیات و تعیین علامات علمارا اقوال ست بعضی گویند این سائلان مشرکان
بودند کہ بتلقین یہودان از حضرت رسول صلی اللہ تعالی علیہ وسلم از قصۂ یوسف علیہ السلام سوال
کردند چنانچہ در صدر سورۃ در سبب نزول چنین شد و گروہی گویند صحابہ بودند رضی اللہ تعالےٰ عنہم
کہ بعد از ان نزول امر و نہی و حدود و احکام از روی سورت بردند کہ در وی بیان قصص و حکمت و موعظت
و امر و نہے خالی بود و از حضرت رسالت صلی اللہ تعالی علیہ وسلم این طلبیدند و این قول
بسمت گذارش یافتہ **قول** دیگر ابن عباس رضی اللہ تعالی عنہما می گوید کہ جہود آن نزد حضرت رسالت
صلی اللہ تعالی علیہ وسلم آمدند تا از احوال یوسف علیہ السلام از وی خبرے پرسیدند کہ حضرت علیہ السلام
والصلوٰۃ نشنیدہ است و قصۂ یوسف علیہ السلام چنانچہ درین سورہ بیین کہ ست میخواند تعجب نمودہ گفتند
این قصہ ترا از کجا معلوم گشتہ گفت حضرت پروردگار من جل و علی مرا تعلیم فرمودہ است جہودان بنزد قرآن
خویش آمدند کہ محمد قصۂ یوسف را علیہ السلام بعبارت تازی چنان میخواند کہ موافقت با نچہ بزبان عبری در توریت
مذکورست پس این تقریر معنی چنان شود کہ آیات ست بر صدق نبوت او مر سائلان را یعنی جہودان را
قول دیگر آیات ست مر سائلان را یعنی آئینہ است کہ در وی جمال عفت از ذلت نمودارست و کدورت
خجالت از خیانت در وی پدیدار تا ارباب فلاح سر انجام صلاح دانستہ زمام تقوی از دست نگذارند و صحاب
فساد و خامت عاقبت جہاد و بدرا سوادی پیش گیرد **قول** دیگر آیات للسائلین یعنی در وی دلایل ست
والہ بر الطاف ربانی جل جلالہ بنگہداشتی دوستان خویش از نافرمانی **قول** دیگر آیات للسائلین یعنی درین
قصہ بشارت ست مبین بر کمال انبساط محبت و اشارتیست از شدت ارتباط محنت با محنت **قول** دیگر
آیات للسائلین یعنی درین قصہ عبرتیست مر صابران را تا دانند کہ در بلا صبر کردن مستلزم ظفر و فیروزیست و نیز
عبرتیست مر شاکران را تا دانند کہ در نعمتہا شکر کردن موجب بہروزیست کہ یوسف علیہ السلام ہم ببلاہا صبر کرد

وہم بنعمت شکر گفت یعقوب علیہ السلام نیز در محنت فراق صبر کرد و نعمت وصال شکر بجا آورد لاجرم از
بلاہا رستند و بنعمتہاے ابدی پیوستند **قول** درین قصہ عبرتست و مجرمان را کہ برادران یوسف
علیہ السلام چندانکہ با برادر جفای و بیمروتی نمودند آخر الامر از یوسف علیہ السلام در برابر ہر جفاے صد وفا
بدیدند و در مجادلت ہر کدورتی صد جفا مشاہدہ کردند مولی تعالی را رمزیست کہ بہ عاصیان امت محمدی
صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم مینماید کہ یوسف کریم بود اما نہ چون من ہر چند برادران در حق او جفا کردند از ایشان
درگذرانید و از برادران بیزاری نجرد تو ہر جفا کردہٴ در خود کردہٴ نہ در حق من کہ اکرم الاکرمین و ارحم الراحمین
نیم از تو درگذرانم و بعد از آشناے بیگانہ نگردانم **نکتہ** برادران ہر چند جفا کردند نام برادران از ایشان
برنخواست بندہٴ مومن نیز اگر بعصیان نام مومنی از وے برنخیزد چہ عجب **قول** دیگر ایدر ویش درین قصہ
عارفان را معرفتست تائبان را امیدواری مغفرتست صابران را نوید راحتست محبان را امید
رحمتست متوکلان را وعدہٴ زیارتست متحملان را مشرح سیادتست داعیان را بشارت اجابتست
محتاجان را بر آوردن حاجتست محزونان را بقرب بشارت مقبولان را برحمت اشارتست کاشفان
استار را ملامتست حافظان اسرار کرامت منکار را عرامتست بدکاران را ندامتست معصومان را
لباس سلامتست مرایان را پلاس شماتتست مخلصان را یاری در کشیدن بار امانتست محبان را
ولداری در رسیدن سنگہا ملامتست **رباعی** عاشقان را ہر زمان سنگی ملامت میرسد ٭ نانکہ اندر ہر ملامت
صد کرامت میرسد ٭ ہر کسیرا زیر دندان شکری شادی نہند ٭ عاشقان را آخر انگشتی ندامت میرسد
قول دیگر آیات للسائلین دلیلست بر شرف سوال یعنی با ہر کہ نشینی سائل باش تا درجہ سائلان
دریابی ولیکن در سوال ادب نگاہدار اگر با عالمیان نشینی سوال بزبان کن و اگر با حکما نشینی سوال برمز
کن و اگر با محبان نشینی سوال بدل کن و اگر با عارفان نشینی سوال بسر کن اِذْ قَالُوْا لَيُوْسُفُ وَاَخُوْهُ
اَحَبُّ اِلٰٓى اَبِيْنَا مِنَّا چون گفتند برادران یوسف علیہ السلام ہر آئینہ یوسف علی نبینا وعلیہ السلام و برادر
وی بنیامین دوستتر است نزد پدر ما از ما وَنَحْنُ عُصْبَةٌ و حال آنکہ با جماعتی دہ تن اقویائیم و بمحبت
سزاوارتریم از دو کودک ضعیف بہ نسبت بے کفایت اِنَّ اَبَانَا لَفِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ بدرستی و راستی پدر ما در
محبت این دو فرزند در خطائست آشکارا کہ برگزیدہ است دو تن ضعیف را بدہ تن قوی **قولہ تعالی**
اِذْ قَالُوْا ظرفیست متعلق بفعل مقدر تقدیر چنین شود کہ اذکر یا محمد یاد کن ای محمد آن وقت را کہ گفتند
لیوسف این لام اگر لام تاکیدست و مناسب آنست کہ بر صفت در آید نیز اسم تا چنین شود و مودے گردد
کہ یوسف و اخوہ لاحبّ الی ابینا اما در آمدن لام اینجا نظم احسن و الیق بود لاجرم چنین مذکور شد

میشاید که لام قسم باشد یعنی وَاللهِ لَیُوسُفُ وَاَخُوہُ ونصیر نَحْنُ السَّموات والارض اکبر من خلق الناس
قوله واخوہ مراد از بنیامین ست وہم برادران یوسف بودند و اما یوسف و بنیامین علی نبینا وعلیهما السلام
از یک مادر بودند لاجرم باخوہ یوسف مخصوص گشت گشفت و باین لعنت ایشان خون رامی گویند
وچون مادروی در نفاس نوت شده بدان سبب موسوم بیامین و بابنیامین گشت قوله تعالی ونحن عصبة
بدانکه عصبه گروهی را گویند که از ده کمتر نباشند واگر از ده زیاده باشند از ده تا چهل همه را عصبه گویند و بعض
نوت نمودن بروی منظورست می گویند که ما جاعتی ایم ده تن اقویا و توانیم که مضرت از بدر برفع کنیم
مهرذی شهری ازوی باز داریم و مر او را از ما منفعت بسیارست که تعهد مواشی بامی کنیم و ضبط اموال
بامی نمائیم بیع و شرا و تحصیل امور معاش و غذا هم بما مفوض ست و یوسف و برادروی صغیر و ضعیف
و متعهد هیچ یک ازین امور از آنجاکه قیاس عقلی ست میباید که دوستی و محبت به نسبت ما زیادت باشد
از انکه با ایشان آری اخوان پنداشتند که دوستی بکثرت لسیارست و یا بتقوین حلہ بیکاری نداشتند
که دوستی نتیجه افضال حقست سبحانه نه بکسب و اختیار خلق و در خبرست که چون پادشاه عالم القدس
و تعظم بحکم عنایت رقم محبت بر ناصیه روزگار بنده برکشد منادی را فرماید از ورای سرای پرده جبروت
بملائکه ملکوت ندا در دهد که اِنَّ اللهَ تَعَالیٰ اَحَبَّ فُلَانًا فَاَحِبُّوْهُ لِلّٰهِ تعالی فلان بنده را بدوستی برگزید
شما نیز بموافقت آنزا دوست دارید فرشتگان حلقه محبتش در گوش کشند و جرعه مودتش نوش کنند
آنگاه بفرمان الٰهی جل و علی قطره محبتش در کوهها و بحار و رودها و نبار بزند و هر که از ان آب شربتی
بیاشامد در روضه جانش او را او محبت و شقائق مودت آن بنده بشگفد القصه برادران ازین
چنین معنی ذاهل مانده خود را بمیزان قیاس عقل سنجیدند و چون معامله پدر را مطابق آن ندیدند
رنجیدند و بالجمله بعد از انکه ترتیب این مقدمات نمودند پدر را نسبت بضلال کردند اِنَّ اَبَانَا
لَفِیْ ضَلٰلٍ مُّبِیْنٍ ای خطاء مبین سوال فرزندان یعقوب علیه السلام به نبوت پدر اسلام اقرار داشتند
یا نی اگر داشتند و به نبوتش معترف تخطیه پیغامبر چگونه می نمودند و اگر مقر نبودند حکم به کفر شود و آن ممکن
نیست جواب فرزندان به نبوت پدر معترف بودند و او را برسالت معتقد بودند تو هم آن میداشتند
که شاید درین امر اجتهادی از نزد خویش نموده اند و مجتهد را در اجتهاد خطا ممکن ست ولیکن خطا
ایشان کردند که محبت را معلول بعلت دانستند اگر دوستی به علت بودی ایشان بمحبت سزاوار تر بودندی یوسف
علیه السلام که رنج و محنت ایشان بردند و بخدمت پدر کما ینبغی قیامی نمودند اما دوستی معلول العلت نیست لاجرم
قیاس اینجا عقیم افتاد سوال اگر کسی گوید که محبت هر چند معلول العلت نیست اما بی سببی هم نیست سبب محبت

یوسف علیه‌السلام برادری علیه السلام به نسبت به پدر چه بود جواب این بچند وجه بزرگان تقریر فرموده اند یکی وجه
آنکه در تفسیر کبیر می گویند که یوسف و بنیامین علیهما السلام از یک مادر بودند و شفقت و مهربانی به نسبت
بکودکی که مادرش فوت گشته زیادت است از آنکه فرزندان بزرگ مادر دارد گویند مادر یوسف علیه السلام راحیل
نام در وقت وضع حمل بنیامین فوت شد و از میان ازواج ممتاز بود بحسن و صورت و صفا و سیرت
و رعایت قواعد خدمت و بدین یعقوب را علیه السلام به نسبت بوی محبتی از حد تجاوز نمود **نقلست**
که در وقت ولادت بنیامین شدت مخاض استیلا یافت و صورت قلق از حد تجاوز نمود راحیل دانست
که ازین درد نجات نخواهد یافت و جان در سر و کار این فرزند دلبند گردید **اشارت** حکما گفته اند که در هر
ولادتی چندین نوبت طعم مرگ باید چشید تا فرزند متولد شود و در هر دردی از شدت و صعوبت تمنای مرگ
در ضمیر مادر مصمم گردد چنانچه مریم رضی الله تعالی عنها گفت يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هٰذَا وَكُنْتُ نَسْيًا مَنْسِيًّا
فاما چون نظر بر جبین فرزند افتاده همه دردها فراموش گشته ای درویش ولادت دو است یکی ولادت
ولادت اشباح و دیگر ولادت ارواح و این ولادت مقرون برنج و محنت است چون در ولادت اولی نظر بر جمال
فرزند افتاد دردها همه براحت مبدل گشت در ولادت ثانیه هرچند شدت نزع و حیرت قبر و فراغت قیامت
دیده باشد چون بمقتضای وجوه یومئذ ناضرة الی ربها ناظرة نظر بر جمال کمال حضرت جلال احدیت
افتد جل جلاله و عم نواله همه غمهای و محنتها براحت و لذت منتقل گردد و بلاها بعطا مبدل شود در جوع
بنقل **تمام القصه** چون راحیل دل از حیات برکند و دانست که ازین تهلکه جان بسلامت بیرون
نخواهد برد یعقوب علیه السلام بخواند و این دو اشک حسرت در دو فرزندان بر جبین براند و گفت ای محرم
راز و ای همدم و همراز من چشم از دنیا فراز می کنم و سفر آخرت را ساز مینمایم اکنون وداع تو و فرزندان
میکنم و تا قیامت در پرده غیب متواری می کنم اگر خواهی تا در گور از تو خشنود باشم فرزندان مرا نیکو دار که
یتیمان مرا بدست بی رحمان اسیر نگذاری که فرزند بی مادر نزد پدر و خویشان خوار و بی مقدار باشد زنهار
روا نداری که برادران بر جگر گوشگان من درشتی کنند و بدین فقیرگان درشتی و ستم نمایند اکنون وصیت
با تو آن دارم که همواره روح و روان مرا با حسان به نسبت باین فرزندان شاد میداری و هیچ حال این
وصیت مرا از خاطر فرو مگذاری یعقوب را علیه السلام دل بروی بسوخت و از اندوه مفارقتش آتش حسرت
در کانون جان برافروخت چون راحیل وصیت بتقدیم رسانید از عالم انتقال نمود و فرزندان را غریب و
مهجور بگذاشت یعقوب علیه السلام بمقتضای وصیت آن پاکدامن طریقه مهر و شفقت باین دو نور دیده
و آن دو فرزندان او حسنه پسندیده میورزید و سبیل محبت و مودت سلوک میداشت سبب محبت و زیادتی

شفقت وی بہ نسبت یوسف علیہ السلام وبرادران ازینجا بود **وجہ دوم** از وجوہ اسباب محبت یوسف علیہ السلام آن بود کہ یوسف علیہ السلام ہم بحسن خلق آراستہ بود حسن خلق آن بود کہ شمہ در صدر کتاب مبین شد و از حضرت رسول صلی اللہ تعالی علیہ وسلم روایت ست ان کان النظر الی الوجہ الحسن سرة واذا النظر الی وجہ القبیح سارة زیرا کہ نیکوی صورت نشان فضل خداوند ست سبحانہ وتعالی وچون نشان در حسین کسی مشاہدہ فرمود بمقتضای قُلْ بِفَضْلِ اللّٰهِ وَبِرَحْمَتِهٖ فَبِذٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوْا شاد ان گشتی کہ اثری فضل خدا یتعالی دربارہ وی بیشتر بودی وچون زشت روئی ویری غمگین شدی کہ اثر فضل دربارہ وی کمتر دیدی تا آن شادی نہ بمیل از طمع بودی ونہ این غم از کراہت طبع حسن خلق آنکہ برادران وی آن جفا کاری کردند وی بایشان طریق وفاداری پیش برد چنانچہ در مجمل خود سبین گردد وآدمے مجبول ست برآنکہ جفا کاران را دوست ندارد ووفاداران بدوستی برگزیند آری دیدۂ یعقوب علیہ السلام مکحل بنور توفیق بود ودل مفرح بسر در تحقیق تا آن دیدہ جز جمال پسندیدہ نمی دید وآن دل جز خصال حمیدہ ئے پسندید لاجرم زین متوجہ ظاہر شد ودل سعید بالحسن گشت **وجہ سوم** آن ست کہ حق تعالے می خواست کہ تا یعقوب علیہ السلام در بوتہ محبت بگدازد ویوسف را علیہ السلام در حین بلا ومحنت بنوازد وگذارد یعقوب را علیہ السلام آتش محبت می بائست ونوازش یوسف را علیہ السلام ارغنون نالہ ومحنت می شائست لاجرم آتش محبتش را در کانون سینہ یوسف علیہ السلام برافروختند ویوسف را ہم در بازار بلا ومحنت بہفت درم بفروختند وہر دو را ازین ہم بمقصد ومقصود رساندند **وجہ چہارم** کہ اوجہ وجوہ است آن ست کہ حضرت یعقوب علیہ السلام مدتی مزید وعہدے بعید سر بزانوی مراقبہ در مقام انتظار نشستہ بود تا آفتاب جمال محبوب از کلام روزنی تا بد وکوکب وصال مطلوب از چہ مطلع طلوع ے کند کہ ناگاہ از حسن وجمال از آئینہ کمال یوسف علیہ السلام بوی نمودند وآن نور از جام جہان نمائے وجود فرزند ارجمند بروے جلوہ دادند بصد ہزار دل بمہر یوسفی در زید ومحبت وی بر محبت دیگران بواسطۂ این معنے برگزید **حکایت** آوردہ اند کہ شیخ سری سقطی را مگر روزی خطرہ بخاطر وی گذر کردہ بود ومضمون آنکہ درجۂ انبیا علیہم السلام من کل الوجوہ بر مراتب اولیا مقدم ست وجمہور اولیا برین متفق اند کہ در ساحۂ ہر دلی کہ سلطان عشق الہی جل وعلا نزول کند دران دل مہر غیری را گنجائش نیست **ہ** مرا در دل بغیر از دوست دیگر ورنمی گنجد ✦ بخلوتخانہ سلطان دیگر کس نمی گنجد ✦ وشیخ سری می گوید رحمۃ اللہ تعالی آنکہ چہ این خطرہ در خاطرم خطور کرد ودل مرا ازین معنے فتورے پیدا شد کہ یعقوب علیہ السلام با رفعت شان

ودوضوح برہان باوجود نبوت کمال محبت دراقطار واکناف عالم منتشر گشت تا بمرتبہ از اندوہ فراق و آتش
اشتیاق جمال ویرا بش مکشوف گشت کہ وَابْیَضَّتْ عَیْنَاہُ مِنَ الْحُزْنِ ہمان شب یعقوب علیہ السلام را
بخواب دیدم وازوی این اشکال باز پرسیدم گفتم ای برگزیدہ دوست چون میدانی کہ مستحق محبت
اوست این چہ شوریست کہ درجہان افگندہ و شب و روز حدیث یوسف و روز بان ساختہ ندای شنیدم کہ
با سری دل نگہ دارد و زبان ملامت در کام ندامت درکش باری چشم بکشائی تا دانی کہ ملامت را گنجایش
نیست چون نظر کردم جمال یوسف را علیہ السلام برمن مکشوف گردانید نہ بعزت و جلال او کہ در خلوت متعاقب
وسطے مقامات متوالیہ آنچہ در یک نظر بہ جمال یوسف علیہ السلام برمن از حقایق غیبیہ مکشوف شد
حاصل نگشتہ بود کہ نعرۂ بیخودانہ زدم واز ہوش برفتم تا مدت سیزدہ شبانہ روز از عقل عاری و کسوت
جنون متواری بودم بعد از انکہ بہوش باز آمدم ندای شنیدم کہ این جزای کسے ست کہ عاشقان درگاہ
ما را ملامت کند **بیت** ملامت بر دل صد پارۂ عاشق بدان ماند ✤ کہ باشد زخم شمشیر و بروزندش
بسوزن ہم ✤ لاجرم ہموارہ یعقوب علیہ السلام آثار انوار تجلیات ربانی در لوح پیشانی پیشانی یوسف علیہ
السلام مشاہدہ مے کرد واظہار اسرار تنزیلات سبحانی در صحیفہ او مطالعہ نمود معانی بے نہایت فَتَبَارَكَ
اللّٰہُ اَحْسَنُ الْخَالِقِیْنَ بر صحیفہ جبہہ او مشرح بود و ابواب معلمہ خَلَقَ اللّٰہُ تَعَالٰی اٰدَمَ عَلٰی صُوْرَتِہٖ
وجوہ نظارہ کنان جمال او مفتوح عکس جمال حقیقی کہ در آئینہ حسن یوسف علیہ السلام جلوہ میکرد و ظہور نور
لایزالی بود کہ از روزنہ کرشمہ یوسفی صبر و قرار یعقوبی را ذرہ وار بغارت بردی نمونہ گلشن سرای جنت
سایہ بر عالم آب و خاک افگندہ ندیم حریم بزم قربت آرامگاہ دل یعقوب مکروب گشتہ ہرگاہ یعقوب علیہ
السلام از روی سایہ طوبی بودی در قد موزون او نگاہ کردی و چون تمنای اقداح شراب طہوری در خاطر
خطور کردی از لعل میگون او تحفہ استفسار نمودے چون چاشنی رحیق مختوم خواستے در چشمہ دہان مکتوم او
دیدی و چون نمونہ زواہر جواہر جنت بایستی در درج عزت اسنان منظوم او دیدی روح مجروح یعقوب مکروب
علیہ السلام فوائح روائح ملکوت از نفس یوسف علیہ السلام شنیدی در طارم خطایر جبروت یار رفیق شفیق او
یافتی پس اید روش اگر محبت یعقوب علیہ السلام بحسب ظاہر نسبت با یوسف علیہ السلام بود اما فی الحقیقت
منسوب بجناب قدس خداوندی جل ذکرہ **ابیات** بشگفت بوستان بہارش ✤ گلہای حقیقت از
مجازش ✤ چشمہ ز شگاف سنگ جوشید ✤ دریا شد و سنگ را بپوشید ✤ یوسف طلبی او درین جوش ✤
بر شاہد عشق بود روپوش ✤ عاشق کہ ز مہر دوست کاہد ✤ مہ گوید روے مہر خواہد ✤ اما بیان کیفیت
وقوف یافتن برادران از خواب یوسف علیہ السلام در عرائس [illegible] رحمۃ

الله تعالی علیه آورده است که چون یوسف علیه السلام نزد پدر تقریر خواب فرمود و تعبیر از پدر بشنود مادر شمعون که بلیه یعقوب بود علیه السلام در پس چنانچه داب زنان ست استاده بود و یک یک از خواب و تعبیر مے شنود و از حسد غیرت میفزود تا شبنگاه فرزندان یعقوب علیه السلام از کارهای فراغت یافته هر کدام پشتواره هیزم همراه بخانه باز آمدند و از ماندگی بیفتادند مادر شمعون پیش پسر آمده گفت اَلتَّعَبُ لَكُمْ وَالْاَجْرُ لِغَيْرِكُمْ خدمت تمامی کشید و مزد دیگران سے برند پرسید این سخن از کجاست گفت شما برنج و شدت می گذرانید اما یوسف بصفا و مودت و سعادت و سیادت در دنیا و آخرت میسر مے گردد برادران تجسس نموده از مادر کیفیت واقعه معلوم کردند و بر تعبیر پدر وقوف یافتند روایت آن ست که برادران بجمع پیش یوسف علیه السلام آمدند و گفتند یوسف تو دوست ترین خلقی نزد ما و محبوب ترین اولاد نزد پدر و هر گز سخنی که خلاف واقع بوده باشد از تو مسموع نیفتاده میخواهم که از برای ما خوابی که دیده تقریر نمائی و این عقده از خاطر تمامے بگشائی یوسف سر مبارک پیش افگند و دل باندیشه داد از ین امر متفکر که اگر اظهار رواقع مے کند مخالفت فرمان پدر ست و اگر با بانکار پیشت بنماید ارتکاب کذب مقرر ست و آن مناسب صدیقان نیست چون تفکرش به تطویل انجامید گفتند بحق آبا کرام ابراهیم و اسحاق و یعقوب علیهم السلام که ما را از واقعه خویش آگاه گردانی بضرورة تمام کیفیت واقعه بر ایشان گفت ایشان نیز بر تعبیر رویا وقوف داشتند و مرجع و مآل بدانستند لاجرم دواعی غیرت اخوت اشتداد یافته نوائر غضبانش شعله زدن گرفتند گفتند پسر راحیل بر بنی اسرائیل ریاست و تفوق مے طلبد هر چیز را اگر بخواب نخواهد دید در بیداری بخواب دیدن میخواهد ببیند که پدر را بخواب دروغ فریفته و دل شیفته می گرداند اکنون تدارک این واقعه از اهم مهمات ست و بر ید رظاهر کردن که چراغ این خواب واقعه بیفروغ ست و بنای این خواب بر دروغ مجموع پیش روبیل که باصابت رای سے باید اولاد ممتاز بود حاضر شد گفتند که پسر راحیل خوابی عجیب ساخته و بدان سبب حاصل انور پدر را از جانب ما باز پرداخته روبیل از مقالات ایشان تعجب نمود گفت اِسے دے لا اَكْرِمِيْ وَخَيْمِهِ الْكَارِبِيْنَ و چون اثر اقبال بر ناصیه احوال او پیدا است چه عجب اگر نهال سعادتش بر جویبار آمال نشو و نمای یابد که هلال جمالش بر سپهر جلال پدری تمام گردد و اکثر اخوان از خواب یوسف و استماع سخن روبیل بخواب می بودند و در تفکر و تحیر آن واقعه شب و روز می غنودند تا بعد از انقضای یکسال باز یوسف در خواب دید که از سر اصابع همایونش آب زلال میچکید و بعد از ان آب روی هوا گرفت و بر مفارق برادرانش مے بارید چون این واقعه را به معرض عرض پدر بزرگوار رسانید یعقوب علیه السلام

دانست که این معنی نمودار ایام تجیاست در بار نخ شاخ دست احسانش بفیض مکارم و امتنان گشت زار امید برادران تشنه که آب را سیراب گردانند و تاویل انخواب راموقوف داشت باخفاء آن نیز وصیت فرمود و باز چون برادران از کیفیت واقعه مردم واقف شدند مزید اختصاص او به پدر مهربان ملاحظت نمودند و داعی حسد بر ضمیر ایشان استیلا یافت عزیمت بر قصد قتل یوسف علیه السلام مصمم گردانیدند چنانچه درین آیت گفت و شنید که ایشان مذکور شده و داعیه اندیشه ایشان بظهور پیوست قال الله سبحانه وتعالی عز وجل اِذْ قَالُوْا لَيُوْسُفُ وَاَخُوْهُ اَحَبُّ اِلٰٓى اَبِيْنَا مِنَّا الآیة بعد ازان جمله اجماع کردند و اسباب دفع او را حیلتها اندیشیدند و در ان کوشیدند که یوسف علیه السلام را از صحبت پدر ممنوع گردانید یکی گفت که بر قتل وی مبادرت مبایدنمود بعد ازان جبر آن نقصان بتوبه و انابت باید فرمود دیگر گفت که او را بر زمین مدفون باید ساخت و بعد آن تهیه اسباب کفارت آن باید پرداخت چون از نظر پدر یک چند غائب شود و مردم چشمش از نظاره جمال یوسف علی نبینا و علیه السلام باز ماند یاد او بر خاطر فراموش گردد انگاه دست مراد در آغوش در آید چنانچه حق تعالی از گفت و شنید ایشان در قرآن مجید بیان مے فرماید قال الله تعالی اُقْتُلُوْا يُوْسُفَ اَوِ اطْرَحُوْهُ اَرْضًا يَّخْلُ لَكُمْ وَجْهُ اَبِيْكُمْ گفتند برادران یوسف علیه السلام بکشید یوسف را و گویند که گوینده این قول شمعون بوده و بقول دیگر دان بود و بقولی دیگر روبیل و یا او را در دور اندازید از زمین پدر تا صافی شود محبت پدر مر شما را و بکلیه خاصه از آن شما باشد مفسران میگویند اینجا وجه میگویند مراد دل است چنانچه اینجا فرموده فَاغْسِلُوْا وُجُوْهَكُمْ وَجَّهْتُ وَجْهِيَ اَقِمْ وَجْهَكَ و مراد اینجا وجه نیست و قصد دل است وَتَكُوْنُوْا مِنْۢ بَعْدِهٖ قَوْمًا صٰلِحِيْنَ و باشید بعد ازین قتل یوسف علیه السلام و یا دور افگندن وی از نزد پدر گروهی تائب یعنی ازین عمل بعد از وقوع توبه بکنید و در بعضی تفاسیر آورده است که قائل این قول ابلیس بود علیه اللعنة که برادران مجتمع گشته یوسف در جائی بودند و گفت و گوی یوسف ع م در میان داشتند که ابلیس صورت پیری بر ایشان گذر کرد و گفت ای فرزندان یعقوب شما را یوسف عاقبة الامر بنده خواهد ساخت و محکوم فرمان خود خواهد گردانید اکنون وے چون ملکان ناز میکند و شما چون بندگان کار می کنید فرزندان یعقوب علیه السلام گفتند ای شیخ تدبیر این چیست گفت اُقْتُلُوْا يُوْسُفَ اَوِ اطْرَحُوْهُ اَرْضًا بکشید یوسف را علیه السلام یا از زمین دور افگنید و مراد وی ازین زمین بیابانے بود که در وے ددان بسیار باشند تا وی را اهلاک کنند اگر کسی سوال کند که بر تقدیر آنکه قائل قول برادران بوده باشد دلالت بخون ناحق و با جلاء برادر که اندیشیدند غم و اندوه پدر منا

مرتبہ نبوت نیست نہ بعد از نبوت و نہ پیش از نبوت جواب آن ست کہ باتفاق علما این واقعہ بعد
از نبوت نبود و پیش از نبوت انبیارا از بعضے زلات معصوم نبودہ اند واللہ تعالی اعلم بحقیقۃ الحال
بزرگان گفتہ اند کہ درین کلام تنبیہ است برین کہ گناہ نہ کنی و اگر مبتلا شوی از توبہ تسویف جائز نداری
زود کنی کہ برادران یوسف علیہ السلام پیش از گناہ قصد توبہ کردند وتکونوا من بعدہ قوما صالحین گفتند
مراد از صلاح اینجا توبہ است چنانچہ در آیۂ دیگر فرمود اِلَّا الَّذِیْنَ تَابُوْا وَاَصْلَحُوْا وَمَنْ تَابَ
مِنْۢ بَعْدِ ظُلْمِہٖ وَاَصْلَحَ ومثال آن بعضے از مفسران گویند مراد از صالحین اینجا باصلاح آوردن
امرست بہ نسبت با پدر یعنے بعد از وقوع قتل با اجلا تمہید مقومات عذر اصلاح خاطر نمایم و در
استرضا او کوشیم قَالَ قَآئِلٌ مِّنْہُمْ گفت گوینده از ایشان کس بہم بعضے گویند یہودا بود کہ
وی از ہمہ عاقل تر و بر یوسف مشفق تر بود کس ہا ہمہ و بعضے گویند کہ روبیل بود کہ برادر بزرگتر بود و
از ہمہ صائب الرای تر بود و قوی بود کس و مجاہد گوید کہ شمعون بود لَا تَقْتُلُوْا یُوْسُفَ یوسف را
مکشید و خون ناحق امریست بزرگ و گناہی ست عظیم وَاَلْقُوْہُ فِیْ غَیٰبَتِ الْجُبِّ و او را در بنجا افگنید
یَلْتَقِطْہُ بَعْضُ السَّیَّارَۃِ تا او را بکشد از چاہ بعضے راہ گذریان و بر کشیده بر بار دیگر ببرند اِنْ کُنْتُمْ
فٰعِلِیْنَ اگر ہستید می کنید بمشورت من چنین کنید قولہ تعالی والقوہ فے غیابت الجب معنی بدانچہ
غیابت در اصل چیزے ست کہ غائب گرداند چیزے را از نظر و بپوشاند آنرا کس معہ عما غیابت
الجب قعر او ست کہ ہر کہ در آن چاہ در افتد از نظر پوشیده گردد فائدہ در ذکر غیابت آنست
کہ اگر القوہ فی الجب گفتی احتمال آن داشتی کہ در موضعی از مواضع چاہ افگندے کہ از نظر غائب
نبودی پس چون بہ غیابت تقیید فرمودہ دلالت کرد کہ او را در قعر چاہ مظلم در جائی کہ از نظر ناظران
مستور باشد بنید از ند معہ ولام الجب از برائے عہد ست یعنی آن چاہ معین کہ نزد ایشان
معلوم بود کشف بعضے گویند چاہ بیت المقدس بود بس و وہب می گوید رحمۃ اللہ تعالی
کہ چاہی در زمین اردن بود من کشف و مقاتل مے گوید رحمۃ اللہ تعالے کہ چاہی بود در سہ
فرسنگے کنعان از منزل یعقوب علیہ السلام کسامن و گویند تعیین آن چاہ از برای آن بود کہ بر قوافل
بود و مقصود آن بود کہ کاروانیان او را بیرون آوردہ از ان دیار بدیار دیگر برند و بدیگر از ین کنعان
انتقال ممکن نگردد قولہ تعالے ان کنتم فاعلین بدو معنے حمل کردہ اند یکے آنکہ ان کنتم فاعلین بمشورتی
چنانچہ مذکور شد و معنی دیگر اولی آنست کہ این کار نہ کنید و اگر البتہ از تفریق یوسف از یعقوب علیہما
السلام چارہ نیست باز بچاہ افگندن اکتفا کنید و بقتل نرسانید و نظیر این آنست کہ در بیت

دیگر آیه فرمود اِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوْا بِمِثْلِ مَا عُوْقِبْتُمْ بِهٖ الاولی ان لا تعاقبوا اشارت بهود ابا یں
مقدار که برادران را از قتل وے منع فرمود گفت بچاه اندازید فان لبعض الشراهون من بعض حق
تعالے از وے آزاوے فرماید و شکرگذاری می کند اینجا نکته ایست که یهود ا یک سخن گفت که از وی می فرزند
حق تعالی شمار آن آدمی گویه بندهٔ مومن که پنجاه سال کلمة الحق لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ می گوید و طریق بندگی پوید
اگر بکمال کرم از وی بیزاری نکند چه عجب **اشارت** دیگر یهودا گفت اورا مکشید ولیکن در چاه
افگنید تاهم او از گشتن برهد و شما از دیدار وی رسته باشید و گویند این نمودار حال عاصی ست
در روز قیامت حق تعالی سفیر ما ید ای **مالک** هر بندهٔ من بواسطهٔ معاصی مستوجب عذاب و عقوبت
گشت اورا بداغ بیزاری و مفارقت پروردگاری جل و علا عقوبت مکن ولیکن ورا بچاه دوزخ افگن تا کاردان
انبیا و علما و شهدا جوق جوق بدان چاه خواهند گذشتن و ورا برسن شفاعت از انجا برکشند تا هم
گناه او سوخته شود و هم خاطر محمد صلے الله علیه وسلم نگاشته شود **نقلست** که عاصی بشامت معاصی
در دوزخ باز دارند و گروه گروه انبیاء و اولیاء بر پل صراط می گذرند در میان فوجی ایشان عالمی
باشد تاجی از نور بر سر نهاده و دواجی از نور از بهشت و این عالم ربانی کاج بر سر نهاده و دواج در
بر کرده و بر مرکبی از نور نشسته در فضاے عرصات سواری آرند تا بنزدیک عرش عنان مرکب خویش
باز کشد پس فرمان جناب قدس متوجه او گشته فرماید که ای جبرئیل بگو که یا ولی الله قران و علم در دل تو
نهاده ام مگر اینکه در بارهٔ تو ارادهٔ خیر داشتم بعد ازان بجبرئیل خطاب فرماید که ای جبرئیل مر آن عالم از جمله
ملازمان محمد ست علیه السلام بحضرت مخدوم او برسان جبرئیل علیه السلام قرآن عالم را نزد حضرت رسالت
آرد صلی الله تعالی علیه وسلم رسول علیه السلام بعد از اعتزاز و اکرام مر آن عالم را از آب حوض کوثر آب
دهد و با جبرئیل علیه السلام بجوار جنت روان سازد و خود بجهت دستگیری درماندگان بصحراء عرصات بیاید
عالم با متابعان خویش بر پل صراط گذر کند مردی از دوزخ ندا کند که ای بزرگوار دین بفریادم رس عالم گوید که
تو کیستی که بمن استعانت مینمائی گوید که من ترا در دنیا دوست میداشتم اکنون بوسیلهٔ آن محبت میخواهم که بشفاعتم
مستعد گردانی آن عالم بجناب خداوندی جل و علی توجه نماید فرمان احدیت جل جلاله در رسد که شفاعت تو در
حق آن بنده قبول کردم اورا از چاه دوزخ بحبل متین شفاعت برآر عالم متحیر شود که بچه طریق از جهنمش
بیرون آرد خطاب آید که ردای خود در دوزخ فرو گذار تا نشیب مان بود و اورا از قعر جهنم بیرون کشی عالم ردای
خود در دوزخ فرو گذارد و در رشته از رشتهای ردای وی هفتاد تن از اهل دوزخ ابتدا چسپند همه فریاد
برآرند که مارا نیز بذریعهٔ شفاعت از ورطهٔ هلاکت بساحل نجات رسان از ایشان پرسد که بچه وسیلت

طلب شفاعت می کنید گویند برگزیدهٔ جناب قدس خداوندی اگر در دنیا بشرف ملازمت مستسعد نگشته ایم اما بمجرد استماع نام تو محبت در صمیم قلب مصمم می داشتیم فرمان آید که راست میگویند ایشان از نیز لشفاعت تو این مهالک رهانیدیم و همه راه در کار تو گردیم از قعر چاه جحیم بدر رو جاه جنت نعیم شان رسان همه یکبار از قعر دوزخ برکشد و در نهر الحیوان اندازد و آنگاه خطاب مستطاب رب العزة جل جلاله بجبرئیل آید علیه السلام که ای جبرئیل اینها بمحبت عالمی که در غیبت نام او شنیده اند لشفاعت وی از عقوبت نجات می یابند عاصیان امت محمد صلی الله علیه وسلم که ما را نادیده رقم بر محبت عنوان منشور معاملت خود کشیده اند سزاوار ترکه ایشان را برحمت بی غایت لغز باد رسم جاز برز دوزخ نجات داده برفعت درجات جناب شان فائز گردانیم

بیان قصهٔ برادران وسبب غصهٔ ایشان و استدعا نمودن از پدر باجازت دادن یوسف علیه السلام بهمراهی علمار تاریخ در کتب عالی شمایخ بود چنین ایراد فرموده که چون محبت پدر به نسبت یوسف مر برادران را بتحقیق پیوست وسبب این معرفت ابتدا آن بود که یعقوب علیه السلام رعایت جانب یوسف علیه السلام مرعی داشت و در آن سه چیز که اشرف اشیاء موروثه آباء و اجداد نبوت شعار فتوت دثار بود اختصاص فرموده بود یکی کمر اسحاق بود و دیگر پیراهن ابراهیم علیه السلام و دیگری قضیبی از خضران بهشت **و واقعه** کمر اسحاق چنان بود که میراث بعمهٔ یوسف علیه السلام رسیده بود و جهت آن کمر باقی اولاد مر خواهر را عزیز و کرم میداشتند و هر کجا دردمندی و معلولی بودی بآن کمر تبرک جستی از علل شفا یافتی و این کمر بعد از وفات عمه بیوسف علی نبینا و علیه السلام رسیده بود چنانچه در صدر کتاب با واقعه عصا و کیفیت آوردن از بهشت برای یعقوب علیه السلام باسم یوسف علیه السلام سمت گذارش یافته **و قصه** پیراهن چنان بود که چون ابراهیم علیه السلام را برهنه کرده در آتش انداختند جبرئیل علیه السلام بفرمان رب جلیل جل جلاله پیراهن از بهشت آورده در خلیل پوشانیده بود تا بسبب آن پیراهن از آتش و آسیب آن محفوظ باند **نقل ست** که روزی عیدی بود و اولاد یعقوب علیه السلام جامهای جدید پوشیده بودند و عزیمت عیدگاه کرده بودند یوسف علیه السلام پیش پدر آمده جامهٔ نو استدعا نموده یعقوب علیه السلام فرمود پیراهن جد خویش که تفاخر و مباهات این خاندان بآنست تفویض بتو نمایم در پوش و کمر پدرم که اسحاق خواهرم به کمال اشفاق بتو مسلم داشته بر میان بند و عصای که جبرئیل ع م از خضران بهشت برای من هدیه آورده در دست گرفته بعیدگاه خرام تا همه چیز تفوق تو بر دیگران عین و محقق گردد و گویند چون برادران یوسف ع م بدان زیب و زینت آراسته دیدند باین علامت محبت پدر به نسبت پسر معلوم کردند و روز بروز اسباب و علامت تعین بر تعین می افزود تا خواب

یوسف علیه السلام و تعبیر پدر علیه السلام مقوی آمد و در تدبیر امور افتراق وی از پدر بایکدیگر مشاورت نموده
بضلالت شیطان گمراه بافگندن یوسف را علیه السلام در چاه جزم کردند آنگاه بخدمت پدر لشتافتند و
معروض رای پدر بزرگوار گردانیدند که ای پدر در کار یوسف چرا با ما بدگمانی و حالانکه صحبت با ما یوسف
زیاده آنست که مشروح گردد چون درین امر تامل فرمای صدق این مقال بر ضمیر منیرت ظاهر ولائح گردد
اکنون ما را چنین برادری باشد بحسن صورت و بصفای سیرت پیراسته و بسن دوازده سالگی رسیده و
نخل قامتش برکنار جویبار نضارت قد کشیده و هنوز از کنار برادر حجره پدر بنیامده و طریق زندگانی با ابنای
روزگار ندانسته و گرم و سرد جهان ندیده و فردا چون بزرگ شود در میان مردم متوحش باشد و
جبانت و عدم مستعانت در روزگار فرو ماند اکنون او را با ما به صحرا بیرون فرست تا با ما بچراگاه
گوسفندان آید و بازی کند و تماشای گشت صحرا النشاط بیفزاید و ما او را نگاهبان و دوستداریم
و سایه اورا حافظ و رقیبی نگذاریم حق تعالی ازین حال و ترتیب مقال ایشان خبر میفرماید و قَالُوا
يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ یعنی گفتند ای پدر ما چیست ترا که ما را استوار نمیداری و بر ما
امین نمی باشی وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ و بدرستی و راستی که ما او را نیکو خواهانیم در کارها و أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا
يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ بفرست یوسف را فردا که تا ما مواشی خود بچرانیم و بازی و نشاط کنیم وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ
بدرستی و راستی که ما او را نگاهبانیم بعد از آن فرزندان یعقوب علیه السلام از حضرت یعقوب علیه السلام
التماس نمودند که یوسف همراه ایشان بصحرا بفرستد یعقوب علیه السلام جواب ایشان فرمود قَالَ
إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ بدرستی و راستی که مرا اندوهگین میدارید اینکه شما یوسف علیه السلام را ببرید
وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ و میترسم که او را گرگ بخورد وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ و شما از و غافل باشید
قَالُوا لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذًا لَخَاسِرُونَ ٥ فرزندان در جواب پدر گفتند اگر گرگ
یوسف را بخورد و ما ده تن باشیم بدرستی که ما آنهنگام از جمله زیان کاران باشیم اما اللطائف و
الاشارات فی هذه الآیة قوله تعالی قَالُوا يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ مفسران
گویند که این کلمه بر سبیل عتاب از ایشان به نسبت با پدر ورود یافته مقاتل مفسر گوید رحمة الله تعالی که درین
آیة تقدیم و تاخیر است تقدیر کلام چنین می شود که ایشان گفتند ارسله معنا غدا یرتع و یلعب پس پدر
گفت انی لیحزننی ان تذهبوا به الآیة چون پدر این عذر گفت ایشان گفتند یا ابانا مالک لا تامنا و
بعضی روایات آنکه چند نوبت پدر را ستدعا این امر نمودند و مقرون باجابت نگشته و این نوبت بر سبیل
عتاب باین تحکم نمودند قوله تعالی ارسله معنا غدا یرتع و یلعب اینجا پنج قرائت است ابن کثیر نرتع خوانند

وکسر عین میخوانند از رتع بمعنی محافظت اموال و حراست یعنی یکدیگر بکنیم یوسف بنشاط و لعب مشغول گردد او خرد
سال است و در طلب ابتهاج احوال است نافع هر دو را بیا میخوانند بکسر عین یرتع تا همه ارتعا هم لعب
مسند بیوسف علیه السلام باشند یعنی گاهی بموافقت نموده برعی مواشی و محافظت آن اشتغال نماید و گاهی
که از آن خاطرش را ملال گیرد بلعب و نشاط دفع ملال خود نماید ابو عمرو و ابن عامر هر دو را بنون خوانده اند
بجزم عین و اسناد هر دو بجمع کرده اند من و از ابن اعرابی منقولست که گفت مراد از یرتع اینجا اکل بشره یعنی
بایدیگر بسی طعام بگشایش و توسیع بخوریم و بلعب و نشاط خاطر او را خوش داریم من از ابن عمرو قاری رحمة الله
تعالی علیه سوال کردند لهو و لعب مناسب مرتبه نیست بچه معنی اسناد آن بخود نمودند جواب گفته که ایشان هنوز
در سلک انبیا منخرط نبودند و آن نوع معاملات سابقه در نبوت لاحقا قادح نیست من و بعضی دیگر
گویند که آن لعب ایشان از جمله مباحات بوده است تا بعضی تخصیص باشتیاق نموده اند دلیل
آنکه نزد پدر چنین عذر گفتند که انا ذهبنا نستبق و ترکنا یوسف عند متاعنا و استباق از برای ممارست
مقاتله و مجادله با کفار از جمله طاعات است ولیکن ایشان تعبیر بلعب از برای آن کردند که صورت آن
بلعب مشابهتی دارد و قال النبی علیه السلام لیس من اللهو ثلثة ملاعبة الرجل بامراته و رمیه
عن القوس و تادیبه فرسه و کان رسول الله صلی الله تعالی علیه و سلم یستابق عائشة رضی
الله عنها و عن ابیها بالاقدام کذا فی التیسیر قرار چهارم اهل کوفه هر دو را بیا خوانده اند بجزم
عین یرتع منسوب به یوسف علیه السلام قراءة پنجم یرتع بیا و نلعب بنون بدان معنی که یوسف
علیه السلام برعی مواشی اقدام نماید و ایشان بلعب پردازند و این قول بغایت بعید است کذا فی
المفتاح و در بعضی از تفاسیر آورده اند که چون برادران گفتند که یوسف را با ما فرست تا سیر کند و
به لهو و لعب و نشاط بر آساید ساعتی و با دل خوش داریم و بازی بازی و تماشا کنیم و در دشت و صحرا
چرا کنیم یعقوب گفت علیه السلام اگر از بهر کارش می برید کودک است و مرد کار نیست و اگر از بهر بازی
می برید در بازی هیچ چیزی نیست بازی کردن کار نادانست فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا و چرا
کردن قول ستوران است یاکلون کما تاکل الانعام هر کرا کار نادان و فعل او چون فعل ستوران
بود فردا بی شبهه از کار کرد خود پشیمان شود حکایت آورده اند که ابراهیم بن شیبان همراه
استاد خویش شیخ عبد الله مغربی به صحرا بیرون شدند بکنار سبزه زاری نشستند و نظاره آثار صنع
الهی جل و علا می نمودند ابراهیم دست فرا برده گیاهی از زمین برکند و ساعتی در دست گردانید و بعد از آن
بینداخت شیخ فرمود ای ابراهیم آنچه کردی بر سبیل رسم و عادت کردی در این یک امر خطا از تو بصدور پیوست

گفت ای شیخ آن کدام بود گفت یکی آنکه سبحی را از تسبیح باز داشتی دوم آنکه تن را ساعتی بازی و لعب باز گذاشتی
سوم آنکه دیگری را باین نوع معاملت راه کشادی چهارم بی غیرتی برداشتی پنجم بی جهتی بیند احتی اکنون کسیکه
بیک لحظه ازوی پنج خطا در وجود آید قابلیت صحبت ما ندارد از من مفارقت نمائی باین مقدار عمل بحیالش
از صحبت خویش مهجور گردانید و از بساط مجلس خودش دور ساخت موعظه ای درویش بامر مباحی که بر سبیل
غفلت از کسی در وجود آید صحبت مخلوق را نشاید کسی کر اکثر عمر در لهو و لعب بلکه بفسق و فجور گذرانیده وصال
حضرت جلال احدیت را جل جلاله کی کشاید قوله تعالی قَالَ اِنِّیْ لَیَحْزُنُنِیْٓ اَنْ تَذْهَبُوْا بِهٖ وَاَخَافُ
اَنْ یَّاْكُلَهُ الذِّئْبُ حضرت یعقوب علیه السلام در عذر خویش تمهید و مقدمه فرمود یکی اظهار خوف خویش
در مفارقت فرزند و بی صبری در جدای وی اگرچه ساعتی باشد و دیگر خوف آن که شما در امر او اهمال
نموده از حال او غافل شوند و گرگ او را بخورد علما را در سبب این خوف دو قول ست قولی
آن ست که در صحرای گرگان بسیار می بودند بمواشی و اطفال تعرض مینمودند سبب خوف آنحضرت
بود قولی دیگر پس کس مروی از ابن عباس ست رضی الله تعالی عنهما که یعقوب علیه السلام این سخن از برای
آن گفت که در واقعه دیده بود که خود بر سر کوهی استاده و یوسف در بطن وادی و ده گرگ بقصد وی گرد
آمده و هرچند یعقوب علیه السلام خواست که از آن کوه فرود آید و دفع آن گرگان کند نتوانست و راه
فرود آمدن بروی مسدود گشت بعد از آنکه از رهانیدن یوسف علیه السلام از گرگان نومید شد دید که آن
گرگ بزرگتر مر یوسف را علیه السلام در حمایت خویش گرفت و از آن گرگان دیگر او را باز ستاند
ناگاه زمین منشق گشت و یوسف علیه السلام بدان شگاف فرو رفت و بعد از سه روز از آنجا بیرون آمد
یعقوب علیه السلام بهول تمام از خواب در آمد یوسف را علیه السلام در کنار خود خفته دید از کمال ابتهاج
گفت الحمد لله که این واقعه مهیب در خواب روی نمود که نه در بیداری امید واثق که عاقبت این بخیر انجامد
ولیکن در تعبیر واقعه بغایت محزون و مجروح می بود اما ابن عباس رضی الله تعالی عنهما تعبیر چنان فرمود
که آن کوه بلند حال یعقوب علیه السلام بود آن ده گرگ اشارت به برادران بود که قصد یوسف کرده بودند
و آن گرگ مهین اشارت به یهودا بود که یوسف را علیه السلام در درون چاه او و از دست دیگر برادران باینده
از قتل برهانید و آن زمین شگافته چاه بود یوسف را علیه السلام از ابن عباس رضی الله عنهما پرسیدند که
تاویل این خواب یعقوب را علیه السلام معلوم بود یا نی گفت آری گفتند پس چرا یوسف عم را با ایشان
می سپرد ابن عباس رض اَمَّا سَمِعْتُمْ اِذَا جَآءَ الْقَضَآءُ عَمِیَ الْبَصَرُ یوسف علیه السلام برادران را در واقعه بصورت
کواکب دید اِنِّیْ رَاَیْتُ اَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا حضرت یعقوب علیه السلام بصورت گرگان حکمت در یجه بود

جواب آنست که یعقوب علیه السلام ایشانرا بصفت اضمار معصیت بخواب دید لاجرم بصورت گرگان زرد
بوی نمودند یوسف علیه السلام ایشانرا بخواب در صفت استغفار و انابت دید لاجرم بصورت ستاره
درخشنده بوی نمودند **اشارت** یعقوب علیه السلام دو عذر گفت یکی اندوه خود در مفارقت یوسف
علیه السلام و دیگر آنکه نباید که برادران غافل شوند و یوسف را علیه السلام گرگ بخورد و این هر دو عذر مقوی
از دیاد بلا و اشتداد ابتلا را او آمد اول چون گفت انی لیحزننی ان تذهبوا به اظهار محبت خویش کرد با یوسف علیه السلام
باین سخن نائره حسد ایشان در التهاب درآمد و داعیه ایشان در افتراق یوسف علیه السلام مصمم تر گشت و دیگر
فرمود اخاف ان یاکله الذئب ایشان هرگز نمیدانستند که گرگ بخوردن آدمی مبادرت نماید و مدتی درین
اندیشه می بودند که چون یوسف را علیه السلام بچاه اندازند نزد پدر بچه بهانه تشبث نماید چون از پدر این
سخن استماع نموده گفتند بهانه یافتیم یوسف را در معرض تلف آریم و بهانه گرگ نهیم **کشف** و آنچنانست که در
مثل گوید فکونی الطعن وکنت ناسیا و در خبرست از مصطفی علیه السلام که فرموده لا تلقنوا الناس الکذب
فیکذبوا فان بنی یعقوب علیه السلام لم یعلموا ان الذئب یاکل الانسان فلما لقنهم انی اخاف
ان یاکله الذئب قالوا اکله الذئب **اشارت** شیخ ابو علی دقاق رحمة الله علیه گفت یعقوب علیه
السلام گفت اخاف ان یاکله الذئب گرگ را بروی مسلط کردند اگر گفتی اخاف الله تعالی هم گرگ را ازوی باز
داشتی و هم برادرانرا کید کردن نگذاشتی دیگر گمان یعقوب علیه السلام آن بود که نگاهبان فرزند خود او بود
لاجرم ترسید که چون از نزد وی غائب گردد در معرض تلف درآید و اگر ضمیر مبارکش حفظ الهی جل و علی مکشوف
گشتی و فرزند را تسلیم وی نمودی و استعانت و طلب حفظ از حضرت او کردی بداغ فراق فرزند مبتلا نگشتی قوله تعالی
قَالُوا لَئِنْ اَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ اِنَّا اِذًا لَّخٰسِرُوْنَ ۝ برادران در جواب پدر گفتند که
اگر چنانچه یوسف علیه السلام را گرگ تعرض رساند و حال آنکه ده مرد قوی بمحافظت وی قیام مینمائیم آنگاه ما از جمله
مغبونان باشیم بعده از برای تسلی خاطر پدر تمهید مقدمات می نمودند از جمله آنها یکی آن بود که گفتند ای پدر گرگ
درمیان ما چگونه درآمدن و گستاخی نمودن تواند و حال آنکه شمعون درمیان ماست که غضبش مستولی گردد چنانچه اندوی
بظهور آید که از هیبت و صلابت من از زنان حامل بار بیفگنند و چون بخشم نعره برآرد مقرعه رعد آنجا غلغل انس
انگبین باشد و چون صدای صدر وادی ناقور خفتگان بستر خاک را در حرکت و اضطراب درآرد و برادر دیگر یهودا
چون در غضب شود و سباع بیابانرا بشوکت بازو دونیم بشگافد و بقوت دست از خرطوم پیل جیحوم بازو بند...
ساخته و از خام شیر دلیر وقت انتقام ابنان آنخوان تواند پرداخت ما گروهی باشیم که اگر سایه شکوه ما بر بیشه افتد
شیر از آن بیشه از آتش اندیشه بر خود بلرزد و اگر ثعبان زمان بر سایه عصای ما گذرد و هیبت ما ...

بدنبال بیرون کشد باین نوع سخنان خاطر پدر را تسلی میدادند دم و فسون دردی میدمیدند تا پدر را
از امتناع مطلق بجواز مقید میل دادند اما **بیان کیفیت واقعه** تفصیل بیرون آمدن یوسف
علیه السلام بصحرا و در چاه افگندن او بدانکه علماء تواریخ و قصص و در کتب شامله تخصیص چنین ایراد
فرموده اند که چون برادران به تفریق فرزند ارجمند از پدر ریحان پیوند عزیمت مصمم ساختند و ترتیب
مقدمات آن مهم وخیم العاقبه پرداختند بکرات و مرات معروض رای شریف شعاری میکرده اند تا یوسف
را علیه السلام اجازت داده بایشان بصحرا بیرون فرستد و حضرت یعقوب علیه السلام تجویز این امر نمی نمود
اصلاً ملتمس ایشان مقرون بقبول نمی گشت تا روزی از نزد پدر مایوس باز گشته مقبوض و محزون نشسته
بودند که ابلیس پر تلبیس بصورت پیری برایشان بگذشت و خود را در لباس ناصح آئین برایشان نمود و
از ایشان استفسار حال نمود موجب قبض اندوه باز پرسید کیفیت واقعه با پیر بد تدبیر در میان آوردند
و گفتند که ای پیر مدتی ست که سررشته تدبیر گم کرده ایم روزگار به محبت و اندوه بسر برده اکنون غرض آنست که برادر
کهتر را از نظر پدر دور اندازیم تا بواسطه غیبت او لحظه بحضور خود پردازیم و چندین نوبت از برای این امر تدبیرها
ساخته و بهانها پرداخته تا شاید که پدر اجازت فرماید و همراه او را بصحرا فرستد از حصول مراد محروم مانده ایم و باعث
امتناع پدر اجازت دادن یوسف علیه السلام تقریر کردند ابلیس گفت علیه اللعنت که همانا توقف در
اجازت بجهت آنست که این التماس در غیر محل واقع شده نه وقت صحراست و نه هنگام تماشا چند انی باید که ایام
بهار و موسم نضارت گلزار آید و جهان سبز و خرم شود و دشت و صحرا چون باغ ارم گردد و لهذا مائل بصحرا و تماشا
شود آن هنگام یوسف علیه السلام ترغیب کرده بسیر و لهو و لعب میل دهید تا خود از پدر رخصت نماید و مقصود برآید
القصه برادران این رای را تحسین داشته قول بزرگ باطل را قبول کردند و روزی چند مکث نموده دیده
براه گذر باد صبا نهاده گوش سروش اقبال و به پیغام نزول سلطان فیروز نوروز فرستادند بعد از انتظار
بسیار نوبت صولت بهمن بآخر رسید و دران حکومت دی ماهی بفرمان آلهی تبدل و علایا تمام انجامید سیاه زاغان
سیاه که مقدمه لشکر زمستانند منهزم گشته و بساط انبساط در نوردیدند بیک نسیم بهاری پیغام رسیدن سلطان نوروز
بغارت زدگان بهمن و تاراج رسیدگان چمن رسانید ایلچی نامه و باد پای صبا سوار منشور فانظروا الی آثار رحمة الله
بر منزویان زوایای خمول در صحن باغ در بلغ خواندن گرفت و خسرو انجم به بیت الشرف خود خرامید همه نباتات
اقبالسی چون خنیاگران رقص کنان و چون بازیگران معلق زنان پیش یوسف علیه السلام آمدند و قولی را که در
پرده نار استی ساز کرده بودند در عمل آوردند و بملاعبه شیطانی و بداعیه نفسانی آن غنچه نورسته را چون گل نو شگفته
بخنده انیدند **بیت** زجد هر چند صد اعجوبه سازی ＊ نخندد طبع کودک جز ببازی ＊ انگاه زبان تشفقد و تکلم ترغیب

گشت و ثنا و تزئین دشت و صحرا بگشادند و بیل بسر در نشاط و طریق لهو و انبساط در نظر یوسف علیه السلام جلوه
میدادند و می گفتند ای یوسف بهارست خورم و تازه و کوه و صحرا مزین بگلهای بے اندازه آثار بهار بقلم صنع کردگار
جل و علا نقوش عجیبه بر صحیفه روزگار اظهار کرده مصوران قدرت بخامه فطرت در نگارستان بوستان بدائع
صور غرائب عز رتصور بر فرموده نسیم شمیم صبا بر مثال نفس جان پرور مسیحا صد هزار لعبت مرده بوسیده فرسوده
را از خاک چمن کفن سن در سر کشیده می بر انگیز اند فراش باد صبح گاهی بفرمان الهی جل و علا سراپرده زمردین سبز
را بطنابهاے لعلی لاله بر طارم هوا بر کشیده ساقیان سحاب از شراب ناب وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً
فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا در مجالس باغ و محافل راغ پیاله یاقوتی لاله را بر سے مروق می گردانند شاهد چابک
دوست شمال رخساره عروسان متواری و دلبران حصاری را بنظرات گلاب کشیشه سحاب چیان بسترده گردیده
نظارگیان دران حیران مے ماند حجابگیان نبات نبات و حجرگیان ازهار اشجار حله های حریری مقنعهای
خماری پوشیده سر از دریچهاے اکمام بصد ناز و اعزاز و اکرام بیرون کرده اند دختران ریاحین گلستانی که از
امراض زمستانی از ضعف و ناتوانی در زیر لحاف برف و یخ فراز باز کرده اند باعتدال مزاج قوای طبیعی و
توسط هوای ربیعی بقدح ریاحین در صحن بساطین بغمزه و ناز چشم باز کرده اند شعر تامل فی نبات الارض و
النظر ÷ الی آثار ما صنع الملیک ÷ عیون من لجین ناظرات ÷ و احداق لها ذهب السبیک ÷ علی قصب الزبرجد
شاهدات ÷ بان الله لیس له شریک ÷ هر گیاهی که از زمین روید ÷ وحده لا شریک له گوید ÷ ای یوسف
از همه نقوش بدیعه در قوم غریبه که بر صفحه روزگار مرقوم گشته چه باشد اگر بموافقت برادران بگشت و تماشای
صحرا بیای و پیش ازین سخن هر روز در کنج زاویه دیگر بنای چه جهان وقت تفرج و تماشاست و در ملاحظه
اظهار آرایش جهان و آرایش دلها غزل بیا بیا باغ تماشا چنانچه دلخواهی ست ÷ بهار خیمه برون زد چه جای
خرگاهست ÷ بعهد این گل کوتاه شاد عمر بزی ÷ که قصهٔ تو دراز ست و عمر کوتاه ست ÷ بزیر تاب های خنده چون
سحاب گریست ÷ که خندهای گل از گریه سحرگاه ست ÷ القصه چندان ازین افسونها سحر آشوب بر یوسف علیه
السلام بخواندند که خاطر مبارکش بطواف صحرا مائل گشت و ضمیر منیرش بنظارهٔ نبات نبات ریحان پذیرفت قال بعض
الحکماء من لم یهجه الربیع و ازهاره فهو فاسد المزاج محتاج الی العلاج بعد از انکه یوسف علیه السلام در سن
قصه خوان همداستان شد موقوف برخصت پدر گردانیدند ایشان پیش یعقوب علیه الصلوة والسلام آمده گفتند
یا نبی الله مارا حاجتیست اگر اجازت باشد معروض ای رفیع گردانیم برادر ما یوسف را خود ای تماشای در
سر افتاده است و بر افقت و موافقت ما تن در داده موقوف باجازت شریف شماست ملتمس آنکه
اجازت فرما تا علی الصباح بیامن طلعت همایونش ابتهاج نموده باتفاق او بصحرا رویم که دشت و صحرا چون شامل

دوستان یکدل گشته وهوا رچون مزاج دوستان معتدل شده **بیت** نقش چون لطف همه خاک و خار دشت
فرش استبرق است همه کوه و کوه ساز + اگر شرف دستوری کرامت فرمائی تا گلهای سوری که از پرده هار
فغفوری بیرون آمده است نظاره کنند و عروسان ریاحین را که در نگار خانه بساتین جلوه گر اند ملاقات
دیدار خود در و نق فهد ارسله معنا غدا یرتع و یلعب تا آن روز با او بر بساط انشاط و انبساط بگذرانیم ساعتی گرد بحر
بچرانیم و بحفظ اسپان دوانیم و اوقات طعام خوردنش را نگاه داریم و بهر ساعتی او را به ملاعبه مشغول سازیم و
در محافظت او سعی چنان مبذول داریم چون یعقوب علیه السلام این التماس از ایشان استماع فرمود جواب
داد که انی لیحزننی ان تذهبوا به واخاف ان یاکله الذئب و دلبستگی با این فرزند چنانست که اگر او را از پیش یان
ببرید حرقت غم و اندوه لیف بدن نحیف و قلب ضعیف من گردد و مع ذلک میترسم که او را گرگ بخورد و شما
از وی غافل باشید گفتند ای والد بزرگوار گرگ را چه مجال و مقدار که در حریم حرم ما گستاخی کند سگی چه مجال و قدار
آن بود که در مقابله ده نفر پیلتن شیر دل پلنگ صولت جرات نماید در اثنای این مقال یوسف علیه السلام مجلس پدر
آمده گفت یا ابت ارسلنی معهم یعقوب علیه السلام گفت اتحب ذلک یا بنی البته میخواهی که ترا اجازت دهم گفت آری بر
طبق مدعای اخوان از پیر کنعان علیه صلوة الرحمن جل جلاله اجازت طلبیده مستقل شد که در مرافقت مسارعت نمایند و
یعقوب علیه السلام این معنی را مکروه داشته که خواست که بعذری تمسک جوید که ناگاه یوسف علیه السلام در گریه شده و خضرا بی
عظیم نمود یعقوب را علیه السلام دل بروی سوخته از روی ضرورت شرف رخصت ارزانی داشت برادران بمرافقت
و مراعات خاطر وی مبالغه نموده بالحاح آن مامول نوازش فرمود فرزندان مسرور و مسرور از نزد پدر بیرون
آمده بمنازل خود قرار گرفتند و از غایت فرح همه شب ستاره می شمردند تا کی باشد که سیاه باف شب حله شب
اندر شب اندر روز بافتن گیرد و آفتاب منیر چون جمال محبوبان دلپذیر از جیب فلک امیر تاختن گیر در روی روز
قصب نور در پوشد و صبح مستطیر از دریچهای مطالع تنویر سینه بیرون خراماین زنگی پروین و نذرا که در دود شب
آتشبازی میکند بخنده صبحدم فرو زدد این قطب کبود فرقه طیلسان کوز در ضیای ورکشید و این چشمه خورشید روی نموده
طلعت ماه در قعر چاه افوال و غروب پنهان گردد و یعقوب نیز علیه السلام همه شب بیدار مانده به نیاز آن شب را
چون عمر یوسف علیه السلام دراز میخواست و از سپیده کاری صبح بزاری امان می کرد و چون عاشقی بخیال خورشید
می بود و اکنون لشب وصال پیوند گرفته از دمیدن صبح می ترسید و بر خندیدن او می گریست و بزبان حال
این مقال تکلم می نمود **رباعی** امشب شب پرده داری تست ای صبح + امید همه بیاری تست ای صبح
عالم بر ما سیاه تاریک مکن + زنهار که سپید کاری تست ای صبح + آخر کار صبح بوفای آغاز نهاد و بر روشنای
روز آفتاب عالم افروز بران خورشید فلک معانی ظلمانی شد اولاد یعقوب هم بحضرت پدر شتافته آنجا

وعل ام بر امتقاضی گشته اند یعقوب علیه السلام یوسف را پیش خود خواند و در بشره همایونش فرصت
غنیمت شمرده بنظر حسرت می نگریست و بر مفارقت رخساره فرخنده آثارش می گریست بیت بگذار
تا بگریم چون ابر نوبهاران ٭ کز سنگ گریه آید روز وداع یاران ٭ بیت بپوشش روی
زخسرو که تا ز خیره کند ٭ رخت به بینم و چندان که در نظر گنجد ٭ بعد از ان همگی خاطر محزون بزینت
آن قامت موزون مصروف داشته موی گیسوی روی بشانه مطرا گردانیده و پیراهن ابراهیم علیه السلام در
بروی کرد و جامه از صوف سپید در وی پوشانید و عمامه اسحاق نبی علیه السلام بر سر او نهاده و کمر اسحاق علی
نبینا و علیه السلام بر میان او بست و ردای شیث وصی علیه السلام بر دوش همایونش افگند و نعلین
آدم صفی صلوات الله تعالی علیه و سلامه علیه در قدم با قدرش در آورد و عصای معهود که جبرئیل علیه السلام از بهشت
برای وی آورده بود بدست وی داد و پسر از وصیت کرد که اوصیکم بتقوی الله تعالی و حبیبی یوسف اسالکم بالله
ان جاع یوسف فاطعموه وان عطش فاسقوه وقوموا علیه ولا تخذلوا و کونوا واصلین مترحمین انگاه یوسف را علیه السلام
در بر گرفت و میان دو چشمش ببوسید و گفت استودعک برب العالمین جل ذکره و یعقوب را ظرفی بود که ابراهیم
علیه السلام زاد اسحاق علیه السلام در وقت سفر در وی نهادی از بهر یوسف علیه السلام زاده ترتیب فرموده
در ان ظرف نهاد و تسلیم به لاوی نمود و مطهره پر آب بدست شمعون داد و روبیل یوسف را علیه السلام بر دوش
گرفت و روبه یهودا آورد و گفت که یوسف را بتو سپارم و در لحا نقلت جانش امید بتو میدارم باید که از رعایت
حال او غافل نباشی همانا مفارقت چندین سال از ینجا بود که توقع مراقبت و حفظ یوسف علیه السلام از
غیر ملک حفیظ جل جلاله نمود چنانچه در آثار آمده است که حضرت جلال احدیت جل جلاله وحی فرستاد بر یعقوب
علیه السلام اتدری لم فرقت بینک و بین یوسف قال لا یا رب فقال الله لانک خفت الذئب ولم تخف عنی
ونظرت الی غفلة اخوته ولم تنظر الی رعایتی له واخترت علی محافظتی لغیری چنین میگویند که بر در شهر درختی بود
آیت اَصْلُهَا ثَابِتٌ وَّ فَرْعُهَا فِی السَّمَآءِ ناظر با حوال او بود که دوستان یکدیگر در پای آن درخت وداع کردندی
چون یعقوب علیه السلام با اولاد بدان موضع رسید توقف نمود یوسف علیه السلام را در کنار گرفت و با اضطراب
بیقراری تمام او را وداع فرمود و باز سفارش وی بیهودا موکد گردانید انگاه توجه بجانب یوسف علی نبینا و علیه السلام
نمود گفت ای فرزند وصیت من بشنو چه میشاید که ایام فراق بتطویل انجامد و اوقات هجران از انچه مقصود ماست
بیشتر امتداد یابد ترا وصیت می کنم که زینهار حق تعالی را فراموش نکنی و چون باران بلا از ابر ابتلا باران گردد
پناه جز بدرگاه حضرت او نبری چه ترا چون در آتش می اندا خنند دست بحبل المتین عصمت الهی زده و اعتصام
بعروه وثقای کرم خداوندی نمود جل جلاله گفت سَتَجِدُنِیْ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ مِنَ الصَّابِرِیْنَ آری اطفال عهد نبوت

نبوت چون از رحم عصمت متولد شدند جز بر بستر ابتلا پرورشش ننهادند یعنی جز مهد بلا و تیر باران ابتلا نالش
ننمودند ترا نیز اگر بسهام بلا و تیر باران ابتلا در مقام امتحان در آمد نالش نشنبت بذیل کرم الٰہی جل وعلی التجا بغیر
او بنحوی سبحانه وتعالی انگاه در کنارش گرفت گفت وصیت دیگر آنکه بهر جا که باشی باید که پدر را فراموش نکنی که وی
نیز ترا فراموش نخواهد کرد و تا روی من نه بینی وظیفه آنکه بر روی هیچکس نخندی که بعزت تا رخسار زیبائی تو نه بیند
دهان بخنده نخواهد گشاد انگاه سرشک بسیار از دیده ببارید و یوسف را علیه السلام وداع کرد و دیگر باریش کنار
گرفته گفت حَسْبِيَ اللّٰهُ خَلِيفَتِي عَلَيْكَ و بعد از آنکه از یکدیگر افتراق نمودند بیت بگذار تا بگریم چون
ابر نوبهاران + کز سنگ گریه خیزد روز وداع یاران قاریابی در نوادر القصص آورده است
که چون یوسف علیه السلام و برادرانش گامی چند رفتند یعقوب علیه السلام نعره زد و بیهوش گشت فرزندان
صورت حال مشاهده کردند و مجموع بازگشته بر گرد او صف کشیدند و چون بهوش باز آمد دیگر باره یوسف را
علیه السلام در کنار گرفت و نوبت دیگر روایح محبت از گلبرگ طری جمالش استشمام نمود از عقب
آن آه سرد از سینهٔ پر درد بر آورد و گفت هذه رائحة الفراق در روی مبارکش بر دوش ثمرة الفؤاد چندان
بگریست که پیراهن وی تر شد رباعی چون درد فراق در جهان چیست بگو + عاجز ز فراق نا شده
کیست بگو + گویند مرا که در فراقش نگری + آن کیست که در فراق نگریست بگو + بعد از ان یوسف
را علیه السلام مصحوب برادران روان فرمود و خود بر سر راه بایستاد و در مفارقت فرزند ارجمند آب تحسر
از دیده کشاده بمضمون این مقال مترنم شد بیت ای کاش بعمر نوح من زیستمی + تا از غم هجران تو
بگریستمی نقل ست که تا برادران در نظر پدر بودند یوسف را چون گلدسته بر سر دست از یکدیگر
بمهری ربودند چندانکه از نظر پدر غائب گشتند دست درود راز اعتساف کشودند و کینه دیرینه را در معرض ظهور
در آوردند ــه فغان زین چرخ دولابی که هر روز + بجا سهی افگند ماه دل افروز + غزالی در ریاض جان
چرنده + فتد در پنجهٔ گرگ درنده + چو یوسف را بهمراهان سپردند + فلک گفتا که گرگان بره بردند بحیثیان پدر
تامی نمودند + زیکدیگر بمهرش میر بودند + گهی آن بر سر دوشش گرفتی + گه انیک اندر آغوشش گرفتی + چو پا بر دامن
صحرا نهادند + برو دست جفا کاری کشادند + گویند آن قوم که از باد و خاکسار رفتی دور تر از سایه سوار
و پیاده دور تر بودند آن آفتاب را چون سایه بر زمین انداختند و چون خاک لگدکوب جفا ساختند آن چشم
آفتاب چون چشم سحاب از بخار کدار بدیشان نم دار شد و آسمان بهزار دیده بر کار آن قوم پریشان روزگار
نگوفه باز گشت ازین واقعه چشم آفتاب چون سیماب می لرزید و خیمهٔ آسمانی چون طناب بر خود می پیچید
دریاها از ان غم بجوش آمدند و وحوش و طیور در خروش بادی بغاتی دست جفا بر کشادند که ملک بر فلک

انگشت تحیر در دندان تعجب گرفته بر احوال ایشان افسوس می خورد بیداری پیش بردند که بهرام خون آشام برین بام
هفت آسام از جور این قوم بی انصاف خنجر تغلب واعتساف در نیام مرحمت و اعطاف در آورده یکی دست بضرب
وایذا برآورده ی دیگر در زیر قدمش از پای در آورده ی خلعتهای که پدر بصد ناز و اعزاز پوشانیده بود بخواری
از وی در کشیدند نعلین از پای و عمامه از سر برداشتند ه برهنه پا قدم برخار میزد ✤ بگل از خار و خس مسمار میزد
فگنده کفش ره پر خاره می کرد ✤ کف سیمین ز خاره پاره میکرد ✤ کف پای که می بودش ز گل تنگ ✤ ز خون در
خار خارا گشت گلرنگ ✤ چو بسیار ندی ازان ده سخت پنجه ✤ طپانچه کردیش رخسار رنجه ✤ بتیغ قطع بادا آن دست
کوتاه ✤ که سر پنجه زند با پنجهٔ ماه ✤ چو رفتی پیش کردی زخم سیلی ✤ قفایش چون رخ بر خواه نیلی ✤ چو با ایشان
شدی پهلو به پهلو ✤ رسیدی مالش گوششش بهر سو ✤ بزاری هر که دامن کشیدی ✤ به بیزاری گریبانش دریدی ✤ بگریه
هر که در پا فتادی ✤ بخنده بر سر او پا نهادی ✤ بناله هر که آواز کردی ✤ نوا با در مخالف ساز کردی ✤ چو شد نومید
ز ایشان گریه برداشت ✤ ز خون دیده بر گل لاله می کاشت ✤ گهی بر خون و گه بر خاک می خفت ✤ ز اندوه دلی صد
چاک میگفت ✤ کجائی ای پدر آخر کجائی ✤ ز حال من چنین غافل چرائی ✤ گلی از روضهٔ جانت دمیدست ✤ بدو باران
احسانت چکیدست ✤ چنان از تشنگی در تاب مانده ✤ که سنگ رنگ اندرو نی آب مانده ✤ نهال تازه پرورده
بهشتی ✤ که در بستانسرای عمر کشتی ✤ چنان از باد غم افتاده بر خاک ✤ که جویه بلندی خاره خاشاک ✤ مهی کز دست
شبت را نور بودی ✤ ز ظلمت های دوران دور بودی ✤ رسیده از فلک ذلیشان وبالی ✤ که جوید لمعهٔ نور از هلالی
گویند که آنچه پدر از برای زاد یوسف علیه السلام بایشان سپرده بود محافظت وی بجور دندی یوسف گرسنه لقمهٔ بادلیل از ن
از حرارت هوا و آتش جور و جفای گلبرگ طری رخسارهٔ یوسف علیه السلام عرق عرق گشته بود و قطره قطره خوی از عارض
لطیفش چون از گل چکیدن گرفت ضعف تشنگی بر یوسف علیه السلام بمرتبه استیلا یافته بود که زبان از دهان بیرون
افتاده بود و دل از حیات بر کنده روی عجز و بیچارگی بر برادران آورده می گفت ای برادران پیش از آنکه روح
از بدن مفارقت کند رشحهٔ آبی بر آتش عطش من بریزید هر چند استغاثه می نمودند ملتفت احوال وی نمی گشتند
منقول است که یعقوب علیه السلام قدری آب در مشربه کرده بود و با مقداری شیر آمیخته و بشمعون سپرده در وقت
عطش بیوسف علیه السلام رساند بهنگام تشنگی استدعای مانت نمودند بنا بر آنکه روزگار در چشم مروت خاک بی شفقتی پاشیده
بود شمعون آن آب بشیر آمیخته بر زمین ریخته و قطع صلهٔ رحم باوی گفت که از تشنگی چندین چه مینالی که همین لحظه
بمقراض انتقام رشتهٔ حیات تو را قطع خواهیم کرد از غایت عطش و مجاعت و کثرت ایذا و فظاعت دار و باد خوف و خشیت از
هوش برفته یهودا را بروی رحم آمد سر وی در کنار گرفت یوسف علیه السلام سوی تنها آمد برادران زینهار مجو هست
یهودا گفت که ای برادر از قتل مترس که من متضمن شده ام و قرار دینله گرفته ام یوسف علیه السلام گفت همین بهم رسانیدم

که از اهل بلا و محنتم واز خاندان محنت رسیدگانیم ولیکن گفتم مگر محنت از بیگانگان بود که دانستم و لی گمان بردم کم
محنت از برادران بینم شعر من از بیگانگان دیگر ننالم ÷ که با من هر چه کرد آن آشنا کرد ÷ ای درویش
عقل دیوانه که خانه زاد حضرت ست برهنمونی او بر احکام قضا چون و چرا نتوان کرد و بیک اندیشه که پا شکسته این
بیشه است بدلالت او این راه بسر نتوان برد شعر سر رشته خدا و گرنه هرگز ÷ کافر لب و دندان پیغمبر نشکند ÷
علیه الصلوة والسلام **نقل ست** که هرگاه یوسف علیه السلام از زخم طپانچه این برادران بیگریخت واز
دست جفا کاری آن ازین یاری می خواست آنجماعت بفسوس و سخره می گفتند که آن آفتاب و ماه تو
ازین زمین بوس کردند اکنون کجا اند که ترا فریاد نمی رسند و آن یازده کوکب که پیش تو رخ بر زمین مینهادند
بچه کار مشغول اند که ترا درین اسیری دستگیری نمی کنند **نقلست** که چون کوکب اقبال یوسف علیه السلام
در محاق ادبار افتاد و برادران هر یک بنوعی با یذای وی مشغول گشتند و بضرب و ایذای اندام وی مجروح و
خون آلوده شد از پای در آمد شمعون پای بر سینهٔ وی نهاد و تیغ از نیام بیرون آورد بقصد قتل یوسف
علیه السلام مبادرت می نمود یوسف علیه السلام بر سبیل استعانت چنگ در دامن روبیل زده پناه باو آورد
روبیل بضرب و طرد از خودش دور افگند روی بهر کدام که آورد باوی همین معامله پیش برد چون یوسف علیه السلام
دانست که برادران او جازم گشته اند دست تظلم در دامن ترحم یهودا زده گفت ای برادر پدر مرا بتو سپرده
است و اعتماد بر اشفاق تو کرده بگو گناه من چیست و تقصیر من کدام ست اخوان در جواب می
گفتند **مصرع** وجودک ذنب لا یقاس به ذنب ÷ درین یوسف علیه السلام خنده زده یهودا
ازو پرسید این حال که ترا پیش آمده است چه جای خنده است یوسف علیه السلام گفت که موجب خنده این ست
که میان من و الله تعالی سریست که انبساط من از آنست یهودا گفت آن سر کدام ست گفت هر بار که در شما برادران
میدیدم بشما می نازیدم که مرا چنین برادران رفیق و شفیق اند که قوت و شدت یکتای بی همتا اند هیچ دشمن را
بامداد و معاونت این برادران بر من دست تعدی دراز نتواند شد اکنون بشومی آن اعتقاد فاسد
اعتقاد کاسد بوده است که حق تعالی شما را بر من مسلط گردانید تا بالیقین بدانم که اعتماد بر حفظ و حمایت حق سبحانه
وتعالی باید و هیچکس غیر الله تعالی اعتماد را نشاید باین سخن اندک رحمی در دل یهودا در آمد یوسف علیه السلام
را در زیر دامن خود گرفته در کنف حمایت در آورده و دیگران را از قتل و ضرب وی منع میکرد برادران گفتند
مگر از عهد خود رجوع کرده و یا از سر پیمان خود در گذشته گفت این عهد عهد نیست رجوع ازوی بهتر ست از وفا
نمودن و پیمان بی پیمانی ایست که شکستن آن درست تر ست از بستن تا مادام که جان در تن بدن من هست
نگذارم که تیغ کینش مقتول سازید و از سر حیات و از زندگانیش معزول گردانید و او مرد بود که چون شیر جستش پنجه سیاست

برکشیدی پیل تنان میدان شجاعت از صولت هیبتش چون ثعالب در غار خمول وزاویهٔ ذهول مختفی گشتی
و چون گل رویش از شعلهٔ آتش غضب سرخ گشتی موی اندامش چون پیکان خار بر تن راست بایستادی
برادران چون صولت سیاستش دیده بودند چون اندی این سخن بشنیدند و ازین حکایت حکایت
وی به نسبت یوسف علیه السلام فهم کردند از بیم یهودا دست تعدی در آستین ادب کشیدند و
از وی در قصهٔ یوسف علیه السلام چاره جوی گشتند یهودا گفت من بقتل یوسف رضا ندهم و بکشتن
او همداستان نباشم چه قتل بغیر حق گناهی ست بغایت عظیم و مستوجب عذاب الیم اگر موافقت مینمائید
بازگردیم و این امانت را بپدر سپاریم گفتند بردن یوسف بنزد پدر امریست محال چه او بوسیلهٔ ضمیر آگاه
شده و از کانون باطن در قوت یافته و بیشک چون بخدمت پدر رسد جفاهای ما را مشروح بعرض او
رساند یهودا تامل نموده گفت مصلحت اینست که او را در چاهی افگنیم و حال آنکه او از دو حال بیرون
نخواهد بود یا ودیعت حیات را بقابض اجل سپارد و یا کسی او را بیرون بطرفی برد و بهر دو تقدیر بی
مباشرت قتل او مقصود ما بحصول پیوندد القصه مجموع این رای را مستحسن داشته در سه فرسنگی کنعان چاهی
پیدا کردند که عمق آن ببعضی روایات چهار صد گز بود و بروایتی هفتصد و باصح روایات هفتاد گز بود اما

بیان کیفیت احوال یعقوب علیه السلام بعد از وداع یوسف علیه السلام

نقلست که چون فرزندان از نزد پدر بیرون آمدند یعقوب علیه السلام
بمتابعت ایشان بیرون آمده در عقب ایشان میدید تا از نظر پدر غایب گشتند پدر از غایت قلق
و اضطراب همچنان بر سر راه ساعتی بنشست و دل باندیشه داده چشم انتظار بر راه نهاده تا ایام
دل و مونس جانش کی مراجعت نماید آورده اند که یوسف عم را خواهری بود دینه نام در آن وقت خفته بود بخواب
دید که یوسف را علیه السلام گرگان درمیان گرفته اند و یک یک برگرد او میگردند و بانیاب خویش اندام نازنینش را
آزرده و مجروح میسازند از خواب ترسان و لرزان برجست و گریان و فریاد کنان نزدیک پدر آمد از حال یوسف
استفسار نمود پدر گفت برادرانش تسلیم کرده بجانب دشت و صحرا فرستادم گفت ای پدر بزرگوار عجب که جای
بیرون رفتن یوسف را غذا دادید و دوست را بدست دشمنان باز سپردید همچنان سر و پای برهنه در عقب برادران
دوید و دست در یوسف زد و او را از برادران خواست که بستاند برادران هجوم کرده او را بازگردانیدند
دینه باز آمد و افسوس کنان می گفت که ای پدر آنرا که دوست داری بدست دشمنانش چرا سپاری

رباعی
نه روی بهی نه جلوهٔ فریاد مرا ✤ نه یار تو وصل سوی جمال مرا ✤ بنگر که بعاقبت چه افتاد مرا
معشوقه بدست دشمنان داد مرا ✤ پس یعقوب علیه السلام گفت ای فرزند مکرهی اندوه زانجا [illegible]

بیان کیفیت احوال یعقوب علیه السلام بعد از وداع یوسف علیه السلام

که باز آید ویرا گفت آری باز آید ولیکن مدة فراق دراز آید گفت ای فرزند و عده مراجعت نماز شام ست گفت ای پدر حال تو میسر در نماز شام مثل حال من خواهد شد یعقوب را علیه السلام غم و اندوه زیاده گشته رو بمحراب مناجات آورده و برجای بانامل نیاز سبحهٔ توحید و تقدیس می گردانید در اثنا آن لشکر نعاس بر مقدمهٔ دماغ تاختن آورد و اطباق دیده را فراهم آورد و در خواب باو نمودند که کسی میگفت هفتاد و هفتاد و هفتاد و هفتاد و چهار نوبت باین تکلم نمود یعقوب علیه السلام از خواب در آمد و تعبیر خواب نیکو میدانست گفت تعبیر من هفتاد سال و هفتاد ماه و هفتاد روز و هفتاد ساعت ست از خانه محزون بیرون دوید بر سر راه ایشان چشم انتظار بر راه افگند تا شبنگاه بر سر راه منتظر نشست تاکی آن نور دیده بچشم در آید و این دیدهٔ رمد دیده بمطالعه انور دیدار دوست روشن گردد **رباعی** بهر دم غم دیگرم بپایانی برسد ✤ تا دیده بهار محنت وی برسد ✤ یار من رفت کنون بر سر راه ✤ من منتظر نشسته تاکی برسد ✤ بود آن دم که یار ما برسد ✤ دل مجروح را دوا برسد ✤ منتظر گشته چشم بر راهم ✤ تاکی آن یار دلربا برسد ✤ دل شکسته نشسته بر سر راه ✤ تا که این خسته را شفا برسد ✤ چشم من آن زمان شود روشن ✤ کز نور رخش ضیا برسد ✤ دوست را طالبان چو بسیار اند ✤ من بینوا کجا برسد ✤ منعمانرا چو نعمت نست نصیب ✤ قسم من محنت و بلا برسد ✤ **اما نصایح و لطائف و اشارت در ضمن این واقعه مندرج ست بدانکه** سه پیغمبر برگزیده سه چیز را بسه کس سپردند سه حالت شان پیش آمد اول موسی علیه السلام چون بمیقات میرفت امت را به برادر هارون سپرده علیه السلام چون باز آمد امت گوساله پرست شده بودند دوم سلیمان علیه السلام انگشتری بجاریه خویش سپرد بدست دیو افتاد در دریایش انداخت سوم یعقوب علیه السلام یوسف را به برادران سپرد بچاه و زندان مبتلا گشت سه کس دیگر سه چیز را بحق سبحانه و تعالی سپردند بسه چیز مؤید گشتند اول مادر موسی موسی علیه السلام را بحق تعالی سپرد باز امانت وی به سلامت بوی دادند موسی را علیه السلام ببرکت آن ودیعت قربت و نجات رسید وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا دوم یعقوب علیه السلام بنیا بین را بخدا تعالی سپرد فَاللّٰهُ خَيْرٌ حَافِظًا حق تعالی امانت وی باز سلامت بوی باز سپرد و بنیا بین بدولت صحبت یوسف و ملاقات وی مشرف گشت و حضرت رسالت صلی الله تعالی علیه و سلم نیز امت خود را بحق تعالی سپرد اَللّٰهُ خَلِيفَتِي مِنْ بَعْدِي حق تعالی نیز در قیامت بسلامت باز سپارد و ایشان نیز ببرکت این معاملت بهشت بر نعمت و لقا و رویت یابند که لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ ای درویش تو هم امروز ایمان خود را بحضرت خداوندے سپار جل و علی تا در روز احتیاج مندی بسلامت

بتو سپارد نقلست که چون حضرت رسالت مآب صلی الله علیه وسلم بحرب بدر مبادرت می فرمود
یکی از انصاریان عزیمت مصمم گردانیده که در رکاب همایون بخدمت آنحضرت استسعاد نموده
درین غزوه همراه باشد چون زاد و راحله ترتیب نمود عیال وی دست در دامن وی زده موانع پیش آورد
یکی آن بود که فرزند در راه داشت گفت درین خطر که مرا در راه است تنهامی گذاری و شاید که مرا رجعت
میسر نگردد و محنت و اندوه من امتداد پذیرد واکنون مرا درین محنت و بیم مگذار و فرزند خود را
یتیم مساز چون ارتکاب این امر لله وفی الله سبحانه نموده بود باین عذر از مقاعد نگشت و
گفت ای زن تو دل فارغ دار که این کودک را بکسی سپرده ام که او را ضایع نگذارد زن گفت که
بکسی سپردی گفت به باری تعالی و وداع زن کرده از خانه بیرون آمد و بملازمت آنحضرت بغزوه بدر مبادرت
نمود چون از غزوه باز آمد عیال وی بدار بقا انتقال نموده بود و فرزند خود را بگور با خود برده و مدتی
بران گذشته مرد غریوان بسر قبر آمد و امانت خود را از حق تعالی باز خواهان سر قبر را گشاد آوازی
شنید که هٰذِهِ الْأَمَانَةُ دست بلحد در آورد پسری دید دو ماهه گشته و ناف بریده و در لفافه پیچیده
و مادر مرده و ریزیده و کودک درین مدت انگشت خود بجای پستان می مکید پدر فرزند را برداشته
بزبان تضرع بجناب قدس خداوندی جل وعلا این نیازمندی معروض گردانید که ای قادری که
این کودک را در گور تنگ و تاریک از تلف نگاه داشتی نتوانستی که مادر او را نیز از برای
فرزند از درابت از هلاکت باز داشتی از گوشه لحد آوازی شنید که اَنَا ضَمِيْنٌ اَمِيْنٌ مَا تَسَلَّمْتُ
اِلَّا تَسَلَّمْتُ اِلَيْكَ این سهو ترا در ابتدا افتاد که فرزند را تنها بما سپردی و مادرش را نام نبردی پسر در دو
بپروردم و سپردنی سپردم تا بدانی که آنچه بحق تعالی سپاری بهر جا طلبی حاضر یابی و آنچه بخلق سپاری
تلف و ضایع یابی اشارت مقرون بنصیحت چون برادران از برای بردن یوسف علیه السلام
از پدر التماس کردند تا دستوری دهد وی گفت اِنِّيْ لَيَحْزُنُنِيْ اَنْ تَذْهَبُوْا بِهٖ آن حزن وی بجهت مفارقت
بود و خوف خوردن گرگ بران بیفزود لاجرم غم و اندوه وی بنهایت رسید حصه تو درین قصه آنست
که چنانچه هیچ محبوب نزد یعقوب علیه السلام از یوسف علیه السلام خوبتر و مرغوبتر نبود هیچ محبوبی نزد تو
از جان تو دوست تر نیست لاجرم بفراق وی اندوهناکی و اگر عیاذا بالله خوف تلف روح که عبارت
از گرفتاریست بعذاب سرمدی بآن منضم گردد هنگام اندوه و بیم به نهایت رسد امروز عنان اختیار از
دست مده و جان را بدشمنان نفس شیطان و اتباع ایشان باز مگذار تا عاقبت الامر پشیمان نشوی و در وقت
مردن از حزن و اندوه مفارقت جان و خوف زوال ایمان مصئون و محفوظ مانی که اَلَا اِنَّ اَوْلِيَاءَ

اللّٰہ لا خوفٌ علیہم ولا ہم یحزنون **اشارت** دیگر بیان نصیحت یعقوب فرمود علیہ
السلام واخاف ان یاکلہ الذئب از گرگ بترسید وقاعدہ آنست کہ ہر کہ از ہر چہ بترسد ہمان را بروی
گمارند واگر این خوف پسند بجانب قدس خداوندی جل وعلا اگر ہمہ گرگان عالم جمع آمدی یکسر موی گزند
بیوسف علیہ السلام رسانیدن نتوانستی حصہ تو نیز درین قصہ آنست کہ تو نیز ہموارہ از ملک الموت
می ترسی علیہ الصلوٰۃ والسلام حق تعالی ہمون را بر تو خواہد گماشت قل یتوفکم ملک الموت
الذی وکل بکم واگر چنانچہ واسطہ از میان برداری واز خدا تعالی بترسی او نیز واسطۂ ملک الموت
را از میان بردارد وبخودی خود قبض روح تو نماید کہ اللہ یتوفی الانفس حین موتہا **نصیحت
مقرون بحکایت** یعقوب علیہ السلام گفت کہ من اندوہگین می شوم بفراق یوسف علیہ السلام ومی ترسم
از خوردن گرگ چون این سخن بزبان مبارکش رفت ہمان اندوہ بر دل وی مستولی گشت وہمان خوف
بر ضمیر وے غالب آمد زیرا کہ سخن انبیا حق ست وعبرت درین قصہ آنست کہ در کل احوال زبان را
از مقال نگاہداشتن ضروریست کہ بزرگان گفتہ اند مقال الانسان حرکۃ اللسان فان اللسان وان
کان جرمہ صغیرا کان جرمہ کبیرا **حکایت** مروی است شریح قاضی آمد رحمۃ اللہ تعالی علیہ و
سخن بسیار گفتن پیش آورد شریح فرمود ای مرد نفس نگاہدار ونفس را از بیم تردار چون سیم در کیسہ اندازے
چند مہر بروی نزنی تا از تلف نشود اینجا نیز سخن در دہان است ہمہ مہر بر دہان زنے تا سخن
مفیض بصلق نشود ارباب اشارت گفتہ اند کہ خاموشی بہ از نطق مزین بسیاریست نہ بینی کہ حاجب چندانکہ
بر درگاہ ہست ہر چہ خواہد بگوید وچون در ملازمت حضور پادشاہ ہست زبانش از گفت وگوی کوتاہ
است اید رویش یکی بر طور آواز برآوردہ بود وچشم کشادہ ندای گرد کہ رب ارنی انظر الیک ودیگری
بر بساط نور زبان در دہان کشیدہ بود وچشم را فرو خوابانیدہ ما زاغ البصر وما طغی از یک راہ ضربت
لن ترانی رسید واین شربت ادن منی آنرا حوالت بجوہ ولکن انظر الی الجبل واین اشارت
بجوہ آمد الم تر الی ربک بان گویندہ سخن می گفت وباین خاموشی اسراری نہفت گویندہ را فرستادند تا
بغیر سخن گویند اذہب الی فرعون خاموش را در گوش رازہای در دادند وافشای آن منع فرمودند فاوحی
الی عبدہ ما اوحی **اشارت** یعقوب علیہ السلام فرزندان را گفت اخاف ان یاکلہ الذئب وانتم
عنہ غافلون ایشان بغفلت عیب کردہ بود وہمان غفلت عذر ایشان شد تا از غفلت خویش
بان عبارت تعبیر کردند یا ابانا انا ذہبنا نستبق وترکنا یوسف عند متاعنا اینجا ارباب اشارت
چنین گفتہ اند یعقوب علیہ السلام فرزندان را پیش از وقوع واقعہ تلقین عذر میفرماید از جہت شفقت

بزرند

پدر می عذر شان می آزمود تا در وقت اعتذار تشبث بذیل غفلت نموده همانا عذر خود سازند نظیر این
آنست که الله تعالی با بندگان عاصی جانی همین معاملت می فرماید و در بار خواست تلقین عذر
مینماید یَا أَیُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ای درویش ترا پروردگار کریم ست چه خبر معرفت کرد تا
چنانچه فرزندان یعقوب را علیه السلام هم غفلت عذر ایشان شد ما را نیز هم کرم او عذر خواه ما باشد تا
جواب گوییم که الهی ما را پروردگار اکریم هم کرم عذر در گردد **غزل** گر جهان پر گناه ما باشد * کرمت عذر خواه ما باشد
از زمین تا بآسمان هر چند * نامهای سیاه ما باشد * از گناهان چه غم بروز شمار * چون محاسب آله ما باشد
گرچه گم کرده ایم راه نجات * آستانش پناه ما باشد * ورچه بس مانده ایم آخر کار * فضل او پیشگاه ما باشد *
اشارت لطیفه ای درویش یوسف عزیز یعقوب بود همیشه او را عزیز داشتی و بنام هم عزیز خواندی
هر چند برادران بروی خواری کردند آخر الامر عزیز آمد هم بجاه و مکنت چنانکه فرمود وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ
و هم بنام حشمت يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجَاةٍ یعقوب علیه السلام پیغامبر
بود فرزند خود را عزیز خواند آن مجاز سر بحقیقت نهاد و آن عزت لازم ذلت او آمد حق تعالی مومنان را عزیز
کرده و بعزت شان در کلام نام برده وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ اینجا هر چند برادران خواستند
تا او را خوار گردانند و عزتش بخواری مبدل کنند نتوانستند اینجا عزیز کرده حق سبحانه و تعالی را شیطان
لعین کی تواند که خوار گرداند **شعر** عزیزی و خواری تو بخشی و بس * عزیز تو خواری نه بیند ز کس * ای درویش چون
یعقوب علیه السلام یوسف را علیه السلام به برادران سپرد حق تعالی نپسندید و هشتاد سالش بفراق مبتلا
گردانید تا گویند روزی در میان بلا از غایت رنج و عنا فریاد برآورد که الهی عزیزم را بمن رسان جبرئیل
آمد علیه السلام و گفت دوست حقیقی سلام میگوید عز و جل و بعد از آن می فرماید که اگر عزیز بود چرا بخسان دادی
و چون دادی اکنون از من باز میخواهی نخست اکنون حق تعالی باز مینماید که من از یعقوب نپسندیدم که عزیز
خود را بخسان داد کی پسندم که عزیز خود را بدست شیطان اسیر گردانم **اشارت** در غایت لطافت بشنو ای
درویش این واقعه که یعقوب علیه السلام را روی نموده احوال ارکست زیرا که یعقوب بمثابه دل نسبتی ست و یوسف
را با ایمان اشارتی اینجا محبوب یوسف بود و محب یعقوب و اینجا دل محبست و ایمان محبوب آنجا یعقوب یوسف
را در بر گرفته بود و بزیورهای آراسته اینجا یعقوب دل یوسف ایمان را در بر گرفته و حمایل کمالش الحلی طاعات
و عبادات در زیور گرفته و دیده و دزدیده خود را بمطالعه دقائق حسنش آب می دهد و رشته جان را بهر تار سر
از جعد مسلسل جمل منقش تابی میدهد بیت الاحزان سینه بنور جمال یوسف علیه السلام از ایمان روشنست و خارستان
عصیان باب زلال و نسیم بهار وصالش گلشن را برادران پاینده گانه حسد و عداوت و حقد و غافل

وغضب وبخل وبغض وطمع ومکر وخیانت ومخادعت در قصد یوسف ایمانت چاه ضلالت ترتیب داده
وگرگ شیطان در نیست که بقصد یوسف ایمان دندان خونخوار تیز کرده اخوان الصفات ذمیمه هر لحظه تیری
از جعبه تدبیر سوی جانب یعقوب دلست می اندازند بقصد آنکه یوسف ایمان را از یعقوب دل بجان جدا سازند
گاهی بمکر وحیله یعقوب دل را بنجواهند بفریبند وگاهی بسحر وفسون یوسف ایمان با لهو ولعب مفتون گردانند
گاهی پیش از بازار انوار حیات فانی بمصر زمال وامانی خوانند وگاهی پیش بفریب غرور در چاه ظلمانی شهوات
نفسانی اندازند اذهان وحال وانیت باش تا یوسف ایمانت را ازین فریبندگان نگاهداری واگر عیاذاً بالله
بچاه گناهی افتد فی الحال بحبل متین لا اله الا الله ازان چاه بر آری از نه آن بودی که یوسف در کنف حفظ وحمایت
ملک دیان بودی جل جلاله یک یوسف زیان از پنگ گرگ شیطان امان نیافتی آنجا یعقوب قلب یوسف
بود علیهما السلام لاجرم برادرانش از کنار پدر بر بردند اینجا مقلب القلوب جل وعلی حافظ ونگهبان ایمان قسمت
لاجرم در کنف عصمت رحمت رحمان ست وفارغ از زحمت ومکر وخداع شیطان است آنجا یعقوب
یوسف را علیهما السلام نزدیک خود میداشت که اولی ان یکون الحبیب عند الحبیب اینجا خدا تعالی ترا نزدیک
خود میدارد واذا سألك عبادي عني فاني قريب ای درویش چنانکه گرگ حمله کند هر روزی سیصد وشصت
نوبت گرگ شیطان بر دل بنده مومن حمله آرد وچون سواطع نور ایمان ببیند از حوالی دل عنان بگرداند
زیرا که بنده مومن را نوری داده اند اگر لمعهٔ ازان نور ظاهر گردد قاف تا قاف عالم را بجهت آن نور فرو گیرد
نقلست که در قوم بنی اسرائیل مردی بود گوساله پرست روزی می خواست که گوساله را سجده کند ابری
تیره بر آمد رعد وبرق با یکی آواز کرد گوساله از هیبت آواز رعد بگریخت در دل وی قباحت این فعل
ظاهر گشت وحسن ایمان جمال نمود فی الحال بجناب قدس خداوندی جل وعلی سر بمناجات فرود آورده
گفت ای خداوند امر ترا می پرستم واز افعال ناپسندیده خود شرمسارم توبه کردم وبحضرت تو رجعت نمودم
توبه مرا قبول فرمائی وگناهان مرا بیامرز ومرا در سلک دوستان خود در آر وبعد ازین مرا از گناه نگاهدار بموسی
علیه السلام وحی آمد که ای موسی آن بیچاره از همه گذشته را بگوئی که آنچه گفتی شنیدم بلی خداوند تو منم وخداوند همه چیز منم
آنچه گفتی توبه قبول کردم وگفتی گناه من بیامرز بیامرزیدم ودر سلک دوستانت در آوردم اما آنچه گفتی
از گناهم نگاهدار ازین نخواهم کردن زیرا که مرا خزاینهای رحمت بسیارست ودریاهای لطف بیشمار اگر ترا
از گناه نگاهدارم ازین همه خزائن ودفائن محروم مانی ودوست آن است که دوست را از نعمتهای محروم
نگرداند موسی علیه السلام پیغام الهی جل وعلا بآن فقیر رسانید آن دردمند از غایت شادی ندانست
که بکدام زبان شکر زیادتی نعمت خداوندی جل وعلا بتقدیم رساند گفت الهی من از دنیا همین گوسفند که

چند دادم تعهد ایشان می نمایم اگر تو گوسفند نداری تا آنچه دارم با تو مناصفه نمایم و اگر داری فرصت که از
برای تو شبانی کنم موسی علیه السلام را ازین سخن فزع آمد بانگ بروی زوند آمده که ای موسی چه بانگ
میزنی بروی بگذار که وی مغلوب شوق است هر آنکس که شوق بر وی غالب آید کس را بروی حکمی نیست ای موسی
او را بگوی که خداوند تعالی می فرماید که تو و گوسفندان تو همه ملک منست آنکه گفتی مناصفه کنم من از تو قبول
کردم و بعوض آن زکوة گوسفندان بتو بخشیدم و آنکه گفتی گوسفندان خود بفرست تا شبانی کنم بعبادت
هفتاد ساله برداشتم موسی را علیه السلام ازین عجب آمد گفت الهی شبانی را اینهمه مرتبت از کجاست فرمان نوع
عذرخواهی از برای چرا خطاب آمد ای موسی در سیاهی رنگش منگر در نور نظر او بعزت و جلال من که اگر نور دلش
آشکارا کنم از قاف تا بقاف جهان همه از نور روشن گردد زاید روشنی نور یکساعت ایمان گوساله پرستی از بنی سرائیل
باین مرتبه است تا نور ایمان هفتاد ساله خداپرستان امت محمد صلی الله علیه وسلم چه باشد و در خبر است که
حقتعالی دل بنده مومن را بده نور منور و مزین گردانیده اول نور هدایت یَهْدِی اللّٰهُ لِنُوْرِهٖ مَنْ يَّشَآءُ دوم نور محبت
وَحَبَّبَ اِلَيْكُمُ الْاِيْمَانَ سوم نور زینت وَزَيَّنَهٗ فِیْ قُلُوْبِكُمْ چهارم نور تقوی اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ امْتَحَنَ اللّٰهُ قُلُوْبَهُمْ
لِلتَّقْوٰى پنجم نور حیات حقیقی اَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَاَحْيَيْنٰهُ ششم نور الفت وَلٰكِنَّ اللّٰهَ اَلَّفَ بَيْنَهُمْ هفتم نور شفا
وَيَشْفِ صُدُوْرَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِيْنَ هشتم نور سکینت هُوَ الَّذِیْۤ اَنْزَلَ السَّكِيْنَةَ فِیْ قُلُوْبِ الْمُؤْمِنِيْنَ نهم نور ذکر
اَلَا بِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوْبُ دهم نور اسلام اَفَمَنْ شَرَحَ اللّٰهُ صَدْرَهٗ لِلْاِسْلَامِ فَهُوَ عَلٰى نُوْرٍ مِّنْ رَّبِّهٖ
و رد شیطان از میان اینهمه انوار نور ایمان را چگونه تواند لست تعرض رسانیدن **اشارت لطیفه** ای
درویش بدانکه هرچه غیر از حضرت اوست سبحانه و تعالی بنظر محبت در وی دیدن و مهر وی ورزیدن
خطاست از نجاست هر که با غیر حق تعالی مواصلت سازد غیرت محبت میان او و میان محبوب مجازی
مفارقت اندازد و نه بینی که هر که درین عالم دلش بچیزی بسته است عاقبت الامر دلش به تیغ هجران خسته
است آدم علیه السلام دل در هابیل از فرزندان خود بست بدست قابیل کشته شد فَقَتَلَهٗ فَاَصْبَحَ مِنَ
النّٰدِمِيْنَ خلیل صلوات الله الرحمن علیه دل در اسمعیل بست علیه السلام بقربان او فرمان آمد اِنِّیْۤ اَرٰى
فِی الْمَنَامِ اَنِّیْۤ اَذْبَحُكَ عیسی علیه السلام دل در مادر بست مادر را از پیش وی برداشت سید عالم علیه الصلوة
والسلام دل در مکه بست جور و جفای بیگانگان بروی گماشت تا مکه را با خانمان خود باز گذاشت یعقوب
علیه السلام نیز دل در یوسف علیه السلام بست برادران بران داشت تا از پیش وی برداشتند این ...
را خلق روزگار او ساخت و او را نیز پیش نگذاشتند آری حق سبحانه و تعالی در حق بیگانگان صبور است ولیکن در کار
دوستان غیور است در رساله قشیری می گوید که اِنَّ مِنْ غَيْرَةِ اللّٰهِ تَعَالٰى مَعَ اَوْلِيَآئِهٖ اَنَّهُمْ اِذَا سَكَنُوْا اِلَى الْغَيْرِ او

ز بیجا بین

لا خطوا نسواه گیتنوش علیکهم ذلک نقل ست که طالبی بکوه لبنان آمد جوانی دید تنش بباد
سموم سوخته و دلش بآتش عشق افروخته می گوید چون نظر این جوان بر من افتاده از من گریزان
شد ورپی وی میرفتم و از دی نصیحتی می خواستم روی وا پس کرده با من گفت اخذ فانه غیور
لا یحب ان یری فی قلب عبده سوی الله یک باحذر باش که دوست ما غیورست نمیخواهد که در دل
بنده غیر او را گنجایش بود غزل مرا در دل بغیر از دوست چیزی در نمیگنجد ٭ بخلوتخانهٔ سلطان کسی دیگر نمی
گنجد ٭ درون قصر دل دارم یکی شاهی که گرگاهی ٭ ز دل بیرون زند خیمه به بحر و بر نمی گنجد ٭ بصدر
مسند هر دل خیالش کی زند تکیه ٭ که مهد کبریائی او به هر منظر نمیگنجد ٭ رابعه قدس سرها بیمار شد سبب
بیماری وی می پرسیدند گفت بگوشهٔ چشم دل نظری ببهشت انداخته ام اکنون در بوته ادبیم میگداز ند
شیخ سری سقطی قدس الله روحه گفت وقتی در طلب صدیقی بودم ناگاه گذر من بر کوهی افتاد جماعتی
مریضان دیدم هر یکی بعلتی گرفتار آنجا جمع آمده بودند از حال ایشان پرسیدم گفتند درین کوه غاری ست
و در وی محرم اسراری هر سال یکباری از صومعه خویش نزول می نماید و بر بیماران گذر نفس عیسی مثال
وی همه معلولان شفا می یابند شیخ می گوید که من نیز خود را در همان بیماران افگندم چشم انتظار براه آن
بزرگوار نهادم ناگاه بشکوه تمام از آن کوه فرود آمد و دمی برین معلولان دمید فی الحال بیمن انفس از همه
علتها رستند بزمرهٔ اصحاب پیوستند چون آن عزیز بصومعه بازگشت من بر اثر وی قدمی چند رفتم و گفتم مرا
نیز علتی ست می خواهم که معالجه آن کرم فرمائی گفت یا سری خل عنی فانه غیور لا یراک تساکن غیره فتسقط
عن عینه گفت یا سری با من میامیز که وی بس غیور الیست ترا نه بیند که با غیر انس گرفته و بدان مقدار
از نظر وی بیفتی لمولفه عفی الله تعالی عنه غزل چو چشم از غیر بر دوزی همه دیدار او بینی ٭
بذرات جهان تابان همه انوار او بینی ٭ بذرات جهان باری توان عکس رخش دیدن ٭ اگر بی پرده
نتوانی که در رخسار او بینی ٭ درون قصر دل در رو که تا از وی خبر یابی ٭ بسر خود نکو بنگر که تا اسرار او بینی ٭
توئی ظاهر توئی مظهر توئی ناظر توئی منظر ٭ بجیب خود فرو کن سر که تا دیدار او بینی ٭ آمدیم بر سر قصهٔ یوسف
علی نبینا و علیه السلام قوله تعالی فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهٖ وَاَجْمَعُوْٓا اَنْ یَّجْعَلُوْهُ فِیْ غَیٰبَتِ الْجُبِّ چون بردند
برادران مر یوسف را علیه السلام و اتفاق کردند بر اینکه او را در چاه افگندند وَاَوْحَیْنَآ اِلَیْهِ
لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِاَمْرِهِمْ هٰذَا و وحی کردیم بیوسف که تو خبر دهی برادران را این امر که با تو پیش بردند وَهُمْ
لَا یَشْعُرُوْنَ و ایشان را خبر نبود قوله تعالی فلما ذهبوا به در اتصال این آیه مقدمه محتاجیم با ضماری
و تقدیر چنین ست که چون برادران گفت لئن اکله الذئب و نحن عصبة انا اذا لخاسرون فاذن لہ

وارسلہ معہم یعنی بعد از عذر برادران یعقوب علیہ السلام مر یوسف را اذن فرمود و با ایشان روان کرد
پس چون مر او را بردند و اتفاق کردند برانیکہ در چاہش افگندند اینجا جوابی مقدرست تا تقدیر چنین شود
کہ فجعلوا فیہا چون در چاہش افگندند با نزال وحی مستعد گشت و علما را اختلافست کہ مراد ازین وحی
وحی نبوت ست و رسالت ست و یا مراد الہام ست چنانچہ فرمود اوحینا الی ام موسی و
اوحی ربک الی النحل و آنانکہ قائلند بہ نبوت اختلاف نمودہ اند کہ در آن وقت یوسف علیہ السلام
بحد بلوغ رسیدہ بود یا نی بعضی گویند بالغ بود و بسن ہفتدہ سالگی رسیدہ بود و گروہی برآنند کہ وی صغیر بود
ولیکن کامل العقل بود و صلاحیت قبول ظن وحی داشت چنانچہ مر عیسی را بود علیہ السلام و قول لتنبئنہم
بامرہم ہذا ای لتخبرن اخوتک بصنیعہم ہذا العجیب ہذا الیوم بشارت داد مر یوسف
را علیہ السلام باین کہ مر او را ازین محنت نجات دادہ پدید خواہد آمد و استیلا وی بر برادران
تحقیق خواہد پذیرفت و مقہور و مغلوب وی خواہند گشت و مصداق این سخن آن بود کہ در سال قحط چون
برادران بہ طلب گندم نزد یوسف علیہ السلام آمدند فعرفہم وہم لہ منکرون یوسف علیہ السلام ایشانرا
بشناخت و ایشان مر یوسف را علیہ السلام نمی شناختند صاع خویش طلبید و دست بروی زد طنینی
از صاع پدید آمد یوسف گفت علیہ السلام کہ این جام مرا خبری میگوید کہ ایشانرا برادری بود پدری یوسف
نام و او را در چاہ افگندند و بپدر گفتند کہ ویرا گرگ خوردست از واقعہ گذشتہ ایشان را چنین خبر داد وہم لا یشعرون
ای وہم لہ منکرون و ایشان مر یوسف علی نبینا و علیہ السلام را نمی شناختند و بعضی از علما گویند این کلام
دلالت می کند بر نیکہ یوسف علیہ السلام مادر بود و بستر احوال خویش از پدر در تمامی ایام مفارقت و مقصود
تادیب حضرت یعقوب بود علیہ السلام در تحیر غموم و تشدید ہموم تا بتمام از تعلق بما سوای مجرد گردد و بتوجہ
بجناب قدس خداوندی موید باشد کہ وصول بدرجات علیہ بے تحمل مشقتہای کلیہ دست ندہد و دولت
مشاہدت بی محنت مجاہدت میسر نمی گردد **غزل** مشتاق توام با ہمہ جور و جفائی + محبوب منی با ہمہ جرمی و خطائی +
صاحب نظران لاف محبت نہ پسندند + و آنانکہ سر انداختند از تیر بلائی + بیداد تو عدل ست و جفائی تو
کرامت + دشنام تو خوشتر کہ ز بیگانہ دعائی + **اما واقعہ در چاہ افگندن یوسف را علیہ السلام**
چنان بود کہ اولا برادران بر قتل وی اصرار می نمودند و بہ کشتن عزیمت مصمم کردہ بودند و آن تذکرہ
اشراف را بعد از استخفاف بسیار در عرض کشتن در آوردہ بودند چون یوسف را علیہ السلام دران حال
بدید دران بیابان بیداد فریاد و فریاد بر آوردہ کہ نہ با من عہود و مواثیق تاکید کردہ اید کہ معاملت باین
طریقت باری پیش نبرید و خون معصومی را مباح نشمارید اگر شما آن عہد را میشکنید و این میثاق را

براندازید من این اتفاق را نیز براندازم و با شما درین مکروه دوست نباشم و بهر آئینه حسرت حال را
چنانچه در آئینه افعال و اقوال شما معائنه دیده ام بحضرت پدر بزرگوار بازگذارم گفتند تا اشارت ترا امتثال
نموده و اوامر ترا انقیاد گشته ایم و شرط کردیم و از صوابدید تو اصلا انحراف نخواهیم نمود بعد از آنکه یهودا برادران را
از قتل یوسف ع منع فرموده و یوسف را علیه السلام در کنف حمایت گرفته بود برادران گفتند که ما از قتل وی
باز میداریم و بسلامت بردن نزد پدر خود هیچ گونه ممکن نیست اکنون تدبیر وی چیست یهودا تامل نمود و گفت
مصلحت آنست که او را در چاهی افگنید تا او را رهگذریان بیرون آرند و با ها نجا برند و بهر دو تقدیر
مباشرت قتل او مقصود بتحصیل پیوندد مجموع این رای تحسین داشته در سه فرسنگی از کنعان چاهی بود
که گویند سام ابن نوح علیه السلام آنرا حفر فرموده و آنرا جب الاحزان گفتندی و گروهی گویند شداد بن
عاد کنده بود و آن چاه در اردن بود میان مدینه و مصر بر کران راه و این چاه بغایت مغاک
و تاریک بود قعر آن کشاده و سر آن تنگ القصه چاهی بغایت مهیب و پر وحشت و محل مردیات
و مقام عقارب و حیات حاصل بیت چهی چون گور ظالم تنگ و تیره ٭ ز تاریکیش چشم عقل
خیره ٭ لب او چون دهان اژدهای ٭ بی قوت ا برون میدم رهای ٭ درونش چون درون
مردم آزار ٭ بسان مردم آزاری پر از مار ٭ مدار نقطهٔ اندوه دورش ٭ برون از طاقت اندیشه غورش
محیطش پر کدورت مرکزش دور ٭ هوایش بر عقوبت آبِ آن شور ٭ نفس زن گر درو یکدم
نشستی ٭ نفس را بر نفس زن ره به بستی ٭ گویند بجهت وسعت قعر و ضیق راس او هیچ جانور که
در آنجا افتادی امکان بیرون آمدن نبودی و مغاکی وی بروایت جمهور هفتاد گز بود القصه چون
یوسف را علیه السلام بسر آن چاه آوردند و خواستند که آفتاب جمالش را در عین حمیهٔ آن چاه اندازند
چنگ در دامن شفقت برادران زده تمسک بحبل متین خلق ایشان نموده گاه بزرگی حال پدر
را شفیع می آورد و گاه خرد سالی خود را برای ایشان عرض میداد و هر چند تشبث بذیل شفعا
نموده نزد ایشان استعانت میکرد اصلا بسخنان او التفات ننموده پیراهن آن پاکدامن چون
گریبان از تن عزیزش برکشیده دست و پای او را بر بستند و یوسف علیه السلام هر چند درخواست
نمود که پیراهن بمن گذارید تا درین منزل وحشت برهنه نباشم در جواب گفتند ستارگان را بگوی تا جامهٔ
از خانهٔ غیب خلعت اعزاز و تشریف عز و جاه بر قد تو پوشند آنگاه ریسمان بر میان وی بسته او را
در چاه آویختند دید که نیازمندی و عرض مستمندی نزد اخوان اعتباری ندارد و در برابر هر خاستی
سر بلندی و بازخواستی دارند در عجز و اضطرار و بیچارگی خود دیده آب حسرت از جویبار دیده جاری

گردانیده دل بحزونش باتش اندوه بریان گشته عرض غائبانه بپدر فرستاده می گفت چنانچه عارف جامی رحمه الله تعالی می فرماید ؎ کجائی ای پدر آخر کجائی ✤ ز حال من چنین غافل چرائی ✤ مرا در چنگ بیهمران فگندی ✤ غزالی در کف گرگان فگندی ✤ عزیز خویش را خود خوار کردی ✤ بدست دشمنان افگار کردی ✤ بیا بنگر ببین تا در چه حالم ✤ بدست این حسودان پائمالم ✤ سهی سروی که در باغ امانی ✤ بپروردی بآب زندگانی ✤ بدست جور از بیخش بکندند ✤ بخواری برده در چاهش فگندند ✤ سر و روی از طپانچه رنجه گشته ✤ چهار ارکان نشان پنجه گشته ✤ خس و خاشاک در راهم فشاندند ✤ ز عز و جاه در چاهم نشاندند ✤ کنون در خاک و خون افتاده ام من ✤ ز دیده جوی خون بگشاده ام من ✤ اگر یک شمه از حالم بدانی ✤ بکامت تلخ گردد زندگانی ✤ نقل است که چون یوسف علیه السلام را تنگ چاه شد برادران ریسمان از دست بگذاشتند تا در چاه افتد خطاب حق تعالی در رسید که ای جبرئیل بنده مرا دریاب جبرئیل علیه السلام کمتر از طرفة العین از سدره بمیان چاه رسید یوسف را علیه السلام بر اقبال نشانده بقعر چاه سلامت فرود آورد و بر بالای سنگ سفید که از میان آب مرتفع گشته بود بنشاند و بعضی روایات آمده است که آن تختی که از برای جدوی خلیل الرحمن صلوات الله و سلامه علیه در میان آتش نمرود از بهشت فرستاده بودند جبرئیل بفرمان ملک جلیل جل و علا در قعر چاه از برای آن ماه آورده بران تخته نشاند و نیز پیراهنی بود که از بهشت برای خلیل علیه السلام آورده بودند و در آن وقت که نمرود شب برهنه کرده بود در قامت با استقامتش پوشیده بودند و یعقوب علیه السلام آنرا تعویذ ساخته بر بازوی یوسف علیه السلام بسته بود جبرئیل علیه السلام از غلافش بیرون آورده بدن مبارکش بآن بیاراست بعد ازان یوسف علیه السلام بر سنگ قرار گرفت حشرات چاه یکدیگر را ندا کردند و گفتند که بر جای خود آرام گیرید که یکی از کبار معصومان بمهمانی ما آمده است و مجموع تسکین یافته تا یوسف علیه السلام دران چاه بود از مجال خود جنبش ننمودند و جبرئیل علیه السلام دعاء فرج که در اخبار و آثار وارد شده است به یوسف علیه السلام تلقین فرموده بر مداومت بدان وصیت فرمود و از آنجا باز گشت و در روایات و تعیین این دعا مختلف آمده است و در تیسیر میگوید که آن دعا این بود اللهم یا کاشف کل کربة و یا مجیب کل دعوة و یا جابر کل کبیر و یا میسر کل عسیر و یا صاحب کل غریب و یا مونس کل وحید لا اله الا انت سبحانک اسالک ان تجعل لی فرجا و مخرجا و ان تقذف حبك فی قلبی حتی لا یکون لی هم و لا ذکر غیرك و ان تحفظنی و ترحمنی برحمتك یا ارحم الراحمین و در بعضی تفاسیر آورده است مثل کشف الاسرار و غیر آن که یوسف

علیه السلام درچاه این دعا کرد نیست اللهم یا صریخ المستصرخین یا غوث المستغیثین یا مفرج
کرب المکروبین قد تری مکانی وتعرف حالی ولا یخفی علیک شئ من امری فرشتگان از
آسمان آوازی شنیدند وهمه بغلغل افتادند گفتند خداوندا آواز بکاهی مے شنویم وندانیم دعا یسمع ما
میرسد بکار بیکار جیسی مانند ودعا بدعار الله تعالی فرمود که ای فرشتگان این آواز یوسف ست پسر یعقوب
پسر اسحاق پسر ابراهیم خلیل صلوات الله تعالی وسلامه علیهم اجمعین فرشتگان بر درد دل یوسف صدیق
علیه السلام بگریستند حوریان جنت بناله در آمدند خطاب حضرت عزت جل و علا در رسید که ای ملائکه تسکین گیرید
مصرع لطف دوست همان کند که به بود دست هیچ + گنجی سپی رنجی میسر نشود وهیچ گلے بیخاری نشگفد هیچ راحتی
بے مشقتی دست ندهد وهیچ نعمتے بی محنتی روی ننماید غزل دل زسوز عشق و داغ یار باید پرورش + چون
زر خالص که اندر نار باید پرورش + دل زنخل تن درزیر بار آمد ولیک + میوه آن بهتر که اندر بار باید
پرورش هیچکس بے خار غم یک گل ازین بستان نچید + گل میان صد هزاران خار باید پرورش + کعبه که مأمن
خائفان ست بیابان پر آفتش در راه است بهشت که مقصد مطیعانست دوزخ و پل صراط برگذرگاه است
صبح منور را شب مقدمه لشکر ست عمارت بوستان روحانی را خرابی شورستان نفسانی مقررست ای
ملائکه دولت نبوت ومنصب رسالت را از کشیدن بار بلا چاره نباشد یوسف ماه آسمان رسالت وآفتاب سپهر
جلالت ست ماه وآفتاب را گاهی غروبست وگاهی طلوع ماه گاهی بخسوف مبتلا گردد وآفتاب بکسوف ماه جمال
یوسفی بنهایت کمال رسیده است از خسوفی چاره ندارد وچون از خسوفی چاه بیرون آید بر اوج سپهر عزت جاه
بدر تمام نور خواهد بودن واز آفتاب نبوت نور وحی والهام خواهد فزودن در کشف الاسرار میگوید که چون
یوسف علیه السلام درچاه قرار گرفت چاه ظلمانی نورانی گشت وآب تلخ شیرین خوشگوار چون آب زندگانی
شد قعر چاه بیت الشرف آن ماه گشته بمرتبه ارتفاع یافت که چندانکه چشم افتد فسحت او آمد والله تعالی هفتاد هزار
فرشته بموانست وی در آن چاه فرستاد جبرئیل علیه السلام در یمین ومیکائیل علیه السلام در یسار قرار گرفتند
وآن چاه را برای که روضه خضر ای گردانیدند سبزه زاری بانواع ریاحین آراسته مزین بسبزه های نوخاسته
ای فرشتگان بغمگساری وی از منازل علوی نزول فرموده هر یک اورا به بشارتی مبشر گردانیدند چون هنگام
آن رسید که نیر اعظم درین ظلمانی مغرب متواری گردد یهودا که نسبت بیوسف علیه السلام داشت گاه گاه اظهار
شفقتے مے نمود وتفقدی می خاطر یوسف را تسلی میداد برادران را مشغول کرده فرصت را نگاهداشته خود را
بر سر چاه رسانیده ونداکرد یا اخی یوسف اخی انت ام میت یوسف علیه السلام جواب داد لافی الاحیاء
ولا فی الاموات ای متفقد احوال غریبان تو کیستی که بیچارگان را می پرسی ودر خدمت برادرانم نه ترسی یهودا گفت من برادر

توام بگو که حالت چونست و روزگارت بر چه سان میگذرد یوسف علیه السلام جواب داد چگونه باشد حال کسی
که از مادر جدا مانده و از پدر دور افتاده و بقصد برادران گرفتار گشته و بتن برهنه و بلب تشنه و بشکم گرسنه و در قعر
چاه ظلمانی بی مونس و بی یار و همدم و غمگسار بصد هزار بلا مبتلا باشد یهودا را از شنیدن این حدیث عنان تمالک
از دست رفته قطرات از دیده بباریدو در مقام عذرخواهی در آمد باری گفت یوسف من ازین معامله که
با تو برادران پیش برده اند بغایت رنجورم و از خجالت عذر آن خواستن نمیتوانم یوسف علیه السلام گفت که ای
برادر حکم خداوند جل جلاله چنین ورود یافته و قضای الٰهی سبحانه و تعالی استحکام پذیرفته و بر حکم و قضای وی اعتراض
نیست اکنون وصیتی دارم میخواهم که باین وصیت عمل نمائی اول آنکه اگر غریبی و بیکسی ضعیفی گرسنه و تشنه بینی
البته در امداد و معاونت وی تقصیر نمائی و لطف و مهربانی به نسبت با وی دریغ نداری دیگر آنکه
هر جا جوانی بینی البته از جوانی من یاد آوری و چون یتیمی بی مادر و پدر را بینی از یتیمی من فراموش
نکنی و چون غریبی بیکسی ترا پیش آید از غریبی و بیکسی من بر اندیشی دیگر وصیت آنکه چون بخانه روی
برادرم ابن یامین و خواهر دینه را سلام من برسانی و ایشان را بنوازی و در خاطر جوئی ایشان تقصیر نکنی زنهار
فضاحت احوال و کیفیت معامله برادران که با من نمودند چیزی بسمع ایشان نرسانی که نباید پدر بشنود
و بر ایشان دعای بد گوید و من امید میدارم که ازین ورطه بسلامت بیرون آیم و از برادران درگذرانم پیش
از آنکه پدر بر حال ایشان اطلاع یابد و از نظر عنایتش محروم گردند شفقت بی غایت و کرم بی نهایت مشاهده
کن که طبع کریم پیوسته تقاضای احسان کند و پاکیزه اخلاق همواره اظهار اشفاق نماید و حاصل از استماع این
کلمات فریاد از نهاد یهودا بر آمد و غوغای گریه و نفیر او بگوش سائر اخوان رسید مجموع ایشان پیش یهودا آمدند و با وی
عتاب کردند و سنگی بزرگ بر سر چاه استوار ساختند و از آنجا بازگشتند یوسف علیه السلام چون آن حال مشاهده کرد
طاقت طاقتش گسسته گشته و از تلاطم امواج محن و تراکم تاراج فتن نهایت دل شکسته شده امید از حیات برداشته
دلوای حاجت و نیاز بدرگاه واهب العطایا برافراشته چون دود او درد آکود یوسف علیه السلام بآئینه زد
آن دود فلک رسیده همای سدره ایشان را فرمان شد که از اوج افلاک بدان تیره مغاک رو د ساعتی بندیی آن
ذات کریم برد از و لاجرم جبرئیل امین علیه الصلوٰة والسلام از فراز طاق مقرنس افلاک بسطح مسدس کره خاک نزول فرمود
و در قعر چاه خود را بیوسف نموده نخست خوانچه کرامت پیش وی نهاده و بعد از ان شربت ملاطفت ارزانی داشته
خاطر انور آنحضرت را در آن چاه تاریک ببشارت فرح و سرور مبتهج و مسرور گردانید و گفت ای یوسف خاطر جمعدار
که زود باشد که بازار حاسد تو کاسد شود و شب دیجور محنت بروز موفور السرور نشاط و بهجت مبدل گردد و تو
پشت بمسند سلطنت نهاده بران برادران جفا کار در صف خدمت بر فرش مذلت باشند و نامه اعمال آن

جماعت بدیشان خوانی واخوانی بخطاهای خود معترف آیند و ذلک قوله تعالی و اوحینا الیه لتنبئنهم بامرهم هذا وهم لا یشعرون
نقل ست که چون یوسف علیه السلام در چاه می انداختند دست مبارکش بسنگی از دیوار چاه بیرون آمده رسیده
بود و مجروح گشته و از ان جهت الم تمام بیوسف علیه السلام ملحق شده از ان رو مینالید جبرئیل حال وی باز پرسیده جراحت
خویش بروی عرض کرد جبرئیل علیه السلام فی الحال معاودت نموده مقداری کافور بهشتی آورده و بر جراحت وی
مرهم ساخته تشفی تمام حاصل آمد گویند مقداری از ان که فاضل آمده بود جبرئیل علیه السلام بفرمان الهی
جل و علا آن کافور فاضل آمده را بر سر کوه قاف نهاد تا دست تصرف خلق از ان کوتاه شده و مقصود از ان
آن بود که در دنیا دردمندان مجروح خاطر بسیار خواهد بود که شبهای بدرد و اندوه بر جهت و استراحت بدارند هر سحر
نسیم گاهی بفرمان الهی جل و علا بدان کافور بهشتی بگذرد و روح و راحت کافور بهشت اکتساب نموده عرصه آفاق را
فوایح و روایح آن معطر گرداند و ساحت قلوب براحت آن مروح سازد عبیر دلپذیر جهان جان و جهان منتشر گردد که نسیم سحری
در بساط بساتین شمامه کافوری بیزد و نسیم تسنیم از خزانه جنت النعیم در فضای گلستان و صحن گلزار بر مفارق اوراق و
ازهار سوسن زر و سیم ریزد و دلهای پژمرده از آب حیات عالم ارواح ترشحه بخشد و جانهای افسرده را از شراب ناب
قدس جرعه رساند آری ارواح مکروب را راحت از نسیم سحریست اشباح مغلوب را استراحت از نسیم صبحگاهی ست
نبک نیک بی عاشقان نسیم سحری ست مفرح جانهای صادقان نسیم سحریست اوراق بر اغصان اشجار در رقص از
حرکت نسیم سحریست اورا و بر سر یره زبرجدی بی نقص از برکت نسیم سحری ست نسیم سحری نخل بندیست که چون
نقاشان در اطراف صحن چمن از اصناف سمن و نسترن هر گونه شناختی و برگی می اندازد نی زرگریست که چون
جوهریان در جواهر بر سندان هوا الضرب بیک صبا گوشوارهای از شگوفهای سازد چنانچه در عالم ظاهر صد هزار
خلعت دیبا در بر عروسان حجله گلستان می پوشاند در عالم باطن نیز صد هزار
خلعت زیبا از ورای استار غیب بمشتاقان لاریب مینماید چنانکه طالب گفته است بیت ای نسیم سحری بوی
وصالش بمن آر * تا من از شوق قفس را هم در هم شکنم * این روش چنانکه ظاهر را راحت از وزیدن نسیم سحریست
باطن را نیز استراحت از نسیم سحریست داود پیغامبر علیه السلام از جبرئیل علیه السلام سوال کرد که اوقات شب
کدام فاضلتر جبرئیل گفت علیه السلام نمیدانم الا آنکه در وقت سحر عرش در حرکت می آید و تا مستغفران
سحر را نمی آمرزند آرام نمی گیرد شیخ سفیان ثوری میگوید قدس الله تعالی روحه که حقتعالی نسیم آفریده که آنرا صبحه
میگویند در وقت سحر می وزد و اذکار استغفار بندگان تباه روزگار را بجناب قدس حضرت پروردگار جل و علا
عرض می کند و از انجا توبه قبول و وعده وصول بمهجوران زوایای هجران میرساند لخسرو الدهلوی رحمة الله تعالی
علیه ع باد آمد و زان سرو خرامان خبر آورد * در کالبد سوخته جان دگر آورد * دیدم وزهم انادل ازوزم سرمستیم

این بوسے که بودست که باد سحر آورد ؛ ای دیده فرو ریز بهر آن آب که داری ؛ کین آتش اندوه ز من دود برآورد
من آب طلب کردم ازین دیده درین سوز ؛ او خود همه یکباره خون جگر آورد ؛ و در بعضی از تفاسیر آورده
است که چون یوسف علیه السلام بقعر چاه قرار گرفت برادران از بالا آواز دادند که تا بر موت و حیات
وی اطلاع یابند یوسف علیه السلام بر مظنهٔ آنکه شاید ازین فعل ندامتی در دل ایشان پدید آمده باشد ازین
معامله پشیمان گشته باشند جواب داد چون حیات وی دانستند سنگی عظیم آوردند تا بر سر وی فگنند یهودا پیش
آمده دست ایشان بگرفت و از افگندن سنگستان منع فرمود و تذکار عهد قدیم شان نمود و گفت اورا
قعر چاه چندان بقاے نخواهد بود بقتل وی مبادرت اکنون جهتی ندارد و بدانکه علما را در افگندن
یوسف علیه السلام در چاه اقوال ست بعضی گویند که سبب آن بود که عاقبت کار وی
چون بسلطنت و فرمانروائی مصر گشته بود و از لوازم پادشاهی ست بحبس و زندان حکم فرمودن خواست که احوال
اورا مبتلا بچاه گردانیدند تا از احوال محبوسان غافل نماند و بر درد دل دردمندان بخشاید و در حسن القصص
امام قشیری رحمة الله تعالی علیه آورده که آن چاه را شداد بن عاد کنده بود و هزار و دویست سال از
حفر وی گذشته و در زمان مردی بود که بدین نبی علیه السلام ایمان آورده بود و وی نیز مسمی بیهودا بود و در صحف
شیث پیغامبر علیه السلام واقعهٔ یوسف علیه السلام مذکور بود و بمطالعه این مرد مسمی بیهودا رسیده بود و مستجاب
الدعوة بود و از بسیاری اشتیاق بملاقات یوسف علیه السلام دعا کرد اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْاَلُکَ اَنْ
تُؤَخِّرَنِیْ وَلَا تَقْبِضْ رُوْحِیْ حَتّٰی اَرٰی یُوْسُفَ عَلَیْهِ السَّلَامُ حق تعالی دعاء وی اجابت فرمود هاتفی
مر او را گفت ترا در چاه شداد بن عاد متوطن میباشد تا بوقت رسیدن یوسف علیه السلام که موعد ملاقات
وی با تو آنجا خواهد بود یهودا آن چاه موعود را صومعه خود گردانید هر روزی یک انار از باغستان عالم غیب
برای وی بفرستادند و قندیل از انوار ملکوت از برای او افروخته بودند که محتاج بچراغ و روغن نبود گویند
مدت هزار و دویست سال در قعر آن چاه انتظار بقدوم یوسف علیه السلام می برد و بعد از آنکه یوسف علیه السلام
بچاه نزول فرمود یهودا یوسف را علیه السلام بر سینهٔ خود منضم ساخته نفسی سرد برآورد و گفت طال شوقی الی لقائک
یا حبیبی و ریحانة قلبی ای یوسف زینهار که از برادران خود شکایت نکنی که حق تعالی ایشان را وسیله وصول ما و تو ساخته
و چون بکمال شوق ما بوصال تو دانسته سبب ملاقات ما با تو گردانیده بعد ازان گفت [illegible] جان بداد اما
مراجعت اسباط بملازمت پدر بزرگوار علیه السلام و آگاهی یافتن یعقوب علیه السلام ازین واقعه
هائله آورده اند که چون برادران یوسف را علیه السلام بچاه افگندند از انجا مراجعت نموده بخیمه خود فرود آمدند و بزغاله
کشتند و پیراهن یوسف را علیه السلام بخون ملطخ ساختند بعد ازان ساعتی تاخیر کردند تا بیگاه [illegible]

ف در داستان نمودن یوسف علیه السلام در چاه اقوال

آنگاه بسوی خانه توجه نمودند و معهود چنان بود که قبل از غروب آفتاب اسباط از سیر و شکار بمنزل باز
می آمدند چون رجوع ایشان این نوبت بعد از غروب آفتاب افتاد خاطر یعقوب علیه السلام
مشوش گشته کنیزک خود را که صفرا نام بود او را گفت دستم بگیر تا باستقبال فرزندان بیرون روم و
ببینم که موجب دیر آمدن ایشان چیست و یعقوب علیه السلام از خانه بیرون آمده مسافتی قطع فرموده
بر بالای تلی بر آمده ایستاده دو دیده بر راه نهاده و بر امید باستقبال جمال یوسف علیه السلام صفرا را فرستاده
انتظار میکشید تا از کجا آن نور چشم را که از مردمک چشم در پایده است از دور ببیند و در آئینه جمال او صورت حال از غم چشم نکو
مشاهده کند منتظر آنکه تا مردم دیده بچشم خانه باز آید و جان رمیده بجانب چشم جگرگوشه گراید و منهیان بارگاه تقدیر بر
گوش ضمیر او میگفتند که بیت بیرون ز کفایت تو کار دگر ست ٭ در عالم غیب اختیاری دگر ست ٭ ای
یعقوب در پرده تقدیر نوای ساز کرده اند که زیر و بم آن برادران تدبیر محرم نیست و نقشهای انگیخته اند که نقاشان
گنبد خانه افلاک را قلم فهم و ادراک در تصویر آن نقوش از کار بیکار گشته گنجهای حکمت در ضمن رنجها و تعبیه کرده اند
و نوشهای لذت وصال در بن نیشهای محنت فراق باز بسته اند و چون انتظار از حد گذشت و تیرگی شب
بنهایت انجامید یعقوب علیه السلام را اضطراب زیادت گشت گفت ای صفرا ازین سودا رخسار دلم چون
شفق پر خون ست و چشم چون خلق در انتظار و قلق سفید گون خاطرم چون بنات النعش متفرق ست و باطنم
چون آئینه خورشید متزلزل آری قاعده مهربان سراپرده قرب آنست که آنچه بر سبیل تفصیل در مستقبل معلوم
خواهد شد دل مستغرق در حال بر سبیل اجمال بران گواهی میدهد **القصه** در اثنا غلبه مادهٔ سودا یعقوب
علیه السلام بصفرا التفات فرموده گفت ای کنیزک فرزندان مرا ندا کن باشد که پیش از ملاقات صدای
ایشان بشنوم و بجواب روح افزای مستلی و بهره مند شوم صفرا حسب فرمان فریاد بر آورد که ای اولاد یعقوب
آنچه والد بزرگوار انتظار قدوم شما است بشتابید و خود را بوسی برسانید و اسباط را نعرهٔ صفرا بگوش آمد مانند خروس سحر
در خروش و فریاد شدند و جامها را بسان صبح کاذب چاک زدند و خاک بر سر افشاندند و آواز دادند ای صفراه و نفیر برآوردند یعقوب علیه السلام گفت ای کنیزک آنچه فریاد ست و سبب این ناله و نفیر چیست صفرا گفت از
صدا این ندا و نوای این غوغا چنین مفهوم میشود که برادران در فراق یوسف مینالند و بر جدائی او میزارند تا
این خبر موحش از صفرا استماع فرمود صیحه کرده در افتاد و بیهوش گشت **مصرع** بی تو چکنم من دل سوخته را ٭
دیده تیر هجر بر دوخته را ٭ **انصاف** بده که سخت مشکل باشد ٭ بی تو دل و جان با تو آمیخته را ٭ چون کنیزک
بیهوشی یعقوب علیه السلام مشاهده کرد فریاد بر آورد که ای فرزندان بشتابید تا دریابید پدر ببینید که دلش باللهاب
نار فراق سوخته و تنش بسموم غموم هجران فراق افسرده گشته بعد از استماع این مقال متعاقب ایشان فرزندان

رسیدند و پدر عزیز را بخاک تضرع افتاده دیدند بهوا انجدمت پدر مبادرت نموده پیش رفت و سر
مبارکش را از خاک برداشته برکنار نهاد و زبان عتاب بنسبت برادران بگشاد که اینچه بود که ما کردیم آب روی
خویش در پیش پدر بریختیم و خاک حیرتی برفرق خود بختیم برادر را در چاه انداختیم از کدام عاقل این نوع کار از کردار
ظاهر شده و کدام متفطن باشال این فعال قیام نموده پدر را برداشته بوثاق آوردند و آنشب همه شب
یعقوب علیه السلام بیهوش بود و چون نسیم سحر وزیدن آمد و سلیمان صبح از برای دفع عقوبت شب بر تخت
مشرق برآمدن گرفت اندک افاقتی بحضرت یعقوب علیه السلام روی نمود بجانب فرزندان نظر کرده گفت
ای عزیزان نور چشم من کجاست و مردمک دیده ام را چه شد که ناپیداست رباعی سروی که بباغ جان
روان بود کجاست ✤ آن گل که چراغ بوستان بود کجاست ✤ من میروم از جهان خبر باز دهید ✤ کان
یار که در تنم چون جان بود کجاست ✤ وقوله تعالی وجاؤا اباهم عشاء یبکون و آمدند نزد
پدر خویش شبانگاه گریان نشین و عشاء آخر نهار را گویند تا به نیم شب یبکون اینجا معنی حال واقع شد اگر گویند حکمت
در شب رفتن ایشان چه بود جواب آنست که تا بر اعتذار دلیر باشند که در روز شاید حیا ایشان را مانع آمدی از
عذر دروغ کشف و اینجا گفته اند لا تطلب الحاجة باللیل فان الحیاء فی العین ولا تعتذر بالنهار فتتلجلج ملتفی
الاعتذار فلا تعتذر نفی اتمامه یعنی چون حاجت از کسی خواهی به شب بخواه که حیا در چشم ست تا چون دو چشم در برابر یکدیگر
افتد یکی را شرم آید یا سائل را تا ترک خواهش بشب بروز کند و یا مسئول عذر را تا سائل را نومید باز نگرداند و چون عذر
خواهی بشب خواه تا زبانت از کار باز نماند و عذر خود تمام کردن توانی لاجرم بشب آمدند و با همه گریان آمدند و بزرگان
گفته اند گریستن مردم تخصیص چون متهم بکذب باشد نشان خیر نباشد و در خبرست که چون نفاق مرد بکمال
رسد مالک شود هر دو چشم خود را تا بگرید هرگاه که خواهد موکش مجاهد از شعبی نقل میکند رحمه الله تعالی که زنی
نزد شریح قاضی رحمه الله تعالی گریان آمد شعبی گفت یا ابا امیه درین مسکین نگاهی کن که چگونه میگرید شریح
گفت برادران یوسف را نشنیده که چگونه میگریستند و حال آنکه در باره برادر ظلم کرده بودند و عذری
بدروغ برهم بافته بودند و این بیت ایشان فرموده شعر اعز لدی من سلع بکاء و حلقه ✤ ام الحیة البیضاء
الملتف مطلقه ✤ فان بنی یعقوب جاؤا اباهم ✤ عشاء هم یبکون زورا و مخرقه و گفته اند که گریه ایشان
بحقیقت بود نه بمجاز نسبه معنی یکی آنکه پیری یعقوب علیه السلام دیدند و اندوه و حزن وی در درجه اعلی
مشاهده کردند و دانستند که او را در غم و بلای صعب افگندند دوم آنکه کودکی و بیگناهی یوسف علیه السلام یاد
آوردند سوم بر کرده خویش پشیمان شدند و اصلاح کار نمیتوانستند نمود از جهت محزون مجروح گشته میگریستند
بولر باب اشارت را درین آیه لطائف ست لطیفه اولی قوله تعالی وجاؤا اباهم عشاء یبکون

چهار کلمه است و در هر کلمه فائده است اول فرمود جاؤ یعنی آمدند اشارت آن ست که هر چند بندهٔ گناهگارے
و تباه روزگاری بکار آمده باشد شیاشد که پیش ازانکه او را بدرگاه آرند خود بیاید که فرق ست میان آنکه خود بیاید
تا او را بیارند آنکه خود می آید امید عفو ست و آنکه او را بیارند بیم عقوبت تحقیقاً این دو صورت حال
شاید یکی آنکه چون بندهٔ از گناه در وقت فراغت و عافیت توبه کند چنانست که خود آمده باشد چون از بیم بلا و
خوف ابتلا از گناه ایستاد اینجا چنانست که او را موکلی فرستاده بدرگاه آورند صورت دیگر آنکه چون بنده در ایام
حیات و صحت بجناب قدس حضرت عزت جل و علا باز گردد گویا خود آمده است و چون موکل قُلْ يَتَوَفّٰكُمْ مَلَكُ
الْمَوْتِ الَّذِيْ وُكِّلَ بِكُمْ بر سر بالینش فرستند و تلاطم امواج محن و فتن متعاقب گردد بندهٔ ایخال بجناب حضرت
ذو الجلال جل و علا باز گردد خطاب آید که الآن وقد عصیت من قبل نقل ست که در عهد امام حسن
بصری رحمة الله تعالی علیه جوانی بود خرمن طاعت سوخته و علم معصیت برافروخته عمر شریف در پی هوای
نفس گذرانیده و روح پاک را مغلوب نفس دنی گردانیده در اثنای این معامله بعرض مرض گرفتار گشته عزیمت
توبه در باطن مصمم گردانید زبان بمعذرت بکشاد گفت الٰهی قلبی عثرتے من ضرعنی فانی لا ارجو غیرک فانی
لا عوذ خداوندگناهان من نابوده انگار و ازین افتادگی برآر دیگر گستاخی نکنم و بافعال ناپسندیده معاودت
ننمایم حق تعالی مر او را شفا کرامت فرمود باز اسباب معصیت ساخته و بنیاد توبه و انابت برانداخته قاعدهٔ
قدیم بنیاد نهاد و سنت سیئه فسق و فساد بر طریق ماضیه احیا کرده کرت دیگرش باز به پنجهٔ بیماری گرفتار کردند و
در شکنجه درد و علت باز طراز آوردند باز از طریق نیازمندی بجناب قدس خداوندے جل و علا مراجعت نمود
تمهید مقدمات توبه پیش آورد حق تعالی بلطف عمیم از آن مهلکش رهانیده و بصحت و فراغت قریب گردانید
باز همان معاملت قدیم آغاز نهاد و دیگر باره سر بر بستر ضعیفی و بیماری نهاد برادرانش بخدمت امام حسن بصری
رحمة الله تعالی علیه آمدند عرض حال آن جوان کردند گفتند یا امام آن جوان که گستاخی که کرات بصیقل موعظت
آئینه زنگار خورده دلش را بصقال موعظه صیقل میزدود دیده او باز بدم وساوس شیطانی و هواجس نفسانی
تیره گردانید اکنون در عرصهٔ هلاکت در آمده و اجلش نزدیک رسیده هیچ امکان دارد که قدم رنجه فرمائی و بر سر
بالینش آئی شاید بنفس شریف آثار سعادتش پدید آید و ابواب قبول بر وجوه اعمال بکشاید امام اجابت فرموده چون
بدر خانه آن جوان آمد مادرش باستقبال آمد عذر قدوم شریفه امام معروض داشته می گفت چون تو پاکی را این
ناپاک چه آشنائی مخلصان را با مفلسان و صادقان را با فاسقان چه نسبت امام گفت ای پیرزن دل
خوش دار و روز نامهٔ رجا از دست مگذار که رحمت خداوندی جل و علا بیشمار است و دریاهای لطف و کرمش
بیکرانه امید چنانست که از وے درگذارند بعد از آنکه امام بر سر بالین جوان نشست جوان چشم بکشاد

امام را بر سر بالین خود دید آب حسرت در دیده بگردانید امام فرمود ای جوان در توبه بسته نیست از معاملات
ناپسندیده خود باز گرد جوان گفت من برین درگاه بی اعتماد شده ام بارها توبه کرده ام و بار شکسته اکنون من
سخن توبه گفتن نمی آرم اگر شما قدم شفاعت پیش می نهید و اثر قبول مشاهده میفرمایید من خود توبه آماده دارم امام
بجانب آسمان توجه نمود و واقعه جوان و توبه وی معروض جناب قدس گردانید جل و علا هاتفی آواز داد جَرَّبْنَاهُ
مِرَارًا وَوَجَدْنَاهُ كَذَّابًا بارها او را آزموده ایم و او را بیوفا یافتیم چون امام این سخن از زبان غیب بشنید از سر
بالین وی برخاسته بیرون آمد بیچاره جوان از سر حسرت روی سوی مادر کرد و گفت ای مادر ظاهر را
بمعصیت آلوده ام و باطن را از خبث شرک و لوث کفر بیزار است و در ایمان صادقم و بکمال کرمش واثق اکنون
وصیتم با تو آنست که چون مرغ روح من از قفص قالب پرواز کند روی مرا بر خاک نهی و موی سفید خود
بگشائی و مرا از حضرت حق سبحانه و تعالی در خواسته نمائی شاید که از گناه من درگذرد و مرا ببخشد جوان چون
وصیت بتقدیم رسانید قالب تهی کرد پیرزن وصیت بجا آورده رنجیده آوازی شنید ایتها المراة ان الله
تعالی قد رحم ولدک و وهب لک ذنبه **لطیفه** دیگر فرزندان باهم می گوید حق سبحانه و تعالی که هر چند به نسبت
با پدر بیوفائی نمودند و در جفاکاری می فرزندان اما هنوز نسبت پدر فرزندی میان شان قائم بود و هنوز پدر
پدر ایشان بود و ایشان فرزندان وی کذلک بنده عاصی هر چند طریق جفاکاری ورزد همچنان حضرت خداوندی
جل و علا خدای وی باشد و وی بنده او و این نسبت میان منقطع نگردد نقل است که مردی نزد حضرت
رسالت آمد صلی الله تعالی علیه و سلم گفت یا رسول الله صلی الله علیه و سلم شما را ادعیه و اوراد بسیار است که
مرد عاجزم استحضار آن بتمامی نمیتوانم میخواهم که بتعلیم یک کلمه مرا از همه مستغنی سازی یعنی کلمه بیاموزی که چون
بگفتن آن مبادرت نمایم چنان باشد که از روی ثواب که بهمه دعاها شما مستفید گشته باشم فرمود بگوی
اَللّٰهُمَّ اَنْتَ رَبِّيْ وَاَنَا عَبْدُكَ ترا همین کلمه کفایت است آن مرد عجمی بود ضبط آن کلمه نتوانست نمود شب
و روز این کلمه برعکس می گفت چنین می خواند اَللّٰهُمَّ اَنْتَ عَبْدِيْ وَاَنَا رَبُّكَ و بهر بار بر زبان میراند و زلزله در
ملکوت می افتاد ملائکه از سیاست این گستاخی و جهالت میترسیدند روزی جبرئیل علیه السلام آمد و گفت
یا رسول الله صلی الله تعالی علیه و سلم این درویش عجمی را کلمه چند تعلیم فرموده و وی بر حقیقت معنی اطلاع
نیافته بر وجهی ادا می کند که صاحب شرع تکفیر وی مینماید حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم آن مرد را طلبید
سبق وی باز پرسید گفت یا رسول الله صلی الله تعالی علیه و سلم بتعلیم شما بغایت شادم و دل بر ثواب جزیل
آن نهاده ام و هر دم باین کلمه تکلم مینمایم که اَللّٰهُمَّ اَنْتَ عَبْدِيْ وَاَنَا رَبُّكَ حضرت رسالت فرمودند که ای مبهم
تو میگوئی عکس آنست که من بتو تعلیم کرده ام زنهار دیگر چنین نگوئی که کافر گردی آن درویش بغایت

مجروح گشت و غم گذشتها بروی مستولی شد و گفت یا رسول الله مدتی نادانسته کفر میگفتم و آن را عین ایمان می
پنداشتم اکنون تدارک آن چگونه نمایم خواجه علیه الصلوة والسلام درین باب متامل شدند جبرئیل علیه السلام
آمد که حق تعالی میفرماید که بر من غلط تو روا است بر من ست که من نظر بر دل بنده دارم اگر سهوی بر زبان
وی گذرد و دل وی بر حقیقت مستقیم باشد ما آن خطای او را بصواب برداریم بمنتهای همتش برسانیم اشارت
دیگر نیز در کلمه ابراهیم اگر کسی سوال کند که فرزندان با وجود آنکه با پدر خود جفا کردند و زیادت ازین کدورت ممکن
نیست که بخاطر پدر رسانیدند بکدام روی پیش پدر آمدند حق تعالی جواب داده میگوید که پیش پدر خود آمدند برفتند تا همه
دانند که اگر فرزند فرمان بردار باشد یا بعقوق ورزد نسبت پدری و فرزندی در میان ایشان باقیست پدر این
را از و چاره است و نه او را ازین گزیر چندانکه از پدر فرزند ترک ادب می بیند بر پدر واجب است که از مکرم ازوی
در نچیند و در اصلاح امور و تفقد احوال وی اهمال روا ندارد والتقریب ظاهر لطیفه دیگر نزد عشاد اشارات
با آنکه فرزند هر چند طریق جفا سپرد و بر خلاف فرمان پدر بسبیل عقوق مسلوک دارد و در همه روز بلهو و لعب پردازد
و با وجود اوامر و نواهی پدر التفات ننماید چون طلیعهٔ آفتاب چهره جهانتاب در نقاب حتی توارت بالحجاب
از نظر اصحاب محجوب گرداند و عشاء ظلام تیره فام شام آئینه هوا را در غلاف ظلمت متواری سازد کودک
از بازی ملول گشته گرسنه و تشنه روی بخانه پدر آرد پدر نیز هر چند از وی کوفته خاطر باشد در بر روی وی نه بندد
و شفقت و احسان درباره وی دریغ ندارد و کذلک عاصیان تباه روزگار که تمامی روز عمر بعصیان و نسیان و مخالفت
فرمان گذرانیده اند چون آفتاب حیات روی بمغرب ممات آرد و عالم تن را جهان بدن به ظلمت موت تاریک
موت ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ پذیرد و بندگان نافرمان گناهگار از معاملات خود شرمسار بدرگاه پروردگار
خود آرند که إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَإِلَيْنَا الْمَصِيرُ تا اگر فرشتگان گویند که این بنده با وجود این همه
نافرمانی بکدام وسیله وی رو بجناب قدس خداوندے آورده در جواب ایشان فرماید که این بنده بنده
ماست و ما خداوند او در مردگی و زندگی ما ناگزیر او بدرگاه ما بیاید بچاره و اگر ما نیز ابواب سعادت و قبول
بر روی وی نگشایم بر روی کی کشایم نقلست که روزی امام انام حسن بصری قدس الله تعالی روحه در راهی
میرفت کودکی را دید که بر سر راه نشسته بود میگریست گفت ای کودک سبب گریه تو چیست گفت ای امام مسلمانان
مادرم از خانه بیرون کرده است و هر جا که میروم هیچکس مرا بار نمیدهد امام همانجا نشست و بر موافقت کودک او
در گریه در آمد و گفت کودکی را که مادر میراند هیچ جا بار نمی یابد کسے را حضرت جل جلاله عیاذا بالله براند کجا بار یابد
بعد از آن امام خواست که از وی در گذرد و برود کودک دست در دامن امام زد و گفت یا امام المسلمین چه شود
اگر شفیع من گردی مادر از من راضی شود امام دست کودک را گرفته بدر سرای مادر آمد و زبان شفاعت بکشاد تا او فرزند

خشنود شود مادر کودک گریان شده گفت یا امام نعم الشفیع انت اما پیش از تو نیز شفعا آمدند یا اولاد ناکباد نا این
فرزند مرا شفاعت کرده اند ای امام مسلمانان مدتیست که او را از بازی منع میکنم منزجر نمیشود اکنون ای شیخ وقت
باش که اگر دیگر بی اجازت من از خانه بیرون آید و ببازی اشتغال نماید از وی علاقه مادر فرزندی قطع کنم شیخ
گفت بلی چنین باشد گفت یا امام بر مضمون آنچه گذشت مکتوبی ثبت فرمائی تا دیگر با کودکان بازی نکند و اگر
کند وی فرزند من باشد و من نه مادر وی امام مکتوبی بنوشت مادر دست کودک گرفته با خود بخانه برد ساعتی
امام در گوشه منتظر نشست ناگاه دید کودک از خانه بیرون دوید و با کودکان بمجلس ببازی مشغول گشت مادر
از وی روی برکشید و در بروی وی در ببست چون کودک از بازی باز پرداخت و کودکان هر کدام روی بخانهای
خود نهادند او تنها بماند بدر خانه مادر آمد هر چند در بکوفت مادر نگشاد روی بدر سرای هر یک از اهل محله نهاد و درد
دل خود با یکی یک بیان کرد از یجا نیز هیچ در وی نگشود متحیر فرو ماند باز روی بجانب خانه مادر خود نهاد هر چند
در زد فتح الباب میسر نگشت گفت ای مادر اگر در سرای بیگانگان بار نیافتم روی بازگشتن داشتم اکنون
ازین در روی بازگشتن ندارم و از سر درد و سوز گریه و ناله آغاز کرده و روی بر خاک نهاده در خواب شد مادر
از سر بام منتظر احوال فرزند می بود تا احوال وی بر چه منوال میگردد چون دید فرزند عزیز وار روی بر خاک
رهگذار بخواری و انکسار نهاده خود را از بام فرو انداخت و سر فرزند از خاک مذلت بر داشت و گرد راه از روی
جگر گوشه بگوشه مقنع خود پاک کردن گرفت و کودک همچنان در خواب چون از خواب بیدار شد نظرش بر جمال مادر
افتاد گفت ای مادرم اگرم آب و نان ندهی روا دارم و اگرم گوشمالی دهی سزاوارم اگرم دیگر به و سوز و گداز
داری باک ندارم همین درخواست که مرا از درگاه خود بدر غیر نفرستی امام حسن چون واقعه مشاهده کرد جامه بر تن بدرید
و گفت مرا ازین معاملت دو چیز معلوم شد یکی آنکه بنده را بجز درگاه خداوندی جل و علا در دیگر نیست و دیگر آنکه
علاقه محبت میان محب و محبوب بهیچ چیز منفک نمی گردد لطیفه دیگر فرمود میگوئی بزرگان گفته اند که گریه هر چند
دروغی بود خالی از فائده نبود بار ی کم انسان آشنا و بیگانه بروی رحم کنند نقل است که یحیی ابن زکریا علیهما
السلام ابلیس را روزی گریان دید شفقتش بجنبید گفت ای بیگانه چرا میگریی و با این زاری چرا مینالی گفت چندین
هزار سال حلقه بدین در زدم با مید آنکه در بروی من باز کنند آخر ندا آمد که بار نیست گفتم تا کی گفتند تا هرگز یحیی را
علیه السلام دل بر احوال وی بسوخت دعا کرد که الهی این بیگانه بدین زاری میگوید چه بود اگر در آشتی بگشائی
و توبه قبول فرمائی خطاب آمد که ای یحیی وی بدروغ میگرید میخواهد که بیگانه بفریبد اگر خواهی تا بدانی بگوئی تا
بر سر قبر آدم علیه السلام رود و خاک او را سجده کند توبه اش قبول کنم و ابواب صلح بر روی وی بگشایم یحیی علیه السلام
بجانب وی آمد و بشارت آورد و گفت مژدگانی بر تو د کار روح بصلاح داند ابلیس گفت چه میباید کرد گفت

حق تعالی میفرماید که ویرا این انقلاب بواسطهٔ آدم افتاد گفتم اورا سجده نکرد اکنون غرض از آن آنست که قبر وی
را سجده کنم تا باز بمقام خود باز آید گفت ای یحیی آنکه آدم زنده بود و بر مسند اعزاز و اکرام تکیه زده بود اورا سجده
نکردم اکنون که مرده و زیر خاک پوسیده کی سجده کنم ندا آمد که ای یحیی دانستی که گر بهری در دروغ بوده است ما رجوع
بقصهٔ مذکوره آورده اند که چون اسباط گریان بنزد پیر کنعان علیه السلام آمدند آنحضرت بعد از انا فنا از عزیزان
پرسید که قرة العین من کجاست که با شما همراه نیست مجموع متفق الکلمه گفتند قَالُوا يَا أَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ ای بابا
برفتیم تا تیر اندازیم و اسپ تازیم وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا و بگذاشتیم یوسف را نزد رختهای خویش فَأَكَلَهُ الذِّئْبُ و
پس اورا گرگی بخورد وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا و تو راست گو ندار ما را وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ و هر چند راست گو
باشیم **سهٔ** و بدانکه علما را در استباق اقوالست بعضی گویند مراد ازین تیر انداختن ست و اصل در اطلاق
این لفظ بر رمی آنست که تیر انداختن از برای امتحان ست تا کدام تیر سبقت میگیرد از دیگری و بعضی مراد آن
تاختن ست تا کدام پیشین گیرد بران دیگری و سدی و مقاتل گویند رحمهما الله تعالی مراد تعدو ست و بعضی
دویدن و بر یکدیگر پیشین گرفتن **سهٔ** اگر کسی پرسد که دویدن بر یکدیگر سبقت گزیدن چه مناسبت از دبامردان
بالغ که این نوع افعال مناسب احوال اطفال ست که ملائم او ضاع کودکان جواب آنست که در میان آن قوم که اکثر مرا
بودند که این نوع معاملات از اهم مهمات می بود تا اگر گرگی از رمهٔ ایشان گوسفندان بربایید در عقب وی توانند
دوید و گوسفند از چنگال وی بیرون توانند آورد پس بنا برین تقریر ایشان از برای ممارست در دمان در دویدن با
یکدیگر مسابقت نموده اند قوله تعالی وما انت بمؤمن لنا ولو کنا صادقین حاصل کلام آنست که تو مارا التصدیق نمی
کنی هر چند که ما راست میگوئیم **نقلست** که چون فرزندان این بهانه بسمع یعقوب علیه السلام رسانیدند از غایت
صعوبت این امر و سوزنت و شدت فراق یوسف از سر سوز و گداز آهی بر کشید و باز مدهوش گشت **غزل**
در فراق یار گر آه از دل و جان بر کشم + صد علم زین آتش دل از فلک برتر کشم + یوسفم رفته زپیش خون او بر
پیرهن + وقت آنست ای رفیقان کمین دامان در بر کشم + ابجد الوح صبوری شوم از سر خوانا بهٔ چشم + رشحهٔ از
نوک مژگان بر خطی و دفتر کشم + نغمهٔ زین نوحه اندر گوش مه خوانم فرود + سرمهٔ زین ماتم اندر دیدهٔ اختر کشم + خسرو اهل
فراق اکنون منم در ملک هجر + چتر عباسی ز آه خویشتن بر سر کشم + بعد از ان فرصتی که فی الجمله بخود باز آمد پرسید که ای
فرزندان کجائید و چنین مدهوش چرائید گفتند در منزل کرامت نزول فرموده اید و در مستقر عزت خویش آسوده اید گفت
یوسف من کجاست گفتند غائب و ناپیداست یعقوب علیه السلام فرمود که چون یوسف علیه السلام غائب ست
پس حاضر کیست **رباعی** در دست من آن زلف دو تو بایستی + عالم همه چون رخش نکو بایستی + از گلبن وصل
رنگ و بو بایستی + اینها همه هیچ نیست او بایستی + گویند که از میان اسباط روبیل اقبال نموده گفت یا ابها

بیان آمدن برادران [illegible] یعقوب علیه السلام

الوالد جزاک الله عن یوسف خیر الجزا ای پدر ما به تیر انداختن و اسپ تاختن مشغول بودیم و یوسف را
علیه السلام نزد متاع خود نشانده که گرسنه گرگی قصد آن معصوم کرده تن نازنین او را لقمه حوصله خود گردانیده
یعقوب علیه السلام این هیبت این سخن و صعوبت این واقعه آنکه نعره زد و چون مصروعان طپیدن گرفت
رباعی ما زمن نگی بر جگری ریش آمد * تیری بدلم زان بت بدکیش آمد * بیچاره دل بی سر و سامان مرا
از هر چه بتر سید همان پیش آمد * آنگاه برادران پیراهن خون آلوده که گواهی بر صدق قول خود از پیش ترتیب
کرده پیش یعقوب علیه السلام آوردند گفتند ای پدر بزرگوار نشانی از یوسف علیه السلام برای تسلی خاطر شریف
آورده ایم و نیز گواهی است بر صدق قول ما چنانچه حق تعالی ازان خبر فرمود وجاءو علی قمیصه بدم
کذب ای ذی کذب بمعنی مکذوب فیه کالشقر یاد به الموثوق به للمبالغه و آنرا خون دروغ خوانند زیرا که
خون بزغاله بود و آنرا خون یوسف گفتند نقل است که چون پیراهن نزد یعقوب علیه السلام آوردند
یعقوب ع آن پیراهن را پیش خود طلبید و آنرا ببوئید و گفت این بوی خون فرزند من نیست بگوئید که با فرزند من چه
کرده آید گفتند گرگ ای پدر خورد او را گفت سوگند بخدای جل و علا که گرگی ازین حلیم تر ندیده ام که فرزند مرا او
درون این پیراهن بخورد چنانچه این پیراهن پاره نشود من این گرگ را یوسف از شما مهربان تر می بینم همین گرگی
گواهی میدهد که این سخن خلاف واقعه است اگر راست میگوئید آن گرگ را بحضور من آرید تا کیفیت واقعه
از وی معلوم کنم ایشان بصحرا رفته گرگی بدست آوردند و دهانش را بخون بیالودند و بنظر یعقوب علیه السلام
آوردند و بخون یوسف علیه السلام آن گرگ بیگناه را متهم ساختند یعقوب علیه السلام بجانب گرگ نگاه میکرد
فی الحال آب از دیده آن گرگ روان شد یعقوب علیه السلام روی بجانب آسمان کرد و گفت الهی سیدی اسالک
بحق جد ابرهیم خلیلک و اسحاق ابی ذبیحک و اسماعیل عمی صفیک ان تطلق لسانی هذا الذئب بالکلام
از حق تعالی درخواست نمود گرگ را با وی بسخن درآورد وحی آمد که ای یعقوب دست بر سر گرگ فرود آر و دیگر
هر چه از وی سوال کنی جواب تو گوید و چون یعقوب ع دست بر سر وی فرود آورد از وی پرسید که ای گرگ گرگ گفت
لبیک لبیک یا نبی الله گفت یعقوب علیه السلام از تو سوال کنم و ترا سوگند میدهم بدان خدای که ترا با من بسخن
درآورده که راست بگوی تو ئی که ثمرة الفواد و قرة العین مرا خورده گرگ بزبان فصیح گفت السلام علیک
یا نبی الله معاذ الله که از من این فعل قبیح صدور یافته باشد و چون ما را مجال آن نیست که بحوالی گوسفندانت
آمده در اغنام تو تصرف نمائیم چگونه قصد فرزند عزیزت توانم نمود و بخوردن او مبادرت توانیم جست و حال آنکه
لحوم انبیا بر ما حرام مطلق است آزار خاطر شریف شان در مذهب ما گناه عظیم و خطای فاحش پرسید که اکنون اینجا
از کجا افتادی و بچنگ فرزندان من چگونه گرفتار گشتی گفت من گرگ پیر ضعیفم و در صحرا زمین میباشم برادر خود ضایعی

داشتم به بیت المقدس آمده است من در طلب وی باین دیار گذری کرده ام بمن رسید که ترا
مصیبتی چنین افتاده است مرا واجب شد که بعزا پرسی تو بیایم اکنون قصد طلا زمت داشتم که فرزندانت
مرا گرفته نزد تو آورده اند ای یعقوب من گوسفند ترا از فرزند خود دوستر میدارم بفرزند ارجمند تو هرگز گزند
نرسانم بعد از ان گرگ روی باولاد یعقوب علیه السلام آورد و گفت ای اولاد یعقوب است گوئید که شما آنجا
حاضر بودید و بعین الیقین دیدید که من یوسف را خورده ام و چون الشان فصاحت گرگ را مشاهده کردند از
نصیحت خود اندیشیده گفتند ما ندیدیم که یوسف تو خوردی ولیکن چون او را گرگ خورد در ان حوالی تو بودی که
سیر میکردی گمان بردیم که این پنجه زدنی تو کرده باشی گرگ زمین خدمت بوسیده گفت یا نبی الله من غریبم
و بجهت تفقد احوال برادر درین دیار افتاده ام چون بیگناهی نزد حضرت ظاهر شد اکنون اجازت فرمای
تا بوطن خود باز گردم یعقوب علیه السلام از سخن گرگ متاثر شد روی بفرزندان آورد گفت گرگی از صعفان
صحرا بین از برای تفقد احوال برادر رضاعی خویش به بیت المقدس میرود و صعوبتها بسفر اختیار میکند و شما بدست
برادر نسبی خود را ضایع میکنید و بهلاکش میسپارید گرگ روی خدمت بر زمین نهاده رخصت طلبید بعد از ان یعقوب
علیه السلام از گرگ پرسید هیچ دانی که فرزند من مرده است یا زنده گفت دانم گفت چرا نمیگوئی گفت از پیغمبری معزول نشده چرا
از جبرئیل علیه السلام نمیپرسی یعقوب فرمود که پرسیدم جواب شافی نگفت گفت چون جبرئیل بافشای این
سر مامور نیست مرا چه زهره و یارای که توانم کشف این سر نمودن و پرده اندوه این بزرگی کشودن یعقوب
علیه السلام بشنیدن این سخن از خود برفت و بیهوش شد بعد از ساعتی که بخود آمد آنگاه یعقوب علیه السلام گفت با گرگ که چه
شود که در جوار ما قرار گیری و بصحبت ما مونست جوئی تا من از فراق پسر بناز کنم و تو در هجران برادر سوگواری نمائی گرگ روی
مسکنت بر خاک تواضع نهاده گفت یا نبی الله خدمت تو کیمیای سعادت است اما مرا فرزندگانست که معیشت ایشانرا
بازبسته است بحضور من آنگاه یعقوب علیه السلام مرا او را رخصت داده بوطن خود مراجعت نمود صاحب تکمله اللطایف
می آورد چون گرگ از پیش یعقوب علیه السلام بیرون آمد بر بالا تلی بر آمد فریاد کرده که ای ابنای جنس اگر فرزند
یعقوب علی نبینا و علیه السلام را قصد هلاک کرده اید وای بر شما که بایذای پیغمبری از پیغمبران مرسل مبادرت نموده اید اگر چنانچه
جانب شما ازین تهمت محروس است زود باشید بدرگاه یعقوب آئید و محبت و عذری وارید تمهید نموده ساخت
احوال خود را از غبار جریمه پاک سازید آورده میگویید که گرگان بسیار در حوالی وثاق یعقوب علیه السلام جمع آمدند
خروش و زاری بر آوردند تا یعقوب علیه السلام از خانه بیرون آمد تا آن بی زبانان بروی را افتادند و سرها بر زمین
نهاده بزبان حال میگفتند حاشا که از ما بنسبت بفرزند ارجمندت ازین نوع جسارتی بوقوع پیوسته شد یا بی
ادبی تبقدیم رسانیده بود و خود چگونه این معنی صورت بندد که حیات ببرکت وجود است و معاش از آثار انعام وجود

تو یعقوب علیه السلام عذر ایشان مقبول داشته توجه بفرزندان نموده با ایشان گفت قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ
أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا ابن عباس گوید رضی الله عنهما تفسیر این آیت میفرماید که یعقوب علیه السلام فرمود بل زینت
که بسیار است نفسهای شما نزد کاری مستقبح همچنین را کشتند و بعضی گویند ای آسان نمود شما را این کار
تسق دیگری گویند هونت فی اعینکم امرا عظیما کار بزرگ در نظر شما خرد نمود پس و تقدیر چنین شود
که نسبت چنین کرمی گویند ای فرزندان یوسف را هیچ گرگ نخورد بلکه نفسهای شما کاری بزرگی همچنین را
پیش شما خورد نمود تا باین امر خطیر اقدام نموده آید آتش فراق در کانون سینه من برافروخته آید آه از
یعقوب علیه السلام از غایت استیلاء نیران فراق و استعلاء التهاب نائره اشتیاق از مقام خود بیخود وار برخاست
و میان در بست و فرق مبارک برهنه کرده عصای بر داشته روی بسوی وادی نهاد و فریاد بر آورد که یا یوسفاه یا

ولداه یا قرة العیناه فی ای جب طرحوک فی ای بحر غرقوک بای سیف قتلوک فی ای ارض دفنوک رباعی
رفتی ز دلم نقش جمال تو نرفت * وز دیده غمدیده خیال تو نرفت * وین عمر که میرفت بتلخی فراق * افسوس
که در روز وصال تو نرفت * چنانچه باطراف و جوانب جست و جوی نموده یوسف طلبیده جز حرمان و خسران
چیزی نیافت گاه روی بآسمان آوردی که قبله دعاست و گاهی روی بر زمین نهادی که سجده گاه اولیا و انبیا
ست گاهی در خاک از قلق و اضطراب می غلطیدی و گاهی از باد خبر آن پاک نهادی پرسیدی غزل ای باد
زان بهار خبر ده که تا کجاست * وای دیده زان نگار خبر ده که تا کجاست * من همچو گل بسوختم از آفتاب هجر *
وان سرو سایه دار خبر ده که تا کجاست * ای پیک تیز پی بر آن ماه را ببین * باز آی زینهار خبر ده
که تا کجاست * ای مرغ نامه بر پر تو گر نه بسته اند * بر پر و زان دیار خبر ده که تا کجاست نقل است
که در اثنای این جزع و فزع جبرئیل نازل شده خطاب آمد فرمود یا نبی الله مقدسان ملاء الاعلی بگریه و درد
و سبحان صوامع قدس را بنوحه انداختی حقتعالی می فرماید که تا کی فرشتگان را بگریانی و دلهای معصومان را بر
آتش فراق خویش بسوزانی گفت ای جبرئیل پس چکنم جبرئیل گفت نهایت بصبر باید و نه تحمل یعقوب گفت علیه السلام
ای برادر بعد ازین در پناه صبر گریزم و شکیبائی و تحمل کشیدن بار جدائی از حقتعالی در خواهم قوله تعالی فَصَبْرٌ
جَمِيلٌ ای صبر جمیل تا چنین تقدیر کنم صبر جمیل اجمل من الجزع وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ یعنی باری
از خدای تعالی طلبم که یاری دهنده وی است مرا بر آنچه صفت میکنید بعضی از مفسران گویند که معنی
وی آنست که از حق تعالی یاری خواهم تا بر من مکشوف گرداند امر شما را و این مشتبه از پیش من برخیزد تا حقیقت
حال بر من ظاهر گردد آنگاه یعقوب علیه السلام بخانه در آمد و در بروی خود در بسته و سر بر زانوی فکر نهاده پای در دامن
صبوری در کشید و وحوش صحرا و طیور هوا و دواب و هوام زمین که ازین خبر یافته بودند از هر جانب [illegible]

او ب بوسیده عزا پرسی می نمودند و بازمی گشتند و وی در مقام اضطبار بشعلهای آتش فراق بسینه فرو میخورد و مجال آه و ناله نداشت **بیت** دل شد ز تو صد پاره فریاد این قوم + نعره زدن جامه دریدن نگذارند **کشف** نقلست که یعقوب علیه السلام صومعه ساخت که آنرا بیت الاحزان نام نهاد چون خواست که دران صومعه شود بزاری بگریست چنانکه مردان و زنان جمله کنعانیان بر اندوهی وی بگریستند آنگاه بزبان حسرت گفت ای یوسف علیه السلام درین بیت الاحزان بایدبود فراق تو میمیرم تا ترا ببینم نه بخندم نه شادی کنم و نه گریستن جانم خود را باز میدارم و اگر همه عمر خون گریم درین مصیبت هنوز حق آن نگذارده باشم **غزل** گر بقدر ریش دل چشم من بگریستی + جان درون تن چون شمع اندر لگن بگریستی + جامه دل پر ز خون لبالب کاش نتوانستی + چون صراحی در میان انجمن بگریستی + نوحه من گر شنیدی حور و رضوان بهشت + ارغنون نالیدمی در عدن بگریستی + از دل پر درد در سوز فراق یار خویش نوحها کردی که بر من مرد و زن بگریستی + شعله آهم اگر بر کوه و صحرا تافتی + سنگ خارا بر دل پر درد من بگریستی +

آورده اند که چون یعقوب علیه السلام دل بر مصابرت استوار کرده و پای تحمل بدامن اضطبار در کشیده زبان از گفتگوی بربست و پا از جستجو باز داشت و در مقام صبر و تحمل قدم بیفشرد چون دیدند که در شکیبائی ممکن و مستقیم الحال است باز از آنجا که کرشمهای محبوبیت خواستند که او را در اضطراب در آرند و باز خواست و عتاب محبوبانه امتحان گردانند در میان غم و اندوه ساعتی چشمش را بخواب بغنودند و جبرئیل را فرمودند که ای جبرئیل یعقوب علیه السلام میان بمصابرت بربسته است و میخواهد که در مقام مصابرت تمکن ورزد او را ازان بند بیرون آر که این دعوی بسر برد و نیا بد بعجب مبتلا گردد گفت خداوندا هرچه فرمائی بدان قیام نمایم فرمود برو در خواب خود را بصورت یوسف را در نظر وی در آر جبرئیل علیه السلام در صورت یوسف هفده ساله حله سبز پوشیده قصب جنت در دست گرفته بزیب و زینت آراسته و پیراسته در پیش دل یعقوب علیه السلام برگذشت و در نظر آن پیر مهجور محزون جلوه نمود بدیدار وی ابتهاج تمام نمود بزبان حال باین مقال گویا شده **ع** ماه کدام آسمان آمده + سرو از کدام بوستان آمده + اندر تن مرده ام چو جان آمده + زان سان که جنان آمده + از کمال استعجاب هر مردم بادی این خطاب می کرد که **ع** توئی برابرم یا خیال در نظرم + که من بطالع خود هرگز این گمان نبرم + بعد ازان چون خواست تا با خیال یوسف علی نبینا و علیه السلام آرام گیرد باز غیرت عشق تازیانه ناز لشکر های نفاس از ساحت و غش بیرون آند یعقوب علیه السلام از خواب در آمد بجای آب سراب دیده و در حوض انگبین زهراب از درون جانش فریاد بر آورد و چون خنیاگران بدین نوحه سرائیدن گرفت **رباعی** در خواب خیال تو مرا یاد کند + آید بر من دل مرا شاد کند + دل پندارد که من ترا یافته ام + بیدار شود هزار فریاد کند + چون یعقوب علیه السلام از کمال حسرت و اندوه ناله و فریاد بر آورد و آه دردناک از سینه غمناک بذروه افلاک رسانید فی الحال جبرئیل علیه السلام آمد و گفت که جبار می فرماید عز و جل ای یعقوب نگفته بودی که جزع نکنم یعقوب علیه السلام

بعزاست باز خواست مشتی خاک برداشته در دهن مبارک افگند و گفت الهی توبه کردم فرشتگان آسمان بناله و فریاد آمدند ندا آمد که جبرئیل یعقوب را بگوئی که خاک از دهن بیرون کن تا ترا معذور داشتم چندانکه خواهی بنال ولیکن از ما منال عن کشف حبیب ابن ثابت گوید رحمة الله تعالی که ابروی یعقوب علیه السلام بالیده بود چندانکه حدقه را پوشیده بود و چون خواستی که در کسی نگاه کردی ابروی از روی حدقه تا بر نداشتی دیدار آنکس میسر نشدی روزی شخصی از وی سوال کرد که نبی الله این موی ها چرا چنین بالیده است گفت بواسطه امتداد روزگار غم و اندوه بسیار وحی آمد که ای یعقوب شکایت کرده بودی که از ما نگاه شکایت نکنی این چه بود اکنون برزبان راندی گفت خداوندا بر سبیل خطا بود بکمال کرم از من درگذران آنکه درویش را در مقام عشق ساعتی با ما ای نجاوز الله نیست که نعیم کونین برابر نکنند زیرا که با هر که کاری دارند او را در قید در آورده چون شیران محفوظ میدارند و آنرا که از ساحت قرب دور انداخته اند چون سگان محله سرگذاری میگذارند ۵ عاشقی رنجست مردانرا البسته رحمتست سلسله بندست شیرانرا نگردن زیورست اما شمه از اشارت و لطائف عبارات و موعظ و نکات که درین آیات بینات مندرجست قوله تعالی قالوا یا ابانا انا ذهبنا نستبق و ترکنا یوسف عند متاعنا برادران آمدند که ما بدویدن و اسپ دوانیدن مشغول بودیم و یوسف را نزد متاع خود گذاشته بودیم او را گرگ خورد اشارت ای عزیز من هر که بلهو ولعب دنیا مشغول شود و در پی دنیا دوان گردد دل را یوسف وار نزد متاع دینی گذارد و چطام دنیا دل بندد اگر یوسف دلش را گرگ شیطان برد غرامت آن برخود واجب داند و ملامت آن نفس خود را جع شناسد قوله تعالی و ما انت بمؤمن لنا ولو کنا صادقین که تو ما را راست نمیداری اگرچه مردم همه تصدیق ما کنند و قول ما را در همه باب مصدق میدانند اشارت ای درویش یعقوب علیه السلام منبع زلال نبوت بود و مطلع نجوم هدایت و همه اولاد و احفاد استفاضه از فیوض او می نمودند دل مبارکش آئینه مجلوه عالم غیب بود و جام گیتی نمائی اسرار لاریب و مرتبه وصی فوق مراتب اعلا در مراتب عوام خلائق متوقف بود لاجرم همه تصدیق ایشان می نمودند زیرا که بر کنه احوال ایشان مطلع نبودند و حضرت یعقوب علیه السلام قول ایشان قبول نفرمودند چرا که کنهیت احوال ایشان کماینبغی میدانستند اشارت اینجا آنست که اعمال مرائیان بظاهر چون اعمال مخلصان آراسته و پیراسته مینماید تا هر که می بیند می پسندد و مقرون باخلاص می پندارد تا بجدی که ملائکه نیز بر صحیفه قبول مثبت می سازند و از آسمانها در میگذرانند چون نزد حضرت جل و علا میرسانند فرمان رسد که این عمل ابر روی وی باز زنید که بر دل بنده مطلع منم این عمل خالص از برای من نبوده است و در قرآن انی وجهت وجهی مجلی بحلیه صدق و اخلاص نبوده قوله تعالی و جاؤ علی قمیصه بدم کذب لبسط السخن بدانکه پنج پیراهن پنج کس را خجل گردانید و اول پیراهن آدم علیه السلام خودش خجل گردانید و آن چنان بود که چون با کل شجر منهیه اقدام نمود پیراهن از بدوی گریبان شد و بدن مبارکش عریان گشت فبدت لهما سوآتهما لیکن عورت شان بر ایشان مکشوف گشته بود نه بر غیر ایشان بقرینه لهما دوم پیراهن موسی علیه السلام که کافران را خجل گردانید و وقعه آنچنان بود که موسی علیه السلام از بسیاری حیا

که بروی غالب بود پیش مردم جسد خود برهنه نمیکرد کافران گفتند که موسی علیه السلام بعلت برص گرفتارست از جهت آن
از دیدن احتراز میکند روزی پیراهن از بدن بیرون کرده بر بالای سنگی نهاده بود و در آب رآمد چون از آب بیرون آمد خواست
تا پیراهن در پوشد بقدرت کامله آلهی جل وعلا آن سنگ در دویدن در آمد موسی علیه السلام عریان در پی وی دوان
شد آن سنگ چون بمیان کفار رسید قرار گرفت موسی علیه السلام همچنان برهنه درمیان کافران در آمد پیراهن خود در بر
گرفت کافران اندام مبارکش را از جمیع عللها مبرا دیدند و از گفتها خجل گشتند سوم پیراهن چاک شده یوسف علیه السلام که زلیخا
را خجل گردانید ان کان قمیصه قد من دبر الآیة چهارم پیراهن خون آلوده یوسف علیه السلام برادران را خجل گردانید
که نظر یعقوب علیه السلام بر پیراهن آمده و آنرا درست دید گفت عجب گرگ حلیم بوده است که یوسف را علیه السلام درین
پیراهن خورده که هیچ آسیب به پیراهن این پیراهن نرسیده است ازین سخن برادران خجل گشتند پنجم پیراهن مصطفی صلی
الله تعالی علیه وآله وسلم که پسر ابی عبد الله ابی سلول را خجل گردانیده و آنچنان بود که پسر وی نزد آنحضرت آمد و گفت
پدر من بسیار بیمارست و پیراهن شمامی طلبد تا بدرقه خود به قیامت برد حضرت رسالت صلی الله تعالی علیه وآله وسلم
دست بکوی گریبان برد تا گره بگشاید هر گرهی که می کشاد باز بسته می شد تا بر همه حاضران نفاق وی ظاهر شد عبد الله
ابن ابی سلول تحقیق منافق ست و از آنجا خجالت به پسر وی لاحق گشت اشارت اید رویش فردا قیامت
شیطان لعین گدایان مصطفی صلی الله تعالی علیه وآله وسلم که هر یک یوسف وقت خود بودند گوید او را گرگ معاصی و ذلات
هلاک گردانیده و دلیل آنست که پیراهن توحید ایشان بخون عصیان آلوده است خطاب حضرت جل وعلا در رسد که ای ملعون
که اگر چند پیراهن توحید شان آلوده ست ما نقصانی به پیراهن نرسیده است ای شیطان تو بآلودگی گناه مینگری
در حمت ما بدرستی توحید منگر و یعقوب علیه السلام تا پیراهن درست دید امید ندید لا تیأسوا من روح الله رحمت ما
نیز تا ما دام که پیراهن توحید بنده را درست مینید هر چه عاصی باشد میبرد لا تقنطوا من رحمة الله یعقوب علیه السلام در
ابتدای حال نظر بر پیراهن کرد فریاد بر آورد یا اسفی علی یوسف و چون نظر بر درستی پیراهن کرد صدای نوای اذهبوا فتحسسوا
من یوسف در عالم در داد همچنین چون بنده در معاصی ذلات خود بیند فریاد خود بر آورد و احسرتا علی یوسف ما فرطت فی
جنب الله و چون در درستی توحید و معرفت بیند امید بر اصلت محکم کند که قل یا عبادی الذین اسرفوا علی انفسهم
لا تقنطوا من رحمة الله در سبیل صدق و اخلاص می گوید بیت امید مرا قاعده محکم ست اگر چه بدی
بیش و نیکی کم ست ٭ آنجا بسبب درستی پیراهن یوسف یعقوب رسید علیه السلام فریاد بر آورد که قد من الله
علینا اینجا نیز امید آنست پیراهن توحید سالم باشد عاقبت بنده نیز بحق تعالی واصل گردد و نداء دهد یا لیت
قومی یعلمون بما غفر لی ربی وجعلنی من المکرمین قوله تعالی بل سولت لکم انفسکم امرا اسناد این تزئین
شان فرمود زیرا که آدمی را نفسی ست و روحی روح از عالم پاک آمده است و نفس از عالم خاک روح نیکوئی ولایت

کنند و نفس بدی روح بطاعت کشد و نفس معصیت پیرایه نفس غرورست و سرمایه روح تجارت لن تبور نفس یا روت و
ماروت چاه ناسوت ست و روح شاهباز بلند پرواز از فضای هوای عالم لاهوت نفس صاحب علائق ست که مقطع مرافا
فنا و فوتست و روح صاحب خلقتی ست که طراز اعزاز و اشارت بشارت لا یذوقون فیها الموت ست نفس زیبا متاع عیب
ست و روح گلبرگ گلستان عالم غیب ست غزل نفس پیرایه خیالات ست و روح سرمایه سعادات ست نفس پابسته
هوا و هوس و روح شایسته کمالات ست تا کرانه افعال از صفات گذشت سیر او در تجلی ذات ست و روح حبیب از حبیب را پیدا بیست
کنت کنزا دلیل مرآت ست حاصل کلام چون ارواح انبیاء یعقوب علیه السلام مؤید بتائید الٰهی بودند و قابلیت قبول اسرار
نبوت داشتند اسناد این امر شنیع بارواح ایشان مناسب نبود و چون نفس بذلت شریرست و اشاره بالواقع جرم نفوس
مایوس ایشان فرمود قوله تعالیٰ فصبر جمیل ایدرویش یعقوب علیه السلام گناه ایشان از نفس ایشان حوالت کرد بل
سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا آورد و خود را بصبر دلالت فرمود فصبر جمیل یعنی اگر شما کید اندیشه کردید ما نیز صبر پیشه کنیم
زیرا که کاید آنرا جرح نصیبست و صابران را فرج عنقریب بدانکه بزرگانرا بصبر جمیل اقوال ست در حدیث آمده است
که صبر جمیل اینست که درروی شکایت نباشد یعنی از حق تعالیٰ نزد خلق شکایت نکند اگر شکایتی در دل داشته باشد
همه با حق تعالیٰ گوید چنانکه فرمود إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ امام محمد علی حکیم ترمذی رحمة الله میگوید الصبر الجمیل
ان یلقی العبد عنانه الی مولاه ویسلم الیه نفسه صبر جمیل آنست که زمام اختیار خویش بقبضه اقتدار پروردگار خود جل و علیٰ دهد
در مقام رضا و تسلیم تن خود بقضاهای وی بسپاری و در بلا و عطا یکسان باشی شیخ یحییٰ معاذ رازی می گوید
رحمة الله علیه صبر جمیل آنست که بدل شادان و لب خندان ببلاهاے وی استقبال نماید و در خلاصة الحقائق
آورده است که حضرت رسالت صلی الله تعالیٰ علیه وآله وسلم گفت حقتعالیٰ فرمود اذا وجهت الی عبدی من عبادی
مصیبة فی ماله او ولده او بدنه فاستقبل ذلک بصبر جمیل استحییت منه یوم القیامة ان نصب له میزانا او انشر له دیوانا میفرماید که
چون به بنده از بندگان خود مصیبتی متوجه گردانم یا در اموال وی یا در اولاد وی یا بدن وی و او بصبر جمیل استقبال
آن مصیبت نماید شرم کرده است مارا که روز قیامت برای وی ترازو نهم و یا نامه از برای وی بگسترانم یعنی بحساب و بی کتابش
به بهشت برسانم و در رساله امام قشیری آورده است که صبر جمیل آنست که صاحب مصیبت را از غیر او باز نشناسد
پس مفهوم از کلام و حدیث آنست که حین نزول وی صبر بر دو گونه است صبر جمیل و غیر جمیل و بزرگان بر آنند که صبر
جمیل آنست که حین نزول بلا مبتلا خود را بشناسد و فرستنده بلا را بداند و چون بعلم الیقین دانست که بلا را حق تعالیٰ
فرستاده است و وی مالک الملک ست و هر مالکی که در ملک خود تصرف نماید اعتراض ممکن نیست و دیگر حکیم ست هیچ کاری
بی حکمت نکند و دیگر علیم ست هرچه کند از روی علم و دانش کند و دیگر رحیم ست و مشفق تا خیر بنده در آن نباشد در حق
وی آن بلا تقدیر نکند چون بنده درین معنی تامل کند او را جرم در شهود نور تسلی چنان مستغرق کند که بشکایت نپردازد

وهر چه از حقتعالی رسد بدل وجان رضا دهد **غزل** هر بلا که تو خواهی برای زبانی مراد که در مشاهده تو بلا نمی بینم
زمن بهر چه کنی باد را نعیم جفا که هر چه از تو رسد جز عطا نمی بینم اما صبر جمیل آنست که آن نه از جهت رضا بالقضا
باشد بلکه مبنی بغرضی باشد از اغراض پس هر صبر که لله و فی الله باشد آن صبر جمیل عبارت از آنست وهر چه ماوراء
آنست آن صبر غیر جمیل است فرق میان آن دو چیز اینجا ظاهر شود که آن صاحب دولت فرمود من احب الله تعالی لنعمائه
زال حبه اذا نزل لبواء ومن احب الله تعالی لعنایته زال حبه اذا نزل بلواه **غزل** ما نمیگویم نعمت یا بلا خواهیم پس ما بلکه دائم
رضای دوست را خواهیم پس گر رضای دوست ما را در بلا خواهد رسید ما همیشه خویشتن در بلا خواهیم پس خلق از
حق نعمت و فضل و عطا می جویند اند از خدا صبر جمیل اندر بلا نه ما همی جوییم پس [illegible] کسی را تو بفقر کی خود مرادی خواستند
مراد خویشتن از تو را خواهیم پس و در حدیث آمده است که صبر سه گونه است صبر بر مصیبت و صبر بر طاعت و صبر از
معصیت صبر بر مصیبت آنست که بشکایت جزع نکند درین صبر بنده را حقتعالی سی صد درجه بر آرد و هر که بر طاعت صبر
کند ششصد درجه بر آرد و اگر در معصیت صبر کند نه صد درجه بر آرد **مقدمه** معاملات بنده از چهار وجه بیرون نیست
معامله ایست با خلق و معامله با دنیا و معامله با مولی تعالی و معامله با نفس اکنون درین معامله تو با خلق باز بسته با یه خلق ست
و معامله با دنیا سرمایه زهد و معامله با مولی تعالی براس المال و معامله با نفس [illegible] سرمایه صبر اول گفتم که معامله با خلق سرمایه
آن شفقت خلق نیکوست زیرا که معامله با خلق از دو بیرون نیست یا جفا کنند یا رضا ورزند اگر وفا ورزند شفقت واجب
آید و اگر جفا کنند واجب تر زیرا که بوفا ترا بنده خود سازند و بجفا از بندگی آزاد کنند چون در برابر نکوئی شفقت باید کرد
در برابر بدی شفقت باید افزود و دیگر آنکه اگر نیکوئی کنند بمکافات آن مشغول باید شد و اگر بدی پیش برند ترا از سنت خود
فارغ گردانیده از تدارک مکافات بی غم گردانند و اما آن معامله که میان تو و دنیاست سرمایه آن زهد ست زیرا که خطاب دنیا
از دو بیرون نیست یا حلالست و یا حرام اگر حلال ست برنج حساب نیرزد و اگر حرام ست بدرد عذاب نیارزد پس بهر حال از
دنیا کناره گرفتن اولی تا هم از حساب فارغ باشی و هم از عذاب ایمن و اما آن معامله که میان تو و مولی تعالی ست راس المال
آن شکر ست زیرا که معامله حقتعالی با بنده از دو بیرون نیست یا بنده را ببلا مبتلا گرداند و یا بعطا مشرف سازد و اگر عطا
دهد شکر واجب ست و اگر بلا فرستد واجب تر زیرا که عطا سرمایه این جهانی ست و بلا راس المال آن جهانی و چون
بر نعمت اینجهان شکر واجب بود بر نعمت آنجهان واجب تر زیرا که عطا به سبب آلایش تست و بلا موجب زدایش تو آلایش
کرامت کَلَّا إِنَّ الْإِنسَانَ لَيَطْغَىٰ أَن رَّآهُ اسْتَغْنَىٰ و زدایش بلا ارکرام وَلَنَبْلُوَنَّكُم بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ
تا اینجا که فرموده وبشر الصابرین الذین اذا اصابتهم مصیبة چون بر سبب آلودگی شکر واجب آید بر صبر بالی زدودگی
بر طریق اولی و اهل تحقیق گفته اند که نعمت را سه شاکر و محنت را شش شکر آن سه شاکر آنست که آن نعمت باشناسی است
نه بیگانگی [illegible] دیگر از حلال ست نه از حرام و آن شش شکر محنت آنست اول [illegible] شکر گوی

که این محنت دنیویست نه اخروی دویم آنکه از حق تعالی ست نه از غیر سوم آنکه گذرنده است نه پاینده چهارم آنکه بحد
طاقتست نه بیرون از طاعت پنجم آنکه در برابر آن ثواب موعودست ضائع نیست ششم بر تن ست بر دین نیست پس اگر
در نعمتی شکر کنی تا زیادت یابی وَلَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ واگر در محنتی شکر کنی تا فرح یابی مَا يَفْعَلُ اللَّهُ بِعَذَابِكُمْ
إِنْ شَكَرْتُمْ وَآمَنْتُمْ اما آنکه گفتم معامله با نفس بصبر ست اهل تحقیق گفته اند تجرع الصبر ان عشت عشت حمیدا وان مت
مت شهیدا یعنی جرعهٔ زهر صابری نوش کن تا اگر زنده مانی حمید باشی واگر میری شهید باشی وبعضی از عارفان گفته اند
که صبر بر دو گونه است صبر عابدان وصبر عاشقان صبر عابدان آنست که محفوظ باشد یعنی در مقام صبر استوار باشد وصبر
عاشقان آنست که مرفوض باشد یعنی کمال صبر عاشقان در بیصبریست چنانچه مراد ایشان در نامرادیست ازینجا
ست که یعقوب علیه السلام در صباح بود که وعدهٔ از بی صبری صبر فرموده گفت صبر جمیل وشبنگاه بود که از بی صبری
که فریاد بر آورده بود که یا اسفی علی یوسف اینمعنی ست که شیخ اوحدی قدس سره فرموده غزل گر صبر دل بودی مرا کارم
چو زر میشد ز تو * بی صبریم از یکار من نوعی دگر میشد ز تو * زان روی همچون مشتری گریه نمیدانستمی * روی زمین پر زهره و
شمس و قمر میشد ز تو * پس بی نشان افتاده ور نه پس از چندین طلب * روزی من سرگشته را آخر خبر میشد ز تو همچ شیخ
یحیی معاذ رازی گفت قدس الله تعالی روحه صبر المحبین اشد من صبر الزاهدین صبر عاشقان دشوارترست از صبر
زاهدان زیرا که زاهد در فراق مشتهات نفس صبر میکند ومحب در فراق محبوب واین ازان مراتب صعبتر چرا که سالهای
بر آید که عاشقانرا نفی حظ النفس برگردد ولی ماحول آن طرفة العین از محبوب غافل نتوان بود وهمه کس اند چیزی که سالها
بر خاطر خطور نکند صبر از وی آسان تر باشد از صبر چیزی که لحظه از دل بیرون نرود غزل گهی که از رخ تابان نقاب
زلف بگشائی * ز عاشقان بنگاهی هزار دل بربائی * میان پرده برون کن وگرنه پرده برافگن * که نیست سوختگان من
را دگر شکیب جدائی * چگونه صبر توان کرد در فراق جمالت * که هر زمان بدلم صد هزار بار درآئی * ای درویش با وجود آنکه
فراق محبان سخت ترین فراقهاست عاشق را دائم در فراق وطن ست زیرا که وصال لائق مرتبهٔ محبوبیت وفراق
درخورد مرتبهٔ عاشقی ازان ست که معشوق همواره در مقام نازست وعاشق همیشه در گداز وهمیشه در اوج تعزز وکبریاست
واین پیوسته بر خاک خواری ترین بدرد وبلا ولیکن تعزز او راتذللی این برامی ظهور در کارست تا سر الاشیا تتبین باضدادها
پدید آید ولیکن اینجا سریست بغایت لطیف وآن آنست که گاهی میباشد که صفات عاشق در معشوق فانی شود و
دوم باقی باوصاف معشوق گردد اگر عاشقی را گاهی وصال جمال نماید درینحال تواند بود حاصل کلام آنست که تا معلوم
که عاشق عاشق ست هر گونه فراق در گدازش ست چون عاشق معشوق شود گدازش او بنوازش مبدل گردد و
نیستی او بهستی آرد غزل در عشق اگر نیست شوی هست شوی * وز عقل اگر هست شوی پست شوی * این
نوالعجبی که گر ز بادهٔ عشق * هشیار گهی شوی که سرمست شوی * ای درویش لذت وصال شاهد جمال [illegible]

با وجود حجاب بشریت محال است که جمال را ظهور کمال هست. نی نی بلکه دیده را قابلیت مشاهده آن جمال
نیست رباعی غونابه ازان همی ببارد چشمم ٭ قابلیت و بهت ندارد چشمم ٭ زیدن تو ام از صد پرده ٭
بی پرده چگونه تاب آرد چشمم ٭ آنچه دیده را تحمل مشاهده آن بود در مرایات آثار و مظاهر آیات نمود و آنچه طاقت
مشاهده آن نداشت آنرا در پرده غیب محتجب گردانید و از برای مشاهده آن دیده دیگر در دل ودیعت نهاد و آن
دیده را قوت مشاهده آن دیدار کرامت فرمود چنانچه این فقیر گوید غزل از مطلع دل که یک عالم یک لمعه از
رخسار او ٭ شد ذره ذره همتیم از پرتو انوار او ٭ با آنکه ذرات تیم هر یک هزاران دیده شد ٭ یکدم ز هم دیده نشد از پرتو
رخسار او ٭ حسنش چو آید جلوه گر طاقت نیارد چشم سر ٭ از دیده دل کن نظر تا بنگری دیدار او ٭ عشقش نهال
باغ جان میوه وصال جاودان ٭ تو بر نخواهی خوردن آن هم اوست برخوردار او ٭ بگذر ز کوی آب وگل در ابد بقصر
جان و دل ٭ با سر خود بین متصل سر می همه ز اسرار او ٭ اظهار حسن دلبری ای بین ز سر مه بکری ٭ پیداست در هر مظهری
آن حسن آن اظهار او ٭ از خود کند در خود نظر آئینه سازد از بشر ٭ بازش کند زیر و زبر هم اندکار او ٭ پر شد
جهان یکسر از و هر رنگ و بد مضطر از و ٭ مومن از و کافر ز و در قید نور و نار او ٭ در پرده آتش جگر حسن وی آید جلوه گر ٭
پیر مغان کرد آن نظر کس چون کند انکار او ٭ ترسا سوی تو بشتافته بود از چلیپا بافته ٭ زلفی تو ام بافته آن حلقه
زنار او ٭ مسکین معین در یک غزل بنمود اسرار ازل ٭ بشنو کلام لم یزل در کسوت گفتار او رجعنا الی القصه
نقلست که از میان اسباط یهودا النسبت بیوسف علیه السلام نوع مرابطه بود که بجهت آن گاهی تفقد احوال
یوسف علیه السلام مینمود دران چند روز که در چاه محبوس بود هر روز بر سر چاه می آمد و استفسار احوال میکرد یوسف
علیه السلام نیز چون خبر سلامتی خود باز دادی حال پدر از یهودا باز پرسیدی یک نوبت از نزد یوسف علیه السلام
به پیش برادران آمده گفت ای برادران از احوال یوسف علیه السلام چنان گمان میبرم که خواب وی راست
خواهد شد گفتند بچه دلیل دانستی گفت می بینم که آن چاه با وجود آنکه بغایت مظلم و تاریک بود اکنون روشن و نورانی است
و هر بار که بر سر چاه میروم آواز کسی می شنوم که با وی سخن میگوید و آنکس نمی بینم اکنون مصلحت چنان می بینم که او را
از چاه بیرون آریم و از وی عهد و پیمان بستانیم که حال ما به پدر نگوید و اصلا اظهار ماجرا نکند و او را باین پیر بیچاره
فراق زده رسانیم که نزدیکست که از شورش فراق و شدت اشتیاق وی هلاک گردد چند روزست که نه طعام
خورده و نه شراب آشامیده در خانه تاریک رفته و در بر روی خویش بسته و بمرتبه مستغرق عشق و محبت یوسف
گشته که ورد زبان وی همنام یوسف هست و اگر بر میخیزد میگوید و اگر می نشیند میگوید یوسف تا بحدی که بر گریبان
وی می بانست دوخت مرد و زنده را گفت که این یوسف را علیه السلام بر یوسف میدوزد اگر میگویند چه میخوری میگوید
یوسف و اگر میگویند چه می پوشی میگوید یوسف از هر چه میپرسند جواب وی همین است اکنون صواب آن می باید که یوسف را

از چاه برآوریم و بپدر رسانیم و مرهمی بر جراحت وی نهیم شاید که تلافی تقصیرات گذشته بود برادران نیز رحمی در دل
آمد عزیمت جزم کرده بقصد چاه بیرون آوردن یوسف علی نبینا و علیه السلام از چاه قدم در راه نهادند شیطان
باستقبال ایشان پیش آمده پرسید کجا میروید عزیمت خود با وی بیان کردند گفت عجب که از عقل شما قصوری در
نیامده است اول بپدر را گفتید که یوسف را گرگ خورده و خبر بهمه کس رسیده و همه قراری یافته و از غم وا مانده یوسف تمامی
آید اکنون اگر او را پیش پدر برید دیگر شما را هیچ عذر نماند و نزد مردم بدنام گردید و هیچکس را بر شما اعتماد نماند و تا پدر زنده
باشد مهر و محبت او ورزد و با شما طریق عداوت مسلوک دارد و این ننگ و عار بر شما تا قیامت بماند اکنون نصیحت من قبول
کنید و این عزیمت فسخ کرده باز گردید و اگر نه پشیمانی بسیار بشما لاحق گردد بساط تصدیق وی انموده فسخ عزیمت کردند
و هم از راه باز گشتند حق تعالی خواست که بی وضع منت ایشان یوسف را علیه السلام نجات کرامت فرماید جبرئیل
را علیه السلام نزد وی فرستاد تا گفت ای یوسف خلاصی ازین چاه میخواهی گفت بلی گفت بگو یا صانع کل مصنوع
و یا جابر کل کسیر و یا شاهد کل ملاء و یا شاهد کل نجوی و یا قریب غیر بعید و یا مونس کل وحید
و یا غالب غیر مغلوب و یا حیا لا یموت و یا محیی الموتی لا اله الا انت اللهم انی اسالک بان لک
الحمد لا اله الا انت بدیع السموات والارض یا ذا الجلال والاکرام ان تصلی علی محمد و علی آل محمد
وان تجعل لی من امری فرجا و مخرجا و ترزقنی من حیث لا احتسب چون یوسف علیه السلام این
دعا بر زبان راند حق تعالی فرج کرامت فرمود چنانکه در قرآن مجید بیان گردانید قوله تعالی وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ
فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَىٰ دَلْوَهُ و آمد کاروانی پس فرستادند پیش خدمت خود را بطلب آب چون وارد بر چاه رسید فرود
افگند دلو خود را بچاه فی الحال جبرئیل ع آمد و گفت یا یوسف تعلق بدین دلو نما گفت ای جبرئیل مرا از طلبت که
تعلق بغیر دوست نمایم گفت این نیز بفرمان دوست است دست بر حبل زده در دلو در آمد چون نظر وارد بر جمال
یوسف افتاد حیران شد قَالَ يَا بُشْرَىٰ هَٰذَا غُلَامٌ گفت ای شادی مرا اینک غلامی و چه غلامی یعنی غلامی
ست بنهایت نیکو وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً و او را پنهان کردند از کاروانیان و بضاعتی ساختند وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ
و الله تعالی دانا بود بهر چه میکردند و قوله تعالی وجاءت سیارة ای رفقة تسیر للسفر و مسافران را سیاره از برای
آن گویند که سیر بسیار میکنند لاجرم بصیغه مبالغه تعبیر کنند فارسلوا واردهم مراد از وارد گروهی است که پیشتر از قافله
بطلب آب میروند تا تعیین آب نموده تا قافله را بجهت آن معین سازد فادلی دلوه ادلاء عبارتست از فرو گذاشتن دلو
بطلب آب کنند و تدلیه عبارت از بر کشیدن دلو از چاه قال یا بشری هذا غلام پس عاصم و حمزه و کسائی رحمهم الله تعالی
بشری بغیر الف و سکون یا میخوانند و باقی قرا با الف و یا و اضافت یا بشرای خوانده اند پس و معنی ندا اینجا
آنست که گوید بشارت خود را ندا میکند که ای بشارت من اکنون وقت آمدن تست شتق [illegible] شاید که منصوب [illegible]

باشد چون مراد حسن بشری نام شخص ست که مصاحب بود مر او را از غایت تعجب ندا میکند و استبعاد بوجدان این
دولت اخبار مینماید و اسروه بضاعة یعنی داروه اصحاب او پنهان ساختند مر یوسف را علیه السلام از اهل قافله از
توهم آنکه بنا بر دعوی مشارکتی ورزند بضاعتی حال واقع شده و اسروه بضاعة و بضاعت گویند یعنی مال تجارت
را سود مکسب کنش و قولی دیگر آنست که ضمیر اسروا راجع به برادران یوسف ست علیه السلام و گویند که برادران
در حوالی آن چاه می بودند چون یوسف را علیه السلام از چاه برآوردند برادران آمدند و از سیاره پنهان کردند
احوال او را اظهار نکردند برادری او را الملک بضاعتی ساختند و بفروختند کس و آنچنان بود که یهودا از برای وی طعام
می آورد و بوی میرساند آن روز بر طریق عادت طعام آورده بود یوسف علیه السلام را در چاه نیافت تفحص نموده
و کیفیت واقعه معلوم کرده برادران را از ان حال واقف گردانید بیامدند یوسف را علیه السلام با کاروان دیدند
حریت وی پنهان داشتند و بزبان عبری وبرا تهدید و وعید نمودند که اگر بعبودیت اقرار نکنی و از اخوت دم زنی ترا بقتل
رسانیم لاجرم یوسف علیه السلام اقرار بعبودیت نموده گفت من بنده ام و مراد وی آن بود که من بنده خدایم پس
او را بضاعتی ساختند و بفروختند چنانچه کیفیت آن عنقریب مبین گردد انشاء الله تعالی والله علیم بما یعملون
و خدا تعالی دانا بود بآنچه یوسف علیه السلام پیش می بردند و تحقیق این آنست که ابتدا در خوابی یوسف علیه السلام نمودند
و بواسطه آن ابواب بلا و انواع ابتلا بر روی او بگشودند آتش حسد در کانون بواطن اخوان مشتعل گردانیدند و بانواع کید
و مکر مستقل ساختند خواستند تا بمکری و حیله ابطال آن امر مقدر نمایند هر عمل که بتقدیم رسانند تمهید مقدمات آن
امر مقدور و آن خواب معتبر بود که بحصول می پیوست تا بسبب آن کید و مکر از ایشان بملک مصر انتقال افتاد
و بتدریج بذروهٔ کمال عز و جلال بر مسند سلطنت ارتقا نموده و برادران بقحط و مجاعت مبتلا کرده در پیش تخت وی
بسجود در آورد و قضا الهی جل و علا کار خود کرده لاجرم میفرماید که الله عز و جل دانا بود که آنچه ایشان با یوسف
علیه السلام پیش بردند همه طریق وصول بتاویل رویای وی بود و ایشان پنداشتند که آن معامله ایشان قاطع
طریق ست والله تعالی اعلم اما کیفیت واقعه چنان بود که مستخبران اخبار و متبصران آثار در کتب عالی مقدار چنین
تعیین فرموده اند که چون یوسف علیه السلام بروایتی سه روز و بروایتی چهار روز و بروایتی هفت روز در چاه ماند در ان
خانه ایام هر روز جبرئیل علیه السلام آمد و ملاطفات غیبی رسانیده او را از مآل خبری داد و یوسف علیه السلام در ان
خلوت سهولت تمام دست میداد تا مدت حبس منقضی شد و زمان خلاصی متقارب گشت از اتفاقات حسنه
آنکه جمعی از بازرگانان از مداین بمصری رفتند و رئیس ایشان مالک زعر بن عنقا بن مدیان بن ابراهیم خلیل الرحمن
بود و مشهور بمالک خزاعی و مردی مسلمان و صاحب دولت گویند مالک در ایام صغر که هنوز شجره نهال بحد کمال
نرسیده بود و نهایت قامت در مقام استقامت قد نکشیده در خواب دیده بود که بسرش اتفاقا آفتاب از زمین کنعان رسیده بود

در آن مرز و بوم موفق نموده که ناگاه آفتاب از آسمان فرود آمد و در آستین مالک در آمد آفتاب را از آستین بیرون آورده
در پیش خود نهاده و ناگاه ابری سپید پیدا شد و بر مالک در و گوهر نثار کردن گرفت و مالک آن در و گوهر و جواهر چیده در صندوق
مضبوط و مربوط میساخت چون از خواب در آمد معبری که در فن تعبیر مهارتی داشت رجوع کرد معبر تعبیر چنین کرد که ای
مالک در زمین کنعان غلامی بتحت تصرف تو در آید که بنده و مملوک کس نباشد لیکن ببرکت وی ثروت و غنا
و بهجت و ضیاء بتو و اولاد و احفاد تو عاید گردد چنانچه اثر آن بر فرزندان تو تا قیامت ظاهر و لایح باشد و بیشتر آنکه
در آن جهان نیز بدولت و سعادت اخروی از برکت دعاء وی فائز گردی پس مالک چون از معبر این بشارت
استماع نموده در تهیه اسباب سفر در آمد عزیمت شان کرد و چون بزمین کنعان رسیده در آن مقام فی الجمله توقفی
نمود روی بآسمان آورد که قبله دعا است و گفت وقت است اگر آنچه موعود است بانجاز انجامد ناگاهی آوازی داد که وفا
نمودن موعود بعد از گذشتن پنجاه سال دیگر میسر خواهد شد مالک این خبر یافته از آنجا روان شده هر سال بر سبیل
تجارت مسافرت اختیار میکرد بزمین کنعان گذری نموده بطمع آنکه شاید چهره مقصود از تتق غیب جمال نماید حاصل
آنکه تا مدت پنجاه سال برین منوال بگذشت و مالک بشیخوخت انجامید تا درین اوان که یوسف علیه السلام در
چاه محبوس بود مدت معهود گذشته کاروان مالک در اثنای قطع منازل و مراحل راه گم کرده در فیافی حیرت
سرگردان شدند آخر الامر قائد تقدیر عنان قافله را بسر آن چاه کشید و زمام کش قضا ناقه عزیمت شان این
جانب ینبوع سعادت حرکت داد و چون بسر چاه رسیدند چهار پایان بفرمان ملک دیان جل و علا از عبور باز
ایستادند همه زانو بر زمین نهادند و آنجا نه جای فرود آمدن کاروان بود و آب آن چاه به تلخی معروف بود اما
ببرکت نزول یوسف علیه السلام شیرین و خوشگوار گشته بود گویند که بار افگندن چهار پایان و برزانو در آمدن
بجهت آن بود که رایحه یوسف علیه السلام بمشام ایشان رسیده بود لاجرم از بارهای مجرد گشته در خاک می غلطیدند
و در افغه میکردند تا آنگاه که بمشاهده جمال یوسف علیه السلام فائز گشتند ای درویش حیوانی که بوی وصال یوسف
علیه السلام شنود از بار خود جدا می شود و در قلق و اضطراب بی آرام و قرار گردد تا عاقبت بمطلوب خود رسد مومن
چون بوی وصال حقتعالی شنود باید که از کل علایق و عوائق مجرد گردد تا بعز وصال موید و مستعد شود و بدولت
لقای دوست فائز آید رباعی تا ترک علائق و عوائق نکنی ٭ یک سجده شائسته لائق نکنی ٭ هرگز بمراد خویش
واصل نشوی ٭ تا ترک خود و جمله علائق نکنی ٭ چون مالک باز نشان مراحل از سیر مشاهده کرد مردے
زیرک بود و دانست که در ضمن این واقعه سری کامل است بفرمود تا کاروانیان بار فرو گرفتند و در طلب آب در آمدند
مالک گفت من درین حوالی چاهی دیده ام ولیکن آب آن تلخ است امشب بهر طریقه باشد بگذرانیم علی الصباح ببینیم که
از وراء پرده غیب چه ظاهر میشود و چون از سراسیمگی گم کردن راه خلاص یافته آنشب دیجور بر کاروان شتم بسر برد

قافله ظلام پدر با مغرب توجه نموده بودند برسبت انگاه مالک دو غلام را بر سر آن چاه فرستاد تا آب برگشند
بروایتی یکی ازان دو نفر بشیر نام داشت و باتفاق ارباب تواریخ دیگری که به بشری موسوم بود و چون بشیر دلو در چاه
فرو گذاشت یوسف علیه السلام پنداشت که برادران آمده انداز چاهش برآورده بنیان قصر شریفش را از پای
درآرند درین اثنا جبرئیل علیه السلام رسید فرمان حضرت جل وعلا رسانید که ای یوسف بر خیز و درین دلو نشین
که این کاروان از برای تو سیر گردان کرده ایم و خاطر جمع این طائفه را چندین الم و مشقت بجهت استخلاص تو پریشان
ساخته ایم بنا بر فرمان جل وعلا آن بدر تمام از درج انزواج ببرج دلو تحویل کرده بحبل متین عنایت در آویخته
جبرئیل امین هم بشیر را مدد و معاون گشته کشیدن آن دلو را بروی سبک گردانید چون یوسف بنزدیک سر
چاه رسید شعاع نور رخساره وی بدیوارهای چاه عکس انداخته آن چاه ظلمانی چون گلشن روشن و نورانی
ساخته چون غلام آنکش آن حور پریوش را بدید زانچه طالع وقت برکشید آفتاب را در برج دلو یافته که خانه
عاقبت او بیت الرجا بود از انحال فال گرفت و از غایت بشاشت بشرا را البشارت داده گفت گنج دوشینه بار را در
گنجینه گشاده و محنت یکشبینه گوهر شب افروزی بدست آمد یابشری هذا غلام ۵ روزی نگر که طوطی جانم سری
لبش ببوی لبسته آمد بر شکر او فتاده ❊ ابد رویش بتعبیه لطف الهی جل و علا در حق یوسف علیه السلام مشاهده کن
که یوسف علیه السلام در قعر چاه ظلمانی با دل سوخته وجانی با درد و اندوه اندوخته از سر بینوائی و وحشت تنهای
بنالید و سوز و نیاز خویش بدرگاه بی نیازی عرض کرد کاروان بدین در شاه راه بطریق قویم و صراط المستقیم می
رفتند ناگاه راه برایشان پوشیده شد و شاهراه گم کرده از جادهٔ انحراف نموده و در بیراهی بآه و ناله و زاری می
فرمودند ندانستند که آن بیراهی از صد هزار راه بهتر و آن ناله و زاری از صد هزار عیش و نشاط خوشتر و نظیر این
چنانست که عیسی صلوات الله تعالی علیه را جمعی دیدند که از خانهٔ فاجره بیرون می آمد گفتند یا روح
الله این نه جای تست اینجا کجا افتادی گفت مارا غربیت زیاده صحرة بود تا با حقتعالی مناجات کنم راه پوشیدند
و ما را بخانه این زن رسانیدند این خود زنی بوده است در میان بنی اسرائیل بنا پارسائی مشهور چون
نظرش بر جمال عیسی علیه السلام افتاد بالفور از راه تباه بطریق صلاح باز آمد و راه وفا در پیش گرفت
پس وحی آمد بعیسی صلوات الله علیه که ای عیسی ما می خواستیم که این زن را در سلک دوستان خود منخرط
گردانیم ترا وسیلهٔ آن ساخته راه بر تو بگردانیم و بسر وقت این بیچاره رسانیدیم تا از فساد و بدکاری باز رهد
و رخ بسوی نیکوکاران نهد رجعنا الی القصة چون مالک ازین واقعه واقف گشت بر سر چاه دوید
صورت حال دانسته گفت این آن دولت ست که بعد از پنجاه سال طلبگاری بدستیاری عنایت
پروردگاری جل وعلا آن مستور گشته و بعد از ان در اخفاء آن کوشیده او را پوشیده بمیان قافله

در آورده کاروانیان اطلاع یافته بجانب مالک شتافتند و سیاره چون ستاره بگرد آن ماه در آمدند و از
احوال یوسف علیه السلام تفحص نموده گفتند یا مالک این غلام از کجا آوردی گفت بضاعتی ست دوستی
بمن تسلیم نموده تا ویرا بفروشم گفتند ای مالک این بغلامان نمی ماند بلکه با بنای ملوک چنین شباهت
دارد ظاهرا که این فرزند ارجمند بر سبیل سرقه از میان قبائل آورده اکنون بهانه بضاعت میخواهی
که او را وسیله و مکنت خود گردانی میان ایشان مخاصمت پدید آمد و آواز بلند کرده بودند و گویند هر روز وقت
چاشتگاه که زورق آفتاب درین دریا معلق سپهر روان گشتی و از سطح مرآ سمان شمع جان افروز روز
عکس بتاثیر نور بر فرش ممهد زمین افگند یهودا بر سر آن چاه آمدی و از حال برادر تفحص و تجسس کردی و آن
غمزده وحشت کرده چاه زندان حسرت آباد تنهای و کلبه بینوائی برسیدی و احوال آن شکسته خاطر تفقد
نموده با دیده پر آب و سینه پر تاب بازگشتی روز چارم که بر وقت معهود بسر چاه آمد چاه از وجود آنماه خالی
دید هر چند خطاب کرد جواب نشنید گمان برد که مرده و جان شیرین بجهان آفرین سپرده بزاری بر
احوال سوگواری گریستن گرفت و چون مردم راه گم کرده بهر طرف نگریستن پیش آورد ناگاه از دور
گروهی انبوهی دید بر امر خطیر مجتمع گشته و گفت و گوی عنیف در میان نهاده چون بصوب آن غوغا توجه
نموده دید که آن جماعه بر حوالی یوسف علیه السلام چون دائره بر گرد مرکز محیط گشته نی بلکه چون پروانها
بر حوالی شمع در اضطراب افتاده همه با یکدیگر در معرض خصومت در آمده فی الحال یهودا پیش برادران
آمد و صورت واقعه تقریر نموده خبر مخلصی یوسف علیه السلام با ایشان رسانید فرزندان یعقوب علیه السلام
از بیم آنکه مبادا یوسف علیه السلام افشای اسراری نماید که در سینه او مودع ست و آن فرقه را از واقعه خویش
مطلع گرداند بتعجیل تمام آن مسافت قطع کرده بسر چاه آمدند و با قافله مباحثه آغاز کرده گفتند این بندهٔ
گریختهٔ ماست و چند روزست که از ما فرار نموده ناپیدا است ما هر چند بطلب او شتافته ایم خبر
او کمتر یافته ایم کاروانیان گفتند معاذ الله که این باشد چه این گوهر از معدن اکابر اسلاف مینماید
برادران گفتند نی سخن این بنده است که در خاندان اشراف زاده است و دایه کرم دودمان سلفش
شیر داده و این غصن شریف امارت کرم دودمان سلف تربیتش داد چند روز است که از سنن فرمانبرداری
انحراف نموده خط جفا کاری بر چهرهٔ مجموعه وفاداری کشیده اصل این واقعه چنان ست که این فرزندیست در کنار
تربیت ما پرورده و پدر ما با وی محبتی با فراط نموده ما را غیرت و حمیت بران داشته تا او را از میان برداریم
و حالانکه مادر او در سلک ملک ما درست منخرط بوده ما دیدا او را بما ارزانی داشته و به بیع او اکنون راضی ایم که تمنیست
که محبت پدر از ما بجانب او معطوف گردد چون کاروانیان احوال ایشان مشاهده کردند اقوال ایشان استماع

نمودند هیبت ایشان رابخس شمرده سخنان ایشان را تصدیق نمودند و یوسف علیه السلام تمامت سخنان
ایشان شنیدند و مهر خاموشی بر دهان نهاده زبان بعجز بیان زابلا و نعم حرکت نمیداد و بعد از آن اخوان بمالک بیان
گفتند که این بنده را با این عیب میفروشیم اگر میخرید قدم پیش نهید والا با تسلیم کنید تجار چون جرارت اولاد
یعقوب علیه السلام و خاموشی یوسف را علیه السلام ملاحظه کردند پنداشتند که در این قول صادق اند و از تهدید
اخوان یوسف علیه السلام بعبودیت اقرار کرده و مراد وی اقرار بعبودیت حقتعالی بود لاجرم مالک بن ذعر یوسف
را علیه السلام خریداری نموده از قیمت وی پرسید اسباط یعقوب علیه السلام گفتند ای مالک ما در بهای این
غلام با تو مضایقه میکنیم و بهر چه میدهی مسامحت مینمایم و مالک بدرم چند ناسره که در کیسه داشت یوسف علیه السلام
را از برادران خرید و بسه شرط یکی آنکه معیوب بعیب سرقه است بآن عیبش تکفیره و دیگر گریز پای بهت بندها
وی برندارید و دیگر آنکه پلاس پوشانید و نان جو بیش نوشانید مالک گفت حجتی درین باب مرقوم باید گردانید
شمعون دوات و قلم حاضر گردانید و حجتی باین عبارت ثبت ساخته و تسلیم مالک کرده گویند که عبارتش چنین
بود که باسم اله ابراهیم هذا ما اشتری مالک بن ذعر عبدا من اولاد یعقوب اسمه یوسف علیه السلام و بانهم بان لا یرد
بعیب السرقة والاباق وان لایطعمه الا الشعیر وان لا یلبسه الا المسح وان لا یطلقه عن الرقاق و ثمن ازو
گرفتند و یوسف را علیه السلام بوی تسلیم نمودند چنانچه حق تعالی ازان خبر داد قوله تعالی وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ
بَخْسٍ بفروختند یوسف را علیه السلام به بهای نخس دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ درمی چند شمرده وَكَانُوا فِيهِ
مِنَ الزَّاهِدِينَ که بودند در یوسف آن بی رغبتان یعنی به بهائی ارزان فروختند دریغ نداشتند و فرصت
نکردند قوله تعالی و شروه علمارا اختلاف است که مراد از شرای خریدن یا فروختن است بعضی گویند مراد فروختن است
و شرا بمعنی بیع شایع است و باین تقدیر معنی چنان شود که بفروختند یوسف را علیه السلام و در تعیین فروشندگان
دو قول است ابن عباس میگوید رضی الله تعالی عنهما که بایعان برادران یوسف علیه السلام بودند که او را به بهای
اندک فروختند و قول دیگر آنست که بایعان آنان بود که یوسف علیه السلام را از چاه بیرون آوردند قولی دیگر آنست
که مراد از شرای اینجا خریدن است یعنی بخریدند او را به بهای اندک یعنی کاروانیان بخریدند از برادران
بثمن بخس و در بخس اقوال است بعضی گویند بمعنی حرام است زیرا که بهای آزاد حرام متفق است و این قول مسند
ابن عباس است رضی الله تعالی عنهما و اصل بخس نقصان است و حرام را بخس از برای آن می گویند که ناقص
البرکت است و عکرمه شعبی میگوید رحمة الله تعالی عنهما که مراد قلیل است و گروهی بر آنند که نقصان است در قیمت نقصان
ظاهر و بهر تقدیر اینجا بخس مصدر است بمعنی مفعول ای ثمن منخوس دراهم معدودة و مراد از معدودة آنست که
چون دراهم اندک بودی میشمردند و چون بسیار شدی وزن می کردند و آن ما دون چهل درم است که آنرا اوقیه

گویند معنی معهود در میان آن قوم چنان بود که چون دراهم بچهل درم رسیدی وزن میکردند و اگر ازان کمتر بودی
می شمردند و در تعیین آن اختلاف ست ابن عباس و عکرمه و عطیه و قتاده میگویند رضی الله تعالی عنهم که بیست
درم بود و بعضی گویند بیست و دو درم بوده و بعضی هژده گفته اند و بعضی هفده نیز گفته اند والله تعالی اعلم بالصواب
والیه المرجع والمآب و بدان قول که بیست درم تعیین نموده اند گویند که ده برادر بودند هر کدام دو درم میان یکدیگر
قسمت کردند و روایتی آنست که یهودا ازان بهار چیزی قبول نکرد و بیع ایشان را مکروه شمرده ایشان حصه وی را
در میان خود قسمت کردند و کانوا فیه من الزاهدین مفسران در تفسیر این کلمه اقوالست قولی آنست که ضمیر
کانوا راجع باخوه ست یعنی برادران در ذات یوسف بی رغبت بودند و نیز گفته اند که در ثمن وی بی رغبت
بودند ازان جهت بدرمی چند بیش بفروختند و قولی آنست که ضمیر راجع بمشتریان ست یعنی در خریدن وی
بی رغبت بودند بجهت آنکه برادران بصفات ذمیمه اش منسوب داشته بودند بدزدی و گریز پائی مرادرا عیب
کرده بودند و گروهی دیگر گویند که مشتریان در معامله با وی از جمله زاهدان بودند یعنی بخاطر هیچکس خطور نکرد با وجود
آن حسن و جمال و صباحت و ملاحت بچشم خیانت که تواند که در وی نظر کند اما شمه از تحقیقات لطائف و اشارت درین
آیات بینات قوله تعالی و جاءت سیارة بدانکه مراد از سیاره مسافرانند که قطع مفاوضه و بادیه میکنند در شب
تاریک بیابانها خونخوارے نوردند و ارباب تحقیق می گویند که مسافران بر دو قسم اند مسافران عالم صورت
عالم معنی مسافران صورت بیابانها می بپیمایند و مسافران معنی گاهی سیرے کنند و گاهی می آسایند و تنهائی الکانی
اند که طرفة العین از سیر و سلوک تقاعدی نمایند کانوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ نشان مسافران عرشی
لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ در شان مسافران عرش ست مسافران فرشی اینان اقطار و اکناف
زمین اند و مسافران عرشی ندیمان اسرار نزل به الروح الامین مسافران فرشے عام و خاص بشناسند و
مسافران عرشی را جز خاص الخاص نشناسند اولیائے تحت قبائی لا یعرفهم غیرے اما شمه از کمال اوصاف
بزبان ارباب اشارت بطریق مجاز و استعارات سمت گذارش میابد گوش و هوش بمن دار و از فهم دقائق
آن هیچ دقیقه نامرعی مگذار آید و لیش مسافران عرشی کرم روانی اند که در دم سر اندازی از استغراق وجد بام
عرش و فرش نعلین ایشان آنست سوار کانی که کره افلاک در حال معاشرت جان با جانان گوئی میدان
شوق ایشان ست انوار سراج صفا نند که مشکات آیات بموده اند ابرار ارواح قدس اند که در اقفاص
اشباح انس آسوده اند نار مقداح نفوسند که در حراقه صورت و محرقه بنیت بشریت افتاده اند سوار بیداق سند که
حالا در صحرا حدوث پیاده اند نی نی پادشاه اند که مطربان مجالس قدس در پرده انس ترنم سرود صفا بزخمه اسرار عزوف روح مقدس
ایشان نواخته اند شاهانی اند که در عروس سرای تجرید در حین مواصلت جان جانان خلوتخانه اند و باش

طبیعت باز پرداخته اند بلبلان ست قدسی اند که بر گلبن حسن بر اغصان جمال در پرواز اند عندلیبان گلستان
دیموی اند که با شاهبازان عرش همرازند با کبوتران فرشی همسازند للشیخ الرومی علیه الرحمة غزل

بیجان شو و در وحدت در عین فنا جا کن + هر سر که دوئی دارد در گردن ترسا کن + اندر قفص خاکی این
طائر عرشی را + زان پیش که بر تر از شکر شکر خا کن + اندر حیوان بنگر سر سوی زمین دارد + گر آدمئی آخر سر
جانب بالا کن + چون سلطنت الا خواهی تو بلا لا شو + جاروب زلا بستان فراشی اشیا کن + مباش
چو مستسقی کور انبود بنوی + هر چند شوی عالی تر میل به بالا کن + هم سر شو و هم محرم و هم کام شو و هم دم
ما را شو و هم ما شو و هم بندگی ما کن + قوله تعالی فارسلوا واردهم آن قوافلی چون بر حوالی نزول کردند وارد
شو در الطلب آب فرستادند فادلی دلوه زاره با شهر برد ایات سمی به بشیر و گویند وی غلام بود سیاه در غایت
سیاهی و یکچشم بود فقیر و محتاج چون بمعاونت جبرئیل علیه السلام یوسف را علیه السلام از چاه بیرون آوردند
نظر یوسف علیه السلام بروی افتاد و او را دعا خیر بوی گردانید گفت بارک الله فیک فی الحال گونه روی وی
از سیاهی بسفیدی منتقل گشت و کدورتش بصفا متبدل شد و قوت باصره بدیده وی معاودت نمود و چون
احوال وی بر خواجه ظاهر شد از دل رغبتش بعزت بیت ترقی داده کریمه خوشبو را بنکاح در آورده و بهره تمام
از مال و منال داد وی را صفت قسمت [illegible] اید روشن بشیر را به یوسف علیه السلام [illegible] نسبت
روی نمود یکی آنکه منظور نظر وی شد دویم آنکه بدعا وی فایز گشته [illegible] نسبت بحق تعالی [illegible] این
زیادت یافت اگر آنجا بشیر از یوسف علیه السلام یک نظر یافت مومن در هر شبانروزی [illegible] نظر
نوید میگردد و اگر آنجا یک دعای در کار وی کرد اینجا حق تعالی در قرآن چند دعای در کار مومنان تعلیم و تلقین
انبیا و اصفیا کرامت فرموده است اگر مومن نیز ببرکت این دولت از سیاه روی دنیا و آخرت برهد و
دیده دلش بنور بصیرت بینا گردد و بعزت دارین مشرف شود و سرمایه ایمان که میان بنده و حق ست
سبحانه پاینده دارد و کنیزان و حور عین کامثال اللؤلؤ المکنون را در عقد ازدواج ایشان در آید از کرم
او عجیب و غریب نباشد نقل ست که چون یوسف را علیه السلام از چاه بیرون آوردند نور روی وی
بمثابه بتافت که نور خورشید را مغلوب گردانید و گویند چند کس را که حضرت جلال احدیت جل و علا بنور جبین
مخصوص گردانیده چنانکه نور ایشان بر نور آفتاب غالب آمدی یکی نور جمال یوسف علیه السلام بود
که بعد از آنکه سه شبانروز در منزل چاه منزوی بود نور در جبین او ودیعت نهادند که بر نور آفتاب
رابح آمدی دوم واقعه چنانکه ابراهیم علیه السلام هجرت اختیار کرده بود بمملکت پادشاهی رسید صادوف نام بنظر خیانت
در اهل و عیال رعیت میدید و هر حیله که بحیله حسن و جمال محلات بودی بوی چشم سیاه میکرد و چون ساره

راجمالی برکمال بود بنو هم آنکه نباید که بکف کید آن ظالم گرفتار گردد در صندوقی در آورده بود و چند روزی
دران صندوق مخفی بود و چون از صندوقش بیرون آورد چندان نور بروی اشتعال نمود که نور آفتاب در جنب
آن پست گشت سوم سفرت کلیم الرحمن موسی ابن عمران بود علیه السلام که در وقت مکالمه چندان
نور در جبین او ظاهر گشته بود که بر نور آفتاب میچربید بحدیکه هیچ دیده را طاقت دیدار آن نور نبود
لاجرم نقابی بر روی خود فروگذاشته بود چون صفورا که حلیله جلیله وی بود نقابش محتجب
دید خروش از درون جانش بر آمد گفت ای موسی نقاب از پیش خود بردار و بکشا روی زیبا را که دران روی مست
گردان عاشق سرمست شیدا را موسی گفت علیه السلام ای صفورا دیده دات را طاقت دیدار من نیست گفت
مرا نیز بی دیدار تو زندگانی ممکن نیست بعد از مبالغه بسیار چون چهره میمون بکشاد فی الحال در جمال مشاهده وی
دیده صفورا را بگداخت و بر رخساره وی فرو چکید موسی علیه السلام دعا فرمود باز حقتعالی دیده وی بوی باز
داد و دیگر بار تمنائی دیدار موسی کرده باز دیده اش بگداخت و بدعای موسی علیه السلام معاودت نمود گویند هفتاد نوبت
به آن ضعیفه این معامله پیش بردند تا موسی علیه السلام در مناجات استدعا نمود آن نور جبین او را بدست راستش
بانتقال دادند و آن نور بر آفتاب غالب می آمد چنانچه در تفاسیر مبین ست سوال موسی علیه السلام این نور
کرامت فرموده حضرت رسالت را صلی الله علیه وسلم چه نور بود جواب موسی علیه السلام را نور در دست نهادند و مصطفی
را صلی الله تعالی علیه وسلم در دل نهادند نور دل وی نور عرش مجید را مغلوب گردانید و گویند که نور آفتاب جزوی
است از هفصد جزو نور عرش و در شب معراج بقدر ارتفاع آنحضرت تا بمقام قاب قوسین او ادنی چندان نور در دل
مبارکش شعله زدن گرفت که در نظاره نور دل خود مستغرق گشت و همواره دران نور محو گشته سر فرو افکنده بود در التفات
بکس نمیفرمود روزی در دل صدیق اکبر گذشت رضی الله تعالی عنه که آیا رسول علیه السلام چرا جانب ما نظر نمیکشاید
و نگاه کمتر میفرماید اندیشه در دل مبارکش منعکس شده است فرمود یا ابابکر لو کنت متخذا خلیلا لاتخذت لکنه خلیلا
ولکن شغلنی الحبیب جل و علا عن الاغیار ابو بکر گفت رضی الله تعالی عنه یا رسول الله علیک الصلوة و
السلام تو مرا گفته بودی که تو بمنزله سمعی و بصری گفت بلی ولیکن این حدیث پیش از وصول قاب قوسین بود اکنون
سمع و بصر دیگر دارم فَاِذَا اَحْبَبْتُهٗ كُنْتُ لَهٗ سَمْعًا وَبَصَرًا وَلِسَانًا وَيَدًا فَبِيْ يَسْمَعُ وَبِيْ يُبْصِرُ وَبِيْ
يَنْطِقُ وَبِيْ يَبْطِشُ ابو بکر گفت یا رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم عرش مجید را مشاهده فرمودی گفت
بلی گفت با چندان نور چگونه دیدی فرمود غلب نوری کوزه یعنی نور من بر نور عرش غالب آمد بیت چنانکه نور
احمد مرسل کند ظهور * خورشید و ماه کیست که لاف ضیا زند * چون گردش مرکب جاهش رسد بعرش * تا
عرش مجید بوسه بران خاک پا زند * آن عندلیب قدس که در گلشن وصال * بر گلبن دنی فتدلی نوا زند

سوری که زیر پای تو سر یکدمی نهد * حیف آید تخت سلیمان پا زند * قوله تعالی یا بشری هذا غلام به بشری
خطاب کرد که هذا غلام این ست غلام و نگفت که غلامی یافتم زیرا که یافت بعد از طلب باشد آن نقدی بود
بی جستجوئی بدست آمده بود ای درویش دولت وصال حضرت جلال حدیث نیز درین قبیل است زیرا که یافت
بعد از طلب برسید نیست نوال بعد از سوال قاعده است در میان ارباب تحقیق که السوال وان جل ثمن النوال وان
جل تا گفته اند که حکمت در جواب لن ترانی در بر سوال ارنی آن بود که اگر دیدار نمودی آن سوال ثمن دیدار آمدی
و دیدار خداوندی را جل و علا ثمنیت بلکه عین موهبت است کذلک وارد بی طلب آمده بود ناگاه بطالع میمون
و بخت همایون بوصال یوسف علیه السلام مشرف گشت و یافت این نوع سعادات بعنایت ازلی باز بسته است
تا آن دولت و سعادت که فائز آمد للشیخ الرومی قدس سره * یاران سحر خیزان تا صبح که دریابد * تا ذره صفت
ما را که زیر و زبر یابد * آن بخت کرا باشد کاید بطلب جوئی * تا آب خورد از جوی خود عکس قمر یابد * نا تشنه چو اعرابی
در چاه نگنده دلوی * در دلو کی یاری چون تنگ شکر یابد * یا همچو سلیمانی لشکر کشد ماهی را * اندر شکم ماهی
آن خاتم دریابد * یا موسی آتش جو کارد رو بدرختی آورد * خواهد که برد آتش صید شجر یابد * یا چون کبیر
او همه را [illegible] آهوئی * تا صید کند آهو خود صید دگر یابد * یعقوب صفت گیری تو پیراهن یوسف * تا بوی
پسر جوید خود نور بصر یابد * قوله تعالی وشروه بثمن بخس دراهم اگر کسی گوید حکمت چه بود در آنکه شروه فرمود نگفت
باعوه جواب آنست که بیع تقاضا ملکیت کند و در شرای ملکیت شرط نیست بلکه کسی شاید که چیز ملک خود را
بخرد چنانچه الله تعالی فرمود ان الله اشتری من المؤمنین انفسهم با آنکه نفوس مومنان از آن حضرت بود
ازین آیت این بخرید تا دانی که در خریدن ملکیت شرط نیست پس چون یوسف علیه السلام ملک نبود لاجرم بشروه تعبیر فرموده نه
بیع اشارت بثمن بخس فرمود بهای ناسره بنسبت یوسف عم هیچ نوع مناسب نداشت حق تعالی
مذمت فرمود مر برادران یوسف را علیه السلام که یوسف علی نبینا و علیه السلام را بدرم چند ناسره بفروختند
تا این منافعه بدی برادرے و حصه تو آنست که دین اسلام از یوسف علیه السلام عزیز تر و دین عند الله تعالی
درم چند ناسره بده خوار تر هر که دین را بدنیا فروشد خسران و ملامت وی اضعاف مضاعفه برادران یوسف
باشد * عنه از ابی بکر صدیق رضی الله تعالی عنه منقول است که فرمود که ای فرزند آدم ابلیس علیه اللعنت همیشه
در پیش روی تست ایستاده و نفس تو بر دست راست تو و هوا بر دست چپ و دنیا بر پس پشت و اعضای و جوارح
بر حوالی تو و جبار جل و علا بر فوق یعنی بحسب قدرت نه بمکان چنانچه فرمود و هو القاهر فوق عباده ابلیس ترا بترک
دین میخواند و نفس ترا بمعصیت میخواند و هوا ترا بالشهوت دلالت میکند و دنیا ترا باختیار بر آخرت رغبت می
نماید و اعضای بانواع بذنوب می فرماید و جبار جل و علا برحمت و مغفرت میخواند قال الله تعالی [illegible]

يَدْعُوْنَ اِلَى النَّارِ وَاللّٰهُ يَدْعُوْا اِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ پس هر که اجابت با بلیس کند دین ازوی گریزان
و مفارقت کند و هر که اجابت نفس کند روح ازوی مباینت جوید و هر که اجابت هوا کند عقل ازوی گریزان گردد
و هر که اجابت دنیا کند آخرت را بباد دهد و هر که اجابت اعضا کند بهشت ازوی در حجاب شود و هر که اجابت الله
تعالی کند هم بدیهای ازوی دور شود و هم نیکیها واصل گردد **لطیفه** شریفه نقلست که چون برادران یوسف را علیه السلام
در معرض فروختن در آوردند مالک را نقدی چندان نبود و متاعی همچنان نداشته که بهای وی تواند بود دست بکیسه
خود برد و درمی چند در ته کیسه وی مانده بود نا سره که هیچکس هیچ کس بر نمیداشت گفت با ینچند درم نا سره خریداری
این گوهر از شما نتوان کرد از ترددی که داشت در خریدن وی تسکین یافت برادران گفتند ای مالک ما را مقصود نه
بهاست بلکه مراد ما خلاصی ازین بلاست این غلامیست بعیوب بسیار مبتلا و بصفات ذمیمه موصوف در هم بها
وی مسامحه مینمائیم هر چه داری قبول میکنیم و غلام بتو میسپاریم **تقریب** این قصه بدین ماند که فردا بندگان از چاه لحد
بیرون آرند و بساط معدلت بگسترانند و شادروان سیاست بسط کنند و بهشت را یوسف وار و حاضر گردانند
مفلسان بر مثال مالک زغر گویند که در کیسه اعمال هیچ نقدی که ثمن جنت تواند بود نیست و دل از بهشت بحسرت
تمام بر دارند خطاب رب الارباب جل جلاله در رسد که ای بندگان من نظر کنید که هیچ نقد شکسته در ته کیسه اسلام باقی
مانده است ثمن بهشت ما همان پسند است یک شعله از سوز سینه و یک قطره آب دیده در ثمن چمن جنت کافیست
بهمان مقدار بهشت با قطاع ایشان تسلیم نمائیم **لطیفه** دیگر بهدرین کلمه شریف نقلست که چون رسول
علیه السلام این آیه بر خواندی که و شروه بثمن بخس گفتی سبحان الله چه ارزان فروختند پیغامبر خدای را عز و جل
درین باب نقلی در غایت لطافت بشنو در بعضی تفاسیر بنظر این فقیر چنین آمده که روز عید بود
و کودکان بفراغ بال بنشاط و انبساط اشتغال مینمودند حضرت رسول علیه الصلوة والسلام از مصلی باز گشته
بود و در راه جمعی از کودکان دست در دامن سید انس و جان علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات زده گفتند یا رسول
الله روز عید است ما را جوز می باید تا چنانچه رسم است بازیچه بازی کنیم رسول علیه السلام از انجا که کمال شفقت و
خلق عظیم بود فرمود ای کودکان چیزی همراه نداریم مرا بکسی بفروشید که شما را جوز دهد ایشان همچنان دامن مبارک
آنحضرت از دست نمیگذاشتند تا اتفاقاً عمر بن خطاب رضی الله تعالی عنه رسیده گفت شما را چه میباید که دامن
رسول علیه الصلوة والسلام نمیگذارید رسول علیه السلام فرمود یا عمر ازمن جوز میطلبند و بامن چیزی نبود اکنون بایشان
تسلیم نموده ام تا مرا بفروشند به بهای من جوز خرند امیر المومنین عمر رضی الله تعالی عنه دانست که مقام انبساط
است گفت رسول خدا را بچند میدهید گفتند بانچه میسر گردد عمر رض نظر کرد هشت جوز با وی همراه بود کودکان
آن جوزها گرفته دامن رسول را علیه السلام رها کردند رسول صلی الله علیه وسلم تبسم فرمود آخر همه برادران یوسف

علیه السلام قدر و قیمت وی بدانستی و او را بحقیقت بشناختی او را بهژده هزار عالم نفروختی بهژده درم چه رسیدی
تقریب کذلک اگر بندگان عاصی قدر جناب قدس خداوندی جل وعلی بدانستی یکقدم در مخالفت
او ننهادی و دنیا و آخرت را در مقابله رضای وی بهیچ برنداشتی حکایت شیخ شبلی قدس سره می گوید که
روزے در مجلس سید الطائفه شیخ جنید بغدادی روح الله تعالی روحه العزیز حاضر بودیم ضعیفه با شوهر خویش نزد
شیخ آمد و زن از شوهر شکایت میکرد که مدتیست که تا در عقد ویم واکنون عزیمت آن دارد که بر سر من زنی
دیگر اختیار کند شیخ فرمود مر آن زن را که مرد از اچهار زن رواست زن با شیخ گفت اگر زنانرا کشف حجاب
جائز بودے من پرده از رخ برداشتی تا شما مشاهده فرمودی و خود انصاف دادی که با این حسن و جمال که مراست
دیگرے بر سر من اختیار کردن نه سزاست شیخ نعره زد و بیهوش افتاد بعد از مدتی بهوش آمد شبلی میگوید که از شیخ
پرسیدم که یا شیخ سبب نعره زدن و از هوش رفتن چه بود گفت آن زن سخن می گفت و من آن سخن وی از جای
دیگر می شنیدم گویا حق تعالی میفرماید عز و جل که ای جنید اگر روا بودی که در دار فنا مرا کسی بدیدی حجاب برداشتمی
تا بندگان مرا بدیدی و بدانستمی که هر کرا چون من خدای باشد نسزد که التفات بغیر من کند للشیخ اوحدی قدس سره
غزل چیست آن شهر یار در پرده ✤ شهر پر سوز و یار در پرده ✤ همه گلها از و شگفته ما نده بخ او غنچه وار در پرده ✤
از پس پرده جمله حیرانند ✤ نیست کس را گذار در پرده ✤ همه را رخ بخون دیده نگار ✤ نیست کس با نگار در پرده ✤
از برون گر هزار بینی نیست ✤ جز یکی بی نشان هزار در پرده ✤ هم تو ئی پردهٔ بصیرت تو ✤ خویشتن را مدار در پرده ✤
پردهٔ خویش را بسوز و ببین ✤ دوست را آشکار در پرده ✤ هر که او اختیار خود بگذاشت ✤ رفت بی اختیار در
پرده ✤ ای درویش اگر پادشاه عالم تعالی و تقدس و تعظم نقاب غیرت از حقیقت جمال یوسف علیه السلام
برداشتی نه برادرانرا بهنگ فروختن بودی و نه مالک را طاقت خریدن کذلک اگر ملک تعالی حجاب جلال از چهرهٔ
جمال برداشتی نه عاصی را یارای آزار بودی و نه مطیع را طاقت گزارد حقائق سلمی نقل از امام جعفر صادق
میکند رضی الله عنه که از بیع برادران مر یوسف علیه السلام بثمن اندک تعجب مینماید معامله تو از ین عجب تر است
که تمامی حظوظ آخرت را باندک مایهٔ از حظوظ دنیویه بلکه بشهوتی از تمتعات نفسانیه میفروشی و بشامت این
معامله خاسره از دولت رضا و سعادت لقا حق سبحانه تعالی محروم مے گردی از ابن عطار رحمة
الله تعالی عنه منقولست که فرمود برادران دشمنان یوسف بودند علیه السلام که یوسف را بهای اندک
بفروختند تو که نفس خود را دوست میداری با آنکه ثمن عالی و قیمت غالی بحضرت ملک تعالی فروخته
إِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ باز بدست دشمنان
خویش که عبارت هوا و شهوت باشد بثمن القلیل می فروشی و از ین مبالغه با خسران بیع [illegible] لیشی

لطیفهٔ شریفه ای درویش عجب نه آنست که برادران مر یوسف را بهای اندک بفروختند عجب آنست که سیاره
همه یوسف هم چنان را به بیست درم ناسره بچنگ آوردند آری ای درویش از آن نیز عجیب‌تر آنکه جوی
بهشت باقی را بدین اندک بفروختند عجب آنست که بهشت بدان بزرگواری و پادشاهی ابدی با بزرگی ابدی را
بقرصی بر دست درویشی نهادند یا خرمای که زر دهان مشتاق در آوردند عزیز من دولت بهائی نیست کرامت
حق تعالی جز عطائی نی اشارت لطیفه ای درویش برادران قدر یوسف ندانستند لاجرم باندک بهائش
از دست دادند بعد از آنکه بفروختند نیز پشیمان نه شده تا آن روز که برادران بمصر آمده بودند و در پای
تخت یوسف بعرض استاده می گفتند يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ یوسف گفت علیه السلام خاموش
باشید اگر من عزیز بودمی مرا بهای ذلیل نفروختی با مصریان خطاب فرمود که ای مصریان این چنین صورتی
را به بیست درم فروختند انصاف هست یعنی برادران را از غیض خجالتی تمام روی نمود از برای تسلی ایشان
فرمود لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ تقریب آنست که چون وقت انکشاف استار جلال از جمال لایزالی
پدید آید و انوار تجلی الهی جل جلاله ظهور کند هشتصد هزار سال از سطوت انوار تجلی عاشقان ربانی بی شعور باشند
و از خود بیخبر گشته باشند چون نظر در جمال کنند میگدازند و چون مشاهده جمال نماید می نوازند اذا نظروا
الی جلاله ذابوا و اذا نظروا الی جماله طابوا و بعد از آنکه هشتصد هزار سال بگذرد خطاب آید
که ای مستغرقان اشعهٔ شموس جلال و جمال مشتاقان شمایم روایح وصال چه انصاف باشد که همچنین جمالی را
بتمتعات دنیویه بلکه بتنعمات اخرویه کسی بفروشد و از لذت آنچنین وصال محروم ماند للمولفه عفی عنه هر نظر محرم
دیدار تو نیست ۞ هر دلی واقف اسرار تو نیست ۞ لمعهٔ نور تجلیست قوی ۞ دیده را طاقت انوار تو نیست ۞
چونکه خورشید رخت جلوه کند ۞ ذره کو که هوادار تو نیست ۞ که کند در رخ خورشید نظر ۞ گر نه آیینه رخسار تو نیست ۞
رب ارنی نه همین موسی گفت ۞ کیست کو طالب دیدار تو نیست ۞ اشارت شریفه مقرون بحکایت لطیفه
ای درویش برادران اگر قدر و قیمت یوسف علیه السلام اشناختندی او را به بهای عقبی بفروختندی چون قیمتش نشناختند
بدراهم معدوده بفروختند و این عار و غرامت بر ایشان باقی ماند تا القیامت نقل است جوانی بسنت ذوالنون
مصری توبه کرد قدس الله سره العزیز و برسم هدیه دویست دینار زر سرخ بر مریدان شیخ نفقه نموده مدتی ملازمت شیخ بتقدیم
میرسانیده و در حضرت شیخ التفاتی نمیدید روزی بر سبیل شکایت نزد بعضی انحکایت اظهار میکرد و در خدمت
عطیت خویش بر زبان میراند با وجود بی التفاتی شیخ تقریر میکرد چون شیخ از معنی وقوف یافت بخاطر شریفش
بنهایت گران آمد جوان را طلبید و انگشتری با قیمت بود بوی داد و فرمود ببازار برو و بر مقومان عرض کرده
قیمت برین معلوم کن و بعد از آن بفروش چون انگشتری را نزد بقالان و کفش گران و ارباب صنایع برده

زیاده از ده درم قیمت بیش نکردند نزد شیخ آمده واقعه تقریر نمود شیخ فرمود که طایفه عرض کردی گفت بقالان
و بزازان و خبازان و امثال ایشان نمودم شیخ خاتم از وی بستانید و بمرد دیگر داد او بجوهریان برده بدویست
دینار زر سرخ بفروخته بها بنظر شیخ آورده شیخ دویست دینار بآن جوان تسلیم کرد و گفت سر خود گیر و برو که معرفت
تو در تصرف معرفت تست در بیع خاتم وقتی قدر و قیمت ندانی و بنا اهلان معروض گردانی قدر و قیمت معارف و
حقایق ارباب تصوف و اصحاب تعرف کجا دانی و نگاهداشتن آن کی توانی اما رجوع بقصه بزرگان فن
تواریخ در کتب عوالی و شماریخ چنین ایراد فرموده اند که چون برادران یوسف را علیه السلام بفروختند و اخذ
دراهم معدوده نموده مشتری بیعنامهٔ ایشان طلبیده شمعون دران باب حجتی مرقوم گردانید دران حجة قید کرد که مالک
تا بمصر رسد مملوک را از بند و حبس اطلاق نفرماید چنانچه شمه مرقوم گشت در ین اثنای یوسف علیه السلام در برادران
بعبرت تمامی نگریست و از شدت بیرحمی و سخت دلی ایشان و صعوبت مفارقت اخوان و خلان بگریست و
حاصل این کلمات بزبان حال معروض گردانید رباعی رفت آن سخنان که باز گفتیم بهم ٭ وصل که از آن
چو گل شگفتیم بهم ٭ دردا که زیکدگر جدا افتادیم ٭ تا بار دگر کجا کی افتیم بهم ٭ گویند که برادران در حین بیع با مالک گفتند
که این غلام با وجود گریز پایی عیب سرقه نیز دارد از محافظت احوال وی تغافل نباید بود و بنا برین نوع سخنان
مالک فرمود بند گران بر پای یوسف علیه السلام نهادند و غلامی بدخلق لقبله سعی نام بروی موکل ساخته بعنوان
انتقال به تبدیل ارتحال فرو کوفتند چون کاروان روان شد یوسف علیه السلام از مالک دستوری طلبید تا فروشندگان
خود را یکبار دیگر دیده بمراسم وداع پردازد مالک گفت ای غلام ایشان در بارهٔ تو هیچ گونه مهری و شفقتی نورزیده اند
چندین رغبت تو بنسبت بآن جماعت از چیست یوسف علیه السلام گفت کُلُّ اِنَاءٍ یَنْضَحُ بِمَا فِیهِ مصراع
از کوزه همان برون تراود که در وست ٭ پس مالک دستوری داده یوسف علیه السلام زنجیر کشان نزدیک برادران
آمد یکیک را در کنار گرفته و بر دست و پای ایشان بوسه میداد و هر چند تضرع نمود مطلقا در حمی بروی نگشودند
و لطیفه شفقتی در حق او مبذول نکردند و یوسف علیه السلام مر ایشان را بدعای خیر یاد فرموده می گفت سلمکم الله تعالی
و ان ضیعتمونی حفظکم الله تعالی و ان ضیعتمونی فالاخذ لکم الله تعالی و ان لم ترحمونی رباعی یا رب که ز عشق تو
جدا دیده دلم ٭ چندین غم و محنت و بلا دیده دلم ٭ یا رب که ترا هیچ غمی نابیدا ٭ هر چند که از تو جفا دیده دلم ٭ با دل
شکسته و خاطر خسته باز گشت و بکاروان رسیده بر شترش نشاندند و بتعجیل تمام روی بمصر نهادند و یوسف علیه السلام
بر رنج غربت و ذل عبودیت تن نهاده در فراق پدر مینالید و قطرات حسرات از دیده می بارید و در اثنای آن
حال بقا ابتال یعقوب علیه السلام که مشهد مادر وی بود رسید خود را از بالای شتر افگنده افتان و خیزان بسر
تربت مادر آمد خاک راحیل را در کنار گرفت و بامثال کلماتی ترنم مینمود که مضمون وی این بود که ای مادر مهربان

سر از خاک تیره بردار و نظر بر احوال فرزند جگر پیوند خود گمار ببین که چگونه بانواع بلیات مبتلاست و گرفتار
اصناف رنج و عناست یا اماه کاش مرا میدیدی که چگونه پیراهن از برم کشیدند و به آسیب طپانچه رخسارم را رنجه
گردانیدند و مرا در چاه ظلمانی و باندوه و حسرت و پریشانی افگندند و بعد از ان اجرای اسم عبودیت بر من نموده
بدرمی چند ناسره بفروختند و مرا چون اسیران بسلاسل مقید ساخته بر پشت مرکب انداخته ندانم تا بکدام منزل و
ماوای می برند و بدرد غریبی و اسیری مبتلا گردانند این نوع زاری و سوگواری عرض میکرد و اشک حسرت
از دیده میبارید درین مقام کاشفه وی تطویل انجامید حیفا انکه تا قافله رفتند و وی آنجا تنها بماند در کشف
الاسرار نقل از کعب احبار میکنند رضی الله تعالی عنه که در اثنای آن گریه و زاری از جا اندیشید که
اصبروا اما صبرت الا بالله بقلوس از رحمت مایوس چون یوسف را علیه السلام بر شتر ندید بقر الذی ... ترحم
گشت بالفور مراجعت نموده یوسف را علیه السلام بر سر توده خاکی در نشسته گردان با انفت پیش او آمد و از شتر
طپانچه بر روی نازنین او زد و تصدیق قول برادران کرده او را بگریز پای متهم داشته در حق وی جفاها گفت و آن
شور بخت نمکین تازه بجراحت دل دردمند یوسف علیه السلام پاشیده نمک بها نموده کشف نقل است که چون
دست پلید آن شوم بجبین مبین آن معصوم رسید فی الحال دست وی خشک شده و از کار باز ماند و حضرت
یوسف علیه السلام از ان جرارت و سوء ادب بی طاقت گشته روی بجانب آسمان کرده بدرگاه احکم الحاکمین
وکهف المظلومین جل ذکره تظلم نموده گفت الهی اگر مرا شایستگی انتظام در سلک خاصان بارگاه احدیت نیست بحق
ابراهیم خلیل و اسحاق ذبیح تو و یعقوب اسرائیل که بر من ببخشا و بفریاد من برس همان لحظه رقعه نیازمندی وی
بتوقیع اجابت موشح گشته جبرائیل علیه السلام فرود آمده در پیش قافله پری بر زمین زده بادی سرخ عظیم برخاست
و ابرها سیاه فام تاریک در هوا پیدا شد شدت هبوب ریاح و تراکم سخت مظلمه بمرتبه انجامید که قافله از حیات
مایوس گشته یکدیگر را ندیدند شتران افرا پیش گرفتند زلزله برزمین افتاد ملائکه در گریه در آمدند تغیر کلی در عالم
پدید آمد مالک بن زعر چون انحال مشاهده کرد گفت ای رفیقان نیکو تامل کنید که از شما چه عمل ناپسندیده و کدام
فعل قبیح صادر شده که از ان استغفار باید کرد و هر آئینه که این تیرگی افعال کدورت اعمالست که در هوا اثر کرده
است إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ کاروانیان گفتند ما از خود گناهی نمیدانیم که
مستحق این عقوبت باشیم آخر الامر غلام شوریده بخت گفت هانا این محنت بواسطه شومی معامله من روی نموده
این صعوبت بنا بر جسارت من دست داده چه این ساعت طپانچه بر روی کنعانی غلام زدم و او آب در دیده گردانیده
روی باسمان کرده و لب بجنبانید و دست من خشک گشت و زمین چنین که می بینید بهم برآمد مالک و ملوک
با همه کاروانیان نزد یوسف صدیق آمدند و در پای مبارکش افتاده عذر خواستند و باستغاثه تمام در روی استدعا نمودند تا بد

چون قصاص این کرمه فرمان یوسف علیه السلام معذرت قبول کرده روی بقبله دعا آورده واز باریتعالی فرج
ایشان التماس نموده در زمان موج هوا تسکین یافت و غرق آفتاب از نقاب چهره کشاده عالم بقرار آمد ملاک
چون آن کرامت مشاهده نمود دست غلام گرفته نزد یوسف علیه السلام آورده درخواست نمود تا قصاص خویش
او را ادب کند یوسف علیه السلام گفت ای ملک این سخن هست از اهل خاص احسانیم و در جزا بدکرداران بغیر عفو
تجاوز چیزی ندانیم و از سر گناه وی درگذشته رقم نسیان بر جریده عصیان او کشیده از بهر غلام نیز دعا فرموده دست
وی باز بحالت اول بازگشته بگیرائی درآمد گشت و بعد از ظهور این خارق عادت یوسف علیه السلام بنده
بر دوخته و بچشم تعظیم و احترام در روی نگریسته بخلعتهای شریفش بیاراست و مرکوبی پسندیده از برای او زین کرده تعین نموده
و اعزاز و اکرام تمام بجانب مقصد روان گشتند گشت مالک گفت که در هیچ منزل نزول نکردم و از هیچ مرحله بگذشتم
ننمودم مگر آنجا که خیر و برکت یوسف علیه السلام بنسبت احوال خود مشاهده کردم هر صباح و شبانگاه آواز ملائکه میشنیدم
که بر یوسف علیه السلام سلام میکردند و در راه قطعه ابری سپید میدیدم که بر سر یوسف علیه السلام سایه می انداخت
و بوار اختیار روی استظهار بر افراخت انا الملطا لهیشه این قصه نقل ست که چون بر سطر برده عبارت
آن غلام تغیر تمام در عالم پدید آمد چنانچه که بر جبین فارقین ... آن اعمه و خلق مبتلا گشت ملائکه گفتند خداوندا
صد هزار تازیانه بلا بر این کودک بیگناه زدی هیچ تغیر در عالم ... بیک طپانچه که از روی بی حرمتی که این
غلام بروی زد این بلا و آفت در عالم انداختی خطاب آمد که تازیانه که بیواسطه بابر روی زدیم عین ترتیب شد چون
واسطه در میان آمد آن ترک حرمت بود آنچه ما کنیم پسندیده و هرچه غیر ما کند ناپسندیده بتقریب و نظیر این
آن که ملائکه در لوح محفوظ نظر کردند عیوب آدمیان و قبایح اعمال ایشان در لوح ثبت یافتند زبان نیز زبان
بعیب آدمیان در کشادند أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ جواب عتاب آمیز إِنِّي
أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ بسمع ایشان رسانیدند و بعد از آن خطاب بقلم آمد که ای قلم طاعات فرشتگان بنام
آدمیان مرقوم گردان که سنت ما چنین در وجود یافته که هر که عیب کسی گوید طاعت او را بدو ان اعمال انکس منتقل
گردانیم فرشتگان بنالیدند که خداوندا صد هزار عیوب ایشان بیان فرمودی ما نیز بآنجهت دلیری نموده
عیب ایشان براستی تقریر کردیم اکنون طاعات ما بر ایشان میدهی خطاب آمد که آری عیب بندگان خود
گوئیم اما از دیگران عیب کردن ایشان نپسندیم ما را در اظهار عیب بندگان حکمتها است کس بحکمتهای ما راه
نبرد إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ اشارت دیگر اگر کسی سؤال کند که بیک طپانچه غلام اینهمه آفت پدید آمد و
از آن همه جفاها که برادران با آنحضرت پیش بردند هیچ گونه تغیر و تبدیل واقع نشد حکمت در آنچه تواند بود جواب
آنست که آری اگرچه برادران جفا کردند اما نسبت برادری میان ایشان ... ای بند اگرچه

جفاکاری اما تا نسبت توحید برقرار است از خلود عذاب و دوام عقاب ایمن خواهی بود جواب دیگر آنست
که برادران یوسف علیه السلام اگرچه ظلم کردند در میان ایشان یهودا از طریق ظلم انحراف نمود و راه نکونامی پیمود
ببرکت وفای وی جفا برادران را در گذرانیدند نکته ای درویش دقیقه که جفای آن همه تن بوفای یک تن در
میگذرانند اگر جفای هفت عضو را بوفای دل در گذرانند که اِنَّ فِی الْجَسَدِ لَمُضْغَةً اِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ کُلُّهٗ
وَاِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْبَدَنُ کُلُّهٗ از کرم الهی جل و علا غریب و عجیب نخواهد بود رجعنا الی القصه نقلست
که چون قافله قطع منازل و طی مراحل نموده بنواحی مصر رسید بموضعی تر پیدا کردند و قریب بچشمه فرود آمدند و چون
یوسف علیه السلام از تعب سفر متاثر گشته و زنگار غبار پیدا کرده بود که شست و شوی دهد یوسف علیه السلام متوجه
چشمه گشته جبرائیل امین علیه السلام قبه آدم صفی علیه السلام که قبل از وقوع زلت با حوا ایام بسر می برد آورده بر
بالای چشمه نصب فرمود تا بدن همایون از چشم اغیار مصون و از آفت عین الکمال مامون ماند ابیات
ز منزل تا بچشمه گشت مائل * چو مه در برج آبی ساخت منزل * بطلعت بود خورشید جهانتاب * چو نیلوفر فرو رفت
اندران آب * تنش در آب چون عریان در آمد * تن آب روان را جان در آمد * گشاد از هم مسلسل گیسوان را * برخ
زنجیر بست آب روان را * مهیا ساخت بهر صید خواهی * معنبر دامن از مه تا بماهی * گهی میریخت آب از دست بر
سر * ز پروین ماه را بربست زیور * گهی میداد از کف مالش گل * ز پنجه شانه میزد شاخ سنبل * چو گرد از روی
چو رگ ز تن فرو شست * چو سروی از کنار چشمه برجست * ز مفرش مالک پیراهن خواست * بجلباب سمن
گل را بیاراست * از وهب بن منبه روایتی است که چون یوسف علیه السلام در آب در آمد ماهیان چون
رائحه یوسف علیه السلام بمشام ایشان رسید روی بآب چشمه آوردند بسا سان آن شرف لقیش مبادرت نمودند و هر ماهی که
بآن دولت مستسعد گشتی در میان ماهیان افتخار نمودی و گویند که در نسل آن ماهیان این افتخار باقیست تا بروز قیامت
صاحب عیون المعانی گوید که چون یوسف علیه السلام زمانی نیک دران مغتسل بماند مالک را دل مشغول گشت قاصدان فرستاد
تا از آن ینبوع سعادت و منبع سیادت خبری آرند ایشان در آن صحرا متفق شده چندانکه طلبیدند هیچ کس از وی
نشانی نداد چه او در قبه غیرت مستتر و در پرده عصمت محتجب بود چون فرصتی منقضی شد کاروانیان دیدند که
یوسف علیه السلام می آید بهیبتی که دیده ذوی الابصار در مشاهده جمالش خیره و رخسار ماه در برابر عوارض انوارش
تیره نمود مالک گفت ای یوسف کجا بودی هر چند ترا بیشتر طلبیدم کمتر یافتم خرد خورده شناس در جواب وی گفت
که هر دیده را طاقت دیدن چشمه خورشید نیست و هر چشم را قوت مشاهده صورت جان نی ع چون پری از نظر خلقان
از آن پنهانی * که تو جانی و نظر محرم دیدار تو نیست * بعد از انکه یوسف علیه السلام بکاروان ملحق گشته
متوجه شهر شدند از عبد الله بن عباس رضی الله تعالی عنهما روایتی است که چون مالک انظار بجانب [illegible]

افتاد و حسن و جمال وی بر مزید مشاهده کرد بفرمود تا جامهٔ زربفت و حریر رومی پوشیدند و عمامهٔ لطیف بغایت بر بامهٔ همایونش نهادند و او را در محفه نشانده بر شتر بستند و روی بمصر آوردند کشف و اتفاقاً دران سال رود نیل خشک شده زیده آب وی سبک افتاده بود و در میان مصریان عسرتی پدید آمده بود و مردم محتاج بطعام گشته و رسم مصریان چنان بود که چون قافله بمصر نزدیک رسیدی باستقبال بیرون می آمدند اکنون که خبر رسیدن قافله شنیدند گفتند که طعام همراه دارند با هتمام تمام خواص و عام باستقبال کاروان بیرون آمدند و گویند که پیش از رسیدن کاروان آوازه آن بدر منیر بل شعشعهٔ آن آفتاب کشور گیر بر تمامیه مصر پرتو انداخته بود و آن دیار بالتمام تماشای جمال و تمنای وصال یوسف علیه السلام روی بران قافله نهادند و هر یک بزبان حال با یقال ترنم مینمودند رباعی این شهر پر از حدیث آن روی نکوست ٭ دلها بجهانیان همه بستهٔ اوست ٭ ما میکوشیم دیگران میکوشند ٭ تا بخت کرا بود کرا خواهد دوست ٭ و در بعضی از قصص آورده است که چون موکب شریف یوسف علیه السلام بیک فرسنگی مصر رسید منادی غیبی از فضای هوا ندا در دادند کای مصریان مر شما را تهنیت باد که مهمان عزیزی بشما اقبال مینماید که هم برداشته نظر لطف حق است سبحانه و تعالی و آراسته بنظر قبول خلق در سیرت بر فرشته سابق است و در صورت بر جن و انس فایق و جمالست که هر که روی نگرد شاد گردد و هر غمزده که وی را ببیند از غم آزاد آید گویند که چون این ندای باسماع مردمان رسید همه مردان و زنان از پیر و جوان باستقبال وی بیرون آمدند و منتظر قدوم اجلال وی میبودند تا از دور گرد سواران پیدا شد و یوسف علیه السلام در میان ایشان بر شکل ماه تابان کلاه مذهب بر سر نهاده و دو دراج طمع در بر رخساره ها چون آفتاب تابان ساطع و انوار حسن و جمال از جبین مبینش لامع و یاقوت از بناگوش او گفته هوگونه گونه الوان از سمن و نسترن و ارغوان بر هم ریخته چون نظر خلق بر جبین مبین وی افتاد همه واله و حیران بیخود دانه در پیش وی بسجود افتادند یکی این میگفت ملکی است که از آسمان فرود آمده است و دیگری می گفت روحی است از عالم ارواح بر جهان نزول فرموده بر حسب تفاوت نظر هر کسی بنوعی خبر باز میدادند القصه مصریان در رکاب آن سلطان خوبان روان شده از ره مصر رسیدند و گویند لمعات بارقات جمال یوسف علیه السلام بر نور آفتاب فائق آمد و رایحه نافجه ویش بانسیم صبا همراه گشته تمامی در جار مصر را از طیب رایحه خوش معطر گردانید همه اجزار بسیط غبرا از عطر وجه بر وی پیش خاصیت مشک و عنبر گرفته آبها در جداول و انهار جاری گشت اطیار بر اشجار در نغمه سرائی درآمدند و قوافل غموم از دل ها در هم از مراحل قلوب رخت اقامت بیرون بردند و عساکر فرح و سرور در بواطن ساکنان آن مواطن نزول کردند و جمعیت حضور آن در بلاد بقدوم شهزاده آنحضرت مستقر گشت نظیر این آنست که چون بندهٔ مومن را فرمان بهشت آید و فرشتگان بادی همراه روی به بهشت از زمین از

ساق عرش کہ آن را نسیم لطف نامند در وزیدن در آید برگهای درختان بهشتی را چون مطربان خوش آواز بنغمه و نواز در آرد نوای مرغان بر سر شاخسار اشجار با صدای آب در جداول انهار همدان گردد غمهٔ هر همومِ لفرح و مسرت مبدل گردد و مشام جان بروائح قدس معطر شود و عاشق جمال دوست چون صوفیان صفا در سماع آن نغمه تو در رقص طرب دست طلب بر افشانند از لذت این سماع جان عاشق از شراب شوق جانی گیرد و لاله عشق پرده از پیش جمال معشوق برگیرد و عاشق بیچاره در پرتو نور تجلی از کون بی شعور گردد و از هیبت نور ذات هم آن بود که اساس بنیاد بشریت از هم فرو ریزد حضرت جلال احدیت جل و علا السماع سلام خویش او را از غیبت باز بحضور آورده گفت و شنید و ستانه در میان آرد و هیبت و عظمت و جلال بلطف مقال محتجب گرداند بنده دل داده را از مقام دهشت بگفت و گوی اسرار عشق و محبت بحضرت خود مشغول گرداند از میان جان بنده این نعره بر آید **غزل** بنمای رخ که باغ و گلستانم آرزوست ٭ بگشای لب که قند فراوانم آرزوست ٭ ای آفتاب رخ بنما از نقاب ابر ٭ کان چهره مشعشع تابانم آرزوست ٭ یعقوب وار یا اسفی ماهی بنیم ٭ دیدار خوب یوسف کنعانم آرزوست ٭ در زبدة التواریخ میگوید که باری سبحانه و تعالی جمال جهان آرای یوسفی را نوری داده بود که از یک روزه راه می درخشید و هرگاه که آنحضرت بجائی توجه فرمودی طلیعهٔ آن نور از یک مرحله مانند لمعهٔ آفتاب می درخشید و اتفاقاً در آن روز آفتاب بنقاب سحاب متواری گشته بود و سواد مصر با آنجهت انکه از شعاشع انوار چهرهٔ خورشید بی بهره گشته بود تیرگی روی نموده بود و ملک مصر انانکه خورشید رخسار یوسفی علیه السلام نقاب بگشاید از طرهٔ شب مثال او عکسی بران دیار افتاده بود و غرض از تمهید این مقدمه آنکه چون نور چهرهٔ تابانش از ورای حجاب لامع شد جهان را مانند ضمیر ارباب صفا و باطن منیر اصحاب کیاست و ذکا روشن گردانید مصریان چون روز تیره را روشن دیدند انگشت تحیر در دندان تفکر گرفته و تعجب نمودند تا خبر در شهر افتاد که همراه این قافله غلامیست که نور جمال وی بر نور آفتاب فائق هست و بملاحت و صباحت بر حوران جنت سابق این طیب طیب رائحه فایحه اوست بر مشام منتشقان شمایم عشق و محبت فائح آمده و این نور جبین مبین اوست که بر اطراف و اکناف مصر لائح گشته دلهای مشتاقان در طاب و جانهای صاحب دلان از اشتیاق مقدم همایونش بلب رسیده لاجرم باستقبال کاروان بیرون آمدند و بعد از انکه حدیث حسن یوسف علیه السلام شهرهٔ گشته بود و ملک مصر را ازین صورت خبر شد امین اعمال و امیر عمال خویش را که بقطفیر موسوم بود و بدیرش مسمی بر وجیب و مصریان عزیز خواندند بخریدار یوسف علیه السلام بیرون فرستاد مالک چون هجوم مصریان مشاهده کرد یوسف را علیه السلام در عماری در آورده بنقاب احتجاب محتجب گردانید و چون مصریان از وی استدعا مشاهده دیدار یوسف نمودی وعدهٔ هنگام آمدن شهر میفرمودے تا بعد از انکه او در الشهر اندر آورده بمنزل مناسب نزول

فرمود از ابن عباس رضی الله تعالی عنهما روایت کرده اند گفت آن روز مصر بغایت خراب و ویران بود و خشک
سالی و اختیار مصریان در وبال بود مردم متبدل الحال بقدوم شریف آنحضرت برکت دران دیار نزول نموده رود نیل پر
آب شد و درختان باروار شدند و قحط و جدب بخصب و رخا مبدل گشت و غلات و محصولات فراوان شد و
نرخ ارزان بارزانی روی نهاد و مردم گفتند که این ارزانی از قدوم شریفه غلام عبرانی درین شهر شرف ورود ارزانی فرمود
اگر گوئی از فرزندان ملوک و نسل انبیا است این نوع فتح و گشایش وجود و بخشایش روی نموده خصب و رخا و نور صفات
[illegible] شهر پدید آمد چون مالک یوسف را علیه السلام بحجره خاص فرود آورد فرمود تا بر درگاه خرگاهی برافراشتند و
[illegible] بالوان منقش بیاراستند و در دالیتی قبه ساختند و دران قبه غرفها و شرفها ترتیب نموده و بانواع نقوش
بصورت ملون [illegible] گردانیدند مصوران جبین بقلم تلوین در اختراع ونداهای او بر قاعده جاره و منفرجه نقوش
و صور غریبه برکشیدند و صور طیور را از غایت مهارت در حیز طیران درآورده اسامی او در معرض تقریر و بیان درآوردند
چون قبه و ایوان بر مثال کیوان رواق ترفع در سر کشید و خلعت ایمان در پوشید مالک فرمود تا خلعتهای پادشاهانه
ترتیب کردند قبای خز لعلی منسوج بطلای احمر چون صوف هزار میخی این چرخ اخضر در روی پوشیدند و کلاهی مکلل بجواهر
قیمتی بر فرق او نهادند و قصب پادشاهانه بر میان او بستند و کرسی زرین مرصع بدر و یاقوت بر سر ایوان نهادند و
گرد بالش نهادند بهفت بران کرسی انداخته یوسف را علیه السلام بران نشاندند و در پیش ایوان میدان کشاده ترتیب
نمودند که نظارگیان دران مقام مجتمع گردند پس منادی کردند امروز روز عرض غلام عبرانی است هرکرا آرزوی مشاهده دیدار
او هست بفلان مقام حاضر گردد بعد از آنکه مصریان ازدحام نمودند و خواص و عوام تشریف حضور ارزانی فرمودند
منادی ندا کردن گرفت که من یشتری هذا الغلام الحبیب من یشتری هذا الغلام اللبیب یوسف علیه السلام
منادی را از گفتن این نوع سخنان منع فرمودند گفت چنین گوئی که من یشتری هذا الغلام الکئیب من یشتری هذا الغلام
الغریب و خریداران ساعة فساعة زیاده می شدند و مشتریان لحظة فلحظة در قیمت آنحضرت
می افزودند و حضرت یوسف علیه السلام اینحال مشاهده کرده نطاق طاقتش گسیخته بود از جزع دیده اشکهای مروارید بر صفحات
رخسار انور ریخته ازین واقعه ملول و محزون گشته سر بجیب تفکر برده درین اثنای جبرئیل امین علیه السلام از نزد رب
العالمین پیغام آورد که ای یوسف غم مخور و دلتنگ مدار بعزت و جلال ما که ترا ازین شهر یک قدم بیرون نهیم
تا داغ عبودیت بر ناصیه روزگار این قوم که بنظاره و خریداری تو آمده اند نهیم در کشف الاسرار میگوید که چون
یوسف را در جلوه گاه بر تخت عرض نقاب از جمال بر داشتند هر کرا چشم بر روی وی افتاده همه مفتون وی
گشتند و بهزار دل عاشق جمال وی شدند ولیکن با مشاهده جمال آنحضرت هیبتی همراه بود که از غایت عظمت
و ابهت در روی نگریستن نمی توانستند نقلست که قطفیر که عزیز مصر مشهورست درین مجمع حاضر بود و گویند زلیخا

کہ حاجیہ وی مسماۃ بہ زاعیل بنت رعابیل آوازۂ حسن وجمال یوسف علیہ السلام شنید و اجازت حاصل کرد و بر غرفہ
برآمدہ بود نظارۂ جمال یوسف علی نبینا وعلیہ السلام می نمودہ مراد از اقتحہ پیش ازین روی نمودہ بود کہ
ہموارہ منتظر ظہور او بود ✤ وکیفیت واقعۂ زلیخا رضی اللہ تعالی عنہا وخواب دیدن او چنان
بود کہ وہب بن منبہ روایت کردہ کہ پادشاہی بود در مغرب زمین بروایتی آنکہ نام وی طیموس بود و بروایتی
رعاییل چنانچہ مذکور شد وقول مختار آن بزرگوار اسامی نور الملۃ والدین عبد الرحمن الجامی نور اللہ تعالی مرقدہ
چنانچہ فرمودہ ؎ چنین گفت آن سخندان سخن سنج ✤ کہ در گنجینہ بودش از سخن گنج ✤ کہ در مغرب زمین شاہے
بنا موس ✤ ہمی زد کوس شاہی نام طیموس ✤ ز فرقش تاج را اقبال مندی ✤ ز پایش تخت را پایہ بلندی ✤ زلیخا
نام زیبا دختری داشت ✤ کہ با او از ہمہ عالم سری داشت ✤ سہی سروان ہوا داریش کردی ✤ پری رویان
پرستاریش کردے ✤ نہ ہرگز بر دلش باری نشستہ ✤ بیکبارش بپا خارے گسستہ ✤ دلی فارغ ز گیتی
چرخ دوار ✤ نبودی غیر لعبت بازیش کار ✤ بر بنیان خرم دلشاد بودے ✤ ز غمہاے جہان آزاد
بودی ✤ وہب بن منبہ گوید رضی اللہ تعالے عنہ کہ شبی بناز وثروت بر بستر عیش وعشرت خفتہ
بود رخسار گلبر گشش بر حریر ناز بسودہ و دیدۂ نرگس لشکر آب راحت غنودہ بخوابش چنان نمود کہ جوانی
چون حوریان جنانی سیمین عذار وچون آب زندگانی لطیف رفتار ؎ ہمایون پیکری از عالم نور ✤ بباغ
خلد کردہ غارت حور ✤ کشیدہ قامتی چون تازہ شمشاد ✤ بآزادے غلامش سرو آزاد ✤ فروزان لمعۂ نور از
جبینش ✤ مہ و خورشید را در بزم نشینش ✤ گویند چون نظر زلیخا در خواب بر جمال این حور پیکر افتاد چنان خاطرش
بوی متعلق گشت کہ چون از خواب بیدار شد واز ہستی ہوشیار گشت از مرادات ومہمات خویش بر کران شد
وبا عشق وجنون ہمعنان گشت رباعی گرفت انتقامتش دل در خیالی ✤ نشاند از دوستی در دل نہالی ✤
ز روئیش آتش در دل بر افروخت ✤ وزان آتش متاع صبر ودین سوخت ✤ گویند صعوبت این امر در ذہت
زلیخا بمرتبہ تصرف کردہ بود کہ چون دیوانگان جامہ بر تن میدرید وہر کرا مے دید از وی چون پری می رمید
ولیکن اظہار این معنی مصلحت نمی دید وسر در گریبان صبوری می کشید ؎ فرو منجور چون غنچہ بدل خون ✤
نمید او از درون یک شمہ بیرون ✤ لب او با کنیزان در حکایت ✤ دل او زان حکایت در شکایت ✤ زبانش
با حریفان در فسانہ ✤ بدل از داغ عشقش صد زبانہ ✤ نظر بر صورت اغیار میداشت ✤ ولی پیوستہ دل با یار میداشت
گہی از گریہ چشمش آب می ریخت ✤ چہ جاے آب خون ناب میریخت ✤ بہر قطرہ کہ از مژگان کشادی ✤ نہانی
راز از پردہ فتادی ✤ گہے اندیشۂ دل آہ می کرد ✤ بگردون دود آتش راہ می کرد ✤ بہر آہی کہ از دل بر کشیدی ✤
کسان بوی کباب دل شمیدی ✤ بعد از ان کہ تغیر تمام در حال وی مشاہدہ گشت کنیزان وملازمان در صدد

ف ۱۰ بادشاہی بود در مغرب طیموس نام پدر زلیخا

تحقیق آن در آمده هر کدام بظن و تخمین اسباب آنرا جهتی تعیین می‌نمودند بعضی بعین الکمال بازمی بستند
دگروهی بسحر حوالت میکردند و طائفه بجنون نسبت مینمودند و فرقه از لوازم عشق و محبت می دانستند گویند زلیخا
را دایه بود که در ساحری ید بیضای مینموده و در افسون گری نفاق از کمر جوزا می ربود مدتها عاشقان مشتاق
را بمعشوق می بود و قرنها طریق نفاق را بعاشق می‌پیمود شبی پیش زلیخا آمد اظهار شفقت و محبت و شفقت
و سبقت خدمت خویش به نسبت زلیخا نمودن گرفت و تربیتها که در ایام طفولیت بتقدیم رسانیده بود یکیک تقریر
کردن گرفت آنگاه گفت که چندگاه است ترا متغیر حال می بینم گل رخسارت از دود گرمیت پاسرزمی یابم با وجود
آنکه خورشید اوج جمالی چون ماه در کاستن چرائی و با آنکه بدر فلک کمالی هلال وار ضعیفی انگشت نمائی سالقین
دانم که زجاهی نزاده بگو روشن مراتا کیست آن ماه اگر در آسمان باشد فرشته ز نور قدسیان ذاتش سرشته
بتسبیح دعا خوانم چنانش که آرم بر زمین از آسمانش وگر باشد پری در کوه و بیشه عزایم خوانیم کار همت
و پیشه به تسخیرش عزایمها بخوانم کنم در شیشه بیشه نشانم چون زلیخا طریق مهربانی از دایه مشاهده نمود و
فسون پردازی و افسانه خوانی وی دانست طریق راستی مسلوک داشته گفت ای مادر مرا امر غریبی روی نموده
که تدبیر آن در غایت اشکال و تقریر آن موجب ملال است آنگاه تقریر واقعه خود نمود و خوابی که دیده بود بیان
کرد دایه از برای تسکین خاطر وی گفت که این خوابی بوده است شیطانی و کار دیو همین است و دیو است که صورت زشت را
زیبا می نماید و بآن سبب آرام و قرار آزادی بربایند زلیخا گفت دیو را چه یارا که صورت همچنین دل آرا با آدمی تواند نمود و
و جان از وی تواند ربود دایه گفت بهر حال اینخیال از ضمیر بیرون کن و دل ازین اندیشه خالی گردان زلیخا گفت اگر
اینکار بدست من بودی من خود را ازین غم و اندوه برهانیدمی ~~کنون~~ تدبیر کار از دست رفته است عنان
اختیار از دست رفته است مرا نقشی نشسته در دل تنگ که بس محکم تر است از نقش در سنگ دایه چون
دانست که این زحمتیست که به نصیحت مرهم نمی پذیرد بالفور نزد پادشاه آمده مجلس را خاص گردانید و واقعه دختر
چنانکه معلوم کرده پیش پدر تقریر نموده پدر را انخیال اندیشمند گشته اطبا و منجمان و معبران بطلبید طبیبان نبض وی دیده
گرفتند از علتهای و امراض مبراست و از اوجاع و علل مبرا منجمان در طالع مولود وی دیدند گفتند آن صورت ملک
مصر بوده است که در واقعه بوی نموده اند و وی فتنه و دیوانه اوست ملک گفت این سخن پوشیده دارید تا عاقبت آن بکجا
انجامد گویند برینحال مدت یکسال بگذشت دیگر باره زلیخا همان صورت در خواب دید که بوی اقبال نمود زلیخا بوی
تقریب جسته سوگندش داد که حال خود با من بیان کن و از حسب و نسب منزل و مکان خویش نشان باز ده آن
صورت دلربا با زلیخا میگوید که من از اولاد آدم و با تو در عالم غیب همدم میباید که در وفای من باشی و بهر حقیقتی رضا دهی
که عاقبت من از آن تو و تو از آن من شوی بعد از آن تو در بستان من این بگفت و از نظر وی غائب شد زلیخا از خواب

در آمد چنان آشفته که دیگر از خورد و خواب بر آمد ع یکی صد گشت سودائی که بودش * ز حد بگذشت غوغائی که
بودش * زلیخا بمرتبهٔ آشفته حال گشت که هم وی به بند و زنجیر قرار نگرفت تا گویند که ملک از برای وی قیدی
زرین ساخته و در ساق سیمین انگنده و پای وی را بزنجیر زرین خلخال بر نهاده تا عارف جامی در تعریف این
بند گرامی چنین فرموده است ع بفرمودند پیچان مارے از زر * که باشد مهره دار از لعل و گوهر * بسیمین
ساقش آن ماری گهر سنج * در آمد حلقه زن چون مار بر گنج * زلیخا بود گنجی خوبی آرای * بود هر گنج را ناچار
ماری * چو زرین مار زیر دامنش خفت * ندیده مهرے باریده میگفت * مرا پای دل اندر عشق بند است *
همان بندم از این عالم پسند است * بسر گم گشتی چرخ عمر فرسای * چه زرین بندم چه سازی گرانپای * زلیخا را دیگر
طاقت طاق گشته و ماه اصطبارش در محاق افتاده نزد پدر آمد و نقاب شرم انداخته آزرم برداشته گفت ای پدر
اجازتم ده تا عزیمت مصر مصمم کنم که موعد وصال آنجاست ملک گفت ای دختر اگر واقعات را حقیقتی هست
از آنجا بخواستگاری خواهند آمد و چون داماد بحلیت کفویت آراسته باشد و عقد ازدواج متحقق گردد ترا
همراه بمصر فرستم زلیخا گفت سوختهٔ عشق صبر چگونه تواند کرد رباعی ای بر سر نام و ننگ خود کرده درنگ * وانگه
نام رسیده باش با ننگ بجنگ * از نام خود و ننگ چو باشی دلتنگ * در کوی خرابات نه نام است نه ننگ
نقلست که چون زلیخا از کمال اضطرار کس بمصر فرستاده عزیز به امداد تیر غیب کرده گفت مرا دختریست بصفات
کمال آراسته و بزیور حسن و جمال پیراسته چنانکه ملوک و ارباب احتشام خطبه وی رغبت مینمایند و هر اظهار ایجاب تو مائل است
عزیز اشارت شریف سلطنت پناهی اسباب نعمت شایان خود دانسته ترتیب امور خطبه نموده با هدایا و تحف بسیار
بملازمت شریف بادشاه آمد و عقد ازدواج انعقاد پذیرفته بدامادی بادشاه طیموس سرفراز گشت بعد از تشیید قواعد
مزاوجت پدر مهربان دختر چنانچه رسم ملوک و سلاطین است ترتیب نموده با قطارهای اشتران زیر بار زر و جواهر و
مشک و عنبر بخروار و با کنیزان ماه رخسار و غلامان خوش رفتار و حشم بسیار بمصر فرستاد چون زلیخا بکرماس امارت
بآمی رسید ایوانی بکیمیائی برافروخته و بانواع نقوش و اصناف صور نگاشته چون منزل گزید دل فزود در آن بوستانسرای دید
بفرش ایوانی آراسته تختی زرین نهاده گرد بالشهای از حریر و دیبا بروی آماده بران تخت نشست و چشم بر راه بست
تا کی عزیز بروی در آید و در رخ مقاصد و مطالب خود استعلا یابد ناگاه عزیز از در در آمد چون زلیخا چشم بر وے
افتاد گفت آه ای دریغ که چهرهٔ مقصود در پردهٔ غیب متواری شد و چراغ حسرت در جویبار ندامت هیچ چیز جاری شد این نه آن
صورت است که من در خواب بدیدم و شیفتهٔ و فریفتهٔ وی گشته از غایت اندوه و دلتنگی بیهوش شد هاتفی بسمع وی در رسانید
که ای زلیخا صبر کن که اگرچه اکنون کار نه بر طریق مطلوب است اما مقدمهٔ وصول بدرو و مثال محبوبست زلیخا خود را
بدین دلیل تسکین می داد و همواره خاطر وی از عزیز متنفر می بود لیکن این راز با هیچ کس نمی گشود عزیز در خانه [illegible] محبت

زلیخا در صمیم دل مذکور گشته مهر و محبتش ساعةً فساعةً در ترقی بود و دوستی وی در دلش مے افزود ولیکن هرگز بازلیخا اتفاق صحبت نیفتاد بعضی گویند هر وقت که او را میل مباشرت بودی حقتعالی در فراش وی جسدی پدید آوردی تا میان او و زلیخا حائل گشتی زلیخا از تصرف وی محفوظ ماندی و بعضی گویند که عزیز عنین بود بمعانقه و تقبیل اکتفا نمودی مقصود صیانت زلیخا بود از غیر تصرف تا بکر بیوسف رسد عم رجعنا الی القصة آورده اند از وهب بن منبه رضی الله تعالی عنه که چون مالک زعراز با ملک ممالک حسن و جمال را البابسهای فاخره و خلعتهای ظاهر آراسته در صفت حسن یزید در موقف اماء و عبید در آورد و خریداران بکدیگر مبتاختند و بهاء ریادت می ساختند و قطفیر که ملقب بعزیز بود و دران زمان گنجور خزائن و دستور ملک ریان بود که بادشاه زمان و فرمان گذار دوران بود دران مجمع حاضر آمده و زلیخا را نیز دستوری حضور داده بر غرفه در بر آمده تا نظرش بر یوسف افتاد علیه السلام صورتش را بدانکه در خواب دیده بود موافق یافت فی الحال سلطان عشق بر دل استیلا یافته دلش را مغلوب سرپنجهٔ مهر خویش گردانیده چنانکه هوش برفت و از عالم بے شعور گشت بعد از فرصتے بهوش آمد کنیزکش پرسید که ای ملکه چه واقعه افتاد گفت این آن مقصود من ست که مدت چندین سال در آرزوی دیدار وی بودم و اینهمه محنت و محبت وی می کشیدم آری العزیز من محبت را المحنت ملازمست **نقلست** که یکی از شیخ شبلی قدس الله تعالی سره سوال کرد که در ینچه حکمت ست که هر که دعوی محبت الٰهی کند جل وعلا او را تازیانه بلا ادب کنند و محنت و اندوه بروی متعاقب گردانند از بهر آنکه هر کذابے دعوی محبت نکند و بلاف از گزاف بر نخیزد

غزل هر است تیغ بلا برکشید غیرت عشق ٭ که مدعی نتواند بلاف برخیزد ٭ مخنثان نتوانند لاف مردی زد ٭ نفیر جنگ چو روز مصاف برخیزد ٭ عجب مدار که در وقت دیدن ساقی ٭ تفاوت از قدح درد و صاف برخیزد ٭

روایتی آنست که زلیخا از غایت اضطراب و تسکین التهاب آتش عشق بصحرا بیرون رفته بود اتفاقاً آن روز عرض یوسف بود علیه السلام در حین مراجعت بخانه ازدحام خلائق دران بارگاه مشاهده کرده کیفیت احوال سوال کرد گفتند غلام ست کنعانے در معرض من یزید در آورده اند دامن هودج بر انداخت چون نظرش بر یوسف علیه السلام افتاد و بشناخت چنانکه عارف جامی قدس سره السامی در سلک انتظام انخراط فرموده

ابیات زلیخا دامن هودج برانداخت ٭ چو چشمش بر غلام افتاد بشناخت ٭ غلامی نے که رخشان آفتابے ٭ بدار الملک خوبی آفتابے ٭ برآمد از دلش بخاست فریاد ٭ ز فریادی کم از بیخود بیفتاد ٭ دوان هودج کشان هودج بر اندند ٭ بخلوتخانهٔ خاصش رساندند ٭ چو شد منزل گهش این خلوت راز ٭ ز حال بیخودے آمد بخود باز ٭ از و پرسید دایه کای دل افروز ٭ چرا کردی فغان از جان پرسوز ٭ لب شیرین بافغان چون کشادے ٭ بدان تلخی چرا بیخود فتادی ٭ بگفتا ای مهربان مادر چگویم ٭

(۱۰) - فروختن یوسف را مالک در بازار مصر [illegible]

که گردد آفت من هر چه گویم ✤ دران مجمع غلامے را که دیدی ✤ ز اهل مصر وصف او شنیدی ✤ ز عالم
قبله گاهی جان من اوست ✤ فدا ایش جان من جانان من اوست ✤ بخواهم بردی ز بیاوری نموده است
شکیب از جان شیدای وی ربوده است ✤ به تن در تب بدل در تاب ویم ✤ ز دیده غرقه خون ناب دیم ✤
درین کشور ز سودایش فتادم ✤ بدین شهر از تمنایش فتادم ✤ ز خان و مان مرا آواره او ساخت ✤ درین
بیچارگی بیچاره او ساخت ✤ ز کوه افزون بود بار من امروز ✤ ندانم چون شود کار من امروز ✤ مه من شاه ایوان
که گردد ✤ رخ شمع شبستان که گردد ✤ کدامی دیده گردد روشن از وی ✤ کدامی خانه گردد گلشن از وی ✤
که بازو حاصل خود در بهائش ✤ که سازد کحل دیده خاک پایش ✤ مرا به گردد از وی حال یابی ✤ رسد دستم بدین
اقبال یابی ✤ چو دایه آتش او دید کز چیست ✤ چو شمع از آتش او زار بگریست ✤ بگفت ای شمع سوز خود نهان
کن ✤ غم شب تیج روز خود نهان کن ✤ صبوری پیشه کردی روزگاری ✤ مکن جز صبر نیز امروز کاری ✤ بود کز صبر
امیدت بر آید ✤ ز ابر تیره خورشیدت بر آید ✤ در تفسیر کشف الاسرار آورده است که در وقت عرض یوسف علیه
السلام ملک ریان که پادشاه زمان بود حاضر بود چون شعاشع انوار جمال یوسف علیه السلام بروی طالع گشت گفت
عقل آنچنان دلالت کند که این بنده کسی نباشد زیرا که از آثار رقیت در ذات وی هیچ چیز مشاهده نمی افتد و من خریدن
وی اختیار نمینمایم ✤ از انکه استطاعت آن ندارم بلکه محال می پندارم که آدمی اینچنین بنده مقبول را خداوند تواند بود
این سخن گفت و عنان بگردانید انگاه رعایا برغبت تمام فوج فوج پیش می آمدند و هر یکی بر قدر استطاعت خود در بهای
می افزودند اول بازرگانی قدم پیش نهاد بده هزار دینار خریداری نمود دیگری گفت بیست هزار دینار بدهم
و همچنین مضاعف میکردند و زلیخا بحکم ادب در مبالغت جرأت نمی نمود تا شوهرش عزیز گفت ای زلیخا ما را فرزند
نیست اگر مصلحت دانی این غلام کنعانی خریده بفرزندی مخصوص گردانیم زلیخا باستحسان آن ری نموده گفت مرا
نیز در خزینه نقدینه بسیار است در ان باب با تو مددگاری نمایم ایشان در گفت و شنود بودند که ناگاه در مصر زنی
بود بازغه نام بنت طالون بخریداری یوسف علیه السلام پیش آمد بهزار دانه مروارید هر دانه دو مثقال ✤
هزار پاره یاقوت هر پاره پنج مثقال و طبقی فیروزه نمکدانی بدخشی و این جواهر در برابر یوسف علیه السلام
بمالک عرض کرد مالک خواست که یوسف نیز فروشد زلیخا دلال را طلبید و گفت انچه بازغه رضی الله تعالی عنها
در بهای یوسف میدهد من بدو هم و عقد مروارید سی دانه هر دانه شش مثقال و دیگر همسنگ یوسف مشک و کافور
و عنبر و صد جامه ملکی و دویست قصب و هزار دینار برآن برمزید گردانم دلال سخن زلیخا بر مالک عرض کرد مالک
قبول کرد آن جان جهان را باین بهای ابتدائی بزلیخا مسلم داشت بازغه مضطرب گشته بگفت ای مالک
وانچه زلیخا در بهای نام برد من هم آنها تسلیم نمایم و صد رطل زر بر سر زیاده دهم چون ملازمان [illegible]

مشاهده کردند ازدحام نموده یوسف علیه السلام از روی تخت در ربودند و بخانهٔ زلیخا در آوردند زلیخا پناه
بر سیم و لعل ترتیب بعضی امور نموده بود چنانچه از ایوان و بارگاه تا بصدرگاه تا بالفرش ایوانی آراسته و کرسی
از صندل سفید بنهاده و پرده‌ها از دیباهای رومی بربسته و بر اطراف بام جماعتی از کنیزان نیکونام پاکیزه انجام
با خانهای مشک سوده و شیشه‌های حلبی بر گلاب آسوده نصب کرده چون یوسف علیه السلام با عزاز
و اکرام تمام در منزل مبارک فرجام با جمعی کثیر و جمّ غفیر در آوردند آن مشک و گلاب و دیگر نثارها از زر ناب و دُرّ
خوشاب بر مفارق خواص و عوام انتشار نمودند ملک زعزار تعظیم و توقیر تمام نموده آنچه مقرر کرده بودند و وعده
فرموده بودند بآن وفا نموده تسلیم وی کردند نقل ست که چون بازغه از وصول بامنیت خود مایوس گشت از
غایت اندوه و حسرت انبوه سودائی شد و جان در سر آن حسرت و اندوه کرد اما اللطایف والنکات
والاشارات المناسبة هذه القصة منقول ست از ابن عباس رضی الله تعالی عنهما در آن روز که یوسف علیه السلام
در معرض من یزید در آورده بودند آن روز شمع سراپردهٔ افلاک یعنی آفتاب در نقاب سحاب متواری گشته بود
و تیرگی ابر بصائر ارباب نظائر از احساس اجناس نیز از آن محجوب ساخته و رشاش غلام غمام شعاعات نائرهٔ
دائرهٔ آفتاب را تمام مغلوب گردانیده و حکمت در حجاب آفتاب آن گفته اند که اگر آن روز جرم نیر آفتاب از افق
فلک زبرجدی تتق جمال نمودی و آئینه مثال در محاذات سواطع انوار حسن و جمال یوسفی علیه السلام در آمدی چنانچه
انوار شعاشع انوار جمال یوسف علیه السلام آئینهٔ گیتی نمائی آفتاب دیدها را از مشاهدهٔ دیدار یوسف علیه السلام
باز داشتی و دو فائق حسن و جمال و حقائق فضل و کمال وی بر بصائر ذوی الابصار مکشوف گشتی و دیگر آنکه نور و ضیای
که مستفاد از جمال یوسف علیه السلام بود بشعاع آفتاب ملتبس شدی تا بر بعضی مشتبه شدی که آن نور جمال یوسف
ست و یا خود نور آفتاب لاجرم آفتاب را در نقاب سحاب مختفی گردانیدند تا هر که آن نور ببیند داند که شعاع نور حقیقی
هست از آئینهٔ جمال یوسفی می تابد و بزبان حال می گوید **فرد** این چه نورست اینکه جان چون ذره سرگردان اوست
آفتاب این نور کی دارد جمال اوست این ✤ دیگر نیز مرویست از ابن عباس رضی الله تعالی عنهما در آن روز که
یوسف را علیه السلام در معرض عرض آورده بودند هیچکس از مصریان نبود مگر اینکه در ان عرض حاضر بودند حکمت
در حضور مصریان آن گفته اند که در ان روز هر که به بیع یوسف علیه السلام رضا داده بود حق تعالی او را در ربقهٔ عبودیت
یوسف علیه السلام در ان قحط سالی منخرط گردانیده و چون اراده ازلیه چنان قسمت نفاذ یافته بود که تمامی مصریان
در عبودیتش منتظم کردند لاجرم همه را در ان مجمع حاضر آوردند تا همه خطبهٔ بندگیش در آیند اشارت دیگر نقل ست که
در آن روز که مصریان در ان مجمع جمع آمده بودند هیچکس نبود مگر آنکه تمنای خریدن یوسف علیه السلام میداشت
و این خیال محال در ضمیرهای ایشان جائی گرفته بود ناگاه پیری از گوشه ندا در داد که یا اهل مصر اقصروا

اَعْمَالَكُمْ فَاِنَّ هٰذَا عَزِيْزٌ لَا يَشْتَرِيْهِ اِلَّا عَزِيْزٌ ای اهل مصر طمع وصال از یوسف علیه السلام کوتاه کنید او عزیز
ترین خلق ست نزد الله تعالی بخریدن وی فائز نگردد مگر عزیزترین کسے نزد خلق تقریب نکته ایدر روش در
ازل که حضرت جل جلال احدیث جل ذکره در بازار تقدیر ذریات آدم علیه السلام در جلوه ناز بعرصه اعزاز در آورده
بود که وَاِذْ اَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِيْ اٰدَمَ مِنْ ظُهُوْرِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ هیچکس از معتکفان حظائر علوی و متوطنان مساکن
سفلی نماند مگر بخریداری این گوهر گران بهای بقدم صدق وصفا پیش آمدند فرشتگان به بضاعت خریداری
کردند عرش مجید بنقد عظمت در صدد خریدن در آمد کرسی بسرمایه وسعت قدم پیش نهاد آسمان برفعت خویش
زمین به بسطت خویش بهشت بنعمت خویش و دوزخ بنقمت خویش ابلیس بمعرفت خویش شیاطین بشهوت خویش
همه بمعرض خریداری مبادرت نمودند سبحان عالم غیب از فضای لاریب ندا در داد که ای خریداران مجازی
دست از طمع این بندگان حریم خاص کوتاه کنید که اینها عزیز اند نزد عزیز حقیقی وَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُوْلِهٖ وَ
لِلْمُؤْمِنِيْنَ مگر اینها را همان عزیز علی الاطلاق تواند خریدن که اِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ
الْجَنَّةَ **اشارت** اگر کسے سوال کند که حق تعالی را چه حکمت بود تا صدیق خویش را بقید رقیت مبتلا گردانید
جواب آنست والله تعالی اعلم که امام ثعلبی رحمة الله تعالی علیه السلام از ائمه سیر و آثار و اجله ارباب تواریخ
و اخبار چنین روایت کرده است که استحقاق استرقاق یوسف را علیه السلام بسبب آن بود که در عهد قدیم ابراهیم
خلیل علیه السلام از شام بمصر رحلت فرموده دران جای مقام کرد زهاد و عباد مصر با آنحضرت تقرب نمودند و ملازمت
او را به تیمن و تبرک پیش گرفتند بوقت رجعت و نهضت زاهدان سجاده نشین و عابدان پاک دین که چون
ابر رحمت و هدایت نمائی و چون رایت شریعت پا برجای بودند از خویشتن پیوند بریده و با نهال وحدت
پیوند گرفته چون مردم دیده از خویشتن بینی چشم بر دوخته و چراغ روح به آتش شوق برافروخته گرمی ایشان از نفسهای
سرد و سرمستی ایشان از بادهای درد این جماعت که وصف ایشان شنیدی بمشایعت ابراهیم علیه السلام
مقدار چهار فرسنگ خنگ دفتراک او زده برخاره و خارا پای برهنه بیرون آمدند خلیل الرحمن علیه السلام توقف ننمود
وداع این درویشان و انقطاع از صحبت ایشان از مرکب فرو دنیامد و در وقت انصراف ازان طائفه از
جاده مجاملت انحراف نموده آفریدگار جل و علی باد وحی فرستاد از مثال احوال گذشته نهی فرموده گفت
ای ابراهیم تو خاصان حضرت مرا که باخلاص در ربقه ارادت خوان تو بودند خار داشتی و عزت ایشان فرو
گذاشتی ندانی که ما انتقام این کار فرو گذاریم اکنون بترک این دقیقه و فروگذاشت این طریقه یکی از فرزندان ترا در
من شهر بنده گردانیم و سالهای دراز در بند و زندانش بداریم پس بنابر تقدیر تصحیح این نعایت سبب رقیت یوسف
علیه السلام انتقام سبکداشت خلیل باشد علیه السلام به نسبت آن مقربان حضرت جل و علا **اشارت** دیگر

ای درویش چون یوسف را علیه السلام در بازار من یزید دلالان در معرض فروخت در آوردند همه حاضران را
تمنای آن بود که بدولت ملاقات مستعد گردند اما چون آن ذر گرانمایه حوالت بخزینه سینه زلیخا بود از جرم
بومی فائز گشت **تقریب** این بشنو ای عزیز آن روز که آوازه ٔ نوبت إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ که نزد یاب
محققان عبارت از گوهر از هر عشق و محبت ست بلند آوازه ٔ معتکفان خطائر ملکوت گوش ساکنان دلالان عشق
و محبت در معرض من یزید شوق را آوردند صد هزاران ملک مقرب که همه مستدرعان درع عصمت و منزهان
جناب عزت بودند جل و علی همه بقدم صدق و اعانت بقبول این سعادت مبادرت نمودند اما چون نظر
عنایت الٰهی عز و جل متوجه این خاک دردناک بود شرار آتش عشق از مقدحه عالم غیب بظهور آمده بود در حراقه دل که
سوخته نار شوق بود در او بخیت اِنْ لَكُمْ شِئْتُمْ اَمْ اَبَيْتُمْ وَ اَنْتُمْ لِیْ شِئْتُمْ اَمْ اَبَيْتُمْ لمولفه عفی عنه مژدگانی که مرا
یار سوی خویش کشید ٭ دست در گردن من کرد و مرا پیش کشید ٭ با وجود همه شاهان که گدایان بودند ٭ رقم عشق
بنام من درویش کشید ٭ همه کس طالب یار اند ولی چه توان کرد ٭ که دلش جانب این خسته دلان بیش کشید ٭
روایت دیگرست هر نقدی که در خزینه عزیز بود از زر و سیم و جواهر و زواهر در کفه نهادند و یوسف علیه السلام
در کفه ٔ دیگر هر چند که بسیار بود در جنب یوسف علیه السلام قلیل و بیمقدار نمود زیرا که یوسف حامل حمل نبوت
بود و مهبط وحی الٰهی جل و علا و تمام حطام دنیا در برابر آن نقد گرانمایه ضرورتاً حقیر نماید **تقریب** این آنست
که یوسف علیه السلام مخلوق بود بواسطه نور نبوت بر نقود خزائن عزیز بچربید کذلک در عرصات قیامت چون
میزان عدل بگسترانند و حکم توحید که مهبط نور وحدانیت ست حضرت عزت عز و جل در کفه نهند اگر چند بری
آسمانها و زمینها گناه در کفه دیگر نهند کلمه توحید بر همه راجح آید **حدیثی درین باب باستشهاد مرقوم**
کلک بیان گردانم نقلست که چون حضرت جلال احدیت جل و علا بنی اسرائیل را از قید ذل فرعون
نجات داد و اعدا را بهلاکت مندفع گردانید موسی علیه السلام از حق تعالی استدعا نمود تا مرا در العلی که شکر گذاری
نعمت خلاص ایشان از ذل رقیت فرعونیان نواند بود دلالت فرماید الله تعالی فرمود یا موسی **قُلْ**
لا اله الا الله موسی علیه السلام این کلمه بتلقین الٰهی جل و علا بر زبان راند و زیاده عمل ازان طلبید که نفس
را و در مبادرت نمودن بآن تحمل مشقتی و ریاضتی باشد حق تعالی فرمود یا موسی لَوْ جُعِلَتِ السَّمٰوٰاتُ
وَالْاَرَضُوْنَ وَمَا فِيْهِمَا فِیْ كِفَّةٍ وَهٰذِهِ الْكَلِمَةُ فِیْ كِفَّةٍ اُخْرٰی لَرَجَحَتْ عَلَيْهِنَّ اگر این کلمه را در
یک پایه نهند و هفت آسمان و هفت زمین را در پایه دیگر در آرند با هر چه میان آسمان و زمین است کلمه توحید
بر اینها هم راجح آید **اشارت** دیگر نقلست که خزینه دار چون نقود مقرری را بانک زر تسلیم نمود خزینه تمام از
نقود و جواهر خالی شد و هنوز چیزی دیگر می بایست تا استیفاء بهاء یوسف علیه السلام نماید خازن پیش عزیز

آنگه کیفیت واقعه بیان کرد عزیز ازین معنی متفکر گشت یوسف علی نبینا و علیه السلام بنور نبوت صورت
حال دانسته خازن را طلب کرد و از وی قطع کاغذ درخواست و قلم خواست و بروی این کلمات نبشت
لا اله الا الله ابراهیم خلیل الله و اسحٰق ذبیح الله و یعقوب اسرائیل الله و گفت این کاغذ پاره را
با مال و نقد برادران کفه نه چنان یکبار برکت در ان کفه پدید آمد و بران کفه دیگر بچربید عزیز را دل خوش گشت و
ازان اندیشه بغم شد و نظیر چنانست که در روز قیامت سجلات زلات عصیان را در کفه نهند و طاعات را در
کفه دیگر معاصی بر طاعات زیادتی کند بندگان سر خجالت به پیش اندازند دل بر عذاب نهند خطاب حضرت
رب الارباب جل و علا در رسد که بندها را مارا نزد ما امانتی ست از زیر عرش یعنی کاغذ پاره بیرون آرند بروی نوشته بود
لا اله الا الله محمد رسول الله آنرا برابر نهند بر همه معاصی راجح آید لا یثقل علی الله شئ رجوع
قصه در کتاب جامع اعظم که در تاریخ عالم نوشته مذکورست که یوسف علی نبینا و علیه السلام پیش ازین مالک
را وعده داده بود که کیفیت حال خویش باوی خواهد نمود درین وقت که مالک را وداع میکرد و بخانه عزیز میرفت
مالک استدعا نمود که وعده فرموده بودی که کیفیت حال خویش مبین سازم اکنون وقت ست اگر وعده وفا نمائی
گفت بلی اما بشرط اخفا مالک قبول کرد که آن سر با هیچ کس در میان بنیارد یوسف گفت علیه السلام منم یوسف
صدیق الله ابن یعقوب اسرائیل الله ابن اسحاق ذبیح الله ابن ابراهیم خلیل الله چون اظهار این معنی نمود بغایت
مضطرب الحال گشته گفت ای یوسف چرا آن روز بر سر چاه ازین آگاه نگردانیدی ما را از وبال این ذل رقیت
باز میرهانیدم یوسف گفت علیه السلام از قصد برادران و خوف جان صورت واقعه را پنهان داشتم مالک
گفت گویا تو پسر آن پیری که هر وقت آمدن او را در هضبات کنعان دیدم میگریست وی گفت رب ردّ علیّ
ولدی و ثمرة فؤادی ای بازگردان بمن جگر گوشه مرا یوسف علیه السلام فرمود ای مالک آن پیر را چگونه گذاشتی
گفت العزیز بیت احوال کسی که از تو ئی باشد دور * آنرا بچه نوع در عبارت آرم * یوسف علیه السلام از شنیدن
آن حکایت بیطاقت شده در گریه افتاد و گفت بلی آن پیر پدر مهربان منست وی یعقوب ست اسرائیل الله
مالک از تصدیق عذرها خواست گفت حالا کار از تدبیر گذشت بیت اکنون چه کنم که آبم از سر بگذشت * کار از
لب خشک و دیده تر بگذشت * یوسف گفت علیه السلام ای مالک دل خوش دار که رضا بالقضا از مراسم شیم ابرار
و اخلاص اهل اسرار ست بیت خواه صداع جنون ده خواه بشارت امان * هرچه مراد تو بود هست مراد همان * القصه
بعد از آنکه مالک در صدف نبوت و گوهر معدن رسالت شناخت و بدولت نسبت و کمال اولیس وقوف یافته
و در حین بحالتی از دست داده بود نهایت ازین معامله پشیمان شد و هر چند دریغ و افسوس میخورد فایده بران مترتب
نگشت مصرع دریغ و دریغ سود ندارد چو رفت کار از دست * اما در مقام عذر خواهی رو دست و پای یوسف افتاد

یوسف علیه السلام معاذیرش قبول نمود و گفت ترا درین میان گناهی نیست پس گفت قبالهٔ برادران
در چین بیع وی نوشته بودند طلب فرمود تا اورا در وقت حاجت حجت باشد و اخوان را جواب خجالت
و ندامت بود و مالک ملتمس مبذول داشت حجت تسلیم وی نمود و دامن دیگر و از مصر مراجعت فرمود اشارت
ای درویش مالک یوسف را علیه السلام نشناخت بجواهر و بنا چشم سیاه کرده گوهر معدن نبوت و دُر صدف
رسالت را از دست بداد و بعد ازان هر چند تجویز است تا تدارک آن نماید نتوانست اکنون کسانیکه رضای
خدا تعالی را از روی خجالت بطریق ضلالت دست داده و دل بزخارف دنیویه بلکه بلطائف اخرویه
نهاده در وقت انکشاف استار جلال و اظهار انوار جمال همه در مقام حسرت انگشت ندامت بدندان غم را گرفته
گرفته فریاد برآورند که واحسرتا علی ما فرطت فی جنب الله فرد آنها که داغ عشق ندارند و سوز یار نه در روز
حشر نعرهٔ واحسرتا زنند نقل ست که چون عزیز هر مالی که در خزینه داشت و در عوض یوسف علیه السلام
صرف کرد بعضی مردمان مراورا سرزنش می کردند که مملکت داری بی مال میسر نمیشود اکنون ترا در خزینه چیزی
نماند ترتیب امور مملکت بچه استعداد خواهی نمود عزیز ازین سخن متاثر گشت بخزینه خود درآمد تا تفحص آن
نماید گویند که خزینه را از مال و نقود چنان مملو دید که گویا هیچ نقصان نیافته بدیدن انحال خزینه متعجب گشته گفت
سر این معنی هم ازین غلام معلوم توان کرد که دران ساعت که او را در کفهٔ ترازو نهاده بودند مرغی را
دیدم که از هوا در آمد و سخنی چند در گوش وی گفت و بسوی آسمان بپرید بگفت او میان بلاغ نمود
چنانچه کسی از خداوند آسمان جل و علا پیغام آورده باشد و چون استماع سخن وی نمودم مضمون این بود که
[illegible] تعالی می‌گوید که آنچه تو خود را قیمت کردی بهار آن بود که بالاک از عزت فرد خنند و امروز که من ترا
قیمت کردم تمامی خراج و خزانه مصر بهای تو نیاید آنگاه عزیز مر یوسف را بخواند و کیفیت واقع از و سوال کرده
گفت چه سر است که هر چه از خزینه بهای تو میدادم همه را در خزینه موجود یابم یوسف گفت علیه السلام
این از برای آنست که اگر از من ترک خدمتی و یا تقصیری در ادای فرمان در وجود آید توبیخ و سرزنش
معاتب نداری که چون بهای من داده باشی باز مثل آن بخزینه خودی بینی منت بر من وضع نکنی بلکه منت
از خدای تعالی بری چه‌ی که همه مال مرترا مسلم داشت و هم خالص و مخلص تو گردانید چون عزیز تحقیق اینمعنی
نمود دیرا معلوم شد که آن برکت یوسف علیه السلام بود اشارت آن روز که یوسف علیه السلام از تنگ چاه
بر می آمدند جبرئیل علیه السلام حاضر بود یوسف علی نبینا و علیه السلام از جبرئیل سوال کرد مرا کجا می برند
گفت آن روز که یاد داری که در آئینه نگاه کردی بجمال خود متعجب آمدی گفتی اگر من بدین حسن و جمال بنده بودمی
کی توانستی بهای من داد امروز آن روزست که بهای خود بدانی بعد ازان که به نسبت درم بیاشش بفروختند

قیمت صورت دانست تا ظن سیرت خود گشت در مصرش لاجرم ہمسنگ وی جواہر قیمت کردند و این قیمت
نیز از روی ظاہر بود چنانچہ شیخ ابو علی دقاق قدس اللہ روحہ گفت کہ یوسف را علیہ السلام چون بفروختند
جمال ظاہرش را بفروختند نہ جمال باطن را کہ اگر جمال باطنش را بفروختندی تمام دنیا بلکہ عقبی نیز بہای آن
جمال برنیامدی **تنبیہ** ای درویش بحسن صورت غرہ نگردی کار حسن سیرت دارد پیر طریقت گوید قدس اللہ
سرہ ببینید کہ خود بینی را روی نیست خود را منگارید کہ خود کاری را رای نیست خود را مپسندید کہ خود پسندی را باری
نیست خود را منگار کہ حق تعالی می نگارد وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ خود را مپسند کہ حقتعالی ترا پسندد رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ
خود را مباش کہ حق تعالی ترا بود وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ شب معراج با مصطفی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم این
گفت كُنْ لِي كَمَا لَمْ تَكُنْ فَأَكُونُ لَكَ كَمَا لَمْ أَزَلْ ای درویش قیمت ہر کسی بقدر ہمت او پدید آید اگر ہمت
مرد دنیا ست مر او را ہیچ قیمت نیست زیرا کہ لقب دنیا لاشی ست کسی را کہ ہمتش ناچیز باشد قیمتش نیز مثل
آن باشد و ہر کرا ہمت عقبی ست قیمت وی نعیم عقبی ست و ہر کرا ہمت مولی ست قیمتش ماورای دنیا و
عقبی ست پیر طریقہ گفتہ ہست قدس سرہ حق تعالی دنیا را بیافرید و بر قومی ببار ہست و گفت اینجا بلا ست
و آخرت را بیافرید و بر قومی ببار ہست و فرمود این نشان عطا ست و خود را بر قومی ببار ہست و فرمود این عطای
بر عطا ست آنگاہ گفت ہر دو گیتی ہا از آن ما ست **رباعی** نہ جنت جوئیم و نی حور نی انہار میخواہیم ٭ تو واز زاہدی ای
زاہد ہمہ من یار میخواہیم ٭ شہان مملکت فردوس را یاری بدست آرند ٭ کہ من درویش عالی ہمتم دیدار میخواہم ٭
حکایت آوردہ اند کہ یکی از ملوک خراسان کریمہ ملکی از ملوک فارس را خطبہ کردہ بعقد خود مخصوص گردانید
و مدت مزید تربیت آن چہار دختر نمود و بعد از انش با دویست شتر در زیر بار اقمشہ و امتعہ دیبا و حریر و دراہم
و دنانیر و جواہر و زواہر و صد نفر غلام ترکی و ہندی و حبشی و صد کنیزک ترکیہ و ارمینہ ہمراہ عروس فارس
بخراسان فرستادند و او حاجب را باستقبال ایشان فرستاد و با حاجب گفت از فحوای معاملہ عروس کیفیت
او و علو ہمت و ارتفاع آن معلوم کردہ بزودی مراجعت نمائی حاجب چون بشرف ملاقات فائز گشت عروس را
دید در محفہ نشستہ و گربہ در پیش خود نشاندہ و قلادہ زرین مکلل بجواہر ثمین در گردن این گربہ کردہ و تمامی ہمت
و ہمگی نہمت بملاعبہ با این گربہ باز آوردہ حاجب فی الفور معاودت نمودہ شاہ را صورت واقعہ تمام عرض باز نمود ملک
درین ساعت پنجاہ ہزار دینار کہ نصف مہر وی بود نیز پنجہ ہزار کردہ در پیش وی فرستاد و طلاق مرقوم ساخت
و ہمراہ آن بفرستاد و گفت ہم از اینجا باز گردد کہ ہر کرا ہمت مشغول بگربہ باشد ہمان گربہ پیش نیز زند دا درا
قابلیت صحبت ملوک نباشد **نکتہ** ای درویش کسیکہ دلش ناظر گربہ باشد قابلیت قبول وصل ہمان
گربہ پیش نیز زد دارد قابلیت صحبت ملوک مجازی را نشاید کسیکہ بندہ سگ نفس خود باشد قابلیت

قبول بادشاهی حقیقی جمل تنها امراد را کجا باشد للشیخ العطار قدس سره نقل کن از نفس سگ گرا
قرب جانان می‌بایدت ❊ در گذر زین جاه زندان گر عیان میبایدت ❊ بار عرشی کز بر جبرئیل داری
بر برآر ❊ در ره گلخن نشین گر سخوان شاهی بایدت ❊ ای خر مرده نگاه نفس مخبن ورکشد ❊ بس چو عیسی
بر فلک دم زین کشان می بایدت ❊ نفس را زین تیعه طیبا دین بال ور چه گو بالا بال ور چون مرغ جان
می بایدت ❊ قال الله تعالی وَقَالَ الَّذِی اشْتَرٰهُ مِنْ مِّصْرَ و گفت آنکسی که او بخرید یوسف را علیه السلام
در مصر لِامْرَاَتِهٖ مر زن خویش را اَکْرِمِیْ مَثْوٰىهُ گرامی دار جای ماندن این غلام را عَسٰۤی اَنْ یَّنْفَعَنَاۤ
شاید که روزی بکار آید ما را یعنی از وی ما را نفعی رسد اَوْ نَتَّخِذَهٗ وَلَدًا یا بگیریم او را فرزندی وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِیُوْسُفَ
فِی الْاَرْضِ و همچنانکه یوسف را علیه السلام از چاه خلاصی دادیم و حکم او را در راهی دادیم در زمین مصر یعنی
ولایت مصر وَلِنُعَلِّمَهٗ مِنْ تَاْوِیْلِ الْاَحَادِیْثِ و تا او را تعلیم نماییم تعبیر خواب از برادران و زنان مصر و غم
الشان یعنی علم خواب او را در آموخته گردانیم وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰۤی اَمْرِهٖ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا یَعْلَمُوْنَ و الله
تعالی غالب است در کار خود و با تمام رسید کار یوسف علیه السلام بر هر کس که در باره او بدی بخواست
وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا یَعْلَمُوْنَ و لیکن بیشتر مردمان نمیدانند قوله وَقَالَ الَّذِی اشْتَرٰهُ مِنْ مِّصْرَ بدانکه
دو نوبت بر حضرت یوسف علیه السلام بیع رفته است یکی آنکه برادران بمالک فروختند و دوم آنکه مالک بعزیز
فروخت و مراد از مشتری اینجا عزیز است و در تعیین نام وی اختلاف است کشف منه بعضی گویند اطفیر بود و بعضی
گویند قطفیر بود منه و نام پدر وی روحیب بود کشف و وی از قبطیان بود حاجب و خازن ملک مصر و در آن زمان
هر که خزانه ملک در تحت تصرف وی بودی در همه مملکت حکم وی نافذ بودی و وی ملقب بعزیز گشتی و وزارت
پادشاهی بوی تعیین یافتی کشف منه و در آن وقت بقول بعضی از علما پادشاه در مصر فرعون موسی بود و ولید
بن مصعب بن ریان بن مس و این گروه استدلال بدین آیه کرده اند وَلَقَدْ جَآءَكُمْ یُوْسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَیِّنٰتِ
و بقول بعضی فرعون موسی دیگر بود و این ملک دیگر و نام این ملک ریان بود پسر ولید بن دوان بن آراشه بن فاران
بن عملیق سر کشف و گویند این ملک بیوسف علیه السلام ایمان آورده و متابعت دین یوسف تمام نموده
تا جان بقابض ارواح سپرد بعد از وی در زمره احبا بود و بعد از ملک ریان قابوس بن مصعب بن معاویه
بن نمیر بن بیلوست بن فاران بن عملیق و بر سریر سلطنت مستند گشت و حضرت یوسف صدیق صلوات
الله و سلامه علیه بدین توحیدش چند دلالت میفرمود و قبول نکرد القصه چون عزیز یوسف را علیه السلام
فائز گشت با زن خود زلیخا که مسماة براغیل بود گفت اَكْرِمِیْ مَثْوٰىهُ ای احسن الیه فی جمیع حالاته من تاکول
و مشروب و ملبوس اگر کسی سوال کند که حکمت در ذکر مثواه چه بود ما آنکه مراد اکرام نفس او بود یعنی فرمود اکرمی

وانفرمود اکرمی مثواه جواب آن ست که تعبیر باین نوع الفاظ دلیل ست بر تعظیم و اجلال چنانکه گوئی سَلَامٌ
عَلَى الْمَجْلِسِ الْعَالِي اگر کسی سوال کند که سبب چه بود در امر باکرام آنحضرت جواب این بوجوه است **وجه**
اول در تعبیر میگویند چون مالک مر یوسف را علیه السلام بعزیز بفروخت و ثمن غالی در برابر آن ذات عالی
معین و مقرر گشت یوسف علیه السلام مالک را از روی نصیحت فرمود که ای مالک گنج در بهای من مقرر گشته
است از گرفتن آن امتناع نمائی که من از جمله احرارم و ثمن حر گرفتن در شرع جائز نیست و گویند درین وقت
نسب خویش با مالک در میان آورد مالک گفت ای یوسف در آن وقت که ترا بثمن فروختند چرا این سخن اظهار
ننمودی تا در استخلاص تو کوشیده از انحراط در سلک رقیب مانع آمدی گفت در آن وقت امکان ظاهر نبود که
هم از جانب برادران خوف ایذا و قتل مانع اظهار می شدم و هم از جانب تو بر امر اخفا و اراده گشت چون مالک
برین واقعه مطلع گشت به پیش عزیز آمد و گفت که من تاجرم از تجار ولایت شما و همواره در سایه دولت شما بفراغ بال
مرفه الحال میباشم بنابرین معنی طمع سود از ملازمان سلطنت شعاری نمودن خلاف مروت مینماید من این فرزند ارجمند به
بیست درم در سلک موانست خویش منتظم گردانیده ام و بهمان بیست درم قناعت دارم و زیادت از آن نمیخواهم و اگر نه
آن بود که از توهم وضع منت بر خاطر شریف اندیشه می نمایم و الا این بیست درم نیز نمی بردم و لیکن التماس
از ملازمان آن دارم که در تعظیم و احترام و احسان و اکرام این فرزند ارجمند سعی بلیغ مبذول فرمایند که
یمن و برکت در قدم شریف وی الکثر مِنْ اَنْ یُحَدَّ وَ یُحْصٰی مشاهده افتاده و او را نیز بذات خود
استحقاق بنوع اکرامات مستحق ست چون عزیز از مالک استماع این کلمات نمود لاجرم در تعظیم و اکرام وی
این نوع مبالغت فرمود **وجه دوم** گویند امر باکرام فرمود زیرا که یوسف علیه السلام آن ست که چون
یمن قدم و رزانت عقل و اصابت رای وی دانسته بود انتفاع کلی از وی متوقع مینمود لاجرم گفت عَسٰی
اَنْ یَّنْفَعَنَا علت اکرام توقع نفع را ساخت در قیام نمودن یوسف علیه السلام باصلاح مهمات وی
اَوْ نَتَّخِذَهٗ وَلَدًا یا او را بفرزندی اختصاص دهیم و گویند که عزیز را فرزند نبود چه وی عنین بود و فرزند را دوست
میداشت پس بجهت این دو امر از زلیخا استدعا اکرام شوای وی نمود **وجه سوم** آنکه گویند امر باکرام
فرمود زیرا که یوسف علیه السلام موصوف بسه صفت بود که مقتضی نوخت و کرامت بود صباحت و
غربت و عبودیت هم نیکو روی بود و هم غربت و هم بنده بحسب ظاهر و لطیفان خوبرویان را عزیز دارند و میان
غریبان را اکرام کنند کریمان بندگان را نیکو دارند عزیز چون بصفت لطف و رحمت و کرم متصف بود مر یوسف علیه
السلام که بآن صفت دیگر موصوف بود باعزاز و اکرام مخصوص گردانید و اینجا ارباب اشارت لطیفه یاد فرموده اند
و آن آنست که بنده مومن نیز بجان سه صفت که یوسف علیه السلام موصوف بود آراسته است هم صورت

نیکو دارد وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ در دنیا غریب ست كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ بنده ابیت
قُلْ يَا عِبَادِيَ والله تعالی لطیف ست اَللّٰهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ و کریم ست از کان علم ... و نیز کریم
يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ نیز و اینجا عزیز ... بود یوسف علیه
السلام که موصوف باین سه صفت بود گرامی داشت از حضرت جلال احدیت سبحانه وتعالی لطیف و رحیم
وکریم حقیقی ست و بنده خود را بمقتضای وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ گرامی داشته و از ذلایل قریب شیطان
برهاند بموجب إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ مشرف گرداند از کرم وی غیب و غریب نخواهد
بود رجعنا الی القصة نقل ست که چون مالک بن زعر یوسف را علیه السلام بعزیز تسلیم کرد از فروختن
وی بغایت پشیمان شد و پشیمانی هیچ سود نداشت از برای تسلی خویش پیش یوسف آمد علیه السلام
ای یوسف مرا بتو حاجتی ست می خواهم که حاجت من برآری پرسید که حاجت چیست گفت مرا فرزند
نیست می خواهم که دعای کنی تا حق تعالی مرا فرزندی ارزانی دارد جبرئیل علیه السلام حاضر بود
یوسف علیه السلام در وی نظر فرمود جبرئیل گفت اُدْعُ اللّٰهَ تَعَالَى لِلتَّاجِرِ فَإِنَّهُ قَرِيبٌ مُجِيبٌ
یوسف گفت علیه السلام ای جبرئیل بچه نام بخوانم تا اجابت فرماید جبرئیل گفت علیه السلام بگو يَا مَنْ
يُعِزُّ وَيُذِلُّ يَا مَنْ يَضَعُ وَيَرْفَعُ وَيَا مَنْ يُعْطِي وَيَمْنَعُ يَا مَنْ هُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ اُرْزُقِ الشَّيْخَ
أَوْلَادًا ذُكُورًا ابن عباس گفت رضی الله تعالی عنهما چون یوسف علیه السلام باین دعا
مبادرت نمود حق تعالی بکمال کرم اجابت فرمود مالک زعر را دوازده کنیزک بود از مباشرت نمودن
وی همه کنیزکان حامل گشت و از هر کدام دو پسر متولد شد چنانچه بیست و چهار فرزند یافت که فرصتی حق تعالی
کرامت فرمود کذا فی التیسیر در تفسیر کشف الاسرار آورده است که چون عزیز مر زلیخا را وصیت باکرام
یوسف علیه السلام فرمود که أَكْرِمِي مَثْوَاهُ زلیخا در رعایت احوال یوسف علیه السلام و اکرام و احترام
وی سعی تمام مبذول می داشت و در رعایت جانب وی ما امکن می کوشید اول آن بود که از عزیز استدعا
نمود تا در شکرگذاری استسعاد بمصاحبت یوسف علیه السلام و اهتمام در اکرام وی اهل شهر را دعوتی دهد
و در ویشان و یتیمان و بیوه زنان را بنوازد و اشراف و خواص را بخلعتهای خاص اختصاص فرماید و عزیز با نجاح
مامول وی پرداخته ترتیب امور ضیافت نمود جشنی که وضع و شریف بآن در خور احوال خویش بهره مند
گردند بساخت و بعد از آن از برای یوسف علیه السلام لباسهای فاخره و خلعتهای زاهره مهیا کرد و خیاطان
زیبا طلعت که در فن خیاطت مهارتی تمام داشتند بطلبید هفتاد قبا و بروایتی سیصد و شصت قبا از اطلس و دیبا
بر قد موزون آن سرو بالا تقطیع فرمود و صباغان ماهر که در صنعت صباغت جودتی بکمال داشتند بفرمود تا از برای وی

تاج وکمر مرصع بجواهر وزنانه هر لمعه ترتیب نمایند و دیگر انچه از زینت و زیور درخور آن جمال با کمال تواند بود ترتیب نمود و امام قشیری رحمة الله تعالی عنه در احسن القصص خود آورده است که پیراهنی در وی پوشید سفید بهزار دانه مروارید آراسته قیمت آن هزار دینار سرخ و عمامه بر سر آن نهاد قیمت آن هزار دینار دیگر و کمرے مرصع بیاقوت و زبرجد که قیمت آن الله تعالی دانستی یوسف گفت علیه السلام که جامه‌ها سینه‌ای مولای من عزیز این تکلف نیست و دستور متعارف میان مردم آنست که لباس بنده دون لباس سید و مولای باشد زلیخا در جواب او گفت که سید و مولای توئی و بنده فی الحقیقت اوست لاجرم تکلف در لباس تو زیاده باید نمود و از لطایف گویند سیصد و شصت جامه در هر سالی که پوشیدی از برای یوسف علیه السلام ترتیب کردی تا هر روز جامهٔ دیگر پوشیدی و بخلعت خاص تازه تابمیں نمودی نکته اینجا زلیخا یوسف علیه السلام را دوست داشت سیصد و شصت خلعت هر روز بخلعتی زینتش داد حق تعالی بندهٔ مومن را دوست داشته هر روزی سیصد و شصت نظر عنایتش زیور و زینت داد و بهر نظرے بخلعت خاص بیاراست **غزل**
نارسیده نظرے از تو بسوی دل من ٭ صد در فیض کشاد است بسوی دل من ٭ دل بریان بسر کوی تو آیم که مگر ٭ سگ کوی تو کند میل بسوی دل من ٭ گرچه بگریخت ز دام تو دلی باز آید ٭ پشکنج سر زلف تو بسوی دل من **اشارت** بعضی از ارباب تحقیق بر آنند که چون عزیز مر زلیخا را وصیت باکرام یوسف علیه السلام نمود اکرمی مثواه در زلیخا نزول یوسف را علیه السلام در هیچ منزلی کدامی تر از دل خود ندید لاجرم در آن مقامش فرود آورد و بجد متکاری کمر بست طرفه کار یکه برادران در گلخن انداختند و بیگانه در دلش جای کرد و ایشان بثمن قلیلش فروختند و زلیخا از صمیم قلبش بخرید قوله تعالی وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ چنانکه برهانیدیم مر یوسف را علیه السلام از چاه و بزندان برسانیدیم او را بکرامت و منزلت و قبول بنزدیک عزیز مصر او را تمکین دادیم و در مصر او را والی و نافذ الحکم گردانیدیم وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ انهمه کرامت از برای آن کردیم تا بیاموزانیم او را تعبیر خواب و دانا گردانیم او را بآنچه در خواب بوی نمودیم چنانچه سابقا سمت گذارش یافت امام دمیاطی رحمة الله تعالی علیه گفت مراد از احادیث لغات خلایق ست و آدمیان ابهصد لغت ست و یوسف همه لغتها میدانست و بمجموع آنها سخن میگفت و گروهی گفته اند مراد صحف ابراهیم ست علیه السلام و باقی کتب آسمانی و سخنان ارباب حکمت که مشتملست بر انواع موعظت و نصیحت در کشف الاسرار آورده است که زلیخا از برای یوسف علیه السلام خانه بیاراست و فرشها با قیمت در انجا مفروش گردانید و یوسف را علیه السلام در آنخانه به بستر پادشاهانه بنشاند یوسف علیه السلام در آنخانه بر طریق زهاد و عباد میان بطاعت و عبادت ببست و بروزه و نماز مشغول شد و اندوه و کربت و زاری پیش کرد خویشتن را از آن تشریف و تجمل

معزز و مکرم گردانید و باعزاز و اکرام زلیخا فریفته نگشت و در فرقت و حسرت میگداخت و غریب وار دشوار روزگار
میگذرانید تا گویند روزی بر سرای زلیخا نشسته بود و غم و اندوه فراق پدر بر باطن وی مستولی شده مردی را دید بر
شتری سوار و از صحف ابراهیم علیه السلام میخواند یوسف علیه السلام چون کلام عبرانی از آن مرد راه گذری استماع
نمود بسرعت تمام با آن مرد اقبال نموده از وی استفسار احوال نمود که ای عزیز از کجائی و از کجا می آئی و عزیمت کجا داری
آن مرد گفت از کنعانم و اینجا ببازرگانی آمده ام یوسف علیه السلام چون نام کنعان شنیده و آواز عبرانی بسمعش رسید نائره
فراق پدر بر وی تازه گشت و قطرات امطار اشک از سحاب دیده بر گلزار رخسار متقاطر گردانید و بزبان حال
مضمون این مقال ترنم نمود رباعی چون درد فراق در جهان چیست بگو ٭ عاجز ز فراق ناشده کیست بگو ٭ گویند
مرا که در فراقش نگریی ٭ آن کیست که در فراق نگریست بگو ٭ آنگاه گفت ای کنعانی از کنعان کی بیرون آمده ٭ از
پیغامبر خویش یعقوب علیه السلام چه خبر داری کنعانی گفت یکماه میشود که از کنعان بیرون آمده ام و خبر پیغامبر
از من مپرس که هیچکس خبر وی نگوید مگر محزون گردد او را پسری بوده است که محبت وی در صمیم قلب خود
جای داده بود و دل و جان بر مهر وی نهاده مر او را گفتند که فرزندت گرگ خورده است و در فراق وی
غم و اندوهی بر دل خویش نهاده که جبال راسیات طاقت کشش آن بار ندارد فرد در سینه دارم کوه غم و اند
اگر یار انیقدر ٭ شاید که نه پسندد و لش بر جان من بار این قدر ٭ یوسف گفت علیه السلام ای کنعانی قصه ای از
احوال آن پیر باشد از این بهتر تقریر فرمائی که حال وی چیست و منزل و ماوای وی کجاست گفت از خلق نفرت
گرفته و از اقارب و عشائر بریده گوشه از موا اختیار کرده صومعه ساخته و آن را بیت الاحزان نام کرده و همیشه در
آنست و بغیر از گریستن و ناله و زاری کاری دیگر ندارد از کثرت اشک ریزی مژهایش ریخته و اشفار چشم وی
جراحت پذیرفته و هر سحر از صومعه بیرون آید و چندان نوحه و زاری و سوگواری اظهار کند که اهل کنعان را
بر وی رحم آید و بر درد دل وی زار بگریند رباعی چو مرغ سحر از غم گلزار بنالد ٭ از غم دل دیوانه من زار بنالد ٭
هر کس که بگوشش برسد ناله زارم ٭ بر درد من سوخته زار بنالد ٭ چون یوسف علیه السلام این قصه از مرد
کنعانی بشنید چندان بگریست که طاقتش طاق گشت و ماه اضطرابش در محاق افتاد فی الحال بیفتاد و از
هوش خود برفت مرد کنعانی از آن حال بترسید بر شتر نشسته از وی مفارقت جست چون یوسف علیه السلام
بهوش باز آمد دید که کنعانی برفت و راه پیش گرفته درد وی بیفزود و اندوه زیادت گشت که کنعانی
از نزد وی رفت و میسر نشد که پیغامی و یا سلامی با آن بیمار ارسال نماید نقل است که آن مرد کنعانی از
فحوائی حال دانست که این جوان فرزند یعقوب نبی بود علیه السلام از انجا بر شتر نشست و روی بکنعان نهاد
نیم شب بود که بدر صومعه یعقوب علیه السلام آمد و گفت السلام علیک یا نبی الله مردی بود اگر دواز جها

مصر همی آیم خبرے دارم مے خواهم که معروض رای شریف گردانم از درون صومعه جواب داد که سلطنت
مملکت کن وقت سحر نزدیک است و وقت بیرون آمدن من آن وقت ست اکنون بخدمت و طاعت الله تعالی
ام و در چنین وقت اشتغال بغیر آن نتوان نمود مرد کنعانی هم آنجا می بود وقت سحر یعقوب علیه السلام بیرون آمد
آن مرد قصه آغاز کرد آنچه از احوال یوسف علیه السلام معلوم کرده بود و از فروختن وی در معرض بیع
نیز بود و خریدن عزیز بها گران و اعزاز و اکرام زلیخا و بعد از آن خبر رسیدن یوسف علیه السلام از حال یعقوب
علیه السلام و گریستن و از هوش رفتن همه را تقریر کرده یعقوب را علیه السلام غم و اندوه بیفزود و گفت
آن فرزند من بود که به بندگی بفروختند و بقید رقیتش مقید گردانیدند و می شاید نیز که وی فرزند من نبوده
باشد داز وی دوستی خبر ما رسیده و برو دل رقت ورزیده و با دل مجروح و سینه مشروح باز بصومعه
درآمد و بر سر اوراد و اوقات خود شد و در بعضی از تفاسیر آورده است که آن مرد کنعانی نشانها که در جبین مبین
یوسف علیه السلام دیده بود یک یک نزد یعقوب علیه السلام تقریر کرد یعقوب علیه السلام از وی پرسید که نام وی
معلوم کردی گفت آری نام وے یوسف ست گفت و نام پدر خود یعقوب علیه السلام چون نام یوسف شنید یعقوب
از هوش برفت چون بهوش باز آمد گفت ای اعرابی تو او را بچشم خود دیدی سوگند یاد کرد که او را بچشم خود
دیدم و در سرای زلیخا در مصر با وی ملاقات نمودم عزیز با صد هیبت زینت نشسته بود هر کس از راه کنعان می آید
از وے خبر اهل کنعان و حالات یعقوب علی نبینا و علیه السلام پرسید من این نشانها در روے مبارک
وے دیدم یعقوب علیه السلام او را در کنار گرفت و بوسه بر چشمهای وی میداد وی گفت آری بوی یوسف
من می آید دیگر باره صفت یوسف من بگو اعرابی دیگر باره آنچه دیده بود باز تکرار می کرد در اثنای آن یعقوب
علیه السلام نعره بزد و از هوش برفت اولاد و احفاد و همسایگان بروی جمع آمدند چون بهوش آمد تقریر اوصاف
یوسف علیه السلام از اعرابی استدعا نمود اعرابی تقریر کرد و برادران از خجالت روی می نمود چون اعرابی از بیان
اوصاف و اخلاق و علامات و آثار یوسف علیه السلام باز پرداخت یعقوب علیه السلام روی بفرزندان
آورد و زبان بملامت بکشاد و خبر اعرابی را دلیل کذب ایشان گردانید یعنی و لعل بیان سخن اعرابی و قول
خویش توفیق پدید می کردند تا باز حضرت نبوت مآب را تسکین داده بسر اوراد و اوقات او بردند قوله تعالی
وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰٓى اَمْرِهٖ یعنی حکم الهی و قضای پادشاهی جل و علی بر ارادت و مشیت دیگران غالب ست
بتخصیص امر یوسف علیه السلام و تحقیق این معنی در ده وجه مبین گردد وجه اول آنکه یعقوب علیه السلام
خواست که یوسف را علیه السلام خواب خود با برادران نگوید و حق تعالی خواست که بگوید ارادت حق
عز و جل بر ارادت وی غالب آمد تا تقریر واقعه خود نمود آنچه مراد الله تعالی بود بوقوع پیوست وَاللّٰهُ غَالِبٌ

عَلٰٓی اَمْرِهٖ وجه دوم یعقوب علیه السلام خواست که با یوسف علیه السلام برادران دوستی کنند و مهر و
شفقت ورزند و حق تعالے خلاف آن خواست وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰٓی اَمْرِهٖ وجه سوم برادران
یوسف علیه السلام خواستند تا یوسف را علیه السلام بقتل رسانند و حق سبحانه و تعالی خلاف آن خواست وَاللّٰهُ
غَالِبٌ عَلٰٓی اَمْرِهٖ وجه چهارم برادران خواستند تا مهر یوسف را علیه السلام از دل پدر بدر کنند
و حق تعالے خواست که آن مهر بر مزید باشد و روز بروز ترقی پذیرد وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰٓی اَمْرِهٖ
وجه پنجم برادران قصد خواری و مذلت یوسف علیه السلام کردند تا او را در چاه انداختند و الله تعالی
عزت وی خواست وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰٓی اَمْرِهٖ وجه ششم برادران او را فروختند تا همیشه بنده و مملوک
باشد و خدای تعالے خواست تا همه اهل مصر را مملوک و بندهٔ وے گرداند وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰٓی اَمْرِهٖ
وجه هفتم زلیخا خواست تا او را به فجور بیالاید و حق تعالے خواست طهارت ذیل وے وَاللّٰهُ
غَالِبٌ عَلٰٓی اَمْرِهٖ وجه هشتم زلیخا خواست تا نزد شوهر یوسف را علیه السلام بخیانت متهم
سازد وَمَا جَزَآءُ مَنْ اَرَادَ بِاَهْلِكَ سُوْٓءًا و حق تعالے خواست تا او را از ان تهمت مسلم بیرون
آرد وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰٓی اَمْرِهٖ وجه نهم یوسف علیه السلام خواست تا در زندان بزودی نجات
یابد ساقی را گفت اُذْكُرْنِیْ عِنْدَ رَبِّكَ حق تعالے خواست تا مدت مدید در زندان بماند و غرامت آن التجا
بساقی رساند وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰٓی اَمْرِهٖ وجه دهم برادران خواستند تا چون یوسف را
علیه السلام از پیش پدر بردند و از نظر وے غائب گردانند همواره منظور نظر پدر گردند و حق تعالی خواست
تا بتمام از نظر پدر محروم گردند قوت باصرهٔ اش را از بینائی معزول ساخت تا اگر گاهے منظور نظر
شریفش مے گشتند از ان نیز محروم ماندند وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰٓی اَمْرِهٖ تا همه عالمیان بدانند که خواست خواست
و حکم حکم اوست و کسے را با خواست او کاری نیست نقل است که امام حسن بصری را رحمة الله تعالے
علیه همسایه بود از دین بیگانه روزی امام از وی پرسید که چگونه گفت چنانکه میدارد امام گفت چگونه میدارد
گفت چنانکه می خواهد گفت کس را با خواست وی کاری نیست امام گفت دهان ویران و سخن آبادان
کند ببینم گفت آری گفتم وقت نشد که بدرگاه باز آئی گفت قفل بر نهاده اند و کلید آنجاست الٰهی
امام دوستان را با دوستان وقتها بود که هرچه استدعا نمایند رد نشود امید آنکه چون آن وقت
روی نماید نیازمندی ما معروض داری شاید که آن قفل کشاده گردد امام چون وی این سخن بگفت
سر برداشتم و گفتم یارب این بیچاره گفت در بکشادند دیگر بار گفتم یارب گفت کلید آوردند بار سوم
گفتم یارب آن بیچاره انگشت برآورده گفت لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰهِ - پس ای

دروپیش اصل ارادت اوست اگر ارادت بنده موافق بارادت حق تعالی افتاد آنچه مقصود تحصیل
پیوسته والرضاء بالقضاء باب الله الاعظم آدم علیه السلام را ارادت آن بود که در جنت جاودانی
باشد اما ارادت ما چنان بود که وی در زمین بر مسند بخلافت مستند باشد چنان شد که ما میخواستیم کر
او پیشوای کفره و فجره باشد ارادت ما غالب آمد و حکم ما نافذ گشت آدم علیه السلام خواست تا هابیل
اشرف اولاد او باشد و ارادت ما تعلق بشیث علی نبینا و علیه السلام و تفضیل بر باقی اولاد
گرفته بود و آخر الامر فرمان ما راجح آمد نوح را علیه السلام مراد آن بود که کنعان اغر به اولاد وی باشد
و ما را نظر عنایت متوجه احوال سام بود همچنان شد که ارادت ما بود ابراهیم علیه السلام اسلام پدر میخواست
و اراده ما تعلق بآن نپذیرفت هر چند جد و اهتمام نموده سعی وی مشکور نیفتاد موسی علیه السلام در طلب
دیدار هر چند اهتمام نمود چون موافق ارادت ما نبود اجابت نه گشت فرعون بیعون علیه اللعنت هلاک
موسی علیه السلام میخواست [illegible] صد هزار کودک بنی اسرائیل را الا ما شاء الله درین آرزو بقتل رسانید اما چون
ارادت ما حیات موسی و هلاک فرعون بود لاجرم گنج مخالف مراد او بود هم بر طبق ارادت ما تحقیق پذیرفت داؤد را
علیه السلام ارادت چنان بود که پسر بزرگتر وی میشا خلیفه قائم مقام او باشد و ما را خواست آن بود که فرزند خرد
تر وی سلیمان علیه السلام بر مسند خلافتش نشیند اراده او مغلوب افتاد حضرت رسالت صلی الله تعالی علیه وسلم ختم
الانبیاء خواست که ابوطالب بخلعت ایمان و زینت عرفان محلی و مزین گرداند وحشی بزخم تیغ بیدریغ بقعر جهنم رساند
چون خواست آنحضرت بارادت ما موافق نیفتاد لاجرم بتوقیع اِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ اَحْبَبْتَ او را از تصرف در ممالک
ربوبیت معذور داشتیم و رقم معذرت لَيْسَ لَكَ مِنَ الْاَمْرِ بر عنوان منشور معاملتش نگاشتیم کذلک برادران یوسف
علیه السلام خواستند تا یوسف را علیه السلام بقید و ذل عبودیت گرفتار سازند الله تعالی خواست که بر سریر سلطنت
و مسند نبوتش گرداند ارادت الهی جل و علا بر ارادت ایشان فائز آمد و یوسف علیه السلام بذروه علای مقاصد
عروه و ثقای مطالب واثق گشته وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰی اَمْرِهٖ وَلٰکِنَّ اَکْثَرَ النَّاسِ لَا یَعْلَمُوْنَ یعنی اکثر مردمان از غلبه فرمان و
نفاذ امر ما و ایجاب حکم غافلند و از رضا بقضاء ما ذاهل بپندارند که تدبیر ایشان تغیر بتقدیر ما راه میابد و ارادت ایشان
در برابر ارادت ما بچیزی بر می آید عاقل آنست که جنب ارادت الهی جل و علا خواست خود در باقی کند و در
مقام رضای بقضای خداوند سبحانه تعالی ثبات و استقامت ورزد تا همه کارها بمراد وی شود و بسعادت دارین مشرف
گردد در خبر است که در هر صباح صبح مستطیر از دریچه فلک اثیر چهره منیر بسکان قطان این خاکدان بنا نماید بقداح
نور و ضیا مهر با کواکب سیم سیما از روی این سطح فلک لاجوردی مسلک در ربایند ملکی از طارم فلک بسمع هر یک از
معتکفان زوایای این بسیط غبرا این نداء در دهد و حکایت از جناب قدس خداوند جل جلاله چنین خطاب ...

کسند که عبدی ترید و ارید ولا یکون الا ما ارید فان رضیت بما ارید کفیتک ما ترید وان لم ترض بما ارید اتعبتک
فیما ترید ولا یکون الا ما ارید بنده من تو میخواهی و من میخواهم و نباشد مگر آنچه من میخواهم اگر راضی شوی بآنچه
من میخواهم کفایت کنم آنچه تو می خواهی و اگر راضی نشوی بآنچه من میخواهم ترا در رنج افگنم در آنچه تو میخواهی
و در آخر بحصول نه پیوندد مگر آنچه من میخواهم **للمؤلفه عفی عنه** بیا ساقی و مستانرا بمیخانه در ده
من دردکش دیرینه را جام صفا در ده ✤ نمی خواهم مے فانی که در آخر خمار آرد ✤ اگر مے میدهی باری از آن
جام بقا در ده ✤ چو ساقی در خور هر کس مے اندر جام میریزد ✤ اگر دُرد است دگر صافی بدان قسمت رضا در ده ✤
گل شادی همیخواهی و خار غم مکش دامن ✤ قدم گر طالب گنجی بکام اژدها در ده ✤ عروج جان اگر خواهی ز اوج
طارم وحدت ✤ قدم بر فرق هستی زن دو عالم را صدا در ده ✤ اما شمه از لطائف و نکات ارباب
اشارت و زین آئینه عالی رایت لطائف در آیه کریمه إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ
وَأَمْوَالَهُم بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ اشارة قوله تعالی وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِن مِّصْرَ نام خرنده بیان فرموده
فروشنده را تعرض نکرد زیرا که بنده فروختن عیب ست و بنده خریدن هنر آنکه بعیب فروختن موصوف بود از شرف
ذکرش محروم گردد آنکه بصفت خریدن متصف بود باین دو نقش مستعد گردانید و صداق انتقال آنکه در عالمه
خویش با مومنان ذکر خریدن نفوس ایشان نمود و فرموده إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُم
بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ و یاد فروختن ایشان نکرد زیرا که در خریدن مواصلت ست و در فروختن مفارقت خریدن
نشان محبت ست و فروختن دلیل کراهت لاجرم تعبیر بشرای فرموده نه به بیع لطیفه عزیز مصر یوسف را علیه
السلام خرید حقتعالی بنده مومن را خرید عزیز آنجا ظاهر یوسف را خریده باطن او زیرا که باطن او ندا بها نبود جمال ظاهر
را حسن صورت بود و جمال باطنش حسن سیرت ظاهرش آراسته بحلیه صباحت بود و باطنش پیراسته بنور نبوت لاجرم
دنیا و عقبی طفیل وجود وی بود کذلک حضرت جل و علا الحدیث جل ذکره نفوس مومنانرا خرید و بقلوب ایشان زیرا که دل بنده مومن
بها ندارد عرش و فرش طفیل دل بنده مومن ست آئینه رخسار ابکار معانی و انوار دیدار تجلی ازلی و تنها در وے توان
دیدن دل ست جام گیتی نمائی که حقائق اوصاف ربانی و دقائق لطائف یزدانی در وی مشاهده توان کرد آن دل ست
شاهبازی که بر کنگره عرش نشیند و گاه بر دامن فرش ایشان سازد دل ست [illegible] قرار گیرد و گاه در
روضه رضا و وجه لقا بود دل ست رباعی ای مخزن اسرار آلهی دل ما ✤ سرمایه ملک پادشاهی دل ما ✤ [illegible] چه
حیثیت از ماه گرفته تا بماهی دل ما ✤ و ما چنان گوئیم که نفس را خرید نه دل را زیرا که نفس منسوب بود به بنده [illegible]
فانها بقول بسوی حضرت او بود سبحانه و تعالی قلب المومن بین اصبعین من اصابع الرحمن یقلبه کیف
یشاء و دل از آنحضرت او بود نفس ما را که بسبب ظاهر در تصرف بنده می نمود آنرا بخرید تا همگی بنده از آنحضرت

او باشد لاجرم بیع مومن جائز نیست و مال او را غارت کردن روا نی زیرا که ظاهر و باطن او از آن حق ست سبحانه
اما ظاهر انفس و مال را بتصرف اختیار بنده باز گذاشت تهند دل بخودی خود اختیار فرمود تا هر نوع تصرف
که خواهد در دل تواند کرد رباعی اصبعین عشق اندر دل تصرف میکند + خوشدلی کاندر کف حلد ایابد پرورش +
دل ز نخل قامتش در زیر بار آمد ولیک + میوه آن بهتر که اندر بارها بد پرورش + و یا چنین گویم که تن آخرید زیرا که
والنست که شیطان را در وی تصرف ست و دل را نخرید از انکه دانست که شیطان را بر وی تسلط نیست امروز نشد
نفس را در بازار دنیا گرد گرد شیطان می کند تا فردا در عرصات قیامت دامن بنده بگیرد که این تن در گرو من
بوده است باید که در دوزخ قرین من باشد حقتعالی فرماید جل جلاله که ای لعین پیش از انکه بنده نفس را در گرد تو در آورد
من از وی خریده بودم و بعد از آنکه در بیع من بوده باشد رهن ترا اعتباری نیست بنده را به بهشت برید تا ثمن خود را
در برابر ثمن تصرف نماید که اِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰی مِنَ الْمُؤْمِنِیْنَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ و یا چنین گویم که
نفس را خرید نه دل را زیرا که در بیع قدرت بر تسلیم شرط صحت بیع ست از ینجاست که بیع مرغ در هوا و ماهی در دریا و
صید در صحرا درست نیست زیرا که بائع بر تسلیم مبیع قادر نیست دل نیز از تحت تصرف بنده بیرون نیست گاهی مرغ
وار در فضای هوای هویت در طیر انست و گاهی ماهی وار در دریا بیدارا احدیت در جولان چون صید وحشی
در صحرای حیرت سرگردان ای درویش خلوت نشین که همه عالم در گفت و گوی او باشد اما کس او را نه بیند دل
ست گلستانیکه طیب نفحات ادراوش در عالم ملک و ملکوت معطر گرداند ولیکن هیچکس گلی از وی نچیند هم دل ست آنچه
در سطر وحدت در لوح محفوظ نشان ندارد حال دل ست آنچه گروبیان ملکوت و ملازمان حظائر جبروت جویان او مشتاق
دیدند جمال بر کمال دل ست رباعی هان تا نشماری تو بابندک دل ما + تا ظن نبری که هست کوچک دل ما + گنجی که مقربان
از ان محرومند + گر هیچ نشانش جوئی اینک دل ما + اشارت در مومن هیچ چیز خسیس تر از نفس نیست زیرا که نفس
دشمن حضرت حق ست سبحانه و تعالی هر که فرمان نفس کند مرجع و مآل وی دوزخ ست فَاَمَّا مَنْ طَغٰی وَاٰثَرَ الْحَیٰوةَ
الدُّنْیَا فَاِنَّ الْجَحِیْمَ هِیَ الْمَاْوٰی و هر که از فرمانبرداری احتراز نماید نعیم جنت فائز آید وَنَهَی النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰی فَاِنَّ
الْجَنَّةَ هِیَ الْمَاْوٰی و مال تمام فتنه است اِنَّمَآ اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ و هیچ چیز از مخلوقات عزیز تر از بهشت نیست
حق تعالی خسیس ترین اشیا را بعزیزترین چیز بخرید تا دانی که مقصود ازین معامله آنست که از تو سود کنم بلکه تو از من
سود کنی خلقتکم لتربحوا علیّ لا لاربح علیکم بندگان خواهند که از تو خوب بستانند و دی بتو بدهند من
از تو ردی بستانم و جید بتو بدهم فَاسْتَبْشِرُوْا بِبَیْعِكُمُ الَّذِیْ بَایَعْتُمْ بِهٖ و فتی که نفس خسیس ترین اشیاست بهشت
عنبر سرشتش بهاست دل عزیزترین اشیاست موعد آن رضا و لقاست غزل ایکه دلم به بر [illegible] دل
چه میدهی + گر ندهی مراد جان زحمت دل چه میدهی + از سر خوان آب و نان دست طمع ببست دل + تا زنوا به کرم

دعوت دل چه میدهی + قرعهٔ قسمت از ازل رفت بنام هر کسی + قسمت تن فراق شد قسمت دل چه میدهی +
چون تن و مال بندهٔ ما جنت عدن شد بها + غیر جمال خود دگر قسمت دل چه میدهی + دل کز حسرت میبت بر سر
وادی طلب + تشنه فتاده جان طلب شربت دل چه میدهی کانه سبحانه و تعالی یقول ای بنده اگر
بحضرت من آئی و نماز آری قربت بتو کرم فرمایم و زکوة آری در ظل ظلیل عرشت جای دهیم و اگر شکر آری نعمت
درباره تو بر مزید گردانم اگر توکل آری کفایت مهمات تو نمایم اگر احسان آری برحمت مشرف گردانم و اگر شوق آری
ترا بمقام اُنس برسانم اگر توحید آری بدرجات جنت فائز گردانم اگر محبت آری ذات و صفات خود بر تو جلوه دهم
اگر ولی آری برویت مشاهدت بنوازم **غزل** ای دل قدمی بکوئی آورد + چون آب بسوی آورد + بوی
ز وصال او شنیدی + اندیشهٔ آن بوی آورد + چون یافته از و نشانی + بر خیز بجست و جوی آورد + در باغ
بهشت اگر بندت + از بهر نظر بروی آورد + و یا خود چنین گویم که دل را نخرید زیرا که چیزی را خرند که متصرف باشد
او را خواهند که در تحت تصرف در آرند چون دل یکے لحظه از حضرت او جدا نیست و از تصرف او بیرون نے چه
حاجت بخریدن **ع** خواهی که بیابی نظری از دل ما + تا بر تو گشایند دری از دل ما + از هر دو جهان رگذر و
نزد حق آئی + شاید که بیابی خبری از دل ما + و یا خود چنین گوئم که نفس را خرید و دل را در بیع داخل نگردانید زیرا که وقف
محبت او ست و بیع در وقف جائز نیست اید رویش خرید و فروخت میان کسانی ست که در مقام محبت استوار
نیستند و در طریقت مودت بسر حد کمال نرسیده اند که اگر محبت بکمال بودی نفس و مال باقی ماندی هر که
صاحب نفس و مال ست در دعوی محبت صادق نیست کانه تعالی یقول ای بنده که صاحب نفس و مالی تو بخودی
خود ترک نفس و مال نخواهی کرد و آن را رائگان در طلب رضا ما در نخواهی باخت باری بمن بفروش تا در عوض
آن بهشت برسانیم اما ای عاشق صاحب دل در طریق محبت میان من و تو خرید و فروخت در نمی گنجد
لمولفه تجاوز الله تعالی عنه مراد دل بغیر از دوست دیگر در نمی گنجد + بخلوتخانهٔ سلطان کسی دیگر
نمی گنجد + درون قصر دل دارم یکے شاهی که گر گاهی + ز دل بیرون زند خیمه به بحر و بر نے گنجد عنت
گر چند موی نشد حجاب جان شود زیرا + میان عاشق و معشوق موئی در نمی گنجد + ای درویش آنچه
حجاب دل بنده از مشاهدهٔ حقتعالی می شود نفس و مال وست که از بهر دو وبال وست لاجرم حضرت
پروردگار جل و علی آن را از وی می خرد که اگر دل را نیز بستاند پس عشقبازی با جمال احدیت که کند لمولفه
عفی عنه ای دل تو چه قطرهٔ ندانم + کاندر تو نهان ست بحر اعظم + تو ذره و مهر دوست + مهرش بهوای
تست جاوید + آئینه حسن دلبری تو + از شاخ مراد بر خوری تو + در بزم وصال آن چنانی + که آئینه حسن لو
ندانی + بزدای ز روی خویش زنگار + تا پرده بر افتد از رخ یار + تو قطرهٔ بحر عشق بودی + نو... بانیان

نمودی ✤ ای قطرهٔ حوض زچه چه جوی ✤ آنرا لطلب که تو از وئی ✤ مادام تو قطرهٔ جدائی ✤ از صحبت بحر
بینوائی ✤ ای قطرهٔ برو به بحر پیوند ✤ چون آب بقند تا شوی قند ✤ چون سیل بحر رفت شد صاف ✤ حقا که ز بحر میزند
لاف ✤ اشارت زلیخا یوسف را علیه السلام بزر خرید و دوستش داشت و بزندانش فرستاد چون از زندان
بیرون آورد در مملکت مصرش حاکم و والی گردانید و خود را نیز بوی تسلیم کرد کذلک حق سبحانه و تعالی مومن را
بخرید اِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰی مِنَ الْمُؤْمِنِیْنَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ و او را دوست داشت یُحِبُّهُمْ وَیُحِبُّوْنَهٗ
پس بزندان دنیا فرستاد وَالدُّنْیَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ روز قیامت که مومن را از زندان دنیا بیرون آرند مملکت
جنت که عظیم ترین مملکت بوی ارزانی دارد وَاِذَا رَاَیْتَ ثَمَّ رَاَیْتَ نَعِیْمًا وَّمُلْکًا کَبِیْرًا خود بذات خود
ازآن او باشد چنانکه وارد ست مَنْ دَعَانِیْ لَقِیْتُ حَاجَتَهٗ وَمَنْ اَطَاعَنِیْ شَکَرْتُهٗ وَمَنْ
عَصَانِیْ سَتَرْتُهٗ وَمَنْ طَلَبَنِیْ اَعْطَیْتُهٗ وَمَنْ اَحَبَّنِیْ اِبْتَلَیْتُهٗ وَمَنْ اِبْتَلَیْتُهٗ اَحْبَبْتُهٗ وَمَنْ
اَحْبَبْتُهٗ قَتَلْتُهٗ فَاَنَا دِیَتُهٗ غزل در زهر فراق امید تریاق بس ست ✤ درد تو دوای جان مشتاق بس ست ✤
چندانکه به تیغ هجر عاشق بکشی ✤ دیدار تو خونبهار عشاق بس ست ✤ قوله تعالی وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰی
اَمْرِهٖ لطیفه شریفه چند کس در ذات یوسف علیه السلام دعوی مالیت کردند یعقوب گفت علیه السلام
بمن اولیست که فرزند من ست یَابُنَیَّ لَا تَقْصُصْ رُؤْیَاکَ عَلٰی اِخْوَتِکَ برادران گفتند بما اولیست که
برادر ماست اَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا یَّرْتَعْ وَیَلْعَبْ الکسه زغر گفت بمن اولی ست که درم خریدهٔ منست وَشَرَوْهُ
بِثَمَنٍ بَخْسٍ عزیز مصر گفت بمن اولے ست که حاصل خزینه منست وَقَالَ الَّذِی اشْتَرٰىهُ مِنْ مِّصْرَ زلیخا
گفت بمن اولی که نور دیدهٔ من ست قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا حضرت عز و جل و علا فرمود بمن اولیست که صدیق
برگزیدهٔ من ست اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰی اٰدَمَ وَنُوْحًا وَّاٰلَ اِبْرَاهِیْمَ آخر حجت حق تعالی غالب وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰی
اَمْرِهٖ کذلک چند کس بنسبت ما بندهٔ مومن دعوی اولویت کردند مادر و پدر گفتند بما اولیست که فرزند ماست
اُدْعُوْهُمْ لِاٰبَآئِهِمْ قرابتان گفتند بما اولیست نسل ماست وَجَعَلْنٰکُمْ شُعُوْبًا وَّقَبَآئِلَ مصطفی گفت
صلی الله علیه وسلم من اولیست که مخلوق و مربوب منست اِنَّ رَبَّکُمُ اللّٰهُ الَّذِیْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ
بندهٔ منست اَللّٰهُ وَلِیُّ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا محب و محبوب من ست یُحِبُّهُمْ وَیُحِبُّوْنَهٗ و آخر حجت حق تعالی
غالب آمد فَاللّٰهُ اَوْلٰی بِهِمَا للشیخ الرومی قدس روحه ما دوست نوای خواجه نخواهیم کشیدن ✤ دوز
ننگ عبودیت باک نخواهیم بریدن ✤ در پردهٔ ناموس و دغل چند گریزی ✤ نزدیک رسیدست که پرده دریدن ✤
هم چند شب غفلت و مستیست و رالد ✤ ما بره چون صبح نخواهیم دمیدن ✤ رحم آر برین جان که طلبیست
درین دام ✤ نشنید مگر گوش تو آواز طپیدن ✤ چشمی ست ترا در دل و آن چشم بدر دوست ✤ پس چیست غم

تو بجز این چشم خلیدن + چشمان می خلید آن چشم بخود از درها + تا باز رهی از خلش آب دویدن + چار دول و دیده بنو دست نباشد + ای یوسف بجز امان ز روی تو دیدن + قال الله تعالی وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ
و آن هنگام که برسید یوسف علیه السلام بزور جوانی و قوت خود و آن بیست سال ست بقول ضحاک و سی
و سه سال بقول مجاهد رحمة الله تعالی علیه و بعضی گفته اند اشد را ابتدای و نهایتی ست بدایت وی بحد بلوغ
ست و نهایت چهل سال بقولی هدایت هژده سال و بروایت بیست سال و نهایت شصت سال
وَآتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا و دادیم مر ورا نبوت و دانش در دین وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ و همچنین معامله کنیم
با نیکوکاران قوله تعالی ولما بلغ اشده یقال بلغ فلان اشده اذا انتهی منتهاه فی شبابه و قوته حتی ابن
جریج از مجاهد و مجاهد از ابن عباس رضی الله تعالی عنهم روایت می کنند که فرموده آن وقت عبارت است
از سی و سه سالگی و امام می فرماید رحمة الله تعالی علیه که این روایت مطابق ست مر قول این طبیه را و تحقیق آن
در تفسیر کبیر مذکور ست یعنی چون یوسف علیه السلام بکمال عقل و فور فهم و ادراک رسید آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا علما را
در حکم و علم اقوال ست حق بعضی گویند حکم و حکمت عبارت ست از باز داشتن نفس از شهوات و مشتبهات و انجا
مراد از حکم حکمت علمیه است و مراد از علم حکمت نظریه و تقدیم حکمت علمیه انجا بر حکمت نظریه از برای آنست که ارباب
ریاضات و مجاهدات اول بحکمت علمیه واصل میگردند تا بعد از ان ترقی نموده بحکمت نظریه میرسند اما اصحاب افکار عقلیه
و انظار روحانیه اول بحکمت نظریه رسیده بعد از ان بحکمت علمیه ترقی میکنند و چون طریقه یوسف علی نبینا
علیه السلام ابتدا از ریاضت و مجاهدت بود تا صبر بر بلا و محنت نمود و بواسطه آن ابواب مکاشفات بر وجه کمال
آنحضرت میکشود لاجرم تقدیم بر علم فرمود قول دیگر آنست که مراد از حکم نبوت ست و از علم علم دین و باین تقدیر مرتبه
حکم زیاد تست از علم اگر کسی سوال کند که پیش ازین معلوم شد در تفسیر آیه وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَٰذَا
با آنحضرت در چاه نازل شد و مفهوم ازین آیه آنست که چون بحد کمال عقل و شدت و شوکت و قوت رسید بحکم
و نبوت فرموده مستعد گشت تلفیق میان این دو قول چگونه توان بود جواب آنست که امام حسن بصری رحمة الله
تعالی علیه فرموده که یوسف علی نبینا و علیه السلام که در چاه بحلیه نبوت متحلی گشت و لیکن هنوز بخلعت رسالت مشرف
نگشته بود چون ببلوغ باشد متصف گشت برسالت مستعد گشت جواب دیگر آنست که در چاه بوحی الهی
جل و علا فائز گشته بود امر بدعوت موقوف بود که نفس او را محکوم او گردانیده بودند و شهوت او را مغلوب و ساخته
نفس مطمئنه الی بلغ تا بلوغ باشد قول دیگر آنست که مراد از حکم فرمانروائی ست بر خلق و مراد از علم تاویل الاحادیث
اما ارباب اشارت میگویند از جمله احکامی که مر یوسف را علیه السلام انعام فرموده بودند که نفس او را محکوم او گردانیده
بودند و شهوت او را مغلوب حکم او ساخته و نفس مطمئنه بر نفس اماره با استواء استیلا یافته و قوت شهوتیه و غضبیه

مقهور گشته تا بمراد وه زلیخا نفس او غلیان ننموده و عنان تملک از دست عصمت وی به پنجه طغیان بر بوده و مقررست
که حکم هر کس که بر نفس وی نافذ نباشد بر غیر وی نفوذ نیابد حق و گروهی از محققان بر انند که مراد از حکم حکمت لغیب
در تاویل رؤیائی و مراد از علم علمست بمکاید نفس و دانستن طریق مخالفت هوا وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ و بعضی
گویند مراد ازین محسنان مومنانند چنانچه فرمود هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ای هل جزاء الایمان
الا الجنة و نزدیک بعضی احسان اینجا عبارتست از اخلاص پس محسنان کسانی اند که ایشان در تحسین اخلاص
در عمل می کوشند و اعمال صالحه را بخباثت شرک و نجاست کفر و لوث ریائی نیالایند و گروهی بر انند که مراد صابرانند بر
بلا و طائفه میگویند که مراد هم حضرت یوسف است علیه السلام یعنی اینمعامله که با یوسف علیه السلام پیش بردیم بجهت
آن بود که وی از جمله محسنان بود و با محسنان این نوع معامله نمایم یوسف علیه السلام با ما احسان ورزید ما نیز
با وی آن کردیم که با محسنان کنند و گویند که احسان یوسف علیه السلام بود که حق احسان عزیز در باره خود شناخته
کرده بود تا میگفت إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ و اشارت اینجا آنست که کسی اینقدر احسان مخلوقی را در حق خود
بشناسد وی از جمله محسنان است کسیکه احسان محسن حقیقی جل و علا در باره خود بشناسد و بسپاسداری آن اشتغال
نماید اولیتر که از جمله محسنان و از زمره مفلحان باشد فرقه محققان بر انند که مراد از محسنان اینجا حضرت رسالت صلی
الله تعالی علیه وسلم میفرماید که یوسف علیه السلام بعد از آنکه ریاضات و مشقات کشیده بود و احتمال بلیات نموده
او را مکنت در زمین و نبوت علم و دین کرامت فرمودیم ما نیز ای محمد همچنان خواهیم کرد یعنی ترا از جفا رسیدگان
نجات دهیم و از بلا و اذیت ایشان خلاص کنم و ترا در زمین مکنت دهیم فرمان ترا در زمین تا بقیامت نافذ گردانم
و بر مسند نبوت و سریر رسالت اسناد کرامت فرمایم بمرتبه که ترا سر دفتر همه انبیا و رسل گردانم علیه السلام و علم
و حکمت ترا روز بروز بمقتضای وَقُل رَّبِّ زِدْنِي عِلْمًا به مزید دارم والله تعالی اعلم لبسط الکلام حقتعالی هفت
کس از انبیا را علیهم السلام بهفت علم مخصوص گردانیده اول آدم علیه السلام را علم اسما تعلیم فرمود وَعَلَّمَ
آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا دوم یوسف را علیه السلام علم تعبیر کرامت فرموده رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَ
عَلَّمْتَنِي مِن تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ سوم خضر را علیه السلام علم فراست تعلیم فرمود وَعَلَّمْنَاهُ مِن لَّدُنَّا
عِلْمًا چهارم داود را علیه السلام علم زره تعلیم فرمود وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ پنجم سلیمان را علیه السلام علم
منطق بیاموخت يَا أَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنطِقَ الطَّيْرِ ششم عیسی را علیه السلام علم توریت و حکمت
تعلیم فرمود وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَاةَ هفتم محمد را علیه السلام علم و توحید کرم فرمود وَعَلَّمَكَ
مَا لَمْ تَكُن تَعْلَمُ پس علم آدم علیه السلام بسبب اعزاز و اکرام سجده و تحیت شد و علم یوسف علیه السلام سبب
تشریف ملک و مکنت شد و علم خضر علیه السلام سبب تعلیم موسی و استادی آن صاحب دولت شد علیه السلام

بمرتبه بود که نقاشان چین از جمال وی نسخه بر گرفتندے و هر بار که زلیخا بر خاستی یوسف علیه السلام
در مقام ادب سر در پیش افگندی و حرمت عزیز نگاه داشتی تا آن وقت دیگر استیلای عشق بر باطن آن
ضعیف بمرتبه استعلا یافت که از شکیبائی تجاوز نمود تا محرران این حکایت مودت آمیز و مبشرات بشارت محبت
انگیز در صحایف و لطائف خوش مرقوم رقم کلک بیان چنین کرده اند زلیخا که حجله نشین حریم حرمت و مهر سپهر ملاحت
و نور دیده اصل بینش و شمع سراچه آفرینش بود در سورت محبت یوسف جهان فریفته و شیفته گشت که بیان
از تقریر و تحریر آن بعجز و قصور معترف آمد منقول ست که چون آتش عشق یوسف علیه السلام
در کانون ضمیر زلیخا اشتعال یافت زبانه آن به فلک کثیر الاتصال پذیرفت همگی همتش مصروف آمد که ساعتی
با یوسف علیه السلام بعیش و کامرانی پردازد و حظی از مائده نوال و خوان وصالش برگیرد و یوسف علیه السلام
از نیمعنی وقوف یافته از صحبت زلیخا اجتناب مینمود و محترز می بود و اینصورت موجب ازدیاد محبت و استبداد
مودت میشد تا بحدی که بدر طلعت او هلال و سرو قامتش خلال گشت چنانچه عارف جامی در نسخه سامی خود از
سوره عشق و محبتش باین عبارت تعبیر فرموده اند رحمة الله تعالی علیه ؎ چو بندد بیدلی دل در نگارے +
نگیرد کار او هرگز قراری + امید کامرانی نیست در عشق + صفائی زندگانی نیست در عشق + بود آغاز آن خون
خوردن و بس + بود انجامش از خود مردن و بس + براحت کی بود آنکس سزاوار + که خون خوردن بود یا مردنش
کار + زلیخا را دل امی جست چاره + ولی میکرد زان یوسف کناره + زلیخا رخ بدان فرخ لقا داشت + ولی یوسف
نظر بر پشت پا داشت + زلیخا بهر یک دیدن همین سوخت + ولی یوسف ز دیدن دیده میدوخت + چو یار از حال
عاشق دیده پوشد + سرشک خون دل از دیده جوشد نقل ست که مر زلیخا را دایه بود که محرم اسرار
و واقف احوال وی بودی و با وجود این مراتب هفت سال زلیخا محبت یوسف علیه السلام را در دل پوشیده
میداشت چنانچه آن دایه نیز بر حال وی اطلاع نیافت تا عاقبت حال رنگ رخسار و دیده اشکبار غماز حال وی
آمد ؎ غم خود پیش کسان شرح نداوم چکنم + رنگ رخساره و خون مژه غماز منند + دایه چون تغیر تمام از
ضعف و نحیفی در اعضا و اندام وی مشاهده کرد گفت ای قرة العین و ثمرة الفواد ترا چه بوده ست که هر روز
ضعیف تری و هر ساعت نحیف تر اگر دردی نداری نفسهای سرد چرا بر می آری اگر هدف تیر آفتی نه‌ای
اینهمه غم و اندوه بر خاطر چرا می نهی گفت ای مادر مهربان دردی دارم ولیکن درمان پذیر نیست و واقعه دارم که قابل تدبیر نیست
مکنون این راز را پنهان میداشتم اکنون پرده از روی آن بر می دارم فرد عشق نهفتم بسی صبر ندارم کنون +
سینه بر آمد ز آه دیده فرو ریخت خون + ای مادر مرا با این غلام عبرانی حالتی غریب ست و داوه آتش
عشق در درون جانمن افتاده هر بار که در وی نگاه می کنم تغیرے در احوال من پدید می آید که از غایت حیرت

دردل بادی گفتنی نمی توانم **شعر** عَلَامَةُ مَنْ كَانَ الْهَوَىٰ فِي فُؤَادِهِ ✤ اِذَا رَاَی الْمَحْبُوبَ اَنْ تَتَغَیَّرَا ✤
همی خواهم که درد دل بگویم ✤ چو در پیش نظر آید زبان گویم ✤ دایه گفت عجب امریست که محبوب خادم و لازم
باشد و محب باین طریق رنجور و مهجور نظم مولانا عارف جامی ست رحمة الله تعالی علیه **ابیات**
ترا آرام دل پیوسته در پیش ✤ چرا می سوزی از آرامی خویش ✤ دران وقتی که از وی دور بودی ✤
اگر میسوختی معذور بودی ✤ کنون در پیش وصل آن سوختن چیست ✤ به اغش شمع جان افروختن
چیست ✤ کرا از عاشقان این دست داد است ✤ که معشوقش بخدمت سر نهاد ست ✤ همین
بس طالع فرخندهٔ تو ✤ که سلطان تو آمد بندهٔ تو ✤ زلیخا گفت ای مادر مذاق جانت چاشنی درد نچشیده
و دل ناتوانت بار ملامت عشق نکشیده این مقدار ندانسته که عذاب قرب بیشترست از عذاب بعد
بیت پروانه شمع را همین باشد حال ✤ در هجر نسوزد بسوزد بوصال ✤ ای مادر همیشه با من قربتست
ولیکن تا بحال من هیچ التفات ندارد **ع** بمن نوری نباشد هیچگاهش ✤ ولی نبود بمن هرگز نگاهش ✤
بران تشنه بباید زار بگریست ✤ که بر لب آب باید تشنه اش زیست ✤ چو رویم شمع خوبی بر فروزد ✤ دو چشم خود
به پشت پای دوزد ✤ بدین اندیشه آنارش بجویم ✤ که پشت پاش بباشد زرویم ✤ چو بکشایم با او چشم
جهان بین ✤ به پیشانی نماید صورت چین ✤ بران چین سرزنش از من روا نیست ✤ که از وی هر چه آید جز
خطا نیست ✤ دهانش کز سخن با من بتنگ ست ✤ بجز خون خوردنم از وی چه رنگ ست ✤ ز لعلش در دهانم آب
گردد ✤ بچشم آب خون ناب گردد ✤ فراق کافتد از دوران ضروری ✤ به از وصلی بدین تلخی و شوری ✤ و چون
دایه مهربانی حال زلیخا برین منوال دید و از حقیقت مهم استفسار نمود زلیخا بیان افتقار خود و سرکشی و استغنای یوسف
علیه السلام با وی تقریر کرد دایه ازین واقعه متعجب گشته گفت چگونه یوسف را با زلیخا میل نباشد که اکثر مصریان در
آرزوی دیدن دیدار وی بخواب و از لمعهٔ انوار رخسار او بی تاب اند و شب و روز در ترتیب مقدمات مواصلت و ترغیب یوسف
علیه السلام بجانب زلیخا رضی الله تعالی عنها میکوشید تا رای وی بران قرار گرفت که زلیخا خلوتخانهٔ سازد در تکلف و
تزئین برو کوشش نماید و نقوش غریبه و صور عجیبه منقش و مصور گرداند و صورت خود را با صورت یوسف علیه السلام در
مجموع حدود و جهات آن خانه قرین یکدیگر دست گردن و روی بروی مقرب سازد تا یوسف را علیه السلام نظر
بران افتد شاید که میل در باطن وی حرکت نموده بر زلیخا تقرب جوید زلیخا تعلیم و اشارت دایه ترتیب مقدمات
مطلوب پرداخته در رای دایه مستحسن شناخته خاطر برین امر جازم گردانید و بنا برین زعم فاسد و رای کاسد اول از
عزیز دستوری حاصل کرده بدیار زمین که دار الملک آبا و اجداد او بود کس فرستاد و بمادر خود عطلیفه نام [illegible]
پدر وی جندع بن عمر و برادران خود که همه شاهها و شاهزادها بودند پیغام فرستاد که مرا داعیه آن پیدا شد که از برای خویش تخانه

بسازم و دران تکلفات و مرئیات بسیار مرعی دارم مرا بمال مدد نمایند تا مادر وی عطر لیفه نام صد خروار زر و جواهر
بسیار همراه استادان کار گذار از مهندسان و معمار بفرستاد و تا سه قبه از برای زلیخا طرح کردند و بروایتی هفت قبه
برنگی از نوع سنگی ساخته و بجلا و صقالیش پرداخته هر قبه مبنیه بچهار رکن متصل یکدیگر هر قبه بیست گز در بیست و
چهل گز ارتفاع آن از سنگ رخام و دیوارهای آنرا مرصع بجواهر کردند و در احسن القصص امام قشیری میگوید که هر
یک از ارکان چهارگانه آنرا جواهری ساختند چنانکه یک رکن را از ذهب و رکنی دیگر از عقیق و رکن سوم را از فیروزه
و رکن از زمرد و در اطراف این عمارت ایوانها بر کشیدند و بر چهل ستون نقره گین مسقف ساختند و سقف
آنرا از ذهب احمر مرصع بلالی و درر و انواع گهر از هر پرداختند و بر هر برج از بروج این عمارت گاوی زرین
تعبیه کردند مرصع بجواهر و چشمهای از یاقوت سرخ و صورتها دیگر از هر صنف از طیور و وحوش و دواب از زر و
نقره و در درون آن قبها ترتیب نمودند و درون هر قبه تختی نهاده مکلل بمروارید و یاقوت آماده مشک
تاتاری و عود قماری و عنبر اشهب و بخورها مطیب در وی مرتب ساخته و برکین و بسیار هر تخت دو جاریه از
ذهب تعبیه کرده از دست یکی از آن جاری طشت و ابریق زرین داده و در دست آن دیگر قندیل و
مجمر سیمین نهاده و درهای این قبها را از عاج و آبنوس و صندل ساخته و بر هر دری طاوس تعبیه کرده و پای
وی از یاقوت و سر از زمرد و منقار از عقیق و گوشها از فیروزه و درون وی از مشک مملو چنانچه قدوة المتاخرین
و زبدة المتبحرین مولانا عارف جامی برد الله تعالی مضجعه در وصف آن عمارت چنین فرموده است بیت لهر مانان
زلیخا دست استاد ✤ زر اندوده سرائی کرد بنیاد ✤ صفای صفه‌اش صبح اقبال ✤ فضایش خانهای گنج آمال ✤
همه فرش مرمر در صحن باش ✤ موصل ز آبنوس و عاج درهاش ✤ در آنده رهم دریا کجا هفت خانه ✤ چو هفت اورنگ
بی‌مثل زمانه ✤ مرتب هر یک از لون دگر سنگ ✤ صقالت دیده و صافی و خوش رنگ ✤ مرصع چل ستون از زر بر
افراخت ✤ ز وحش و طیر زیبا شکلها ساخت ✤ بپای هر ستونی ساخت از زر ✤ غزالی نافه اش پر مشک اذفر ✤ ز
طاوسان زرین صحن او پر ✤ بدمهای مرصع گوهر و در ✤ میان آن درختی سر کشیده ✤ که مثلش چشم نادرین ندیده ✤
ز سیم خام بودش نازنین ساق ✤ ز زر اغصان از فیروزه اوراق ✤ بهر شاخش ز صنعت بود طیار ✤ زمرد بال
مرغی لعل منقار ✤ دران خانه مصور ساخت هر جا ✤ مثال یوسف و نقش زلیخا ✤ بهم بنشسته چون معشوق و عاشق ✤
همه جان و دل باهم معانق ✤ یکیجا این لب او بوسه داده ✤ یکیجا آن میان این گشاده ✤ اگر نظارگی آنجا
گذشتی ✤ ز حسرت در دهانش آب گشتی ✤ همانا بود آن سقف سپهری ✤ ز رو تابنده هر جا ماه و مهری ✤ عجبها بی
ماه و مهری چون دو همبر ✤ ز چاک یک گریبان برزده سر ✤ ز فرشش بود هر جای شگفته ✤ همه گل باهم همه نار خفته ✤
دران خانه بنو والقصه یکجا ✤ نتی زان دو دلارام و دلارا ✤ چو شد خانه درین صورت مهیا ✤ بیوسف شد فزون

شوق زلیخا ابلی عاشق چو بیند نقش جانان چشم روزان ... خوانان و از ان حرف آتش او تازه
گردد و اسیر داغ بی اندازه گردد آنگاه زلیخا خویشتن را بانواع زینتها بیاراست و تاج که خراج ممالک توانند بود
بر سر نهاده و دران قبه و بروایتی قبه هفتمی بر تخت تمکین نشست و دایه وی که محرم اسرار بود واقف احوال وی بود
بطلب یوسف علیه السلام کس فرستاد چون یوسف علیه السلام تشریف حضور ارزانی فرمود و چون پای در قبه
نخستین نهاد همانجا بر در توقف نمود زلیخا گفت چرا پیشتر نمی آئی و به بهانه مراد را نزد خود خواند چون بقبه آخرین رسید
کشف و نظرش بر زیب و زینت زلیخا افتاد گفت اَللّٰهُمَّ اعْصِمْنِیْ بِرَحْمَتِكَ یَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِیْنَ
کشف آنگاه زلیخا دید یوسف علیه السلام در پیش تخت وی بزانو در آمد کنیزکان درها به بستند چنانکه حقتعالی بیان
فرمود وَغَلَّقَتِ الْاَبْوَابَ وَقَالَتْ هَیْتَ لَكَ ای هَلُمَّ وَاَقْبِلْ یعنی پیش آی که من از ان توام و از برای تو ساخته
و آراسته ام و در کلمه هیت لک علماء عربیت را اقاویل است و قرار اداء وی شش قراءة در تفسیر تیسیر مشروح مذکور است
القصه چون یوسف علیه السلام دید که درها بستند و حیله دیگر در هم پیوستند گفت آه که فتنه آمد و التجا بحبل متین عصمت
رب العالمین جل وعلا نمود آنگاه زلیخا از تخت فرود آمد و دست یوسف علیه السلام گرفته با وی بمکالمت در آمد و اول
بطریق مجاملت با وی اظهار محبت نمود گفت ای یوسف ترا الی الغایت دوست میدارم و در دوستی تو بیطاقت و بیقرارم
مشتاقی و صبوری از حد گذشت مارا اگر تو شکیب داری طاقت نماند مارا یوسف علیه السلام در گریه شد
گفت پدر من مرا دوست داشت و دوستی وی مرا بچاه و بقید بندگی افگند و بغربت گرفتار کرد و از دوستی پدر این
دیدم تا از دوستی تو بر سرم چها آید بعد از ان با وی گفت ای یوسف این خانه از بهر تو بنا کرده ام تا در منزل دلکشا
بعیش و کامرانی با یکدیگر زندگانی کنیم و داد نشاط برین بساط از یکدیگر بستانیم و تو طریق محبت و کیفیت مودت
من به نسبت خود میدانی و هیچ وجه ملتفت احوال من نمی شوی یوسف علیه السلام گفت من وصیت پدر خود
نگاه میدارم که مرا گفت زنهار حق تعالی را فراموش نکنی زلیخا گفت باری در من نگاه کن که از برای تو خود را آراسته ام
گفت عزیز با این سزاوار است و با من نیکو کرده است من با وی چگونه بدی کنم و اگر بدین امر اطلاع یابد چه عذر گویم
زلیخا گفت ای یوسف اگر ترا از وی بیم است او را بشربتی هلاک گردانم این امر از برای من ارتکاب کنی من نیز در وزر
و وبال آن شریک باشم آنگاه گریه بر یوسف علی نبینا و علیه السلام مستولی گشت و روی سوی آسمان کرده گفت
خداوندا چه گناه کرده ام که مستوجب غضب گشته ام مرا در بلا افگندی و اگر من گناهگارم سزد که حرمت آباد
اجداد من نگاهداری و ایشان را بعار و عیب من شرمسار نکنی و زلیخا با آستین اشک وی می سترد و می گفت
ای یوسف تو از خدای خود مترس که هر روزه هزار گوسفند بدهم تا از بهر وی قربانی کنی و ده هزار دینار زر و صد هزار
درم بدهم تا به بیدلان و بیوه زنان تصدق نموده استغفار او نمائی و چنین که تو صفت خدای خود میکنی حلیم و ملاکریم

ف چون یوسف علیه السلام درها بسته دید گفت ... ۱۲ منه

ورحیم ست بتوبه واستغفار از بنده درگذارد یوسف گفت علیه السلام خدای عزوجل رشوت نمی پذیرد که وی
کریم ست ورحیم شاید که توفیق توبه واستغفار ندهد واگر بدهد شاید که قبول نکند واگر قبول بکند هرگز گناه بمرتبه بیگناهی
نرسد این بود معنی مراودة زلیخا با یوسف علیه السلام و در تفسیر تیسیر وغیر آن از قصص تواریخ از سدی و محمد بن اسحاق
رحمهما الله تعالی روایت کرده است که مراودة وی با یوسف علیه السلام آن بود که ذکر محاسن یوسف علیه السلام
اول با وی گفت یا یوسف ما احسن وجهک ای یوسف علیه السلام چه خوب و زیباست رخسار فرخ عذار
تو یوسف گفت علیه السلام حمد و ثنا مر خالق آفریدگار را که حضرت پروردگار من جل و علا در رحم چنین صورت
نگاشته گفت ای یوسف چه چشمهای دلفریب بازینت و زیب داری یوسف گفت علیه السلام با این چشمهای
امید مشاهده دیدار حضرت پروردگار خود دارم جل و علا گفت چه موی مجعد خوب دلکشائی داری گفت اول
چیزی که در گور از من فرو ریزد آن خواهد بود گفت ای یوسف چون هر چند من بتو نزدیکی میجویم تو از من دوری
میجوئی گفت دوری جستن از تو نزدیک ست بحق تعالی گفت ای یوسف فرش حریری و بستر دیبا از
برای اضطجاع تو مهیا ساخته ام و منزل را از حضور اغیار باز پرداخته ام بیا تا برین فراش دست در
آغوش یکدیگر درآریم و بقضای حاجت خویش پردازیم یوسف علیه السلام گفت قضاء حاجت و نوبه
نمودن مستلزم فوات نصیب جنت ست گفت ای یوسف کاش من ترا هرگز نمی دیدم دل من آشفته
تو شده است و بیقرار ست گفت برادران بمن با من این معامله نمودند و سبب آوردن من باین دیار
گشته گفت ای یوسف دست بر سینه من نه تا تشفی بآن حاصل آید گفت دستی که بر سینه نامحرم آید سزاوار
سوختن شود مرا تحمل سوختن بآتش دوزخ نیست گفت ای یوسف ترا خریده ام و اکنون ترا بشوهری
بگزینم یوسف گفت علیه السلام زراعت کردن در زمین غیر پسندیده نیست گفت ای یوسف باری
یکنوبت چشم بگشائی و در من نگاهی کن گفت نتوانم گفت از که میترسی گفت از جبار آسمان و زمین گفت جبار
آسمان و زمین کیست گفت آنکه آفریدگار من و تست گفت چگونه بیند و ما در خانه بچندین ستر مستوریم
گفت اطلاع وی را هیچ خانه و ستر باز نتواند داشت از عرش تا ثری و از قاف تا بقاف برگی نجنبد و ذره
حرکت نکند مگر در نظر وی باشد و از اطلاع وی بیرون نبود ای زلیخا بر من ستم مکن که در روز قیامت مرا شرمسار مگردان
و مادر و پدر مرا خجل مکن و مرا بآتش دوزخ اسیر مساز و مرا مستوجب غضب خدا تبارک و تعالی مگردان گفت ای
یوسف تو دلبری میکنی و در خشم میآری از غضب من نمی ترسی و از سخط من نه اندیشی گفت خشم و غضب ترا بسبب خوشنودی
حقتعالی میابم و چون حضرت او سبحانه و تعالی از من خوشنود باشد من از غضب هیچکس نه اندیشم گفت ای یوسف بنده منی
و من ترا بمال خود خریده ام اکنون بر من بندگی میکنی گفت ای زلیخا رقبه من خریده و لیکن مرا از بندگی خدا ... د

سوال زلیخا ... و جواب یوسف علیه السلام ۱۲

بیرون نیاورده گفت ای یوسف مرا بتو امیدوار بسیار بود و مراد من آن بود که چشم من بتو روشن گردد من چه دانستم
که سبب اندوه و محنت و بلای جان می گردی رباعی گفتم که مرا تو دل فیروزی باشی + تا تیره شبی مرا روزی
باشی + کی دانستم که هر دم و هر ساعت + دردی و جراحتی و سوزی باشی + گفت ای زلیخا خدای من جل و علا
بر من فرشتگان موکل گردانیده که نقیر و قطمیر را می نویسند و ذره را فرو گذاشت نمیکنند من چگونه توانم بتو نزدیکی
نمودن گفت ای یوسف ترا از مال خود آزاد کردم و ترا بمنزلت شوهری خود گردانم گفت مرا از آزادی
تو هیچ فائده نیست مرا آزادی از آتش دوزخ می باید گفت ای یوسف بر خیز که باغ تشنه است
مرا آنرا آب ده گفت آنکس که کلید او بدست اوست سزاوارتر است که وی آب دهد گفت ای یوسف امتناع
تو از من چیست چرا این التفاتی نمیکنی گفت دو سبب است یکی حق معبود من که پادشاهی در ملکوت آسمانها ظاهرست
و حکم وی بر اطباق سماوات جاری دیگی حق سید و مولای من که در زمین حکم فرمان وی بر من و بر تو نافذ است
یعنی عزیز زلیخا گفت اما سید و مولای تو که بر زمین حکم او روان است جامی از زر بر جد دست راست من و ابریق
اند در یسار من است که درین هر دو زهر ناب کرده ام بقطره ازان کار عزیز بسازم تا قطعه قطعه گوشت از بدن وی
بآن جنید از هم اما معبود تو که بر آسمان حکم او جاری ست چندان جواهر مرا در خزانه مخزون است که مراکب و دواب من
از کشیدن آن عاجز اند اگر ترا تجویز مواصلت من اشتغال اشتباه است و شیوه عشق بازی در شریعت آبا و اجداد تو
گناه است من همه ازان ذخیرها از نقود بحری و کانی و امتعه نفیسه از مفروشات و اوانی چون ملتمس بحصول مقرون گردانی
مجموعه اینها را بنیت کفارت این جنایت بر طبقات عجزه و مساکین و اصناف فقرا و محققین مصروف سازم تا باریتعالی
این گناه از من و از تو در گذارد و جریمه گذشته را ابر ده می ماند یوسف علیه السلام از گفت و شنید لا طائل و سوال و
جواب بیحاصل ملول گشته پناه بجناب اقدس خداوندی برده گفت مَعَاذَ اللّٰهِ اِنَّهٗ رَبِّیْٓ اَحْسَنَ مَثْوَایَ اِنَّهٗ
لَا یُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ یعنی پناه می برم بخدا تعالی ازین که اجابت تو نمایم و در فساد تقلید کلید القیاد بر روی نفس خویش
بکشایم مونس مجاهد و سدی و محمد اسحق رحمهم الله تعالی علیهم میگویند که ضمیر انه راجع بعزیز است و رب بمعنی سید است
یعنی عزیز بحکم سری سید و مولای منست و بحسب مثوای یعنی منزل و ماوای با من احسان نموده و ترا باکرام
مثوای من فرموده و در برابر آن احسان این نوع خیانت در خاندان وی ظلم صریح است و بغایت فعل قبیح و اگر معاذ الله
احسان باساءت نماید از جمله ظالمان و ستمگاران مفسدان پناه روزگار است هف زجاج میگوید رحمة
الله تعالی علیه که می شاید که ضمیر راجع بحضرت الله تعالی باشد و معنی چنان شود که حضرت پروردگار من جل و علا
با من احسان نموده مرا از سنن جور و اعتساف بطریق عدل و انصاف الخ و کرامت فرموده تا با جمله مسلمان
احسان نموده ام اگر بجای احسان او اساءت نمایم از جمله ظالمان باشم اِنَّهٗ لَا یُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ هف

یوسف علیه السلام در جواب زلیخا سه چیز تکلم فرمود اول گفت معاذ الله دوم گفت انه ربی احسن مثوای سوم گفت
انه لا یفلح الظالمون این ترتیب ست در غایت لطافت و تحقیق این آنست که انقیاد امر الله تعالی مهم ترین
چیزهاست و شکر انعام و فاضلترین اعمال و این هر دو بازبسته بترک معاصی ست چه باز ایستادن از مناهی کمال الانقیاد ست
در فرمان برداری و غایت ایثار ست در شکرگذاری قوله تعالی معاذ الله اشارت ست باوامر حقتعالی و بعد ادای
حقوق الله تعالی مهم ترین امور رعایت حقوق خلق ست و عزیز را بنسبت یوسف علیه السلام احسان بسیار بود و رعایت
آن در ذمهٔ آنحضرت لازم لاجرم فرمود انه ربی احسن مثوای بعد ازان اہم مهمات صیانت نفس ست از ضررهای دنیویه
شدائد اخرویه و کسیکه بلذت قلیلی از لذت شهوانیه و تمتعات نفسانیه آلوده گردد و از مراتب علیه و درجات سنیه اخرویه
محروم ماند بلکه بعذاب شدید و حجاب بعید مبتلا شود اشارت تحقیق اینمعنی آنست که سمت گذارش یافت وبالله
التوفیق و صد هزاران هزار سعادات ابدیه را بادنک سرمایه از لذات دنیویه فانیه از دست بدهد از جمله ظالمان
باشد و بکمال جهالت و نهایت رذالت موصوف و آنکه فرمود انه لا یفلح الظالمون اما اللطایف و اشارات
و نکات مستفاده ازین آیه جلیله اشارت اولی وَرَاوَدَتْهُ الَّتِیْ هُوَ فِیْ بَیْتِهَا یعنی آن زن یوسف
علیه السلام را بخود خواند که این دلیل ست که بادی درین کار شنیع زنانند ازینجاست که حق تعالی دران
آیه دیگر تقدیم زانیه فرمود اَلزَّانِیَةُ وَالزَّانِیْ فَاجْلِدُوْا کُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ اول ذکر زانیه
فرمود زیرا که تا زن محاسن خود مکشوف نگرداند نظر مرد بروی نیفتد و تا چشم نه بیند دل میل نکند و تا دل
میل نکند تن در گناه نیفتد و حکمت در انحصار صد تازیانه آن گفته اند و الله تعالی اعلم که هر سالی
چهار فصل و دوازده ماه و ماهی سی شب و سی روز ست هر شبانروزی بیست و چهار ساعت ست شمار
این مجموع صد باشد یعنی کسیکه ساعتی باین امر ناپسندیده که افحش فواحش ست اشتغال نماید چنانست
که تمام سال را بعصیان گذرانیده پس صد تازیانه بروی زنند تا مجموعهٔ فصول و شهور و ایام و لیالی
و ساعات آن پاک گردد اشارت دیگر نام زلیخا بصریح تعیین نه فرمود و بکنایت بیان ساخت
زیرا که در قرآن ذکر زنانی که در حبالهٔ شوهر باشند بصریح مذکور نیست چنانچه شمه ازین معنی گذشت و
با سنت الهی جل و علا چنان نافذ گشته که نام گناهگار را بتصریح ظاهر نمی کند که صفت ستاری را
مناسب نیست و زلیخا اگرچه کافره بود اما در علم الهی جل و علی از جمله مومنان بود لاجرم نام او را از ذکر
گناه مستوری داشت نکته ای درویش کافره که از وی بوی ایمان می آید حق تعالی بگناهگاری
نام وی نمی برد اگر مومن که از مهد تا لحد مشرف تشریف ایمان بوده است گناهان وی بپوشد نام
گناه وی نبرد از کرم الهی جل و علا دور نباشد اشارت دیگر وَغَلَّقَتِ الْاَبْوَابَ گفته

زلیخا هفت خانه ساخته بود وبزینتها وتکلفات بسیار آراسته همه دریک دیگر چنانچه هفت در باشد
یوسف علیه السلام رابهابهانه متنوع ازان درها می آورد وکنیزکی تعیین کرده بود که درها رامی بست و
بقفلهای آهنین استوار می گردانید چون یوسف علیه السلام دید که از هر درکه می آید آن کنیزک دررا
استوار میسازد واو نیز بهر قفلی که کنیزک در بر میزدی وی گرانی بر بند از خود استوار می فرمود آری هر که در
شهوتی بر روی خود دربند حقتعالی در عصمت بر روی او بگشاید ارباب شارت چنین گفته اند که زلیخا هفت
دررا در بست تا خلوتش با یوسف علیه السلام درست آید تراا نیز هفت اندام قائم مقام هفت خانه زلیخا
ست وبروی هفت در مرتب ومهیا ساخت چشم که مر آمد شد بینائی ست وگوش که محل لغت و آمد شنوائی ست
ودهان که محل ورود گویائی وحلق که مورد قوافل غذائی ودست که آلت گیرائی وپائی که مرکب روائی وفرج که
موضع شهوت فزائی تا این هفت در بروی خود دربند در خلوت با حق سبحانه وتعالی درست نشود تحقیق لطائف
درین آیت بزبان ارباب باطن بشنو باید روش زلیخا را ارباب معرفت اشارت بنفس داشته اند ویوسف
را علیه السلام بدل چنانچه تمامی همت وهمگی نهمت زلیخا آن بود که یوسف را علیه السلام در حیطهٔ اقتدار
خود درآرد وکذلک مطلوب ومراد نفس همه آنست که دل را با طاعت فرمان خود میل دهد چنانچه زلیخا در امر تعلق
خود یوسف علیه السلام را اباء وامتناع دید از زلیخا تشبث زد بدایه نموده تا از برای وی تدبیر این واقعه نماید
ودایه بترتیب آن قصر هفت پیکر ش دلالت نمود کذلک زلیخا نفس باحوال ضعف وبیقراری خود از تمرد فرمانی دل
نزد دایه شیطان بطریق عرض بنا داابلیس اورا بتزیین قصر حیات زرنگار خانه عمر دلالت کرد ونقاشان زُیِّنَ
لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ این قصر حیات را بصور زیبا ونقوش دلربای مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ
الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ بیارا استند ومجموع حیات را بصور تهای دلفریب که بقوی میدان دست
بجانب مقویات نفسانی بیرا استند تا از هر جانب که دل نگاه می کند سر مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ
وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ بروی مکشوف می گردد نگاه آن هفت درکه گشایش دل بدان بود مر خلاصی
وی را در آن می نمود که عبارت ست از ابواب عبرت حیرت وندامت وغرامت ویاد قیامت وخوف خاتمت برای
دل مسکین مسدود کردند یوسف دل نیز بامداد واعانت الهی جل وعلا هفت گرده توبه ونهد وتوکل وقناعت وعزلت
وصبر وخوف بمانند بند معامله بند دانگاه بکمال کرم خویش در مقابله این معامله در کرامت بروی بگشاید وکلید محبت
بدست دل داد تا این ابواب مسدود بشکند وریب بمقابلهٔ وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ گشاده گشته از سر نفس
ومکاید وی رهائی یافت لطیفه شریفه زلیخا دعوی دوستی یوسف کرد علیه السلام همه درهای هر روی وی
در بست تا کس دیگر را نه بیند وهمه ویرا بیند کذلک خطاب یحبهم ویحبونه در رسد ابواب شهوات از محبان بر بست

ودیدهٔ دل ایشان را بگشاد تا همه آثار الطاف وی را مشاهده نمایند زلیخا درخانه را در بست تا درِ حرف اجنبی بسته
راعلیه السلام در ورطه گناه اندازد اما لطائف حضرت الٰهی جل وعلا در عصمت را بر روی وی بگشاد و در بوستان
الطاف حضرت او تماشا کند آری هر دری را که دست بشری در بند و منع احدی جل وعلا آن را تواند گشاد اما
دری که قدرت خداوندی سبحانه وتعالی بگشاید هیچکس نتواند که بر تو بندد مَا یَفْتَحِ اللّٰهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَّحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا
دری که خالق جبار بر تو بگشاید ✽ کسی دیگر نتواند که بر تو بر بندد لطیفه جلیله یوسف را علیه السلام سه
حبس بود چاه و خانه زلیخا و زندان وحضرت عزت جل وعلا ویرا در هیچ حبس ضائع نگذاشت در چاه از جبرائیل
علیه السلام موانست یافت وَاَوْحَیْنَا اِلَیْهِ و در خانه زلیخا از سبب جل جلاله عصمت یافت كَذٰلِكَ
لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوْٓءَ وَالْفَحْشَآءَ و در زندان از علم تاویل مملکت یافت وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوْسُفَ همچنین بنده
مومن را سه حبس است اول حبس شکم مادر دوم حبس گهواره سوم حبس گور حق تعالی درین سه حبس مر بنده
خود را بی بهره نگذاشت در رحم مادر حسن صورت یافت وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ در گهواره تربیت یافت
وَرَزَقَكُمْ مِّنَ الطَّيِّبٰتِ و در گور روح و راحت و جنت یافت فَرَوْحٌ وَّرَيْحَانٌ وَّجَنَّتُ نَعِيْمٍ لطیفه
جمیله زلیخا چون درها را به بست یوسف علیه السلام بجانب وی نگاه کرد زلیخا را آراسته بر تخت نشسته دید
سلام کرده روی بگردانید و بدیوار روی آورد صورت خویش با زلیخا بر دیوار منقوش دید چشم از زلیخا برداشت و بسقف
خانه انداخت همان صورت در نظر وی درآمد چشم از آنجا برداشته بر زمین افگنده همان صورت دید متحیر گشت
ای درویش مجموع اطباق سمٰوات و ارضین از سقف فلک اطلس تا الفرش زمین مسبع مبین بر محبت حضرت
اقدس است سبحانه وتعالی زلیخا را مقصود از بنا و تصویر آن قصرات بود که یوسف علیه السلام چون در آن
درآید و با طراف و جوانب آن نظر بکند در هر چه بیند همه جمال وی مشاهده کند سلسلهٔ عشق و محبت در حرکت
آید کذلک مقصود از آفرینش اجرای علوم و اجسام سفلی موج این مشت خاک بجناب اقدس آنحضرت بوده است
یَا ابْنَ اٰدَمَ خَلَقْتُ الْاَشْيَآءَ كُلَّهَا لَكَ وَخَلَقْتُكَ لِاَجْلِیْ ۔ و هر چه خلعت وجودش پوشانیده از جام
شهودش نوشانیده و آئینه جمال نمای ذات و صفات خود گردانیده تا عارف در هر چه نگاه کند همه حسن و جمال
محبوب خود بیند فقیر مؤلف گوید عفی عنه غزل گر گشائی دیدهٔ دل حسن او بینی همه ✽ ور به بینی دیدهٔ بد بین نکو بینی
همه ✽ آفتابی را که اندر روزنت دل یافته است ✽ تا همه ذرات عالم روبرو بینی همه ✽ ناظر حق باش و در
مرآة ذات وجود ✽ تا درین آئینها دیدار او بینی همه ✽ عکس رویت آنکه می تابد ز آئینه ز روی ✽ آئینه
بردار تا خود جمله رو بینی همه ✽ یک سر مو گر شود از عالم وحدت پدید ✽ هر دو عالم کمتر از یکتار مو بینی همه ✽
از گلستان معانی یک گلت نامد بدست ✽ بسکه در گلزار صورت رنگ و بو بینی همه ✽ بادهٔ وحدت بهر ظرفی

نمی گنجد نعیین + نیست این زان می که در خم و سبو بینی ها همه لطیفه دیگر از لطائف شریفه آنکه چون زلیخا
درها دربست شیطان بنازید و اتباع او گفتند چه امر حادث شده است که ترا مسرور و مبتهج می بینیم گفت
پیغامبرزاده با کافره در خلوتخانه نشانده ام و آنچه مقصود منست قریب الحصول گشته گفتند که شاید
میان ایشان فساد به حصول نه پیوندد و اگر جوانی می باید هست و اگر از جانبین حسن و جمال می باید هست
و اگر کید و مکر و امداد شیاطین می باید هست مانع چیست که در فتنه نیفتند همه اینها هست و لیکن عصمت
خدای تعالی و محافظت وی نیز هست رب العالمین جل و علا توفیق رفیق صدیق خود گردانید علیه
السلام و او را بسلامت از آن مهلکه با غرامت برهانند کذلک لنصرف عنه السوء و الفحشاء نقل است
که چون یوسف علیه السلام فرمود معاذ الله انه ربی شیطان ناله و خروش در آمد اولاد و اتباع
وی گفتند چه واقعه شد گفت دریغ که رنج من ضایع شد پناه بحضرت جلال احدیت برد جل و علا و دست کید
وسوسه من از وی کوتاه شد و حضرت عزتش جل جلاله در کنف عصمت و ظل حمایت در آورد و در آن زمان
که موسی صلوات الله تعالی و سلامه علیه روی گردان شد با بنی اسرائیل بکنار رود نیل رسیدند آنجا نیز شیطان
اظهار فرح و سرور می نمود از وی سوال کردند که اینچه شادیست گفت چگونه شاد نباشم اگر [illegible] دریا می باید هست
و اگر دشمن در عقیب می باید هست و اگر ضعف و ناتوانی بنی اسرائیل می باید [illegible] هست و کشته شدن [illegible]
تلف شدن بنی اسرائیل اگرچه می باید فرمان [illegible] اگر اینها همه هست [illegible] قدرت های باید هست
و اگر عصمت ما می باید هست و اگر صلابت موسی می باید هست [illegible] فانجیناه و
و من معه در آن وقت که بنده را عمر بآخر رسید ابلیس ملعون [illegible] آغاز کند فرمان رسد که ای انچه شادیست
گوید شادی از برای کدام [illegible] هست اگر [illegible] گناهکار می باید هست اگر [illegible] طاعات و عبادات
کرده هست کوه های گناه از صغائر و کبائر هست تلاطم امواج محن و فتن و تراکم ظلمات ظلم و معاصی
متعاقب و متوالی هست اکنون کار فرمودن بنده را چه می باید فرمان رسد که ای ملعون اینهمه هست
و لیکن اگر رحمت من می باید هست و اگر مغفرت می باید هست اگر بنده نوازی می باید هست و اگر
کارسازی می باید هست ای عزرائیل جان بنده مرا بنور ایمان برآر یُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِّنْهُ وَ
رِضْوَانٍ و در آن ساعت که عاصیان را بکنار دوزخ آرند ابلیس نیز آنجا آواز بر دارد و شادی آغاز
کند فرمان آید که ای لعین اینجا شادی ترا سبب چیست گوید چرا شادی نکنم که گناهگاران را با هزاران
هزار معصیت بکنار دوزخ می بینم بارهای مظالم بر پشت نامهای سیاه در مشت از فساد و فسق و ظلم و
عناد هر چه نام هست هست بدوزخ افتادن و از بهشت محروم ماندن چه کارست فرمان خداوندی

جل و علا در رسد که ای لعین همه اینها هست ولیکن فضل و عنایت من می باید هست و اگر دستگیری و در پذیرفتن من می باید هست و حفظ و حمایت من می باید همه هست ای صراط بر عاصیان گشاده شو و اے بنده به سلامت ازین ورطه با عزامت بگذر ونُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا

رباعی برما رقم خطا اگر هستی همه هست ✤ بدنامی عشق و تنگدستی همه هست ✤ لیکن چو ازین میان مقصود تویی ✤ جای گله نیست چون تو هستی همه هست ✤ اشارت دیگر قوله تعالے قال مَعَاذَ اللّٰهِ اِنَّهٗ رَبِّي چون یوسف علیه السلام درماند گفت معاذ الله خداوند سبحانه و تعالی بفریادش رسید و از ان عزایش بسلامت بیرون آمد و دلیل ست که هر که ببلائے درماند باید که پناه بحضرت الله برد تا فریاد وی رسد و او را ازان رهانیده بعطاهاے خود مشرف گرداند مثلا نوح علیه السلام پناه بحضرت خداوندی بر د جل جلاله رَبِّ اِنِّیْ اَعُوْذُ بِكَ اَنْ اَسْئَلَكَ مَا لَيْسَ لِيْ بِهٖ عِلْمٌ حق تعالے او را پناه داد و دو خلعت سلامت و برکاتش کرامت فرمود یا نُوْحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِّنَّا وَبَرَكَاتٍ چون ابراهیم علیه السلام پناه بحضرتش برد و گفت اَعُوْذُ بِالَّذِيْ خَلَقَنِیْ فَهُوَ يَهْدِيْنِ مِنْ شَرِّ مَنْ عَصَانِیْ اَذَانِیْ حق تعالے او را دو خلعت ارزانی داشت خلعت خلت وَاتَّخَذَ اللّٰهُ اِبْرَاهِيْمَ خَلِيْلًا و خلعت سلامت يَا نَارُ كُوْنِيْ بَرْدًا وَّسَلَامًا یوسف علیه السلام پناه بحضرت برد مَعَاذَ اللّٰهِ اِنَّهٗ رَبِّیْ حق تعالی پناهش داد و دو خلعت کرامت فرمود یکی خلعت عصمت كَذٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوْٓءَ وَالْفَحْشَآءَ و دیگر خلعت مملکت و مکنت وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوْسُفَ فِي الْاَرْضِ موسی گفت علیه السلام اِنِّیْ عُذْتُ بِرَبِّیْ وَرَبِّكُمْ ان ترجمون حق تعالی دو خلعتش داد خلعت مکالمت وَكَلَّمَ اللّٰهُ مُوْسٰى تَكْلِيْمًا و خلعت قربت وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا امراة عمران پناه برد وَاِنِّیْٓ اُعِيْذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ پناهش داد و دو خلعت ارزانی داشت یکی فرزندی چون مریم بدو داد وَاِنِّیْ سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ و دیگر بخلعت قبولش اشرف گردانید فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُوْلٍ حَسَنٍ و مریم پناه برد و گفت اِنِّیْٓ اَعُوْذُ بِالرَّحْمٰنِ مِنْكَ اِنْ كُنْتَ تَقِيًّا حق تعالی پناه داد و دو خلعتش کرم فرمود فرزندی داد چون عیسی علیه السلام و تهمت نیز از وی برداشت اِنِّیْ عَبْدُ اللّٰهِ اٰتَانِیَ الْكِتَابَ الآیة حضرت رسول ما صلی الله علیه و سلم پناه برد رَبِّ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِيْنِ وَاَعُوْذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَّحْضُرُوْنِ حق تعالی پناهش داد و دو خلعت کرامت فرمود خلعت محبت قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّوْنَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُوْنِیْ يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ دوم خلعت شفاعت عَسٰٓى اَنْ يَّبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُوْدًا کذلک خاکیان این امت هر روزے پنج نوبت هر نوبتی چندین بار بحضرت او پناه می برند و میگویند اَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ اگر ایشان را نیز بدو خلعت مشرف گرداند یکی خلعت رضا رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوْا عَنْهُ دیگر خلعت لقا وُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ اِلٰى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ از کرم حضرتش عجیب غریب نباشد

تحقیق لطائف درین باب بشنو بدانکه هر یک پیغمبر از انبیا علیهم السلام خلوتخانه بود که در آن خلوت از دشمن
باز رسته بودند و بدوست پیوسته خلوتخانهٔ یوسف علیه السلام خانه زلیخا بود و هر چند دران خلوت با زلیخا بود
چون از نفس جدا بود آن خلوتش با خدا بود جل و علا اگر چه زبان دران خلوتخانه با زلیخا در گفت و شنید بود اما
سرش با حق تعالی منفرد در مقام توحید بود تا از سر دی آینه بی سر برزد که معاذ الله انه ربی احسن مثوی کذلک
خلوتخانه ابراهیم علیه السلام درون آتش بود ظاهرش را بآتش مشغول کردند و سرش را بحضرت خود مکاشف
گردانیدند تا باین رمز تکلم سے فرمود که اِنِّی ذَاهِبٌ اِلٰی رَبِّیْ سَیَهْدِیْنِ موسی را علیه السلام خلوتگاه کوه طور
بود ظاهرش را بمطالعه آثار باز داشتند وَلٰکِنِ انْظُرْ اِلَی الْجَبَلِ و باطنش را بمشاهده انوار مستغرق گردانید
وَخَرَّ مُوْسٰی صَعِقًا تا از ان معنی باین عبارت اشارت فرمود که سُبْحٰنَکَ تُبْتُ اِلَیْکَ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُؤْمِنِیْنَ
خلوتگاه یونس علیه السلام شکم ماهی بود تنش را بحوصله ماهی سپردند و سرا و را بخود مشغول گردانیدند تا
می گفت لا اله الا انت سبحانک انی کُنْتُ مِنَ الظّٰلِمِیْنَ خلوتخانه عیسی علیه السلام فلک چهارم بود
جسمش را با ملائکه همراز کردند و جانش را در مقام قدس با خود دمساز گردانیدند بَلْ رَّفَعَهُ اللّٰهُ اِلَیْهِ و ملکوت
صاحب دولتان درین خلوت بآن بود که خلق تمام از نظر شان برخواستند و حظوظ نفسانی تمام مرتفع گشت
و همه بهمگی خویش متوجه بحق تعالی شد اما خلوتگاه حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم آن بود چون خواستند
که از ما سوے خلاصش کردند و سرش را بتمامی از غیر خویش باز بردارند مقام قرب را که از آن کنایت باین رمز
فرمودند که دَنٰی فَتَدَلّٰی فَکَانَ قَابَ قَوْسَیْنِ اَوْ اَدْنٰی از انجا نفس او را بافق اعلی مشغول گردانیدند تا
سرا و فراغت خلوت یافته دران فراغت نفس بر آورده که اَلتَّحِیَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوٰاتُ وَالطَّیِّبَاتُ چون
عرض این تحیت فرمود بتشریف سلام از آنحضرت جل و علا مشرف گشت و بخلعت رحمت و برکت مخصوص شد
که السلام علیک ایها النبی و رحمة الله و برکاته خطاب آمد که ای محمد نشین خاموش باش همه پیغمبران علیهم السلام
استادان بود ترا نشستن آمد همگنان از گفتن بود ترا شنیدن آمد همه میگفتند ما می شنیدیم اکنون تو بشنو تا لمن
بگوییم همه کس را از خود با حبیب خود گفتند من راز خود با تو می گویم فَاَوْحٰٓی اِلٰی عَبْدِهٖ مَآ اَوْحٰی غزل بیا در
بزم او و سنے یکی رمزے زمن بشنو ✦ و از آن اسرار ما ادحی عجب طور سخن بشنو ✦ تو گر اسرار وحدت راز کس
باور نمیدار سے ✦ تو گوش هوش خود بکشا و پیکام و دهن بشنو ✦ رزه بردار کثرت را برافکن نور ظلمت را ✦
پس انگه سر وحدت را تو هم از خویشتن بشنو ✦ سے گیرے گز شوق مینالم خبر سے که دارم از عالم ✦ زخی در خاک میمالم که
ای جان در دو تن بشنو ✦ جواب سے میر سید هو دم بگوش من از العالم ✦ که من راز تو بشنیدم تو اکنون از من
بشنو ✦ قال الله عز و جل وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ و هر آینه بدرستے که آن زن آهنگ یوسف کرد علیه السلام

واو را بابست وَهَمَّ بِهَا لَوْلَآ اَنْ رَّاٰ بُرْهَانَ رَبِّهٖ و یوسف نیز علیه السلام میل و آهنگ وی داشت اگر نه آن
بود که برهان و حجت خداوند جل و علا بر خویشتن بدیدی کَذٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوْٓءَ وَالْفَحْشَآءَ چنین
کردیم تا بگردانیم از وی بدنامی و زشتکاری را اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِیْنَ بدرستی و راستی که او از بندگان
برگزیده ما بود قوله سبحانه و تعالی وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ بدانکه اقوال علما درین آیه مختلف است قومی گفتند چنانچه آن زن
بیوسف میل کرد یوسف نیز علیه السلام میل کرد و در کتب خود باین عبارت آورده اند حتی حل الهمیان وجلس منها
مجلس الرجل من المرأة و از ابو جعفر نقل کرده اند که وی از امیر المؤمنین علی رضی الله عنه روایت کرده است که فرمود
طمعت فیه وطمع فیها انه هم ان یحل التکة و امام واقدی در تفسیر بسیط آورده است که یوسف علیه السلام
آنزمان که طهارت ذیل خویش اظهار میفرمود ذٰلِكَ لِیَعْلَمَ اَنِّیْ لَمْ اَخُنْهُ بِالْغَیْبِ جبرئیل علیه السلام
گفت وَلَا حِیْنَ هَمَمْتَ بِهَا یَا یُوْسُفُ یوسف گفت وَمَآ اُبَرِّئُ نَفْسِیْ اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌۢ بِالسُّوْٓءِ و قومی
گفتند هم زلیخا دیگر بود و هم یوسف علیه السلام دیگر هم وی آن بود که کام خود از یوسف علیه السلام بردارد تا
بمباشرت وی اقدام نماید و هم یوسف علیه السلام آن بود که از وی فرار نماید و بمخاصمه با وی بیرون آید قومی دیگر
برآنند که هم عبارت از آرزوی وی است که در دل پدید آید از انجائی که مقتضای طبع بشریت است بی اختیار و
بی کسب بنده و بنده باین ماخوذ نباشد که این در تحت تکلیف در نیاید و باین تقدیر نه هم زلیخا ذلت بود و نه هم یوسف
علیه السلام اما زلت زلیخا آن بود که بر آن هم عازم جازم باشد و عزم بر تحقیق آن خطره قلبی است و این عزم از جمله
مکتسبات است لاجرم بدان ماخوذ آمد خواجه عبد الله مبارک مروزی قدس سره میگوید که از سفیان ثوری رحمة الله
علیه پرسیدم که بنده هم یعنی قصدیکه در دل آید ماخوذ است یا نه فرمود اگر با آن عزم منضم شود یعنی جازم گردد بر تحقیق
آن بدان ماخوذ باشد پس انبیا هم ازین خطرهاست که بی کسب و بی اختیار در دل بنده در آید و ویرا بدان ملامت نباشد
همچون گرسنه که طعام بیند در طبع وی آرزوی آن پدید آید و اگرچه از ان ممتنع باشد که طبع بشری مجبول بر آنست
و امام حسن بصری گفته است رحمة الله تعالی علیه و اما هم یوسف علیه السلام هم طبع علیه الرجال من شهوة النساء من
غیر عزم علی الفاحشة و شیخ جنید رحمة الله تعالی علیه فرمود که طبع بشریت یوسف علیه السلام تحرک نمود و لیکن طبع
عادت مر او را معاونت ننمود و بنده در تحریک آنچه در خلقت وی سرشته است مذموم نیست در اختیار
کسب خویش در ارتکاب معصیت مذموم است و حق سبحانه و تعالی ذکر یوسف علیه السلام درین آیت بر طریق محمدت
بیاد فرمود نه بر طریق مذمت یعنی پسندیده و نیکو بنده باشد که طبع بشری بی کسب وی در حرکت در آید و خطرات
بشری در باطن وی پدید آید انگاه قصد و عزم که کسب و اختیار وی است با آن پیوند و بمدد آنحضرت نیاید
و قومی برانند که سخن آنجا تمام شد که فرمود وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ و بعد از ان ابتدا فرمود وَهَمَّ بِهَا لَوْلَآ اَنْ رَّاٰ بُرْهَانَ

ربه دو در آیه تقدیم و تاخیر ست بحسب معنی یعنی تقریر چنین ست که لولا ان رای برهان ربه لهم بها و لکنه رای
البرهان فلم یهم یعنی اگر برهان و حجت پروردگار نمیدید قصد میکرد و لکن چون برهان دید قصد نکرد و نظیر این آنست
که در حق حضرت رسالت صلی الله تعالی علیه وسلم وَلَوْلَا أَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا
چون نگاهداشت مر حضرت رسالت صلی الله تعالی علیه وسلم تا هیچ میل نفرمود و بروی هیچگونه ازان عیبی لازم
نیامد و کذا ههنا برهان بنمود تا قصد نکرد که وی از بندگان مخلص بود و این قول نزد بیشتر علما پسندیده است و
بادب نزدیکتر زیرا که تعظیم انبیا علیهم السلام فرض ست و گمان نیکو بایشان بردن داخل اعتقاد و زلات صغائر
اگرچه بحسب بشریت برایشان ممکن ست اما بر وجه نیکوترین تاویل آن باید کرد و بعبارتی که بحرمت و عصمت ایشان
نزدیکتر باشد آنرا ادا باید نمود و بدانکه علما رحمهم الله تعالی دلائل ایراد فرموده اند بر طهارت ذیل صدیق علیه السلام
و از جمله دلائل یکی آنست که زنا از منکرات کبائر ست و خیانت در معرض امانت معظمات ذنوب و مقابله احسان
باساءت موجب فضیحت و عار و اگر این نوع قبیح منسوب بفاسق ترین خلق باشد آنرا استنکاف نماید پس اسناد این امر به
پیغامبری موید ست بمعجزات قاهره و دلائل باهره بهیچ وجه مجوز نباشد حق سبحانه و تعالی در باره او چنین گواهی داده است
کذلک لنصرف عنه السوء والفحشاء و چون حقتعالی سوء و فحشا از وی مصروف ساخته باشد نسبت اعظم انواع سوء و افحش
اقسام فحشا با آنحضرت علیه السلام بهیچ وجه جائز نباشد دلیل دیگر آنست که اگر طهارت ذیل آنحضرت بتلویث این
نوع معصیت ملوث گشته بودی مناسب آن بودی که ذکر وی بطریق مذمت مذکور شدی چرا که مناسب حکمت الهی
جل و علا نیست که کسی اقدام بمعصیت نموده باشد و بعد ازان او را بثنا بلیغ و محمدت عظیمه یاد کنند چنانکه پادشاهی از
بنده بندگان خود شکایت کند و او را بقبیح ذنوب و افحش جرائم منسوب دارد و فی الحال در عقب آن دولت او را بزرگ شمرده
تدارک آن استنزال نموده و بتوبه و ندامت و تواضع مدت مدید جبر آن نقصان فرموده حق سبحانه و تعالی بعد از ذکر
زلات ایشان کیفیت توبه و قبول آن در قرآن بیان فرموده و در امر یوسف علیه السلام هیچکدام ازین دو حکایت
مذکور نیست معلوم شد که ذات آنحضرت علیه السلام از نسبت این نوع اجرام منزه و مبرا بوده است دلیل دیگر آنکه هر کرا
تعلقی این واقعه بوده است بطهارت و عصمت یوسف علیه السلام ابلاغ شهادت نموده اول یوسف ع که صدیق علی التحقیق
وی بود و در نفی تهمت از ذات فرموده هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي دیگر فرمود رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ وَإِلَّا
تَصْرِفْ [illegible] دوم زلیخا که در زنان مصر گفت وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ و نیز در وقت اظهار حق
حیث گفت الآن حصحص الحق انا راودته عن نفسه وانه لمن الصادقین سوم عزیز [illegible] زلیخا انه من کیدکن ان
کیدکن عظیم یوسف اعرض عن هذا واستغفری لذنبک چهارم زنان مصر که در حق یوسف علیه السلام چنین گواهی
دادند که ما علمنا علیه من سوء پنجم شهادت شاهدی [illegible] یعنی آن کودک در مهد شهد شاهد من اهلها ان کان

قمیصه قد من دبر فکذبت وهو من الصادقین ہشتم شهادت حق سبحانه وتعالی چنانکه فرمود کذلک لنصرف
عنه السوء والفحشاء انه من عبادنا المخلصین درین شهادت دلالت ست بر طهارت آنحضرت بچهار وجه اول
آنکه ذکر سوء معرف بلام آورده از برای تاکید تا هر چند در تحت آن داخل گشته از آنحضرت مصروف بود دوم فحشاء نیز معرف
بلام آورده از برای تاکید تا متناول تمامی فحشاء بود سوم فرموده انه من عبادنا المخلصین واین اضافت تشریف ست چنانچه
فرمود عباد الرحمن الذین یمشون علی الارض هونا چهارم توصیف فرمود بمخلصین یعنی بکسر لام خوانده اند بر ارادت اسم
فاعل معنی چنان شود که هر طاعت وعبادت که بجناب قدس آورده هست مقرون با خلاص بود وبعضی بفتح لام باسم
مفعول بدان معنی که الله تعالی مراو را مستخلص ساخته باظهار از برای حضرت خود برگزیده وبرهر دو وجه دلالت میکند
بر تنزیه از انچه با آنحضرت نسبت میکنند هفتم ابلیس نیز اقرار کرده است بطهارت وی بیان آنجا آنست که سوگند یاد
کرده بود فبعزتک لاغوینهم اجمعین الا عبادک منهم المخلصین اظهار آن نمود که بندگان مخلص از اغوای وی
منزه اند وچون یوسف علیه السلام از جمله مخلصان ست بنص کلام الهی جل وعلی مقرر شد که وی از ضلال و
اغوای شیطان مصون ومحفوظست پس ثابت شد باین دلائل که ذمه حضرت صدیق علیه السلام بری بوده
است از آنچه جهال با آنحضرت منسوب داشته اند **وقال الامام** ابو منصور رحمه الله اما قال بعض الناس انه هم بها
وحل السراویل واشال ذلک من الخرافات فهذا کله مالا یحل ان یقال والله تعالی اعلم پس اهل آنست که هم زلیخا را بمعنی
مناسب آن حمل کنم وهم یوسف علیه السلام را بمعنی ملایم او چنانچه **امام فاریابی** در اسوله واجوبه خود آورده است
در بیان هر دو هم ولقد همت به وهم بها حراما وهم بها حلالا همت لبقاء وهم بها انکاحا همت به المضاجعة وهم بها
المدافعة همت بالقرار وهم بها قرارا همت لشهوة وهم بها موعظة همت به القربة وهم بها الفرقة هم زلیخا در آویختن بود
وهم یوسف علیه السلام در گریختن هم زلیخا بر مقتضای طبیعت بود وهم یوسف بر مقتضای شریعت بود وانچه مرضی
علماء است درین باب آنست که هم بر دو گونه است هم آیت ست ثابت ومقرون وآن همیست که مقرون به
نیت عزیمت باشد ومشحون بعهد ورضا چنانچه شحنه زلیخا بود وبنده باین هم ماخوذ است وهمی دیگر است عارضی
وآن خاطری باشد باندیشه بی اختیاری وغریمتی طبیعت چنانچه یوسف بود علیه السلام وبنده باین هم ماخوذ
نیست کما قال علیه السلام ان الله تجاوز عن امتی ما وسوست به صدورها ما لم یعمل او
تکلم به قوله تعالی لولا ان رای برهان ربه بعضی از علماء گویند جواب لولا محذوف است تقدیر چنین شود لولا
ان رای برهان ربه لخالطها وقوله تعالی وهم بها دلیل ست بر حذف جواب چنانچه گوی همت بقتله لولا آنکه
حضرت الله تعالی منعه لکونا الی حضرت الله تعالی لقتله وعلماء را در تعیین برهان اقوالست **قول اول**
ابن عباس گوید رضی الله تعالی عنهما که چون یوسف علیه السلام را آن هم در خاطر حضور کرد فی الحال جبرئیل امین

ا نفرمان رب العالمین جل جلاله نزول نموده و یوسف علیه السلام را این کلمه تلقین فرمود یا یوسف یا ابن یعقوب اسمك فی الانبیاء مکتوب ولا یکونن عملك عمل الفجار ای یوسف آیه عصمت بر لوح جبینت بکلک توفیق ربانی تعلیق یافته زنهار که حکم محقق بغبار العبث زلت چنین نسخ نکنی **قول دوم** از امام حسن بصری رحمه الله منقول است که فرمود که برهان آن بود که دیوار خانه شگافته شد و یوسف علیه السلام دران خلوت صورت یعقوب را علیه السلام در نظر خود مکشوف ملاحظه فرمود که لب بانگشت خود میگزید و باواز بلند بیدار کرد که ای فرزند نام تو در دیوان انبیاء مکتوب و قرة العین یعقوب زنهار که تا صحیفه نبوت که از ابراهیم خلیل علیه السلام میراث یافته بخط خطا و زلل سقیم نگردانی تا دولت ندیم ندم نگردد و یوسف بدیدن این معامله گره بند ازار خود محکم تر کرد و بجانب در روی آورد و بسیاری از بزرگان چون حسن بصری و سعید جبیر و مجاهد و عکرمه و ابن سیرین و ابو صالح و شهر بن عطیه و ضحاک رضی الله عنهم برین قول رفته اند **قول سوم** آنکه در میان یوسف و زلیخا صورت دستی پیدا شد بر کف آن دست بخامه نور سه سطر عبری مسطور بود سطر اول وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ سطر دوم وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَا إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا سطر سوم وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ كِرَامًا كَاتِبِينَ **قول چهارم** در آنوقت که حق تعالی بجبرئیل خطاب فرمود که أَدْرِكْ عَبْدِي قَبْلَ أَنْ يُصِيبَ الْخَطِيئَةَ جبرئیل آمد و انگشت گزان میگفت یا یوسف أَتَعْمَلُ عَمَلَ السُّفَهَاءِ وَأَنْتَ مَكْتُوبٌ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي الْأَنْبِيَاءِ **قول پنجم** همان طفل که بطهارت یوسف علیه السلام گواهی داده بود بزبان فصاحت شعار خطاب کرد که يَا أَيُّهَا الصِّدِّيقُ لَا تَحْزَنْ و بروایتی آنکه گفت الصدیق لا یزنی **قول ششم** دران خلوت نظر یوسف علیه السلام بر پرده افتاده که در کنج خانه کشیده بود و صدیق از زلیخا پرسید که آن پرده از بهر چیست و در پس پرده کیست زلیخا جواب داد که معبود من در پس پرده است و مقصود ازین پرده برون می کشیدن آنست که مرا درین گستاخی نبیند یوسف علیه السلام از زلیخا اعراض کرده فرمود أَنْتِ تَسْتَحْيِي مِنَ الصَّنَمِ وَأَنَا لَا أَسْتَحْيِي مِنَ الصَّمَدِ جَلَّ جَلَالُهُ وَعَمَّ نَوَالُهُ تو از بتی که نمی بیند و نمی شنود و نمیداند چنین شرم میداری من خود از خداوند خود جل و علا که خالق همه اشیاست و عالم بهمه خلائق شرم ندارم و این قول امام زین العابدین است رضی الله تعالی عنه **قول هفتم** محمد بن کعب قرظی رحمة الله علیه گفت که بر سقف خانه بخامه عنایت مکتوب دید وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَا إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا **قول هشتم** محمد شیبانی رحمة الله علیه گفت که آوازی شنید که اِيَّاكَ وَمُوَاقَعَتَهَا فَإِنَّكَ إِنْ وَاقَعْتَهَا صِرْتَ كَالطَّيْرِ الْوَاحِدِ فِي الْقِفَارِ بِلَا رِيشٍ **قول نهم** قلمی دید که بر دیوارهای خانه مینوشت بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَا إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا از ان بترسید بجانب دیگر نگاه کرد نوشته دید که يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ بترسید بجانب دیگر نگاه کرد نوشته دید

كه كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ چون در هر چهار دیوار خانه این چهار آیه مرقوم رقم قدرت دید سر به پیش افگند
در زمین نگاه میکرد بر فراشخانه نوشته دید اِنَّنِیْ مَعَكُمَا اَسْمَعُ وَاَرٰی در سقف خانه نگاه می کرد صورت
یعقوب را علیه السلام دید که بانگشت مسبّحه او را اشارت بفرار می نمود لاجرم گریزان روی بجانب در نهاد
قول دهم آنکه سعید جبیر گفت رحمة الله علیه که در آن وقت یعقوب علیه السلام یعنی آنجا حاضر آمد هر دو دست
مبارک بر سینه یوسف علیه السلام نهاد شهوت وی از سر انگشتان وی بیرون رفت و سعید میگوید که بدین سبب بود
که هر یک از فرزندان یعقوب علیه السلام را دوازده فرزند بود و یوسف را علیه السلام یازده بود بسبب آنکه آن روز
شهوت وی نقصان یافت و در روایتی آنست که جبرئیل علیه السلام پر خود بر پشت یوسف زد علیه السلام تا شهوت
از سر انگشتان وی بیرون رفت **قول یازدهم** امام فاریابی رحمة الله تعالی علیه گفت که حقتعالی حجاب از
پیش یوسف علیه السلام برداشت که تا روز و بال زنا کاران را مشاهده فرمود و عقوبت ایشان دید بروایتی آورده اند
که پیری بروی ظاهر شد و گفت ای یوسف در دست خود نگاه کن نظر کرد اژدها دید سیاه با هیبت و دهان خود کشاده
گفت ای یوسف هر که اینجا باین عمل ناپسندیده اشتغال نماید این اژدهای در دوزخ قرین وی خواهد بود لاجرم
از آن امر استغفار نموده روی بگریز آورد **قول دوازدهم** نیز قول امام فاریابی است بروایتی دیگر که برهان نام
فرشته که بنده را از معاصی باز میدارد و چون یوسف علیه السلام آن برهان را دید بموعظت و نصیحتش از آن فعل ناپسندیده
منع فرمود **قول سیزدهم** امیر المومنین علی کرم الله وجهه چنین فرمود که در آن ساعت حورائی از حوران بهشت خود را بر
یوسف علیه السلام جلوه داد در جمال آن حور چنان خیره ماند که از زلیخا فراموش کرد یوسف علیه السلام از آن حور سوال
فرمود که تو از آن کیستی گفت از آن کس که در دنیا دست از زنا باز دارد **قول چهاردهم** عبد الله سلام گفت
رضی الله تعالی عنه که مرغی از بهشت نزد یوسف علیه السلام در پرواز آمد گفت که یوسف بحرام مبادرت منمای که آخر الامر
میان شما مباشرت بحلال میسر خواهد شد **قول پانزدهم** از امام جعفر صادق رضی الله تعالی عنه روایت است
که حضرت یوسف علیه السلام تا آن وقت موید بتایید نبوت نگشته بود در آن ساعت ملک تعالی او را بخلعت نبوت
مشرف گردانید تا بقوت نبوت و دولت رسالت هوای نفس را مخالفت نمود **قول شانزدهم** آنکه دیوارهای خانه
بر مثال آبگینه صافی و شفاف گشته و حجب از نظر یوسف علیه السلام برداشت یعقوب را معاینه بدید و یازده فرزند
وی پدر محاسن سفید در دست کرده گفته یا یوسف گفتم خواب با برادران مگوی فرمان من نکردی تا در دنیا
بفراق من مبتلا گشتی اکنون نیز می گویم که فرمان شیطان مبر و گرنه در قیامت نیز از ملاقات من محروم مانی
و با آتش دوزخ مبتلا گردی **و بدانکه** اکابر علما که قائلند بعصمت انبیاء علیهم السلام بر آنند که برهان حقیقی
عبارت است از حجة الله تعالی بر تحریم زنا و علم بعقوبت آن و تطهر نفوس انبیاء علیهم السلام از اخلاق ذمیمه و اوصاف

ردیہ پس اینجا معنی چنان شود کہ حقتعالی باطن تقوی شریف اعلیہ السلام بنور نبوت مزین گردانید و اخلاق ذمیمہ مطہرہ ساخت ونہی از فواحش را نصب العین آنحضرت گردانید تا باین برہان حقیقی از میل معاصی مصون و محفوظ ماند وبا این تقریر محتاج نباشیم با قاویل مفسران وتحقیق آن زیرا کہ اگر حمل بر برہان کنیم برین نوع براہین خوارق عادت وسبب امتناع وے از میل وقصد معصیت نیز ارتکاب معصیت اینہارا دایم منصب نبوت منحط داشتہ باشیم زیرا کہ ہر کس از عوام الناس کہ درحین ارتکاب معصیت باین نوع براہین موئد گردد لابد کہ از ان معصیت اجتناب نماید و بمرتبہ نبوت از ان زیادت ست کہ اورا چنین برہانے باید تا مانع ذلت گردد پس برہان وے عصمت خدا یتعالی بود کہ مقارن مرتبہ نبوت ست و دیدارے کہ در دل مبارکش ودلیعت نہادہ بودند و معرفت وعلمی کہ آنحضرت بآن مخصوص بود و بزرگان چنین گفتہ اند کہ درست ترین اقاویل در برہان و بدن دل است بر قبح معصیت راو سوء عاقبت رانہ بدیدن چشم انبیارا علیہم السلام در بازاستادن از ارتکاب کبائر بمشاہدہ امور محسوسہ حاجت نباشد کہ این فرومایگان ومرتبہ قلاشان باشد نہ درجہ پیغامبران ونہ لائق احوال الشان **وارباب حقیقت** در تفسیر برہان چنین گفتہ اند کہ درحین تردد زلیخا وقصد الجذاب خاطر شریف حضرت یوسف علیہ السلام حق تعالی حجاب بطون از جمال ظہور برداشتہ تا بمقتضای عند ظہور الحق بنور الحق بتمامی نظر یوسف علیہ السلام مشغول بمشاہدہ انوار تجلیات مصروف گشت واز رویت زلیخا والتفات بوی بکلی باز ماند واز زبان غیب این نکتہ مسموع افتاد **غزل** با دست تو ای خواجہ بخواہیم کشیدن ﴿ وز نیک وبدت پاک بخواہیم کشیدن ﴿ ہر چند شب غفلت وستیت درازست ﴿ ما بر ہمہ چون صبح بخواہیم دمیدن ﴿ در پردہ ناموس دو غل چند گریزے ﴿ نزدیک رسیدست ترا پردہ دریدن ﴿ رحم آر برین جان کہ طیاں است درین دام ﴿ نشنید مگر گوش تو آواز طپیدن ﴿ چشمست ترا در دل آن چشم بدوزاست ﴿ پس چیست غم تو بجز آن چشم خلیدن ﴿ چون منجلہ آن چشم بجو دارو و درمان ﴿ تا باز رہی از خلش آب دویدن ﴿ داروی دل و دیدہ بنود است نباشد ﴿ ای یوسف خوبان بجز از روی تو دیدن ﴿ قولہ تعالی کَذٰلِکَ لِنَصۡرِفَ عَنۡہُ السُّوۡٓءَ وَالۡفَحۡشَآءَ **بدانکہ** سوء اینجا بقول بیشتر علماء عبارت است از مقدمات زنا مانند نظر شہوت وتقبیل ومساس وامثال آن وفحشاء کنایت است از زنا و قول آن ست کہ مراد از سوء خیانت سید و موالات و فحشاء ارتکاب فاحشہ نمودن **اما ارباب اشارت** مے گویند کہ سوء کنایت است از خواطر ردیہ یعنی اندیشہائے ناپسندیدہ کہ بر خاطر خطور کند وفحشاء عبارت است از افعال نامرضیہ کہ بزرگان بوجود آید واین سخن ابو العباس عطاست قدس سرہ انہ من عبادنا المخلصین بفتح لام وکسر او قرأ آتست چنانچہ گذشت **وارباب تحقیق** گفتہ اند کہ علامت بندہ مخلص چہار چیز ست اول از خلق رمیدن دوم علامت از دنیا بریدن سوم خود

را نادیدن چهارم با حق تعالی آرمیدن **علامت** از خلق رمیدن چهارست یکی آنکه اگر همه خلق مدح و ثنا تو
گویند بدان شادان نگردی چون میدانی که عنصر بشریتی دوم آنکه اگر همه خلق نزاید گویند ملول نشوی سوم آنکه
اگر همه خلق بر تو سب و سروب جویند باک نداری چون میدانی که پرورده ربوبیتی چهارم آنکه اگر همه عالم کمر بعبودیت
تو بر میان بندند مغرور نگردی چون میدانی که مقید بقید عبودیتی **اما علامت** از دنیا بریدن نیز چهارست اول
آنکه اگر همه نعمتهای دنیا تو داری بدانی مردار است دوم آنکه اگر همه منتهای عالم روی بتو دارد بدانی که برگذشتنی است
سوم آنکه آنچه داری بدهی و آنچه نداری بجوئی که دنیا سر بسر رنج و تیمارست چهارم آنکه محبت دنیا از دل بدر کنی
که دنیا سکان ناپایدارست **اما علامت** خود را در میان نادیدن چهارست اول آنکه تن خود را بر طبق فنا نهی
و بقضا سپاری دوم آنکه دل خود را بر طبق صفا نهی و بعطا سپاری سوم آنکه جان خود را بر طبق رضا نهی و بخدا سپاری چهارم
سر خود را بر طبق صفا نهی و بلقا سپاری **اما علامت** با حق تعالی آرمیدن هم چهارست اول آنکه چون فرمان او بشنوی
میان بر بندی و حلقهٔ امتثال در گوش کنی دوم آنکه چون جام زهر بلای متوجه تو گردد بدست تسلیم بستانی و نوش
کنی سوم آنکه دل خود را بصیقل ذکر خدای یزدانی روشن کنی چهارم آنکه همه او باشی و هر چه خواهی او خواهی و هر چه
غیر او فراموش کنی **لطایف و اشارت که مناسب این مقامست** لطیفه شریفه سه پیغمبر را در سه
موضع سه چیز از عجایب نمودند و بواسطه آن سه چیز در ذات ایشان بیفزود اول ابراهیم را علیه السلام در غار عجایب
کواکب نمودند تا آن تفتیش بیفزودند و علامت از دیاد تفتیش آن بود که نظر از نجوم و کواکب بربست و تشبث بذیل
امید لا اُحِبُّ الْآفِلِیْنَ نمود ه خلیل آسا بر و حق را طلب کن + شبی را و روزی را طلب کن + ستاره با مه و
خورشید اکبر + بود حسن و خیال و عقل انور + بگردان از همه ای راه رو روی + همیشه لَا اُحِبُّ الْآفِلِیْنَ گوی + دوم حضرت
رسالت صلی الله تعالی علیه وسلم که در شب معراج عجایب ملکوت سموات و ارضین بوی نمودند و شوق از حضرت بجناب
قدس بیفزودند و نشان کمال شوق وی آن بود که چشم را فراز کرد مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰی لاجرم دیده بمشاهده
جمال ازل باز کرد که دَنٰی فَتَدَلّٰی فَکَانَ قَابَ قَوْسَیْنِ اَوْ اَدْنٰی **رباعی** اگر ز هستی خود چشم دل فراز کنی + بتخت
دیده بدیدار دوست باز کنی + دمی ز هستی خود بگذری به از صد سال + که روز روزه بداری و شب نماز کنی + سوم یوسف
را علیه السلام صدیق در خانهٔ زلیخا نه عجایب برهان نمود تا عقل و معرفتش بیفزود و دلیل از دیاد عقلش آنکه بود چشم
محاسن و تبرجات زلیخا بر دوخته گفت مَعَاذَ اللّٰهِ اِنَّهٗ رَبِّیْ اَحْسَنَ مَثْوَایَ تا بسر کین آن به نیل و سعادت محمدت الٰهی جل
و علا مشرف گشت اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِیْنَ **قال** رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم طُوْبٰی لِمَنْ غَضَّ بَصَرَهٗ عَنْ مَحَارِمِ
اللّٰهِ تَعَالٰی خوشا حال بنده که نظر از محرمات بپوشد تا بر ابر آن جام وصال از مشاهده جمال حضرت ذو الجلال
نوشد **نقلست** که یوسف ابن حسین رازی قدس الله سره جمال حسن بکمال بود چنانچه خبر شاه [illegible]

جمال یگانه روزگار بود بروی فتنه گشته بود مدت مزید آن ساله دو دمان سلطنت فرصت میجست تا خلوتی
یابد و خود را بر شیخ عرض کند اتفاقا روزی شیخ در خلوتی نشسته بود و در صحبت بر روی خلق در بسته که دختر فرصت
غنیمت شمرده خود را درون خلوت در قدم شیخ انداخت شیخ چون این فتنه بدید پناه بحضرت حق سبحانه برد گفت
آه فتنه روی آورد بالفور از آن دختر گریزان شد و دختر را در آن خلوت تنها بگذاشته در گوشه رفت و گریان سر
بزانو نهاده خوابش در ربود موضعی دید بغایت خوب و پاکیزه که هرگز مثل آن ندیده بود و جمعی سبز پوشان آنجا جمع
آمده بودند و شخصی در میان ایشان پادشاه وار بر تختی نشسته که هرگز بآن خوبی صورتی ندیده بود یوسف بن الحسین چون
گوید که اینها چه طایفه اند خود را در میان ایشان انداخت ایشان او را راه بدادند و تعظیم و توقیر بجا آوردند که
شما چه صورتها اید گفتند ما فرشتگانیم و این که شاه وار بر تخت نشسته است یوسف صدیق علیه السلام که بزیارت یوسف
ابن الحسین آمده است شیخ می فرماید که من در گریه شدم آمدم گفتم من که باشم که یوسف علیه السلام پیغمبر بزیارت
من آید درین بودم که یوسف علیه السلام از تخت فرود آمد مرا در کنار گرفت و بر تخت نشاند گفتم یا نبی الله چون
کمینه با من این لطف و کرم نمائی گفت در آن ساعت که آن دختر صاحب جمال خود را پیش تو در انداخت و تو
خود را بحق تعالی سپردی پناه بحضرت او سبحانه و تعالی بردی حق سبحانه و تعالی ترا بر من و ملائکه جلوه داد و فرمود ای
یوسف تو آن یوسفی که اول قصد کردی تا آنرا از خود دفع ساختی و این آن یوسف است که اصلا قصد نکرد و از دختر
شاه عرب بگریخت اکنون برخیز و بزیارت وی رو مرا با این فرشتگان بزیارت تو فرستاده اند و ترا بر گروه بیان
ملائکه جلوه داده اند بعد از آن مرا بشارت داد که از جمله برگزیدگان حضرت اوئی سبحانه و تعالی در خبر است که اهل
بهشت چون به بهشت در آیند و از مشقات و ریاضات زاویه لحد و صحرا و عرصات برآسایند و بنعمت و ناز و
نعمت اشتغال نمایند چنانچه حق تعالی از ان حال خبر داد إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ
در انتظار آن امر الهی متوجه بشجره طوبی شوند تا بر بهشتیان آنکه در دست گرفته در طراوت و نظارتش تامل کنند و
در دست می گردانند ناگاه در دست وی بشگافد و از میان حوری بیرون آید و گوید السلام علیک یا ولی
الله بهشتی استفسار حال وی کند گوید اول نامه بخوان که بر پیشانی من بقلم قدرت چه نوشته اند بهشتی نظر کند بر پیشانی
وی نوشته ببیند هذه هدیة الله تعالی لمن غض بصره عن الحرام فی الدنیا این عطیه حق سبحانه است که باسم هدیه بنده
نامزد فرموده که نظر از محرمات در دنیا پوشیده داشته است و ازین حدیث امیدوار تر آنکه در حدیث دیگر در شرح
تعرف آورده است که چون بهشتیان در منازل خویش نزول کنند بنده باشد که هزار و هفتاد دربان پیش بند
چون آینده از نزد حق تعالی از نزد آن بنده آید از هفتاد دربان اجازت باید خواست و هر جا نستی
ساق عرش باید رفت تا از آنجا اجازت حاصل نکند از آن صاحب در نتواند گذشتن تا نوبت هفتاد دیگر دربیش بند

درآید حاصل آنکه بندهٔ بهشتی بناز و نعیم خود مشغول باشد که ناگاه فرشتهٔ درآید طبقی از نور در دست گرفته دستارچه
از حریر بر وی پوشیده این طبق را پیش بندهٔ بهشتی نهند بهشتی دستارچه بر دارد و آیتی بیند بر آن طبق
مسطبق نظر او از بوی تغیر مبرا بندهٔ بهشتی بدست رعنا قبول کند آن آیتی نیز در کف بندهٔ بهشتی بشگافد چون این
پدید آید نقاب بسته شمع شبستان در ظلمت حجاب برافروخته نوری در جمال وی ودیعت نهاده ورای حجاب برتبهٔ
لمعان بنماید که سراسر بهشت عنبر سرشت از شعاشع آن منور گشته رقعه در دست وی باشد بنده مشتاق دیده
وفاق بر هر نفاق نیالوده و در عهد محبت بجانب محرمات نگشوده همواره منتظر آن بوده تا از کدام دریچه پرتو جمال دوست
بتابد و آفتاب مشاهده از چه مطلع طلوع کند بندهٔ مشتاق وصال خواهد که از وی آیینه جمال نقاب بگشاید حور
گوید هنوز وقت آن نیست اول نامهٔ دوست بخوان آنگاه نقاب بسته بگشا بنده نامهٔ سلطان ملک و ملکوت
جل جلاله بگشاید بر عنوان نامه بر طریقه بنده نوازی سطری چند مکتوب بلقیه مضمون آنکه مِنَ الحَیِّ الَّذِی لَایَمُوتُ اِلَی
الحَیِّ الَّذِی لَایَمُوتُ مِنَ العَزِیزِ الَّذِی لَایَزَالُ اِلَی العَزِیزِ الَّذِی لَایَذِلُّ مِنَ المَلِکِ الَّذِی لَایَزَالُ مُلکُهُ اِلَی المَلِکِ
الَّذِی لَایَزَالُ مُلکُهُ بعده نوشته عبدی اشتغلت بالحور والقصور ونسیت لقائی فانی مشتاق الی لقائک عاشق
اشتیاق را که مایهٔ روز بازار عاشقی است از خزینه معشوق نثار بیند حور و قصور را از ولایت عشق معزول کند شوق
جمال دوست حقیقی گریبان جانش گرفته در سراچهٔ دار الجلال بر باید نوالش بنشاند نسیمی از نسایم ظهور از ساق
عرش وزیدن گیرد نسیم که غبار فانش لطف نامد بر گیاهی درختان بهشتی را چون مطربان خوش آواز بنغمهٔ دلنواز
درآرد و نواهی مرغان بر سر شاخسار اشجار با همه‌ی آنها در حد اول ایشان رسید آن شود عاشق جمال دوست چون
صوفیان صفهٔ صفا در سماع آن و نوا در رقص طرب دست طلب بر افشاند از لذات این سماع جان عاشق شراب
شوق چاشنی گیرد و خطاب مستطاب در رسد که یا هذا الطرف فیهم وهو اعلم بحالهم اینچه طرب و نشاط است که در
مواطن دوستان ما بظهور آمده پذیرفته ملائکه گویند خداوندا النسیم لطافت وزیده از مجموع وزار خطایر بهشت نعیم
شوق استعلا پذیرفته حق تعالی فرماید هذا لذتهم فی سماع کلام المخلوقین فکیف لذتهم فی سماع کلامی لذت و نشاط عاشقان
در استماع کلام مخلوق باین نوع انبساط پذیرفته آیا در سماع کلام و توجه سلام ما تا حال ایشان بچه منوال قرار یابد در
رفتار این ناگاه دلالهٔ عشق احدی باز پیش جمال ایزدی پردهٔ احتجاب بردارد از سطوت انوار تجلی عاشق بیچاره از خود
بی شعور گردد از هیبت نور ذات بیم آن بود که اساس بنیاد بشریت از همه فرو ریزد حضرت جلال احدیت جل جلاله سلام
خویشتن سمع او آباو باز دهد سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبٍّ رَحِیمٍ گفت و شنید دوستانه در میان گیرد هیبت عظمت و
جلال با لطف مقال محتجب گرداند و لداوه را از مقام دهشت بگفت وگوی اسرار عشق و محبت بحضرت خود مشغول
گرداند چندان اظهار لطف و کرم بیند که درون جان این مقال گویا گردد غزل سده جهان لطف خویش بجلوه است تا کو

ابروی او گره نشد گرچه ندید صد خطا ٭ چشم بیار و رو نگر جرم بیار و خو نگر ٭ خوی چو آب جو نگر جمله طراوت و صفا
من ز سلام گرم او آب شدم ز شرم او ٭ وز سخنان نرم او آب شود سنگها ٭ زهر به پیش او بنه تا کندش به از شکر
قهر بپیش او ببر تا کندش همه رضا قوله تعالی وَاسْتَبَقَا الْبَابَ و پیشی جستند یوسف و زلیخا بسوی در اما
یوسف علیه السلام از برای گریختن و زلیخا از برای آویختن وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ زلیخا نزدیک در یوسف
علیه السلام دست در پیراهن وی زد تا او را جانب خود کشد و از بیرون رفتن باز دارد بشگافت پیراهنش
را از جانب قفا وَأَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَى الْبَابِ و یافتند سید زن را یعنی قطفیر نزدیک در ایستاده و نهست که اینجا
حال غریب افتاده است پرسید که چه واقع است قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا زلیخا گفت
چیست جزا آنکس که باهل تو بد خواهد إِلَّا أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ مگر آنکه بزندان محبوس گردانند و یا بعذاب
دردناکش مبتلا سازند قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي یوسف علیه السلام گفت او خواست مرا از نفس من یعنی
وی قصد کرده است من قصد او نکردم وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ أَهْلِهَا و گواهی داد از خویشان زلیخا إِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ
مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ گفت بنگرید اگر پیراهن یوسف علیه السلام از پیش دریده است
زلیخا راست میگوید و یوسف از جمله دروغ گویان است وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ
الصَّادِقِينَ و اگر پیراهنش از پس دریده است زلیخا دروغ میگوید و یوسف علیه السلام از راست گویان است
فَلَمَّا رَأَى قَمِيصَهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ پس چون بدید عزیز پیراهنش دریده یعنی از پس پاره شده قَالَ إِنَّهُ
مِنْ كَيْدِكُنَّ گفت این از کید شما است إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ گفت بدرستی و راستی که کید شما بزرگ است
يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا ای یوسف روی از این سخنان بگردان وَاسْتَغْفِرِي لِذَنْبِكِ و ای زلیخا تو بر گناه
خویش آمرزش خواه إِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ بدرستی و راستی تو بوده از خطا کاران قصه جانست مستبصران
حدائق تفسیر و مستخبران حقائق تاویل و محرران قصبات تواریخ و قصص و محرران صفحات شامله الخصص بزبان
گوهر فشان و خامه مشک افشان چنین مقرر و محرر گردانیده اند که چون یوسف علیه السلام از روی تحقیق مشاهده
برهان الهی جل و علا نمود و توفیق خداوند سبحانه و تعالی رفیق وی گشت خود را از دست زلیخا خلاص کرده از آن حجره
خاص بیرون دوید و آهنگ در کرد تا بگریزد زلیخا در پی وی روان شد تا در روی آویزد و زلیخا ابتدا از تسکین ابطال
آنکه درها مقفل ساخته بود و بر استحکام ابواب دل قوی میداشت و گویند که در آنوقت جبرئیل علیه السلام آنجا
حاضر بود و یوسف علیه السلام از وی پرسید که جبرئیل درها مقفل اند چه معامله نمایم جبرئیل گفت علیه السلام از تو دست
نهادن و از ما بحق تعالی در گشادن چون یوسف علیه السلام بجانب در روی آورد و زلیخا در عقب وی آهسته آهسته میرفت
مانند آنکه ابواب متقفل اند چون یوسف علیه السلام بدر اول رسید و دست بر قفل نهاد فی الحال گشاده شد زلیخا بمعنی

مشاهده کرد در عقب وی دوان شد یوسف علیه السلام نظر بقفا فرمود ای زلیخا زحمت مکش و بسیار راه مده که هرگز بمن
نخواهی رسید زیرا که تو بر مرکب شهوت سواری و من بر مرکب عصمت و هرگز راکب شهوت بر راکب مرکب عصمت نرسد
و نظیر این آن ست که در محاورات آورده اند که روزی سگی در پی آهو میدوید آهو روی پس کرد باوی گفت
ای سگ رنج بیهوده مبر که بمن نخواهی رسید زیرا که تو پی استخوان میدوی و من در پی جان و طالب استخوان هرگز بطالب
جان نرسد حقتعالی این خبر فرمود وَاسْتَبَقَا الْبَابَ ای سابقا الی باب البیت یعنی میدویدند و هر کدام میخواستند که
پیشین گیرند بر یکدیگر چون یوسف علیه السلام از شش در بگذشت در بند هفتم که در بند آخرین بود زلیخا خود را بیوسف
علیه السلام رسانیده پیراهنش از عقب بگرفت تا او را باز کشد از سرعت دویدن و از شدت باز کشیدن آن پیراهن
پاره شد چنانکه حقتعالی فرمود وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ و قد عبارت است از شق از طرف طول و قط شق از طرف عرض چون
پیراهن وی چاک شد و همچنان آشفته وار از در بیرون دوید زلیخا از عقب وی آن یکی بیهان حقتعالی بدیده و از هیبت
مغلوب گشته و این یکی از توقان شهوت و غلبه طبیعت سراسیمه و مبهوت ساخته عزیز بر در خانه بود نشسته هر دو را مضطرب
دید استفسار احوال نمود زلیخا از غایت خجالت و شوریدگی خواست تا تهمت خود بر یوسف علیه السلام افگند و تنزیه خود
اظهار کند عزیز را مخاطب ساخته گفت مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا إِلَّا أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ گفت ای عزیز من در را
بسته بودم و در خواب غنوده و ازین واقعه غافل که این یوسف که تو بروی اعتماد کرده بودی و او را با امانت و دیانت می ستودی
بر سر فراش من آمد میخواست بمن نزدیکی جوید و دست بی ادبی بمن دراز کند و حرمت مرا بخیانت باطل سازد که من واقف گشته
برخاستم تا او را از خود دفع کنم از من بگریخت و روی بجانب در آورد اکنون واقع این بود و سزای وی آنست که در زندانش
محبوس گردانی و یا بعذاب الیمش از تمتعات حیات مایوس سازی عزیز روی بسوی یوسف آورد علیه السلام گفت ای
یوسف این نوع معامله مکافات آن احسانهاست که درباره تو بتقدیم رسانیده ام و از غایت حمیت و کمال غیرت دست
را بشمشیر برده خواست تا یوسف را علیه السلام بگناه ناکرده عقوبت فرماید یوسف علیه السلام فرمود من هرگز این نکنم و این خیانت
بنسبت بولی نعمت خود نتمایم هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي زلیخا مرا بخود خوانده است مرا ازین جهت گناهی نیست زلیخا سوگند یاد کرد
که وی درین قول صادق ست یوسف علیه السلام کاذب چون زلیخا سیده بود و یوسف علیه السلام غریب و بنده و با وجود
آن زلیخا موکد بیمین گردانید عزیز بسخن یوسف علیه السلام التفات ننموده و قصد عقوبت وی کرد یوسف علیه السلام التجا
بجناب قدس خداوندی نموده جل جلاله گفت خداوندا این تهمت از من دفع کن فی الحال حقتعالی جبرئیل را علیه السلام فرستاد
تا یوسف را علیه السلام ازان تهمت بری گرداند و **بقول قضا را** خواهر عزیز چون در خانه زلیخا منازعت دید روی
بآنجا آورد کودکی چهل روزه و بقولی هفت ماهه در کنار داشت بتلقین جبرئیل علیه السلام آن کودک راست نشسته زبان
بگفتار لا اله الا الله بکشاد و بعد ازان روی بعزیز آورد باو خطاب کرد که ای عزیز یوسف را ازین عقوبت مکن و گواهی من

بشنو عزیز از این امر بغایت متعجب آمد گفت ای کودک بگو تا گناهکار کیست گفت مرا غمازی نفرموده اند ولیکن حکمی کنم
میان تا حقیقت حال شما معلوم گردد عزیز گفت حکم کن اِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ الی آخر الآیه **حاصل** بصدق یوسف
علیه السلام و افترای زلیخا بوجهی که معقول باشد دلالت فرمود چون عزیز نگاه کرد پیراهن از عقب دریده دید اِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ اِنَّ
كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ و چون بعد از امتحان صبای ایزد پاکی آن ظاهر شد و عزیز را تحقق گشت که این امر نتیجه مکریست که زلیخا پرداخته
و گاهی سبقت در میدان خیانت وی انداخته روی بیوسف آورد علیه السلام و تا آنجا نموده و عذر خواهی کرده و به تمهید
مراحم و شفقت اشتغال نموده او را وصیت کرده گفت يُوسُفُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا زینهار تا اظهار این امر نکنی که نباید این
حدیث ناشائسته در شهر فاش گردد و بر زبان هر دنی و اوباش شود آنگاه زلیخا را بپاس ادب بصورت غضب
گفت وَاسْتَغْفِرِي لِذَنْبِكِ چون مراودت را صاحب عهد تو بوده بقدم اعتذار پیش آی و چون خیانت قصد مباشرت
از تو ظاهر گشته بمراسم استغفار نمائی **اما لطائف و نکات و اشارات مناسبه باین آیه کریمه و این
قصه جلیله** قوله تعالی وَاسْتَبَقَا الْبَابَ **نقلست** که حضرت یوسف علیه السلام چون بخلوتخانه زلیخا در آمده
ملاحظه کرد یاران وی ببستند هر دری که زلیخا بر یوسف علیه السلام می بست گرهی در بند ازار خود استوار میگردانید چون
وقت گریختن آمد و آن کشش در بند در کشاده می شد در بند هفتم بسته باند هر چند که اهتمام نمود آن گره نکشود تا جرم زلیخا بوی
رسیده و دامنش بگرفت تا پاره شد گویند در آن وقت که در هفتم بسته باند و کشاده نمی شد سبب آن سوال کرد از حق ندا
در آمد که ای یوسف در آن وقت که گره بر بند ازار بربستی اعتماد بر آن گرهها نمودی ما این یک گره در کار تو از آنجهت
بگذاشتیم که چرا اعتماد بر حفظ و حمایت ما نکردی تا هیچ بند در کار تو نگذاشتمی **رباعی** خواهی که ز دام نفس و شیطان بجهی
پا از ره تاویل خود بدست غفلت ننهی ۔ تا چند خوری غم که چه سازم چکنم ۔ گر کار بدو باز گذاری برهی **اشارت**
دیگر ای درویش زلیخا با یوسف علیه السلام در معرض استباق در آمد هر یکی میخواست که بر آن دیگر سبقت جوید تا
عاقبت زلیخا دست شهوت در دامن طاعت تو میزند تو نیز بمقتضای فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ طریق مسابقت
پیش گیر تا حقتعالی در توفیق بروی بگشاید و بقصه وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ اِلَّا بِاَهْلِهِ کید و مکر شیطان هم بوی
عائد گشت چه گمان می برد که بجهت مخاصمت و منازعت و پیراهن در بدن یوسف علی نبینا و علیه السلام را بگناه متهم
تواند ساخت و خود را بپاکدامنی منسوب تواند داشت ندانست که همان منازعت و شق پیراهن بپاکدامنی یوسف علیه
السلام و آلودگی راجع زلیخا خواهد بود کذلک شیطان پنداشت که بجهت وسوسه در طاعت مومن قصور پدید آید ندانست
که همان وسوسه وی بسبب تقرب وی خواهد گشت و وبال و ضلال آن بر گردن شیطان خواهد ماند چنانچه در خبر است
که مردی نزد حضرت رسالت صلی الله تعالی علیه و سلم از وسوسه شیطان در نماز شکایت آغاز کرد حضرت رسالت گفت صلی
الله علیه و سلم که ای مرد نمازی که در وی وسوسه نباشد آن مقبول نیست آن مرد متحیر شد و گفت یا رسول الله صلی

الله علیه وآله وسلم این چگونه باشد فرمود نمی بینی که شیطان جهود است هرگز در نماز وسوسه نمیکند و وسوسه شیطان خاصه مؤ
من است زیرا که خوی دزد و د خانه که از نقدینه خالیست در نمی آید و تا در خانه گنجینه و دفینه نمیداند قصد من نمیرساند
لطیفه نقلست یوسف علیه السلام چون دید پیراهنش پاره شد بواسطه آن غمگین گشت در سرش در دادند که
هر کسی را دو پیراهن است پیراهن ظاهری و آن آنست که پاره شد و پیراهن باطن که عبارتست از تقوی ولباس
التقوی ذلک خیر ای یوسف اگر پیراهن ظاهری پاره شد خاطر خوش دار که پیراهن تقوی درست است که انه من
عبادنا المخلصین پس ای درویش اگر ترا فقر و فاقه و رنج و محنت بلا طاقه دریابد چنانچه پیراهن درست نیابی تا
خلعت معرفت درست است غم نخوری و امید منقطع نگردانی الفقراء الصبور هم جلساء الله تعالی یوم القیمة
لطیفه یوسف را دو پیراهن بود یکی آنکه یعقوب علی نبینا وعلیهما السلام پوشانیده بود این پیراهن زلیخا آشکارا
بود دست زلیخا بآن پیراهن نرسید دست درین پیراهن زد این را پاره گردانیده کذلک بنده مؤمن را دو پیراهن
است یکی ظاهری که عبارت از طاعت است و دیگری باطنی که اشارت بتوحید و معرفت است ابلیس چون قصد بنده مؤمن
کند دست او به پیراهن توحید نرسد زیرا که آنرا حضرت حق سبحانه وتعالی در صندوق دل استوار ساخته دست بجانب
پیراهن طاعت دراز کند و بچنگ وسوسه در وی زند تا در وی تقصیری پدید آید لطیفه دیگر یوسف را علیه السلام سه
پیراهن بود یکی پیراهن علامت کذب وجاؤ علی قمیصه بدم کذب دوم پیراهن شهادت ان کان قمیصه قد
من دبر سوم پیراهن بشارت اذهبوا بقمیصی هذا پیراهن علامت کذب برادران ظاهر کرد و سبب اندوه
یعقوب آمد علیه السلام پیراهن شهادت دروغ زلیخا ظاهر کرد و سبب اندوه زلیخا گشت پیراهن بشارت خبر سلامتی
یوسف پدید آورد موجب بهجت و سرور یعقوب آمد علیه السلام رسول ما را صلی الله علیه وسلم چهار پیراهن بود پیراهن
رحمت و پیراهن عطیت و پیراهن نبوت و پیراهن معجزت و پیراهن رحمت آن بود که عبد الله ابی سلول طلب کرده
بود تا بسبب آن پیراهن هزار منافق مومن خالص گشتند و پیراهن عطیت آن بود که بدرویش داد و در خانه برهنه مانده
بود تا آیه آمد که ولا تبسطها کل البسط پیراهن نبوت آن بود که حقتعالی درباره آن فرمود وثیابک فطهر پیراهن
معجزت آن بود که جمعی از منافقان مسجد ضرار ساخته بودند و عرض حضور آنحضرت بآن مینمودند حضرت رسالت صلی الله تعالی
علیه وسلم عزیمت فرمودند که بآن مسجد روند در آنجا بجواز نماز قیام نمایند پیراهن مبارک پوشیده گوی گریبان می بستند
هر گوی که می بستی فی الحال کشاده شدی جبرئیل علیه السلام آمد و این آیه آورد افمن اسس بنیانه علی تقوی
من الله الآیة بنده مومن را نیز چهار پیراهن است پیراهن خلعت خذوا زینتکم عند کل مسجد پیراهن
عفت ولباس التقوی ذلک خیر پیراهن معرفت وزینه فی قلوبکم پیراهن نعمت ولباسهم فیها حریر
پیراهن اول بازبسته بتوفیق است و پیراهن دوم بازبسته بتحقیق و پیراهن سوم بازبسته بتصدیق و پیراهن

چهارم بازبسته بتشویق ترا در دینی بآن سه خلعت امروز مشرف گردانیده وامیدوار باش که فردا در بهشت از خلعت چهارم در نمانی قوله تعالی والفیا سیدها لدی الباب ظاهر آنست که اگر زلیخا رضی الله تعالی عنها عزیز را برادر گاه نشسته ندیدی با یکدیگر خصومت ننمودندی اما چون دیدند خجل گشتند و از برای دفع خجالت خصومت پیش آوردند **نظیران** واقعه از روی تحقیق بشنوای درویش بدانکه روح ونفس در خلوتخانهٔ دنیا با یکدیگر اظهار مراودت کردند ولیکن ابتدا از جانب نفس بود وروح را برهان توفیق رفیق گشت و وبال وضلال وحیلت ومخادعت نفس را بروی ظاهر گردانید روح قصد مفارقت کرده روی بدروازهٔ آخرت آورد ونفس چنگ میل در ذیل عصمت آورد تا او را بجانب خود کشد میسر نشد ناگاه چون چشم بگشادند سر اِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ بر ایشان مکشوف گشت خجل واز سر خجالت به پیش انداختند نفس خصومت آغاز کرد که الهی من خاکی بودم مرا حسی وحرکت نبود هر چه کرده است این روح کرده است روح گفت الهی تو خود میدانی که از حظیره قدس پاک آمده ام هی راودتنی عن نفسی ناگاه شاهد دل در گهوارهٔ سینه زبان شهادت بگشاد که اگر پیراهن عصمتش از قبل قبل که عبارت از میل دنیاست چاک گشته نفس راست میگوید وروح از جمله دروغ گویانست و اگر از دبر قفا که عبارت از عظیمت آخرت ست انحراف پذیرفته روح راست میگوید ونفس از جمله دروغ گویانست فرمان دررسد که از متغصان وَاِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ استخبار کنید معلوم شد از دبر قفا چاک گشته ملامت متوجه نفس آمد وروح را خطاب عتاب آمد که این قصه خود را پنهان دار وبباید که این رمز در سر که ملائکه فاش گردد وای نفس خطاکار تو نیز روزی چند روی برخاک لحد نه تا ترا بمرور ایام پاک گردانیم و سزاوار تقرب ساخته زلیخاوار در روز يَوْمَ يَجْمَعُ اللهُ الرُّسُلُ با یوسف روحت خطبهٔ ازدواج وَاِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ برخوانیم **اشارت** فرمود سیدها عزیز را سید زلیخا خواند نه یوسف علیه السلام را زیرا که یوسف علیه السلام فی الحقیقه مملوک وی نبود ونیز سید بلغت قبطیان زوج را گویند قوله تعالی قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ اَرَادَ بِاَهْلِكَ سُوْٓءًا اِلَّاۤ اَنْ يُّسْجَنَ اَوْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ما اینجا کلمه ما نافیه دهد بمعنی لیس جزاؤه الا ان یسجن واحتمال استفهامیه دارد بمعنی ای شی جزاءه الا ان یسجن چنانکه گوئی من فی الدار الا زید وبدانکه در تعیین نمودن باهلک اشارت است وآن آنست که زلیخا خود را اهل عزیز خواند تا عزیز در امر وی اهتمام مبذول دارد وذیل اهل خویش را از لوث جرائم پاک دارد تا بنایر امانتی بوی عائد گردد **تا گویند** عزیز را بعد از کشف حال ملامت کردند که چرا زلیخا را زجر نکردی تا با غلام در نساز دگفت هر چه باوی بیش برم همانا باز گردد اگر خطائی کرده است اما اهل منست بغیر از اغماض وستر قبایح هیچ روی نیست کذلک چون بندهٔ مومن خود را بندهٔ حضرت حقتعالی داند وبخداوندی حضرت او سبحانه وتعالی اعتراف دارد هر چند خطاکار باشد ستر احوال نه سزاوار بود **تا گویند** که چون عفو الهی جل جلاله پرده بر روی اعمال ناپسندیده عاصیان پوشد فرشتگان گویند الهی این بندهٔ گناهگارست ومستحق عقوبت خطاب آید آری بتن گناهگارست اما بدل دوستدارست نظر بر تن گناهگار بحق نه ام نظر

بر دل دوست وارش دارم ای ملائکه اعزاز و احترام بنده بدرقهٔ اعزاز و احترام سید و مولای اوست من که خداوند
عزیز و پروردگار کریمم اولی آنکه بندهٔ خود را عزیز و مکرم دارم و از خواری و اهانت مصون و محفوظ دارم هر آنکه ارباب
محبت میگویند که دوستی را شرط آنست که عیب از دوست نفی کنی نه عیب بدوست بندی تخصیص بدروغ و تهمت
زلیخا در اول مصلحت که دعوی دوستی میکرد دوستی وی مجازی بود عیب از خود برداشت و بر دوست بتهمت اجرا نمود
اما چون بنهایت کار رسید و دوستی در دل وی درآمد و سر قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا بظهور پیوست عیب برداشته بخود اجرا
کرد که اَلْئٰنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ اَنَا رَاوَدْتُّهٗ عَنْ نَّفْسِهٖ اما با وجود آنکه عشق مجازی بود چند چیز درین سخن رعایت کرد اول
آنکه محبوب را بتعیین نام نبرد بلکه بلفظ عام ادا کرد و گفت مَا جَزَاۗءُ مَنْ اَرَادَ زیرا که ذکر محبوب ببدی مناسب محب
نیست و دیگر آنکه شرم داشت که با وجود نزاهت و عصمت یوسف علیه السلام بصریح گوید که با من قصد ببدی نمود که آن
بهتانی محض بود لاجرم بکنایت و تعریض ادا کرد تا به بهتان صریح اقدام ننموده باشد دوم آنکه گفت اراد و نگفت فعل و درین
کلمه هم صیانت نفس خویش ظاهر کرد و هم رعایت جانب یوسف مرعی نمود زیرا که ارادت میل فعلست و فرق ست میان میل
فعل و نفس فعل که در بسیاری از قبائح افعال بمجرد ارادت آن معاقب نگردند بخلاف مباشرت آن سوم بترسید که نباید بعقوبت
کشتن مبتلا گرداند مثل قتل و جلا را بتخصیص السجن و عذاب الیم نمود اشارت اینجا آنست که حق تعالی با این مشت خاک
محبت دارد و هر چند جفا کارند ایشانرا بقتل قطع از حضرت خود دور نه اندازد و بجلاد ابلیس بدنهاد دست ندهد و بعذاب
از جناب قدس خود مبتلا نمیگرداند بلکه بزندان الدنیا سجن المؤمن میفرستد و بعذاب السجن و فتن و بلیه امتحان میفرماید
تا چون ازین زندان دنیا خلاص یابند بر تخت مملکت مصر جنت بپادشاهی مستقر یابند وَاِذَا رَاَيْتَ ثَمَّ رَاَيْتَ
نَعِيْمًا وَّمُلْكًا كَبِيْرًا چهارم آنکه سجن را بر عذاب مقدم داشت زیرا که سعی نمودن محب بر ایلام محبوب منافی محبتست
اشارت اینجا آنست که اگر دوستانرا بمقتضای وَاِنْ مِّنْكُمْ اِلَّا وَارِدُهَا گذر بزندان دوزخ باشد اما امید
آنست که تعذیب نکند چه مقصود از تادیب دوستان تهذیب ایشانست نه تعذیب ایشان پنجم آنکه گفت اَنْ يُّسْجَنَ
لیکه بزندانش درآرند اگرچه روزی و یا ساعتی باشد در حبس وی تحقیق نمود که اگر مراد حبس طویل بودی این
عبارت تعبیر نمودی بلکه گفتی ان یجعل من المسجونین بعد ازانکه چنانکه فرعون ملعون علیه اللعنه در حق موسی علی نبینا و
علیه السلام لَىِٕنِ اتَّخَذْتَ اِلٰـهًا غَيْرِيْ لَاَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُوْنِيْنَ بعد ازانکه زلیخا بکنایت وضع تهمت بران
خلاصهٔ خاندان رسالت و سلالهٔ دودمان عصمت اجرا نمود حضرت صدیق صلوات الله علیه از ازالهٔ تهمت از ذات مطهر
خویش باین عبارت فرمود هِيَ رَاوَدَتْنِيْ عَنْ نَّفْسِيْ آری یوسف علیه السلام بران نبود که کشف آن حال نموده پرده
از روی کار زلیخا بردارد و چون زلیخا بدروغ تهمت بروی نهاد و گناه بر وی اجرا کرد طهارت ذیل خویش خواست و
آلودگی یوسف علیه السلام ضرورة باین کلام تکلم بایستی نمود و دیگر آنکه چون زلیخا تهمت بر یوسف علیه السلام گفت عزیز و

یوسف ع آورده به توبیخ بادی گفت که ای یوسف روا بود که مکافات آن همه احسان که بجایش برده بودم با
خاندان من این خیانت نمائی اول نقود خزینهٔ خویش همه در کار تو کردم بعد از ان باعزاز و اکرام و توقیر و احترام ترا
برگزیدم و کلید خزینه در جیب تمکین تو نهادم و ترا بر عیال خود امین ساخته رقم فرزندی بر منشور معاملات برکشیدم
مکافات آن نیکوئیها اینست که تو با اهل من بیش بردی یوسف ع دانست که این گمان در حق وی خلل میرساند
و هم در حق عزیز بحسب دین و دنیا خلل بحسب دین آن بود که او را اظهار نبوت می بایست نمود و تصدیق نبوتش موقوف
آن بود که گرد خیانت گرد دامن عصمت وی نگردد و خلل بحسب دنیا آن بود که عزیز بمقتضای حمیت و عزت خویش در صدد
استیصال یوسف علیه السلام در آمده بود و اگر یوسف علیه السلام استعفای خویش نمی نمود تمکن بضرب و قتل منحرف گشتی
لاجرم آنچه بیان واقع بود بسمع عزیز رسانید طهارت ذیل خویش ظاهر گردانید نکته ای درویش فردا که حضرت جل جلال
احدیت جل و علا تعداد اکرام و انعام خویش نموده ترا بقبایح اعمال و فضایح افعال متهم گردانند و ترا آن روز عذری
که موافق واقع بود و دلیل بر صلاح و عفت تو باشد میسر نگردد و ندانیم تا از غرامت افعال ناپسندیدهٔ خویش چگونه بیرون
آئی مگر که هم کرم خداوندی جل و علا افعال ناپسندیدهٔ ترا چنانچه یوسف علیه السلام بزلیخا باز بست بشیطان لعین منسوب
دارد و ترا از عذاب برهاند چون خواهی که از دام نفس شیطان برهی هان تا دل خود بدست غفلت ندهی تا چند خواهی غم
که چه سازم و چه کنم که کار بلطف او در واگذاری و برهی که اَلشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاءِ و قوله تعالی
وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ أَهْلِهَا قومی از علما چون امام حسن بصری و غیر او رحمهم الله تعالی بر آنند که این مردی بزرگ
حکیمی که شهادت وی مشتمل بود بر دلیل عقل بر دانش بر تصدیق قول یوسف علیه السلام فاما جمهور مفسران بر آنند که آن
کودک بود عم زادهٔ زلیخا بقولی چهل روزه بود و بقولی سه ماهه تملیخا نام و در گهواره بود زلیخا او را بفرزندی اختیار کرده بود
جبرئیل علیه السلام بفرمان آمد تا در دهان وی در دمید آن کودک بسخن در آمد و در روایتی آنست که چون یوسف
علیه السلام هی راودتنی عن نفسی فرمود عزیز گفت ای یوسف صدق دعوای تو مگر به بینه ظاهر گردد یوسف گفت درین
خانه هیچکس نبود که گواهی ادا تواند نمود همین کودک شیرخواره بود و بس و اگر ملک تعالی جلشانه خواهد که برائت من ازین
فعل ناپسندیده ظاهر گرداند قادر است که زبان این کودک را بشهادت گویا گرداند فی الحال جبرئیل علیه السلام آمد و در دهان
او دمید و یوسف را بشارت داد و یوسف علیه السلام روی بعزیز آورده گفت ای عزیز ازین کودک سوال کن در بارهٔ من گواهی
دهد عزیز روی بکودک آورد و گفت ای کودک گناه کدام یک ازینهاست کودک گفت مرا بغمازی نفرموده اند که ترا کشف بیرا این
از کدام جانب است نکته ای درویش کودک از اهل زلیخا بود و شهد شاهد من اهلها بگواهی برائت از برای یوسف ع ادا کرد
اهل یوسف آمد کسی که گواهی بوحدانیت حقتعالی داده باشد هر چند اهل معصیت بوده باشد اگر از جملهٔ اهل الله گردد عجیب و
غریب نباشد از ابن عباس رض روایت است که چهار کودک در هنگام صغر در گهواره تکلم نمودند در روایتی پنج نفر یکی عیسی ابن مریم بود علیهما

السلام که بر طهارت ذیل مادر خود گواهی داد و آن مشهورست و دیگر پسر ماشطهٔ دختر فرعون بود علیه اللعنت **نقل ست**
که دختر فرعون را دایه بود با وجود ظلمت ظلم فرعون بنور ایمان مشرف گشته بود و در تاریکی شب دیجور و جهالت روشنائی
روز معرفت دیده بود روزی بمناجات در موقف طاعات مشغول بود از سر آن سر بجناب ملک قدیر جل جلاله پناه
میبرد دختر فرعون بر حال وی اطلاع یافت گفت این حاجت از که میخواهی گفت از آنکس که بدولت دستگاه
پادشاهی از وی یافته بلکه حاجت وجود از کارگاه احسان وجود وی بدست آورده و از مقام آرام سمک تا سماک و
از مقعر خاک تا محدب افلاک آفریده و بندهٔ اوست و دختر فرعون ازین سخن متعجب گشته آنچه از وی شنیده بود معروض
پدر گردانید فرعون ماشطه را بخواند و گفت تحقیق این امر باید نمود بی استکشاف از کذب سیاست راندن موجب ندامت
و ملامت باشد ماشطه را از دیگر بیخ اندر بی واسطه گفت این سخن که دوش بهفته گفته بودی شنیدم آنرا اعادت نمائی آن زن
بی وحشت بحضور فرعون آن سخن را مکرر ساخت هرچند او را از آن اعتقاد صحیح بتهدیدات قوی قبیح خواست باز دارد
نتوانست نمود تا دست و پای او را بمسامیر آهنین در زمین استوار گردانیدند و طشت آتش بر سینهٔ او نهادند
آن زن پردل مردانه صفت آن استخفاف را تحمل کرده بالوهیت فرعون بهیچ وجه اعتراف ننموده و آن عقوبت
را اختیار کرده و از دین حق بباطل انصراف نجست فرعون فرمود تا تنوره چون کورهٔ آهنگران بر افروختند و دود آن
چون آه آتش افشان عاشقان بر گنبد آسمان متصاعد می شد و زبانه هر دهان تنین فلک چون ثعبان
آتشین پیچان مینمود علم زرین زبانه را از دود سیاه برجسم بسته بود جامهٔ کبود و در آتش افشان شراره علم ساخته قطعه
از فرق زبانهای آتش ❊ چون تیغ شده هوا منقش ❊ بر کنگرهای چرخ دوار فرنه ❊ برروی هوا شرار صف صف ❊
طفل نوزاده داشت سه ماهه آن بیگناه را در برابر جهه آن نیک زن بلاکش درین آتش سرکش انداختند آن
طفل نورسیده میسوخت و مادر بلا کشیده را طریق ادب خدمت آموخت و میگفت اصبری یا اماه فقد وصلت
الی الله و نلت رضاه و لیس بینک و بین الجنة الا خطوة او خطوتین یعنی ای مادر از تو تا مقام نجات یافت و درجات
یک دو گام بیش نمانده صبر پیش آر و برین دین که هستی ثابت باش مادر از آن سخن بخندید فرعون آن بدید و گفت
ترا جای گریستن ست چه جای خندیدن گفت بیت خوبرویان چو پرده برگیرند ❊ عاشقان پیش شان
چنین میرند ❊ سوم از کودکان سخن گوی جریج راهب بود ❊ آورده اند که جریج مرد زاهدی بود در فترت میان زمان
مصطفی صلی الله تعالی علیه وسلم و زمان عیسی علیه السلام و بر دین مسیح و ملت ابراهیم علیه السلام پرستش مینمود و از
عقیدت امت مسیح علیه السلام اهل بیت خود را البشارت میداد و از قول باطل ثالث ثلاثة گفتن بطریق وعظ نصاری
را احتراز میفرمود آنها که در ارادت وی صادق بودند بقول وی واثق بودند و لیکن فاجران در مقام انکار تکذیب وی
مینمودند و شجرهٔ عداوت او را که در زمین دل ایشان رسته بود به آب تیغ حسد می پروردند و بهانه می طلبیدند تا

دراعه طهارت او راکه در چشمهٔ آفتاب فتوت شسته بود بنجاست تهمتی بیالایند فاحشه را فرزندی از حرامزاده بود بکمال
بفریفتند تا آن زن نابکار در حال بسرای والی رفت و گفت فلان زاهدی با من مباشرت نموده و این فرزند که در
کنار دارم ازوست بفرمای تا از عهدهٔ فرزند خود بیرون آید و مرا باکه بی نوائی مؤنت تیمار فرزند بفرماید این سخن
نزد علما و عظماء آن ولایت بغایت دور نمود که چهل سال زاهد را بر سر سجاده دیده بودند و بر جادهٔ استقامت مشاهده کرده
والی شهر ضرورتًا با حضار راهب اشاره فرمود جریح حاضر شده اکابر و اصاغر ولایت را مجتمع دید متعجب شده مضطرب
گشته قصه حال با وی تقریر کردند هر چند انکار نمود مفید نیامد زاهد بعد از تامل سر بسجده برد و عرض حال خود بحضرت مقدس
جل جلاله باز نمود و گفت خداوندا کیفیت طهارت من و تهمت این جماعه بحضرت تو معلوم ست با پاکی خود غیر از تو گواهی
ندارم و در وقت سجده در سر دلم ندا در دادند که همین کودک را بگواهی قبول کن که ما او را زبان دهیم تا بر طهارت تو گواهی دهد
زاهد سر از سجده برداشت روی بآن کودک یکماهه آورد و گفت ای کودک به نبوت مسیح و طهارت مریم صدق بگوی
که پدر تو کیست بیچاره طفل شیرخواره بفرمان سبحان جل جلاله زبان برکشاد و گفت فلان راعی که در شهر ا
این دیار و مراعی این ناحیت بستور نصرانیان قطوربان و چهارپای سلکانیان میچراند والی شخصی را بطلب
راعی فرستاد و چون حاضر آمد از وی کیفیت واقعه پرسید گفت آری این زن چند نوبت بخلوت با من نشسته و موجبات
حمل درمیان آمده تواند بود که این فرزند منسوب بمن باشد والی آن سفیه را که بحضرت او متوبه کرده بودند و سعی باطل نموده
با فترا تهمت زنا بران زاهد نهاده باد ب حاکمانه معذب گردانید و زاهد را با عذر بسیار باز گردانید و گویند بعد ازین
واقعه برای وی صومعه تمام از نقره خام ساختند و نوائی اعتقاد ارادت آن صاحب دولت فراز قصر امکان برافراختند
چهارم آورده اند که در زمان حضرت رسالت صلی الله تعالی علیه وسلم زنی بود مشرکه و در صدد ابذا و اهانت خاندان
رسالت مرتکب امور مهلکه هر گاه که بحضرت رسالت صلی الله تعالی علیه وسلم ملاقات کردی بسخنان درشت خاطر شریف
آنحضرت صلی الله تعالی علیه وسلم بیازردی روزی کودک دو ماهه بردوش در راهی میرفت با آنحضرت علیه السلام ملاقات
کرد و بر طریقهٔ ماضی بسفاهت اشتغال نمود در اثنای آن کودک دو ماهه بزبان فصیح بر حضرت رسالت علیه الصلوة والسلام
تحیت اجرا گفت السلام علیک یا رسول الله و یا محمد بن عبد الله مادر در مقام انکار ازین حال تعجب تمام نمود حضرت رسالت
صلی الله تعالی و علیه السلام ازان کودک سوال کرد که ای کودک تو از کجا دانستی که من رسول خدایم و محمد بن عبد الله ام کودک
گفت علمنیه رب العالمین جل وعلا والروح الامین مرا خدای تعالی تعلیم فرمود و روح الامین آگاه گردانید جبرئیل علیه
السلام حاضر بود و بر بالا سر آنحضرة استاده گفت یا رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم ازین کودک سوال کن که روح
الامین کیست گفت جبرئیل است رسول رب العالمین جل جلاله دولت و بر بالا سر تو استاده است و در من نگاه میکند
حضرت رسالت صلی الله تعالی و علیه السلام از وی سوال فرمود ما اسمک یا غلام ای کودک ترا چه نام ست گفت نامم

من عبد العزی و عزی نام بت ست و من بوی کافرم تو مرا نام نه یا رسول الله حضرت رسول فرمود علیه السلام انت
عبد الله کودک گفت یا رسول الله دعا فرمائی تا خدا تعالی مرا از خادمان تو گرداند در بهشت جبرئیل گفت یا رسول الله
صلی الله تعالی علیه وسلم دعا کن حضرت رسول علیه السلام دعا فرمود کودک گفت سعد من آمن بک وشقی من کفر بک نیکبخت
شد هر که بتو ایمان آورد و بدبخت شد هر که بتو کافر گشت آنگاه نعره زد و جان بحق تسلیم کرد مادرش چون حال بدین منوال
مشاهده کرد گفت یا رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم مدتی از روی جهالت بطریق ضلالت تکذیب تو میکردم و سخنان
ناشایسته در بارهٔ تو می‌گفتم اکنون از همه پشیمان شدم أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَأَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللّٰهِ
لا سفا علی ما فاتنی منک حضرت رسالت صلی الله تعالی علیه وسلم فرمود که ای عورت بالبشارت باش که سوگند بآن خدا
که الهام داده بحضرت خود در راه نمود که گوید می بینم ملائکه می آیند و کفن و حنوط از بهشت می آرند و اوی میگوید که آن ضعیفه
هنوز بخانه نرسیده بود که بجوار قرب حق بپیوست و حضرت رسالت صلی الله تعالی علیه وسلم بر مادر و فرزند هر دو نماز گذارد و هر دو
را بدعا و استغفار سرفراز گردانید نجم آن کودک که در طفولیت بفرمان حضرت ربوبیت تکلم نمود شاهد حضرت یوسف علیه
السلام بود چنانکه مرقوم رقم کلک بیان شد نقل ست که چون یوسف علیه السلام پادشاه شد و بر مسند مصر بسلطنت
مسند گشت و لوای سلطنت بذروهای ملک و ملکوت برافراشتند و در امور مملکت داری و طریق مهم گذاری وزیری می
بایست که بکفایت مهمات مردم قیام تواند و ابواب نصفت و عدل بر وجود ارباب تظلم تواند گشود جبرئیل علیه السلام از
نزد حقتعالی پیغام آورد که مالک تعالی میفرماید که از برای خود وزیری تعیین نمائی تا در امور مملکت داری ترا مددگاری نماید
گفت ای جبرئیل من نیز درین اندیشه می بودم ولیکن کسیکه استحقاق این امر خطیر تواند داشت نمیدانم جبرئیل گفت علیه السلام
فردا علی الصباح که چون خروس زرین جناح صبح بال نور بیفشاند و حبوب نجوم را بمنقار سفار از طبق نقره گین آسمان
برچیند از کریاس سلطنت شعاری قدمی بیرون نه هر که اول منظور نظر کیمیای مثال تو گردد بر مسند وزارتش مستفید
گردان یوسف علیه السلام بمقتضای فرمان در صباح میمون نجاح از جناب دولت سرای خویش بیرون خرامید
اول کسیکه بنظر شریف درآمد جوانی بود بغایت ضعیف با رخسار زرد و بدن نحیف پشت وارهٔ هیزم بر پشت و در لباس
درشت یوسف علیه السلام با خود گفت که شخص ضعیف البدن نحیف الجثه را قوت تحمل بار وزارت نتواند
بود و تعهد این امر خطیر نتواند نمود خواست که از وی درگذرد جبرئیل علیه السلام در رسید و گفت ای یوسف ازین مکان درمگذر و
همین را لازم گیر یوسف علی نبینا و علیه السلام گفت ای اخی جبرئیل این جوان بغایت حقیرست و بدن ضعیف و جسم
نحیف با مر وزارت چگونه قیام تواند نمود جبرئیل علیه السلام گفت ای یوسف اگرچه این جوان ضعیف الحال نحیف
الجسم ست ولیکن صاحب الگواهی ست مراد الله اندست مدها تا که این جوان را نمی شناسی گفت نی جبرئیل گفت که این
همان کودک ست که در گهوارهٔ عصمت و طهارت ذیل تو گواهی داده است پس کسیکه در طفولیت بپاکی تو گواهی داده

باشد امروز منصب وزارت مے باید که مفوض باو باشد نکته ای درویش کسیکه در ایام طفولیت یکنوبت بپاکی
مخلوقی گواهی داده است آن گواهی را ضایع نمیگذارند و او را بر مسند وزارت می نشانند چه گمان میبری بحال
مومن که از مهد تا بلحد صد هزار بار بپاکی و تنزیه حقسبحانه و تعالی گواهی داده باشد اگر او را پادشاه ممالک جنت گردانند
از کرم غایتش عجیب و غریب نباشد **حکایت** یکی از جمله صالحان می گوید که بهندوستان رسیدم مردی را دیدم
بر اسپی نشانده و جامهای فاخره پوشانیده خیل و انبوه در حوالی گرد وی آمده پرسیدم که این ملک شهر است گفتند
نی گفتم کیست گفتند ملک ولایت را تهمت کرده بودند که وی بت را دشنام داده از تهمت مردم خواستند تا او را
بجهت آن بی ادبی بقتل رسانند و پادشاه دیگر بجا او بر تخت بنشانند این شخص آمد و گواهی داد که این ملک را
من دیدم که بتعظیم احترام تمام پیش آن بت سجود میکرد و در حق وے آنچه مردم میگویند تهمت است و وی در تعظیم و توقیر
بت تقصیر ننموده است آنچه غیر این میگویند در حق ملکت گواهی این مرد را در بارهٔ ملک قبول کرده ملک در
پاداش آن گواهی این مرد را اعزاز و اکرام نموده نیمهٔ ملکت خود مسلم بوی داشته و او را بر سریر پادشاهی با خود
مشارکت داده بجهت آن یک گواهی که در حق وی این کرده درویش میگوید که چون آن امر مشاهده کردم وقت
من خوش شد نعره زدم و گفتم کافری که بکفر گواهی میدهد مکافات وی آن بود که در مملکت خودش شریک گرداند و
نصفی از مملکت خویش بوی ارزانی دارد بندهٔ مومن که هشتاد سال بیگانگی و توحید حضرت پادشاه جل و علا گواهی
بایمان و معرفت داده باشد اگر بهشت بوی مسلم داشته و او را بمشاهدهٔ جمال خود مشرف گرداند از کمال کرم آنحضرت عجیب و
غریب نباشد ای درویش در مملکت خداوندی جل و علا بنده بسیار اند از مومنان و کافران اما در وقت دیدار همه از دور
بر قدم انتظار ایستاده و مومنان بمشاهدهٔ جمال حضرت پروردگار مستسعد گشته حکمت درین آنست والله تعالی
اعلم بعد مرگ از هر نفرے می پرسند که من ربک و ما دینک و من نبیک مومنان باشند که در وحشت خانهٔ لحد بوحدانیت
ملک احد جل جلاله گواهی دهند هر که در تلاطم امواج محن و فتن هیجان بوحدانیت ما گواهی دهد در گلشن سرای
جنت مشاهدهٔ جمال ما را نیز شاید **بیت** ای آنکه بار محنت ما می کشیدهٔ ✢ امروز نزد حضرت ما برگزیدهٔ ✢ شبها ز تار در غم
ما سوختی چو شمع ✢ تا عاقبت بنور وصالم رسیدهٔ ✢ از بسکه در وصال رخم میگریستی ✢ آخر بکام خویش جمالم ندیدهٔ ✢ قوله
تعالی فلما رای قمیصه قد من دبر چون کودک پیراهن یوسف را علیه السلام میان مجرم و غیر مجرم حکم ساخت عزیز در
پیراهن نظر کرد از جانب قفا خستگی یافته دید گفت انه من کیدکن دست از ملامت یوسف علیه السلام باز داشت و روے
ملامت بسوی زلیخا آورده گفت این ناشی از کید شماست ان کیدکن عظیم بسط کلام حقسبحانه و تعالی دوازده چیز را عظیم
خواند اول ذات حضرت خود را سبحانه و تعالی عظیم خواند وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ دوم عرش را عظیم خواند رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ
سوم خلق حضرت رسالت را صلی الله علیه وسلم عظیم خواند وَإِنَّكَ لَعَلىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ چهارم فدیهٔ حضرت اسمعیل

را عظیم خواند وَفَدَیْنٰهُ بِذِبْحٍ عَظِیْمٍ نهم روز قیامت را عظیم خواند اَنَّهُمْ مَّبْعُوْثُوْنَ لِیَوْمٍ عَظِیْمٍ ششم
زلزلهٔ آن روز را عظیم خواند اِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَیْءٌ عَظِیْمٌ هفتم نجات بنده ما از نار جحیم و وصول بدار نعیم
عظیم خواند ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِیْمُ هشتم شرک را عظیم خواند اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِیْمٌ نهم بهتان که در
حق نبی آدم بری عظیم خواند سُبْحٰنَكَ هٰذَا بُهْتَانٌ عَظِیْمٌ دهم سحر سحرهٔ فرعون را عظیم خواند وَجَآءُوْ بِسِحْرٍ
عَظِیْمٍ یازدهم عرش بلقیس را عظیم خواند وَلَهَا عَرْشٌ عَظِیْمٌ دوازدهم کید زنان را عظیم خواند اِنَّ کَیْدَکُنَّ
عَظِیْمٌ اول حضرت او سبحانه وتعالی عظیم ست زیرا که وی مبدعی ست که بقلم قدرت بر لوح فطرت نقوش نفوس
جمله موجودات را او نگاشته و بر صحیفهٔ ایجاد بخامهٔ ابداع و اختراع صور آفرینش را رقم وجود کشیده بر کتف عرش
جلباب جبروت و جلال اوست بر گردن کرسی غاشیهٔ کبریائی و کمال اوست قلم مستوفی دیوان تقدیر اوست لوح
المحفوظ خزائن اسرار قدرت و تدبیر اوست آسمان آئینه دار انوار عزت و جبروت اوست زمین پرده دار اسرار
ملک و ملکوت اوست بر جبین مبین جنة المأوی رقم روح و ریحان اوست در حریم جحیم صمیم تعبیه هوان هجران اوست
بر آستین تحسین ملائکهٔ ملکوت طراز عز از عبودیت اوست بر آستان ایوان عزت و جبروت نثار آثار ربوبیت اوست
بر اوج فلک موج عجائب قدرت اوست و در فوج ملک گفت و گوی اسرار حکمت اوست نیرین نوربر اوست
ساکنین محلی و معلی به تعبیه سر اوست نحوست زحل و مریخ نتیجه از آثار عدل اوست سعادت زهره و مشتری از دریچهٔ انوار
فضل اوست شب و روز منتظر عطا نور و ظلمت اوست خزینهٔ کاف و نون کن فیکون گنجینهٔ اسرار قدرت و الوهیت
اوست بر جبین جباران داغ عظمت و احتشام اوست رقاب جبابره و اعناق اکاسره حلقهٔ دام انتقام اوست
للشیخ جامی رحمة الله تعالی علیه ؎ یکی او را بدان بمثل مانند * که خوانندش خداوندان خداوند * فلک برپای دارد
انجم افروز * خرد را بی میانجی حکمت آموز * جواهر بخش فکرتهای باریک * بروز آرندهٔ شبهای تاریک * نگه دارندهٔ
بالا و پستی * گواه بر هستی او جمله هستی * کواکب را بالقدرت کارفرما * طبایع را بالصنعت گوهر آرا * بجست و جوی او بر
بام افلاک * دویده وهم را نعلین ادراک * ز هر چشمی که جوئی روشنائی * بوحدانیتش یابی گواهی * خرد بخشید تا او را
شناسیم بصارت داد تا او را هراسیم * فگنده از هیبت در حرب افلاک * ز قوم هندوی بر تختهٔ خاک * زهی قدرت که در
غیرت فزودن * چنین ترتیبها داند نمودن * خداوندیش با کس مشترک نیست * همه حال فرمانش شک نیست * ز
زهره زهره جالان راهش * که تخلیط کند در بارگاهش * دوم عرش خداوندی عظیم ست از عظمت عرش الهی جل و علا
نیز شمهٔ بشنو قتاده مفسر رحمة الله تعالی علیه از انس بن مالک رضی الله تعالی عنه روایت میکند که وی گفت از
حضرت رسالت صلی الله تعالی علیه وسلم از عظمت عرش پرسیدم آنحضرت فرمود که من از جبرئیل همین سوال کردم
وی گفت که من از میکائیل پرسیدم وی گفت که من از اسرافیل پرسیدم وی گفت که من در لوح محفوظ سوال کردم لوح

گفت من از علم خداوندی معلوم کردم که حق تعالی فرمود عرش را سیصد و شصت قائمه است هر قائمه شصت هزار برابر آسمانهای و زمینها و در زیر هر قائمه شصت هزار شهر است و در هر شهری شصت هزار صحرا است در هر صحرائی شصت هزار عالم است هر عالمی شصت هزار برابر همه آدمیان و پریان که هیچ یک از ساکنان هر عالمی نمیدانند که حقتعالی آدمی آفریده یا نی و در ساق عرش الهی جل و علا صد هزار قندیل آویخته است که هفت آسمان و زمین را با هشت بهشت و هفت دوزخ اگر در یک قندیل از آن قنادیل در آرند در آن قندیل بگنجد و همه این قنادیل بخلایق مملو است و هیچکس بر آنها اطلاع ندارد جز الله تعالی سوم خلق حضرت رسالت صلی الله تعالی علیه وسلم عظیم است امیر المؤمنین علی کرم الله تعالی وجهه روایت میکند که فرمود در روز احد که مسلمانان را نوع فتوری پدید آمد و دندان مبارک خواجه علیه السلام شکسته شد ردای مبارک خود را پیش دهان نهاده و قطرات خون را بآن ردای از تقاطر بر زمین باز داشت گفتم ای سید ردائی خون آلوده میگردد اگر بمانی تا خون بر زمین چکد فرمود یا علی این ردا بآب شسته شود و اگر یک قطره از این خون بر زمین چکید تا قیامت از زمین گیاه نروید ردای من بخون بیالائید بهتر از آنکه خلق خدای را قحط و عسرت پیش آید و آورده اند که در آن ساعت ملک تعالی تا خلق عظیم محمدی را علیه السلام بر مقربان ملاء اعلی جلوه دهد فرشتگان بخدمت آنحضرت فرستاد و درجه ایشان چهار فرشته را فرمان داد تا امداد و اعانت آنحضرت نمایند هرچه فرماید بدان قیام کنند یکی فرشته باد بود نزد آنحضرت صلی الله تعالی علیه السلام آمد گفت سیدا چه میفرمائی من فرشته ام موکل باد اگر خواهی همه مشرکان را چون قوم عادیان بباد استغنا خانهای ایشان بنیاد اندازم و همگنان را چون عادیان بباد استغنا بر هم دیگری آمد که موکل آبم فرمای اگر خواهی طوفان بر آورم همه دشمنان را چون قوم نوح علیه السلام هلاک گردانم دیگری آمد گفت یا سید من موکل آتشم اگر فرمائی ببرق آتش غضب همه را بسوزم و یکی ایشان را بسلامت نگذارم فرشته دیگری گفت سیدا من موکل زمینم اگر اجازت دهی همه دشمنان ترا که ایشان براه رحمت می آیند در زمین قارون فرو برم خواجه علیه السلام فرمود من از اینها هیچ کدام نخواهم که من دعا کنم شما آمین بگوئید آنگاه دست مبارک را برداشت و چنین دعا فرمود اَللّٰهُمَّ اهْدِ قَوْمِیْ فَاِنَّهُمْ لَا یَعْلَمُوْنَ در ساعت از حضرت عزت جل جلاله خطاب آمد که ای محمد صلی الله تعالی علیه وسلم ایشان با تو چنان میکنند و تو ایشان را دعا میکنی گفت خداوندا مرا از رحمت عالمیان خواندی هر کرا منصب رحمت کرامت فرموده باشی او با دوستان خشونت و با دشمنان خصومت ورزد فی الحال جبرئیل امین از نزد حضرت رب العالمین جل جلاله این آیه آورد وَاِنَّكَ لَعَلٰی خُلُقٍ عَظِیْمٍ آنگاه گفت ملک تعالی میفرماید اگر ترا رحمت خواندیم وَمَآ اَرْسَلْنٰكَ اِلَّا رَحْمَةً لِّلْعٰلَمِیْنَ خود را رحمان و رحیم خواندیم وَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِیْمُ خلق تو تقاضای آن میکند که با این همه جفا و ایذا که از دشمنان خصومت نکنی من از لطف عمیم و کرم جسیم خود کی پسندم که زلتی که از دوستان در وجود آمده باشد با آنکه از آن هیچ مضرت بآشیانه کبریای من لاحق نگشته خصومت کنم بعذاب و عقوبت

شان مبتلا گردانم چهارم ذبح اسماعیل را علیه السلام عظیم خوانده ودر بعضے تفسیر آورده قربان هابیل بود علیه السلام
سه هزار و ششصد و هفتاد سال در مرغزار جنت چریده بود و بحد کمال رسیده در کتاب منهاج الطالبین
نقل از امام جعفر صادق سے کند رضی الله تعالے عنه چون حق تعالی ابراهیم را علیه السلام از ذبح اسماعیل
علیه السلام باز داشت ابراهیم علیه السلام متامل شد که آیا حکمت درمنع چه بود شاید تقصیری در اطاعت
فرمان پدید آمده باشد حق تعالی وحی فرستاد که من اسماعیل را بجهت آن قربان کردن صیانت نمودم که حامل
نور نبوت خاتم الانبیاء ست علیه السلام ودران حجاب نداشت و مراتب و درجات و منازل محمد علیه السلام
وآل او رضی الله تعالے عنهم اجمعین برابراهیم علیه السلام عرض نمود گفت اینها همه فرزندان اسماعیل اند
درمیان آنها ابراهیم علیه السلام حسین علی را رضی الله تعالی عنهما بدید درجات و شهادات او مشاهده کرد
گفت بار خدایا درمیان آل محمد علیه الصلوٰة والسلام این مراتب و درجات کراست فرمود بجهت آن فرمان آمد
که یکی از فرزندان اسمعیل حسین ست که دختر زاده رسول آخرالزمان است ابراهیم خلیل گفت علیه السلام یارب
من حسین را دوست میدارم بفدیه اسماعیل کردم پس بقول صادق رضی الله تعالی عنه ذبح عظیم حسین ابن علی
باشد رضی الله تعالی عنهما و فدیه اسماعیل علیه السلام اوست نه آن کس چه آن خود سنی ست که اساس نهاده
اند وگوسفندی را آن محل نباشد خدا یتعالی در کلام مجید خویش آنرا ذبح عظیم خواند باقی والله تعالی اعلم براده
پنجم روز قیامت را عظیم خواند وعظمت روز قیامت وهیبت وصلابت آن نه ازان قبیل ست که بدفاتر
منتهی گردد ودر کلام مجید از صعوبت قیامت درمواضع کثیر خبر داد و از جمله شمه دربین سورت تکویر بیان فرمود مضمون
آنکه روز قیامت روزی باشد که آن سوختگان آئینه ماه وآفتاب چون تابه تاریک سیاه گرد وَاِذَا الشَّمْسُ
كُوِّرَتْ نائرہ آتش محنت افروختگان برق ولمعات نجوم وکواکب تباه گردانند وَاِذَا النُّجُوْمُ انْكَدَرَتْ غریو و
غوغاے گروه گناهگاران کوههای باشکوه را از جاے برآرد وَاِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ اندوه عامیان
مهر وشفقت اقارب وعشائر را بتمام معطل گذارد وَاِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ سپه سالاران وَالْمَلَكُ عَلٰٓى
اَرْجَآئِهَا بتازیانه يَوْمَ يُدَعُّوْنَ اِلٰى نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا زبان بندان عوام كالانعام يَوْمَ لَا يَنْطِقُوْنَ
وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُوْنَ را بجرا گاه عرصات رانند که وَاِذَا الْوُحُوْشُ حُشِرَتْ برفرمان برداران
وَمَا جَعَلْنَا اَصْحٰبَ النَّارِ اِلَّا مَلٰٓئِكَةً برحوالی پروانگان دیوانگان يَوْمَ يَكُوْنُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ
الْمَبْثُوْثِ دریار آتش نَارُ اللّٰهِ الْمُوْقَدَةُ الَّتِیْ بگسترانند وَاِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ خطیبان يَوْمَئِذٍ
تُعْرَضُوْنَ لَا تَخْفٰى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ خطبه يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا درتجدید عقد ازدواج
ارواح واشباح برخوانند وَاِذَا النُّفُوْسُ زُوِّجَتْ قیدگیران عَلَيْكُمْ لَحٰفِظِيْنَ در دیوان

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُوْنَ داد مظلومان نامراد بر روس اشهاد بر سبیل استشهاد
از اهل عناد بستانند وَاِذَا الْمَوْءُدَةُ سُئِلَتْ بِاَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ مستوفیان وفاتر اِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ
مِثْقَالَ ذَرَّةٍ در وقت محاسبه اِقْرَأْ كِتَابَكَ بنسخه جمع وخرج عاملات ولایت حیات را از مومنا
لِهٰذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيْرَةً وَّلَا كَبِيْرَةً فرو خوانند وَاِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ منشیان يَوْمَ
نَطْوِي السَّمَآءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ حلهٔ نگارین آسمان را از عنوان نشان اَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوْا فِيْ خَلْقِ
السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ درهم نوردند که وَاِذَا السَّمَآءُ كُشِطَتْ جاوشان عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ در معرکهٔ
روز محشر از برای تهدید سَاُصْلِيْهِ سَقَرَ در زندان هفت در جحیم را بگشایند که وَاِذَا الْجَحِيْمُ سُعِّرَتْ
خازنان وَحُوْرٌ عِيْنٌ كَاَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُوْنِ بفرمان سلطان بیچون جل جلاله از برای عاشقان
محزون در خلوتخانهٔ دار الجلال را از برای مشاهدهٔ جمال حضرت ذو الجلال عز وجل بندند که وَاِذَا الْجَنَّةُ
اُزْلِفَتْ آن روز فیروز منافق سوز موافق افروز بموجب فَمَنْ يَّعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَّرَهٗ وَمَنْ
يَّعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَّرَهٗ هرچه کرده همه را حاضر یابند که عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا اَحْضَرَتْ **ابیات**

همه زیر دستیم و فرمان پذیر ✤ توئی یاوری ده توئی دستگیر ✤ پرستنده کز ره بندگی ✤ کند چون توئی را پرستندگی ✤
درین عالم آباد گردد بگنج ✤ دران عالم آزاد گردد ز رنج ✤ بد و نیک را از تو آید کلید ✤ ز تو نیک و از من بد
آید پدید ✤ ششم زلزلهٔ قیامت را عظیم خوانند و آن چنان باشد که صبح قیامت بدمد و سفید مهره يَوْمَ يُنْفَخُ
فِي الصُّوْرِ بزنند مفاصل مواصل این کرهٔ خاک را هیبت آن روز هولناک بر مثال اوراق اشجار درخت
روزگار بند از بند فرو ریزد اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ زِلْزَالَهَا خزائن دفائن حکم بر مثال جان در بدن عالم محزون
و چون خون در تن بنی آدم مکنون بود از ضربت تیغ سلطانی و شکنجه سید تیغ قهرمانی از گنج گنجینه خاک برانگیزد وَ
اَخْرَجَتِ الْاَرْضُ اَثْقَالَهَا و ناله درد انگیز از درون سینهٔ درد آمیز از هیبت آن زلزله دران رستخیز
برخیزد که وَقَالَ الْاِنْسَانُ مَا لَهَا صحیفهٔ نفخه مَا يَنْظُرُوْنَ اِلَّا صَيْحَةً وَّاحِدَةً بگوش سر پوش زمین
رسد اسرار چندین هزار ساله را چون مهرهای زر در تختهٔ عرض فرو ریزد که يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ اَخْبَارَهَا
بِاَنَّ رَبَّكَ اَوْحٰى لَهَا صعوبت ولزره و اضطراب زمین بمرتبه رسد که تمامی خلائق از هیبت آن حال مدهوش
گردند و بعضی مفسران بر آنند که زلزله روز قیامت کنایتی ست از صعوبت مردم دران روز و در تفسیر امام
زاهد رحمة الله علیه بروایت از عمر خطاب رضی الله عنه کرده که حضرت رسالت صلی الله تعالی علیه وسلم فرمود
که این انگاه بود که خلق بجاے خود دهشت خورند و انبیاے کرام هم برای عفو خویش بعرصهٔ قیامت مجتمع
گردند فرمان خداوندے جل وعلا بآدم صفی علیه السلام در رسد که ای آدم از فرزند خود نصیب دوزخ جدا

کن گوید الٰہی که کہن کم از ہر چند کس چند برای دوزخ جدا کنم و چند از برای بہشت باقی گذارم فرمان آید که از ہر ہزار
مرد نہصد و نود و نه از برای دوزخ تعیین نمای و دیگر از برای بہشت باقی گذار و از شمرده ہزار زن نه ہزار و نہصد و
نود و نه از برای دوزخ تعیین کن و یکی از برای بہشت باقی بگذار از زلزله درینحال باشد که ہول قیامت بر دلہای
مستولی گردد و لرزه بر اندامہا افتد زلزله روز قیامت بدین سان باشد شیخ بزرگوار سعدی شیرازی مثنویات
درین باب میفرماید بیت ❊ در آن روز که از ہول پرسند قول ❊ اولوالعزم را تن بلرزد ز ہول ❊ عمر گفت رضی الله تعالی
عنه که چون حضرت مصطفی صلی الله تعالی علیه وسلم این حدیث تقریر فرمود خواب و قرار و آرام از دل ما زائل شد یاران
از بیم این خبر گریان باز گشتند ہیچکس از ما آن شب طعام نخورد و با اہل و عیال خود التفات ننمود تا دیگر روز مصطفی صلی
الله تعالی علیه وسلم ازین واقف گشت بلال را فرمود تا منادی کرد یاران گرد آمدند و مصطفی علیه السلام بر منبر بر آمد و
خطبه فرمود بعد از ان گفت بمن رسید که شما دوش در غم حدیث بوده اید که دی روز از من شنیده اید بدانید که آن
یگانه کسیکه بہشت میرود مومنان باشند و باقی از یاجوج و ماجوج که یکی از ایشان بمیرد تا ہزار فرزند بیاید و ہمه ایشان
کافرانند و در **صحاح مصابیح** این حدیث از ابی سعید خدری رضی الله عنه آورده است و در آخر حدیث میگوید که
حضرت رسول علیه السلام سوگند یاد فرمود که وَالَّذِیْ نَفْسِیْ بِیَدِهٖ اَرْجُوْ اَنْ تَکُوْنُوْا رُبُعَ اَهْلِ الْجَنَّةِ فَکَبَّرْنَا سوگند
بآنکس که جان من بید قدرت اوست که امیدوارم که از چہار قسم بہشتیان یک قسم شما باشید ما تکبیر گفتیم
آنگاه فرمود که امیدوارم که آن سوم بخش شما باشید باز تکبیر گفتیم باز فرمود که امیدوارم که نصف اہل بہشت
باشید باز تکبیر گفتیم بعد از ان فرمود که نیستید شما در میان مردم چون موی سیاہی در پوست گاوی سفید یا موی
سفید در پوست سیاه و در روایت در تفسیر زاہد و شرح تعرف و غیر آن فرمود اہل بہشت صد و بست صف
باشند ہشتاد صف امتان من باشند و چہل صف امتان دیگر یعنی ثلثان اہل بہشت این امت باشند والحمد لله رب
العالمین ہفتم نجات از درکات و وصول بدرجات را عظیم خوانده این وعده مر بندگان مومن را کرامت فرمود
که بحلیه تقوی محلی باشند چنانکه گفت خدای عزوجل اَلَّذِیْنَ اٰمَنُوْا وَکَانُوْا یَتَّقُوْنَ لَهُمُ الْبُشْرٰی فِی
الْحَیٰوةِ الدُّنْیَا وَالْاٰخِرَةِ لَا تَبْدِیْلَ لِکَلِمٰتِ اللّٰهِ ذٰلِکَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِیْمُ و بدانکه صعب
احوال و اشد اہوال بنده ہفت است **اول** مرگ با سکرات **دوم** گور با حسرت **سوم** منکر و نکیر با صلابت
چہارم قیامت با خصومت **پنجم** حساب و سوال با سیاست **ششم** ترازو با ہیبت **ہفتم** صراط با دقت ہر آن بنده
را که حق تعالی توفیق رفیق گردانید تا حضرت او را سبحانه و تعالی بشناخته و از روی یقین و تحقیق در مقام اقرار و
تصدیق لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰهِ که مرکب از ہفت کلمه بر زبان راند الله تعالی ازین ہفت
ورطه او را بسلامت بگذراند و بہفت درجات مشرف گرداند **اول** بدم مرگ بشارت یابد اَلَّا تَخَافُوْا

وَلَا تَحْزَنُوْا دوم در کنج لحد روح وراحت یابد فَرَوْحٌ وَّرَیْحَانٌ سوم در وقت سوال منکر حجت یابد یُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ چهارم در عرصهٔ قیامت ندای سعادت یابد یَا عِبَادِیْ لَا خَوْفٌ عَلَیْکُمُ الْیَوْمَ پنجم در مقام حساب سهولت یابد فَسَوْفَ یُحَاسَبُ حِسَابًا یَّسِیْرًا ششم در وقت وزن حسنات ثقالت یابد فَاَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِیْنُهٗ هفتم از پل صراط مجاورت یابد ثُمَّ نُنَجِّی الَّذِیْنَ اتَّقَوْا چون بندهٔ گوینده این کلمه از آن هفت مهلکه این هفت مرتبه برسد حق سبحانه وتعالے بکمال فضل وکرم خویش بهفت سعادتش مستسعد گرداند اول چون از صراط بسلامت بگذرد جنت یابد فَاَثَابَهُمُ اللّٰهُ بِمَا قَالُوْا جَنّٰتٍ انگاه از انبیا علیهم السلام مرافقت یابد وَحَسُنَ اُولٰٓئِکَ رَفِیْقًا سوم از حوریان جنت موافقت یابد فرمود وَزَوَّجْنٰهُمْ بِحُوْرٍ عِیْنٍ از ولدان وغلمان بهشتی خدمت یابد وَیَطُوْفُ عَلَیْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُوْنَ پنجم از جویهای بهشتی شربت یابد فِیْهَا اَنْهٰرٌ مِّنْ مَّآءٍ غَیْرِ اٰسِنٍ ششم از ملائکه سلام وتحیت یابد سَلٰمٌ عَلَیْکُمْ فَادْخُلُوْهَا خٰلِدِیْنَ هفتم از حضرت جل علا لقا ورویت یابد وُجُوْهٌ یَّوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ اِلٰی رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ذٰلِکَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِیْمُ هشتم شرک را عظیم خواند زیرا که چون مشرک خدای را عزوجل شریک گوید آسمان خواهد که از شگافد وفرود آید زمین خواهد که منشق گردد واو را فرو برد عرش مجید در لرزیدن آید کرسی در جنبیدن آید کوهها خواهند که همه فرو ریزند خطاب حضرت ملک تعالے عزوجل در رسد که ساکن باشید گویند خداوندا چگونه ساکن باشیم که مشرک ترا سزا گوید پادشاه عالم تعالے وتقدس وتعظم موحدی را توفیق رفیق گرداند تا کلمهٔ توحید بر زبان راند وبشهادت لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مبادرت جوید حضرت الله تعالی فرماید ای آسمان وزمین وای عرش وکرسی نظر بدان مشرک می کنید که مرا بزن وفرزند خویش وپیوند تهمت میکنند بدان موحد نگویید که مرا بی مانند وبی همتا میخواند انگاه عرش وکرسی در مناجات آیند گویند خداوندا بیازاریم تا این موحد را که ترا بسزا یاد می کند وبی همتا میخواند بخشایے خطاب آید که تا روی رحمت نکرده ام توفیق گفتن این کلمهٔ شهادت نداده ام نهم بهتان را عظیم خواند زیرا که وزر و وبال وی عظیم خواهد بود در خبر ست که روز قیامت کسیکه بیگناهی را بهتان گفته باشد او را بر پل صراط بدارند وآتش دوزخ از اطراف وجوانب می زبانه زدن گیرد وزبانیه دوزخ بر حوالی وی صف برکشند وتیغ قهر بر سر وے بدارند وآن بهتان که در حق آن بری گفته باشد از وی مطالبه نمایند وچون از عهدهٔ آن بیرون نتواند آمد بآن تیغ قهرش بدو نیم گرد ولقعر سجین اندازند نعوذ بالله تعالی منها دهم سحر سحرهٔ فرعون بیعون را عظیم خواند ایشان هفتاد هزار ساحر بودند بروایت عکرمه رضی الله تعالی عنه وهر کدامے خرواری از ریسمانهاے لسیاب اندوده وعصای مجوف ساخته و

پر سیماب کرده دران روز زینت که موعد اجتماع خلایق بود دران صحرای اسکندریه درمیان میدان
انداختند و گرمی آفتاب دران وادی عمل کرده و شعاع بریق و لمعات جوشنهای پس سپاه فرعون پرتو
بریکدیگر افگنده حرارت در ریسمانهای و عصای اثر کرده هفتاد هزار خروار حبال و عصا یکبار در حرکت
درآمده و بر مثال ماران تمام وادی را فرو گرفتند و بر بالای یکدیگر روی بموسی و هارون علی نبینا و علیه
السلام آوردند و دران روز خلایق بسیار از اطراف و اکناف بلاد مجتمع گشته بودند همه در مقام تعجب
و تحیر بماندند از غایت عظمت سحر آن ساحران تا بحدی که بر خاطر حضرت موسی علیه السلام نیز خوف مستولی
گشت چنانچه حق تعالی فرمود فَاَوْجَسَ فِیْ نَفْسِهٖ خِیْفَةً مُّوْسٰی پس حق تعالی از برای اطمینان
خاطر شریفش وحی فرستاد لَا تَخَفْ اِنَّکَ اَنْتَ الْاَعْلٰی موسی خوف مکن و از سحر این ساحران اندوه
بخاطر خود راه مده و عصای خود را از دست بینداز تا قدرت ما را به بینی و غم مخور که خدای تو یار تست و به
این خطاب مستطاب خاطر مبارکش تسلی یافته بامر والق ما فی یمینك تلقف ما صنعوا الم حضرت
پروردگار جل و علا برده عصای خویش بینداخت اژدهای عظیم شد و چنانچه مرغ دانه کنجد بر چیند چنانکه دران
وادی ازان سحر عظیم اثر باقی نگذاشت نگاه روی بمردم آورد و ثعبان یکبار روی بفرار آوردند و از صعوبت
آن حاصل و هیبت و دهشت آن هیبت پنج هزار آدمی هلاک گشتند و فرعون بر تخت نشسته متحیر که
ناگاه این ثعبان روی بجانب وی آورد و فرعون از جاے خود برجسته ترس بروی چنان غالب شد
که عقل وی مسلوب گشت و از غایت خوف و خشیت اطلاق البطن بروی استیلا یافت چنانکه آن روز
چهار صد نوبت بقضای حاجت احتیاج افتاد و بعد ازان هر روز چهل نوبت بضرورت بر مزابلش طواف
می بایست نمود تا آن روز که به هلاکت پیوست و پیش ازان چنان بود هر چهل روز یک نوبت برفع
حاجت پرداختی که بیشتر وقت با کل موخر اشتغال می نمود و از تناول طعام بسیار احتمال می کرد تا در
دعوے باطل خود راسخ تواند بود و بعد از اظهار معجزه موسی عم عصا دست کرده از زمین برداشت بحالت
اولے بازگشت چراکه وی در نسبت هیچ زیادت و نقصان نبود به فرمان الله تعالی یازدهم تخت بلقیس
را عظیم خواند چراکه وی بنسبت تختهاے دیگر بزرگ بود و در تفاسیر آورده است که وے از نقره بود
و ارتفاع وے بروایتی سی گز و بروایتی هشتاد گز و مکلل بود بزمرد و یاقوت سرخ و زبرجد
سبز و قوایم از یاقوت احمر بود و زمرد اخضر و بر بالاے این تخت هفت خانه ساخته بودند از جواهر مختلف
و بران خانهاے دورها آویخته از جواهر منقوش و این تخت را آصف برخیا به برکت اسم اعظم الله تعالے
بطرفة العین نزد سلیمان علیه السلام حاضر گردانیده و کیفیت آن در محل خود انشاء الله تعالے مبین

گردد و از دو هم کید زنان را عظیم خواند زیرا که زن دام شیطان است النساء حبائل الشیطان و عقل وے
با نقصان است هن ناقصات العقل والدین و با وجود آن مرد بکمال عقل در چنگ مکر وی اسیر و ناتوان اگر کسے
سوال کند که کید شیطان را حق تعالی با وجود کمال اضلال وی ضعیف گفت اِنَّ کَیْدَ الشَّیْطٰنِ کَانَ
ضَعِیْفًا و کید زنان را با وجود ضعف بنیت و نقصان عظیم خواند حکمت درین چیست بود جواب آنست که
شیطان را در جنب کید خود ضعیف خواند اِنَّهُمْ یَکِیْدُوْنَ کَیْدًا وَّاَکِیْدُ کَیْدًا و کید زنان را در جنب
کید مردان عظیم خواند لاجرم مردان با کمال فراست و وفور عقل با کید ایشان بر نیایند جرائم و زلات بشامت
ایشان از مردان بوجود آید **جواب دیگر آنست** که کید زنان را بی مکر و خداع شیطان صورت
نه بندد و کید شیطان شاید که بے مکر زنان باشد پس کید زنان عظیم از آنست که زن او را نه مرد کار است **و**
دیگر آنست که کید از قید شیطان بذکر رحمان جل جلاله بتوان رست و از کید زنان نه بذکر و نه بقرآن
توان جست دیگر آنکه شیطان دشمن هویدا اِنَّهٗ لَکُمْ عَدُوٌّ مُّبِیْنٌ و زن دشمن و دوست نما است
شَاوِرُوْهُنَّ وَخَالِفُوْهُنَّ مبین و چون نقصان دین و خبث باطن مر ایشان را لازم ذاتی است لاجرم
در متابعت هوا و قضاء شهوت بتلقین شیطان لعین در حصول مقصود خود سعی بلیغ می نمایند بروجهی که
مردان جهان از آن عاجز آیند و عاقل آنست که بهیچ حال بر ایشان اعتماد نکند و بدم ایشان در دام
غرور نیفتد که انبیاء و اصفیا و زیرکان و عقلا اغلب سوخته معامله ایشانند **مثنویات** ز کید زن دل
مردان دو نیم است + زنان را کیدهای بس عظیم است + عزیز از اکند کید زنان خوار + بلقیس زن بود
دانا گرفتار + ز مکر زن کسے عاجز مباد + ز زن مکار خود هرگز مباد + قوله تعالی واستغفری لذنبک اگر
کسی سوال کند که ملت عزیز و کیش زلیخا کفر بود استغفار با حوال ایشان چه مناسبت دارد جواب آنست
که در تفسیر تیسیری گوید که اگرچه زلیخا مشرکه بود اما اقرار بخالقیت حق تعالی می داشت و عبادت اصنام
از برای آن بود تا وسیله آن قربت بحق تعالی مر ایشان را میسر گردد و در دین ایشان رسم
استغفار می بوده است که گویند عزیز با وجود آنکه کذب زلیخا بروی اظهار شد و خیانت وے
معلوم گشت بتادیب وی قیام ننموده و او را باستغفار دلالت کرد زیرا که وی را دوست میداشت و بجهت
نیکو بادے معاملت می نمود و چون زلیخا را بواسطه عفت از وی مراد وی حاصل نمی شد ضرورتا خاطر جوئی
زلیخا بر خود لازم می شمرد تا بحدی که متحیر دلی جیبتی و توهم بوسه می شد + تحمل دلکش است اما چندین
نکوخوئی خوش است اما نه چندین + چو مرد از زن بخوش خوئی کشد بار + ز خوش خوئی به بدخوئی کشد کار
مکن بر کار زن چندان صبوری + که افتد رخنه در ستر غیوری + قوله تعالی وَقَالَ نِسْوَةٌ فِی الْمَدِیْنَةِ

گفتند زنان در شہر مصر امراۃ العزیز تراود فتیہا عن نفسہ زن عزیز می خواہد غلام خود را از تن وی یعنی این زلیخا قصد بندہ درم خریدۂ خود کردہ است و وی را بجود مے خواند قد شغفہا حبا و دوستے غلام بشغاف وی رسیدہ و شغاف درون دل رامی گویند انا لنرٰیہا فی ضلٰل مبین بدرستی کہ من آن زن را یعنی زلیخا را در گمراہی ہویدا ہی بینیم فلما سمعت بمکرہن فرستاد باشیان واعتدت لہن متکأ و آمادہ کرد از برای ایشان تکیہ ہاے و اٰتت کل واحدۃ منہن سکینا وہر یکی را کاردی بدست داد وقالت اخرج علیہن و یوسف را علیہ السلام گفت بیرون آی برین زنان یعنی خود را عیان نمای فلما راینہ اکبرنہ پس چون بدیدند آن زنان مر یوسف را علیہ السلام بزرگ شمردند او را یعنی شگفت آمد ایشانرا دیدار او وقطعن ایدیہن و بریدند دستہای خود را وقلن حاش للہ ما ہٰذا بشرا و گفتند معاذ اللہ کہ این آدمی باشد یعنی از جنس آدمیان نیست ان ہٰذا الا ملک کریم نیست این مگر فرشتہ گرامی قالت فذٰلکن الذی لمتننی فیہ زلیخا گفت این آن غلامیست کہ شما ملامت کردید مرا در کار او ولقد راودتہ عن نفسہ فاستعصم و بدرستی کہ من او را خواستم و قصد وے کردم وی سر نیاورد و خویشتن را نگاہداشت از من ولئن لم یفعل ما اٰمرہ و اگر آن نکند کہ او را فرمائیم لیسجنن ہر آئینہ ناچار در زندان کردہ شود ولیکونا من الصٰغرین و ہر آئینہ از جملہ خواران باشد قولہ تعالٰی وقال نسوۃ بدانکہ نساء و نسوۃ بضم نون و کسر آن و نسوان ہمہ جمعیست کہ واحد از لفظ خود ندارد و بعضی گویند کہ اسم مفرد است از برای جمع مراۃ و مونث ست غیر حقیقی لاجرم تا تانیث در فعل وے در نیامدہ است مفسران گفتہ اند و بروایتے اینہا دوازدہ زن بودند از اکابر مملکت و بعضی بر انند کہ چہار بودند امراۃ ساقی و امراۃ خباز و امراۃ صاحب دواب و امراۃ صاحب سجن و مقاتل رحمۃ اللہ تعالی علیہ برین چہار پنج افزودہ است و آن امراۃ حاجب است و ظاہر آنست کہ این واقعہ در اہل مصر شیوع یافتہ بود تا اکثر زنان در خانہای این وقعہ در زبان داشتند و این سخن فاش گفتند کہ امراۃ العزیز تراود فتیہا عن نفسہ و مراد از امراۃ عزیز زلیخاست چنانچہ تقریر یافتہ و مراد از فتی بندہ است زیرا کہ عبد را فتے گویند و کنیزک را فتاۃ قال النبی صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم لا تقولن احدکم عبدی و امتی و لکن لیقل فتای و فتاتی ولا یقل العبد ربی ولکن لیقل سیدی قد شغفہا حبا ای جعلہا حتی دخل حبہ شغاف قلبہا در شغاف اقاویل ست بعضے گویند شغاف دل عبارت ست از غلاف وے و باین تقریر معنے چنان شود کہ محبت در دل وے چنان در آمدہ و تمامی دل را فرو گرفتہ کہ بغلاف رسید و یا باین معنے ست کہ محبت بر دل وے محیط گشتہ است چنانکہ غلاف بر دل محیط است و زجاج مے گوید کہ مراد از شغاف حبۃ القلب ست و سویداء دل و باین تقریر معنی چنان شود کہ محبت یوسف

علیه السلام سویدای دل زلیخا رسیده و اما متصوفه شغاف گویند و یکی از اطوار قلب خوانند چنانکه عنقریب
مبین گردد انشاء الله تعالی انا لنریها فی ضلال مبین یعنی مراد و دوست بودن با غلام خود و مذلت بر خود اختیار
کردن است و غلام را بر خود حاکم و مستولی گردانیدن ضلالتیست ظاهر و جهالتیست باهر انحرافیست
از طریق صواب و انصرافیست بخطا و ارتکاب و گویند که مقصود زنان درین سخن آن بود که سبب این سخن
شاید که توسل نمایند بدیدار یوسف علیه السلام و آن چنان مهم مراد و ده و کیفیت مجادل و شهادت بپاک دامنی
صدیق بتحقیق پذیرفت و بعد از آن زلیخا با یوسف علیه السلام باز خواستها نمود و شکایتها از امور گذشته
پیش برده و یوسف علیه السلام اعتصام بحبل متین حفظ و عنایت خداوندی جل و علا نموده و آتش عشق و محبت
در کانون دل زلیخا دم بدم استیلا می پذیرفت و مدت مدید آفتاب جمال یوسفی را علیه السلام در حجاب
محافظت مستور میداشت و نمیگذاشت که غبار از مشاهدهٔ طلعت روح افزای غم فرسای او مسرور شوند زنان
مصر که مشتاق مطالعهٔ مصحف جمال او بودند بر زلیخا حسد برده و بر یوسف علیه السلام حسرت خورده در مقام
گفت و گوی در آمدند و کلمات ملامت انگیز بنیاد نهادند و بهر سبب و بدر پی آن بیچاره افتادند و می گفتند
ما تو هی نیکو سرانجام ننگ و نامی خود در کار غلامی کرده و مهر و محبت از زر خریدهٔ در صمیم قلب خود جای
داده و از همه عجب تر آنکه غلام با وی در مقام ناز همرازی نمی کند و از غایت تنفر بهیچ وجه دمسازی نمی نماید
اگر این چهره میگشاید وی دیده می بندد و اگر از اشتیاق وی میگوید او بر حال آن میخندد همانا که حسن و جمال
زلیخا پسندیدهٔ وی نیست و غمزه و کرشمهٔ زلیخا مقبول طبع وی نیست ❀ بمقبولی کسی را دسترس نیست +
قبول خاطر اندر دست کس نیست + بسا زیبا رخ و نیکو شمائل + که بر روی طبع مردم نیست مائل + بسا
خورشید وش شیرین کرشمه + که ریزد خون دلها چشمه چشمه + اگر گاهی چنان اتفاق افتد که یوسف علیه السلام
با ما قرین گردد و یا در خلوتی همنشین شود بمرتبه او را صید خود سازیم که بنیاد صبوری و اساس شکیبائی از صمیم
باطنش در اندازیم و این قیل و قال بمرتبه انجامید که آن راز سربمهر در مجالس دوستان هر محافل گشت و هر چند
ازین نوع ملامتها متوجه احوال زلیخا میشد گوییا آن وی بود که در آتش عشقش هیمه مید ناروم بدم شعلات نیران
محبتش استعلاء پذیرفت ❀ لنازد عشق را گنج ملامت + خوشا آن رسوائی کوی ملامت +
غم عشق از ملامت تازه گردد + ز بس غوغا بلند آوازه گردد + ملامت شحنهٔ بازار عشق است + ملامت
صیقل زنگار عشق است + ملامتهاست عشق از هر کرانه + بود کاهل تنان را تازیانه + چه باشد مرکب بیست گران خیز
شود ز آن تازیانه سیر او تیز + حاصل چون گفت و گوی ملامت گران بسمع زلیخا رسید زلیخا بجهت اطفاء
آتش حسد و ملامت ایشان جشنی بیار است و خوان دعوتی نهاد و صدای ضیافت در داد و مخدرات

اکابر و اعیان مملکت را بتخصیص آن پنج نفر که ملامت از دیگران بیشتر میکردند احضار فرموده از برای
هر یکے مسندی از دیبا و حریر مزین گردانید و کرسی بجواهر آراسته معین ساخت طائفه از مغنیان مجلس آرای
رود سرای طرب ساز ارغنون نواز دران مجلس فرمود تا در آهنگ عشاق سرود آغاز کردند آنگاه زلیخا
مر یوسف ؑ را بخلوت طلبیده گفت میخواهم که در یک امر فرمان من بری و حاجت من روا کنی گفت هر چه میفرمائی
فرمان تو بردارم زلیخا گفت طائفۀ این زنان زبان بطعن من کشاده اند و صیت ملامت در جهان داده
میخواهم که بر ایشان ظاهر گردانم که درین دل دادن از طریق عیب و ملامت دورم و درین سوختن در آتش محبت
افروختن معذورم درخواست از تو آن دارم که چون مجلس با تقاضی آن بنیم و ترا بخواهم با طشت و آفتابه
در دست بیرون آئی و نقاب احتجاب از آفتاب جمال خویش بکشائی یوسف ؑ قبول کرد زلیخا بعد از فراغ
طعام و نغمه سرای مطربان شیرین کلام فرمود تا از برای هر یک از ان ملامت گران کزلکی آبدار و
ترنجی خوشگوار بر طبقی نهاده حاضر آوردند چون مهمان نان ترنج بر کف نهاده خواستند بکار دشکافتند زلیخا
ماه تمام را که آفتاب از خجالت جمالش در اضطراب بود بیرون آمدن از حجاب و برداشتن از نقاب
امر فرمود و چون رشک گل سوری بفرموده زلیخا از ان پرده بیرون آمده تاثیر صبح تتق سر بر زد حاصل آن
مثنویات ز خلوتخانه آن گنج نهفته ✤ برون آمد چو گلزار شگفته ✤ زنان مصر کان گلزار دیدند ✤ ز گلزارش
گل دیدار چیدند ✤ بیک دیدار کار از دست شان رفت ✤ زمام اختیار از دست شان رفت ✤ ز زیبا گل
او حیران بماندند ✤ ز حیرت چون تن بیجان بماندند ✤ منکران زلیخا چون نظر بر طلعت یوسف علیه السلام
افگندند بر ان بیچاره ترحم کردند و بخطای خود مقر و معترف گشتند همه یکبار از خود بے شعور شدند و بجاے
ترنج دستهاے بریدند و اصلا از ان خبر نداشتند **بیت** زنان مصر چو دیدند رخ یوسف ✤ که شرح
شرحه کشیدند ساعدے چو نگار ✤ اول زلیخا را از ان حال طعن میکردند کاز حقیقت خبر نداشتند **ع** گرش
ببینے و دست از ترنج بشناسی ✤ روا بود که ملامت کنی زلیخا را ✤ خون از دستها میرفت و جامها بران آلوده
میشد و ایشانرا از ان حال خبر نبود **ع** یکی از تیغ انگشتان قلم کرد ✤ بدل حرف وفای او رقم کرد ✤ قلم با
تیغ بر آن گر ستیزد ✤ ز هر بندش برون شنجرف ریزد ✤ یکی بر ساخت از کف صفحۀ سیم ✤ کشیدش جدول
از سرخی چو تقویم ✤ بهر جدول روانه سیلے از خون ✤ ز حد خود نهاده پای بیرون ✤ **نقل** است که آن
زنان چهل نفر بودند ده نفر از ایشان تمت مباشرت نموده بودند چون نظر شان بر جمال یوسف علیه السلام
افتاد دیوانه وار جامه بر تن میدریدند و آشفته وار پا برهنه کرده در عالم میدویدند ده زن دیگر از ایشان که در
رجولیت یوسف علیه السلام نقصان گفته بودند در وقت دیدار یوسف علیه السلام زهر که حیات بیاد

گشته در زمرهٔ ممات داخل آمدند و ده زن دیگر نه معتقد آن شدند که میان یوسف و زلیخا بغیر از تعلق و تعشق
امرے دیگر بنیت و چیزے که خلاف قاعدهٔ و عفت و صلاح باشد بینهما موجود نی این زنان در وقت
مشاهدهٔ دیدار یوسف علیه السلام حیران گشته دست می بریدند و آن ده دیگر که زبان ملامت درکام ادب
کشیده بودند در کلی هر چه نسبت آن در میان ارباب احتشام مناسب نباشد از یوسف علیه السلام و زلیخا نفی
مینمودند و این عورات مستورات بآن عقیده پاک منظور نظر الٰهی جل و علا گشته هر یک اصل نسل پیغمبرے
شدند و از سلالهٔ هر یک از ایشان پیغامبری بوجود آوردند و آنچه درین واقعه مرقوم رقم کلک بیان آمد مضمون
این آیت با درایت ست فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ یعنی چون زلیخا سخنان مکر آمیز آن زنان ملامت کننده
بشنید و از سخنان آن مکر تعبیر فرمودند زیرا که آن زنان در ضمن آن سخنان مکرے مندرج بود و آنچنان بود
که ایشان را استدعا رو بدار یوسف علیه السلام گریبان جان گرفته بود و مقصود ایشان مشاهدهٔ جمال
یوسف بود علیه السلام و آن سخنان از برای تحصیل این مراد می گفتند چرا که می دانستند که زلیخا از برای
تهمت و تمهید عذر خود در محبت یوسف علیه السلام را بر ایشان عرض خواهد کرد لاجرم آنرا مکر خواند
و تحقیق این معنے بود که عارف جامی قدس سره مبین نموده و از زبان زلیخا تعبیر فرموده ؎ بدیشان
گفت کو کائی نازنینان ✣ بہ بزم نیکمبے بالا نشینان ✣ چرا دیدار زیشان تلخ کامم ✣ بطعن عشق عبرانے
غلامم ✣ اگر دیده زدی بر نور دارید ✣ بدیدارش مرا معذور دارید ✣ همه گفتند کز هر گفت و گوے
بجز دیدے نیست ما را آرزوے ✣ اجازت گر بود آرم برونش ✣ بدین اندیشه گردم رهنمونش ✣ بفرما
آن برون آید خرامان ✣ کشد بر فرق ما از ناز دامان ✣ که ما از جان و دل مشتاق اوایم ✣ ز رخش نادیده
از عشاق اوایم ✣ ترنجی کز تو اکنون بر کف هست ✣ بی صفرائیان داروی صفرا است ✣ بدین
ببر خش نیکو نیامد ✣ نمی برد کسے تا او نیامد ✣ در کشاف می گوید که استاد مکر ایشان در میان نهاده
بود و ایشان را بکتمان آن سر وصیت نموده چون آن سر مکتوم را اظهار کرده معلوم خلائق کردند این
عذر و مکر بود که بہ نسبت زلیخا پیش بردند اَرْسَلَتْ اِلَیْهِنَّ وَاَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَاً یعنی از برای ایشان
کس فرستاده بضیافت شان خواند و از برای ایشان مجلس حبت و طعام بیار است و از برائے
هر یک وساده ترتیب کرد گویند دستور ملوک و رسم ارباب تنعم دران روزگار بر آن میبود که از
برای مهمان وسادها می انداختند و متکائے نهادند تا تکیه زده طعام می خوردند و شراب می آشامیدند و
ازینجاست که حضرت رسول علیه السلام ازین امر نهی فرموده گفت صلی الله تعالے علیه وسلم لَا آكُلُ
مُتَّكِئًا رواه البخاری و از امام کلبی رحمة الله تعالے علیه روایت ست که فرمود آن متکا کرسی

بود از عود خام مطیب بزر و سیم و مکلل بجواہر زواہر مزین وَاٰتَتْ کُلَّ وَاحِدَةٍ مِّنْهُنَّ سِکِّیْنًا و ہر یکے
را از مہمانان کاردے دادہ بود از برای قطع گوشت و یا از بہر بریدن فواکہ و بعض تخصیص بترنج کردہ
و گویند ترنج با عسل نزد ایشان آوردہ بود مید انست کہ استغراق مشاہدۂ جمال یوسفی علیہ السلام
بر ایشان غلبہ نمودہ دستہا خواہند برید و زبان ملامت آن ہنگام در کام سلامت خواب رخشید وَقَالَتِ
اخْرُجْ عَلَیْهِنَّ نقل ست کہ ابتدا ادایہ را بطلب یوسف علیہ السلام فرستاد یوسف بقول وی التفات
ننمود تا خود زلیخا برخاست و بہ نیاز مندی تمام پیش یوسف علیہ السلام در آمد ؎ بپای خود زلیخا سوے
او شد ٭ دران کاشانہ ہم زانوے او شد ٭ بزاری گفت کای نور دو دیدہ ٭ تمنای دل محنت رسیدہ ٭
ز خود کردی نخست امید وارم ٭ بنو میدی فتاد آخر قرارم ٭ فتادم در زبان مردم از تو ٭ شدم رسوا
میان مردم از تو ٭ گرفتم آنکہ در چشم تو خوارم ٭ بہ نزدیک تو بس بے اعتبارم ٭ مدہ زین خواری
بے اعتباری ٭ ز خاتونان مصرم شرمساری ٭ دلم ریشم نمکخوار لب تست ٭ نمک ریزی بر آن
کار لب تست ٭ مدہ زور و وفا داریم شکر را ٭ بجان آور حق نان و نمک را ٭ شد از انفاس آن
افسونگر گرم ٭ دل یوسف بہ بیرون آمدن نرم ٭ فَلَمَّا رَاَیْنَهٗ اَکْبَرْنَهٗ ای اَعْظَمْنَهٗ وَاَجْلَلْنَهٗ یعنی چون
زنان دیدند مر یوسف علیہ السلام را او را بزرگ داشتند و بعضی گویند اکبرن بمعنی حیض ست و این تفسیر از
ابن عباس رضی اللہ تعالی عنہ منقول ست و منہ قول الشاعر ؎ تلفی النساء علی اطہارہن ٭ ولا
تاتی النساء ولا کبرن کبارا ٭ و دو اب ذات حیض آنست کہ چون امری مہیب دیدہ یا خوفے یا فزعے روے
نماید فرزندشان از رحم ساقط گردد و نیز آثار حیض ظاہر شود و منہ قول الشاعر ؎ خف اللہ واستر
الجمال ببرقع ٭ فان لحت حاضت فی الخدور البوائق ٭ و اطلاق اکبار بر حیض باین معنی تواند
بود کہ بواسطہ آن از صغر بیرون مے آید و بکبر در مے آید وَقَطَّعْنَ اَیْدِیَهُنَّ پس بزرگان گفتہ اند
علم بدو بالا دست بریدن پیش آن سکینان بواسطہ آن آمد گفت اخرجت علیہن کہ اگر بجای
علیہن من گفتے آن بلا پدید نیامدے و ہیچ فتنہ نبودے زیرا کہ لام دلالت بر نفع مے کند و
علی دلالت بر ضرر چنانچہ فرمود لَهَا مَا کَسَبَتْ وَعَلَیْهَا مَا اکْتَسَبَتْ وَقُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ اے تنزیہا للہ
تعالے یعنی پاک ست و منزہ آن خداے جل جلالہ کہ از آفریدن ہمچنین جمالے بر کمالی عاجز آید و
تعجب ست از قدرت قادری سبحانہ و تعالے کہ مثل آن مخلوقے از عدم بوجود آرد و یا بمعنی معاذ اللہ
یعنی معاذ اللہ مَا هٰذَا بَشَرًا اِنْ هٰذَآ اِلَّا مَلَکٌ کَرِیْمٌ ای مثل ہذا الجمال لیس معہود فی البشر انما ہو ملک نزل
من السماء کریم علی ربہ سبحانہ و تعالے در تاویل این کلام امام قدس اللہ روحہ در تفسیر کبیر دو وجہ

ایراد فرموده است اول آنکه مقصود از برای این کلام اثبات کمال حسن یوسف ست علی نبینا و علیه السلام وچون حق سبحانه وتعالے در صمیم دلهای مذکور گرداینده که خوبترین خلائق از روی حسن وجمال فرشتگانند چنانکه زشت ترین شیاطین اند لاجرم چون خواتین مصر مبالغت مینمودند در اثبات حسن یوسف علیه السلام تشبیه او بملک کریم کردند وجه دوم آنست که چون ملائکه مطهر اند از بواعث شهوت وجواذب غضب وتوازع وهم وخیال چنانکه طعام ایشان تسبیح ست وشراب ایشان تقدیس بعد از آنکه خاتونان مصر النظر بر یوسف علیه السلام افتاد وهیبت نبوت وسیمای رسالت در حسن آنحضرت مبین دیدند و بهیچ وجه او را ملتفت احوال وناظر حسن وجمال خود ندیدند اذا انقیاد گشته وباوجود ملکیت از صفات شهوانیه واز لوازم آب وخاک انسانیه منزه ومبرا یافتند گفتند که وے از حد انسانیت ترقی نموده وبمراتب ملکیت تمام بصفت کرم موصوف گشته چون زلیخا از خاتونان مصر این واقعات غریبه مشاهده کرد تمهید مقدمات عذر نمود گفت قالت فَذٰلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ یعنی این بنده کنعانی ست که مرا در محبت وے ملامت می کردید وهنوز کما ینبغی سر بر اسرار جمال ودقائق حسن وکمال وی اطلاع نیافته اید والا ازین نیز زیادت مرا معذور داریده

شعر ای بنده گوی آن رخ اورا ندیده + بگریزد جان ببر تو که من مبتلا شدم گویند هرچند زلیخا ازین نوع سخنان بایشان می گفت ایشان مستغرق جمال یوسف علیه السلام بودند که مجال سخن گفتن نداشتند آنگاه ایشان را گفت که ای متحیران جمال در احوال خود نظری کنید وساعتی بهوش خود باز آئید چون خاتونان ملامت کننده متنبه گشته در خود نگریستند همه جامهای غرق خون دیدند واز آن حال بغایت خجل گشتند قتاده می گوید رحمه الله تعالی علیه که چون از عالم بیهوشی بگوشی اقامت شتافتند دستهاے خود بر زمین افتاده یافتند حال و نقل صحیح آنکه دستهای ایشان بجراحات مولم مجروح گشته بود زلیخا روی بدیشان آورد وگفت که شما بیک نظر همچنین گشتید قیاس کنید تا حال من بیچاره که شب وروز همواره با وے مصاحبت ومجاولت دارم چگونه باشد ایشان گفتند ای زلیخا تو معذور بوده و ما ندانستیم

شعر بدیدارش گر آهنگ باشد + که نه هر دل اگر خود سنگ باشد + غمش گر مایه رنجوری تست + جمالش حجت معذوری تست + بزیر چرخ کس پیدا نگردد + که رویش بیند وشیدا نگردد + شدی عاشق ملامت نیست بر تو + درین سودا غرامت نیست بر تو + فلک گرد جهان بسیار گردید + بدین شایستگی معشوق کم دید + دل سنگی بمهرش نرم بادش + وزین نا مهربانی شرم بادش + ای زلیخا ما را از ان ملامت اکنون صد نوع غرامت ست

گمراه مابوده ایم که ترا درین واقعه بیراه می شمردیم و گناهگار مابوده ایم که ترا درین صوب بخطا کار
پنداشته ایم آنگاه زلیخا چون ایشانرا بهم رنگ خود دید که ایشان خون از دست خود میریختند و بے از
دیدن ایشان که دست می شگافتند و بی سینهٔ ایشانرا بهم از خود گردانیده گفت وَلَقَدْ رَاوَدْتُّهٗ عَنْ نَّفْسِهٖ
فَاسْتَعْصَمَ گفت ای یاران موافق و ای خواهران مشفق درین واقعه مرا غمخواری کنید و درین حادثه مدد
نمائید که تحقق و تعلق این کنعانے زاده حواس من از عمل معزول و انفاس من از آمد و شد تن
حلول گشته و دیگر مے بینم که کار بلطف بر نمی آید اکنون معامله من با وی بعنف خواهد کشید وَلَئِنْ لَّمْ يَفْعَلْ
مَا اٰمُرُهٗ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُوْنًا مِّنَ الصّٰغِرِيْنَ آنگاه زنان زبان از ملامت زلیخا باز داشتند
و روی ملامت بجانب یوسف علیه السلام آوردند و چندانکه مرکب وسوسه در میدان مکر تاختند مفید نیفتاد
و در روایتی آنکه بعد از ختم دست آن زنان با دستها بریده دگر بیا بنا مصابرت از دست بیداد عشق و محبت
دریده دامن کشان چون ایشان بخانهای خود معاودت ننمودند از آنجمله دو مستوره شیرین سخن چرب زبان
در منزل زلیخا اقامت نموده متعهد شدند که ابواب مواصلت میان محب و محبوب مفتوح ساخته فراش معاشرت
مبسوط سازند گوئیا ازین معنی غافل بودند که صدیق علیه السلام باز بسته چشم از محسوسات و مشتهیات دوخته
و با طعمهٔ مرغان روحانی آموخته دست آموز نگاریان تلبیس ابلیس نه شود و در دام صیادان هوا و
هوس گرفتار نیاید پس یکے ازان دو زن بروجه تلطف با یوسف علیه السلام گفت که ای پسر
سعادتمند زلیخا را چنین در بند هجر و مشقت مپسند و رضای او در امر موجب برخورداری دان و از خوان
خودش ناامید مگردان چه در خورشیدیست که در سایهٔ عفت پرورده پاکدامنی ست که قاعد شوق تو را
از راه پرده در انجمن ماه رویان آفتابی ست درمیان انجم و در گلشن سمن بویان حورای ست در
صورت مردم نظم برین فیروزه گون سطح ملمع + مه از شرم جمال او مقنع + نهد گردون نثار آن
مه رو + همه زر هاے انجم در ترازو + چو بنماید گهر از درج یاقوت + شود دل را مفرح روح را قوت +
حدیثش گوهر در لعل تابے + دهانی ذره در آفتابے + بباغ دلبرے سرو خرامان + گل نو رسته از سر
چشمهٔ جان + مبارک جسمی از جان آفریده + سراسر مردمی چون نور دیده + چرا کس ناگرفته غبغب
او + ننوشیده دهانش جز لب او + ای یوسف تو بی تکلف آفتابی و او ماه و چون اجتماع نیرین از
لوازم ست چه بهتر از آنکه او عروس باشد و تو شاه یوسف فرمود علیه السلام که این مقارن را اجتماع
خالی ست از فائده و انتفاع چه اجتماع نیرین در یک درجه موجب محاق ست و اتفاق مواصلت
دوستان منتفی بفراق همان بهتر که قمر از اجتماع آفتاب استبعاد جوید و بدان سبب بجانب استفاده

نور وصفا اگر آید ونیز با طهارت ذات بنجاست خانهٔ شهوت نتوان رفت وباجنابت خباثت قدم
در صومعه عصمت نتوان نهاد وبهشت را بمجاورت کنشت از دست نتوان داد واز مطبخ دوزخ توشه
دز او جنت بر نتوان گرفت چون آن ضعیفه ناعجه این سخنان شنیده خاموش گشته دم در کشید آن زن
دیگر زبان ملامت دراز کرده در شیوهٔ وعید سخن آغاز نمود گفت ای عزیز بر زلیخا ماه دید از خورشید رخسار
طریق تکبر واستکبار سلوک مدار وبرنیت صحیح در متابعت ولی نعمت روزگار بسر آر که اگر چون فعل
اجوف پیش ازین علت درمیان آری ومثال این بهانه وحذر مضاعف گردانی بحقیقت انتقام
قهر وغضب سالم نمانی در التیف گناهگاران ومقرون زندانیان سازد یوسف گفت علیه السلام
که شیر بیشه نبوت بروبه بازی شهوت بر بستان گفتار صفت فریفته نشود وهمای بلند پرواز آشیانه قرب
صمدیت در دام آن محتالان صعوه سیرت کنجشک سریرت در نیاید انگاه از شر مکیدت زنان بحضرت
ملک غیب دان جل جلاله استغاثه نموده گفت قَالَ رَبِّ السِّجْنُ اَحَبُّ اِلَيَّ مِمَّا يَدْعُوْنَنِيْ اِلَيْهِ یارب تنگنای
زندان محبوب ازین دعوت مراست که مرا سوی خوانند مضیق حبس بهتر ازین گلشن واسع فضاست که
مرا برفتن آنجا تکلیف می نماید آن دوزن که ضمان تمنائی وصال یوسف علیه السلام در ضمیر خود مخفی میداشتند
بیکبارگی از وی مایوس گشته رفتند نزد زلیخا صورت حال معروض داشتند وبزندان فرستادن یوسف
را علیه السلام صواب دیده القا آن نمودند چنانچه در محل خود مبین گردد انشاء الله تعالی اما بیان
شمهٔ لطائف واشارات ونکات ومواعظ ونصائح مستفاده از آیات مذکوره
قوله تعالی وقال نسوة فی المدینة امرأة العزیز تراود فتیها عن نفسه یوسف را علیه السلام فتی
خواندند واسم فتی بر جوانمردان اطلاق کنند وفتوت نزد ارباب طریقت از دو چیز ست
الصدق مع الحق والخلق مع الخلق تا حق تعالی بجای موافق بودن وباخلق در بخلق نیکو معامله نمودن
ببلای از حق نگریزند بجفا با خلق بستر بدند واین هر دو صفت در یوسف علیه السلام بکمال بود پس
بفتوت موصوف گشت قوله تعالی قد شغفها حبا در شغاف بزرگان اختلاف افتاده است وما در
تفسیر آیه شمهٔ از ارباب روایت بیان کرده ایم اما اهل باطن برانند که شغاف یک طور یست از اطوار
دل ودل را هفت طور اثبات کرده زیرا که دل بر مثال آسمان است وتن بر مثال زمین که آفتاب
روح از آسمان دل بر زمین قالب می تابد وآنرا بنور حیات منور میدارد وهمچنانکه زمین را هفت
اقلیم است وآسمان را هفت طبقه قالب را نیز هفت عضو است چون هفت اقلیم زمین دل را هفت
طور یست مناسب هفت طبقهٔ آسمان وچنانکه هر هفت اقلیم از زمین خاصیتی دیگر دارد واز دوے

نوعے از اجناس خیزد کہ در دیگر اقلیم نباشد آن ہر عضو بنزکاری آید کہ ازان عضو دیگر نیاید و ہمچنانکہ ہر طبقہ
از آسمان محل کوکبے ست سیارہ کذٰلک ہر طور از اطوار دل معدن گوہر دیگرست کہ اَلنَّاسُ
مَعَادِنُ کَمَعَادِنِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ طور اول صدر گویند و آن معدن گوہر اسلام ست کہ اَفَمَنْ شَرَحَ
اللّٰهُ صَدْرَهٗ لِلْاِسْلَامِ فَهُوَ عَلٰی نُوْرٍ مِّنْ رَّبِّهٖ واگر عیاذاً باللہ منہا از نور اسلام درگذرد معدن
ظلم و ظلمت گردد مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا و محل وساوس شیطانی صدر ست و صدر بر مثال پوست
ست مر دل را و درون دل وساوس را راہ نیست زیرا کہ دل حریم حق سبحانہ است و کس در حریم خود غیر خود
راہ ندہد **رباعی** مرا در دل بغیر از دوست چیزے در نمی گنجد + بخلوتخانہ سلطان کسے دیگر نمی گنجد +
درون قصر دل دارم یکے شاہی کہ گر گاہی + زند دل بیرون زند خیمہ بہ بحر و بر نمی گنجد + وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ
شَيْطَانٍ رَّجِيْمٍ آسمان کہ حرم ملائکہ ست شیطان را در وے راہ نیست دل خاصہ حرم حق ست سبحانہ
و تعالےٰ شیطان لعین چگونہ در وی راہ یابد اِنَّ عِبَادِيْ لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ طور دوم
قلب خوانند و آن معدن ایمان ست اُولٰٓئِكَ كَتَبَ فِيْ قُلُوْبِهِمُ الْاِيْمَانَ و محل نور عقل ست کہ
لَهُمْ قُلُوْبٌ لَّا يَعْقِلُوْنَ بِهَا طور سوم شغاف ست و آن معدن محبت و شفقت ست بر خلق و محبت
خلق از شغاف درنگذرد قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا طور چہارم فواد گویند کہ معدن مشاہدہ و محل
روایت ست مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَاٰى طور پنجم حبۃ القلب گویند کہ معدن محبت حضرت
الوہیت ست جل و علیٰ و این دل خاصانست کہ محبت ہیچ مخلوقے را در وی گنجایش نیست **شعر**
ہوای دیگرے در ما نگنجد + درین رہ بیش ازان سودا نگنجد + طور ششم سویدا گویند کہ معدن مکاشفات
غیبی و علوم لدنی ست و منبع حکمت ست و گنجینہ اسرار الٰہی سبحانہ و تعالےٰ و محل علم اسماء وَعَلَّمَ اٰدَمَ
الْاَسْمَآءَ كُلَّهَا آنست کہ در وی انواع علوم کشف شود کہ ملائکہ ازان محروم اند **شعر** اے کردہ غمت
غارت ہوش دل ما + درد تو زدہ نیش در نوش دل ما + سری کہ مقدمان ازان محروم اند + عشق تو فرو گفتہ
بگوش دل ما + طور ہفتم مہجۃ القلوب گویند و آن معدن ظہور انوار تجلیات ست و صفات الوہیت تمام
در وے تجلی کند از آفات مرض فی قلوبہم مرض نگاہدارد و نشان صحت دل آنست کہ ہر یک ازین اطوار حق
عبودیت حق بجا آرند و بخاصیت معانی کہ در ایشان مودوع ست مخصوص کردند یعنی روی از ہمہ مخلوقات
بگردانند و از متعات دنیویہ و سلامت اخرویہ اعراض کردہ بکلی وجوہ توجہ بجناب قدس خداوندی نمایند جل جلالہ و
عم نوالہ **الکلام فی المحبۃ المستفادۃ** فی قولہ تعالیٰ حُبًّا بدانکہ اہل محبت را در محبت سخنان بسیارست
و لطایف بے شمار و در تعریف محبت چنین گفتہ اند کہ المحبۃ ان نسبت الیک ان حبیب ولا یبقی

منک شی محبت آن ست که هر چه بتو منسوب باشد از ظاهر و باطن و صورت و معنی دنیا و عقبی همه
را محبوب مسلم داری و هیچ چیز از خود براے خود نگذاری شیخ ابو الخیر بنیائی گفته است قدس سره که
حب دو حرف ست حا و با حا تعلق بار وح دارد و با به بدن یعنی هر که دعوے محبت الٰہی کند جل و علا
ے باید که از روح و بدن دست بشوید سخن از جان و تن نگوید رباعی این من نه منم اگر منی هست
توئی + در در بر من پیرهنی هست توئی + در راه غمت مرا نه تن ماند و نه جان + در زانکه مرا جان و تنی
هست توئی + و بعضی در تعریف محبت چنین گفته اند محو المحب بصفاته و اثبات المحبوب بذاته محبت آنست
که تمام بذات و صفات خود محو شوی تا محبوب بذات خود قائم مقام تو باشد تا هر گه از خود نصیب جوئی
ادراک بی داز خود اثر نه بینی شیخ منصور حلاج گفت قدس سره حقیقت محبت آنست که تمامی از صفات
خود فانی شوی و متصف باوصاف محبوب خود باشی شیخ سقطے گفت قدس سره الا تصلح المحبة بین اثنین
حتے یقول الواحد للآخر یا انا یعنی در محبت اثنینت نمیگنجد و در میزان عشق منی و توئی نمی سنجد رباعی
اندر عجبم یا تو توی یا تو منی + هم من توام و همه منم همه تو منی + من با تو چنانم ایدل و جان ز وفا + کاندر
غلطم که من توام یا تو منی + نارنی گفت حقیقت المحبت وقتی دست دهد که دل از جمیع کدورات
نفسانی پاک گردد و چون سلطان محبت الٰہی در دل بنده نزول کند محبت غیر را در آن دل جا نماند
زیرا که محبت آتشی ست سوزنده در صمیم کانون دل بنده فروزنده چون شعلات غیرت بر افروزد هر چه
جز دوست یابد همه را بسوزد رباعی عشق تو آتش ست جان می سوزد + وز هجران که به پرداخت جهان
می سوزد + این طرفه نگر که چون بگویم نامت + وز هیبت آن کام و دهان میسوزد + نقلست که موسے
علیه السلام بمناجات میرفت مردی را دید بر سر راه نشسته چون موسی را علیه السلام بدید تحیت بجا آورد
گفت ای موسی میدانم که بمناجات میروی حاجتی از ملک تعالی درخواست نمائی گفت حاجتت چیست
گفت آنکه از محبت خود یک ذره در کار من کند و قطرهٔ از آن شراب در کام جانم چکاند بعد از آنکه موسے
علیه السلام از مناجات فارغ شد درویش را فراموش کرده بود حق تعالے فرمود حاجت آن درویش را
چرا عرض نکردی گفت خداوند تو عالم تری فرمود یا موسی همان ساعت که او ترا پیغام داد ما حاجتش را روا
کردیم موسے علیه السلام باز گشت چون بمنزل آن درویش رسید او را آنجا نه دید گفت الٰہی آن درویش
کجا رفت فرمود از تو بگریخت گفت الٰہی با خلق بیامیزد گفت نه گفت الٰہی من پیغامبر تو ام از من چرا مے
گریزد گفت یا موسی هر که ما را دوست دارد با خلق نیامیزد گفت الٰہی آرزوے دیدار وی دارم او را بمن نمائی
تا ببینم فرمود بر سر آن کوه رو موسے علیه السلام بر آن کوه بر آمد دید که آن بیچاره خود را از کوه انداخته

وبر ہر سر سنگی پارۂ ازو آویختہ واز ہر پارہ کلمہ اللہ برمے آید موسے گفت علیہ السلام الٰہی با دوستان
خود چنین معاملہ می کنی تا با دشمنان چہ کنی خطاب آمد کہ یا موسی اگر از محبت خود ذرہ چنانچہ در کام جانش
انداختہ ام بر کوہہار عالم نہم ہمہ کوہہا پارہ پارہ شوند وطاقت نیا ورند **للشیخ الرومی قدس سرہٗ**
بیت ای زیک تابش تو کوہ احد پارہ شود + چہ عجب مشت گلی عاشق بیچارہ شود + عزم سفر دارد
جان سے ہنیش بند گران + بگسلد بند ترا عاقبت آوارہ شود + بشنو از قول خدا ہست زنی مہد شما +
گر نبود طفل چرا بستۂ گہوارہ شود + چون بجہے از غضبش وا من حلمش بکشی + آتش سوزندہ ترا لطف
وکرم پارہ شود + آنگاہ خطاب آمد یا موسی اگر چہ در دنیا با وے این کردم اما نظر کن تا منزل وی در بہشت
مشاہدہ نمائے موسی علیہ السلام نظر کرد قبۂ دید از یکدانہ مروارید فرمود منزل وی اینست فمن نیز بدایت
اور اہم **بیت** اگرم ہیچ نباشد نہ بدنیا نہ بعقبی + چو تو دارم ہمہ دارم دگرم ہیچ نہ دارم + **شیخ شبلی قدس سرہ**
میگوید کہ وقتی بدیہی از دیہہار شام رسیدم مردی را دیدم نشستہ وسر در پیش افگندہ وبا خود سخنی میگفت ومردم
بسیار گرد وی آمدہ بودند پرسیدم کہ حال این مرد چیست گفتند این مرد دیوانہ است شبلی میگوید کہ پیش وی
رفتم وسلام کردم گفت علیک السلام یا شبلی گفت ای شبلی اگر میخواہی کہ سلامت یابی گرد کوے محبت
نگردی تا رقم دیوانگی بر تو نگشند داین قیام اول ست ولو زدت لزاد ہر چند کہ ما در محبت می افزایم وی
در محبت می افزاید اکنون بر و تا باز آی بعد از وی چند بار گذر من بدان موضع افتاد دیوانہ را ندیدم از حال
وی پرسیدم گفتند از ان روز باز کہ تو رفتی در دامن آن کوہ غاری ست وی دران غار در آمدہ وخاموش
نشستہ وبا کس سخن نمیگوید شبلی لوید متوجہ بان گشتم دیوانہ را دیدم افتادہ وماری سر در چشم خانہ وی کردہ و
دیدگان وی میخورد چون آواز پای من شنود بانگ بر آورد گفت عدت یا شبلی باز آمدی ای شبلی
الظرفان ہذا ہو القدم الثانی فی المحبۃ ولو زدت فی الدعوی تزید فی البلوی آن قدم اول بود کہ دیدی و
این قدم دومیست در محبت و چندانکہ در دعوی محبت بیفزائی وی در بلا ومحنت بیفزاید وہر ساعت
بجوی ندا میکند کہ وقفت محبتی علی من ادعی محبتی فمن اراد فیہ خل **بیت** داری سر ما وگرنہ دور از بر ما
ما دست کشیم تو نداری سر ما + ای درویش محبت خلعتی ست کہ بر قامت آدم علیہ السلام دوختہ اند
محبت آتشی ست کہ بران سپند دل بنی آدم سوختہ اند مخلوقات دیگر را با محبت کار نیست کہ کار ملک ساختہ
ازان ست کہ با ایشان حدیث محبت در عبا لست ہر کہ شمۂ از گل محبت بمشام عہدش رسیدہ گو دل از گل
بردار المحبۃ لا تبقی ولا تذر **غزل** چو نقش روی تو ام در دل حزین گردد + مرا نفس بدل خستہ تیغ کین گردد +
شدست خاک بکوبت ہزار عاشق ہین + بدان ہوس کہ تہ پای تو زمین گردد + کجا سلامت ولہا بکوی تو جائے

للشیخ الرومی قدس سره

که صد هزار بلا گرد عقل و دین گردد ✤ ترا بدیده کشم لیک غیرتم بکشد ✤ که با تو مردمک دیده همنشین
گردد اما بسط کلام فی قوله تعالے قد شغفها حبا چهار زن با چهار پیغامبر محبت ورزیدند از برکت آن بدولت
معرفت و وصال حق تعالے رسیدند آسیه موسے را علیه السلام دوست داشت قرة عین لی
ولک زلیخا یوسف را علیه السلام دوست داشت قد شغفها حبا بلقیس سلیمان را علیه السلام دوست
داشت خدیجه حضرت رسالت را صلے الله تعالی علیه وسلم دوست داشت ایدر ویش وقتے که
بواسطه دوستی دوستان او بذروهٔ علا معرفت و ایمان و عروهٔ ولقائی وصلت و وجدان رسند
شکسته چند اگر چنانچه بواسطه با حضرت او دوستی ورزند تا لشرف این معنی مستحق رحمت روایت
گردند چه عجب و اینجا نکته است در غایت لطافت زلیخا تا مادام که یوسف را علیه السلام دوست میداشت
و حق تعالی رانمی شناخت نه حق رامی یافت سبحانه و نه یوسف را چون از طلب یوسف علیه السلام
و کوشش نومید شد و روے بحق تعالے آورد هم یوسف را یافت و هم حق را سبحانه **اشارت** بدانست
که ای بنده تا مشغولی بدنیا باشی نه دنیا یابی و نه عقبے و نه مولی تو بمولی مشغول باش تا هم دنیا یابی و هم
عقبے و هم مولی **پیر هرات** گفت قدس سره حقتعالی دنیا را بیافرید و بر قومی بیارا است و گفت این جاے
بلاست و آخرت بیافرید و بر قومی بیارا است و فرمود این نشان عطاست و جور را بر قومی بیاراست گفت
این عطا بر عطاست انگاه گفت هر دو گیتی از آن ماست **اشارت** ایدر ویش محبت این هر چهار منسوب
بعلت بود اول محبت زلیخا ممزوج تهمت بود مَا جَزَآءُ مَنْ اَرَادَ بِاَهْلِكَ سُوْٓءًا دوم محبت بلقیس آمیخته
بخیف بود قَالَتْ اِنَّ الْمُلُوْكَ اِذَا دَخَلُوْا قَرْيَةً اَفْسَدُوْهَا سوم محبت آسیه آمیخته بطمع بود عَسٰٓى اَنْ يَّنْفَعَنَآ
اَوْ نَتَّخِذَهٗ وَلَدًا چهارم محبت خدیجه رض آمیخته بشهوت بود وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَّوَدَّةً وَّرَحْمَةً این چهار محبت
با وجود آنکه ممزوج بعلت بود سبب نجات موجب رفع درجات آمد محبت مومن که ممزوج بحقیقت ست اگر سبب
رحمت و موجب وصلت گردد عجب نباشد و از این لطیفه تر آنست که این هر چهار را با محبت از یکجانب
ست و محبت بنده با حق تعالے از هر دو جانب وَيُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّوْنَهٗ مثنوی مولوی قدس سره
عاشقی گر زین سر و گر زان سر است ✤ عاقبت ما را بدان شه رهبر است ✤ علت عاشق ز علتها جدا است ✤ عشق
اصطرلاب اسرار خدا است ✤ هر چه گویم عشق را شرح و بیان ✤ چون بعشق آیم خجل باشم از آن ✤ گر چه تفسیر زبان
روشن گر است ✤ لیک عشق بیزبان روشن تر است ✤ چون قلم اندر نوشتن مے شتافت ✤ چون
بعشق آمد قلم بر خود شگافت ✤ عقل در شرحش چو خر در گل بخفت ✤ شرح عشق و عاشقی هم عشق گفت ✤
آفتاب آمد دلیل آفتاب ✤ گر دلیلت باید از وے رو متاب ✤ قوله تعالی انا لنریها فی ضلال مبین ✤

زنان مصر زلیخا را در ان عشق و محبتش مذمت نمودند و بضلالتش نسبت کردند آری خاصیت عشق آنست که هر که قدم دران راه نهد او را به بیراهی و ضلالت منسوب دارند یعقوب علیه السلام در آتش عشق می سوخت فرزندانش ملامت کردند اِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ و زلیخا در بوتهٔ مهر میگداخت و زنان میگفتند اِنَّا لَنَرٰىهَا فِي ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ مومنان در آتشکدهٔ عشق الٰهی جل و علا می سوختند و بیگانگان در بارهٔ ایشان میگفتند که اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ لَضَآلُّوْنَ این مقدار ندانستند که عشق یعقوب علیه السلام حقیقت بود و آن مهر زلیخا نه ضلالت بود بلکه عین اصابت بود و آن مهر محبت مومنان نه بخواهش بود بلکه محض توفیق و هدایت قوله تعالیٰ فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ اشارت سخنان زنان را مکر نتواند و فعل زلیخا را کید خواند و آنچنین کید کن و کیدی قوی تر است از مکر زیرا که زنان بزبان طعن کرده بودند و زلیخا بفعل آورده بود و فعل از قول موثرتر افتد چون ملامت زنان بسمع زلیخا رسید خواست که خود را از آن ملامت باز رهاند و منکران را باقرار در آرد بفرمود تا مهمانخانه را بجامهای رنگین و قماشهای سنگین از سقف تا بسطح بیاراست و فرشهای ملوکانه و قیصوری و قالین های فغفوری بینداختند و کرسی های از عود قماری و مکلل بجواهر نهادند و گرد بالش و نهالین بر آن کرسی بگستردند و از اشراف قبایل و اکابر و عشایر محتشم که میان مصریان مکرم بودند بطلبیدند **بروایت** وهب منبه رضی الله تعالیٰ عنه چهل نفر بودند و بروایت دیگر چهار صد زن را بخواندند کما قال الله تعالیٰ وَاَرْسَلَتْ اِلَيْهِنَّ وَاَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَاً الآیة بدانکه ارباب اشارت درین واقعه تحقیقات غریبه و تدقیقات عجیبه روی نموده اند و هر کس بر طبق مکاشفات خویش طلبه بر قدر مشاهدات خود بزبان اشارت و راز این قصه بر حصه تحقیقی بعبارت آورده اند و چون درجات ارباب اشارات متفاوت در تحقیقات ایشان نیز درجات ست و درین کتاب عالی خطاب شمهٔ از آن معین مبین گردد ملتمس آنکه اصغای نمای و معین سکین را از اکثار و اطناب معذور فرمای **تحقیق اول**

بدانکه این قصه بیان حال نست که چون روز اول خطاب اِنِّيْ جَاعِلٌ فِي الْاَرْضِ خَلِيْفَةً در اقطار و اکناف ملک و ملکوت انداختند و آوازهٔ نوازهٔ خلافت و صدای ندای محبت این مشت خاک باسماع فرشتگان عالم افلاک در دادند ایشان بگفتار اَتَجْعَلُ فِيْهَا مَنْ يُّفْسِدُ فِيْهَا بگشادند یعنی بندهٔ خاکی را چه قابلیت که تواند بر مسند خلافت بنشیند و تاج کرامت بر فرق نهد و خلعت اصطفا در پوشد و ردای اجتبا بر دوش اندازد و کمر خدمت بر میان بندد و شراب محبت نوش کند و خروش شوق در عالم اندازد آری هر چند سوال فرشتگان طلب حکمت بود من از روی ملامت اما قدرت الٰهی جل و علا خواست که حکمت بالغهٔ خویش ظاهر گرداند زلیخاوار مهمان خانهٔ ملکوت را بجامهای نور و ضیا بیاراست و فرشها صدق صفا

ف تحقیق اول

بنیاد اخت از کام آدم علیه السلام بزیور کرامت وزینت تخمیر طینت مزین گردانیده رسول او را فرستاد تا
ملائکه در مهمانخانه ملکوت برخوان احسان بنشانند و طعامهای گوناگون تسبیح و تقدیس برای ایشان ترتیب
فرمود آنگاه ترنج حیرت با کارد غیرت در طبق حمیت پیش ایشان نهاد آنگاه آدم را علیه السلام یوسف وار پرده
عدم عزیز و مکرم در مهمانسرای وجود بزم شهود بیرون فرستاد و بزیورهای اخلاق حمیده و نعوت پسندیده آراسته
با طشت محبت و آفتابه معرفت همراه بر ملائکه ملکوت جلوه داد تا شاید که این مهمانان دست نخستین از آلایش
خود بینی بشویند و بزبان اعجاب سخن فضل و کمال و حسن و جمال خود کمتر گویند چون آدم صفی علیه السلام مزین
بحلی ایمان و علم و عرفان با وجود حسن ذاتی خلق الله تعالی آدم علی صورته و کمال صفاتی لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ
تَقْوِيمٍ بر نظر فرشتگان جلوه کرد کمال مطلوب خود را بملائکه جمال محبوب خود را در آئینه وجود وی منعکس دیدند
فی الحال در مشاهده آن جمال جهان واله و حیران گشتند که ترنج جهالت لَا عِلْمَ لَنَا بر دست عصمت بریدند و
خبر نداشتند و چنانکه زلیخا میگفت فَذَٰلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ حضرت احدیت جل جلاله میفرمود أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ
إِنِّي أَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ الشیخ النظامی قدس سره
اول کین عشق پرستی نبود ٭ در عدم آوازه هستی نبود ٭ مقبلی از کتم عدم ساز کرد ٭ سوی وجود آمد و در باز کرد ٭
او بخلافت علم آراسته ٭ چون علم افتاده برخاسته ٭ علم آدم صفت پاک اوست ٭ خرمت طینت شرف
خاک اوست ٭ طفل همه روزه کز هر زبان ٭ پیر چهل ساله بود در س نران ٭ زو شده مرغان فلک خوشه چین ٭
زان همه سر آمده سر بر زمین ٭ تحقیق دوم آنست که چون حقتعالی است محمد را صلی الله تعالی علیه وسلم بر سایر
امم بخیریت لبستود و بر سایر امم تفضیل فرمود که كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ و رقم محبت بر عنوان
منشور معاملت ایشان بر کشید که قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ سوفرشتگان را
از بعضی تعجب آمد که طائفه که عمر شان به تباهی گذشته و نامه اعمال شان بگناه سیاه گشته چه قابلیت آن که
بر وساده محبت مسند باشند و بر بساط خیریت منبسط گردند حضرت خداوندی جل و علا در ایام شریفه چون
جمعه و عید و شبها از هرار قدر و برات بندگان خود را در مساجد و معابد مجتمع گرداند و ابواب طاعات و عبادات
بر وجود آمال ایشان بگشاید و بحلیت اعمال پسندیده و زینت افعال مرضیه محلی و مزین گرداند آنگاه فرشتگان
را بزیارت ایشان فرستند که تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ ملائکه نظر کنند مسجدهای میبنند آراسته
و معبدها بنور عبادت پیراسته و بندگان بسطح تسبیح و تراویح و نماز و مناجات در رفع
حاجات جمال اعمال خود را بزیور قبول برلبسته فرشتگان از غایت استحسان به تیغ اعتذار دستهای
استظهار خود بریده و زبان به ثنای ملک تعالی جل ذکره برکشاده و بزبان حال باین نظران ناظرات عنایت

این خطاب ورداده سه زان ازلے نور که پرورده اند + در تو زیادت نظرے کرده اند + نقد غریبی جهان
شهرتست + هردو جهان یک بیک از بهرتست + آئینه دارای آن شبد تا سحر + تا تو رخ خویش بینی
مگر + مرغ دل وهیش و جان بهم توئی + چو نتو کے گر بود آن هم توئی + تحقیق سوم آنست که
آیه نفوس ناطقه که خواتین مصر معرفت بودند و غائبانه با جمال وحدت یوسف حقیقت در زاویه وحدت
عشق مے باختند در حین اسرار اظهار کُنتُ کَنزاً مَخفِیّاً خواستند تا جمال وحدت ذات را برایشان
جلوه دهد و لوامع انوار حقیقت را از مظاهر مجاز بدیشان نمایند و قدرت الٰهی جل وعلی مهمانسرائے
در عالم کون و فساد در ایه پیرائیها و رشد و رشاد بیاراست و سقف و اساس و انواع و اجناس آنرا
مظاهر اسرار مطلع انوار خود گردانید بزمین بیاراست که عبارت از دین اسلام ست خوانی بنهاد که
اشارت ملک علام ست جل جلاله کرسیها بنهاد که کنایت از علوم و معارف و احکام ست و نمارق
مصفوفه از شرائع موصوفه و مسائل معروفه بروے افگند که متکار خواص و عوام ست و کاروے نیز
و تیغ محدد که آنرا مدرکه و ذهن نام ست با ترنج معقولات در پنجه تدبیر و کف تفکر شان بنهاد که سرمایه
احتجاج و الزام ست و چون نفوس ناطقه بنظر و استدلال و اشتغال نمودند و هر یک از آلات
بجل آن استعمال فرمودند که ناگاه بواسطه ترتیب مقدمات و ترکیب اشکال و هیآت نور حقیقت
ذات و تجلیات صفا حجاب بطون از جمال ظهور برداشت و استدلالیان را باطل ساخت
و آلات و ادوات را بکلی معطل گذاشت و اهل تفکر را در مقام تحیر سراسیمه و حیران گردانید تا در هر چه
نظر کردند آن نور حقیقت را بران محیط دیدند تا بمثابه که در خود نگاه کردند ظلمت آب و خاک بشریت
را در نور حقیقت مضمحل و ناچیز کردند تبه از درون جان که حاش لله ما هذا البشر از نان گفتند ان هذا
الا ملک کریم عاشقان فانی در تجلیات زبانی می گویند ان هذا الا ملک کریم لمولفه عفی عنه
غزل اگر بوادی ایمن برون بری راهی + تو هم ز خود شنوی صدای اللّٰهی + ز قید تن بدر آے در فضا
عالم جان + به بین ز روزن دل بحضرتش لاهے + به ظلمت شب هجران ز مطلع غیبی + عجب مدار که
مهر بر زند یکے ماهی + ز چشمه دولت آبحیات پر جوشد + چنانکه طلعت یوسف بر آمد از چاهے + تو
غافلی چه شناسی ظهور ستر وجود + که نیست مظهر او جز ضمیر آگاهے + حجاب ظلمت و نور از میان
توان برداشت + اگر هزار بود فے المثل بیک آهی + بباغ قدس بهر دم گلی دگر شگفد + از ان
نفس که بر آید ز دل سحرگاهی + قوله تعالی فلما رأینه اکبرنه آن زنان که آوازه جمال یوسف علیه السلام
شنیده بودند ولیکن هنوز مشاهده جمال یوسفی نکرده بودند چون بدولت مشاهده فائز گشتند انچه در حق صلة

تصور ایشان گنجیده بودند یوسف علیه السلام را ضعاف مضاعفه آن یافتند ضابطهٔ اختیار از دست
داده در مشاهدهٔ جمالش مدهوش و مبهوت گشتند کذالک بندگان مشتاق و طالبان اهل وفاق مدتیست
که آوازهٔ نوازهٔ جمال برکمال ان الله جمیل یحب الجمال شنوده اند و در تمنای دیدار مطالعه انوار می بودند
روزی خواهد که نقاب احتجاب آفتاب وجود بردارند و مشتاقان از در مقام شهود بار دهند آنچه در قوت
تخیلهٔ ایشان گنجیده بود و بمقتضای لیس الخبر کالمعاینة بالطافت انوار مشاهده هیچ وجه مناسب نیابند
لاجرم در بحر وصال الٰهی مستغرق گشته جل جلاله مدت هشصد هزار سال دران استغراق مدهوش و متحیر مانند
که اصلاً از بهشت و لذت آن خبردار نباشند رباعی باش تا حسن ز کام خیمه در صحرا زند ✤ وین طناب خیمه
را بر خرگه دالا زند ✤ پرتو نور جمالش گر زند بر عاشقان ✤ شورها کز عشق او در جنة المأوی زند ✤ لطیفست
که در میان زنان مصر دخترے انگریز ملت اهل کفر آن ساعت که نظر بر جمال یوسف علیه السلام
افگند از غایت استعجاب عادت زنانش پدید آمد و آن حلیه تجمل که داشت آلوده گشت و از غایت
شرمساری سر بر پیش افگنده با خود گفت که الحذر ای یوسف بنوایان آوردم مرادریاب و ازین
شرمساری و خجالتم باز رهان رب العزة جل جلاله همان ساعت وحشت و حسرت بر زنان افگنده
دستهاے بریدند و جامهای بخون بیالودند تا آن بیچاره از خجالت باز رهد و اشارت نظیر این
آنست که گویند در زمان حضرت رسالت صلی الله تعالی علیه وسلم جماعتے از یاران مجتمع گشته بودند و
ضیافتی بود و شتری کشته بودند و سفره انداخته و در اثنا آن آوازے در میان آن جمع پدید آمد چون
وقت نماز در آمد یاران خواستند که بطهارتے که داشتند نماز بگذارند و آن بیچاره که طهارتش شکسته
متحیر گشته شرم میداشت که تجدید طهارت بر خیزد خواجه علیه الصلوة والسلام ازین معنی دانسته فرمود من
اکل لحم البعیر فلیتوضأ هر که ازین گوشت شتر تناول کرده باید که وضو سازد مقصود آن بود که آن
فقیر از خجالت باز رهد کذالک چون روز قیامت شود هر فرد از افراد آدمیان را بخوانند بنام
مادر خوانند تا کسے که مجهول النسب باشد در آن روز شرمسار نگردد یکی از علما را سوال کردند که حکمت
در مرور کل خلائق از انبیا و اولیا و مطیعان و عاصیان بر پل صراط چیست تا فرمودن ان منکم الا واردها جواب
داد که عاصیان را از تلویث معاصی پاک کردن ضرورتست تا مستوجب نعیم مقیم گردند لاجرم ایشان را با آتش
میباید در آوردن از برای تهذیب نه از برای تعذیب اگر تنها ایشان را بدوزخ اندر آورده بردندی از روی کار معاصی برداشته
شدی و اهل عرصات بر احوال شان مطلع گشتی همه خلائق را فرمود بر آتش بگذرند تا هیچکس نداند که مطیع کیست و
عاصی کیست که تا جرائم عصیان مستور ماند و کس بر معاصی شان اطلاع نیابد لطیفه خاتونان مصر چون

جمال یوسف علیہ السلام بدیدند و شعاع آن جمال بر ہیاکل وجود ایشان اشراق زد در مہب
دہشت افتادند و دستہا را بجای ترنج بریدہ از خود بے شعور شدند بعضے بیہوش افتادند
و بعضے جان دادہ و بعضی سراسیمہ و متحیر ماندہ چنانچہ شمۂ مبین شد آرے آن زنان ہنوز بلا و
محنت ندیدہ بودند و در تیر امتحان عشق در نیامدہ و این معنے ندانستہ **فرد** از ذرہ ذرہ آتش
بیند قطرہ قطرۂ خون + با ہر دلے کہ عشق تو در امتحان بود + لاجرم ہر کہ با نیان عتاب کند و یا عیب
ایشان گوید چون دست محبت گریبان جان او بگیرد خود را ہمان عیب مبتلا بیند و زبان دست
نیز **سہ** بر عاشقان ہر آنکہ جفا گفت و عیب کرد + دید آنچہ گفت با دگرے و آنچہ کردہ ہم + گویند
کہ یک ساعت آن زنان شفاعت پیش بردند کہ در مدت چند سال عشر عشیرۂ آن نکردہ بودند +
لطیفہ ای درویش دیدار مخلوقے را آن مقدار تصرف نی تواند بود کہ در مشاہدہ وی کارد ی
بر دست نہادہ سے بر ند و از آن خبر نہ **و در شرح تعرف** آوردہ است کہ در وقت گذشتن
بندگان بر پل صراط حق سبحانہ و تعالےٰ بر ایشان تجلی کند و در مشاہدۂ جمال وی بندگان بحدان
مستغرق گردند کہ نے از آتش خبردار شوند و نے از صراط آرے ای درویش فلما راینہ اکبرنہ و قطعن
ایدیہن و در حین رویت یوسف علیہ السلام ہمہ کارد بود و ہم دست بریدن و الم قطع بود و لیکن
در غلبہ استیلاء سلطان مشاہدہ او ہیچ یک از ینہا خبر نداشتند و دیدار مخلوقے این می کند ببین
تا دیدار خالق جل جلالہ چہا کند **و در خبر** دیگر ست کہ با مومنان در وقت مرگ تجلی خاصی رسد
کہ کدورت سکرات دران مشاہدہ محو گردد **غزل** روی بنمای و وجودم خودم از یاد ببر + خرمن سوختگان را
ہمہ گو یاد ببر + ما چون دادیم دل و دیدہ ز طوفان بلا + گو بیا سیل غم و خانہ ز بنیاد ببر + روز مرگ نفسے و عدۂ
دیدار بدہ + وانگہم تا بلحد فارغ و آزاد ببر + **اشارت لطیفہ** ای درویش این ہمہ بلا و ابتلا متوجہ
احوال لا یابات آمد و لیکن در حال زلیخا ہیچ تغیر و تبدیل راہ نیافت حکمت درین چہ بود گروہے گفتند
کہ یوسف علیہ السلام در خانہ وی بود اطمینان خاطر وے بآن بود کہ ہر وقت کہ خواہد بدولت
ملاقاتش مستفید گردد و از بیم فراق ایمن بود و دیگران را این معنی حاصل نبود لاجرم مبتلا گشتند اما
حقیقت آنست کہ ایشان مبتدی بودند و زلیخا منتہی در بدایت محب را تحمل مشاہدۂ انوار جمال محبوب
نباشد و چون بنہایت رسد در مشاہدہ جمال محبوب بے شعور نگردد زیراکہ محب را در نہایت قوام از محبوب
حاصل آید کہ با آن قوت تواند کہ بار محنت بکشد کہ اگر نہ آن قوت باشد فی الحال رخت وجود بر او بعدم
فرستد ہمچنین در حین مطالعہ انوار جمال قوت باہرہ ہم از محبوب بطلبد تا با مداد و اعانت نظر

محبوب مشاہدہ جمال محبوب نماید ؎ تا دیدہ نخست از تو نظر دام نگیرد + نظارۂ آنصورت
زیبا نتوان کرد + اما آن قوت برفق حوصلہ عاشق تواند بود چنانچہ طفل را در ابتداے غذاے
از شیر مقرر سازند بنہایت رسد از ہر گونہ طعام غذای خود تواند کرد کذلک محب را در بدایت حال
قطرۂ از شراب محبت کافی بود و در نہایت بجاے رسد کہ خمخانہا در کشیدہ و ہنوز نعرۂ ہل من مزید
سازند لمولفہ عفی عنہ قدم چو بر سر گفت و شنید خواہم زد + دم از حقائق ارباب دیدہ خواہم زد +
ہزار بحر اگر بر دلم فرو ریزد + ہنوز نعرۂ ہل من مزید خواہم زد + شیخ یحیی معاذ رازی قدس
سرہ از برای سلطان بایزید قدس اللہ تعالی بہجۃ نوشتہ فرستاد سَکِرْتُ مِنْ کَثْرَۃِ مَا شَرِبْتُ
مِنْ کَاْسِ الْمَحَبَّۃِ سلطان بایزید در جواب بنشت کہ غیرک شرب بحور السموات والارض و ریان
خارج من فیہ و لقول ہل من مزید تو بجرعہ ای بیخے کہ از جام محبت در کام مودت چکانیدہ اند مستی بیکی
دیگر ہستند کہ دریاہاے شراب عشق در کشیدہ اند و ہنوز زبان از دہان بیرون افتادہ می گویند
دیگر ہیچ داری بیار لمولفہ عفی عنہ صد ہزاران بحر دارم در درون + در عطش آتش زند شعلہ
برون + گر بریزے بحرہا در کام دل + جرعۂ باشد ہنوز از جام دل + صد ہزاران بحر در جانم
برید + میزند دل نعرۂ ہل من مزید + تا بکے مخمور باشم ساقیا + انی اعطیت کاساً باقیا +
بادہ دہ تا قید ہستی بگسلم + پردہ پندار تا رخت بنیدہ لم + چند باشم با جہالت منتسب + در ظہور
نور عرفان محتجب + آہ زان حسن کہ بر اہل نظر + از پس صد پردہ آید جلوہ گر + دہ چہ خواہی
از من شوریدہ حال + یا بکش یکبار یا بنما جمال + گہ چو خیلم سے نوازی در کنار + گہ چو شمع سے گدار
انتظار + ہر چہ میخواہی بکن بر شان من + من غلام تو و تو سلطان من + مقدمہ ای درویش
موسے علیہ السلام در بدایت احوال سکر بود و بگفتار آمد ارنی انظر الیک گفت خواجہ
صلی اللہ تعالی علیہ وسلم در نہایت سکر بود دم فرو بست لا احصی ثناءً علیک گفتند الم
تر الی ربک چشم فرو خوابانید ما زاغ البصر و ما طغی دیدہ ما را قابلیت مشاہدۂ آن دیدار نیست
مگر ہم بدیدۂ او دیدار مشاہدہ کرد شیخ غزالی رحمۃ اللہ تعالی میگوید غزل روے
جانان بچشم آن دیدن + خوش بود خاص ناگہان دیدن + وصل او ہم باو توانی یافت +
روے او ہم باو توان دیدن + من گرفتم کہ در صفاے رخش + نتوانی ہمہ جہان دیدن + اندرین
آئینہ جہان باری + مے توانے بچشم جان دیدن + کہ ہم اوست ہر چہ ہست یقین + جان
جانان دلبران دیدن + رجعنا الی القصۃ ہمہ زنان در مشاہدۂ یوسف علیہ السلام

دست تمنا بریدند و زلیخا فارغ زیرا که سطوت سلطان مشاهده بر باطن زلیخا بکرات حکم رانده بود و صدهزار
بار بزخم تیغ استغنا گشته و زبان بشریت استرضا زنده گردانیده سر دفتر ارباب تحقیق ابوبکر صدیق رضی
الله تعالی عنه چون کسی را گریان و در راه طلب پویان دیدی که قریب العهد بودی باسلام فرمودی
هکذا کنا حتی قست القلوب یا نیز در ابتدای حال برین منوال بودیم اما چون نواتر شنا ثر مدرار از فیوض ایمان
و عرفان بر قلوب مکروب بنوال گشت صلابت بر دلها مستولی شد و در کشیدن بار محنت قوی گشت دیگر
ازان نوع رقتهای و اضطراب باز ماند و بصلابت در دین مستقیم گشت شنیده باشی که حضرت موسی
علیه السلام دران وقت که در طور بشرف مکالمت حضرت خداوندی جل و علا مشرف گشت ابتداء
امر آمد که عصا از خود بنیداز و ان الق عصاک چون عصا بفگند اژدها شد موسی علیه السلام
ازان بترسید و گریزان شد خطاب آمد که خذها و لا تخف بگیر ای موسی و مترس موسی علیه السلام بفرمان
الهی جل و علا دست فراکرده آنرا بگرفت بهمان صورت اول باز گشت موسی علیه السلام گفت الهی
چرا نفرمودی تا در پیش خصم این عصا آنجا بیفگندمی و این معجزه تو نمودمی خطاب آمد که ای موسی اگر این
عصا آنجا بیفگندی چنانچه خصم بگریختی اول اینجا تو بنمودن تا آن خو گرفتی تا آنجا دشمن بترسد و تو نترسی
حضرت ما را رسول علیه السلام نیز در شب معراج بآسمانها بردند و عجائب ملک و ملکوت و بهشت و دوزخ
بوی نمودند تا همه را بدید و بآن خوی کرد که چون روز قیامت شود و افزاع و اهوال متعاقب گردد همه
انبیاء و خواص و عوام در مقام خوف و وحشت نفسی نفسی گویند و حضرت رسالت علیه السلام چون همه
آنها دیده و بآن خوی گر گرده در مقام امن و امان امتی امتی گوید این بود قصه زلیخا و اطمینان او در مشاهده
جمال یوسف علیه السلام و احوال زنان و تعییر و اضطراب ایشان نظیر دیگر در حکایت آورده اند که
بروزگار محمود غازی انار الله برهانه مردی بود زارع و بر کنار زراعت خود طبلکی ساخته بود که هرگاه جانوری
قصد زراعت وی کردی آن طبلکی بکوفتی آن جانور رمیده بگشت زار وی در نیامدی و اگر در آمده
بودی بگریختی اتفاقاً روزی سلطان با خیل و حشم خویش بر گشت زار آن درویش می گذشتند شتری پیری
بود که مدت چندین گاه کوس سلطنت محمودی بر پشت این شتری کوفتند و بواسطه پیری دیگر از بار کشیدن
عاجز گشته بود کوس سلطانی از پشت وی فرو گرفته در صحراش یله کرده بودند آن شتر روزی چند بر آمده در
بگشت زار آن دهقان رسید برزگر آن طبل کوفتن گرفتند و هر چند چوب بر آن طبلک میزدند شتر اصلا
از آن نمی رمید و از کشت بیرون نمی آمد تا آن شتر را تادیب نموده ازان زراعت کشید ساربانرا دیدند
که وی نیز بطلب این شتر می آید از وی پرسید که اینچه حالت است که هر چند طبل میکوبم این شتر اصلا ملتفت

نمی شود ساربان گفت کہ این بیچارہ شتر بیست سال ست کہ کوس سلطان محمود غازی میکشید و آن
کوس بر پشت وی میزنند بچوبیکہ کہ طبلکے زنند متاثر نخواهد شد مقصود از ایراد این حکایت همین تحقیق
قصہ زلیخا بلکہ بیان احوال تست کہ دنیا کشت زار آخرت است کہ الدنیا مزرعة الاخرة
و طبل رحیل بدست عزرائیل علیہ السلام داده اند کہ چون عوام کالانعام میل بجانب سبزہ زار دنیا کنند
عزرائیل ع این طبل رحیل افروکوبد تا ایشان ازین کشت زار رسیدہ ترسان بگریزند بمقام اصلی خود کہ مِنْهَا
خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى **اشارت** بآن آنست کہ معاودہ نماید مدتے
عزرائیل بانچہ مامور بود قیام می نمود تا ناگاہ شتری از اقطار محبان کہ کوس محمود ازلی جل و علا بنام وی
زدہ اند و بار امانت محمود لم یزلی سبحانہ و تعالی بر پشت معاملہ می نہادہ اند در کشت زار وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ در
آمد و در مرغزار طاعت و عبادت بمقتضای ارْتَعُوا فِي رِيَاضِ الْجَنَّةِ بچرا مشغول شد عزرائیل علیہ السلام
برقاعدہ مامور طبل رحیل فروکوفت این شتر مست الٰہی جل و علا ازان طبل بہیچ گونہ متاثر نگشت ناگاہ
ساربان قُلْ مَنْ يَكْلَؤُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ در طلب این شتر ندا اے خدای يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ در
داد حراس ملائکہ از وی می پرسند کہ این چہ حال ست کہ ما ہر چند طبل رحیل مے کوبیم این شتر از
آواز طبل ما بیرون نمی آید و در جواب میگوید کہ این شتر نیست کہ طبل محبت ہو اللہ المحمود بکل افعالہ کوفتہ و
بصدای ندای عشق و محبت الٰہی جل و علا خوی کرد بمقتضای موتوا قبل ان تموتوا ازین حیات فانی
دست شستہ و از فوت سلیقی و موت طبعی رستہ اور ادیگر پروای طبل رحیل قُلْ يَتَوَفَّاكُمْ مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي
نماندہ أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ لا يموتون ولكن ينقلون من دار الى دار نقدوی گشتہ
بیت من چو از اہل دلم فانی نخواہم شد ز مرگ + چون نوید وصل آید مے چہ ترسم از اجل + گر کند دست
اجل قصر وجودم خشت خشت + اصل بنیاد محبت ہیچ نپذیرد خلل + قولہ تعالی **حکایت**
عن امراة العزیز فَذَٰلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ زنان مصر زبان طعن بر زلیخا دراز کردہ بودند و تیرہای
ملامت بجانب وی می انداختند کہ تراود فتیٰها عن نفسہ و او خود را التسلی میداد کہ معشوق خوب وی بملامت
ارزد **شعر** أَجِدُ الْمَلَامَةَ فِي هَوَاكَ لَذِيذَةً حُبًّا لِذِكْرِكَ فَلْيَلُمْنِي اللُّوَّمُ **بیت** پیوند کنی با صنم مشکین خال +
انگاہ سلامت طلبی اینست محال + صد سنگ جفا بر سرت آید مگریز + صد تیر بلا بر دلت آید منال +
ای درویش سرمایۂ عاشقان ملامت ست عاشقی کس باشد انگاہ بار ملامت نکشد **رباعی**
عشق آن نبود کہ بانگ قیامت نکشد + عاشق نبود آنکہ ملامت نکشد + در زمرۂ عاشقان کجا راہ
یابد + تا در رہ عشق صد غرامت نکشد + آری ما دوست خود را بایشان نمایم تا دانند کہ عشق ہمان

امراة العزیز

جمال سنگ ملامت بگذشته باغ سلامت ست فرد ما با وجود آنکه ملامت سلامتیم + گوشه
که سنگهای ملامت حصار ماست اما محققان در تفسیر فذلکن الذی لمتننی فیه چنین گفته اند که این
سخن نه از برای دفع تهمت ملامت گفته اند از جهت دفع مضرت بلکه از برای تفاخر و نازیدن بمعشوق
گفته میگوید این آنست که شما مرا ملامت می کردید در عشق او و لقد راودته عن نفسه راست است
این سخن که شما گفتید ولیکن بیت من دل بکسی دهم که صد جان آرزو + در جان بهر و بهر او جان آرزو
نقلست که چون یوسف علیه السلام احوال آن زنان بدان منوال مشاهده نمود از ایشان
در گوش زنان فریاد بر آوردند که ای زلیخا که این صورتست که شما نمودید می بود یا فرشته گفتند بلی
چه بود فذلکن الذی لمتننی فیه نظیر این درین باب التنبیه شی هید چون روز عاشقان تاریک و بے
سامان و چون جعد محبوبان دلکش و بے پایان بجبر آن نقصان بیچاره اند و ختند چراغی پرورده
افروختند پروانه را در آن خانه نظر بران نور افتاده مفتون آن نور گشته تقرب جست هر چند نزدیک تر می
آمد داعیه محبت بکمند شوق او را بیشتر می کشید تا بوصال رسیده پر و بال خود را سوخته بیفتاد و تا بصباح
میطلبید آری هر چند نقد وجود را در محکات امتحان سوخته بود اما در مقام شهود جان را در مشاهدهٔ انوار
محبوب افروخته چند انچه الم سوزش بر حدود وجودش مهیا گشته بود اما در حین افتادگی جان دادگی
نور آن جمال نصب العین او بود و بآن خرسندی مے نمود و بزبان حال این بیت تکلم فرمود غزل
از تو ام صورت آن خوب ختن سے نرود + چاشنی شکر از ذهن قرمی نرود + جان پروانه مسکین ز پی شعله
شمع + تا نسوزد پر و بالش ز لگن سے نرود + بالله که سوز لگن هر نفسے عیب مکن + که برفت از
دل تو سوز من سے نرود + همه مرغان چمن هر طرفے می پرند + بلبل از دو سطح گل ز چمن سے نرود +
مرغ جان هر نفسی بال کشاید که برد + بر امید نظر دوست ز تن سے نرود + حاصل پروانها دیگر بران
پروانه سوخته بر اندوخته بگذاشتند او را افتاده و جان داده دیدند از وے بزبان حال پرسیدند
که ای محرم اسرار و ای یار غمگسار هر شب با ما بر بستر سلامت بر سر پیر اقامت مرفه الحال برجهت خفته
بودی و بر بساط انبساط بعیش و نشاط مے غنودی اکنون ترا چه رسیده است که باین درد و داغ
مبتلا گشتی و از فراغ و عافیت جدا افتادی گفت ندانم چراغی دیدم افروخته ویدار های و جان فرسای
آموخته از دور که نور جمالش بر من طالع گشت کمند شوق در گردن جانم افگنده مرا بجانب خود
میکشید تا بیک غمزهٔ دلکش در کسوت شعله آتش وجود مرا از من بستاند و لباس پروانگی از سر من
در کشید و ردای آتشی در پوشید اگر شما نیز باین مقام برسید با شما نیز همین معامله کنند

کرباس کرد **رباعی** عشق را پروانه باید که سوزد پیش شمع + خود گفتن بسیار یابی هر کجا شکار بود +
خوبروی آنکه باشد آب و آتش در جفا + تا وجود عشق بازان خاک و خاکستر بود + **پروانگان گفتند**
ترا با چراغ چه کار که جان در سر و کار او کنی و چراغ را نیز چه مقدار برای چه عدم را بر وجود اختیار کنی این
شب دیگر شد و همان چراغ را بر افروختند و این پروانگان را چون نظر بر چراغ افتاد ایشان بعد در وداع
بسوی چراغ بشتافتند و هر چه پاره ملامت کرده بودند همه را یک یک در ذات خود بیافتند و خود را بر چراغ
میزدند تا همه بصد درد وداع بسوختند **ای درویش** شرح احوال تو بگویم نور چراغ با پروانه دیوانه این نوع
معاملت میکند ببین که تا معرفت الٰهی جل و علا با دلهای عاشقان چه کند که شمه اینعنی بر خاطر فقیر شکسته گذشته تا
گفته **شعر** عشق تو شمع ست من پروانه ام + تا نمی سوزد هرا بیگانه ام + من بگرد شمع تو بر میپرم + تا که جان را
در سر کارت کنم + میل پروانه سوی شمع از کجاست + گر نه اول میل هم از شمع خواست + می فروزد شعلهای
آتشین + میزند چشمک میان ور من ببین + لاجرم اندر مقام جستجوی + می کند آهنگ هم نزدیک او + گرچه گرد
بر زبان نزد یکتر + رشته عمرش شود باریکتر + چون نه بزم قربتش گیرد قرار + هستی خود را کند بروی نثار +
جان برافشاند بران شمع طراز + جان تو یابد ز نور شمع باز + ظلمتش گردد عدم در نور شمع + بر مثال تفرقه
در عین جمع + هیچ بتوانی که این جان ست خلق + بر فشانی در ظهور نور حق + نیم جان کهنه آنجا کن
گرو + تا ستانی صد هزاران جان نو + هستی کز نیستی وا لیس تراست + بر فشان تا هستی آری بدست +
خانه را کن از متاع خود تهی + تا شود منزلگه شاهنشهی + چون از و رفتی برون وا پس نگر + تا که دارد
بر سریر دل مقر + چون ظهور نور حق شد ای پسر + نی تن ست و نی دل و نی جان دگر + نی تو ئی و
نی من و نی هیچکس + هر چه می بینی همه حق اوست بس **قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰی قَالَ** گفت یوسف علیه السلام
رَبِّ ای پروردگار من **السِّجْنُ اَحَبُّ اِلَیَّ** زندان دوست تراست نزد من **مِمَّا یَدْعُوْنَنِیْ اِلَیْهِ** از آنچه این
زنان بخوانند مرا بآن **وَاِلَّا تَصْرِفْ عَنِّیْ کَیْدَهُنَّ** واگر نه بگردانی از من کید این زنانرا **اَصْبُ اِلَیْهِنَّ** من
میل کنم بایشان **وَاَکُنْ مِّنَ الْجَاهِلِیْنَ** و آن هنگام از جمله نادانان باشم **فَاسْتَجَابَ لَهٗ رَبُّهٗ** پس اجابت
کرد دعاء و پروردگار وی **فَصَرَفَ عَنْهُ کَیْدَهُنَّ** پس بگردانید از وی کوشش بد ایشان **اِنَّهٗ هُوَ السَّمِیْعُ الْعَلِیْمُ**
بدرستی و راستی که پروردگار من شنونده دعا هاست و دانا بر دلها **ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِّنْ بَعْدِ مَا رَاَوُا الْاٰیٰتِ**
بعد آن ظاهر شد مر ایشانرا در رای ایشان بران قرار گرفت بعد از آنکه دیدند نشانها از گواهی دادن
کودک در گهواره و شگافته شدن پیراهن از قفا و مانند آن که دیده بودند و معلوم کرده **لَیَسْجُنُنَّهٗ حَتّٰی حِیْنٍ** آنکه
در زندان کنند مر یوسف را علیه السلام ناچار یک چندی **قوله تعالی قَالَ رَبِّ السِّجْنُ اَحَبُّ اِلَیَّ مِمَّا یَدْعُوْنَنِیْ**

الیه یعقوب قاری رحمه الله تعالی بفتح سین سنے خواند بمعنے مصدر یعنی حبس نزد من دوست و باقی
قرا بکسر سین سے خوانند بمعنے اسم مکان یعنے نزول در زندان نزد من دوست تر از آنکه این زنان
مرا بآن دعوت می کنند و حضرت صدیق این سخن انگاه گفت که زنان مصر که در ان دعوت حاضر بودند
زلیخا از استغنای یوسف نزد ایشان شکایت کرده بود روی بیوسف علیه السلام آوردند و باو مشورت
کردند که چرا سید خویش را فرمان نبری و بصحبت وی مبادرت نمی نمائی و مباشرت وی در شادی
و نشاط بیفزای و این سخن گاهی به لطف ادا میکردند و گاهی بعنف مبالغه میکردند و او را بحبس تهدید
میکردند تا یوسف علیه السلام از ان ولتنگ گشته در دفع کید ایشان استغاثت بالله تعالی نموده این
کلمه بر زبان مبارک بگذرانید مضمون آنکه خداوندا مرا در زندان محبوس گردانند نزد من دوست تر از آنکه
مطلق العنان باشم و این نوع سخنان ازین زنان نے شنوم و این اختیار در زندان مر یوسف را علیه
السلام از آنجا خواست که زلیخا گفته بود لئن لم یفعل ما آمره لیسجنن ولیکونا من الصاغرین اگر سوال کنند
که بر همه ارباب عقول ظاهرست که زندان و حبس در ان بغایت مکروه طبع ست و اجابت آن زنان
در مدعای ایشان محبوب طبع آنچه حضرت صدیق فرمود علیه السلام که آن مکروه هم چنان پیش من دوست
تراست از محبوب همچنین بچه معنے تواند بود جواب آنست هر کرا دیده باطن بنور تحقیق مکحل گردانیدند و عواقب
امور بنظر وی مکشوف ساخته چون نظر کرده و آن لذات نفسانیه و شهوانیه یعنی اطاعت فرمان آن
طائفه را سبب عقوبات کلیه روحانیه دانست و مستلزم مذمت دنیویه و عقوبت اخرویه شناخت و آن
مکروه طبع را یعنی زندان و حبس را و ران مستعقب سعادات عظمیه موجب مدحت دنیویه و مثوبت اخرویه
دانست ضرورتا عقل قاطع ورای صائب وی حکم خواهد کرد که این مکروه نظر بحسب عواقب امور از ان
محبوب بهتر و نزد حق تعالی خوبتر و هر چه محبوب حق تعالی بود البته محبوب دوستان باشد والا تصرف
عنی کیدهن اصب الیهن ای امیل الیهن یقال صبا الرجل الی المراة مال الیها واکن من الجاهلین ای
من جهل حقک و خالف امرک گویند که حضرت یوسف باین کلام در حین اضطرار تکلم فرمود در وقتے که
وساوس شیاطین انس و جن مجتمع گشته و هواجس نفس بآن منضم شده و از جانب زلیخا باوجود حسن و جمال
میل بکمال و در مقام ثروت و غنا بذل نفس و انفاق مال و دیگر ترغیب زنان بر تقدیر مساعدت نمودن
مطلوب ایشان و تخویف کلی بر تقدیر مخالفت نمودن در فرمان دیگر استیلای شهوت بحسب بواعث عنفوان
جوانی و استعلای نفس در استیفای لذت و کامرانی حضرت صدیق علیه السلام دانست که قوت بشریت
و طاقت انسانیت در جنب این بواعث قویه بغایت ضعیف ست و مقاومت با این دواعی نمودن

مشکل لاجرم التجا بجناب قدس خداوندی اجل و اعلا نموده دست بحبل متین لطف عمیم رب الارباب زد و از حق تعالی طلب کرد چه دانست که معلوم گشته است که الله تعالی از کنف عصمتش بجای دیگر ناچیز است که حق تعالی اورا از منهیات باز داشته لاجرم بکمال کرم دعای آنحضرت را مقرون باجابت گردانید فاستجاب له ربه فصرف عنه کیدهن مراد از حضرت آن بود که بعصمت ثبات کرامت فرموده شفقت در باضیق حبس و زندان را بر عیش و لذت متضمن جرم و عصیان برگزیده انه هو السمیع العلیم و شنوا است نیاز نیازمندان را که التجا بحضرت او سے نمایند و دانا است باحوال بندگان در اصلاح امور ایشان اما

بیان قصه کیفیت درآوردن یوسف علیه السلام در زندان علما قصص و تواریخ چنین ایراد فرموده اند که زنان لایانت بعد از آن که همه روز زلیخا گشته بودند محرم اسرار وے شده و متقاضیه شکایت انکار او ورته عن نفسه فاستعصم روزی بموعظت و نصیحت یوسف را علیه السلام آورده و انواع کید و مکر بر وے می خواندند یوسف را علیه السلام در ابا و انکار باب بر روی مطالب اهل نیاز بست و یکبارگی از وے مایوس و نومید گشته پیش زلیخا رفتند و صورت حال بوی باز نمودند و از روی دوستی عرضه داشتند که مصلحت چنان سے نماید که یوسف را بزندان فرستی تا در آن زاویه حرمان قصد ریاض جنان بداند و در آن کنج بر وحشت تنهائی گلشن و دولت سرای زلیخا را یاد کرده از دل و جان طالب آن گردد زلیخا را این حدیث مستحسن افتاد با عزیز گفت که این جوان عبرانی و بنده کنعانی مرا در میان خلق رسوا ساخت و عیب مراودت که عین فضیحت بود و لباحت عفت من نسبت کرد اکنون اورا بزندان محبوس ساز تا مردم دانند که ذیل طهارت من از لوث معصیت پاک و مبراست و اگر شائبه مراودت بوده باشد دانند که از جانب این غلام ناسی بوده گشته عزیز با خواص خود مشورت نموده مجموع رای زلیخا را صواب شمردند و برین معنے عازم و جازم گشتند و ذلک قوله تعالی ثم بدا لهم من بعد ما راوا الآیات لیسجننه حتی حین ضمیر لهم کنایت ست از زن و شوهر و اهل مشورت ایشان یعنی رای هم برین قرار گرفتند که بعد از دیدن دلایل و حجتها بر پاک دامنی صدیق علیه السلام اورا چندگاهی در زندان محبوس دارند تا گفت و شنید ملامت گران تسکین یابد و زبان طاعنان از طعن و ملامت شان منقطع گردد آورده اند که چون اجازت از عزیز حاصل کرد که یوسف را علیه السلام بزندان فرستد و زمام اختیار بقبضهٔ اقتدار خود دید یوسف را علیه السلام بخلوت خواند و بار دیگر اظهار این معنے نمود عارف جامی که اے کام دل مقصود جانم ٭ بعالم جز تو مقصودی ندانم ٭ عزیزم بر تو بالا دست کرده است ٭ سرت را زیر حکم پست کرده است ٭ اگر خواهم

بزندان سازمت جاے ✤ دگر خواہم بگردون سائمت پاے ✤ بہر سر کشی تا چند با من ✤ بہر ناخوش
ناخوشی تا چند با من ✤ قدم زن در مقام سازگاری ✤ مرا از غم رہان خود را ز خواری ✤ اگر کامم تو ہی
کامت برآرم ✤ براوج کبریا نامت برآرم ✤ وگرنہ صد در رحمت گشادہ ✤ بہ نہی با زجر تو زندان ایستادہ ✤
برویم خرم و خندان نشینی ✤ ازان بہتر کہ در زندان نشینی ✤ یوسف گفت علیہ السلام ای زلیخا ہنوز گفت
وگوی خودی ازین مقام درگذر و غبار آرزو از آئینہ ضمیر محو کن کہ از من آنچہ خلاف رضای خداوندی آید
دعاست امید میدارم کہ بحصول نمی پیوندد و بعد از آنکہ زلیخا از یوسف علیہ السلام نومید گشت زندانیان را
طلبید و بادی مقرر ساخت کہ یوسف را علیہ السلام بزندان محبوس گرداند و گویند مر عزیز را دو زندان بود یکی
زندان عقوبت بود ہر کہ مستوجب قتل بودی دران زندان محبوس بودی و دیگر زندان عتاب بود کہ گناہ ہر کہ
سبکتر بودی از برای تادیب روزی چند دران زندان باز داشتندی زندانیان را گفت تا در زندان عتاب
محبوس سازد آنگاہ بنابرین غم فاسد و رای قاصر لغو نمودنا طوق تسلیم در گردن آن سرفراز کردند و بدن سیمینش بہ بند
آہنین مقید ساختہ و در ابر زندان کہ گورستان زندگان و کلبہ احزان بیکسان و دہلیز سرای سیاست و منزل تنگنای
امتحان و ممارست بود کردند بفر طلعت یوسف علیہ السلام رشک روضہ رضوان و غیرت بوستان چنان شد

ع چو آن دل زندہ در زندان در آمد ✤ بجسد مردہ گوئی جان بر آمد ✤ دران محنت سرا افتادہ جوشی ✤ برآمد
زان گرفتاران خروشی ✤ شد اندر مقدم آن شاہ خوبان ✤ ہمہ زنجیرہا ان زنجیر کوبان ✤ بلی ہر جا رسد حور سرشتے
اگر دوزخ بود گردد بہشتی ✤ بہر جا یار گلرخسار گردد ✤ اگر گلخن بود گلزار گردد ✤ در تفسیر کشف الاسرار می گوید
کہ چون یوسف علیہ السلام قدم در زندان نہاد گفت بسم اللہ و الحمد للہ علی کل حال و اندر صحن زندان
درختی بود خشک گشتہ و از طراوت و نضارت باز ماندہ یوسف علیہ السلام مر زندانبان را گفت کہ مرا دستور
دہ در زیر آن درخت منزل خود مقرر سازم و ہمانجا وطن گیرم زندانبان بزیر آن درخت خشک فرود آورد
و چون دران منزل یکشب بعبادت گذرانید بامداد آن درخت خشک سبز گشتہ بود و در زیر وی چشمہ آب
جاری گشتہ و دران زندان قومی محبوس بودند چون آن حال مشاہدہ کردند ہمہ پیش وی بتواضع در آمدند
بر سبیل تبرک دست بوی فرود آوردند و دیدار وی را مبارک میشمردند و یوسف علیہ السلام ہر روز بامداد
برمیخاستی و گرد زندان بسے آمدی و ہمہ زندانیان را پرسیدی و دوستانہ نمودی و بیماران را عیادت کردی
و تندرستان را نصیحت نمودی و بصبرت دلالت فرمودی و بوعدہ ثواب شان مبشر گردانیدی زندانیان
را بافادات آنحضرت ابتہاج تمام حاصل آمد و غم و اندوہ ایشان بروح و راحت مبدل گشت میگفتند یا فتی
بَارَکَ فِیکَ مَا اَحْسَنَ وَجْهَکَ وَاَحْسَنَ حَدِیْثَکَ در چنین موضع ہرگز چنین کس ندیدہ ام و اللہ اجنین

سخن نشنیده ام می خواهم که بدانم که اسم شریف چیست و نسبت عالیت منتهی بکیست یوسف گفت علیه السلام انا یوسف ابن صفی الله یعقوب ابن ذبیح الله اسحاق ابن خلیل الله ابراهیم علیه السلام بعد از زمانی نام و نسب خود چنانکه بود و شمه از احوال خود بیان فرمود نقلست که اهل زندان بمسرت طلعت غم زدای آنحضرت بمرتبه مسرور گشتند که از نوائب ایام و محنت حبس و آلام یکبارگی فراموش کردند و شمع جمال یوسف علیه السلام که بواسطه حجاب زندان از تیرگی تار نسوان رسته بود بالیشان صحبت خوده گرفت و بامید عنایت ربانی و نوید عاطفت سبحانی جل ذکره روز بشب و شب بروز می آورد آنگاه زندانبان چون نسب عالی صدیق معلوم شد خوشخوی و نیکروئی وی بدید ملامت بی نهایت نمود سوگند یاد کرد که اگر بدست من بودی یکساعت ترا درین مقام محبوس نداشتمی ولیکن در رعایت خدمت و طریق مودت هیچ دقیقه فرو نگذارم و آنچه میسر شود از خدمتگاری و نیازمندی بجا آرم **نقلست** که چون صدیق در زندان قرار گرفت زلیخا کس بزندانبان فرستاد که ای سجان مقصود از فرستادن یوسف بزندان نه تعذیب و تحقیر بوده است بلکه مبنی بر حکمتی بوده اکنون می باید که غل از گردن و بند از پای وی برگیری و سرش را بافسر عزت و قامتش را بلباس کرامت بیارای و خانه را برای او علاحده تعین نمای و فرشهای گرانمایه در وی بنیدازی و در و دیوار آن حجره بعبیر و عنبر و گلاب و مشک از فر مطیب و معطر سازی و زندانبان فرموده زلیخا کماینبغی قیام نمود در رعایت جانب آنحضرت و خدمتگاری حسب الوسع و الطاقت مبادرت می نمود و حضرت یوسف علیه السلام دران خانه منزل ساخت بساط بندگی بیندخت و دران معبد الزام گرفته میان بطاعت و عبادت حق تعالی بربست و دلرا بر مصابرت قوی می داشت و تخم توکل در زمین تبتل می کاشت **بیت** صبوری مایه فیروزی آمد ✤ تو تریاک بهروزی آمد ✤ صبوری میوه امید آمد ✤ صبوری دولت جاوید آرد ✤ بصبر اندر صدف باران شود در ✤ بصبر از لعل و گوهر کان شود پر ✤ بصبر از دانه آید خوشه بیرون ✤ ز خوشه ده روانه توشه بیرون ✤ بصبر اندر رحم یک قطره آب ✤ شود نه ماه در ماهی جهانتاب ✤ روایتی هست که حق تعالی برای یوسف علیه السلام دران خانه دو درخت رویانید و در بعضی روایات غصنی از شجر جنت بفرستاد که مر او را دو شاخ بود از یکی طعام بیرون می آمد و از دیگر شراب پس یوسف علیه السلام در زندان طعام و شراب بهشتی میگذرانید و از طعام و شراب دیگران مستغنی بود آورده اند که چون یوسف علیه السلام در زندان چند گاهی بر طریقه مرضیه بگذرانید روزی خاطر مبارکش محزون بود و بواسطه طول مکث دلتنگ بود ناگاه جبرئیل علیه السلام فرود آمد بروی سلام کرد بعد از جواب از وی پرسید

کہ تو کیستی کہ صورت و ہیئت شریفت نہ درخور این منزل گناهگارانست جبرئیل گفت جبرئیل ام از نزد
حق تعالے آمده ام و بشارت از برای تو آورده ام کہ حق تعالے فرمود کہ ترا درین منزل آلودگان
از آلایش پاک گردانیدم و ترا ستوده هر دو جهان ساخته بدولت نبوت و حکومت رسالت برگزیدم
گفت ای جبرئیل مرا با صالحان چگونه همعنان گردانند حال آنکه من در خانه خود مجرمان اسیرم گفت
جهت آن بلای بتو روی آورد کہ تن در داوی و بقضای خداوند رضا بپیش آوردی و هیچ از مهویات
شیفته و فریفته نگشتی و بلوث معصیت دامن عصمت خود را نیالودی اکنون خدایتعالی ترا صدیق
خود خوانده و درجه صابرانت و صدیقان ترا کرامت فرمود یوسف علیه السلام گفت ای جبرئیل از حال
پدرم هیچ خبرداری تا چگونه است جبرئیل گفت علیه السلام تن سلامت ست و خدایتعالی او را صبر جمیل
کرامت فرموده ولیکن ببلای فرقت مبتلاست و غم و اندوه بر دل مبارکش مستولی و حق تعالی باین
محنتش از برای آن مبتلا گردانید کہ درجاتش در بهشت بلند گرداند و هر کہ بخدایتعالے نزدیکتر بلا و
محنتش بیشتر ای یوسف بشارت مر ترا کہ وقت خلاصی و آزادی نزدیک ست و بعد ازین محنت ترا
دولت بارتفاع خواهد پذیرفت و صیت جاه و جلالت در اقطار و اکناف عالم منتشر خواهد گشت و همه
اکابر و اشراف بزرگان مصر در بند رقیت بنده و چاکر تو خواهند شد و حق تعالی مرا اکنون از برای
این فرستاده کہ ترا تعلیم تعبیر موید گردانم و تاویل خواب ترا تعلیم کنم کہ حقتعالی ترا باین کرامت مخصوص
گردانیده و رقم سلطنت مصر بر عنوان منشور جاه و جلالت بر کشیده اکنون دهان برهان خود بگشا
تا این در حقیقی را در درج عقیقی دهانت مندرج گردانم یوسف علیه السلام چون صدف دهان
شرف بگشاد جبرئیل علیه السلام آن لطیفه شریفه چون دری در دهان آنحضرت نهاده و گفت فرو بر یوسف
علیه السلام آن در فرو برد فی الحال باطن شریفش بانوار علوم غیبی منور گشته علم تعبیر بروی مکشوف شد
تا بعد از ان هر خواب کہ بران حضرت معروض گردانیدی تاویل آن بروی ظاهر گشتی و بمقتضای و نعلمه
من تاویل الاحادیث تحقیق بیان فرمودی اما شمه از لطائف و اشارات مناسب

باین قصه بر حصه منقول ست زلیخا مر عزیز را بحبس یوسف علیه السلام استدعا نمود و عزیز
قبول کرد یکی از ارکان دولت باوی گفت کہ طهارت ذیل یوسف علی نبینا و علیه السلام بامارات و
دلائل مبرهن گشته است و ترا تعلیم شده اکنون بگناهی را بزندان مبتلا کردن چه جهت دارد عزیز گفت
من میدانم کہ گناه زلیخاست و یوسف علیه السلام ازین تهمت مبراست اما چون زلیخا اهل و حلیله منست اگر
گناه وی ظاهر میکنم فضیحت می شود و اهانت بمن ملحق میگردد ضرورت تا آن گناه در گردن یوسف علیه السلام

کنم او را بزندان فرستم تا بخاندان من بدنامی عاید نشود **اشارت ایدر ویش** زلیخا با عزیز نسبت
مجازی بود چرا که هر یک از یک مملکتی بودند مجرد عقد ازدواج نے خواهد که بوی منقصے عاید گردد و نام وی
ببدی بر آید گناهی کرده است که در گردن بیگناهی می کند و او را عزامت نموده بزندان میفرستد
اگر حضرت جلال احدیت جل جلاله که با بندهٔ مومن چندین نوع نسبت حقیقی دارد و مدت بمعرفت و محبت
آنحضرت گردانیده اگر گناهی که مباشر آن فی الحقیقت شیطان لعین بوده باشد در روز قیامت در گردن
او کرده و بندهٔ مومن را از ان گناه و بدنامی رهانیده او را بزندان دوزخ فرستد و این را بمقام قرب اهلیت
وصال خود کرامت خواهد فرماید چه عجب **لطیفه** حق تعالی از یوسف علیه السلام خبر داد که گفت رَبِّ السِّجْنُ
اَحَبُّ مِمَّا یَدْعُونَنِیْ اِلَیْهِ گویند نسبت ابتلا بزندان وے این اختیار وے بود که گفته اند الاختیار مقرون
بالاختیار چون یوسف علیه السلام خود از برای خود این اختیار کرد لاجرم در ورطهٔ امتحان و اختیار افتاد که اگر
طلب عافیت گیری و با خود اختیار خود را در میان راه ندادی شائستی که بی بلا و وحشت زندان آنچه
می ترسیدی امین گشتی و بعافیت طریق عصمت سلوک داشتی چنانکه در خبرست که لو سال العافیة ولو یسیل
السجن لاعطے ولیکن چون اختیار بلا کرد لاجرم از وی در ان بلا صدف خواستند در محبت دری فرزند
و در توریت موسی ست علیه السلام یا موسی اگر خواهی که در جنات ماوی درجات اعلی بینی و بمقام قرب مقربان
فرود آئی از خود باز رسته و بدوست لم یزل پیوسته مراد خود را فدای مراد ازلی ما کن اختیار خود را باقی کن
بنده را با اختیار چه کار اختیار اختیار ماست وربك یخلق مایشاء ویختار ماکان لهم الخیرة **روزی**
شبلی قدس سره میگفت که اگر مرا مخیر گردانند میان بهشت و دوزخ من دوزخ اختیار کنم زیرا که در بهشت مراد منست
و در دوزخ مراد او سخن وی با شیخ جنید قدس الله تعالی روحه عرض کردند فرمود تصبی الشبلی کودکی می کند شبلی
بنده را با اختیار چه کار **للشیخ الرومی قدس سره** ای برده اختیارم تو اختیار مائی * من شاخ
زعفرانم تو لاله زار مائی * گفتم چو فرخ گردان واللہ که بیقرارم * گفت ارچه بیقراری سے نے قرار مائی **لطیفه**
شریفه آورده اند که چون یوسف را علیه السلام بزندان آوردند پیغام چنین رسانیدند که ملکه چنین گفته است
که وی را بعقوبت تمام بغل و بند مغلول و مقید ساخته در چاه زندان محبوس گردانند و آب و نان از وی باز دارند
و بانواع عذاب عقوبتش معذب گردانند چون پیغام ملکه بزندان بان رسانیدند پیغام گذاران باز گشتند
زندان بان با وی تلطف نموده در مقام پسندیده اش فرود آورد و برعایت خاطرش ما امکن کوشش مینمود عوانان
گفتند که چرا خلاف حکم می کنی و آنچه بآن ماموری بتقدیم نمیرسانی میر زندان گفت شما را معلوم باشد که در جبین
این جوان علامت زندانیان نیست مقصود ازین حبس تهذیب اوست نه تعذیب او سر بیگناهی را

عذاب کردن وبال و نکال باشد ہم درین سخن بودند که رسول زلیخا آمد که ای میر زندان زنهار او را عزیز داری
و موی بر اندام وی نیازاری و در رعایت جانب وی تقصیر نمی نمای امیر زندان روی بوانان کرد گفت
شمارا از هرکار خبر نیست من میدانستم که حال چیست که در چاه دوزخ اندازش میدانم که خدای غفار او را از برای
تنبیه درینجا فرستاده است نه از برای عذاب و عقاب همدرین میان نصیحت کند لک بنده عاصی محمد
رسول صلی الله تعالی علیه وسلم روز قیامت ملائکه عذاب بمالک جهنم سپارند و گویند او را بعذابهای الهی گوناگون
معذب گردان و بدوزخ انداز که گناهگار و بدکار ست و عقوبت نمی کنی چون در جبین وی نور ایمان مشاهده
کند او را اگرامی دارد و در تعذیب وی تعلل نماید زبانیه گویند چرا او را در چاه ویل نمی اندازی و آنچه ترا فرموده
اند بادی پیش نمی بری گوید باشید شما غرق هوش باشید من در جبین وی علامت دوزخیان نمی بینم ناگاه
رسول رب الارباب العالمین از رب الارباب جل جلاله در رسید که ای مالک [illegible] المالک جل و علا
می فرماید عتابیست تادیبست تعذیب نیست ای مالک او را بترسان اما مسوزان که میان
دوستان آزاری باشد ولیکن بیزاری نباشد **غزل** ترا بر حال من غمخواری نیست ✤ بیاران
وفا جز یاری نیست ✤ میان دوستان عهدی قدیم ست ✤ که آزاری بود بیزاری نیست ✤ ز جام عشق
هر کو قطره خورد ✤ مرا و را تا ابد هشیاری نیست ✤ سوخته می گفت که اگر فردا مرا بدوزخ برند من چنین باشم
که اکنون هستم در دوزخ آن کنم که همه بهشتیان بتفرج و نظاره من آیند گفتند چه کنی گفت دزرا و بهادر زخ
بگردی آیم و فریاد میزنم که یا حنان یا منان ای بهشتیان آنجا که شما آید همه ناز و نعمت می بینید و اینجا که منم
همه جمال منعم می بینم اینجا آیید تا لذت مشاهده بینید **لمولفه عفی عنه** بهشت دیدن آن یار مهوشی
ست مرا ✤ بهشت بی رخ او عین آتشی ست مرا ✤ اگر وصال تو یابم بهر کجا که بوم ✤ اگرچه آتش دوزخ
بود خوشی است مرا ✤ مگر وصال تو آبی چکاندم بر لب ✤ که از فراق تو جان در کشاکشی ست مرا ✤
نقلست که چون آن ماه روی کنعانی بسعایت زلیخا و حکم عزیز مصر زندانی گشت در دو فراقش آتش
شوق در خرمن عیش زلیخا زد و نائره اشتیاق در کانون ضمیرش اشتعال پذیرفت **عارف جامی**
قدس سره میفرماید ﴿ درین فیروزه کاخ دیر بنیاد ✤ عجب غافل نهادست آدمی زاد ✤ بنعمت گرچه
عمری بگذراند ✤ نداند قدر آن تا در نماند ✤ بسا عاشق که بر هجران دلیرست ✤ بدان پندار کز معشوق سیرست
فلک چون آتش هجران فروزد ✤ چو شمعش تن بکاهد جان فروزد ✤ زلیخا کش ازان سرو یگانه ✤ به از خرم
گلستان بود خانه ✤ چو آن سرو گلستانش بدر شد ✤ گلستانش ز زندان تیره تر شد ✤ بتنگ آمد دران زندان
دل او ✤ یکی صد گشت هجران مشکل او ✤ چه مشکل تر ازان تیر بر عاشق نزار ✤ که بی دلدار بیند جای دلدار [illegible]

دران گلزار ماند؛ کز و گل رخت بند و خار ماند؛ چو خالی دید زان گل گلشن خویش؛ چو غنچه چاک زد پیراهن
خویش؛ ز غم چون پر بر آید جان غمناک؛ چه باک از عیب خود عاشق زند پاک؛ در بے بر سینه خود
می کشاید؛ که غم بیرون رود شادی در آید؛ **القصه** زلیخا ازین امر بغایت اندوهناک گشته و شمه
از احوال گذشته را بجان خریداری میکرد و بدان دست نمی یافت در تمناے دیدار وی چون شمع
در راه گذار باد صبا جان میداد و در آرزوی گفتار وی چون ماه شب گوش بروزن وی بنهاد هرکه نائره شوق
شعله تمنای وصال برانگیختی به پنجه اضطرار خاک او بار بر فرق خود ریختے و طپانچه حسرت و افسوس بر سر و روی
میزوی و می گفتی بیت که اینکاری که من کردم که کرد است؛ چنین زهرے که من خوردم که خورد است؛ درین
محنت سرای عشق پیشه؛ نزد چون من بپای خویش تیشه؛ بدست خویش چشم خویش کندم؛
زکوی خویش را در چاه فگندم؛ بجانم از دل آوازه بخویش؛ نمیدانم چه سازم چاره خویش؛ آورده
اند که هرگاه از صعوبت درد فراق بیقرار گشتی و از تواتر زخم هجران مجروح دل افگار شدی کس بزندان بان
فرستادی فرمودی تا یوسف را علیه السلام از ان خانه بصحن زندان بیرون آوردی و چوبے چند
بروی زدندی تا یوسف علیه السلام بناله و فریاد بر آمدی بعضے از محرمان از وی پرسیدند که اینچه
معنے دارد که محبوب را بیگناه فرماید تا بزخم چوب اندام پیشش از جروح آزرده سازند زلیخا گفت حکمتم هرگاه مرا
آرزوی وی بیقرار می کند و بدیدار وی نمیرسد تسلی خود دران می بینم که باری آوازی از وی بشنوم بجهت آن
تادیب میفرمایم تا آواز ناله وے دل بیقرار مرا سکونی حاصل آید **اشارت** **کذلک** حقتعالی یوسف
روح بنده مؤمن را بزندان دنیا که الدنیا سجن المومن فرستاده و بمقتضای یحبهم با بنده خود هردم اظهار محبتی مینماید
اما بواسطه حجاب آب و خاک بشریت جمال وصال حقیقت بنقاب حجاب متواری گشته و ملاقات صوری
میسر نمیشود لاجرم ایزد سبحان قضا و قدر را میفرماید که آن روح مجروح را هر زمان بخشبات ولنبلونکم بشیٔ
من الخوف والجوع ونقص من الاموال والانفس والثمرات او بے می کند تا او را لجاب قد بس من ابنالد
و بنازی در آید که من آواز ناله و زاری بنده دوست میدارم که انین المذنبین احب من تسبیح المقربین **غزل**
چو مرغ سحر از غم گلزار بنالد؛ از غم دل دیوانه من زار بنالد؛ ای آنکه ز درد خبری نیست مکن عیب؛
گر سوخته از دل افگار بنالد؛ از دوست مگوئید که از دوست برنجد؛ وان یار مخوانید که از یار بنالد؛ از یار
صوفی که بناموس زند به؛ رندی که بسوزان در خمار بنالد؛ قال الله تعالی و دخل معه السجن فتیان
دو در زندان شدند با یوسف علیه السلام دو جوان از ملازمان ملک که بر ایشان خشم گرفته بود قال احدهما
گفت یکی از ایشان دو جوان مر یوسف را علیه السلام انی ارانی اعصر خمرا من چنان دیدم که شیره انگور

سیگر فتم و قال الآخر وگفت آن دیگر انی ارانی احمل فوق راسی خبزا تاکل الطیر منه من بخواب چنان
دیدم که نان برسر خویش واشتی و مرغان ازان نان میخوردندی نبئنا بتاویله خبر ده ما را بتعبیر اینخواب که عاقبت
چه باشد انا نرٰیک من المحسنین بدرستیکه ما ترا از نیکوکاران میبینیم گویان می بینیم قال لا یاتیکما طعام ترزقانه
گفت یوسف علیه السلام نیاید بشما از عطای که شمارا روزی میدهنده بود می الا نبأتکما بتاویله مگر که خبر کنم
شمارا العاقبت وی قبل ان یاتیکما پیش از انکه بشما آرند ذٰلکما مما علمنی ربی اینکه شمارا میگویم از انست که
مرا بیاموزانید پروردگار من جل وعلا انی ترکت ملة قوم بدرستی وراستی که من ترک کرده ام و دست بر دست
وانشته ام از کیش گروهی لا یؤمنون بالله که نگروند بخدای عزوجل وهم بالآخرة هم کافرون ایشان بآخرت
کافراند واتبعت ملة ابائی ابراهیم واسحاق ویعقوب و پیروی کرده ام کیش پدران خویش را ابراهیم و اسحاق و
یعقوب ما کان لنا ان نشرک بالله من شیء سزاوار نیست ما را که انباز گوئیم بخدا تعالی هیچ چیز ذٰلک من فضل
الله علینا وعلی الناس این از فضل خداوندست سبحانه وتعالی برما که ما را معصوم داشت بر مردمان که ما را
پیش رو و داعی ایشان گردانید ولکن اکثر الناس لا یشکرون ولیکن بیشتر مردمان این شکر نگویند یا صاحبی
السجن ای دو یار زندان أأرباب متفرقون خیر ام الله الواحد القهار آیا خدایان پراگنده رهی عاجز بهتر یا یک
خدای فروشکننده کار یا قهر کننده ما تعبدون من دونه الا اسماء سمیتموها انتم واباؤکم نمی پرستید شما بدون
خدا تعالی مگر بنامهائی که خود نام نهاده آید آنها را شما و پدران شما ما انزل الله بها من سلطان فرو نفرستاده است
خدا تعالی و عبادت آنها هیچ حجتی و برهانی ان الحکم الا لله نیست فرمان راندن و حکم گذاردن مگر الله
تعالی را امر الا تعبدوا الا ایاه فرموده است که نپرستید مگر حضرت او را سبحانه وتعالی ذٰلک الدین القیم این ست
دین راست همیشه برجا ولکن اکثر الناس لا یعلمون ولیکن بیشتر مردمان نمی دانند یا صاحبی السجن ای
دو یار زندان اما احدکما فیسقی ربه خمرا اما از یک شما ساقی شود مر ملک را ومی دهد واما الآخر و اما دیگر فیصلب
بردار کرده شود فتاکل الطیر من راسه تا مرغان می خورند از سروی قضی الامر الذی فیه تستفتیان حکم
کرده شد دران خواب که از من فتوی در تعبیر آن خواستید و قال للذی ظن انه ناج منهما وگفت یوسف
علیه السلام مر آنکس را که گمان نجات و رستگاری میبود ازان اذکرنی عند ربک یاد کنی مرا نزدیک مالک خود
فانسٰه الشیطان ذکر ربه پس فراموش کرد بران جوان شیطان یاد کردن یوسف را علیه السلام نزدیک
پدروی فلبث فی السجن بضع سنین پس ماند در زندان یوسف علیه السلام چندین سال قوله تعالی
و دخل معه السجن فتیان گویند که اینها دو غلام ملک مصر بودند و زجاج میگوید که ملوک را اعتی می نامند
خواه جوان باشد خواه پیر و کلمه سنه اینجا بمعنی لبعد یوسف علیه السلام فی السجن بضع سنین فتیان یکی از فتیان را

اشراب ملک بود نام وی بنود بود و دیگری طباخ و صاحب طعام ملک بود و نام وی مجلث و هر دو
غلامان ریان بن الولید بودند ملک مصر و پادشاه از ایشان جنایتی دیده بود و این ملک مستوجب غضب
گشته بحبس ایشان اشارت فرمود سبب غضب بروایت بعضی آنست که پادشاه روم رسول بملک مصر فرستاده
بود و مالی متکاثر باوی ارسال نموده و نیز مقدار زهر هلاهل مصحوب رسول گردانیده تا خواص ملک را باموال فریفته
کنند و بتجرع شربتی سموم والی روحش را از تولیت مصر بدان معزول گردانند و رسول پادشاه روم بعد از تاکید قواعد
صحبت و محبت بخوان سالار و شراب دار ملک صورت واقعه در میان نهاد و شراب دار از این عذر استعفا نمود و
خوان سالار را بکثرت زر و جواهر از راه صواب منحرف گردانیده این امر خطیر را قبول نمود و این خبر بسمع ملک رسید
که یکی از این دو بنسبت با او قصدی در ضمیر دارند و چون هیچ یک بخصوص از این دو شخص معلوم رای شهریاری
نشده بود که مرتکب این امر خطیر گشته فرمان داد که هر دو را بزندان برند تا صالح از طالح و خبیث از طیب ممتاز
گردد و بعضی دیگر از مورخان بر آنند که بواسطه وفور جور و ظلم و سوء خلق پادشاه این تدبیر را ارکان مملکت
و اعیان دولت انگیخته بودند و خوان سالار و شراب دار هر دو این خدمت را بنابر طمع زر راست بینا
قبول نمودند و این دو عزیز چون با یکدیگر در مقام کینه و عداوت بودند هر یک با خود مخمر کرده بود وقت انتقام آمده
فرصت تساهل میسر گشت پس باهم خلوت کرده مشورت نمودند آنکه زهر را چگونه و در چه وقت بکار برند و بعد
از قرار رای صحبت عزیمت چون روز دیگر شد و مجلس سلطانی منعقد گشت ساقی مردی زورمند و خردمند
بود و بمهارت و تجربه شرائط جرم را کار فرمود چون در ان محفل دور طرب گردان شد پیاله را از آلایش زهر محافظت
نمود و شرابی صاف بسان آب زندگانی در جام عیش پیمود و ملک چون خواست که کاسه از دست ساقی
بستاند خوان سالار فریاد برآورد که ایها الملک زنهار تا این کاس از دست این حق ناشناس نستانی که این
جام جان گزای است نه قدح فرح زای و این ساغر عمر کاه است نه روح روح افزای ملک از این سخن متاثر گشته
از گرفتن جام دست جان کشید و ساقی را بتجرع شرابی که در دست داشت اشارت فرمود ساقی جام شراب
را بتمام در کشید و هیچ گزندی بوی نرسید بعد از ان ساقی گفت که چون برائت ساحت من در نظر پادشاه
ظاهر گشت و از مضرت خیانت که بمن نسبت کرده بود سلامت یافتم التماس آنکه خوان سالار نیز تناول
این طعامی که حاضر آورده است بیازماید و از مجاری قصد و عزیمت و تفحص نمایند تا این از خائن جدا گردد و
خوان سالار را بخوردن طعام مبالغت نمودند قبول نکرد و هر چند تکلیف بیش کردند وی در اباد و امتناع بیفزود و ملک را
از امتناع وابار وی معلوم شد که آن اباد مسموم است لاجرم صولت پادشاهی و سورش غضب فرماندهی
ریان بن الولید را بر ان داشت که معصوم و مجرمان را از زندان فرستاد و ایشان در ان منزل ادراک که بمقام

اسیران بند و زنجیر ست درآمدند و مجاورت ماهرویی کنعانی که زلیخا او را غلام عبرانی نام کرده بود مجاورت
ملک را فراموش کردند و چون مشاهده کردند که یوسف علیه السلام ضعیفان محبوس را قوی دل میگردانید
هر یکی را نوید فرج و مخرج میدهد و جواب خواب هر کس بلباس تعبیر و تاویل می آراید با یکدیگر مشورت نموده
گفتند بر ما واجب ست که این نقد خالص را بمحک امتحان بیازماییم و خود را از ورطهٔ شک و شبهه خلاص داده
با خلاص تمام کمر خدمتش بر میان دل و جان بندیم و بر یقین جازم شده دو خواب نادیده از تلقای نفس خود درآ
آوردند و معروض رای صدیق گردانیده به طلب تعبیر شدند و قال احدهما انی ارانی اعصر خمرا شیرهٔ انگور را
خمر خواند باعتبار مایؤول الیه چنانکه گوئی این خاتم از برای ما بساز و حال آنکه آن نقره است اینجا مه باف
با وجود آنکه ریسمان ست و بعضی برانند که خمر بلغت عمان عبارت از عنب ست و یدل علیه قراة ابن مسعود رضی
الله تعالی عنه اعصر عنبا گفت یکی از آن هر دو یعنی ساقی که سالک طریق نجات بود که در خواب چنان
دیدم که دانه از انگور در زمین قلب بنشاندم و آن دانه بیکبار زمین را بشگافته رستن گرفت و از سه خوشهٔ
انگور ظاهر شد و حوالی آن باد را دو ریاحین و اشجار و انهار آراسته بوستانی شد دلگشای و گلستان
روح افزای و من دران بوستان طواف میکردم آنگاه از آن خوشهای تاک بچیدم و از برای تهیهٔ شراب
آن خوشهای بفشردم فی الحال شربتی صافی حاصل شد که بخور آن طرب آمیز و بجا با آن نشاط انگیز بود آنگاه
این شراب صافی را دران جام آبگینهٔ شامی ریخته بخدمت ملک رسانیدم و او برغبت تجرع نموده دران
خدمت مرا تحسین کرد و قال الآخر انی ارانی احمل فوق راسی خبزا تاکل الطیر منه بعد از آن خوان سالار که مقیم
ناویهٔ حرمان آمد گفت واقعهٔ من آن بود که از مطبخ ملک بیرون آمدم و سه خانهای نان که هر یک از انهار شک
خور گرده قمر بود بر سر خود دیدم و ناگاه دران حین از هوا مرغان گرسنه قرص من تاختن آوردند و نانها را
از خوانها ربوده میخوردند چنانچه از انها هیچ باقی نماند و من اضطراب نموده از خواب درآمدم اکنون التماس آنکه
ما را تعبیر این خوابها خبر دهی و از اعمال آن واقعها اعلام فرمایی نبئنا بتاویله انا نریک من المحسنین مراد از
تاویل خواب مرجع و مآل آنست یعنی از برای ما تقریر فرمائی که آخر الامر ازین خواب چه چیز بظهور پیوست
و یوسف را علیه السلام محسن خواندند زیرا که از وی احسان بسیار به نسبت بهر یکی از اهل زندان مشاهده
کردند مثل آنکه هر کرا غم و اندوه بر باطن استیلا یافتی یوسف علیه السلام انیس وی بودی خاطر او با نواع
اشارات صوریه و معنویه تسلی میدادی و اگر بیمار بودی یوسف علیه السلام عیادت وی میکردی و رسم بیمارداری قیام
مینمودی و دیگران بمکارم اخلاق و محاسن افعال عمل میفرمودی و دیگر آنکه همواره بطاعات و عبادات مواظبت
مینمود و در امر دین و دیانت طریق احسان سلوک میداشت صلوات الله و سلامه علیه و چون یوسف علیه السلام

متنا نگی ازان دو واقعه بر عطار دیگر بر ما رسید یدورق ازان سبق گردانید قال لا یاتیکما طعام ترزقانه
الا نبأتکما بتاویله قبل ان یاتیکما گفت نرسد بشما طعامی که خواهد خوردن الا خبر دهم شما را پیش از آوردن
ایشان و این مثل آنست که عیسی گفت علیه السلام وانبئکم بما تاکلون وما تدخرون فی بیوتکم و مے
شاید که مراد ازین نیز تعبیر خواب باشد یعنی اگر شما در خواب ببینید که طعام میخورید من از عاقبت آن خبر دهم
پیش از انکه سرانجام آن بوی رسد ایشان گفتند این کار کاهنان ست و ساحران تو ایشان را کجا دیده این
عالم از ایشان در چه وقت تعلیم گرفته یوسف گفت علیه السلام حاشا که من متابعت آن جماعت کرده باشم
و این علم از ایشان آموخته بلکه روح من مؤید ست بتائید آسمانی و ملهم ست بالهام ربانی و این ازان
علوم ست که پروردگار من بمن تعلیم فرموده ذلکما مما علمنی ربی و چون بار دیگر از تعبیر خوابهای خویش
پرسیدند دیگر نوبت اعراض فرموده است انی ترکت ملة قوم لا یؤمنون بالله وهم بالآخرة هم کافرون
گفت این عطا از نزد پروردگار من جل و علا بمن حوالت آمد از برای آنکه ملة کفار ترک کردم یعنی تعرض
ملة باطله ایشان ننمودم و بمتابعت آبا و اجداد خود قیام نمودم واتبعت ملة آبائی ابراهیم واسحاق ویعقوب
و ذکر متابعت آبا و اجداد از برای ایشان آن فرمود چون اظهار نبوت خود کرده معجزه با ایشان
نموده از برای قبول ایشان و ترک استبعاد و عناد و ذکر آبا و اجداد کرام خود فرموده چه در میان
مردم هر که دعوی خرقه آبا و اجداد خود کند مستبعد نماید و چون کمال مرتبه و علو شان خلیل الرحمن و اولاد
بزرگوار علیهم السلام اظهر من الشمس بود خواست که نسبت شریف خود با ایشان ملحق گرداند تا بنظر اعزاز
و اکرام و قبول رسالت و پیغام وی مبادرت و انقیاد امر وی واجب شناسد بعد ازان فرمود ما کان
لنا ان نشرک بالله من شیء سزاوار نیست و نمی سزد ما را که معاشر انبیا و رسلیم انکه هیچ چیز را با حضرت
او سبحانه و تعالی شریک داریم چنانکه بعضی مشرکان بتان را شریک می آرند و بعضی آتش پرستان
آتش را و بعضی کواکب را و بعضی ملائکه و بعضی نفس و هوا و غیر ذلک یعنی این توحید و اخلاص که ما را
در صمیم قلب مذکور گشته من فضل الله علینا از محبت فضل و کرامت بر ما آن سبب وحی ست که بما انزال فرموده
و علی الناس و بر مردم و سبب فرستادن ما بر ایشان و ارشاد ما مر ایشان را و تثبت بر دین توحید
ولکن اکثر الناس لا یشکرون و لیکن بیشتر مردمان شکرگذاری این عطیه نمیکنند و قدر این دولت
جسیمه نمی شناسند و چون حضرت صدیق علیه السلام دعوی نبوت کرد و ثبات نبوتش مبین
بر اثبات الوهیت حضرت جل احدیت بود جل ذکره لاجرم در آیه آینده بیان فرموده گفت یا صاحبی
السجن ای یاسکنه ء ارباب متفرقون خیر ام الله الواحد القهار استفهام نفرموده بر سبیل انکار یعنی این بتان

معمول و این اصناف مقهوره که هر که خواهد تواند بتان در هم شکستن و باطل گردانیدن عبادت اینها
بهتر با عبادت آن خدای یگانه که متفردست در الوهیت و متوحد در ربوبیت غالبی که هرگز زیردست
مغلوب نگردد و قهاری که هرگز مقهور نشود معبودی که علم قدیمش بر دایره جزو و کل محیط ست معبودی که لطف
عمیمش بر دامن خار و گل بسیط گاه لطفش از مسبب انار باغی را صباغی کند و گاه قهرش از آسیب
نار باغی را داماغی میدهد مهندس حکمتش در ربع مسکون برقم تغییر بتدبیر او برمی کشید نقاش صنعتش بر
فرش بوقلمون قلم تصویر بر تقدیر او میراند ~ خدایا جهان پادشاهی تراست + ز ما خدمت
آید خدائی تراست + پناه بلندی و پستی توئی + همه نیستند آنچه هستی توئی + همه آفریدست بالا و
پست + توئی آفریننده هر چه هست + ارباب را بلفظ جمع آورد از برای کثرت آلهه باطله و در
برابر آن ذکر وحدانیت خداوندی فرمود جل ذکره ام الله الواحد القهار و چون اثبات وحدانیت
نموده استحقاق عبادت مقرر گشت زیرا که اگر فرضاً معبود دو باشد تربیت عابد معلوم نباشد که از کدام یک
بوصول پیوسته مثلاً نداند که ازین خالق وی کدام ست و ایصال نفع بوی و دفع ضرر از وی بکدام
یک ازین دو منسوب ست و بدین جهت هیچ کدام مستحق عبادت نباشد و چون معلوم که معبود یکی ست
بیقین دانستیم که خالق و رازق و نافع و ضار اوست و بس لاجرم استحقاق عبادت مراد مسلم گشت و
باز متفرقون گفت از برای آنکه آلهه مختلفه بودند در صغر و کبر و لون و حیثیت و هیئت و اختلاف صور و
اشکال آنها باز بسته برای عاملان آنهاست تا بعضی را خرد ساخته و بعضی را بزرگ و همه در تحت
و تصرف صناع خویش و مقهور و عاجز اند و در مجازی آنحضرت الله تعالی بصفت قهاری یاد کرده تا الفوق
قهار بر مقهور ظاهر گشته خیریت عبادتش بابلغ وجهی ثابت کرد و اگر سوال کند که اطلاق لفظ خیریت
دلالت بران کند که عبادت اصنام نیکوست فاما عبادت الله تعالی عبادت بهتر ست و این مستقیم
نیست جواب آنست که اطلاق اسم ارباب بر اصنام و ذکر خیریت به نسبت بعبادت مبنی بر اعتقاد
عابدان آنهاست یعنی بر تقدیر تسلیم که ایشان ارباب باشند و در عبادت ایشان نوعی از خیریت
باشد عبادت مقهوران عاجز بهتر یا عبادت علی واحد الاطلاق قهار بالاستحقاق جل جلاله و عم نواله
ولا آله سواه و ما تعبدون من دونه الا اسماء سمیتموها انتم وآباؤکم ما انزل الله بها من سلطان حضرت
صدیق علیه السلام بان ساکنان زندان که ساقی و خوان سالار بودند و با هر که بر دین ملت ایشان
بود از اهل مصر خطاب میفرماید که می پرستید شما مگر چیزها که بی حجت و برهانی نام معبودی بر ایشان
اطلاق کرده اند شما و پدران شما و ایشان را فی الحقیقه استحقاق الوهیت نیست نه بدلالت عقل و نه باشارت

نقل پس گویید اسمی ست بی مسمی که بعبادت آن مشغوف گشته اند ان الحکم الا لله یعنی قضا و تقدیر سبحانه و تعالی زیرا که
واجب الوجود لذاته اوست و موجد کل موجودات و مالک همه اجل جلاله و عم نواله علی لسان انبیا علیهم
السلام ان لا تعبدوا الا ایاه مخصوص گردانید پرستش را بحضرت او جل علاه دیگری را در عبادت باو شریک میارید ذلک
الدین القیم ولکن اکثر الناس لا یعلمون دین حق و ملت مستقیم اینست که حضرت خداوند را پرستید سبحانه و تعالی و بس
ولیکن بیشتر مردمان باین علم فائز نگشته اند و در تیه جهالت طریق ضلالت پیش گرفته اند و چون صدیق علیه السلام
علمای نبوت خود را اثبات وحدانیت فرمود و ایشان را برین قویم و دین مستقیم دلالت نمود روایتست
که هم ساقی و هم خوان سالار و اهل زندان همه مسلمان شدند و از دین بت پرستی برگشتند آنگاه ایشان دیگر نوبت
در تعبیر واقعه مبالغت نمودند و در کیفیت واقعه ایشان علمای تفسیر را سه قول ست بعضی گویند که آن هر دو کس
یعنی شرابدار و خوان سالار آن واقعها دیده بودند و بیان واقعه بود که بپرسیدند و گروهی بر آنند که هیچ کدام آن خواب
ندیده بودند و از برای تجربه علم او آن خوابها از خود برساختند و بعرض همایون وی رسانیدند و قولی دیگر آنکه
خواب ساقی حقیقی بود و رویای خوان سالار ناظر باید و صدیق علیه السلام نمیخواست که اظهار آن کند در توقف و
تسویق می انداخت تا مبالغت و الحاح از حد گذشت لاجرم اظهار آن فرمود و گفت یا صاحبی السجن اما احدکما
فیسقی ربه خمرا ای یاران زندان اما یکی از شما مید هد ملک خود را یعنی او را ملک باز بسر عمل او وی فرستد و اما
الآخر فیصلب فتاکل الطیر من راسه و اما آن دیگر را بر دار کنند تا هر مرغی از وی بخورد و تفصیل این اجمال آنکه یوسف
علیه السلام در تعبیر خواب ساقی گفت که آن دانه که کشته بود آن دانه عمل تست که در زمین استطاعت نشانده
و آن بوستان پدید آمده بود و نمود از معیشت ست و آن سه خوشه انگور دلیل آنست که آن سه روز در زندان
مکث خواهی نمود و گرفتن ملک جام از تو نشان قبول ملک ست که بمرتبه اولیت رساند و بخوان سالار
فرمود که آن خوان اشارت بدان ست که بعد از سه روز دیگر ازین منزلت بیرون برند و بردار بیاویزند و چندانگه
بگذارند که مرغان هوا از مغز سر تو بخورند ایشان چون بتعبیر از یوسف علیه السلام استماع نمودند از گفتن
این خواب پشیمان شدند گفتند ما هیچ خوابی ندیده بودیم بلکه این کلمات را در بیداری جهت امتحان
تو بر هم یافته بودیم یوسف علیه السلام جواب داد قضی الامر الذی فیه تستفتیان یعنی حکم فرمود الله تعالی
از برای هر یک از شما آنچه من تعبیر کردم خواه شما درین قول صادق بوده باشید خواه کاذب تعبیر تغییر
نخواهد یافت و حکم الهی جل و علا تبدیل نخواهد رفت و قال للذی ظن انه ناج منهما اذکرنی عند ربک یعنی
یوسف علیه السلام چون بساقی گمان نجات برو روی توجه و تشفع بوی آورد و گفت چون بمنصب خود
رسیده تقریب ملک ترا حاصل آید وقتی که دانی عرض داری که چندین سال ست تا در زندان غلامی عبرانی

مظلوم محبوس ست واز موائد فوائد نعم این جهان محروم ومایوس وساقی قبول وصیت یوسف علیه السلام نموده
چون سه روز منقضی شدند بر کارخانهٔ تدبیر یکی را بر تخت بخت نشاندند ودیگری را از دار جبار در آویختند وشیطان
وصیت یوسف را علیه السلام بر ضمیر ساقی پوشیده گردانید فانساه الشیطان ذکر ربه ای فانسی الشربی
ان یذکره لربه وبعضی گفته اند هر دو ضمیر راجع بیوسف علیه السلام ست یعنی دران محل که یوسف علیه السلام
با ساقی این سخن می گفت شیطان ذکر پروردگار یوسف را علیه السلام جل جلاله بر خاطر یوسف علیه السلام
پوشیده گردانید والا آن کلمه نگفتی والتجا بمخلوقی نکردی وکذا قال رسول الله صلی الله علیه وسلم رحم الله
تعالی اخی یوسف لو لم یقل اذکرنی عند ربک لما لبث فی السجن سبعا بعد الخمس واستعانت در کشف
شدائد اگرچه من وجه محمودست ولیکن مناسب منصب نبوت نیست لا جرم التجا نمود از غیب عتاب آمد
که انت الذی طلبت منا السجن لم تشفع لغیری الخلاص منه فقلت اذکرنی عند ربک وعزتی لاطیلن
حبسک یا یوسف تو از ما زندان خود خواستی آنگاه خلاص از دیگری میجوئی سوگند بعزت من که ترا درین
زندان روزگار بدارم فلبث فی السجن بضع سنین بعضی گویند هفت سال ودیگر پیش در زندان بداشت و پنج
سال دیگر پیش ازین در زندان بود چنانچه دوازده سال تمام در زندان بوده باشد چنانکه در خبر مبین شد وبضع
ما بین سه است تا نه واشتقاق آن از بضع ست وآن قطع ست واز ابن عباس رضی الله تعالی عنهما روایت ست
که فرمود یوسف علیه السلام سه عثرت افتاد یکی آن هم که نسبت بزلیخا نموده بود که بجهت آن مبتلا بزندان شد
دیگر آنکه مر ساقی را گفت اذکرنی عند ربک که بسبب آن مدت هفت سال دیگر در زندان محبوس
ماند سیوم آنکه برادران را گفت انکم لسارقون تا در برابر مر او را گفتند ان یسرق فقد سرق اخ له من قبل که نقل
ست چون یوسف علیه السلام این التماس از ساقی نمود اذکرنی عند ربک جبرئیل علیه السلام فی الحال
از نزد ملک متعال جل جلاله در رسید وچون نظر یوسف علیه السلام بروی افتاد گفت یا اخا المنذرین ما لی
اریک بین الخاطئین ای برادر پیغامبران در زندان میان خطاکاران چه می کنی جبرئیل گفت علیه السلام
یا طاهر الطاهرین یقرء علیک السلام رب العالمین حضرت الله تعالی ترا سلام میرساند ومیفرماید من برتنک
ابی ابکی من بین اخوانک ای یوسف از برادران مهر ومحبت تو در سراچهٔ سینهٔ پدر که نهاده ومحبوس
آن پیر دلپذیرت را که گردانید یوسف گفت علیه السلام ربی پروردگار من این کرامت فرمود باز جبرئیل
گفت چون برادران عزیزت در چاه سیاه انداختند ستارهٔ ترا از مطلع راه بر سر چاه که طالع گردانید تا از ظلمت
آن چاه بنور آن سرور رسیدی واز چاه بصدر منزلت وجاه رسیدی مباشر این امر که بود این لطافت با تو که نمود
گفت پروردگار من این کرم ابراز فرمود گفت چون ترا بعزیز فروختند وتسلیم وی نمودند دل عزیز مصر ترا [illegible]

مرم که گردانید تا مے گفت که مے شنو ای گفت پروردگار من این لطف فرمود در ان وقت که زلیخا بتو میل کرده بود وخانه خالی کرده ودرها را استوار ساخته وترا نیز عرق میل تحرک در باطن نموده ازان امر شنیع در کنف عصمت ترا که نگاهداشت وبدولت عفت که رسانید گفت پروردگار من انگاه جبرئیل علیه السلام سر بال برزمین زد تا زمین هفتم آن صخره که هفت زمین بروی ست در نظر یوسف علیه السلام مکشوف گشت گفت ای یوسف چه بینی گفت بران صخره مورچه می بینم که حرکت میکند گفت ای یوسف در دهان وی چیست گفت لقمهٔ طعام که درخور حوصله اوست گفت حضرت رب العالمین جل جلاله میفرماید که من آن مورچه را در زیر هفتم طبقهٔ زمین فراموش کنم تا بیطاقتی نمودی وبساقی التجا کردی از من شرم نداشتی که غیر مرا بر ما اختیار کردی اکنون غرامت این معامله لقد لبثت فی السجن بضع سنین گفت ای جبرئیل تقصیر کردم غرامت بکشم اما بعد ازین دوست از من خشنود شود یا نے جبرئیل علیه السلام گفت آری شود که صد هزار جان از برای رضا رد دوست بکشم وباک ندارم للشیخ اوحدی قدس سره غزل

حاشا که جز هوای تو باشد هوس مرا ✤ یا پیش دل گذار کند جز تو کس مرا ✤ در سینه نشکنم نفس خویش را لغم ✤ گر بے غمت ز سینه برآید نفس مرا ✤ فریاد من ز درد دل ودرد دل نه تست ✤ دردم ببین وهم تو بفریاد رس مرا ✤

بدانکه حضرت یوسف را علیه السلام درین التجا که بساقی نموده بود لسه دقیقه اش التزام نمودند اول آنکه هرچند از برای دفع ظلم التجا بارباب جاه ومکنت نمودن جائز ست اما مناسب مرتبه نبوت نیست چنانکه خلیل علیه السلام میگفت هل لک حاجة وی گفت اما الیک فلا دوم آنکه یوسف علیه السلام بحجة ابطال عبادت اوثان می فرمود ارباب متفرقون خیر ام الله الواحد القهار بعد از آنکه باساقی گفت اذکرنی عند ربک هرچند مقصود وی از اطلاق اسم رب بر ملک نه ربوبیت حقیقی بود بلکه بدان معنی بود که گویند که رب الدار ورب الثوب اما بحسب ظاهر مناقض مے نمود توحیدے که بآن دلالت میفرمود سوم آنکه سابقان گفته بود ما کان لنا ان نشرک بالله من شیء واین قول از انحضرت مستلزم آن بود که تفویض امور بکلی بحق سبحانه وتعالے نماید وانجا که رجوع تعبیر نمود مناسب قول اول نبود لاجرم بدو امر ممتحن گشت اول فراموش گردانیدن شیطان بروی ذکر رب را دوم ماندن در زندان مدت مدید تا گویند که از زمان حبس وی یک روز بیش نمانده بود بجهة این سه دقیقه هفت سال دیگر در زندان محبوس بماند تا قیامت این واقعه دلیل طالبان سبل توکل آن آمد اما بسط سخن درین واقعه بدانکه اکثر انبیا را علیهم السلام زندان بود که بآن مبتلا گشتند ولیکن هر یکے ادر زندان بکر اسمی مخصوص گردانیدند اول بنده که قدم اصطفا بر منبر نبوت نهاد وتاج انی جاعل فی الارض خلیفه بود سیعنے آدم صفی الله علیه السلام و

بزندان دنیا فرستادند هم روزش در بهشت زیادت مجال اقامت ندادند باز دیگر که آفتاب جهانتاب
قصد غروب کرده بود و سلطان خورشید از روم مشرق روی بزنگبار مغرب آورده از بوستان
جنبش بزندان دنیا فرستادند آنگاه چون مداد دلان سیاه حبش از عقب عساکر نوربخش روز در میدان فلک
در تاختند و منشور حکومت سلطان زنگبار در اقطار و اکناف عالم برخواندند نماز شام در آمد و آدم علیه السلام
بیچاره چون غریبان در زندان دنیا محبوس گشته سلسله بار امانت در گردن و کنده تعلق بشریت بر پای
مرزبان از دست سجان قضا و قدر تازیانها ملامت و غرامت خورده و فریاد و ناله ربنا ظلمنا
بر آورده نه یاری که با وی زاری کند و نه غمگساری که با وی غمی در نهد هر دم بر حال خود میگریست
و هر لحظه بر روزگار خود نوحه دیگر آغاز می کرد هرگز غم و اندوه ندیده و از دست ساقی بلا جرعه نکشیده و گاهی
از عزت روزگار اول یاد می کرد گاهی از بی اتفاقی روز آخر فریاد بر می آورد اما کرامتی که آدم را
درین زندان بآن مخصوص گشت آن بود که دو بنده مقرب بودند از یکی گناهی در وجود آمد و آن دیگری
بتهمت متهم شد بر مثال دو ساقی و خوانسالار و خوانسالار گناهکار بود و ساقی متهم چنانچه هر دو را
بزندان مصر محبوس کردند آن هر دو مقرب را بزندان دنیا مبتلا ساختند و آن لقرب بود یکی آدم
علیه السلام و دیگر ابلیس علیه اللعنة طاعت هفتصد هزار ساله داشت و آدم علیه السلام زلت یکساعته
از کمین غیب دو کان ظاهر شد یکی کان عدل و دیگری کان فضل کان عدل بر خزینه طاعت ابلیس
زد علیه اللعنة همه طاعتها دیر اهبار منثور گردانید و کان فضل بر خزینه زلت آدم علیه السلام زد زلتش را
دریای رحمت غرق گردانید آوازه سبقت رحمتی غضبی در داد لطیفه ای درویش در دریا دو چیز میباشد
متاع و ملاح و تمساح برای آنست که خود را بر جسم و جان زند و ملاح برای آنکه خود را بر لؤلؤ و مرجان زند در دریا دنیا
جواهر و لآلی عشق و محبت و شوق و ذوق تعبیه ساخته بودند و کمند طلب در گردن آدم علیه السلام انداخته درین
دریا بانداز برای آن فرستادند تا این جواهر زواهر بدست آورده بر سریر خلافت انی جاعل فی الارض
خلیفه استقرار نماید و ابواب تقرب بجناب قدس احدیت بر وجوه آمال بگشاید اشارت کلام سبحانه و تعالی
یقول ای آدم یاقوت محبت در تاب افتاد پرورش میباید و در ثمن توحید در حقه انا عند کل قلب حزین
رونق و بهجت بر می افزاید از عنوان انین المذنبین احب الی از دست زخم و لنبلونکم بشیء من الخوف و الجوع
در زاویه فراق و خلوتخانه اشتیاق و نوا بهتر میسد هر و بلبل گلشن سرای عشق در قفس آب و خاک در تماشای گلستان
عالم افلاک نغمه و نوای شوق بهتر می سراید هر چند خطبهار تحمن تسبیح بحمدک بر منابر تحمید خطبه میخواندند اما
لیفعلک الدماء می بایست و لغافر کرم بار وی سفید و ساده ملکی نمی خواهد رخساره کرم گون آدمی طلبید تا جان

غصے بروسے نہ بیند بوسہ مغفرت بروی نمی رسید دیگر نوح علیہ السلام بزندان کشتی مبتلا شدہ ومدت
شش ماہ دران زندان محبوس بماند کہ نے روشنائی ہوای دید ونے باد وبا بروسے وزید
آب سفینہ در تلاطم امواج سرگردان وظلمت بر ظلمت متراکم تا بعد از شدائد بسیار بکرامت نجات ومحبت
درجات مخصوص گشت فَنَجَّيْنَا نُوحًا وَالَّذِينَ آمَنُوا نصیحت ایدرویش نوح را علیہ السلام طوفان
آب بود وترا طوفان عذاب ست نوح علیہ السلام کشتی ترتیب کرد تا از طوفان آب خلاص یافت
تو نیز کشتی تقوی ترتیب کن تا بواسطۂ آن از طوفان عذاب خلاص یابی وبساحل نجات ثُمَّ نُنَجِّي
الَّذِينَ اتَّقَوْا برسی ای نوح چون آب عقوبت روی زمین را فرو گیرد اگر خواہی تا از طوفان آن خلاص یابے
قدم در کشتی سلامت نہ آئی گدا اسے محمدے چون آب معصیت زمین نہادت را فرو گیرد اگر خواہی کہ از طوفان
کفران نجات یابے قدم در کشتی ندامت نہ پس ایحان بر باد رمش انرا آنکہ در عرقاب اجل افتی وطوفان بلا
از جیب در ہست در آید وآب زلال از تنور حال ومنال بر جوشد کشتی عبادت را عمارت کن تا چنانکہ
حق تعالی از میان آتش برای نوح علیہ السلام آب بیرون آورد کہ وَفَارَ التَّنُّورُ واز برای فرعون
از میان آب وآتش بیرون آورد وَأُغْرِقُوا فَأُدْخِلُوا نَارًا ہمچنان از سینہ ہای سوزان وشعلات فیروزان
دل سوختگان آب ندامت از چشمہ چشم بر مر غدار رخسار روان گرداند کہ تَرَى أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ
تا بیک قطرہ از آن در بارہای آتش جہنم فرو نشاند دیگر ابراہیم را علیہ السلام سہ زندان پیش آمد اول درش
در زندان غار محبوس گردانید دوم نمرود در زندان شہرش مسجون ساخت سوم در آتش زندان معذب
گردانید در ہر زندانے کرامت یافت اوّل در زندان غار حسن تربیت یافت وچون از غار بیرون
آمد مملکت یافت وَكَذَٰلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ دوم در زندان شہر دین شریعت
یافت وچون از زندان بیرون آمد حجت یافت وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ سوم در زندان
آتش سلامتے یافت يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ اشارت ایدرویش چنانکہ نمرود علیہ اللعنت
بر پای ابراہیم علیہ السلام بندہای نہادہ اورا در زندان آتش انداختہ کذلک نمرود نفس بر پای خلیل زلت
بندہاے علائق وعوائق نہادہ وخیل وحشم اعضای وجوارح را بجمیع ہمہ حطام دنیا فرستادہ وآتش شہوت
دران ہمیا زدہ انگاہ خلیل دل را بزنجیر طمع بر بستہ ودر منجنیق ہوا نہادہ ودرمیان محلہ ے زلات می افگند
آن روز فرشتگان بحق تعالے بنالیدند کہ الٰہی در ہمہ روی زمین ہمین ابراہیم ست کہ ترا بوحدانیت یاد میکند
مارا اجابت فرمای تا در نصرت کنیم اینجا ملائکہ علم وعقل وروح مے گویند کہ الٰہی در نہاد بندہ ہمین یک عصوست
کہ از وے بوی معرفت می آید اورا نمرود نفس در آتش معصیت مے انداز وخطاب در رسانی تجا ابراہیم اُفت

إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي تا آتش نمرود بر وے برد و سالم گردانیدم یَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا اینجا نیز بنده
میگوید إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ما همه آتش معاصی وزلات را بروی بوستان طاعت و عبادت گردانم
فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ و یکی یونس را علیه السلام بزندان شکم ماهی مبتلا گردانید
ولیکن مراو را دران خلوتخانه بذکر و تسبیح خود مکرم کرد فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ آری یونس علیه السلام
مدتے خلوت میخواست که ساعتی از مزاحمت اغیار باز رسته با دوست رازی گوید لاجرم از شکم ماہے
خلوتے از برای وے ترتیب کردند و از جگر ماهی محرابی ساختند و یونس را علیه السلام دران خلوت بیاد
و مشغول گردانید گویند که چون خزینه سینه ماهی گنجینه آن نقد نبوت بیاسے آمد آن ماهی بقعر دریا فرو شد
و سینه بر زمین دریا نهاد و همه ماهیان بتعظیم و توقیر بر جوالے او صف برکشیدند و یونس علیه السلام از
درون خلوت آواز میداد که لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ الظَّالِمِينَ فرشتگان گفتند خداوندا
آواز معروفے می شنویم از مقام مجهولی خطاب آمد که ای فرشتگان این آواز منست یونس در شکم ماهی
مرا می خواند ملائکه بزیارت وی آمدند هر چند تحفه سلام بروی عرض کردند ملتفت احوال ایشان نشد بجناب
قدس بازگشته گفتند الٰهی چنان توداناتری که یونس علی نبینا و علیه السلام بحضرت تو مشغول ست که اصلاً بمانه
برو رخت فرمان آمد که آری هر که بما مشغول باشد بغیر ما نه پردازد ع مشغول ترا و سوسه علم و عمل نیست ✤ در سینه
مجنون مطلب جز غم لیلی ✤ کذلک یوسف را علیه السلام نیز زندانی بود فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ
و دران زندان بعلم تعبیرش مکرم گردانید که ذَٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي و چون از زندان بیرون آمد بسلطنت مملکت
داری مشرف ساختند وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ ای درویش مومنان ترا نیز چهار حبس ست اول در زندان
روانست و آن عبارت از رحم مادران ست دوم زندان جنبانست و آن کنایت از گهواره کودکانست
سوم زندان گردانست و آن فضاے اینجهان ست چهارم زندان خاموشان ست و آن لحد مردگان ست
و در هر حبسے او را دو مونسے دارید یکے ظاهرے و دیگرے بلطنے اما در رحم مادر ظاهرے عرقے ست
که مرتربیت وے ست از خوردن و آشامیدن و نفس زدن مادران و دران عرق ست و مونس بلطنے
وی حسن صورت ست وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ و اما گهواره مونس ظاهری وی پستان مادر ست
و باطنی تربیت وَرَزَقَكُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ و اما در فضای این جهان مونس وی صحبت و توانائی ست
و ممد و معاون او ست در تحصیل امور معاش و مونس باطنی حسن محافظت او ست از بلیات که
قُلْ مَن يَكْلَؤُكُم بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ و اما در لحد مونس ظاهری وے فرشتگان کراماً کاتبین اند که در
خبر ست که چون روح بنده از بدن مفارقت کند فرشتگان کرام الکاتبین بآسمان باز گردند

خطاب آمد که ای فرشتگان آسمان من بفرشته ست در قبر بندهٔ من روید و مونس وی باشید که وی
در قبر تنهاست و بهر عملی پسندیده که بندهٔ من قیام مے نمود بآن مبادرت میجوئید و ثواب آن در نامهٔ
اعمال بندهٔ من نویسید تا بآن زمان که اسرافیل علیه السلام صور دردمد و خلائق از قبور محشور گردند
آن روز این فرشتگان بازوی بنده گرفته بمقتضاے خطاب اُدْخُلُوْهَا آمِنِيْنَ بنده را
به بهشت فرود آرند و بدرجات علیه فائز گردانند مونس باطنی وی در قبر لطف و عنایت حضرت
جلال احدیت جل ذکره چنانچه در خبرست که چون بندهٔ مومن را بخاک لحد سپارند حق سبحانه
وتعالےٰ قبر وے منشق گرداند تا بنده از درون خاک لحد دوستان خویش مے بیند که از
سر خاک وے باز گردند بحسرت تمام گوید که دریغا که دوستان و یاران خویشان و غمگساران
بزودی مرا فراموش کردند و یک لحظه بر سر خاک من توقف ننمودند ناگاه دل از همه برکنده روی
بدیوار لحد آورد فرمان رسد که ای ملائکه من این غریب را می بینید که درین خاک نمناک لحد خفته و دل
از خانمان و دوستان و یاران برگرفته بعزت و جلال من که مادر مهربان فرزند شیرخوارهٔ خود را
ننوازد که من امروز این بندهٔ غریب خود را درین خاک لحد بنوازم ملائکه چون این بنده نوازی عاجز
پروری مشاهده کنند جبرئیل علیه السلام بدو زانوی حرمت در آید گوید خداوندا اجازت ده تا از
صومعه عبادت خود بخاک این بنده فرود آیم و مونس وی باشم فرمان آید که ای جبرئیل به بندهٔ مومن
ما را با موانست تو حاجت نیست تو در محراب مناجات خود بر سجدهٔ طاعت بنشینی که ما را با بنده
و بنده را با ما کار افتاده است میکائیل علیه السلام زبان تضرع بگشاید که الٰهی دستوری ده تا مونس
بنده باشم خطاب آید که ای میکائیل تو خزائن ارزاق نگاهدار که بنده ما را بموانست تو حاجت
نیست اسرافیل علیه السلام همین مقدمه پیش برد و همین جواب شنود رضوان گوید الٰهی اجازت
فرمائی تا درے از بهشت در قبر این بنده بگشایم و سنبل و ریحان جنت و عطر و بخور روح و راحت
در لحد وے افشانم فرمان آید که ای ملائکه من این بنده الیست که تا زنده بود انس وی با یاد
من داشت آرام دلش بنام من بود شما دور باشید که مونس بندهٔ خویش تا قیامت من خواهم
بود که انا مونس کل وحید للشیخ الرومیؒ بمن نگر که منم مونس تو اندر گور * دران زمان که شوی از دوکان
و خانه نفور * سلام من شنوی در لحد خبر شود ت * که هیچ وقت نبودی ز چشم من مستور * شبی غریب
چو آواز آشنا شنوی * رهی ز ضربت مار و جهی ز وحشت مور * خمار عشق در آرد بگورت اندازد *
شراب و شاهد و شمع و کباب و نقل بخور * دران زمان که چراغ لحد بگیرانند * چه هایهوئی برآید

زمرگان قبوڑا اما ذکر بیرون آمدن یوسف علیه السلام از زندان و استعلا
نمودن بذروۂ مملکت مصدران محافل اخبار و آثار و متحصران روایات علما و اخبار بروایات
صحیحه عبارت فصیحه چنین ایراد فرموده اند که چون مهلت انتظار و مدت اضطرار یوسف علیه السلام منقضی
شد و ایام محنت و بلا هنگام زحمت و ابتلا بسر آمد اضطرابی در باطن یوسف علیه السلام پدید آمد که اجل
سهو منقضی گشت و نجات موعد جمال نمود شبی گریان رو بجانب آسمان آورد و رو بقبله دعا خواست و باین
کلمات عرض مناجات فرمود **الهی** انت الرب و انا العبد و انت الخالق و انا المخلوق و
انت العزیز و انا الذلیل اسالک بحق ابراهیم خلیلک و بحق اسحق ذبیحک و یعقوب و اسرائیلک
ان تعتقنی و ترحمنی یا ارحم الراحمین چون این دعا بر زبان راند و حق تعالی را باین اسما بخواند بالفور
جبرئیل علیه السلام را بفرستاد تا یوسف را علیه السلام بخلاص و نجات بشارت دهد و گویند
جبرئیل علیه السلام بزندان در آمد و بصورت بشری در نظر یوسف علیه السلام جلوه کرد و گفت ای
صدیق مرا می شناسی گفت ذاتی می بینم پاک روحانی اما در صورت اشخاص انسانی جبرئیل گفت علیه
السلام من روح الامین و رسول رب العالمین جل جلاله و عم نواله ام یوسف گفت علیه السلام ای سید
مرسلان و ای سرور مقربان درین مقام گناهگاران را چه میکنی و درین منزل تباه روزگاران بچه مهم
اجلال فرموده گفت این منزل جای و نه مقام خاطیان و گناهگاران باشد و حال آنکه تو درین مقام منزل
داری یا اطهر الطاهرین و یا قرة عین الصدیقین یوسف گفت علیه السلام مرا بچه عمل با پاکان نسبت میکنی
و بچه کار از صدیقان می شماری که من خود را از جمله مذنبان می دانم و از زمرۂ ظالمان می پندارم
و مقام در مجلس مجرمان دارم گفت از برکت مصابرت بر بلیت حق تعالی ترا صدیق خود خوانده و بدرجه
پدران بزرگوارت ملحق گردانید آنگاه یوسف علیه السلام از احوال پدر و برادران استفسار نمود گفت
اما پدر از فراق تو محزون و گریان است و اما برادران از کردۂ خود مجل و پشیمان گفت ای جبرئیل غم و
اندوه پدرم بچه مرتبه است گفت برابری می کند با اندوه و صد مادر گم کرده فرزند و لیکن در برابر آن غم و
اندوه مستحق اجر صد شهید گشته ای یوسف حق تعالی ببرکت وجود تو پاک کرد زندانرا و آنچه در حوالے
زندانست اکنون بشارت باد ترا که وقت آن رسید که حق تعالی ترا ازین محبس نجات کرامت فرماید و ترا
ازین اسیری آزاد دهد و ترا بر سریر سلطنت بمملکت داری و فرمان گزاری و همه ملوک و جباران او را
مملوک و اسیر تو گرداند و همه عزیز را ذلیل تو گرداند و ارباب احتشام را ذلیل محکوم فرمان تو سازد و فقیران
و مساکین مصر را بوجود شریفت عزیز مکرم گرداند و محبت تو در دلها و جمله مصریان نهد و حق تعالی ترا

بدرجات علیہ ومراتب سینہ آبا و اجداد تو برساند وسبب وصول این دولت آن باشد کہ ملک
مصر خوابی ببیند وازان خواب ہراسان گردد ومعبران از تعبیر آن عاجز آیند وترا بجہت آن خواب
با عزاز و اکرام ازین حبس بیرون آرند وکیفیت خواب ازبرای وی بیان کنند وتعبیر آن بروی
مکشوف گردانند وبعد ازان بمقام خود باز گشت آئی وخواب ملک ریان چنان بود کہ حق تعالے
در کلام مجید بیان فرمود قال اللہ سبحانہ وتعالیٰ وَقَالَ الْمَلِكُ وگفت پادشاہ مصر اِنِّيْٓ
اَرٰى سَبْعَ بَقَرٰتٍ سِمَانٍ من بخواب دیدم ہفت گاو فربہ کہ از رود نیل بیرون آمدند یَّاْكُلُهُنَّ
سَبْعٌ عِجَافٌ مے خورد این ہفت گاو لاغر کہ ہیچ افزونی ازان خوردن در ایشان پدید نیامد وَ
سَبْعَ سُنْۢبُلٰتٍ خُضْرٍ وہفت خوشہ سبز بخواب دیدم وَّاُخَرَ يٰبِسٰتٍ وہفت خوشہ دیگر خشک
يٰٓاَيُّهَا الْمَلَاُ اَفْتُوْنِيْ فِيْ رُءْيَايَ اِنْ كُنْتُمْ لِلرُّءْيَا تَعْبُرُوْنَ ای علما قوم من جواب دہید مرا درین خواب
من تعبیر کنید اگر شما علم تعبیر خواب میدانید قَالُوْٓا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ گفتند این خوابہا شوریدہ است
وَمَا نَحْنُ بِتَاْوِيْلِ الْاَحْلَامِ بِعٰلِمِيْنَ ومابہ تعبیر چنین خوابہا دانا نیستم وَقَالَ الَّذِيْ نَجَا مِنْهُمَا وگفت آن
غلام کہ نجات یافتہ بود ازان ہر دو زندانی یعنے ساقی آنجا ملک تقریر خواب خود مے کرد و
معبران از تعبیر عاجز آمدہ بودند وَادَّكَرَ بَعْدَ اُمَّةٍ ویاد آورد حال یوسف را علیہ السلام بعد از مدت
ہفت سال اَنَا اُنَبِّئُكُمْ بِتَاْوِيْلِهٖ فَاَرْسِلُوْنِ من خبر کنم شما را بتاویل این خواب مرا بزندان فرستید
کہ در زندان معبر استاد و دانا بتعبیر خواب ملک را او جواب خواہد داد يُوْسُفُ اَيُّهَا الصِّدِّيْقُ آمد
غلام زندان وبعد از ادا و تحیت با یوسف علی نبینا وعلیہ السلام گفت ای یوسف راست گو راست کردار
اَفْتِنَا فِيْ سَبْعِ بَقَرٰتٍ سِمَانٍ يَّاْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَّسَبْعِ سُنْۢبُلٰتٍ خُضْرٍ وَّاُخَرَ يٰبِسٰتٍ جواب
دہ ہمہ مارا از خوابے کہ ہفت گاو فربہ بود وہفت گاو دیگر لاغر ہفت گاو لاغر ہفت گاو فربہ را خوردند و
ہفت خوشہ سبز بود وہفت خوشہ خشک وآنہا در پیچیدند واین خوشہا سبز را خشک و ناپیدا کردند لَّعَلِّيْٓ اَرْجِعُ
اِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُوْنَ تا من باز گردم بمردمان تا مگر تعبیر این خواب را بدانند قَالَ تَزْرَعُوْنَ سَبْعَ
سِنِيْنَ دَاَبًا صدیق گفت علیہ السلام کہ کشت کنید مدت ہفت سال متواتر پیاپی فَمَا حَصَدْتُّمْ فَذَرُوْهُ
فِيْ سُنْۢبُلِهٖٓ اِلَّا قَلِيْلًا مِّمَّا تَاْكُلُوْنَ پس ہر چہ بدروید در خوشہ اش بمانید یعنے مکوبید خوشہا جدا مکنید کہ
آنرا آفت کنید وغلہ را آمادہ سازید مگر اندکے بگوبید از انچہ می خورید ثُمَّ يَاْتِيْ مِنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ
بعد ازان ہفت سال کشایش بیایند ہفت سال قحط وتنگی وسختی کہ اصلا باران نیاید درین
ہفت سال يَّاْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ بخورند از آنچہ دران ہفت سال کشتہ باشند وپیشتر نہادہ ازبرای

این سالها تنگی إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا تُحْصِنُونَ مگر اندکی که پنهان کنید از برای تخم کردن و در سال هشتم ثُمَّ يَأْتِي
مِن بَعْدِ ذَٰلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ باز بیاید بعد از این هفت سال که دران هفت سال
که مردمان را فریاد رسند و باران دهند و فراخی پدید آید و انگور بسیار بار آید چنانکه انگور بفشارند و شیره
بگیرند علماء تواریخ و قصص در کتب شاملة القصص خود چنین آورده اند که کیفیت واقعه چنین بود که پادشاه
مصریان ابن ولید در خلوت سرای خویش خاص با رباب اختصاص بعیش و نشاط با نبساط عشرت مشغول
بخواب راحت غنوده بود خوابش چنان نمودند که هفت گاو سیاه فربه چنانکه گوئی بروغن چرب کرده بودند از
رود نیل بیرون آمدند و پیش تخت ملک آمده بیفتادند و از ایشان بوی مشک میدمید و از عقب ایشان
هفت گاو سرخ لاغر ضعیف بیرون آمدند و این هفت گاو فربه را فرو بردند که هیچ تغیری در بطون آن گاوان
لاغر پدید نیامد و ملک درین گاوان متعجب و متحیر نگاه می کرد که ناگاه از گوشه تخت وی هفت قضیب سبز
بیرون آمدند و بر هر سر یکی خوشه سبز چا نمار آن نارسیده و از جانب دیگر هفت قضیب زرد پدید آمد این
خوشهای زرد بران خوشهای سبز بپیچیدند آن خوشها را نیز خشک گردانیدند چنانکه از طراوت و سبزی آنها
اثر نگذاشتند و چون از خواب در آمد ملول و متفکر شد ساحران و کاهنان و معبران را احضار نمود از تعبیر رویای
استفسار فرمود همه گفتند که این اضغاث احلام ست و ما به خواب شوریده عالم نیستیم و اضغاث جمع ضغث
ست آنچه مخلوط باشد از گیاه و مانند آن و احلام جمع حلم ست و حلم آنچه در خواب بینند و در اثنای آن گفت و
شنود ساقی را حدیث یوسف علیه السلام یاد آمد بر خاطر خطور کرده گفت من شما را دلالت کنم بکسیکه تعبیر تاویل
رویای کما ینبغی بتقدیم رساند از کیفیت حال سوال کردند گفت غلامی ست کنعانی از آن زلیخا زن عزیز
مدتیست که در زندان محبوس ست و به تعبیر خواب ماهر و دران روز که من در زندان بودم خوابی دیدم پیش وی
رفتم و خواب خود گفتم تعبیر خواب من بروجهی نمود که بیان واقعه بود و غلامی ست بغایت زیبا و خردمند
و دانا بر ملت ابراهیم خلیل علیه السلام و چون بملاقات وی مشرف گشتم و بر احوال وی مطلع شدم مر او را
قائم اللیل و صائم النهار یافتم و بعیادت بیماران و کفایت مهمات ایشان پرواز و دلتنگان و مظلومان
را تسلی داده دلداری نماید و نومید از الفرج امیدواری دهد و طعام خویش بحاجتمندان و درماندگان ایثار کند
هم بحسن صورت آراسته و هم بصفا سیرت پیراسته در خاموشی با مهابت و در گفتار با ملاحت از دور
با صولت و از نزدیک با حلاوت بردبار نیکو کار و شیرین گفتار و با اینهمه میگوید که از فرزندان ابراهیم
خلیلم پسر پیغمبرم که بوادی کنعان ست یعقوب بن اسحاق و عزیز بی تمیز فرموده زن چندین سال
ست که او را در زندان محبوس داشته ملک در استخبار تعبیر تعجیل نموده شراب دار بزندان فرستاد ساقی بفرمان ملک

نمود و بزندان آمد و گفت یوسف ایها الصدیق افتنا فی سبع بقرات الآیة ملک خوابی این چنین دیده
تمامی معبران عاجز آمده اند و در روایتی آنکه استاد رؤیا اولاً نجود گرد و گفت چنین خوابی دیده ام و تقریر واقعه
باتمام رسانید یوسف گفت علیه السلام این خواب نه در خور احوال تست این خواب اگر دیده است
ملک ریان دیده است ساقی تعجب نمود گفت بلی چنین ست مرا ملک فرستاده است و تعبیر این خواب
استدعا نمود اکنون باید که تاویل و تعبیر بیان کنی تا من بازگردم و مردم را از تعبیر خواب اعلام کنم لعلی ارجع
الی الناس بعضی گویند مراد از ملک مابس ست که رای واقعه است چه صاحب واقعه اوست و مقصود اعلام
او و قیل مراد همه مردم است تا همه کس تعبیر خواب ملک بدانند لعلهم یعلمون و یا خود قدر و منزلت بدانند
و ترا ازین محبس با عزاز و اکرام بیرون آرند بعد از آنکه شراب دار خواب ملک را بعرض صدیق
گردانید یوسف گفت علیه السلام گاوان فربه و خوشهای سبز عبارت از سالهای پر نعمت و زراعت
بسیار ست که خلائق دران ایام بر فاهیت باشند و گاوان لاغر و خوشهای خشک کنایت از سالهای تنگی و
عسرت است که اسباب معیشت مردم معدوم گردد بعد ازان صدیق گفت که تدبیر آنست که تزرعون سبع
سنین دابا ای متابعة وقیل علی عادتکم المستمرة الدابة و داب عادت را گویند و تزرعون اخبار
است بمعنی امری گوید زراعت کنید هفت سال پیوسته ناگسسته و بعد از رفع محصول دانه را با خوشه
بگذارید مگر اندکی که دران سال بخورید فما حصدتم فذروه فی سنبله الا قلیلا مما تاکلون و درین
کلام اشارتیست بکم خوردن و مبالغه در ذخیره کردن ثم یاتی من بعد ذلک سبع شداد این تاویل بقرات
عجاف و سنبلات یابسات یعنی هفت سال سخت با عسرت بیایند در عقب آن هفت سال با کشایش و آسایش
یاکلن ما قدمتم لهن مراد یاکلون فیها است ولیکن اسناد فعل بظرف فرمود چنانکه گویند لیله قائم و نهاره
صائم و منه قول الشاعر شعر نهارک یا مغرور سهو و غفلة ولیلک نوم والردی لک لازم
قدمتم لهن یعنی ادخرتم لهن ست معنی چنان شود که درین هفت سال قحط و عسرت مردم بخورند آنچه دران هفت
حصب در خانه ذخیره ساخته بودند از برای این هفت سال قحط الا قلیلا مما تحصنون ای تدخرون لبذره
للمزارعة ثم یاتی بعد ذلک عام فیه یغاث الناس مشتق یغاث از غیث ست و غیث باران یعنی بعد ازین هفت
سال قحط و گرانی سالی بیاید که مردمان را باران دهند و کشت و زراعت فراوان گردد و می شاید که مشتق باشد از غوث و
غوث فریاد رسیدن ست یعنی خدای تعالی بفریاد رسد مردم را از قحط و گرسنگی و فیه یعصرون یعنی میوهای از انگور و
کنجد و زیتون فراوان شود چنانکه دوشاب و روغن از آنها بگیرند و ابن عباس میگوید رض ای یحلبون المواشی آسوده و شیر
آور شوند بجهت کثرت نبات شیر آنها بدوشند و با آسایش و کشایش بنوشند و ابو عبید میگوید رض یعصرون مشتق از عصر ست

وعصرت نجات است یعنی دران سال بودم از تنگی و قحط نبار و نجات یابند و حمزه و کسائی رحمهما الله تعالی
بتا مخاطب خوانده اند خطاب مستفتیان که گفتند افتنا فی سبع بقرات و بیان این سال ہشتم از
جمله خواب ملک بنود ملک تعلق بعلم غیب داشت که حق تعالی بوحی صدیق علیه السلام فرموده بود
اشارت امام قشیری فرمود قدس سره که حق سبحانه وتعالی یوسف صدیق را علیه السلام بر برادران
چند نفضل داده بود اول بحسن خلق دوم بعلم اما جمال او بسبب بلائی او شد و علم او نجات او آمد تا فضل علم
بر سایر صفات کمال معلوم شد و ازینجاست که گفته اند العلم یعطی وان کان یبطی نقلست که امام ابو یوسف
قاضی رحمه الله تعالی در اوان اکتساب علوم و استحضار قواعد و رسوم مدرسه مقل الحال بود سایلی که اجتهاد
فرمودی بر سفالها و شانها گوسفند می نوشتی و دو ظرفی می نهادی آن مقدار از درم و دینار نداشت که کاغذ
سرانجام کند روزی بخانه در آمده از مادر طعام خواست چون چیزی حاضر نبود مادر اشارت دران ظرف
فرمود که گنجینه علوم و خزینه رقوم وی بود یعنی همه عمر مصروف تحصیل سفال پاره چند ساخته و بآنجا رقمی
چند برکشیده و از تحصیل امور معیشت و مایحتاج ضرورت فارغ بوده چون امام آثار ضعف همت آن
ضعیفه مشاهده فرمود سوگند یاد کرد که تا حلوای عسلی در طبق سیمین بکفچه زرین در دهان تو نکنم بلکه دیگری پرداخت
واتفاقا آن روز همسایه امام خانه خود را در عمارت میگرد و راه گذر امام را مضیقه ساخته امام گفت ایمرد
راه گذر را تنگ مکن و در حق همسایه تصرف منمای آن شخص در جواب امام گفت که هرگاه قطار شتر تو درین
گذر نگنجد من این راه بگشایم از سخن آن جاهل خاطر امام گوفته تر شد اتفاقا همان روز خلیفه با زبیده خاتون
که خلیفه جلیله وی بود گفت و شنید پدید آمده بود منجر بآنجا شد که خلیفه با بروز خیان منسوب گردانید خلیفه سوگند
یاد کرد که اگر وی از دوزخیان باشد بر وی طلاق و درین مسئله متحیر ماند با امام اعظم رحمه الله تعالی علیه رجوع کرده بملاقات
آنحضرت مستسعد نگشته با امام ابو یوسف رحمه الله تعالی که خلیفه و قائم مقام حضرت امام اعظم بود رضی الله تعالی
عنه التجا نمودند و از وی استفسار کرده حکم طلبیدند امام بعد از تامل از خلیفه استفسار کرد فرمود که هرگز بر گناهی
قدرت یافتی که از خوف الهی جل وعلا از سر آن گناه درگذشته باشی خلیفه گفت آری روزی مرا کنیزی از کنیزان
زبیده خاتون که بکمال حسن و جمال آراسته بود اتفاقا خلوتی افتاد و نفس را بمباشرت او میل تمام بود از حق
تعالی ترسیده از سر آن امر درگذشتم امام فرمود بحکم نص کلام ربانی تو از اهل بهشتی باشی نه از زمره دوزخیان خلیفه
دلیل آن مسئله از وی پرسید امام فرمود قال الله سبحانه وتعالی وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ فَإِنَّ الْجَنَّةَ
هِيَ الْمَأْوَىٰ خلیفه را سند امام پسند افتاد فرمود تا دهان وی را پر از جواهر کردند و از خزینه و فور کرد که کلام مجید فرموده بانواع
عطایا و هدایا مخصوص گردند و زبیده خاتون نیز فرمود تا چندین شتر در زیر بارهای قیمتی با امام همراه بوثاق او بردند و گویند مجلس

حلوائی عسلے در طبق سیمین کرده و کفچهٔ زرین بروی نهاده بتعزّر امام در آورده‌اند امام را چون نظر بآن افتاد و قسم
سوگند وی نزد مادر بخاطر خطور کرده طبق آن بر داشته باز او در اهل خانه آمد و هنوز همسایه از عمل فارغ
نشده بود که قطار و مهار امام رسید و راه را گشاده ساخته امام حلوائی عسل و کفچهٔ زرین در دهان مادر کرد تا دانی
که العلم یعطی وان کان امّی بطیئے از مسائل یقینیه است ابتدا و ابتلاے یوسف علیه السلام از خواب بود
که اظهار آن فرمود آخر کار نجات وے هم از خواب بود که اظهار آن نمود تا بدانے که قادر علی الاطلاق و
بادشاه باستحقاق حضرت خداوند ست جل جلاله وعم نواله که از یک نهال هم خار غم رویاند و هم گل شادی
بشگفاند بیت این طرفه که از یک تخم هر یک زمی مستند * دین نادره که یک گل در هر قدمی خاری
اشارت ایدرحمش بدانکه ارباب تحقیق این واقعه نمودار احوال تست و آئینهٔ آمال تو داشته اند گویند
حیات دنیا بر مثال خواب ست و حیات آخرت بر مثال بیداری و ترا هفت عضو داده اند بر مثال بقرات
سبع که بملک ریان نموده بودند و چنانچه آنجا هفت گاو لاغر هفت گاو فربه را بخوردند و ناچیز گردانیدند
در ذات تو هفت صفت ذمیمه که عبارت از حرص و هوا و شهوت و طول امل و وسواس و ریا و عجب
بقرات سبع اعضا ترا میخورند و هلاک می گردانند مرد باید که حرص بقناعت دفع کند و هوای طبعی را از شرع
باز دارد و وسواس را بلاحول تدارک کند و ریا را باخلاص منع کند و عجب را به نیاز بر اندازد تا یوسف صفت
بر مسند هشت پادشاه وار بنشیند چنانچه آورده اند که چون ساقی تعبیر خواب از یوسف علیه السلام استماع
فرمود از زندان مراجعت نموده هر چه شنیده بود از تعبیر و تدبیر مجموع را معروض رای گردانید ملک دانست
که سخن حق ست و خواب دیده التعبیر همین ست لاجرم بخلاص یوسف علیه السلام از زندان و
احضار او فرمان داد ساقی بزندان آمده و صورت اشتیاق ملک و التفاتات همایون آن گلدستهٔ
گلستان نبوت و نورستهٔ بوستان فتوت علیه الصلوة والسلام باز نموده انه یوسف علیه السلام التماس
نموده که همراه ببارگاه ملک مبادرت جوید صدیق علیه السلام اجابت نفرمود و گفت باز گرد بملک و بپرس
که چه بود حال آن زنان که دستهای خویش بریدند و در اخبار آمده است که چون رسول صلی الله تعالے
علیه وسلم بدین آیة رسیدی فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ الآیة گفتی که خدای عز و جل
برادرم یوسف را علیه السلام بیامرزاد که اگر بجاے او من بودمی و چون رسول ملک بیامدی مرا بیرون
خواندی من بشتاب دویدمے و چون ساقی نزدیک ملک آمد و عرضداشت که یوسف علیه السلام
از زندان بیرون نمے آید تا ملک تفحص بیگناهی نکند تا بے گناهی او روشن نشود در میان ابن جمع پدید ازین
حال متعجب شد از حال یوسف علیه السلام کما ینبغی استفسار نمود که قصهٔ او چگونه است ساقی گفت

غلامی ست عبرانی که عزیز مصر او را از مالک بن زعر خریده است در نهایت حسن و ملاحت و کیاست
و فراست ملک پرسید که موجب حبس او چیست و این چه زنان اند که دستها بریده اند ساقی قصهٔ یوسف
را علیه السلام هم بوجهی که از وی شنیده بود معروض رای ملک گردانید ملک ریان از استماع این کلمات
در شگفت ماند و صاحب السجن را طلب فرمود زندان بان حاضر شده ملک فرموده که چنان معلوم من شده
جوانی برین صفت در زندان ست می خواهم که معلوم گردد او را بچه سبب حبس فرموده و حال او در ان
مقام بچه کیفیت ست صاحب السجن گفت عزیز او را بزندان فرستاده است معلوم میشود که بیگناه است
و آن بروز روزه میدارد و بشب نماز میگذارد و اگر الوان نعمت پیش وی برند لقمهٔ از ان تناول فرموده
باقی بمحتاجان مصروف میسازد ملک را از شنیدن این سخنان شغف بدیدن یوسف علیه السلام
بیشتر شده و استحضار عزیز فرمان داد و از وی حال یوسف علیه السلام و سبب حبس او کردن تفتیش
نمود عزیز از کمال ناموس صورت واقعه را پنهان داشته و گفت من این غلام عبرانی مالک بن زعر
خریده بودم و بفرزندی قبول کرده بواسطه جنایتی که بوی نسبت کردند او را محبوس گردانیدم و تا غایت
در زندان بدان سبب موقوف ست ریان بار دیگر ساقی را بزندان فرستاد تا یوسف را علیه السلام
بیارد صدیق امتناع نموده فرمود که هر چند ریان بادشاهست اما رعایت خاطر عزیز که مرا خریده اولی ست
و وقتی این صورت میسر شود که عزیز از من راضی شود و رضای او آنگاه دست دهد که از ان زنان تفحص
حال نماید و ساقی این خبر را بملک رسانیده تعجب او بیشتر شد و حکم فرمود تا زنان دست بریده را
حاضر کردند و از حال ایشان زلیخا شرائط استعلام و استفسار بجا آورد ایشان گفتند معاذ الله ما از وی
هیچ بدی ندیدیم و آن کید ما بود که باوی پیش بردیم یوسف علی نبینا و علیه السلام را در میان گناهی نیست
و زلیخا نیز بجرم خود اعتراف نموده گفت اکنون وقت آنست که حق از حجاب باطل بیرون آید و صواب از خطا
ممتاز گردد من او را باختیار خود بجانب خویش خواندم و او از جملهٔ آنچه از جنایت بوی نسبت کنند مبرا ست و آنچه
سمت گذارش یافت مضمون کلام خداوندی ملک علام ست جل و علا که در قرآن بیان فرمود بقول حق
و کلام صدق خود قوله تعالی وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ ملک مصر گفت بمن آرید یوسف را علیه السلام
فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ پس چون رسول ملک بیوسف علیه السلام آمد گفت ملک ترا میخواند یوسف علیه السلام
بیرون نیامد و در جواب گفت قَالَ ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللَّاتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ بازگرد
بسوی ملک و بطلب از وی تا باز پرسد که چه بوده است حال آن زنانی که دستهای خویش بریدند و سعی
کردند در زندان کردن من إِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ بدرستی و راستی که پروردگار من کیدهای ایشان

ساختند وداناست یعنی این سوال واستفسار احوال از برای آنست که پادشاه عزیز را معلوم شود طهارت
ذیل من واگرنه خود حق تعالی وداناست که این واقعه مبنی بر کید زنان بوده است آنگاه ملک زنان دست بریده
را بخواند قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ از ان زنان پرسید که چه بود حال شما آنگاه که
یوسف را بخویشتن خواندید قُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوْءٍ گفتند پناه می بریم بخدای تعالی
که یوسف علیه السلام چیزی بگوئیم که از وی ندیده باشیم ما بروی هیچ ندیدیم قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ الْآنَ
حَصْحَصَ الْحَقُّ زلیخا گفت اکنون راستی پیدا شد واز باطل جدا شد فقال حصحص الحق وضح وتیقن اَنَا
رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصّٰدِقِيْنَ بدرستی وراستی یوسف علیه السلام در آنچه گفت هِيَ رَاوَدَتْنِي عَن
نَفْسِي راست گوئیست چون این واقعه برینموال بگذشت ساقی باز بزندان آمده یوسف را علیه السلام اخبار کرد
از آنچه زلیخا بآن اعتراف نمود یوسف فرمود ذٰلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ یعنی این امتناع نمودن از بهر
آمدن از زندان بجهة آنست که ملک بداند که در خانه عزیز خیانت نکردم وحرمت وی در غیبت وی نگاه داشتم
وَأَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِيْنَ وخداوند تعالی راه ننماید یعنی بصلاح نیارد کار خائنان را یعنی زنان را
ابن عباس گوید رض چون یوسف علیه السلام این سخن بگفت جبرئیل علیه السلام آمده دست بر پهلوی
او زد وگفت ولا حین همت بها یا یوسف ونه آن وقت که همت کردی یا یوسف علیه السلام گفت وَمَا
أُبَرِّئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوْءِ من نفس خود را برا وپاک نمیدارم از گناه وخطا بدرستی و
راستی که نفس فرماینده است ببدی إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي مگر آنکه خداوند عز وجل بخشاید ونگاه دارد إِنَّ رَبِّي غَفُوْرٌ
رَّحِيْمٌ بدرستی وراستی که خداوند من بخشاینده است ومهربان عیب پوش وآمرزگار **سوال** اگر پرسند که حکمت
چه بود در ابا وامتناع یوسف ع از خروج زندان **جواب** آنست که تا برائت ذات مبارکش از خیانت بنسبت ولی
نعمت ظاهر شود وبتمامی از شائبه تهمت مبرا گردد که اگر به بیرون آمدن تعجیل نمودی شائبهٔ که در دل ملک
شائبه از تهمت به نسبت وی بودی اما چون خود التماس نمود از ملک تا تفحص احوال وی نماید این دلیل است
دال بر طهارت ذیل وی چه اگر دامن همتش ملوث بلوث خیانتی بودی هرگز استدعای تفحص ننمودی **جواب**
دیگر آنست که چون از برای خویش خلاص بساقی التجا نموده بود وبسبب آن معاتب گشته وبجهت ملا تنهائی
بی صبری کشیده اکنون بتدارک آن اظهار تصبر می نماید وابواب الصبر مفتاح الفرج بر وجوه آمال خود می گشاید
در کشاف وتفسیر کبیر آورده است که حضرت رسالت فرموده علیه الصلوة والسلام لقد عجبت من یوسف علیه
السلام وکرمه وصبره حین سئل عن البقرات العجاف والسمان ولو کنت مکانه ما جزتهم حتی اشترط علیهم
ان یخرجونی ولقد عجبت منه حین اتاه الرسول فقال ارجع الی ربک ولو کنت مکانه ولبثت

فی السّجن ما لبثت اسرعۃ بالاجابۃ بادرتھم الباب حضرت رسالت صلے اللہ علیہ وسلم تعجب
مے فرماید از توقف حضرت یوسف علیہ السلام بر مصابرت وی کہ بعد ازین چندین سال
توطن در زندان چون بخبر خروج دلالت کند مبادرت ننماید وتمکن ووقار اشعار و شناز خود
سازد **سوال** معنے آیۃ ناظر آن ست کہ ساقی را مے گوید کہ از ملک سوال کن تا تفحص
احوال آن زنان کند پس باین تقدیر عبارت آن بود کہ فرمودے فاسأل الملک
ان یسأل ما شأن تلک النسوۃ لیعلم براءتی عن تلک التہمۃ پس حکمت چہ بود
در عدول ازین عبارت باید فرمود فاسالہ ما بال النسوۃ **جواب** آنست کہ تا رعایت
ادب نمودہ باشد وبادشاہ را امر نفرمودہ زیرا کہ بادشاہ را امر ساختن مناسب منصب
سلطنت شعاری نیست **فرمود** فَاسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللَّاتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ - ذکر
زنان دست بریدہ کرد زلیخا را کہ سیدہ وے بود و ساعی در لقاء یوسف علیہ السلام
بزندان وے بود یاد نفرمود حکمت درین چہ بود **جواب** آنست کہ تا رعایت
حقوق وے نمودہ باشد ودر اخفاے امر وے کوشیدہ لاجرم چون زلیخا از وی احسان
مشاہدہ کرد ساحت او را از جنایت مبرا ساخت و پردہ از پیش برداشتہ گناہ را بخود
حوالت نمود کہ انا راودتہ عن نفسہ **ونظیر این واقعہ** در حکایت آوردہ اند کہ زنی
شوہر خود را نزد قاضے آوردہ بروی دعوی مہرے کرد وشوہر انکار می نمود قاضی
از براے معرفت شوہر بفرمود تا آن ضعیفہ را بردہ از پیش جملہ بردارد تا گواہان اقامت
شہادت بیقین توانند نمود شوہر این معاملہ پسندیدہ نداشتہ گفت حاجت کشف قناع
نیست وبمدعا زن اعتراف نمود زن گفت کہ شوہر رعایت جانب من نمودہ مرا ازین
امر صیانت فرمودہ من نیز ذمۂ او از ہمہ حقوق برے گردانیدم وتمامے مہر خود بدو بخشیدم
قولہ تعالی لیعلم انی لم اخنہ بالغیب گروہی بر انند کہ ضمیر لیعلم بملک ست واین قول عطا ست
مروے از ابن عباس رضی اللہ تعالی عنہ ومعنی چنان ست کہ تا ملک بداند کہ من در غیبت
او خیانت نکردہ ام وقول دیگر آنست کہ راجع بعزیز ست بقرینہ لم اخنہ بالغیب چہ یوسف علیہ السلام
بہ نسبت عزیز متہم بخیانت میداشتند وبملک از برای ترویج قول اول جواب میگوید کہ خیانت نسبت
بعزیز خیانت است من وجہ پس این تقدیر سخن مستقیم باشد وبعضے گویند ای لیعلم الملک انی لم
اخنہ العزیز بالغیب واین قول شافی نیست واللہ تعالی اعلم در بیان کلمہ وما ابرئ نفسی ان النفس

لَاَمَّارَۃٌ بِالسُّوْٓءِ یعنی نفوس بنی آدم امر کنندہ اند آدمی را بانچہ مراد و آرزوی و ہوای آن نفس ست
و اصلاً منظور نفوس رضای نیست اِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّیْٓ ای الا ما ادرکتہ رحمۃ ربی
کالملائکۃ وما اینجا بمعنے چنانکہ فرمود و نفس وما سویٰہا یعنی ہر نفسی صاحب خود را بہواہا
مے خواند مگر نفسے کہ رحمت خدای تعالے مراد دریابد تا صاحب خود را ببدی نخواند اشارت
محققان گفتہ اند اولا یوسف علیہ السلام گفت لیعلم انی لم اخنہ بالغیب این توفیق و عصمت
از حق تعالے دید و چون گفت وما ابرئ نفسے اینجا تقصیر در خدمت خود دید آن بیان شکر
توفیق ست و این بیان عذر تقصیر و بندہ باید کہ پیوستہ میان شکر و عذر کردن بود ہر کہ با
حق تعالے نگرد و نعمت بیند بنازد و در شکر بیفزاید چون با خود نگرد ہمہ گناہ بیند بسوزد و بعد
از پیش آید بآن شکر مستحق زیادت گردد و باین عذر مستوجب مغفرت شود پیر طریقت اینجا
گفت الٰہی گاہی بخود نگرم گویم از من زارتر کیست گاہے بتو نگرم بگویم از من بزرگوارتر کیست

اشارت محققان

بیت
گاہی کہ بطینت خود افتد نظرم ✣ گویم کہ من از ہر چہ بعالم بترم ✣ چون از صفت
خویشتن اندر گذرم ✣ از عرش ہمے خویشتن در نگرم بدانکہ امارہ صیغۂ مبالغہ است دلالت
مے کند بر آنکہ نفس را امر ببدی جبلے ست و داب و عادت وے آنست کہ ہموارہ
بشر دلالت کند و از خیر معترض باشد و تحقیق باین آنست کہ نفس آدمی یکی ست فاما مر
او را صفات کثیرہ است و اکثر صفات وے ذمیمہ است زیرا کہ از حین حدوث الفت
وے بمحسوسات ست تلذذ و تعشق وے بآن و از عالم معقولات غافل و چون تمام
وست وہد تا او را از بالوفات او باز دارند میل بمغیبات بنماید و چون ریاضت و مجاہدت
نمایند نفس ست الاجرم اقل من القلیل بعالم مجردات روئی آوردہ اند و از مقام امارگے بمرتبۂ
مطمئنگے ترقے نمودہ اند و باقے در حضیض امارگے ماندہ اند و صیغہ مبالغہ کہ فرمودہ امارۃ
بالسوٓء افادۂ این معنے می نماید واللہ اعلم بالصواب در تفسیر کشف الاسرار گوید کہ

صیغۂ امارہ مبالغہ

نفس را چہار مرتبہ است اول نفس امارہ پس لوامہ سوم نفس مطمئنہ چہارم سخارۂ نفس
امارہ آنست کہ در توبہ ریاضت نہ گداختہ و پوست ہستی خود بدباغت نیندا ختہ در مرغزار بشریت
مے چرد و از چشمۂ ہوا آب می خورد بر صفت حیوانیت و بہیمیت عمر مے گذرانند جز خوردن
و خفتن و کام راندن چیزے دیگر نمے دانند رب العزت جل جلالہ ارباب این نفس را می گوید
ذَرْهُمْ يَأْكُلُوْا وَيَتَمَتَّعُوْا وَيُلْهِهِمُ الْاَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ و کسی از شر وی رستہ کہ بمخالفت کمر وی

نفس را چہار مرتبہ است

رسته که قرآن مجید چنین خبر میدهد وَاَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهٖ وَنَهَی النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰی
فَاِنَّ الْجَنَّةَ هِیَ الْمَاْوٰی وجمله انبیا و رسل علیهم الصلوٰة والسلام که آمده اند همه را بالقهر و جهاد
فرموده اند و آنکه حق تعالے فرمود وَجَاهِدُوْا فِیْ سَبِیْلِ اللّٰهِ حَقَّ جِهَادِهٖ حق مجاهدت آنست
که صفات نفس اماره را چون حرص و شره و حقد و کبر و بغض پرورش ندهی و همیشه زیر دست
داری و اگر کسی ازین صفات سر بر زند آنرا بسنگ جهد از خود باز داری ؎ مار نفست
بر سر گنج دلت ساکن شدست ٭ سنگ جهد از کوه طاعت بر سر آن مار زن ٭ اما نفس
مکاره فروترست از نفس اماره قوت آن ندارد که با سالک مقاومت نماید اما پیوسته
در کمین بود تا کے دست یابد و مثالش آنست که چون مرید را در راه مجاهدت و ریاضت
در مقام جمعیت بیند بفگند و او را در ان سفر پراگنده خاطر و سرگردان کند و ازان حضور
جمعیتش محروم گرداند شیخ جنید قدس سره گفت که هزار مرید ما با قدم درین راه نهاده
همه فرو شدند و من بر سر آمدم و هر بار او را در راه مجاهدت و ریاضت در مقام جمعیت
سوے از سفرهاے طاعت چون حج و غزا و زیارت در پیش آید ارادت پیر از بهر این
باید که وے این را نشناخته و کمین گاه نفس مکاره دانسته آنجا سعادت وے
در آنست دلالت می کند و آنچه سبب شقاوت ست ازان باز می دارد و بزرگان گفته اند
که مرد صاحب تمکین نه شود تا از مکاره نفس ایمن نگردد و آب اندک بقدرے نجاست پلید گردد
و بحر بنجاست پلید نشود و بعد ازان نفس مکاره نفس سخاره است گیرد و اهل حقیقت گردد و چون او را
بر طاعات و انواع ریاضات بر تن محکم بیند گوید بر تن خود بخشاے و چندین ریاضت بر خود
مپسند که لنفسک علیک حق چون خرد محقق نباشد او را از مقام حقیقت تا مقام شریعت
آرد و از عزیمت برخصت اندازد و هر جا که رخصت آمد آرام نفس پدید آمد از آنجا نفس
قوت گیرد و مردم را بقدم اول باز برد تا نفس اماره پدید آید ابراهیم خواص گفت
قدس سره چهل سال با نفس در منازعت بودم که از نان و ماست می خواست روزی
مرا بروی رحمت آمد درمے از حلال بچنگ آوردم و در بغداد مے رفتم تا نان و ماست بخورم
و آرزوے نفس برسانم ناگهان در خرابه برسیدم بماندم در گرمابه گرم افتادم مردے دیدم
بانواع بلا مبتلا افتاده و زنبوران از هوا در مے آیند از وے گوشت می کنند ابراهیم گفت
مرا بروے رحمت آمد گفتم مسکین آن مرد سر بر داشت گفت ای خواص در من چه نظر

سے گنی سے بینی نہ تاج اسلام بر سر من ست و نہ گوہر معرفت در دل من مسکین تو ئی کہ چہل سال
شہوت نان و ماست از نفس خود منع نمی توانے کرد ابراہیم خواص رحمۃ اللہ تعالی علیہ چون
این سخنے از ان پیر بشنیدم از کردۂ خود پشیمان شدم۔ از آنجا باز گشتہ بجاے خود آمدم و
فی الجملہ بدانکہ نفس امارہ مرورا بمعصیت نفرماید بطاعت فرماید و چون قدم در کوئی طاعت
نہد طاعتش را در نظر وے بیاراید و وے را بر فاسقان مزین نہد و در خود بچشم پسند
نگرد و در دیگران بچشم حقارت و بدین جہت ہلاک از وے بر آید و چون مکاید نفس امارہ
باز رہد نفس مطمئنہ آغاز کند داین نفس انبیا و اولیاست آنہا کہ انبیا را علیہم السلام
در سراپردۂ عصمت اند و آنہا کہ اولیا اند در حیطۂ حفظ و رعایت اند کہ اگر لحظہ پردۂ عصمت
از انبیا بر داشتے ہمہ در ورطۂ معصیت ہلاک گشتی و اگر یک نفس حفظ و رعایت از اولیا
منقطع گردانیدی ہمہ زنار کفر بر میان بستے و اگر چراغ معرفت در ظلمات جہالت
بر افروختے ہر یکی از اہل کفر در طریق تحقیق صدیقی بودے لمؤلفہ عفی عنہ
غزل اگر ز آئینۂ دل غلاف برخیزد + میان ظلمت و نور اختلاف برخیزد + اگر ز عکس رخت
لمعۂ فتد بر دید + ز اہل کفر ہمہ اعتراف برخیزد + بیا ز پردہ برون ز جلوہ بنمائے + کہ تا ز
مومن و کافر خلاف برخیزد + بہر دلے کہ شود سر وحدتش مکشوف + حجابہا ہمہ ز ان
انکشاف برخیزد + عجب مدار کہ در وقت دیدن ساقی + تفاوت از قدح درد و
صاف برخیزد + پیر طریقت گفت الٰہی شاد بر انم کہ اول من بخودم و تو بودے آتش
یافت با نور شناخت تو آمیختے از باغ وصال نسیم قرب تو انگیختے تو یاران فردانیت بر گرد
بشریت ریختی با آتش دوستے آب و گل سوختی تا دیدۂ عارف بدیدار خود آموختی غزل
اندر آئینہ جان عکس جمالی دیدم + ہمچو خورشید کہ در آب زلالی دیدم + خیرہ شد دیدہ عقل
از لمعات رخ دوست + با وجود از پس پردہ خیالے دیدم + من اگر والہ و مغرور شدم
مدہوش + کہ در آئینہ عجب حسن و جمالی دیدم + وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِي و گفت
ملک مصر یعنی ریان بن الولید بہ من آرید یوسف را علیہ السلام تا او را خاص خویش
گردانم یعنی ہم نشین خاص خود سازم فَلَمَّا كَلَّمَهُ پس چون گفت یوسف علیہ
السلام با ملک قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ ملک گفت تو امروز نزد ما صاحب
قدر و منزلتے و ہم امین باد یانت قَالَ اجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَائِنِ الْأَرْضِ یوسف گفت

علیه السلام مرا بر خزینها مصر والی گردان اِنِّیْ حَفِیْظٌ عَلِیْمٌ بدرستی و راستی که من آنرا
نگاهدار ندہ دانا ام یعنی از روے دانش آن را محافظت نمایم وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوْسُفَ و
همچنان مکنت دادیم مر یوسف را علیه السلام و توانائے و حکم روای بخشیدم فِی الْاَرْضِ
در زمین مصر يَتَبَوَّءُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ منزل مے گیرد دران زمین هر جائے خواهد
نُصِيْبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَّشَاءُ یعنی رسانیم برحمت خود هر کرا مے خواهیم وَلَا نُضِيْعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِيْنَ
و ضایع نمے کنیم مزد نیکوکاران را وَلَاَجْرُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا و هر آئینه که مزد آن
جهانے بهتر ست مر آنانرا که ایمان آورده اند وَكَانُوْا يَتَّقُوْنَ و بوده اند ایشان که از بد پرهیز
اند اما بیان قصه آورده اند که چون برات ساحت و عصمت و طهارت
صدیق علیه السلام بر ریان و مصریان روشن گشت ملک گفت که یوسف را
علیه السلام بیارند که او را جهت خاصه خویش مے کنم و صاحب راز و مشیر مؤتمن خود
مے گیرم و تمامے امور مملکت را تفویض مے نمایم و بنا بر فرمان واجب الاذعان
یکے از مقربان بزندان رفته پیغام ملک را بیوسف علیه السلام رسانید و آنگاه هفتاد
نفر حاجبان با هفتاد مرکب باستحضار یوسف علیه السلام فرستادند و ملک را مرکبے
بود خاص طماج نام که جز ملک کس را مجال رکوب آن نبود وے از براے وے
ارسال نمود و بر در بارگاه ملک میدانے بود بغایت وسیع نفرمود تا میدان بیاراستند
و تخت ملک دران فسحت گاه بنهادند و قبه علاے بر سر آن و ملک بران تخت چنانچه
رسم سلاطین است نشسته غلامان زرین کمر و ملازمان لطیف منظر در ملازمت سلطنت شعاری
صف بر صف برکشیدند و از بارگاه بادشاه تا بزندان دو رویه لشکر باستقبال اجلال
یوسف علیه السلام باستادند و خادمان مجمرهاے زرین در دست پر مشک تاتارے
و عود قمارے مے سوختند و غلامان دیگر طبقهاے نثار از عنبر و کافور و مشک اذفر
سوده و بر کف نهاده منتظر آن حضرت استاده تا در حین ملاقات بر مفارق ملازمان
آنحضرت نثار کنند آنگاه وضیع و شریف مصر بنظاره آنحضرت مجتمع گشته و باین مقال گویا
شده غزل رسید آن شه بیارائید ایوان را + فرو برید ساعدهای
براے خوب کنعان را + چو آید جان جانانم نشاید برد نام جان + به بخشش جان چه
کار آید مگر از بهر فرمان را + دگر ترکست تاریکست دگر دور ست نزدیک ست + چون

جان بافن ولیکن نه بینند هیچ فرجان را ⁂ هذا یاران که بخت آمد که اینها آن رخت آمد
سلیمانست به تخت آمد برای عود شیطان را ⁂ و یوسف علیه السلام اطاعت فرمان
پادشاه نموده زندانیان را وداع کرده در حق ایشان دعاء خیر بتقدیم رسانید گویند
چنین دعا فرمود اَللّٰهُمَّ اَعْطِفْ عَلَيْهِمْ بِقُلُوبِ الْاَخْيَارِ وَ قَصِّرْ عَلَيْهِمُ
الْاَخْبَارَ وَلَا تُخْفِ عَلَيْهِمُ الْاَخْبَارَ بار خدایا دلهای نیکان و نیکمردان برایشان مشفق
گردان و روزهای محنت را برایشان کوتاه ساز و خبرهای پریشان میوشان و چون
از زندان بیرون آمد و بر در زندان بنشست و گفت هذا منزل البلوی جهنم الدنیا و
قبر الاحیاء و بیت الاحزان وتجربة الاصدقاء و بر درِ آن این کلمات بر در زندان
بنوشت و بعد از غسل و استحمام ولبس ثیاب فاخره تجمل تمام بر حیثیت خاص ملک که نام
زد او گشته بود سوار شده متوجه بارگاه ریان گشت و چون ببارگاه فلک اشتباه ریان
تشریف حضور ارزانی داشت و بدین دعا التجا نمود اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْاَلُكَ بِخَيْرِكَ مِنْ خَيْرِهٖ
وَ اَعُوْذُ بِعِزَّتِكَ مِنْ شَرِّهٖ وَ شَرِّ غَيْرِهٖ و چون چشم ملک و ارکان دولتش بر جمال بی مثال
یوسف علیه السلام افتاد گفتند این روحی است مصور و یا ملکیست در صورت بشر که از
جنس بنی آدم هیچ دیده نظر او ندیده و هیچ گوش شبیه او نشنیده و چون بر ملک بزبان عرب
سلام کرد ملک گفت این چه زبان ست فرمود لسان عمی اسماعیل علیه السلام آنگاه بعبرانی
دعا کرد ملک گفت اینچه زبان ست گفت این زبان پدران من یعقوب و اسحاق و ابراهیم
علیهم السلام و گفته اند که ملک زبانهای و لغتهای بسیار دانستی هفتاد زبان با یوسف علیه السلام
سخن گفت و یوسف علیه السلام بهر زبانی که ملک با وی سخن مے گفت همه آن زبان ها جواب
وی میداد تا بعد از آن بزبان عبرانی نمی دانست پرسید ما هذا اللسان یا یوسف قال لسان
آباے ابراهیم و اسحاق و یعقوب چون ملک نسبت عالی آنحضرت دانست بغایت متاسف
گشت که مدت چند سال از حال چنین صاحب کمال حمید الخصال شریف النسب لطیف
الحسب غافل بوده تا مدت دوازده سال در زندان محبوس مانده و کس بحال وی نپرداخته
و بالجمله چون اخلاق مرضیه و صفات سنیه حضرت صدیق علیه السلام ملک را
دریافت و بغایت مستحسن افتاده و اعتقاد به نسبت یوسف علیه السلام کامل گشت
و در اینجا هر دو مناقب پسندیده بستود کما قال الله تعالی فلما کلمه قال انک الیوم

یعنی این چه زبان ست فرمود این زبان آبا و اجداد من است

لَدَیْنَا مَکِیْنٌ اَمِیْنٌ و مکین آن ست که در قدرت علم بکمال باشد و امین آنکه در فعل
خیرات و ترک شرور اهتمام نماید و گویند گلاسے که یوسف علیه السلام با ملک
گفت که سبب اعتقاد او شد تا گفت که اِنَّکَ الْیَوْمَ لَدَیْنَا مَکِیْنٌ اَمِیْنٌ آن بود
که گفت ملک تقلد بشمشیر کرده است که قطع از وے متصور نیست و دیگر در بارگاه سلطنت
شعارے پاسانان نصب کرده است که از شنوائے و گویائے و بینائے عارے اند و
دیگر زراعت در زمین سنگلاخے می کند که همه تخم وی ضائع ست و هم عوامل در عذاب
و همه اوقات مصروف ببطالت ملک گفت ای یوسف حقیقت این سخن بر من پوشیده
است این کنایت بصریح مفسر سازی یوسف گفت علیه السلام که تقلد بسیفی که
قاطع نیست آن ست که عمال بر سر عملها باز داشته که برامانت و دیانت ایشان اعتمادی
نیست و ناآزموده آن عمل با ایشان تفویض نموده پاسبانان که بینا و شنوا و گویا نیستند آنانند
که چون از بادشاه امرے که مناسب دولت یاری دفرمان گذاری نباشد بظهور آید چشم
فرو خوابانند و زبان نصیحت نگشایند و گوش بدان تدارند و صلاح و فساد آن عرض اے
بادشاه ننمایند و زراعت در سنگلاخی آنست که عمر شریف را بتحصیل مقاصد دینیه و
مطالب فانیه مصروف سازند و عوامل لیل و نهار را بتضییع تخم انفاس نفیسه را در زمین سنگلاخ
کثیفه معذب دارند چون این نوع نصیحت باین عبارت فصیحت مودے گرداینده
ملک گفت اِنَّکَ الْیَوْمَ لَدَیْنَا مَکِیْنٌ اَمِیْنٌ و یوسف علیه السلام آن وقت سی و سه سال
بود ملک بارگاه مملکت متعجب می گفت که جوانی بدین سن که اوست باین علم و عقل و کیاست
و فراست عجب ست انگاه چون ملک در اعزاز و اکرام و تعظیم و احترام صدیق علیه السلام
انچه امکان داشت بتقدیم رسانید و چون ذات شریف اور العنوان کمالات و اطلاع
بر مغیبات آراسته یافت گفت می خواهم که تعبیر خواب خویش از زبان گوهر فشان تو استماع
نمایم صدیق فرمود علیه السلام که اگر رخصت باشد اول خواب ملک بر سبیل اجمال بیان
کنم انگاه بتفصیل آن بپردازم ملک ریان را این سخن موافق طبع افتاده صدیق سلمه
نبینا و علیه السلام گفت ملک چنان در خواب دید که هفت گاو فربه سپید پوست سیاه چشم
سبز شاخ خوش منظر که پستانهاے ایشان شیر ترشح مے نمود بر شط نیل ظاهر شد چنانکه حسن و
طراوت ایشان ملک را تعجب آورد و درین اثنا آن نیل به نقصان فاحش پذیرفته

بہ بیشہ رسیدند غیر از آنکہ در قعر رود ہیچ نماند و از ان ہفت گاو سیاہ و بوبیکہ کہ ہر یک بہ پشت
ملتصق گشتہ بود و دم ایشان را بر مثال سگان نیشہا بود و چنگالہا و خرطومہا بر مثال سبلع بیرون
آمدند و آن دو صف بایکدیگر آمیختند چون سیاہ رنگ و روم باہم در آویختند آخر الامر گاوان
سیاہ لاغر بر گاوان سفید نیکو منظر غلبہ کردند و استخوانہاے ایشان را در ہم شکستہ
گوشت و پوست و خون ہمہ را بخوردند چنانچہ از ان گاوان ہیچ اثر نماند ملک در ایشان
نظر کردہ تعجب می نمود کہ ناگاہ دید ہفت خوشہ سبز و ہفت خوشہ سیاہ خشک از مقام متعاقب
سر بر زدند و بیخ مجموع در آب و گل مستحکم بود و ملک فکر میکرد کہ چون ہفت ہمہ یکے
ست طراوت و سبزی آن سواد و قبول و حقایق این از حیثیت کہ ناگاہ بادے
وزیدن گرفت کہ خوشہ ہاے تر و خشک پژمردگی دست اعتساف در آغوش یکدیگر کردند و
از خوشہاے خشک زود و آتش بسنبلات خضرت رسید و آنہا نیز خشک و سیاہ گشتند
و صدیق علیہ السلام بعد از آن تعبیر را بر وجہے کہ سابقاً گذشت تقریر فرمود و عسرت و نیاز
خلق بطعام یکیک بیان کرد و گفت در آمدن مدت ہفت سال برق و باران بکلے
منقطع گردد و قحط و مجاعت روے بمردم آرد و نخست فتنہ و قحط بنو بکسان و متعلقان
تو رسد آنگاہ بدیگران ملک ازین سخن متاثر گشت و دانستہ کہ ہر چہ بزبان گوہر فشان آنحضرت
وارد گشت مطابق واقعہ خواہد بود آنگاہ ملک گفت کہ اے صدیق علے نبینا و
علیہ السلام آنچہ تو گفتے و اللہ شان و حال این خواب اگرچہ عجب ست اما گفتنے
بے زیادت و نقصان از ان عجب تر ست کہ اکنون درین امر متحیرم فَأَتَوِيَ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ
فِي رُؤْيَايَ و چون منام مرا بے تغییر در مجلس بیان کردے تدبیر تدارک این چنین حادثہ
را در حضور شرح فرماے یوسف علیہ السلام جواب داد کہ طریق تمشیت این مہم آنست
کہ عمال اطراف را فرمائی تا وجوہ دہقیان و دہاقین را بزراعت بسیار تکلیف نمایند
و اگر درین باب تشدید نکنند و تاخیر ورزند حسرت آن عظیم باشد و باید کہ حکم شہریارے نافذ
گردد کہ اوساط و اشراف از ارتعاشات بقدر کفایت کنند قناعت و ہر چہ درین ہفت
سال حاصل شود ہمچنان در خوشہ انبار کنند تا از تعرض حشرات مصئون ماند و دانہ غذا
اناسے باشد گاہ علیق حیوانات و از وراے مصریان جوانب بطلب طعام
روے باین مملکت خواہند نہاد اگر چیزے از وظایف اقارب فاضل آید احجات

تا آن بهره مند گردد و چون صدیق علیه السلام تدبیر این امر بر وجه صواب تقریر فرمود ریان
متمائل شد که زمام این امر خطیر بکفت کفایت کدام عاقل توان نهاد و از عهدهٔ این مهم سکلے
کما ینبغی بیرون تواند آمد کسے می باید که متضمن امور خواص نصیب چیست و ما یحتاج هر محتاج
چه مقدار است که عدل رعایت کردن اشراف و فقیر بغایت دشوار است و چون یوسف علیه السلام
ملک را درین امر متامل و اندیشمند یافت بخاطروی گفت اِجْعَلْنِيْ عَلٰى خَزَآئِنِ الْاَرْضِ اِنِّيْ
حَفِيْظٌ عَلِيْمٌ یعنے ملک مرا بر خزائن طعام و مواضعے که غلات و ضیاع و عقار که در وسے
مجتمع سازند والی گردان و انبارے که ذخائر هفت ساله در انجا محفوظ کرده باشند بمن بسپار
که من حفیظم یعنے بغیر مستحقان ندهم و مستحقان نیز از قدر حاجت زیادت ندهم و بحد اسراف
نرسانم و علیمم یعنے ارباب حاجت را و امید انم و مستحقان را می شناسم بر ایشان تنگی فرا نگیرم
و ما یحتاج ایشان را بے تکلف و توقف رسانم و علما را درین آیت سوالها و جوابهاست
در تفسیر کبیر امام قدس روحه مفصلاً مبین ست از انجمله یک سوال این ست
که این کلام دلالت می کند بر آنکه صدیق علیه السلام از ملک طلب امارة کرده است نزد اهل آخرت
مرضی نیست چنانکه حضرت رسالت صلی الله تعالی علیه وسلم عبد الرحمن سمرة را گفت رضی الله
عنه که لا تسال الامارة تخصیص و آن طلب امارة از بادشاه کافر باشد جواب آنست
که آنحضرت رسول برحق بود و رعایت مصالح امت بقدر امکان بر پیغامبر واجب ست و مر
آنحضرت را بوحے معلوم شده بود که مفوض باین امر وے خواهد بود چنانچه در بشارت جبرئیل
علیه السلام که در زندان بآنحضرت آورده بود شمهٔ ازین معنی مبین شد و می دانست که قحط
عظیم خواهد آمد چنانچه بعضے بهلاکت شود و به برکت عدل و احسان آنحضرت خلقی کثیر از هلاکت و
ضلالت نجات یابند لاجرم بر خود واجب دانسته در طلب این امر شروع فرمود و چون نیت
آنحضرت اتصال نفع بود بمستحقان و دفع ضرر از ایشان نه رعونت نفس و طلب جاه
و ریاست و توغل در امارت و حکومت لاجرم مرضے حق تعالی افتاد و بر بادشاه و رعایا
عار نکن آمد سوال دوم آنست که حضرت یوسف علیه السلام در سوال و بیان حال خویش
ترک استثنا فرمود مناسب آن بود که فرمودے اِنِّيْ حَفِيْظٌ عَلِيْمٌ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ تعالی بدلیل آنکه
جل ذکره فرموده وَلَا تَقُوْلَنَّ لِشَيْءٍ اِنِّيْ فَاعِلٌ ذٰلِكَ غَدًا اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ امام واحدی
در تفسیر بسیط آورده است قدس سره که حضرت یوسف علیه السلام بهمین مقدار تساهل

ف سوال دوم

مدت یک سال مقصود واصل نه شد ودرین مدت امر وے بتسویق افتاد ودر تفسیر کشف الاسرار
از ابن عباس رضی الله تعالے عنهما روایت کرده است که حضرت رسالت صلی الله تعالے
علیه وسلم فرمود رَحِمَ اللهُ اَخِي يُوْسُفَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَوْ لَمْ يَقُلِ اجْعَلْنِي عَلٰى خَزَائِنِ الْاَرْضِ لَاسْتَعْمَلَهُ
مِنْ سَاعَتِهٖ وَلٰكِنَّهُ اَخَّرَ ذٰلِكَ سَنَةً فَاَقَامَ فِي بَيْتِهٖ عِنْدَهٗ مَعَ الْمَلِكِ و بروایت امام واحدے
رحمة الله تعالے علیه تسویف ترک استثنا بوده است و بروایت ابن عباس رضی الله تعالے
عنهما طلب امارت وامام در جواب این سوال مے گوید که اگر استثنا فرمودے شاید که
ملک را اعتقاد چنان شدے که مگر یوسف ... نما دیست به فضل بر قدرت خود بر ضبط این
عمل وکما ینبغی از عهدهٔ این امر بیرون آمدن نمے تواند بدان سبب نسبت بذیل استثنا
کرد از برای دفع این توهم ترک استثنا فرمود والله تعالے اعلم بحقیقة [illegible] سوال
دیگر حضرت یوسف علیه السلام خود را باین دو وصف پسندیده بود که اِنِّيْ حَفِيْظٌ عَلِيْمٌ
وحق تعالے فرموده است فَلَا تُزَكُّوْا اَنْفُسَكُمْ جواب آنست که مدح نفس وقتی مذموم ست
که مقصود ازان تطاول وتفاخر توصل بمحرمات باشد چون مقصود وے اظهار حقانیت
واصلاح امور خلق باشد آن هنگام ممنوع نبود رجعنا الی القصة از ابن عباس
رضی الله تعالے عنهما منقول ست که فرمود یوسف علیه السلام مدت یک سال در خانه ملک
مے بود وملک او را عزیز ومکرم ومحترم می داشت واز جمله خاصگان ومقربان خود میداشت
ودر اقامت رسوم بادشاهی واجرای مراسم فرمان گذارے واستمداد از وے مے نمود و
اعانت از وے مے خواست وچون مدت یکسال منقضے شد ملک فرمود تا شهر را آئین بستند
وبارگاه را بیاراستند وتختے زرین مرصع بجواهر نهادند ویوسف را علیه السلام خلعتهای
گوناگون وگرانمایه پوشانیدند وفرق همایونش را با فسر زرنگار ومیانش را بکمر مرصع بجواهر
بیاراستند وصنوف عنایت خسروانه وعاطفت بادشاهانه در حق وے مبذول داشته
مجلسے خاص بیاراستند مشیت این مهم بزرگ برای وے ودر بین آنحضرت مفوض گردانید
وعزیز را از اقامت مراسم وزارت معزول داشته منصبش را بصدیق علیه السلام
ارزانی داشت بعضے برانند که این صورت بعد از فوت عزیز روے نمود چه در ایام
حیات او صدیق علیه السلام بجهت حرمتش این امر مبادرت ننمود وذلک قوله تعالے
وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوْسُفَ فِي الْاَرْضِ یعنے الانعامے که سابقاً نسبت بیوسف علیه السلام

ذکر سوال
جواب
رجعنا الی القصه

امر فرموده بودیم از نگاهداشتن وی از فحشاء و نجات وے از چاه و حبس زندان و غیر آن
تمکنت دادیم بر هر چه مراد او بود و موانع بتمام مرتفع گردانیدیم یتبوء منها حیث یشاء تعبیر
تمکنت ست یعنی مستقل بود در امر فرمان گذارے و تصرف در مملکت داری سبے مانعی و بی منازعی
آورده اند چون صدیق علیه السلام بامر مذکور مفوض شد و زمام این امر خطیر بکف
کفایتش دادند اول فرمان داد که تا در حوالے مصر موضعے وسیع بنا گردند که هواے معتدل
داشت و زمین وے از عیب نم سالم بود و دران مواضع فرمود تا خانهاے عالی و بناهاے
رفیع چون سد سکندر استوار و مانند گنبد ماهران پائیدار بنیاد نهادند چنانچه در بعضی تفاسیر آورده
است که ساحت آن عمارت پانزده میل اندر ده میل بود و در انجا بست و چهار هزار خانه ساخته
بودند و همه را استوار مضبوط کرده چنانچه از نم و باران مصون و محفوظ باشد و این عمارت
پیش از رسیدن هفت سال کشایش بود بیک سال و نیم و در سال اول که سال خصب
و رخا بود یوسف علیه السلام بفرمود تا صحرا و دشت و بیابان آن مقدار که مقدور بود تخم افگندند
و آنجا که آب وفاے کرد و تعهد آن بآب می نمودند و آنجا که آب نمی رسید یوسف دعا
می فرمود و ببرکت دعاء آنحضرت رب العالمین جل جلاله باران مے فرستاد تا محصول آن
بکمال میرسید و براے ضبط و رفع غلات امینان کارگزار معین ساخت تا مجموع محصولات را
الا قلیلے دران عمارت مضبوط و محفوظ ساختند تمام آن شهرستان از غله ذخیره مملوک گشت
عمارتے دیگر بنا کردند بغایت وسیع و در سالهاے آینده غلات را دران ذخیره مے نهادند
تا هفت سال بدین منوال بگذشت و وقت قحط مجاعت نزدیک رسید یوسف علیه السلام
ملک را خبر کرد که فلان شب ابتداء سال قحط و نیاز خواهد بود و گرسنگی و مجاعت مردم مستولے
خواهد شد چنانکه همه بفریاد آیند ملک گفت آن گرسنگی مر فقیر را و مسکین را باشد و یا خود تمامے
خلائق را از اوضاع و اشراف دریابد صدیق علیه السلام بفرمود اول کسیکه از گرسنگی بفریاد
آید تو خواهی بود ملک طبخیان را طلب کرد و طعام بسیار ترتیب فرمود تا خوردار از صعوبت گرسنگی
گمر باز خرد گویند نیم شبے بود که اثر مجاعت در باطن ملک ریان پدید آمد فریاد بر آورد که یا یوسف
الجوع در تفسیر تیسیر آورده است که در سحرگاه آن شب بود که حضرت الله تعالے امر
فرمود مر جبرائیل علیه السلام که اے جبرئیل مرا این بندگان مرا از مرد و زن که روزیے من میخورند
و عبادت غیر من مے کنند اکنون گرسنگی و قحط برایشان مسلط کنم بجانب زمین رو

قحط و نیاز را بر مصریان وضع کن جبرئیل علیه السلام فرود آمد و در محاذ مصر در هوا صدای
این ندا در داد یا اهل مصر جوعوا سبع سنین ناگاه مردم از خواب در آمدند از زن و مرد و پیر و
جوان و صغیر و کبیر به یکبار فریاد بر آمد که الجوع الجوع آنگاه ملک از مطبخیان طعام طلبید
هر چند تناول می نمود خورسندی نمی دید ملک ریان یوسف علیه السلام را بخواند و صاحب
این درد از وی مسالت نمود یوسف علیه السلام دست مبارک بر سینه ملک
فرود آورد و تسکین مر او را حاصل آمد و آتش مجاعت از التهاب باز ایستاد و صدیق علیه السلام
دران ایام هر روز بنصف النهار یک نوبت جهت ملک و ملازمان طعام مهیا ساختی
و خود در ایام قحط هرگز سیر نخوردی با آنکه خزائن طعام در تحت و تصرف او بود تا حال
فرو ماندگان و گرسنگان از خاطر عاطرش فراموش نگردد و ابن عباس
گفت رضی الله تعالی عنهما که دران هفت سال قحط باران از آسمان منقطع شد و
گیاه از زمین نرست و باد از وزیدن باز استاد و آب از جویها مفارقت جست چهارپایان
از بانگ کردن و بار کشیدن معطل گشتند و مرغ از آشیانها رخت بر بستند و از بیضه
نهادن و جوزه بر آوردن باز ماندند و هول و سراسیمگی بر مردم مستولی شد و در اکثر
بلاد این بلا بصعوبت تمام تعمیم یافت و از اطراف و جوانب و دیو انگه مردم روی بمصر
آوردند و در خریدن طعام ازدحام می نمودند یوسف صدیق علیه السلام حکم فرموده
بود که هر کس بخریداری طعام مبادرت جوید هر چند رفیع الشان عظیم القدر باشد
بیک شتر و از زیادت غله بار ندهد با غنیا غله می فروخت و از ایشان زر می گرفت
و در خزائن جمع میساخت و بقدر التصدق میفرمود و اغنیا را شتر داری زیادت نمیداد
و فقرا را کم از صاعی زیادت عطای فرمود همه روز روزه داشت و شب بقلیلی از
طعام افطار می نمود گویند که متوطنان کره غبرا و مستظلان مظله خضرا مانند آن قحط و غلا هرگز
ندیده بودند و از هیچ مخبری نشنیده القصه دران مدت آتش قحط چنان بالا گرفته که
دود وش از روزن دماغ خاص و عام و اشراف و لیام بر آمده صفی و فقیر و صحیح و سقیم بیماران
و نیاز گشتند مردم از شدت مجاعت در خرمن گاه ماه الخمسه را نمودار گندم میدیدند اما دست
ایشان بدان نمی رسید و در کشت زار این حدیقه خضر ایشان خوشه پروین مشاهده
می کردند اما توشه از ان نمی توانستند برداشت صورت گرسنگی همه را از عمر سیر کرده بود و

ولیکن سیرے کہ دفع گرسنگی می شد دمی بود وجملہ را انبار باطن بر بار غم واندوہ وداما از آن
بار خورسندی روے نمی نمود ع آنچنان تنگ شد بمردم کار کہ گدا دے شد چو گرگ مردم خوار ٭
نان بنزدیک مرد حاجتمند ٭ قرص خور بود بر سپہر بلند ٭ پیش مردم غریب بر سر راہ ٭ خورشش
شام بزرگ سہ ماہ ٭ نہ دل از نان آنچنان بنظام ٭ نہ شکم را از نان خورشش آرام ٭ ملخص سخن آنکہ
خلائق در اول سال اخیرہ در خانہ از محصولات ضیاع وعقار ذخیرہ داشتند بر اہل وعیال
نفقہ کردند ودر سال دوم نقود آنچہ داشتند در گنجینہ استظہار از درم ودینار وجواہر بفروختند
ودر بہا بر آن طعام گرفتند ودر سال سوم از حلے وحلل وفرشہا واوانی ہر چند بود
در بہا غلہ بدادند ودر سال چہارم از عبید واماء مثابہ نقد گنج زوایا دخواستے بود ہمہ را از دست
دادہ بعوض آن راس المال حیات ودقایہ نفس خود ساختند ودر سال پنجم اسباب و
املاک را در معرض بیع آوردند وضیاع را بصاع گندمے فروختند ودرین سال عزت
غلہ بجائے رسید کہ ترازو از میان برداشتند ووزن را سنگی وسنگی را وزن نماندہ واعتبار
مقیاس میزان بر صاع گرفت ودر سال ششم زن وفرزند را کہ پیوند دل وسلالہ جان بند
در عوض جو وگندم بدادند ودر سال ہفتم نفوس نفیسہ را از بیم جان ہمچون سائر مملوکان و
متعلقان بیوسف علیہ السلام بفروختند القصہ احوال مصر ومصریان بجائے رسید کہ تمامی
ملک او شد ورعایا بردہ بندہ گشتند تا بمرتبہ کہ از زن ومرد بندہ وآزاد ہیچ کس در
مصر نماند مگر آنکہ بقید رقیت صدیق علیہ السلام درآمد تا کار بجائے رسید کہ مردم مصر
سوگند یاد مے کردند کہ ہرگز ہیچ پادشاہ از یوسف علیہ السلام بزرگوارتر بر مسند سلطنت
ننشستہ وہیچکس را این مکنت ومملکت نداری وحکم گذاری باستحقاق مثل وے میسر نگشتہ نقل
ست کہ چون سال ہفتم خود را بیوسف علیہ السلام بفروختند ودر بہاے آن غلہ بستاندند
چون سہ ماہ از آن سال بگذشت آن غلہ تمام شد ومجاعت بر ایشان مستولی گشت
برخاستند ودر سراے یوسف علیہ السلام آمدند وگفتند قوت ما تمام گشت وسہ ماہ دیگر علوفہ
بباید یوسف گفت غلہ ہست اما بہا میباید گفتند بہا روقتی می بایست آزاد بودیم اکنون
کہ ما بندہ ایم وتو سید ومولائی درمیان بندہ وخداوند بہا نباشد یوسف علیہ السلام تصدیق
ایشان نمودہ غلہ بداد وقیمت نخواست اشارت ای درویش اہل مصر بندہ خریدۂ
یوسف علیہ السلام بودند ودر وقت قحط وتنگی غلہ رزق این جہانی از ایشان باز نداشت

حق تعالے بندگان مومن را خریده است إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ الآیۃ
چنانچه امروز بندگان خود رزق این جہانے تا زنده است می دہد و از ایشان در برابر آن بہا
نخواست اگر فردا نیز رحمت باز ندارد و در برابر آن طاعت نه طلبد غریب و عجیب نباشد
آورده اند که از مدت نه ماه که از سال ہفتم قحط باقی مانده بود شش ماه بگذشت در
انبار خانہا غله نماند و سه ماه بود که بموعد رسند یوسف علیه السلام لغایت محزون گشته
دست بدعا آورده خداوندا بندگان تواند و در انبار یک دانه باز نمانده اے خالق
رازق درے از خزائن ارزاق برین بیچارگان بکشائے فی الحال جبرئیل علیه السلام فرود
آمد گفت اے یوسف حضرت پروردگار جل جلاله می فرماید ما در مشاہده جمال تو
حلاوتی تعبیه کرده ایم ہر که نظر بر منظر زیبا ر تو افگند تا بیک ماه او را احتیاج بطعام نباشد
روزی دیگر منادی کردند ہر کرا خاطر بجہت غلۂ مجاعت متفرق ست می باید که فردا در فلان صحرا
مجتمع گردد که یوسف علیه السلام از برای گرسنگان خوان الوانے و مائدہ اکرامی خواہد نہاد
مردمان مصر روے بدان صحرا آوردند آنگاه یوسف علیه السلام با خیل و حشم خویش
بآن صحرا تشریف آورده و بر تختے که از برائے وی بر بالا ر بلندی نہاده بودند بر آمد و برقع
از جمال خویش بر داشت مجاعت رسیدگانرا چون نظر بر جمال آنحضرت افتاد چنان
مستغرق جمال وی گشتند که تا یک ماه دیگر پروائے طعام و شراب نداشتند اے درویش
مشاہده جمال یوسف را علیه السلام این لذتیست که از خوردن و آشامیدن باز میدارد تا
لذت مشاہده جمال رب العالمین جل جلاله در بہشت چه باشد روایتی ست که چون بہشتیان
بآن دولت مستعد گردند مدت ہشتصد ہزار سال از نعیم بہشت و لذات آن بے خبر باشند
اصلاً خود را ندانند. **شعر** اذا نظروا الے جماله طابوا + واذا انتظروا الے جلاله ذابوا
غزل دلا در بزم عشق آن به که جان خود را برافشانی + که تو خود در جہان تنہا ت گنجی در ہمه
جانی + تو آنگه زو خبر یابی که از خود بیخبر گردے + تو آنگه زو خبر یابے که خود را بیخبر دانے دلت
آئینه غیبی ست بر دار تا در دینے + طلسم عالمے جسمی ز تو مے عالم جانے + و گر از عکس
نور قدس شد آئینه ات روشن + نه روے این و آن بینے نه نقش این و آن خوانے
نقل ست که روزے از انقضاے مدت عسرت یوسف علیه السلام با ملک میگفت
که ای ملک چون دیدے معامله پروردگار مرا جل جلاله با من مرا سلطانت .. ت دہند و تو اسے

اہل مصر را از مام اختیار بکف کفایت من دادہ مرا بر ہمہ ایشان ہیبتا اکرامت فرمود اکنون
مصلحت چیست با این طوائف بچہ منوال اعمال کنم ملک گفت رای رای تست وما ہمہ محکوم
فرمان توایم گفت ملک را مصریان برقیت من اعتراف می نمایند تو چہ میگوئی گفت من نیز از جملہ
بندگان ومطیع فرمانم صدیق گفت علیہ السلام کہ من ملک مصر را با ارباب واعیانان نہ
از برای آن متمکن گشتہ ام کہ از ان طوقے بر نیدم ویا در تخریب دیار وانذلال ارباب آن
کوشم اکنون حضرت خداوند را اجل جلالہ گواہ مے گیرم وترا نیز برین معنے مطلع میگردانم
کہ تمامے اہل مصر را از قید رقیت آزاد کردم وتمامے اموال واملاک ایشان بایشان
مسلم داشتم وترا باز بر مسند سلطنت بدستور قدیم متمکن گردانیدم ولیکن بشرطے کہ در کل
امور از صواب دیدہ من تجاوز ننمائے ودر معاملات کلیہ وجزویہ بے مشورت من حکم
نفرمائی وملک در مقام رضا وتسلیم انگشت قبول بر دیدہ نہاد وہر چہ فرمودہ بود بالعین
والراس مقبول افتاد اما اللطائف والاشارات والمواعظ المستنبطة
من ہذہ الایات لطیفہ ای درویش بدانکہ حق تعالے ریان ابن ولید را باوجود
کفر سہ جای در کلام مجید خواند وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ فَلَمَّا جَاءَهُ
الرَّسُولُ وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِي وملک نامے ست از نامہای حضرت
خداوندے جل وعلا الملک القدوس ای درویش از برکت این دولت
وتوسل باین سعادت کہ در قرآن سہ موضع او را بنام خود خواند ہر چند مجاز بود بشرف
اسلام مشرف گشت کذلک بندۂ مومن را در قرآن ہشتاد ونہ جاے یاد فرمودکہ
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا واین نام بحقیقت ست کہ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا
اگر بندۂ مومن ببرکت این سعادت عظمی بر ایمان وعرفان انابت نماید چہ عجب
لطیفہ دیگر ملک ریان دربارۂ یوسف علیہ السلام تقصیر کردہ بود کہ مدت دوازدہ سال
در زندان بیگناہ محبوس بود وملک از حال او غافل خواست تا تدارک آن کند باوی
چہار گونہ لطف بیش برد اول آن بود کہ گفت استخلصہ لنفسی او را اخلاص برائے خود
گردانم ودیگرے نگذارم دوم آن بود کہ او را مجالس خاص خاص گردانیدہ سوم آنکہ
باوی بیواسطہ وترجمانے گفت در آمد چہارم آن بود کہ او را بستود وگفت إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا
مَكِينٌ أَمِينٌ او را بمکنت وامانت وصف کرد واین دو کلمہ جامع ست مر جمیع فضائل ومناقب

راچنانکه در تفسیر کبیر بتفصیل مبین ست وکذلک ملک تعالی با بندگان مومن باوجود تقصیر ایشان این چهار گونه لطف پیش برد اول چنانکه ریان یوسف را علیه السلام بخود خواند ایزد تعالے بندهٔ مومن را نیز بخود خواند و انبیوا الے ربکم دوم چنانکه ریان یوسف را علیه السلام خاص خود خواند الله تعالے مومنان را نیز خاص خود خواند الا عبادک منهم المخلصین سوم آنکه چنانکه ریان بهفتاد زبان با یوسف علیه السلام سخن گفت واورا بدین سبب بزرگی درحیت بود حق تعالی هشتاد ونه جاے در قرآن خود خطاب فرمود یا ایها الذین امنوا و باین خطاب ایشانرا مزید درحیت وحرمت حاصل آمد چهارم چنانکه ریان مر یوسف را علیه السلام بکمنت بستود وگفت لدینا مکین امین وبامانت وصدق کرد وگفت این حضرت جلال احدیت جل جلاله بندگان مومن را نیز بان بستود که بجعلنا فی قرار مکین وجا دیگر گفت ان المتقین فی مقام چون تقدیر ازلی چنین رفته بود که یوسف علیه السلام بر مسند سلطنت بنشیند از براے تشیید قواعد مملکت داری بچند چیز از انواع محن وفتن ممتحن گردانید اول کینه برادران برو گماشت تا احتمال پیش گیرد که در سلطنت گذراے بود باری ضرورت ست بعد ازان درچاهش افگندند تا وحشت آن بدید و شفقت آن کشید تا از حبس بیگناهان درچاه احتراز نماید در بازار عرض دینار در معرض من یزید درآورد تا ذل بندگی بدید بر حال بندگان وزیر دستان بشناسد بعد ازان بزندانش مبتلا کرد تا محنت وصعوبت آن حال بدانست تا از حال زندانیان غافل نباشد انگاه بصحبت ملکش رسانیدند تا ترتیب اسباب مملکت دارے درآموزد چون باین همه ریاضتها فرسوده گشت گفت اکنون بر تخت مملکت بنشین که استحقاق رواے آن داری کذلک بادشاه عالم تعالی وتقدس وتعظیم بنده را ببعضے از اوامر ونواهی مبتلا مے گرداند تا شایسته مملکت جنت ومستحق لقاء ورویت گردد اول بنمازش امر مے فرماید تا طریق بندگے بیاموزد انگاه بزکوتش دلالت می کند تا بر خلق مشفق گردد وبروزه مے فرماید تا نفس وی موذب گردد وبحج امر مے کند تا مذلت غربت دریابد پس بغزوے مے فرماید تا دل از جان وجهان برگیرد وبشدت نزع وتلخی جان دادن مبتلا مے کنند تا از گناه پاک گردد ودر قبر سوال ممتحن مے گردانند تا بمعرفت آموز گردد وبدوزخش مے گذرانند تا از غل وغش زدوده گردد وچون باین همه انواع ریاضت فرسوده گردد بر تخت مملکت جنتش

باستحقاق بنشاند و بمقام رویتش مشرف گرداند **لطیفه** ایدر دلیش چنانچه حضرت یوسف علیه السلام
در زندان مصر مدتی محبوس داشتند و عاقبت آنجا بخلاص حاصل آمد ترا نیز در زندان الدنیا سجن المومن
محبوس داشتند یوسف علیه السلام مدت دوازده سال دران زندان مقید بود و تو نیز مدت پنجاه و یا شصت
سال ست که درین زندان محبوس و بند سلاسل تعلقات دنیویه گرفتاری چنانکه ملک ریان رسولی فرستاد و
یوسف را علیه السلام بجانب خود خواند ملک ریان جل جلاله رسول ملک الموت را فرستاد علیه السلام تا ترا بجانب
قدس خداوندی عز وجل حاضر گرداند و بدرجه علیین رساند ایدر ویش ملک ریان غلامان زرین کمر و ملازمان
با زیب و فر کدام جانب کمر و از بر میان بسته در ملازمت وی بسر بردند مجمرهای زرین بر دست گرفته بخدمت
یوسف علی نبینا و علیه السلام بفرستاد کذلک ملک ریان عز اسمه فرشتگان فرمانبردار وَمَنْ عِنْدَهُ
لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ بفرستند و مجامر عطر جنت و ریاحین فضل و رحمت بر دست ایشان نهاده
باستقبال روحت آیند و اطباق تحف و تحیات روحت هر ساعت نثار کنند چنانچه مردمان وضیع و شریف
آن روز بنظاره یوسف علیه السلام حاضر گشتند کذلک ارواح انبیاء و صفیا باستقبال روحت مبادرت
جویند ملک ریان شمشیر و علم و انگشتری و اسپ طماج از برای یوسف علیه السلام بفرستاد حضرت پروردگار
جل جلاله ذوالفقار دو سر لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ را در آنوقت بتو ارزانی دارد و علوم توحید بر بام اسلام بنام تو افرازد
و انگشتری در انگشت سروری در آرد و مرکب استقامت ابد ست رکاب دار يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ
الثَّابِتِ بفرستد تا از یدزان سلطان ایمان در آورد و بمجلس خود و مقام باختصاص فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ
عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ بار یابی دیگر ملک ریان گفت که من از یوسف علیه السلام خجلم که همچنین صاحب
کمال شریف نسبی عظیم حسبی مدتی در زندان بوده و من از حال وی غافل کذلک حضرت جلال احدیت
عز اسمه از خجالت منزه گوید میفرماید مدتی در زندان دنیا بوده و از من بواسطه فیض نگرفت نباید گمان
برد که گروهی از حال وی غافل بوده ام آری منزلت و در جنت پدرش آدم و پیشوائی وی خاتم صلی اللہ
تعالی علیه و سلم و علی جمیع الانبیاء سید انام اصل و نسب و فضل و حسب وی ظاهر ست امروز آن وقت ست که جبر نقصانها
نموده رحمت من عذر خواهی او نماید و محبت ما در بارهٔ خود بداند و بدیدهٔ تحقیق به بیند که ساعتی از نظر ما
غائب نبوده **؎** بیابی که منم مونس تو اندر گور ٭ دران زمان که شوی از دکان و خانه نفور ٭ سلام
من شنوی در لحد خبر شود ت ٭ که هیچ وقت نبودی ز چشم من مستور ٭ ایدرویش چنانچه یوسف را علیه السلام
در وقت بیرون آوردن از زندان جامهٔ زندانیان از بروی بیرون کردند و خلعت ملکش پوشانیدند
و بر هودج زرین نشانده از زندان بیرون آوردند کذلک در وقت وفات جامه حیات

فانی دنیا از یوسف روحت بیرون کنند وخلعتی از خانه بقا وجامهٔ خانه رضا دروی پوشانیده متوجه جناب کبریا گردانند تا آنجا خلعتهائی خاص اختصاص میاباید کما قلت ؎ کهنه دلق لبیست وجود تو بنید ازبرو تا کرسلطان حقیقت ومدت خلعت تو + ای جوان بخت که ملک دوجهان میخواهی + پند بپذیر زپیران نصیحت بشنو + مزرع سینه تخم ست عمل آب دو چشم + کشت کن تاکه پشیمان نشنوی وقت درو + اشارت یوسف علیه السلام چون از زندان عزیمت خروج کرد همه زندانیان از دور ایستاده دروی می نگریستند و از مفارقت وی می گریستند واو بنوید وصال پادشاه از گریه وزاری واندوه ایشان فارغ کذلک چون جنازهٔ بنده را برگرفته از منزل وی بیرون آرند همه اولاد واحفاد واقارب وعشائر ناله وفریاد برآورده در فراق وی گریند وبلوداع مینالند وبداغ نایافت وی سوزند واو باميد وصال الٰهی جل وعلا خندان وبنوید نوازش پادشاهی نازان رباعی یاد داری که وقت زادن تو + همه خندان بوند وتو گریان + آن چنان زی که وقت مردن تو + همه گریان بوند وتو خندان + وهمدرین معنی حضرت مولوی گفته قدس سره قطعه بروز مرگ چو تابوت من روان باشد + گمان مبر که مرا میل این جهان باشد + جنازه ام چو ببینی مگو وداع وداع + مرا وصال ملاقات آنجهان باشد بعد از انکه یوسف علیه السلام با ملک ملاقات کرد ومجلس از مزاحمت اغیار خالی گشت ملک ریان با یوسف علیه السلام اسرار نهان بیان درآورد وگفت وشنید دوستانه تحقیق پذیرفت ملک گفت حاجت بخواه تا آنچه منتهای همت ومنشاء نهمت باشد مقرون بوصول گردد یوسف گفت علیه السلام اجعلنی علی خزائن الارض نگفت مراجعت بکنعان میخواهم ونگفت ملاقات خویشان ودوستان میخواهم زیراکه کنعان تنگی وبی آبی وعسرت آن بوفائی برادران وبرادران می شناخت کذلک بندهٔ من چون بلقاء حضرت مهیمن جل جلاله مستسعد گردد ونواختها وبشارتها عالم غیبی مشاهده کند بتمام میل وبناء مراجعت باین دار فنا از ضمیر وی مرتفع گردد ومراد وی همین باشد که بدرجات علیه وسلطنت فائز گردد چنانچه در احیاء علوم غزالی وتنبیه فقیه ابو اللیث سمرقندی قدس سرهما آورده است که حضرت رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم فرمود که چون بندهٔ مومن روی بآخرت آرد واز دنیا اعراض کرده رشتهٔ عمرش منقطع گردد وحجاب حیات فانی مرتفع شود فرشتگان رحمت بارو بهار سفید وروشن چون آفتاب فرود آیند وباخود از کفنهای بهشتی کفنی معطر بعطر جنت همراه بیارند وآن مقدار که چشم بیفتد از دور در برابر بنده بایستند وبعد از ان ملک الموت علیه السلام بر سر بالین فرود آید یَآ اَیَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِیْٓ اِلٰی مَغْفِرَةٍ مِّنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٍ ای نفس آرام گیرنده بطاعات وعبادات بیرون آی بمغفرت ورضای پروردگار خود جل جلاله چون روح بنده باین خطاب مستطاب مشرف گردد مرفه الحال بآسانی چون موی بیرون آید فی الحال آن فرشتگان که از دور ایستاده اند منتظر بوده نیز ویک آیند وروح او را از ملک الموت گرفته دران کفن بهشتی بپیچند وبطیب عطر

جنبش مطیب گردانند و بآسمان بالا برند هر فوج از افواج ملائکه روح او را بگذرانند و با فوج ایشان لطیب طیب
وی معروح گردد و پرسند که این روح کدام بنده است این فرشتگان رحمت بنده را بنام نیکوترین بخوانند و گویند
روح فلان بن فلان ست همه المباق بروی که در دنیا باعمال صالحه عمر بسر برده و کارهای شائسته کرده تا در درگاه
حق بخانه دعا و استغفار نثار کنند و درهای آسمان را کشاده باستقبال روح وی فرشتگان آیند همچنین تا آسمان
هفتم بگذرانند تا از درگاه حق خطاب آید که کتاب او را در علیین ثبت کنید و روح او را باز بجانب زمین باز گردانید
که حکم ما چنین رفته است که مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَىٰ پس آن روح
شریف را ببدن وی باز گردانند آنگاه نکیر و منکر را بقبر وی فرستند تا از وی سه سوال کنند من ربک یعنی خدای تو چیست
آن بنده گوید ربی الله احد یعنی پروردگار من خدای یگانه است گویند ما دینک یعنی دین تو چیست گوید
دین الاسلام گویند ما تقول فی هذا الذی بعث فیکم گوید آن رسول صلی الله تعالی علیه وسلم
بعد ازان از علم وی پرسند جواب گوید کتاب حق تعالی میخواندم و تصدیق آن میکردم و بحضرت
او ایمان داشتم منادی از آسمان ندا کند که راست میگوید بنده مومن بروید از برای بنده من از بهشت
حله بیارید و در پوشانید و دری از بهشت در قبر وی بکشایند و قبر او را کشاده گردانید که آنمقدار که چشم کار کند
بعد ازان شخصی درآید در قبر وی بکمال حسن و جمال گوید ای بنده مالبشارت باش که امروز آن روز ست
که ترا وعید میدادند بنده از وی پرسد که تو کیستی گوید من آن عمل صالح توام و درین وحشت آباد قرین
تو خواهم بود بروز قیامت ایدرویش یوسف را علیه السلام بدو کرامت مشرف گردانید یکی پیغمبری واوحینا
الیه دوم پادشاهی و سروری وکذلک مکنا لیوسف اما پیغامبری ناخواسته یافت و سلطنت را بعد از خواست
یافت اجعلنی علی خزائن الارض تا اگر فتوری در امور اخرویه بواسطه تعلقات دنیویه روی نماید باز بسته که اختیار
کرده تست تا گفته رب السجن احب الی اکنون از آنچه خود اختیار کرده شکایت جهت ندارد نقلست
ایدرویش تا یوسف علیه السلام در زندان بود بحق تعالی مشغول بود و از خلق فراغتی داشت چون بالملک ملاقات
کرد و به نیابت و خلافت وی مخصوص گشت هر چند که الی الله و فی الله بود جل علی انسان توجه تجردی که داشت
باز ماند تا دانی که اهل دنیا مفارقت جستن اهم مهمات ست و فاضلترین طاعات تقریب که چون پایه
نبوت پناهی براوج سلطنت پادشاهی استقرار یافت و تمامی اهل مصر مملوک و محتاج وی گشتند باوجود
آن جاه و مکنت در ایام مجاعت هرگز سیر نخوردی و پیوسته گرسنه می بود او را گفتند چه حکمت ست که تمام خزائن مصر
در نگین تمکین تست و تو همیشه گرسنه باشی گفت می ترسم که اگر سیر طعام بخورم از گرسنگان فراموش کنم
تقریب ای درویش نظیر این آنست که چون روز قیامت شود و مقربان و مطیعان بگلشن سرای جنت

خرامند حضرت رسالت صلی اللہ تعالی علیہ وسلم در صحرای عرصات چون بیخانمان سرگردان بگرد یاران میگردد گوید یا رسول اللہ اینچہ حالتست کہ تمامی منازل و درجات جنت از آن شماست و حور و قصور در امان شما اند درین صحرای عرصات این سرگردانی از برای چراست فرماید اگر بہشت روم و بر سریر جنت بآسایش و فراغت تکیہ زنم از حال گرفتاران بادیہ عرصات فراموش کنم اکنون تردد مینمایم تا شاید گرفتاری و تباہ روزگاری در زاویہ خجالتی بقید خسارت مبتلا ماندہ باشد دست شفاعت از ان گرداب شناعت بیرون آرم و بصدر جنت رسانم آوردہ اند کہ یوسف علیہ السلام چنان مقرر فرمودہ کہ از برای ملک قریب بنصف النہار سفرہ بیند از ند و طعام آن وقت حاضر کنند تا ملک نیز از طعام گرسنگی چشیدہ باحوال گرسنگان پردازد و کذلک حق سبحانہ وتعالی ہمہ انبیا را علیہم السلام ہر کہ عالم معنوی اند بذلت گونہ مبتلا گردانید کما قال علیہ الصلوۃ والسلام وما منا الا وقد عصی او ہم بمعصیۃ الا یحیی بن زکریا علیہما السلام حکمت ان بود کہ ہرگاہ انبیا عم زلت کشیدہ باشند غم و اندوہ گناہگاران دانند و بنظر استغفار در مجرمان نہ بینند سوال اگر گویند کہ حکمت در قحط و مجاعت و استیلا و شناعت در مدت ہفت سال در اقطار و اکناف عالم چہ بود جواب یوسف را علیہ السلام برادران نیز گرسنہ داشتہ بودند از شامت آن حق سبحانہ تعالی ہفت سال پیوستہ ہیچکس دران ولایت سیر طعام نیافت تا دانی کہ آہ دردمندان را اثر ایست تمام ست و درد و دل مستمند از اثری کلے رباعی ز ہوری بپرہیزگان صفدری ست + زخاری بیندیش کان خنجری ست + مرنجان دل ذرہ و لیتہ + کہ از ہر دلی سوی حضرت دری ست + سوال حکمت در قیمت اہل مصر چہ بود تا ہمہ را در سلک عبودیت صدیق علیہ السلام در آوردند جواب آنست دران روز کہ یوسف را علیہ السلام در بازار مصر در معرض بیع در آوردہ بودند تمامی خلائق بخریداری آنحضرت مبادرت می جستند و ہیچکس نبود مگر اینکہ داعیہ خریدن آنحضرت در ضمیر مرکوز گشتہ بود بمجرد ارادت بندگی آنحضرت ہمہ را بندہ و مملوک او گردانیدند تا دانی کہ عزیزان حضرت جلال احدیت جل وعلا ہرگز خوار نگردند و ہر کہ در صدد خوار ساختن ایشان در آید خود خوار و نگونسار گردد پیدا کردن احوال زلیخا و ضعف و ناتوانی و عرض نیاز بیوسف علیہ السلام و مراودت استغنا یافتن آوردہ اند کہ چون شام محنت یوسف علیہ السلام بانجام رسید و صبح روح و راحت از مطلع عنایت بدمید اجزای امور بفرمان او قرار گرفت و طغرای حکومتش بر شہہا و مہربان نافذ گشت آن اندوہ و بلا و محنت و عناکہ رفیق قرین و ہمنشین یوسف بود علیہ السلام روی بحجرہ خانہ زلیخا آورد تا دانی کہ درین دایرہ کون و فساد اندوہ و شادی دایرہ ہست ہیچ کدام را البقای و ثباتی میسر نیست ع بدین صحیفہ مینا زخانہ خورشید نگاشتہ سخن خوش بآب زر دیدم + آیا بدولت دہ روز گشتہ مستظہر + مباش غرہ کہ از تو بزرگتر دیدم کسیکہ تاج زری بود بر سرش الصباح + نماز شام و را خشت زیر سر دیدم + ز روزگار ہمین عادتم پسند آید + گ

احوال زلیخا

زشت و خوب بد و نیک درگذر دیدم ❊ حاصل کلام آنکه زلیخا رضی الله تعالی عنها در فراق یوسف علیه السلام هدف
سهام بلا و محنت گشت غم و اندوه بروی مستولی شد شوهرش بساط حیات در نوردید و مال و منال وی روی با نتقال آورد
شوکت و قوت جوانی بضعف و ناتوانی مبدل گشت و فروت و محنا مستقل شد قد چون سرو آزادش بر مثال جعد
بنفشه از استوا باعوجاج مائل گشت خد چون ورد و ناز پرورش چون گل زرد از احمر روی با صفرار آورد نرگس
جمالش دلربایش که بصید دل مائل و بغارت جان مشغوف بود از کثرت بکا مکفوف و نابینا شد ❊ سیاهی
سرشک از نرگسش شست ❊ ز نرگس راز چشمش یاسمین رست ❊ بروی تازه چون گل چین افتاد ❊ شکنج
اندر رخ گل جنبش افتاد ❊ سهی سروش ز باغ عشق خم شد ❊ سرش چون حلقه همراه قدم شد ❊ درین نم دیده
خاکی از خون مردم ❊ چو شد سرمایه بینائیش کم ❊ بیت میل از ان گردی سرش پیش ❊ که جستی گم شده
سرمایه خویش ❊ پدر و برادران و خویشان که در ملک یمن بادشاهان با استقلال بودند همه در دست دشمن اسیر و
مقتول گشتند زلیخا تنها و بیچاره از خلق کناره گرفته سوار باذل و انکسار زاویه اختیار کرده در آمد و شد خلائق بر روی
خود در بست و با این همه هنوز بت می پرستید روزی از پریشانی روزگار خود بر اندیشید و در وخامت اعمال و قباحت
افعال خود نظر کرد از کمین گاه غیب کمند توفیق جانب او انداختند و ابواب هدایت بکلید عنایت بروی او کشادند روی
با آن بت خویش آورده گفت ای معبود باطل از تو نی سود دیدم نی زیان از تو بیزار گشتم و از عبادت تو پشیمان شدم
بخدای یوسف علیه السلام ایمان آوردم و بعد از ان آن بت را بر زمین زد و روی بجانب آسمان آورده
گفت ای خدای یوسف اگر عاصی می پذیری اینکه آمده ام بپذیر و اگر غمزدگان را می نوازی از همه غمزده ترم بنواز
و اگر افتادگان را دست گیری میکنی اکنون افتاده ام مرا دست گیر و اگر چاره بیچارگان می سازی از همه بیچاره ترم چاره
من بساز ای خدای یوسف تو میدانی که برای وصال یوسف بسی کوشیدم و بذل مال و صرف اموال جهد بسیار
ورزیدم و آنچه ممکن بود در چاره و حیلت سعی بلیغ مبذول داشتم و بسیاست و صولت تهدید و وعید بهر چیزی تشبث
نمودم عاقبت بمقصود نرسیدم بعد از ان مرارت فراق خویشان و مرگ قرابتان چشیدم اکنون بفقر و فاقه و کشیدن
بار بلا طاقت مبتلا گشته ام و هر چند پیر و ناتوانم شیوع عشق و محبت یوسف بر دلم تازه تر و جوان میگردد بار خدایا بر
من پیر ناتوان ببخشا و یوسف را بمن نمائی ❊ و گویند آن روز که این دعا می کرد دوازده سال بر آمده بود که دیدار
یوسف علیه السلام ندیده بود و چون زلیخا آئینه دل از زنگار کفر و کدورت شرک بزدود و توجه بجناب قدس
خداوندی عز و جل از روی صدق و اخلاص نمود حضرت واهب العطایا جل جلاله از انجا که محض عنایت
و خلوص موهبت او بود بموجب امن یجیب المضطر اذا دعاه نیازمندی زلیخا قبول فرموده و در خاطر یوسف
علیه السلام تقاضای دیدار زلیخا پدید آورد و در دل مبارکش اندیشه زلیخا در انداخت که آیا تا حال زخم خورده فراق و سوخته

نیران اشتیاق چگونه است و درین ایام تنگی و غلا مقام مفارقت احوال وی برچه منوال گذشته است
کاش از ان کیفیت حال وی وقوف یابم تا اگر بجهت مصائب روزگار فتوری باحوال وی راه یافته باشد
تدارک نموده بنای معیشتش را بالصلاح باز آورم برسمن حق بسیار است اتفاقاً آن روز زلیخا رضی الله تعالی
عنها از زاویهٔ فراق خویش بیرون آمده پشمینه دربر و ریسمان از لیف خرما بر کمر با پشت دوتا و عصا کشی بر سر راه
یوسف علیه السلام آمده بر خاک راه گذر قرار گرفته و گویند که زلیخا رضی الله تعالی عنها را جواهر و نقود بسیار
بود و همه را در راه یوسف علیه السلام در باخته تا چنین آورده اند که از هر کس نام یوسف علیه السلام شنیدی
در قدم وی گنج و سیم و زر کشیدی و دهانش را از در و گوهر پر کردی و رعایت خدمتگارش فراخور نمودی باین سبب
خزینهاش از دفینها خالی شد و درجهای از زرینها خالی و تهی گشت و پشمینه جامه خور سند شده با لیف خرمای
کمر بسته آمد یوسف علیه السلام با خیل و سپاه خویش بظاهر از برای تماشا و تنزه و بباطن از برای تفقد و تعرف حال
زلیخا بیرون آمده بهر کوی که میرسید از احوال درویشان و دردمندان دلریشان میپرسید زلیخا رضی الله تعالی عنها را
خبر کردند که امروز رایت سلطنت یوسفی علیه السلام بیرون زده اند و حضرت او علیه السلام بسیر و تماشا بدشت و صحرا
بیرون خرامیده زلیخا رضی الله تعالی عنها خود را بر سر راه یوسف علیه السلام کشانید و منتظر رسیدن موکب شهنشاهی
میبود و هر فرقه که بروی میگذشتند هیچگونه تغیر ذات بذلت وی راه نیافته چون موکب حضرت نبوت پناهی سلطنت
دستگاهی علیه السلام پیدا شد زلیخا آشفته وار از مقام خود برجست و به نیازمندی پیش آمد همراه آن پرسید که
چشمان نیست مکفوف گشته هر جوق از سواران که میرسید آرامی داشتی چون یوسف علیه السلام
رسید مضطرب وار برجستی گفت ای عزیز از مراکب دیگران همه سم بر گل زنند و مرکب یوسف علیه السلام سم بر دل
میزند القصه چون زلیخا رضی الله تعالی عنها پیش آمد تا عنان مرکب یوسف علیه السلام بگیرد بعضی
از جاوشان مانع شدند زلیخا رضی الله تعالی عنها چون ابهت و عظمت مشاهده کرد و آواز بر کشید که سُبْحَانَ
الَّذِیْ اَعَزَّ الْعَبِیْدَ بِعِزِّ الطَّاعَةِ وَ اَذَلَّ الْمُلُوْكَ بِذُلِّ الْمَعْصِیَةِ پاکی خداوندی را که بندگان را
ببرکت عز طاعت عزیز و ارجمند گردانید و پادشاهان را بشامت معصیت خوار و نژند ساخت چون
آواز زلیخا رضی الله تعالی عنها بسمع یوسف علیه السلام رسید یوسف علیه السلام کیفیت حال پرسید گفتند
زلیخا رضی الله تعالی عنهاست میخواهد که بآنحضرت عرض نیازمندی کند یوسف علیه السلام جاوشان
را از منع باز داشته دست زلیخا را گرفته پیش صدیق آوردند علیه السلام و چون صدیق علی نبینا و علیه
السلام او را ابتدا بخواب ترین حال دیده بود و اکنون برخلاف آن مشاهده کرد دید که حوادث روزگار بروی
اثر کرده و از کثرت اشک مژگانش ریخته و آئینه دیده از غبار غم و اندوه تیره گشته یوسف علیه السلام ا

در چشم آورد و بر حال وی تاسفهای خورد و چون تحمل گفت و شنید نبود ملازمی را تعیین فرمود تا زلیخا رضی الله تعالی عنها را بارگاه سلطنت شعاری حاضر گردانند تا کما ینبغی تفقد حال وی بود از روز دیگر که آفتاب جهانتاب بر شادروان بر بساط ظهور بگسترانید و اطناب شعاع بر اوتاد جبال استوار گردانید زلیخا بکرباس سلطنت شعاری روی آورد چاوشان بجهت سپاس آنحضرت او را بمنزل گاه قرب باز دادند چون به نزدیک یوسف علیه السلام رسید تحیت نموده اول باین نیازمندی توقیع التفات نموده گفت ای یوسف از خاندان نبوت نواختن غریبان و حرمت داشتن بیکسان غریب و عجیب نیست و غمزدگان را نوازش نمودن بدیع نے بدان و آگاه باش که من بخدای تو عزوجل ایمان آورده ام و بوحدانیت حضرت پروردگار عالمیان اعتراف نموده ام و او را یگانه و یکتا و بی شریک و بی همتا اعتقاد کرده ام و او را بے نیاز و بی انباز دانسته ام و از ان دین باطل برگشته ام و دین حق و ملت اسلام اختیار کرده ام امروز اگر بر کسی رحمت خواهی کردن بر من محروم بخشای اولی ترم و اگر مرادی محتاجی خواهی بر آوردن مراد من نامراد مستمند بر آری ؎ گر جرم ز بنده در گذاری بهتر ✚ و ان کرده ع ناکرده شماری بهتر ✚ روزی که بر آوری مراد همه کس ✚ ز ان جمله مراد من بر آری بهتر ✚ یوسف گفت علیه السلام ای زلیخا رض نرگس دلربا دیده بینای تو که گفت در کار اشک خون بالای تو شد گفت آن چهره زیبای ماه سیمای تو کو گفت در سر کار و اندوه و غمهای تو شد گفت آن همه از ان زمان و از بنده کو آن لب خندان و دل شادان و نهال شادی کو گفته در کار مهر و محبت تو شد گفت آن ناز و ثروت و نعمت بیکرانت کو آن گنج و خزینه و صندوقهای جواهر و زرینه فراوانت کو گفت همه فدای عشق و مودت تو شد گفت از ان همه چیزها که در تحت و تصرف تو بود هیچ چیز باقی نمانده گفت بغیر از ان محبتی که با تو بود هیچ چیز با من دفاداری ننمود گفت ای زلیخا غبار اندوه و غم از آئینه دل بزدای که آنچه مقصود ست باقیست گفت بغیر از ان محبت که مرا با تو بود دیگری هیچ نمانده گفت ای زلیخا رضی الله تعالی عنها در ان محبت هیچ قصور و فتور راه یافته است یا نی گفت هیهات هیهات هر چه در عالم موجود ست بمرور ایام و لیالی بیرون نتوان کرد و بے عشق را بهیچ وجه از دل عاشق صادق بدر نتوان کرد ؎ پس عشق که آن گم شد پس حسن که آن کاست ✚ عشق من و حسن تو همان بلکه فزون هم ✚ نظیر این واقعه آنست که چون بنده را در قبر در آرند و سائلان هائل بر سر بالین وی آیند او را ببینند از ناز و نعیم بیرون رفته و در بستر غم و اندوه خفته پرسند که ای بیچاره مال و منال و متاع و بضاعت کو گوید وارثان بردند گویند جاه و جلالت و حسن و جمالت کو گوید فرشتگان بستاندند گویند عشق و نور ایمانت کو بنده بدل اشارت کند یعنی

نظیر ایں واقعہ

بر جاست یک ذره از آنچه بود نکاست آنجا یوسف علیه السلام از زلیخا در ثبات عشق و محبتش برهانی طلبید
گفت تازیانه خود پیش وی آر آهی از دل سوزان برکشید چنانچه آتش در تازیانه یوسف علیه السلام افتاد یوسف
علیه السلام تازیانه از دست بیفگند و از سطوت آن گریزان شد زلیخا گفت ای یوسف رضی الله تعالی علی نبینا و علیه
السلام مدت چهل سال است تا این آتش در سینه دارم و باز می سوزم و از آتش و سوز آن نمیگریزم تو بیک شعله
گریختی و طاقت نیاوردی **کذلک** نکیر و منکر از بنده در قبر برهانی از ثبات ایمانش بطلبند بنده نام
الله تعالی بر زبان راند و در عرفان از تجاویف سینه بنده فوران گرد و فرشتگان از شعاع آن نور راه هزیمت
پیش گیرند بنده گوید هشتاد سال است تا باین آتش می سوزم و باین نور میفروزم و از دود این اندیده اشک میریزم
و نمی گریزم شما که ازین آتش هنوز دودی ندیدید و چنین میگریزید و از سوز آن و گداز آن می پرهیزید ؎ گر آه
آتشبار زمن یک شعله بیرون زند + این آتش پنهان علم بر گنبد گردون زند + سر نهان پیدا شود کون و مکان
یکتا شود + دل غرق آن دریا شود کز موج هار خون زند + والله که در رگهای جان چون شهد و شیر آید روان + لیلی
چو تیر امتحان بر سینه مجنون زند + **حاصل الامر** گفت و شنید دوستانه قال و مقال مهابانه میان ایشان بطول
انجامید و خیل و حشم از دور متحیر استاده که این پیر زالی بی مالی و جمال کیست که با عزیز صاحب کمال بحسن گستاخ
سخن میگوید و عزیز نیز بحسن خلق و لطف مقال جواب باز میدهد یوسف علی نبینا و علیه السلام این سخن بشنید
و گفت ای مصاحبان معذور دارید و واقعه غریب شمارید که این ضعیفه مدتی است که با من شطرنج محبت باخته
و لوای مودت در کوی ملامت افراخته خزینه جواهر و مال در طلب اشتیاق وصال ما تهی کرده و عمر زندگانی در سر کار
مهربانی بیهوده نموده این آن عاشق وفادار است که در روز بازار مصر فَمَا خَطْبُکُنَّ اِذْ رَاوَدْتُّنَّ یُوسُفَ
عَنْ نَفْسِهٖ آن متاع ملامت را خریداری کرده که اَلْاٰنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ اَنَا رَاوَدْتُّهٗ عَنْ نَفْسِهٖ این آن دردمند مستمند
است که سرمایه عشرت و شادی و تمتعات تنعم و آبادی را در قمارخانه محبتم را باخته و نامرادی در باخته و
هرگز نرد وصال نیافت اکنون ساعتی بمراد خود رسیده و لحظه مقصود خویش را بکام خود دیده معذورش دارید
و از وی شکوه مدارید مرا ممنون این منت گردانید ای درویش اینواقعه را نظیر آنست که چون روز قیامت
شود و هنگام مواصلت وصل الحبیب الی الحبیب پیش آید دران روز جگرسوز بنده بیچاره دل بصد پاره درد دل
خویش بحضرت رب العالمین جل جلاله عرض میدارد و از جناب قدس خداوند عز و جل جواب با صواب میشنود ملائکه
علیه السلام را تعجب آید که این خاکی جانی کیست که با پادشاه عالمیان جل و علا با وجود عصیان و نسیان این همه
گفت و شنید در میان آورده سرمایه طاعت بحطام دنیا فروخته و بضاعت استطاعت خود بآتش شهوات
سوخته متاع بدن در رهن محن دفتن دنیا کرده و با وجود این تمنا لقا حضرت حق تعالی می برد خطاب آید که ای ملائکه

بنده ما را معذور دارید که هر چه داشت از ظاهر و باطن در سر و کار ما کرده بتن خدمت ما و بدل محبت ما ورزیده
و بجان درد و بلای ما کشیده و رضای ما بر هوای نفس خویش برگزیده مدتی مشتاق لقا بوده اکنون اگر درد دل
با کرم ما عرض کند معذور دارید و جرائم او را ناکرده انگارید ﴿۵﴾ مدتی شد که من این آه بسر می بردم؛ که شی درد دل
خویش بدلبر گویم + من اگر آه زنم ناله کنم معذورم + چکنم سوختهٔ آتش عشق اویم رجعنا الی القصة یوسف علیه السلام
زلیخا را شکسته و دل خسته دید از روی بنده نوازی التفات نمود و گفت ای زلیخا اکنون مراد و مقصود تو چیست
عرض کن تا بانجاح آن سعی نمایم و ابواب حاجات ترا بکلید مناجات بگشایم زلیخا گفت آرزوی بسیار دارم ولیکن
ازان جمله آن سه حاجت ست بتو مرفوع می گردانم اما می ترسم که مقبول نیفتد یوسف گفت علیه السلام امید
دارم که مقرون باجابت گردد حاجت خود بگو گفت میدانم که تو بر خداوند خویش عز و جل و کریمی وی اعتماد است
و نزد وی رفعت شانی هست میخواهم که درخواست نمائی تا روشنی چشم من بمن باز دهد که پیش از مرگ میخواهم یک
نوبت دیگر دیده را بمشاهدهٔ جمالت روشن گردانم و ذخیرهٔ باقی عمر از لذت دیدارت بردارم حضرت یوسف علیه السلام
زبان بتضرع بگشاد بحضرت قاضی الحاجات مناجات و دعا کرد و گفت الهی بحق محمد و آله صلی الله تعالی علیه و سلم ان ترد علی
هذه الضعیفة بصرها ولا تخجلنی عندها وعند الناس این دعا را بگفت و در حدقه اش دمید فی الحال زلیخا چشم باز کرد و جمال
یوسف علیه السلام بینا گشت گفت الحمد لله که حاجت روا شد و دیده بدیدار مبارکت بینا شد آن روز بندهٔ او را که
دیده بود امروز شاهوارش بدید بغایت شادمان و مرفه الحال گشت بعد ازان یوسف علیه السلام گفت دیگر چه
حاجت داری گفت میخواهم تا حق تعالی حسن و جوانی من بمن ارزانی دارد و آن حسن و جمال که داشتم زیادت ازان باز
بمن دهد یوسف علیه السلام ردای خود بروی افگند و دست بدعا برداشت حق تعالی اجابت فرموده باز
بکمال حسن و جمال آراسته گشت دیده اش به بینائی و چهره اش بزیبائی پیراسته شد نظم جمال مردهٔ اش را زندگی داد
رخش را طلعت فرخندگی داد + بجوی رفته باز آورد آبش + وزان شد تازه گلزار شبابش + ز کافور غبار آمد مشک
تاتار + چو صبحش انگار را شد شب تار + سپیدی شد ز مشکین طره اش دور + در آمد در سواد نرگسش نور + خم از سرو
گل اندامش برون رفت + شکنج از نقرهٔ خامش برون رفت + بهر جوانی پیرش اگشت باله + پس از چل سالگی گشت هژده
ساله + جمالش را سر دکاری دگر شد + ز نور پیشتر هم بیشتر شد + چون این دعاها باجابت مقرون گشت یوسف
علیه السلام گفت دیگر چه حاجت داری زلیخا سر فرو افگند و آب از چشمش روان شد یوسف علیه السلام ممانعت
فرمود و گفت مرادم آنست که مرا بنکاح خود در آری تا باقی عمر در خدمتت بگذرانم و تدارک ایام گذشته نمایم یوسف
علیه السلام درین اندیشه سر در پیش افگند فی الحال جبرئیل علیه السلام آمد و گفت ای یوسف رب العالمین جل جلاله
میفرماید که بر تمنای [illegible] عینها من [illegible] آب دیده بخشیدیم زلیخا اکنون ترا [illegible]

طلب کرد و بسبب تو با ما صلح کرد حاجت وی روا کن یوسف علیه السلام از برای ازدواج وی مجلس ساخت و بزرگان
و اکابر مصر را اخبر اند و ملک ریان است عا نمود و بزمی بیار استند که حوریان خلد برین بزمی بران آئینی مگر در بهشت
دیده باشند و یا ملائکه حظائر قدس در خلوتسرای انس آن این عشرتگاه مشاهده کرده باشند و چون عقد مناکحت بینهما منعقد
گشت و از دحام خلائق منجلی شد جمشید خورشید در خلوتسرای مغرب در مقام رهت سر بالین استراحت نهاده
و عروس جهان لباس آل عباس بر سر افگند قندیل زرین ماه را از پیشگاه این نه رواق زبرجدی از بقاع ارتفاع
بزنجیر شعاع آویختند و شموع جمیع کواکب و انجم بغیر وزه طارم بر افروختند **فرد** بخلوت محرمان باهم نشستند بروی
غیر مشکین پرده بستند + تجملیان پرده را از محرمان خلوتخانه عزت و ناز زلیخا را نو رسته آراسته و پیراسته
در بزم نشاط بر سریر انبساط بنشاندند و یوسف را علیه السلام چون شاه بر مسند عز و جاه بر تمثال آفتاب و ماه قرین
یکدیگر کردند چون زلیخا نظر بر جمال یوسف انداخت گفت ای منم که بعد از مفارقت همه چنان بوصال بت
همچنین رسیدم و مراد دل و مقصود جان در کنار خویش دیدم **فرد** منم که دیده بدیدار دوست کردم باز + چه شکر
گویم این کارساز بنده نواز + از غایت استعجاب ازین واقعه هوششن از وی زائل گشت یوسف علیه السلام
سروی در کنار گرفته بوی جان پرور خویش از مدهوشش باز آورد حق تعالی حسن زلیخا را در نظر یوسف علیه السلام
بمرتبه جاری ساخت که گویا حور عین است از ریاض خلد برین رسید یا خود نقاش چین ست صورت بغایت زیبا
بروی حریر و دیبا بر کشیده داعی شهوت بقوای طبیعی غالب گشته و میل مباشرت عنان تمالک از دست مصابرت
در ربوده **شعر** نظر چون یافت بر دیدن قرارش + عنان کش شد سوی بوس و کنارش + بلب بوسید شیرین
شکریش را + بدندان کند عناب تریش را + چو بود آن بهر آن فرخنده مهمان + دو لب بر خوان وصل او نمکدان
وزان رو کرد اول توشه سازی + که بر خوان از نمک باشد آغاز + نمک چون سوز شوقش بیشتر کرد + دو
ساعد در میان او کمر کرد + بزیر آن کمر نا کرده رنجی + نشانی یافته زین بنهفته گنجی + میان بسته طلب زا
جا بجب و جست + ازان گنجی نهان درج گهر جست + نهادش پیش آن سرو گل اندام + مقفل حقه از نقره
خام + نه خازن بر سوی حقه دستی + نه خائن و او قفلش را شکستی + بکلید حقه از یاقوت برخاست +
کشادش قفل و ره ی گوهر انداخت + یوسف علیه السلام را از زلیخا دو پسر متولد شد یکی افرائم دوم مینا آنگاه
یوسف علیه السلام بعد البناد التی از زلیخا سوال فرمود که ای زلیخا بعد از آنکه با عزیز مدت چندین گاه قرین و
همنشین بودی چگونه مهر بکارت بر نقد باعبارت باقیست این غنچه سربسته بتسنم نسیم سحری ناشگفته چون
مانده و این گوهر خجسته از تصرف الماس استیناف ناسفته چون رسته زلیخا گفت که در آوان صغر که جام
ضمیر از نقوش خیر و شر هنوز عکس پذیر نگشته بود و از ممر خیال قافله اشتغال از حرام و حلال نگذشته

از زلیخا دو پسر متولد شد

درخواب صورت زیبائی ترا بدین منوال که اکنون مشاهده می کنم دیده بودم نام ونشان ومنزل و مکانت پرسیده بودم از آن
وقت باز بساط محبت درساحت ضمیر گستردم واین نقد شریف را بامانت بمن سپرده بودی از آن روز باز
این خفته را سر بمهر نگاه میداشتم ورایت وفاداری بر بساط فرمان برداری می افراشتم اگرچه همه بزرگان ما مست
از دست ارباب هوا ستند برفرق سر خود نهادم الحمد لله که امانت را بی خیانت به امینی تسلیم کردم یوسف
علیه السلام چون از وی این معنی استماع فرمود مهرش را بر مهر بیفزود و در آن جان بخش ریاض مدتی گذشت و بعد از
عذر الله هم خواست این امینه اظهار کرد با زلیخا انیس هذا خیر تمات بدین مواصلت بدین طریق نه بهتر از آنچه
میخواستی زلیخا گفت ای … ملامت مکن که مرا جوانی و کامرانی مسحور میداشت وثروت وغنا
وتنعم واستغنا مسرور … وجمال بکمال وصباحت آراسته بر مثال سروی در باغ حسن وملاحت نو خاسته نظم
شکیبایی نبود از تو حد من … بکش دامان عفوی از بد من … ز جرمی که کمال عشق خیزد … کجا معشوق با عاشق
ستیزد نقل است که مهر ومحبت زلیخا بر صمیم قلب یوسف علیه السلام بمرتبه استیلا یافت که ساعتی
بی او قرار وآرام نداشت آری محبت زلیخا بر ضمیر عکس پدید آن حضرت پرتو انداخت بمقتضای کما تدین
تدان … چنان زد راه آن دل دلفریبش … که یک ساعت نبود از وی شکیبش … چو عاشق باشد
اندر عشق صادق … بود در آخر شود معشوق عاشق تا آورده اند که شبی یوسف علیه السلام بر
فراش خویش انتظار زلیخا در محراب طاعت می نشست هر چند یوسف علیه السلام تقاضا نمود زلیخا در
خدمت طاعت می افزود یوسف علیه السلام گفت ای زلیخا امروز در خانه در مقام اضطراب چنانم
که تو آن روز بودی گفت من نیز در گوشه محراب بدان سانم که تو آن روز بودی زمانه بود زلیخا قصد آن کرد
که از خانه بیرون رود یوسف علیه السلام در عقبش روان شد تا نگذارد چون زلیخا در خانه رسید
یوسف علیه السلام دست در دامن وی زد حاصل در کشاکش پیراهن زلیخا پاره شد همانجا که آن روز
پیراهن یوسف علیه السلام پاره گشته بود زلیخا روی سوی یوسف کرد علیه السلام وگفت یا یوسف یوم بیوم
وقمیص بقمیص آن روز تو با مروز برابر باشد وآن پیراهن بدین پیراهن بدل گشت نه ترا بر من منتی ماند
ونه مرا از تو خجالتی آنگاه گفت ای یوسف از آنچه در سینه بی کینه تو ودیعت نهاده اند از آتش محبت
الهی جل وعلا شعله از آن در خرمن وجود ما زده اند تا مادام که وی را نشناخته بودم بغیری می پرداختم اکنون که
وی را شناختم بغیر او کی پردازم مرا یکدل بیش نیست با محبت جل وعلا در وی گنجایش کند با محبت تو
نظم دل تو یکی بیش نیست دوست یکی بس بود … وان یک بیش اشتراک ذات مقدس بود … در صف
قدسیان همت آنکه درین دیر خاک … قبله جان دلش حضرت اقدس بود … بوالعجب … راز عشق

لاف زدن کے رسد + طعمۂ عنقا کجا در خور کرگس بود + بر سر کیوان زنند نوبت شاہنشہی + گنج نہانی عشق
در دل ہر کس بود **ای درویش** در خلاصة الحقائق می گوید کہ فیروز دیلمی لغایت خوبصورت
بود زنی از مشرکان عرب بروی فریفتہ گشتہ بود فیروز بوے التفات نمی نمود آن زن بطریق التماس
از وے پرسید گفت ترا دین کفرست و مرا دین اسلام الحال مشرب در محبت شرط است گفت چہ باید
کرد گفت دین اسلام اختیار باید کرد گفت از تو بزرگتر کیست تا بدست او ایمان آرم گفت امیر جیش
گفت از وی بزرگتر کیست گفت امیر المؤمنین علی رضی اللہ تعالی عنہ پرسید کہ از وے بزرگتر کیست گفت حضرت
رسالت سلطان تخت جلالت صلے اللہ تعالی علیہ وسلم در مدینہ آسودہ بر سر قبر آنحضرت آمد و ایمان
آورد و ہمانجا ساکن بشد فیروز بوی کس فرستاد و خواستگاری نمود گفت تا ما دامی طالب و خواہان تو
بودم کہ حق تعالی و رسول او را نمی شناختم اکنون کہ شناختم عشق و محبت او مرا از غیر باز پرداخت **فرد**
در پے نیکو رود میرفت ہر دم کو بکو + بنہاد قید زلف را از بخیر بر پائے و کم + زلیخا را محبت الہی عز و جل
چنان فرو گرفتہ بود کہ محبت غیر از ساحت سینہ اش رخت بر بستہ بود و بطاعت و عبادت و خدمت
جلال احدیت جل جلالہ حریص گشتہ ساغر دل از شراب ہوا تہی شدہ از یاد الہی جل و علا مملو گشتہ چنانچہ عارف
جامی می فرماید **ع** ہر دل کز محبت بہرہ یافت + ز خورشید حقیقت پرتوی تافت + چو اندر بوتۂ عشق مجازی
گداختش عمر در امع گدازی + چو خورشید حقیقت گشت طالع + بنود ہ پیش دیدہ ہیچ مانع + کشش ہائے
الہی در وی آویخت + ز ہر چہ ناگزیرش بود بگریخت **نقلست** چون یوسف علیہ السلام زلیخا را در طاعت
و عبادت حریص دیدہ و محبت الہی جل و علا بر دل وی مستولی یافت باوی گفت کہ ای زلیخا تو از بہر من
آنروز خانہ ساختی و آنرا بیت الکرامت نام کردی من نیز از بہر تو خانہ سازم و آنرا بیت العبادت نام کنم
تا در ان خانہ عبادت حضرت خداوندی جل و علا مبادرت نمائی زلیخا گفت اختیار تست یوسف علیہ
السلام بفرمود تا قبہ بنا کردند دوازدہ ستون زرنگار در میان ہر ستونی قندیلہا از زر بیاویختند و در میان این قبہ تختہ
در غایت تکلف بنہادند و دران خانہ زلیخا را ساکن گردانیدند و نعم الہی جل و علی بر سمع وی رسانیدند و
او را بطاعت و خدمت خداوندی سبحانہ و تعالی دلالت می فرمود و بشکر گذاری نعمت حریص می نمود
اما اللطائف والاشارات والنکات فی ہذہ الآیۃ **لطیفۂ اولی** ای درویش یوسف علیہ السلام
بندہ بود از بندگان مقبول حضرت جلال احدیت جل جلالہ و زلیخا دشمن بود از جملہ دشمنان خداوندی عز و
جل این دشمن ہمچنین دوست ہمچنان دوست را داشتند ہر چند آن دوستی مبنی بر شہوت بود و نیز او یوسف
را علیہ السلام بکربت و مہلت آرزو و روز سالہا تش را بکدورت ملامت مکدر ساخت عاقبت الامر آن محبت

(لطیفۂ اول)

ثمره داد واز زمره دشمنانش بیرون آورد واز جمله دوستانش گردانید ومحب المحبوب از روی وصل ساید کذلک
پس اگر مومن موحدی که دوستی بحقیقت باحضرت عزت جل وعلا ورزیده باشد هرگز امید اوان اکب حدوث گرد
نقصان گرد دامن کبریاوی نداشته اگر ببرکت این محبت بنده را از جمله دوستان ساخته از دشمن نگاه دارد و در
مفارقت جان از تن بحضرت خود وصول کرامت فرماید و بدرود قبولش مشرف گرداند از کرم الهی جل وعلا عجب و
عجیب نباشد تمهید ای درویش وصول بنده بحق تعالی دشوارست سر رشته آن نه بدست اغنیا بنده است بلکه در
قبضه اقتدار اوست سبحانه وتعالی شیخ ابوالحسن خرقانی گفت قدس الله روحه راه بحضرت حق تعالی
دوست یکی از بنده بحق تعالی دیگری از حق تعالی به بنده آن راه که از بنده باوست همه ضلالت بر ضلالت
ست وآن راه که از حضرت به بنده است همه هدایت بر هدایت ست موسی علیه السلام از راه خود رفت فلما
جاء موسی لمیقاتنا لاجرم چون گفت ارنی انظر الیک بنای تا به بینم خطاب آمد که لن ترانی ای موسی
از راه خود آمدی این باده الیست نه درخورد کسی که از در خود در آید نصیب کسی ست که از خود بدر آید ریخته مولانا
دران روزی بردارمن ترانی زخم خورده دل هیچ اندیشه نکرد ای واعی سنداعی ... هر کس بخود آید بدر آن
زخمش آید بر جگر دل چون زخود آمد بدر او گشت جویای ... محمد را صلی الله تعالی علیه وسلم چون از راه
حضرت خداوندی جل وعلا بردند که سبحان الذی اسری بعبده لیلا من المسجد الحرام الی المسجد الاقصی
لاجرم هرچه لباس محمدی بود علیه الصلوة والسلام از وجودش بر کشیدند ما کان محمد ابا احد من رجالکم
وخلعت صفت رحمت در وی پوشانیدند وآن صورت رحمة الخلق فرستادند برفت محمد بود چون نبی آمد رحمت
بود وما ارسلناک الا رحمة للعالمین پس ای درویش در حصول وصول اثبات ثبت وحدانیت باشکستگان
امت وضعیفان ملت این بشارت دادند که هرکه را براق همت از شدت آستان بشریت بسدرة المنتهی وحدانیت
صعود میسر نگردد بواسطه حضرت خداوندی جل وعلا کره مراد را وصول تحقیق نه پذیرد بها انجاسر تعبیه حضرت حبیب ما
صلی الله علیه السلام وکرمنا لعبث او در میان جان بنده که قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی یحببکم الله
که اینجا دوگانگی برخاسته ویگانگی نشسته هرکه او را یافت من یطع الرسول فقد اطاع الله هرکه با او پیوست
ان الذین یبایعونک انما یبایعون الله لطیفه دیگر زلیخا کافره بود چون او را با یوسف علیه السلام که دوست
برگزیده حق تعالی محبت افتاد وقد شغفها حبا یوسف دوست وبرگزیده حق تعالی بود انه من
عبادنا المخلصین لاجرم ببرکت دوستی بچهار کرامت از کرامات بهشتیان مشرف گشت اول آنکه
فقیر بود توانگر شد دوم آنکه پیر بود جوان گشت سوم آنکه نابینا بود بینا شد چهارم آنکه بفراق مبتلا
بود بوصال فائز آمد نکته ای درویش کسیکه با او دوستی از دوستان حضرت جلال احدیت دوستی کند در دنیا

لطیفه
لطیفه

لذت بشنیدن یابد یا خدا بی‌واسطه را بی‌واسطه دوست دارد و اگر با انتهای عظمی و لبسعاو نهاکبریست فوائد گردد از
کرم خداوندی جل و علا چه عجب باشد قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى وَجَاءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ و آمدند برادران یوسف علیه السلام
فَدَخَلُوا عَلَيْهِ پس درآمدند بر یوسف علیه السلام فَعَرَفَهُمْ پس بشناخت یوسف علیه السلام ایشان را
وَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ و ایشان مر او را نشناختند وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ و چون شناخت ساخت مر ایشان را یعنی ترتیب
کرد طعام برای ایشان تا ایشان را بدهم قَالَ ائْتُونِي بِأَخٍ لَكُمْ مِنْ أَبِيكُمْ گفت آن برادر پدری
خویش را پیش من آرید أَلَا تَرَوْنَ أَنِّي أُوفِي الْكَيْلَ آیا نمی‌بینید که من تمام میدهم کیل و بهر یکی هم نصیب مجلس را وَأَنَا خَيْرُ
الْمُنْزِلِينَ و منم بهتر مهمانان را به نیکوترین منزل فرود می‌آرم فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِي بِهِ پس اگر آن برادر خرد را
نیارید یعنی بنیامین را فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِي وَلَا تَقْرَبُونِ پس هیچ طعام نیست شما را نزد من و نزدیک من
میایید قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ گفتند آری جهد کنیم و طلب کنیم از پدر وی وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ و هر آینه که
چنین کنیم وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ و گفت یوسف علیه السلام مر غلامان خویش را آنچه ایشان
بهای گندم آورده اند در میان بار ایشان بنهید لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا تا مگر آن را ببینند و بشناسند إِذَا انْقَلَبُوا إِلَى
أَهْلِهِمْ چون بازگردند بسوی اهل خویش لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَى أَبِيهِمْ پس چون بازگشتند
بسوی پدر خویش قَالُوا يَا أَبَانَا گفتند ای پدر مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ باز داشته شد از ما پیمانه یعنی بخش
برادر را باز داشتند فَأَرْسِلْ مَعَنَا أَخَانَا نَكْتَلْ پس بفرست با ما برادر ما را تا باز غله بستانیم وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ
و بدرستی و راستی که ما مر او را هر آینه نگاه بانانیم یعنی او را از محن سفر و آفات نگاه داریم و محافظت نمائیم قَالَ هَلْ آمَنُكُمْ
عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا أَمِنْتُكُمْ عَلَى أَخِيهِ مِنْ قَبْلُ گفت یعقوب علیه السلام شما را استوار دارم
برین برادر یعنی استوار نمیدارم همچنانکه استوار داشتم بر برادر وی پیش ازین معنی آنروز که از من یوسف علیه السلام
می بردید همین سخن میگفتید که ما او را محافظت می نمائیم فَاللّٰهُ خَيْرٌ حَافِظًا و خدای تعالی بهترست
نگهبان وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ و او سبحانه و تعالی مهربان تر مهربانان ست او را نگهبانی خواهد نمود وَلَمَّا
فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ و چون بگشادند بار خویشتن را یافتند که ایشان رد کرده بودند قَالُوا يَا أَبَانَا مَا نَبْغِي هَذِهِ
بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا گفتند ای پدر ما دیگر چه میخواهیم زیادت برین که عزیز مصر اکرام ما فرمود و ما را بمنزل نیکو
فرود آورد و طعام بما داد و باز بضاعت ما باز بما فرستاد وَنَمِيرُ أَهْلَنَا اکنون بریم و کسان خویش
را طعام آریم وَنَحْفَظُ أَخَانَا و برادر خویش را نگهبانی کنیم وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ و بیفزائیم شترواری بار
غله ذَلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ و آن شترواری افزودن ما را اندک ست و بر عزیز نیک آسان قَالَ لَنْ
أُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّى تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِنَ اللّٰهِ یعقوب علیه السلام گفت هرگز نفرستم این برادر را

بشما نانند بیمد مرا پیمانی از خدای تعالی یعنی عهدی که موکد باشد بنام الله عزوجل لَتَأْتُنَّنِي وسوگند خورید هر آینه باز آرید إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ مگر آنکه مغلوب وناتوان و هلاک گردید واحاطه کند همه شمارا آفتی که بدان مغلوب شوند مواثقه فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ چون بدادند مرا او پیمان وعهد خویش و دلاسا خاطر پدر خویشتن کردند قَالَ اللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ گفت یعقوب علیه السلام که الله تعالی برآنچه گفتیم نگاهبان ومطلع است وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ گفت یعقوب علیه السلام ای پسران من چون آنجا رسید یعنی همه از یک در بشهر مروید و جمع نیائید وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ ودر آئید از درهای پراگنده یعنی دو دو دسته از یک دروازه در آئید تا چشم زخمی بشما نرسد وَمَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ومن از شما باز نتوانم داشت از خدای تعالی هیچ چیز یعنی آنچه خدا امر تقدیر فرموده باشد در باره شما تا حال من باز نگردد إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ نیست فرمان مگر الله تعالی را که هرچه خواسته است بیشک همان خواهد شد عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ برا ین خدا توکل کردم و اعتماد وحفظ و حمایت او نمودم و برآمد کار بر و گزاشتم وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ و بروی باید که توکل کنند همه موکلان یعنی کار خود بتمامی حضرت او سبحانه وتعالی و باز گذارند وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُمْ و آنگاه که در آمدند فرزندان یعقوب از آنجا که فرموده بود ایشانرا پدر ایشان یعنی از ابواب متفرقه مَا كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ سود نداشت آن حذر که داشت از خدا سبحانه از هیچ چیز إِلَّا حَاجَةً فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضَاهَا جز انکه شفقتی بود در یعقوب را نسبت ایشان بفرزندان آنرا اظهار کرد وَإِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِمَا عَلَّمْنَاهُ بدرستی ورستی که یعقوب علیه السلام با دانش بود از انکه ما او را دانا گردانیده بودیم وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ولیکن بیشتر مردمان نمیدانند اما بیان قصه مستخبران اخبار و مستحضران آثار چنین روایت کرده اند که چون قصه و نیاز مردم بواسطه تنگی معاش چون قصه پر غصه حضرت یعقوب علیه السلام بتطویل انجامید و بلاد و قحط و غلا و غوغا استیلا از آن بنواحی عراق و عرب و شام دخلل در معاش کرام و لیام راه یافت خرابی باحوال خواص و عوام استیلا پذیرفت طائفه که از ساکنان کنعان که در سیلاب قحط و نایاب و گرداب مجاعت و اضطراب غرقه گشته بودند و آتش جوع خاک مصابرت شان برباد تفجع و توجع داده بود صغار و کبار شان از مجال اصطبار نمانده و اطفال و عورات راعنان تمالک و تماسک از دست رفته بود در خلال این احوال اولاد یعقوب علیه السلام بنزد پدر بزرگوار آمدند و بیچارگی اطفال و مستمندی اهل و عیال را معروض آنحضرت گردانیدند و یعقوب علیه السلام در آن وقت از سوزت فراق و شدت اشتیاق یوسف علیه السلام از میان فرزندان بیرون رفته بود و بر سر شاه راه بر بالای تلی در نواحی بود کنعان خرابه چون گور گناهگاران تنگ و تاریک اختیار کرده بود و آن را بیت الاحزان نام نهاده و دران جای منزوی گشته بود و هرگاه شامیان

فصل ۱۱ بیان قصه

تحصیل غله بمصر می رفتند و از آنجا غله خریده بشهر خود مراجعت می نمودند گذر شان برین موضع می بود
چون خبر آنحضرت علیه السلام می شنودند بزیارت آنحضرت مبادرت می نمودند و اوصاف کمال و حسن
فعال عزیز مصر در مجلس شامیان نزد آنحضرت بیان می کردند و ذکر اخلاق پسندیده آنحضرت از اکرام مهمانان
و انعام و اطعام ایشان در میان می آوردند و خاطر حضرت یعقوب علیه السلام باستماع این نوع سخنان خوب
بعزیز میل می کرد و غایبانه دعای خیر عزیزی می فرمود و می گفت این صفات که عزیز مصر دارد از نعوت انبیاء
خصائص خلص اصفیاست و گاهی اظهار این معنی هم می فرمود که ای کاش من نزدیک عزیز بودمی
توانستمی رفتن تا شاید که اخبار یوسف علیه السلام خبر یافتمی ؏ مرا کاش بودی عنان سفر +
کز آن گم شده باز جستی خبر + بهر روز سوی عنان تافتمی + مگر زان مسافر نشان یافتمی + القصه
درین حالت فرزندان یعقوب علیه السلام از شدت تنگی سال و قلت طعام و مجاعت تمام نزدیک
پدر شکایت آوردند و گفتند ای پدر مدتی ست مدید و عهدی ست بعید که هیچ کار ما نپرداختی بلکه
نظر بجانب ما نینداختی ؏ زخم بسیار است هیچ مرهم نیست + گفت و گوی که بود آنهم نیست + و گویند
مدت بیست سال بود که با فرزندان سخن نگفته بود اکنون از روی عجز و اضطرار نزد آنحضرت آمدند
و گفتند ای پدر گرفتیم که ما از جمله گناهگارانیم و مستوجب عتاب و عقوبت این اطفال و اهل
و عیال چه گناه کرده اند که در حال محنت و مجاعت گرفتار اند بر حال ایشان نگاه نمی کنی و بر ایشان نظر
شفقت نمی گشائی اکنون بقحط و تنگی گرفتار گشته ایم و کار باضطرار رسیده چون یعقوب علیه السلام
پریشانی حال فرزندان مشاهده فرمود جراحت او تازه و الم وی بی اندازه گشت آنگاه بعد استخاره روی
بفرزندان آورده گفت که چنین مسموع افتاد که عزیز مصر بنده ایست مؤید من عند الله موصوف بصفات
پسندیده و متخلق باخلاق حمیده درین قحط سالی در انبارها گشاده و ترازوی عدل نهاده و هر که متاعی
پیش وی می برد در مقابله آن انعامی می کرد فرزندان گفتند ما را بضاعتی که در خور درگاه آن حضرت باشد
میسر نمی گردد یعقوب علیه السلام گفت او کریم است و کریمان اندک را بسیار بخشند و ناسره را بقیمت
سره ؏ تو مگو ما را بدان شه بار نیست + با کریمان کارها دشوار نیست + گفتند ای پدر چندی
و مقداری پشم و پنیر داریم و اینها نزد بزرگان رواجی ندارد هرچند عزیز کریم است اما ما را حیا باید
که در این چنین متاعی حقیر نزد پادشاه کبیر بریم فرمود باکی نیست اگرچه متاع شما وضیع است اما
نسبت شما رفیع است ای درویش وزن احوال تست که مبین می گردد و ازین تعهد بر حصه خود استغفار
نمائی و امید بجانب کبریائی جل و علا منقطع مگردان فرزندان استصواب رای شریف پدر نموده استعداد

وہمت جستند وہر سری شتری ہمراہ گرفتند و بضاعتی فراخور استعداد و مکنت خویش ساز کردہ عزیمت مصر مصمم گردانیدند یعقوب علیہ السلام زبان گوہر فشان بنصائح فرزندان خاطر نشان بگشاد و ایشان را بچند امر دلالت فرمود اول بمراعات ادب مبالغت نمود و آداب صحبت ملوک و طریقہ ملازمت سلاطین تعلیم فرمودہ گفت چون نزد عزیز در آئید اول بہ ثنای وے مبادرت نمائید انگاہ اگر فرماید بنشینید والا بادب استادہ باشید و تا از شما سخن نپرسد زبان بگفتار نگشائید و اگر چیزی بپرسد از جواب ضروری بیش نگوئید و اگر در صحبت طعام طلب فرماید بادب بخورید و چون بمراجعت دستوری دہد بمراجعت پشت بجانب وی نکنید و چون شرف دستوری دریافتہ بیرون آئید ہر چہ در مجلس گذشتہ باشد اصلاً باکسے باز نگوئید کہ سر ملوک فاش کردن پسندیدہ نیست فرزندان وصایای پدر بزرگوار قبول کردہ روی بجانب مصر نہادند بعد از قطع مسافت و مس آفت صحرا و بیابان بجوانب مصر رسیدند ❊ **نقل ست** کہ یوسف علیہ السلام بر سر راہ مصر کہ از جانب کنعان می آید فرمودہ بود تا قصری استوار بنا کردہ بودند بغایت رفیع متین بستونہا مشتمل بر چہار مجموع سقف و جدارانش منقش بنقوش موزون و ملون بالوان گوناگون و در ہا را آہنین بر روی نشاندہ و حارثان بر قصر نصب فرمودہ تا ہر کہ از جانب کنعان بمصر عزیمت کردہ بآنجا رسد نگاہبانان صورت حال وے بر طبق ورق نبشتہ ساختہ بعرض حضرت سلطنت شعاری نمایند چون برادران یوسف علیہ السلام بآنجا رسیدند بنزد آن راہبانان فرود آمدند آن شب دران منزل بسر بردند چون صباح کہ خروس زرین جناح صبح بال نورانی برہم زدہ سوزنش کافوری روز بر بساط عالم منتشر گردانید خواستند کہ ازان منزل ارتحال کنند راہبانان گفتند کہ فرمان عزیز چنان ست کہ ہر طائفہ کہ اینجا نزول کنند نام و نسب ایشان معلوم کردہ بر رقعے مرقوم گردانیدہ بملک مصر عرض کردانیم اگر وی اجازت فرماید شما را روان سازیم والا عذر خواستہ باز گردانیم فرزندان یعقوب علیہ السلام اسم و نسب خویش بے تحاشی بیان کردند نگاہبانان نبشتہ گردانیدند و چون ذکر بضاعت در میان آمد ہر چند از املا استعفا نمودہ اصل نسب نوشتند و بضاعت می نویسند فائدہ نداشت تا این نیز در نامہ مرقوم نمودند کہ چنین قومے رسیدہ اند بدین صفت بضاعت ایشان پشم و پوست ازین معنی خجل گشتند **اشارت** بندۂ مومن را چون در قبر در آیند نکیر و منکر کہ حارسان قصر قبر اند بہیبت و صلابت تمام بران بندہ در آیند خواہند از وی سوال کنند حق تعالی بر ایشان وحی فرستد کہ بندۂ مرا از خدای وی پرسید جل جلالہ ایمانش بدان حضرت درست و بی اشتباہ است و از رسولش کنید سوال محمد رسول اللہ صلی اللہ تعالی علیہ وسلم و از دین

وی پرسید که دین وی اسلام ست واگر زیادت خواهید از قبله اش پرسید که قبله وی کعبه است و از
کتابش پرسید که کتابش قرآن ست و نیز از برادرانش پرسید که برادرانش مومنانند اگر از نیها سوال همی کنید
شما را از نیها خدمت اعمالش سوال می کنید که اعمالش آلوده است از مومن عاصی گفتار بکار آید نه کردار
زیرا که گفتارش لا اله الا الله محمد رسول الله است و کرداری وے معصیت و مغفرت و ذلت و
گناه حکایت آورده اند که بادشاهی با جاهی روزے طعامی خورده بود و در وقت دست شستن
اتفاقاً قطره آب بر جامه اش چکید بادشاه در غضب شد بفرمود تا فراش را بقتل رسانند که بیحرمتی کرده
است فراش طشت برداشته و فی الحال بر سر بادشاه فرو ریخت بادشاه را حیرت زیاده گشت
گفت این چه بود قطره آب بر جامه اش چکانیدی گشتنت فرمودم اکنون طشت آب بر سرم
می ریزی گفت اگر بآن قطره آب مرا بقتل رسانیدی همه کس ترا توبیخ و سرزنش کردندی که بیک قطره
آب فراش را بکشت من نخواستم که این بدنامی ترا حاصل آید این طشت آب ریختم تا اگر مرا بکشتی مردم
گناه بر من نهند و گویند فراش بی ادبی کرده است سزای وی آن بود که دید اکنون بدنامی خود خواستم
و ترا از آن صیانت نمودم ملک گفت یا حسن المقال و قبیح الافعال عفوتا عن قبیح فعالک بجمیل
قولک ای نیکو گفتار عفو کردیم کردار زشت تو به گفتار خوب تو القصه چون نامه
راهبانان به یوسف علیه السلام رسانیدند یوسف علیه السلام بر خوانده دانست که برادران اند زمانی متحیر
شده از هوش رفت و بعد از ساعتی که بهوش آمد بس بگریست ملازمان حضرت او که در مجلس حاضر بودند متحیر شدند
که بمجرد خواندن نامه راهبانان که آیا سبب گریه عزیز چه بود وزیری که داشت صاحب رای و محرم خاص
وی بود یادمی خلوت ساخته کیفیت بیان فرمود و از جفاهاے ایشان و از چاه انگندن و فروختن و غیر آن
با وزیر شمه در میان آورده وزیر گفت اکنون چرا گریه می فرمود از برای دو معنی یکی آنکه آنچه با
من پیش برده اند سبب خجالت ایشان است هم در دنیا و هم در آخرت و دیگر بر فقر و احتیاج ایشان
مے گریم وزیر از کرم یوسف علیه السلام در تعجب ماند یوسف عم گفت اکنون بسبب تنگی سال و پریشانی
احوال باینجا رجوع کرده اند که غله از من بستانند در حیرتم که با ایشان چه معامله در پیش آرم وزیر گفت این جای تحیر و
تامل نیست چون ایشان عمداً با تو این جفاها کرده اند تو نیز در برابر آن فرمائی تا ایشانرا در بند و زندان کنند
و آنان که قصد هلاک تو داشتند فرمانده تا ایشانرا در چار سوی شهر از خلق بکشند یوسف علیه السلام باز بگریه در آمد
و گفت ای یار ایشان برادران من اند جفا که ایشان با من کرده اند در مقابل آن با ایشان بد کردن و
ایذا رسانیدن از مروت و آدمیت نباشد مثنوی بدی را مکافات کردن بدی نه بد اهل صورت باد بخردی

نسبتی کسانیکه بدی برده اند و بدی دیده و نیکویی کرده اند + بایشان آن کنم که برادران با برادران و کریمان
با مستحقان کنند نکته ای درویش هر چند که بنده کریم نهاد باشد الله که به نسبت او این همه جور و جفا کرده باشند
این عمل نمی کند بدور انتقام و تخجیل ایشان نمی کوشد مالک الملوک جل جلاله که اکرم الاکرمین و ارحم
الراحمین است اگر بنده عاصی جای خود را روز قیامت بر روی اشهاد از عرصه خجالت نگاه دارد
و پرده او ندرد از کرم عمیم و لطف جسیم وی عجیب نباشد القصه یوسف علیه السلام چون دید که وزیر
بنظر تحقیر در معامله برادران دید و کردار ایشان نه پسندید گفت ایها الوزیر آن گناه فی الحقیقت مرا بود
و ایشان را اگر من خواب پیش ایشان نگفتمی ایشان با من این معامله پیش نبردندی اشارتست
در خبرست که چون روز قیامت صالحان و طالحان را از خاک لحد برانگیزانند بنده عاصی را بسوی دوزخ
روان گردانند خواجه صلی الله تعالی علیه وسلم جفاهای آن بنده تعداد کند خواجه علیه الصلوة والسلام
گوید سحق سحق هلاک باد هلاک باد در ان روز باشد که کرم پروردگار جل و علی جنایت را حوالت بامید
منفرط او گرداند و گوید ای محمد عاصیان امت تو این جفاها که کرده اند بواسطه است که من ایشانرا بکرم مغرور
نمود گردانیده بودم که يَا أَيُّهَا الْإِنسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ای پیغامبران و ای فرشتگان آن
عاصی بیچاره هر چه کرده بود بقضای من بود نه بقوت او او را بیامرزیدم به بهشت برید که الكريم اذا
قدر عفا واذا حاسب تسامح **لطیفه** یوسف علیه السلام نامه نوشت که راهبانان آن
مسافران را دستوری دهند تا بیایند و همراه تا صد چند گاو گوسپند و میوه های گوناگون و حلواهای رنگارنگ و طعامها
مشتهی بفرستاد و بفرمود که ضیافت ایشان نمایند و حکم کرد ایشان را با عزاز و اکرام و هر چه تمامتر بمصر در آرند
راهبانان چون مرضی پادشاه به نسبت احوال ایشان معلوم کردند ایشان را مهمانداری پسندیده نموده با بدرقه
همراه به نزد پادشاه فرستادند چنانکه حق تعالی فرمود وَجَاءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ
لَهُ مُنكِرُونَ و آمدند برادران یوسف علی نبینا و علیه السلام ایشان روی ایشان مرا و را نشناختند و آن
روز که موعد نزول ایشان بود یوسف علیه السلام فرمود تا شهر را آیین بستند و بار جای را آب و جاروب
صفا دادند و بارگاه سلطنت پناه را بیار استند و هزار جنیب با ساز و آلت گرانمایه از زره و برگستوان با سر مرصع
مرصع و لجم بلمع بر اطراف بارگاه بر سر راه بداشتند و در صفت موضع حجاب هیبت شعاع عظمت ذمار
دران بارگاه تعین نمودند و با هر حاجبی پانصد مرد با سلاح مکمل مقرر فرمودند و صحن بارگاه عالی پناه
را و فرشهای زیبا بعضی حریر و بعضی دیبا انداختند و تخت زرین مرصع بجواهر ثمین بنهادند و قبه در غایت تکلف
بر سر تخت برکشیدند و غلامان خوبصورت لطیف هیئت سلاح بسته به نیزه بازی و عشرت انوے

در آمدند انگاه بفرمود تا اکابر و اعیان مملکت در مجلس حاضر آیند و مجلس را چنانچه قاعدهٔ ملوک و دستوری سلاطین است بزیب و زینت هر چه تمامتر ملوکانه بیاراستند و خود بدولت و عظمت بر بالای تخت قرار گرفته بود از ان اجازت فرمود تا مسافران را بنظر بادشاه در آوردند ایشان ده نفر جوان خوبروی سیاه موی زیبا صورت سرو قامت خلقت غریب بودند اهل مصر که آن صورت و دلیه و هیاکل سنیه مشاهده کردند حیران و متعجب شدند یوسف علیه السلام یکیک ایشانرا بشناخت و ایشان مر یوسف را علیه السلام دیدند و نشناختند فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ۝ **مفسران** گویند که یوسف علیه السلام ایشانرا بآن شناخت که حق تعالی او را واقف گردانیده و پیش ازان وعده فرموده بود و در چاه او را خبر داده لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ و دیگر خوابی دیده بود دلیل آن بود که البته برادران بخدمت وی خواهند آمد و بپایه سریر عالی وی التجا خواهند نمود لاجرم یوسف علیه السلام همواره منتظر این معنی می بود و بر سر راه مصر قاصد از برای این ساخته بود و اما سبب آنکه ایشان مر یوسف را علیه السلام نشناختند علما را دران اقوال است **قول اول** یوسف علیه السلام حجاب بر بسته فرمود تا ایشانرا از دور نگاه دارند تا وی با ایشان بواسطه ترجمان سخن گوید **قول** آنکه ایشان حضرت یوسف را علیه السلام در خرد سالی دیده بودند و ازان روز تا بوقت ملاقات با صح روایت چهل سال بر آمده بود و بجهت آن نشناختند **قول** دیگر یوسف علیه السلام آن روز نقاب بسته بود و بجهت آن نشناختند و دران روز دستور آن بود که سلاطین نقاب می بستند دلیل برین آنست که در وقت مجاعت که طعام شده بود و هنوز از سال شدت پیشتر باقی مانده بود امر آمد که ای یوسف نقاب بگشای تا مشاهدهٔ جمال ترا قوت محنت رسیدگان و غذا مجاعت کشیدگان گردانیدم و روایتی آنست که هرگاه یکبار نقاب بگشادی و ناظران جمال را تا یک هفته دیگر خور بودی و روایتی هر هفته بدین دولت مستعد میگردانیدی **قول** دیگر آنست که یوسف علیه السلام هر روز بر سریر عزت متمکن بودی و بر مسند سلطنت متکی عصابه مرصع دستار مرصع بپیشانی بسته بر طریق ملوک مصر جامهای دیبا و حریر و طوقی از طلا در گردن انداخته و تاج زرنگار مرصع بجواهر آبدار بر سر نهاده و چندین غلام زرین کمر در پیش او دست در کمر خدمت زده و صیت و آوازهٔ عظمت و شهریاری وی در اقطار و اکناف منتشر گشته و ایشان در مقام نیاز و اقتصار سر خجالت به پیش افگنده لاجرم او را نشناختند **قول** دیگر آنست که معرفت و مکرمت همه آثار و فعل خداوند است جل جلاله هر کرا آشنا گرداند بشناسد و هر کرا آشنا نکند چگونه بشناسد یوسف را علیه السلام معرفت داد لاجرم بشناخت و ایشانرا معرفت نداد لاجرم در مقام جهالت و نکارت مانده [illegible] گان گفتند

ف مفسران

ف قول اول
ف قول دیگر
ف قول دیگر

ف قول دیگر

ف قول دیگر

که اسباب معرفت سه چیز است دیدار و گفتار و کردار ایشان هم دیدار یوسف علیه السلام دیدند و هم
سخن بشنیدند و هم چنان او رسیدند اما لطف حق تعالی می بایست تا معرفت حاصل آید کذلک
کافران را سه چیز دادند یکی دلائل واله نمودند دیگر ارسال رسل فرمودند دیگر انزال کتب نیز بران
بیفزودند و لیکن چون لطفش آشنائی ندادند ندانستند و نه شناختند و در تیه جهالت سراسیمه و سرگردان
ماندند ذٰلِكَ لَا يَهْتَدِي بِهِ مَنْ أَحَبَّتْ الآیة دلیل این حکایت ست **قول دیگر** آن ست که
برادران در حق وی جفا کرده بودند همان جفای ایشان جهالت ایشان شد و از محابت علت
عدم معرفت ایشان گشت و چون یوسف علیه السلام در حق ایشان جفا نکرده بود لاجرم ایشان را
بشناخت و هیچ چیز حجاب وی نشد **کذلک** بندهٔ عاصی نیز از معرفت ذات و صفات خداوند
جل و علا بشامت خطا و ذلت خود محجوب ست و عیاذاً بالله در دم آخر نیز بشامت گناه و معصیت
از لباس عرفان عریان خواهد گشت نعوذ بالله ذی الاحسان من زوال المعرفت و الایمان **القصه**
چون برادران بنا بر طول ایام و تلبس بلباس سلاطین انام او را نشناختند بقدم تعظیم و احترام پیش
آمده بزبان عبرانی تحیت مسلمانی بجا آوردند و صدیق علیه السلام هم بآن زبان جواب ایشان باز داد
بعد از ان از ایشان سوال نمود که شما از کجا آئید و باین دیار چگونه افتادید و مقصود از آمدن باینجا چه
بود گفتند با جمع مردم بادیه نشینیم از بلاد شام رنج و عنا و جور و جفا روزگار بما رسید آوازهٔ بذل و احسان
تو شنیده متوجه این دیار شده ایم تا فی الجمله قوتی بدست آریم یوسف علیه السلام گفت شما جاسوسانید
که برای تفحص احوال آمده اید تا عدت لشکر یا ملاحظه نمائید و مملکت ما را در نظر آورده نزد والی روم و
شام رویده ایشان را بر محاربه ما دلیر گردانید ایشان متفق الکلمه آواز بر آوردند که معاذ الله که جاسوسان
باشیم بل پیغامبر زاده ایم و از نسل پاکانیم و هر یک گوهر از یک درج و هر ده اختر از یک برج ایم و پدران ما رصد
ساز آن افلاک و منازل شناسان عالم پاک بوده اند درجات ثابت و سیاره بر ضمیر منیر ایشان بی ارتفاع
اسطرلاب معلوم دقائق علوم مخزونی بی تکلف تعلم بر خاطر خطیر ایشان چون آفتاب روشن و
مفهوم می بوده همانا دعوت اسرائیل الله و معجزهٔ ذبیح الله و کرامت خلیل الله علیهم الصلوٰة و السلام بسمع
اشرف اعلی رسیده باشد و با سطوهٔ کرم ملک ستوده خصال که در تنگنای این قحط سالی مذکور گشته و
افواه نسا و رجال گشته و خلائق اطراف روی باینجانب آورده ما نیز متوجه این دیار شدیم تا از موائد
الطاف او بحلی جمیل و از فوائد اکرام او بقسطی جزیل محظوظ و بهره مند شویم و اولاد و اصحاب و تابعان و
اقارب ما را از عذاب قحط و بلا و عسرت وقایهٔ نفس و خلاصی جان حاصل آید صدیق پرسید که پدر شما

در زمرهٔ احیاست یا از جملهٔ اموات جواب دادند که در قید حیات است یوسف علیه السلام پرسید که
چگونه شخصی ست و اکنون چه کار می کند و بر چه نهج روزگار می گذراند و شما چند برادرید گفتند پدر ما مرد یست رفیع
حال بزرگ سال از نسل ابراهیم خلیل الله و لقبش اسرائیل علیه السلام خلعت فتوت و مروت بارث
اسحاق علیه السلام یافته و در وی همت از الفت غیر جهان آفرین تافته و ما ده دوازده برادر بودیم از میان ما آنکه بصورت
و سیرت بهتر بود و منصوب بلندی نبوت شایسته تر روزی بجانب صحرا بصحبت ما بتماشا بیرون آمد و ما را بقضای قدرت
از حضور او غیبتی دست داده گرگ آهنگ وی نمود و او را بخورد و هم آنوقت که این خبر به پدر رسید آن پیر فقیر
سوخته غم و اندوخته هلاکش را بقضا و تقدیر حوالت نمود چون از استیلای عجز بشریت از تشبید قوای مصابرت
عاجز گشت کلبهٔ تنگی در گوشه اختیار کرده در آنجا منزوی گشت و طرق اتصال و ابواب قال و مقال مسدود
گردانید و بنفشه مثال بقامت خمیده جامهٔ سوگواری پوشیده نیلوفروار در فراق آن آفتاب روشن سر در آب دیده
خویش کشیده و هم از آن مادر گم شده فرزند پسری دیگر و از آن صدف پاکیزه گوهر فرزندی دیگر دارد و اکنون مهر
آن ماه روی بروی افگنده بخاطر فاتر تسلی میدهد یوسف گفت علیه السلام نام آن پسر چیست گفتند ابن یامین
پرسید که چرا باین اسم موسوم گشت جواب دادند که پسر مادر گم شده را ابن یامین خوانند چه در زمان ولادتش
راحیل مادر او بود بلبل رحیل فرد کوفتند و پدر او را بشر دایه پرورده و آن در یتیم را صدف دار در کنار آورده بالای
آن آفتاب بمی نماید و زمین را [illegible] امین می شمارد و صبح و شام در سودای هوای آن پسر مفقود الاثر بر لب جویبار
گریه نشسته و با خیال جمالش الفت و استیناس گرفته بغیر تمنائی وصالش کاری ندارد و بجز عشق بازی
با خیالش با مرد دیگر نمی پردازد صدیق فرمود علیه السلام که درین ولایت کسی باشد که بر صدق مقالات شما
شهادت نماید و بصحت نسب شما گواهی دهد روبیل گفت که ما درین شام اهل اسلامیم و بکمال حسب و شرف
نسب معروف و بنیاک نامیم و ما را بدین معنی وقوف نبود که معروف را معرفی باید و زر خالص را تعریف سنگ
ناقص احتیاج آمد ۹ در تفسیر تیسیر نقل از وهب منبه روایت میکند رضی الله تعالی عنه امیر خدام او نمود تا
برادرانش را در منزل شریف فرود آرند باکرام و احترام کوشند چون سه روز برین منوال گذشت هر روز
بمجلس حاضر می شدند و حضرت صدیق علیه السلام در ایشان نظرے فرمود یکیک را نیک ملاحظه میکرد
و باز ایشان را بمنزل معهود می فرستاد و طعامهاے گوناگون از برای ایشان خوان نهاد و ایشان ازین معنی
بغایت متعجب بودند که چون بصحبت می آمدند التفاتے چندان نمی دیدند و چون بمنزل مے رفتند
مهمانداری پسندیده مشاهده میکردند و باخود می گفتند که ملک در بارهٔ ما نظرے می کند زیاده از آنچه دستور
ست یا آنست که بجهت حرمت آبا و اجداد ماست و یا بسبب شوکت و قوت مهابت ما نیا آنست

که سیاره نبوت در جبین ما بینید و یا معاملات ما با یوسف علیه السلام دانسته بنظر سیاست از روی غلظت
بما نگاهی میکند اگر سبب این باشد کار ما بنهایت مشکل شود و در حسد و قتل ما در آ ... و در روزگار فضیحت
شویم و بشماتت اعدا مبتلا گردیم ایشان این سخن مے گفتند و یوسف علیه السلام بروزن چون ماه گوش
نهاده یکیک می شنود و از فضل حضرت خداوندی جل و علا می اندیشید روز دیگر گفتند که طاقت طاق شد
امروز می رویم و عجز و مسکنت خویش معروض می گردانیم و گوئیم که اهل و عیال ما در معرض فنا و نقمت ...
رند اجازت کرم فرماید تا باز بوطن خود مراجعت نمائیم پس روز دیگر بیامدند و سلام کردند جواب شان داد و
گفت مرا در احوال شما شبهه هاست می گوئید که ما فرزندان یعقوب پیغمبریم و ما دوازده برادر بودیم یکی را گرگ
بخورد و دیگری در خدمت پدر است گفت آن را که گرگ خورد از شما خرد تر بود و یا بزرگتر گفتند خرد تر بود
ولیکن پدر او را عزیز میداشت یوسف گفت علیه السلام می گوئید که یعقوب علیه السلام پیغمبر بود چگونه
خرد تر را بر بزرگتر اختیار کند گفتند ایها العزیز اگر تو آن فرزند را دیدی پدر را در محبت او معذور داشتی
از بسیاری حسن و جمال بر فضل و کمال و ما را نیز با وی محبت بسیار بود ولیکن خوابی دید که رای ما را از آن
کراهیت آمد گفت چه دیده بود گفتند خواب دید ما ول بود که پادشاه شود و ما چون بندگان پیش او استاده
باشیم و مر او را سجده کنیم گفت ملک شد یا نی گفتند طهارت ذات و تفاوت وی دلیل آن بود که وی بهشتی
باشد مگر در بهشت آن دولت مساعدت نماید اگر او را اگر گرگ نخوردی یمکن که در دنیا نیز بمنصب سلطنت
فائز گشتی گفت کیفیت گرگ خوردنش چگونه بود گفتند بصحرا بیرون رفته بودیم و با ما همراه در آن وقت
مر او را گرگ بخورد گفت هر چند میخواهم که شما راست گوئید از طریقه صدق انحراف می نمائید وقتی که
با شما همراه بوده باشید ده نفر با قوت و شوکت چگونه بگذاشتید تا او را گرگ میخورد گفتند آن ساعت
بیشتر رفته بودیم و او را نزد یک قماشها خود گذاشته بودیم در آن وقت گرگ بروی دست یافته او را
هلاک گردانید گفت کودک خرد را تنها پیش متاعهای چگونه کسے بگذارد و چرا یکی از شما نزد وی نه نشستید
ظاهر آنست که درین سخن کاذبید با آنکه من شنیده ام که گوشت پیغمبران بر درندگان حرام ست گرگ
پیغمبرزاده چنین را چگونه خورد گفتند پیراهن خون آلوده نزد پدرش بردیم گفت این دلیل
دیگرست بر کذب شما گرگ بتن مردم گهی رسد که پیراهن را دیده باشد گفتند ما حاضر نبودیم شاید
که دزدانش او را کشته باشند و انگاه گرگ خورده گفت دزد مر او را چرا کشد و او را مالی نی و مقصود دزد
بدست آوردن کالا باشد نه کشتن مرد انگاه اظهار خشونت کرده گفت ظن من خطا نکند شما را روزے چند
محبوس میداریم تا حال شما تحقیق بدانم گفتند ای عزیز ترا سوگند میدهیم بدان خدائی که ترا این عزت و

بکنت داده است جل جلاله مارا محبوس نگرانی و پدر مارا بسوز فراق مالنوزانی که او خود بفراق یوسف علیه السلام
سوخته است وضعیف ونابینا گشته و دیگر آنکه جماعتی از عیال ما در بینوائی اند اگر مارا باز داری درخون
قومی کوشیده باشی چرا که اهل وعیال ما از مجاعت در عرصه هلاکت بوده اند چشم انتظار در راه دارند ونیز
چون پدر بشنود که اولاد وی محبوس گردانیده اند ترا نفرین کند واز دعاء بد وی احتراز کردن واجب است
یوسف علیه السلام چون سخن فقر وفاقه آل یعقوب علیه السلام واندوه وکرب ایشان بشنید خاطر مبارکش
مجروح گشت آب در دیده گردانیده گفت رعایت یعقوب علیه السلام بر همه کس واجبست وبر من واجب
تر ولیکن در قال ومقال شما در شکم اگر میخواهید که شمارا دستوری دهم یکی از شما باید که اینجا باشد ودر ظل
رافت ما اقامت کند تا انگاه که شما باز آئید وبرادر کهتر خود را همراه بیارید تا تصدیق مدعای شما نا بود مرا
غبار و شک وریب از آئینه ضمیر برخیزد بعد از آنکه صدق مقال شما معلوم گردد بعنایات پادشاهانه
مستعد شوید والا یکی یاری از شما بدست ما باشد گفتند فرمان تراست هر کدام که خواهی نگاهدار یوسف
علیه السلام فرمود که تا قرعه زنند بنام شمعون برآمد بنگاهداشت اشارت فرمود تا بضاعت ایشانرا بکشایند
ودر برابر آن غله بایشان بپایند **نقل ست** که یوسف علیه السلام فرمود غلامان خویش را که بارها این
فرقه جز در نظر من نگشایید وپیش از آنکه من ببینم شما در آن نظر کنید خادمان ازین معنی بغایت متعجب گشتند
که این چه حالتست که چندان بارهای قیمتی از اطراف عالم آوردند وجواهر ونقود واز زر وسیم واقمشه وامتعه
بهیچ کدام التفات ننمود ونگفت که بکشاید این بار محقره وبضاعة مزجات را می گوید که پیش من بکشایید
لابد اینجا سری است وسر سش آن بود که هر تار موئی از آن پشم ویر موئی وپیر وبینوا حال عشق بود و
حامل دردے از درد های یعقوبی بودی یوسف را علیه السلام و با پشم وبینوا چه کار بودی وچرا دلالی آن خود
کردی **اشارت** حضرت الٰهی عز وجل هفصد هزار ساله طاعت وعبادت ابلیس را در صحرای لاابالی
بباد بے نیازی بر داد واصلاً بآن ملتفت نگشت وآن یک نفس دردناک درویش دلریش سوخته
غم اندوخته را بحضرت خود براه داد که انین المذنبین احبّ الی من تسبیح المسبحین ؎
خزینه هاست مرا پر ز نقد علم وادب ✤ کجاست آه سحرگاه وناله دل شب ✤ مباش تشنه لب اندر
بوادی عصیان ✤ که بحر رحمت ما موج میزند برلب ✤ چون بارها بگشادند وهر چه آورده بودند تفحص نمودند
بباریک خرد از غله هم نبود فرمود اگر چه بضاعت شما قلیل ست ولیکن شما مردم اصیلید واز راه دور آمدید
بضاعت شما قبول افتاد بخزینه برید که بجهت برکت یعقوب پیغمبر علیه السلام این بضاعت را
عزیز ومحترم میدارم وبعد از ان بفرمود تا غله از برای ایشان بکیال زیادت از ان دیگران بپیمایند

وذلک قوله تعالی وَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَازِهِمْ ای کال لهم واقر حالهم یعنی چون غله برای ایشان
ترتیب فرمود وازبرای هر یکے شترواری تعین نمود وزیادتی بهار غله رابا ایشان بخشید قَالَ ائْتُونِي
بِأَخٍ لَّكُم مِّنْ أَبِيكُمْ گفت آن براور خود را ازپیش پدر خود بر من بیارید بعد ازآنکه اتمام کیل ایشان نمود
براد ر پدری ایشانرا یعنی ابن یامین را طلبید تا برای وی بیارند وحکمت در طلب وی یکی آن
گفته چون یوسف علیه السلام ازبرای هر کدام ازایشان شترواری بار تعین فرمود ایشان دو شترواردیگر
از برای پدر وبرادری طلبیدند ودیگر تا آمدن پدر کبیرسن وشدت حزن وعدم البصر نهادند وجهت اقامت
برادر نزد پدر خدمت پدر در رعایت جانب او گفتند یوسف گفت علیه السلام که نگاهداشتن آن فرزند
ازشما اختیار دلیلست بر علوشان ووضوح برهان وے کثرت محبت پدر به نسبت بوی باین تمسک
نموده گفت قال ائتونی باخ لکم من ابیکم حکمت دیگر آنکه برادر برادر راازادر مدعا رتکذیب کرده بودند ومقرر
فرمود که گواهی بر صدق مقال خود بگذرانید وایشانرا در مصر کسی نشناخت بر آن قرار یافت که برادر ایشان
بیاید وازنزد پدر خبر بیارد تا تصدیق قول ایشان نماید ودر رعایت جانب ایشان اهتمام فرماید والا کذب
ایشان متیقن شود حکمت دیگر آنکه اشتیاق حضرت یوسف علیه السلام بلاقات وی بنهایت رسیده
بود زیرا که از برادران همه جفا دیده بود وازوی وفا وازدیگران کدورت بوی رسیده بود وازوے صفا از
بسیاری اشتیاق بلقاروی بهانه برانگیخت تا التهاب نیران فراق را بآب وصال وے بنشاند حکمت
دیگر آنکه لطیفان ارباب محبت آنست که یوسف علیه السلام شنیده بود که همه انس یعقوب علیه السلام مشاهده
جمال ابن یامین است وهمواره بر صفحه ضمیر نقش محبتش می نگارد ودرا بجای یوسف علیه السلام دوست
میدارد وازآنجا که غیرت محبت است گفت چگونه سزد که یعقوب علیه السلام دعوی دوستی من کند وآنکه دیگر را
بجای ما داند وبادی آرام گیرد واورا ازپیش پدر بربائید ونزد یک من آرید تا غبار اغیار بر صحیفه دوستی
نه نشیند که در محبت شرکت راه ندارد ودر یک دل دو دوستی را گنجایش نیست ــ تا در زنی بهر چه داری
در آتش ✽ هرگز نشود حقیقت وقت تو خوش ✽ مارا خواهی خطی بعالم درکش ✽ کاندر یکدل دو دوستی ناید خوش ✽
وچون تمام وی در آمدن ابن یامین در درجه غلو بود ودر طلب احضار وی جمع فرمود میان ترغیب وترهیب اما
ترغیب آن بود که فرمود أَلَا تَرَوْنَ أَنِّي أُوفِي الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنزِلِينَ آیا نمی بینید که من تمام میدهم
پیمانه غله را وباز نمیگیریم نصیب هیچکس را ومن بهترین فرود آرندگانم یعنی مهمان را به نیکوترین منزل فرود مے
آرم از ایفاء کیل تمام نصیب هر یک ست از الطعام وخیر المنزلین عبارت ست از حسن ضیافت وی واحسان
تمام در بارهٔ مهمان وغریبان تخصیص نسبت برادران واما ترهیب آن بود که فرمود فَإِن لَّمْ تَأْتُونِي به

فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِيْ وَلَا تَقْرَبُوْنِ پس اگر آن برادر خود را با خود همراه نیارید یعنی ابن یامین را پس
هیچ طعامی نیست شما را نزد من و نزد یک من میایید و چون ایشان در کمال احتیاج بودند و به تحصیل طعام
مبالغت عظیم بودند و ممکن نبود حصول مقصود مگر از نزد یوسف علیه السلام نه تقرب بوی تعلیق فرمود اعطای طعام
را بآوردن برادر و گفت اگر نیارید نزد من میائید که طعام نیابید چون ترهیب دانستند قَالُوْا سَنُرَاوِدُ
عَنْهُ اَبَاهُ وَاِنَّا لَفٰعِلُوْنَ گفتند آن فرزندان یعقوب علی نبینا و علیهم السلام هر آئینه جهد کنیم و آمد و شد
نمائیم تا او را از پدر اجازت حاصل کرده بملازمت آریم و آنچه در سعی ما گنجد درین باب تقصیر نمائیم بعد از آنکه
ایشان قبول این معنی نمودند یوسف علیه السلام مر ملازمان و محرمان خود را گفت که آن بضاعت ایشان را
نهانی درمیان بار ایشان بهند و ذلک قوله تعالی وَقَالَ لِفِتْيٰنِهِ اجْعَلُوْا بِضَاعَتَهُمْ فِيْ رِحَالِهِمْ
لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُوْنَهَآ اِذَا انْقَلَبُوْآ اِلٰٓى اَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ و گفت یوسف علی نبینا و علیه السلام
مر غلامان خویش را که بنهید کالای ایشان را در رخوت ایشان یعنی آنچه ایشان در بهای گندم آورده اند
درمیان بار ایشان بنهید تا مگر آنرا به بینند و بشناسند چون بازگردند بسوے اهل خویش باشد که باز آیند حمزه
و کسائی و حفص روایت از عاصم رحمة الله تعالی کرده اند لفتیانه بالف و نون خوانده اند و باقی قرار
لفتیته بیائی الف خوانده اند و هر دو جمع فتی آمده است چنانچه غلمان و غلمة و صبیان و صبیة و اخوان و اخوة
و فتی اسمست مر مملوک را خواه پیر باشد خواه جوان و بضاعت ایشان آن بود که بهار گندم آورده بودند قتاده
گفت درمی چند بود معدوده و بعضی میگویند کفشی چند بود و ابن عباس رضی در روایتی مقداری پشم بود و
بعضی مقداری پنیر و سبب نهادن این بضاعت در بار ایشان و بقول بعضی آن بود که چون بگشایند
و آنرا به بینند و دانند که یوسف علیه السلام در بارهٔ ایشان کرم نموده که تا آن باعث شود بر مراجعت ایشان
قول دیگر آنکه میدانست که ایشان را زری نیست و مقل الحال و دیگر درم ندارند که بگندم خریدن باز آیند زر
ایشان وا داد تا دیگر بار معاودت نمایند و تهیدست نباشند قول دیگر آنکه امانت و دیانت ایشان میدانست که
چون باهل و اولاد رسیده سرهای بار بگشائید و بضاعت خویش درمیان بار خود به بینند و حال آنکه خود
نهاده باشند تصور کنند که مردم بر سبیل سهولت بضاعت را درمیان گندم نهاده اند و ایشان از کمال
عصمت در آن تصور نخواهند نمود و باز بصاحب آن رجوع خواهند کرد فَلَمَّا رَجَعُوْٓا اِلٰٓى اَبِيْهِمْ قَالُوْا
يٰٓاَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ و چون بازگشتند بسوی پدر خویش گفتند ای پدر ما باز داشتند از ما پیمانه را یعنی
بخشش برادر را ابا دادند چون اولاد یعقوب علیه السلام در حین طی منازل و مراحل بهر منزلی که نزول میکردند
اهل آن منزل باستقبال ایشان می آمدند و بانواع کرامت شان مخصوص میگردانیدند تا جدی که یعنی

تعجب نمودند می گفتند که این تاثیر صحبت شریف عزیز است که در وقت بمصر بمجلس بحال ما التفات نمی نمود و اکنون در حین مراجعت با اینهمه اعزاز و اکرام مخصوص گشته ایم و اهل اشارت میگویند که صحبت مخلوقی این نوع خاصیت می دهد کسی بمقتضای انا جلیس من ذکرنی بجناب حضرت الهیت جل وعلا همنشین رحمت وی گشته باشد اگر عزیز و مکرم دارین گردد چه عجب القصه چون اولاد یعقوب علیه السلام قطع منازل وطی مراحل نموده بکنعان رسیدند پیش پدر خویش یعنی یعقوب علیه السلام در آمدند و از احسان و اکرام که عزیز با ایشان کرده بود از ادای بسیار کردند گفتند ای پدر ببرکت دعا و یمن همت شریف شما سلامت بمصر رسیدیم و بملازمت عزیز مصر مستسعد گشتیم مردی دیدیم بصورت پیغمبری مهمانداری غریب نوازی موسے سخنے متواضع نهادی یتیم پروری احسان گسترے مهر افزای لطف نمای خوب دیداری همایون طلعتے سعد اختری مبارک سیما با سیاست پادشاهان و بتواضع درویشان و با خلق پیغمبران و با لطافت فرشتگان در احکام او نظر کردیم بمشابه احکام تو بود و در وقار و حلم نیز بمماثل تو چون ما را دید گوئی غریب بود خویشان خود را یافت و آنچه اعزاز و اکرام و شفقت و مرحمت و انعام متصور باشد بتقدیم رسانید و با الوان اطعمه و اصناف اشربه مهمانداری بجای آورد یعقوب علیه السلام چون فضائل و شمائل عزیز سماع فرمود تحسین نموده گفت که دیگر بار مراجعت نمائید و سلام من و شکر گذاری من بوی رسانید و گوئید إِنَّ أَبَانَا يُصَلِّي عَلَيْكَ وَيَدْعُو لَكَ بِمَا أَوْلَيْتَنَا بعد از آنکه یعقوب علیه السلام سخن ایشان بشنید و در میان فرزندان شمعون را ندید شمع مثال آتش اندوه بسر و بدو از کیفیت حال و صورت واقعه باز پرسید فرزندان مضمون شرح گذشته را بتمام کمال معروض داشتند یعقوب گفت علیه السلام که شما اسرار خویش چرا پیش عزیز مکشوف گردانید پدر و راز چرا با او در میان نهادید گفتند چون در اول امر و ابتدای ملاقات ما را بشیوه جاسوسی متهم داشت و از مراسم بدگمانی دقیقه نامرعی نگذاشت و ضرورت شد که نسب خود را مشروح معروض داشته گفتیم ما از خاندان نبوت در سالتیم ولیکن هنوز خاطر نفیس بصدق مقال ما جازم گشته و آنچه دستور رعایت و نظر عنایتش مقتضی آن مے بوده با ما پیش برده موقوف بر رفتن این یامین است فَأَرْسِلْ مَعَنَا أَخَانَا نَكْتَلْ پس بفرست با ما برادر ما را یعنی بن یامین را تا بار غله بستانیم شترواری گندم از برای تو موقوف گذاشته و شترواری از برای ابن یامین باید که ابن یامین را با ما بفرستی تا آن غله تمام بستانیم و بر طبق مقال نیز ادای شهادت نموده عزیز را بر صدق ما اعتقادی تمام حاصل آید و بنظر است عنایت خود همه را مخصوص گرداند وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ و بدرستیکه ما او را همراه آنچه نگاه داریم و او را از محن سفر و آفات را محافظت نمائیم لیکن آن مقاله مکروه یعقوب علیه السلام آمد گفت قَالَ هَلْ آمَنُكُمْ

یعنی شتر واری غله اگرچه نزد ما بسیار و گران است ولیکن نزد عزیز اندک و ارزان است یعقوب علیه السلام گفت
برین سخن شما وثوقی استوار نداریم که وثیقه درمیان آرید و پیمان را موکد سازید قَالَ لَنْ أُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّىٰ تُؤْتُونِ
مَوْثِقًا مِّنَ اللَّهِ یعقوب علیه السلام گفت نفرستم هرگز ابن یامین را با شما انگاه که پیمان دهید و عقد
استوار بندید و خدا تعالی بر خویشتن گواه گیرید و بحق محمد خاتم پیغمبران علیه الصلوة والسلام سوگند یاد کنید
که باین برادر غدر نکنید و او را ایمن باز آرید لَتَأْتُنَّنِي بِهِ هر آئینه او را با من بیارید إِلَّا أَن يُحَاطَ بِكُمْ ای
الا ان تهلکوا جمیعا مگر همه هلاک گردید و یا چنان مغلوب و مقهور گردید که باز آمدن نتوانید فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ
قَالَ اللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ چون برادران مر او را پیمان خویش دو لاسار خاطر بر خویشتن کردند بعد از آنکه
استوار پیش آوردند و سوگند بمنزلة محمد رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم یاد کردند یعقوب فرمود علیه السلام
خدا تعالی بانچه گفتیم گواه است و این سوگند مفوض بحضرت اوست و اگر وفا کنید باین عهد شما را جزا دهد نکوترین
جزای و اگر غدر کنید شما را مکافات دهد بعظیم ترین سزای انگاه ابن یامین را حاضر کرد و پیراهن ابریشمین خویش بوی داد
و گفت عمامه بر سر نه و میزر بر دوش افگن و فرموده این میزر را عزیز دارم و از بهر کفن خویش نهاده ام و میزر که جد من
ابراهیم خلیل الله صلوات الله وسلامه علیه است و عصای بدست وی داده همراه برادران عزیمت مصر کرده از کنعان
بیرون آمدند و اسرائیل الله علیه السلام بتشییع ایشان بیرون آمد تا بزیر شجره که با یوسف علیه السلام تا آنجا آمده بود
یعقوب چون بانجا رسید دست بگردن ابن یامین کرده در گریه آورد و گفت ای یا یوسف تا بانجا بیامدم و از آن
روز بفراق مبتلا گشتم انگاه اولاد را وداع فرموده ایشان را باین وصیت سرفراز گردانیده وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِن
بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُّتَفَرِّقَةٍ گفت ای پسران همه با یکدیگر از یک در بشهر در میائید بلکه از ابواب متفرقه هر یک
جدا جدا در آئید وَمَا أُغْنِي عَنكُم مِّنَ اللَّهِ مِن شَيْءٍ و من از شما باز نتوانم داشت از خدای هیچ چیز یعنی تقدیر
فرموده باشد در باره شما سخن من باز نگرداند إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ نیست فرمان مگر خدا را که هرچه خواسته است بیشک
خواهد شد عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ بران خدای توکل کردم و اعتماد بر حفظ و حمایت او نمودم و بر آمد کار بر وی گذاشتم وَعَلَيْهِ
فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ و بر وی باید که توکل کنند همه متوکلان یعنی کار خود بتمامی بدو باز گذارند وَلَمَّا دَخَلُوا
و انگاه که در آمدند فرزندان یعقوب علی نبینا و علیه السلام مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُم از انجا که فرموده بود
ایشان را پدر ایشان یعنی از ابواب متفرقه مَّا كَانَ يُغْنِي عَنْهُم مِّنَ اللَّهِ مِن شَيْءٍ سود نداشت آن عذر از خدای
سبحانه از هیچ چیز إِلَّا حَاجَةً فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضَاهَا جز آنکه شفقتی بود مر یعقوب را علی نبینا و علیه السلام نسبت بفرزندان
وی آنرا ظاهر کرد وَإِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِّمَا عَلَّمْنَاهُ و بدرستی که یعقوب علی نبینا و علیه السلام با دانش بود از آنکه ما او را
دانا گردانیده بودیم وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ و جز آنکه بیش مردمان نمی دانند این وصیت مبنی بر آن بود که

چون اولاد یعقوب علیہ السلام بسان سروسہی کشیدہ بالا و مانند آب صافی کشادہ سیما بودند و طول عرض شان
باندام و بلیت و خلقت شان تمام بود آنحضرت بموجب وحی سماوی خبر آسمانی احتیاطا این معنی را که آفت عین الکمال
محروس مانند و چشم بد استقبال جمال شان نکند نصیحت فرمود و مکتوب که از برای عزیز مرقوم ساخته بود با دستار یکه
از ابراہیم خلیل اللہ علیہ السلام بسبیل ارث رسیدہ بود بہ تبرک عزیز میداشت برسم ہدیہ با مکتوب منضم ساختہ بیہودا
و ابن یامین سپرد تا بعزیز رسانند و اولاد اسرائیل ثمرہ شجرہ خلیل را وداع کردہ روے بمصر نہادند و بعد
از قطع بیابان وراہ بے پایان بیک فرسنگی مصر در آن منزل کہ باشارت یوسف علیہ السلام بنا کردہ بودند
نزول نمودند ذکر آن منزل و شرح و کیفیت آن موضع بیش ازین مرقوم رقم کلک بیان گشتہ حاجبی کہ بر ان
منزل موکل بود نامہ نوشت بفرستاد کہ آن دہ مرد کنعانی باز آمدہ اند و جوانی با ایشان ست و او را محترم
میدارند یوسف علیہ السلام دانست کہ ابن یامین با ایشان ست یوسف علیہ السلام نیز مکتوبی در جواب حاجب
نوشتہ ارسال فرمود مضمون آنکہ بتعظیم و تکریم ایشان قیام نمودہ و خدمتگاری کما ینبغی بتقدیم رسانیدہ و بدرقہ
ہمراہ ایشان کردہ نیز در بارگاہ سلطنت پناہی فرست انگاہ یوسف علیہ السلام فرمود تا سرای و کوشک
و منظر بیارا ستند و اطراف و جوانب را آئین بستند و خود نیز لباس ملوکانہ در پوشید و تاج پادشاہے
بر سر نہاد و بر تخت سلطنت استناد فرمود و چون برادران اجازت یافتہ ارتحال نمودند و بدر مصر رسیدند
و بنا بر وصیت پدر متفرق گشتہ ہر دو نفر از دروازہ در آمدہ بمہمانسرای شمعون فرود آمدند و او بعد از تمہید
خوان ضیافت بلطائف کرامات و شرائف عواطف عزیز مصر را التقریر کرد ان گرفت و آن شب ابا یراد بعضی
ازین حکایات بپایان رسانید و در احسن القصص قشیری آوردہ ست کہ چون فرزندان یعقوب
علیہ السلام بدروازہ مصر رسیدند ہر دو برادری از دروازہ در آمدند و ابن یامین تنہا بر دروازہ ماندہ کہ آنرا باب
الشام مے گفتند و راہ منزل نمیدانست و زبان ایشان کسی نمی شناخت سراسیمہ و حیران استادہ بود غم
و اندوہ بر دلش مستولے گشتہ ناگاہ جبرئیل علیہ السلام بر یوسف فرود آمد و گفت برخیز و خلعتہای پادشاہانہ
از خود بیرون کن و لباس غریبانہ در بر کن و بر ناقہ عزیمت باب الشام کن کہ برادرت ابن یامین بر دروازہ حیران
استادہ و نمی داند کہ راہ کدام و منزل گاہ کجاست و او ہر کہ سوال کند کس زبان وی نمیداند و غریب و
دل شکستہ و تنہاست خود را بوی رسان ولیکن حال خویش بروی مکشوف مگردان یوسف علیہ السلام
ازین واقعہ گریان شد و لباس مجہول پوشیدہ و برقعہ بر روی افگندہ بر شتری نشستہ بجای باب الشام
آورد کہ ابن یامین تنہا ایستادہ و اشک از دیدہ می بارید و بروی سلام کرد و بزبان عبرانی از وی پرسید
کہ از شام می رسی و بطلب طعام آمدہ ابن یامین ہم زبان خود یافت خلوص تسلی پدید آمد و از یوسف سوال کرد

که تو کیستی که هیچکس درین مملکت باین زبان با من سخن نگفت مگر تو یوسف علیه السلام جواب داد که من مدتی در دیار شامی بودم این زبان از آنجا آموخته ام ؎ آن یار که در دلم چو جان دگرست ✤ وآن محرم رازم از جهان دگرست ✤ اسرار دلم کسی ندانست جز او ✤ کافسانهٔ عشق راز بان دگرست ✤ آنگاه یوسف علیه الصلوة والسلام یاقوتی داشت بر بازوی خود بسته و قیمت وی پانصد دینار از بازو بگشاد و به ابن یامین داد ابن یامین ندانست که این چیست دیانچه میباید کرد یوسف علیه السلام تبسم فرموده گفت این بر بازوی خود بر بند و با من همراه بیا تا ترا به برادرانت رسانم هر دو همراه از باب الشام در آمدند چون بکرپاس سلطنت شعاری رسیدند برادر از او بدید از دور هستاده یوسف گفت علیه السلام برود با برادران خود ملحق شو ابن یامین در گریه شد و گفت مرا صحبت بغایت مقبول افتاد و مفارقت عنقریب بموافقت خواهد انجامید انشاء الله تعالی نظیر این آنست که در صحرای عرصات خطاب مستطاب در رسد که ای مومنان نیکوکردار هر یک یک با جماعت خود متوجه دری از درهای بهشت در آیند مسکین عاصی بیمایه در عرصات قیامت سرگردان بماند و راه بهشت نداند و وصول بحصول حقیقی نتواند ناگاه جبرئیل علیه السلام از عنایت حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم از حال آن بنده آگاه گرداند بر ناقه سوئش سوار شود و بر سر وقت آن عاصی بیچاره رساند تا او مالازشد اند آن حال برهاند **القصه** ابن یامین علیه السلام فرحان بنزد برادران آمد چون آثار فرخ دلشادمت در جبین او مشاهده کردند بادی گفتند که ای ابن یامین از روز مفارقت یوسف علیه السلام تا باکنون هرگز ترا باینچنین فرحان و متبهج الحال ندیده ایم گفت ای برادران بروز ازو محزون و اندوهناک مانده بودم و هیچکس ملتفت احوال من نمی شد شتر سواری پیش من آمد بزبان عبرانی گفت وگوی دوستانه پیش آورد چنانچه تمامی غم و اندوه از خاطر من بر نقع گشت و بملاقات وی مرفه الحال و مفروح البال گشتم و بمن مهره از آبگینه عطا فرموده گفت بر بازوی خود بر بند بابشارت وی ببازو بستم یهودا گفت بمن نمائی تا به بینم چون بدیده امتحان نموده گفت در محافظت این شاید اهمالی نمائی بمن تسلیم کن تا برای تو محفوظش نگاهدارم ابن یامین بوی تسلیم نموده وی بر بازوی خود استوار گردانید شمعون مر یهودا را گفت که بازوی بنده خود بمن نمائی چون تفحص کرد بر بازوی نبود ملاحظه نمودند باز ببازوی ابن یامین معاودت نموده بود بقدرت الله تعالی **وگویند** که برادران هر کدام که آن گوهر بر بازوی بستند از آنجا بباز و ابن یامین باز می گشت **واینجا اشارت است** لطیفه و نکته الیست بغایت شریفه گوهری که یوسف علیه السلام با ابن یامین عطا فرموده بود با آنکه قدر آن نمی دانست هر چند برادران خواستند از وے بستانند نتوانستند گوهر از مهر ایمان که حضرت حق سبحانه وتعالی به بنده خود عطا فرموده باشد و آنرا در حقه دل مضبوط ساخته و خود متصدی حفظ آن شده که قلب المؤمنین بین اصبعین من

اصابع الرحمن شیطان لعین کی تواند که از بنده سلب کند با آنکه بنده شب و روز بحق تعالی از زوال ایمان استعاذه می نماید و بجانب قدس او از شر این لعین پناه میجوید **القصه** چون شب در منزل شمعون بگذرانیدند که زنگی پرویند دندان از اکدوده شب بت آتشبازی می کرد بخنده صبحدم در گلو شکست علی الصباح فراشان تقدیر جهان افروز روز برین طارم زرین لگن برافراختند و گوهر شب افروز ماه در چاه سیاه مغرب انداختند هر یازده برادران بدرگاه عزیز روی آوردند صدیق را علیه السلام خبر کردند که جوانان عبرانی آمده اند و از ان پیر کنعانی تحفه و هدیه و تحیه آورده اند **بیت** چو این مژده بشنید زان خوشخبر ٭ برافروخت روی چو گلبرگ تر ٭ پیام پدر نارسیده بگوش ٭ دل از خون برآورده با دیده جوش ٭ علی الفور فرمود تا باعزاز و اکرام شان درآوردند و از برای ایشان قیام نموده همه را در برگرفت و فرمود تا همه را بر جای اشراف و اکرام نشاندند و صدیق علیه السلام بعد از آنکه برادران را با نوع تلطف و اصناف تفقد بنواخت و از رنج و مشقت راه پرسش فرمود باستکشاف حال یعقوب علیه السلام بپرداخت و از جریان امور آن مقیم زاویه بیت الاحزان تفحص نموده جوانان جواب دادند که قبل ازین جز سکوت در آن حال ابن یامین بودی و از رنج اشتیاق فرزند مفقود الخبر بمطالعه این پسر بودی اکنون که نعمت وصالش بر پیر صاحب حال بزوال آید ندانم که چگونه میباشد و بر چه منوال روزگار می گذراند آنگاه دستار ابراهیم علیه السلام و مکتوب یعقوب علیه السلام را بنظر عزیز بگذرانیدند صدیق از آن صورت بغایت متهیج الحال و شادمان احوال شد و وصول آن هدیه را مقدمه دولت نبوت و رسالت دانست و بضاعت ردکرده شده را که برادران از کنعان باز آورده بودند عزیز آنرا قبول نفرمود و بدیشان مسلم داشت گفت مرا بآن احتیاج نیست و چون روز بچاشتگاه انجامید که زمان مائده کشیدن ملوک آن وقتست بفرمود تا ششش خوان آراسته بانواع طعام لذیذ بمجلس عزیز حاضر آوردند و صدیق علیه السلام در تحقیق عزت متعجب شده فرمانداد که هر دو برادر بر یک خوان نشانند و یک خوان پیش ابن یامین نهادند ابن یامین چون خود را در ان محل تنها دید از برادر عزیز یاد آورده آب حسرت در دیده بگردانید یوسف علیه السلام که از پرده آنحال را مشاهده فرمود رقت نموده شفقت برادری باعث بر آن شده تا از وی سوال کرد که چرا در طعام خوردن مبادرت نمائی بن یامین بگریست گفت عزیز چنین اشارت فرمود که برادران یک مادر و پدر بر هر دو تن بر خوان نشینند و مرا برادر هم مادری نیست و آن برادر که با من از یک مادر بود حاضر نیست نه حیات وی معلوم است تا بجوئیم و نه ممات وی یقین تا بگرییم نه طاقت دل بر فراق نهادن و نه امید وصال داشتن و نه تحمل آن که پدر را در سوگواری با بنشینم و نه قوت آنکه بچاره و درمان وی بکوشم یوسف علیه السلام اول روی سوی برادران آورد و گفت این برادر شما تنهاست دهان هیچ با من بر خوان نشیند برادران همه بر پای خاستند و شرائط تعظیم بجا آورده گفتند اگر عزیز التفات شریف در باره این

بیچاره نموده او را با خود بر خوان نشاند مرا او را چیزی عظیم و شرف بزرگ باشد و موجب افتخار و سبب استبشار بود و نیز شادی بدان پیر محنت رسیده و اندوه فراق کشیده وصل گردد ۵ از آن طرف بپذیرد کمال نقصان هم + و زین طرف شرف روزگار من باشد، آنگاه یوسف علیه السلام ابن یامین را بر خوان خاص طلبید و طعام خوردن غم بای و سهیم خود ساخت و گفت اگر برادرت غائب گشته من برادرت باشم تقریب ای درویش این واقعه بدان ماند که چنانچه یوسف علیه السلام برادران را تجهیز نموده بجانب کنعان فرستاده بود و بر منظر خود منتظر قدوم ایشان می بود تا کی از صحرای کنعان متوجه مصر گردند کذلک حضرت جلال احدیت جل ذکره بندگان خود را از ترتیب امور نموده و ارزاق مقدور فرموده بکنعان دنیا فرستاده در حمتش بر منظر رافت منتظر که کی باشند تا سوختگان آتش محبت و جگر تشنگان بیابان مودت از کنعان دنیا روی بمصر آخرت آرند و سر و پای برهنه شربت مرگ نوشیده با دلهای پر حسرت از بیت الاحزان بلاد محنت در رسند چنانچه برادران یوسف علیه السلام شب در منزل شمعون بسر برده روز ببارگاه عزیز روی آورده اند کذلک بندگان در شبگاه مرگ روی بمنزل لحد آرند و چون صبح قیامت بدمد و سفید مهره یوم ینفخ فی الصور نواز ند همه روی ببارگاه عرصات آرند چنانچه برادران را در سرای دولت عزت ساعتی باز داشتند بنده را نیز در مقام حساب باز دارند آنگاه همه را بگلشن سرای جنت در آرند و هر یک را برابر ما ده خوان علی سرر متقابلین بنشانند بنده مخلص نه بین خوان و نه حور و رضوان همه مهمانان خوان کرم بخشیده و این بیچاره عاشق با محبان متحیر و منتظر در حسرت دیدار دوست دست از ناز و نعیم جنت باز دارد و خطاب آید ای بنده من همه اهل جنت بطعام و شراب و جامها و از ندیل (؟) متفول (؟) گشته اند که ان اصحاب الجنة الیوم فی شغل فاکهون تو را چه حالتست که از همه طعامها و شرابها دست بر داشته گوید الهی ۵

اضطراب دلم آرام نیابد به بهشت + و بدون روی تو دل آرام من آرام نیست + بنده آید ای بنده اگر خوان جنت نخواهی انکه مشاهده من ۵ نه جنت جحیم نه فی حور نی ارتا نخواهم + تو ارزانی ای زاهد همه من یار نخواهم + مهمان مملکت فردوس را باری بدست آید + که من درویش عالی همتم دیدار میخواهم + نقلست که چون یوسف علیه السلام از برای طعام خوردن دست از آستین بیرون کرد چون نظر ابن یامین بر دست حضرت یوسف علیه السلام افتاد نفسی سرد از دل پر درد بر کشیده و آب حسرت از دیده گردانید و از طعام خوردن باز ماند یوسف علیه السلام استفسار حال نمود گفت چون دست میمون اعلی موزون شما منظور من گشت دست و انگشتان برادرم یوسف در نظر من در آمد که بغایت این با آن شبیه است و این خالی که بر دست همایون است برادرم بعینه همچنین خالی بود کانه العزیز تقاضه شفقت بضغین (؟) یوسف علیه السلام این سخن از وی استماع فرمود گریستن بر وی افتاده بر خود می پیچید اما مجال اظهار کردن نداشت ابن عباس رضی الله عنه گفت که یوسف علیه السلام بقربت خویش

تقریب ف

کذالک ف

در دهان ابن یامین می نهاد و ابن یامین را از گریه مجال خوردن نبود یوسف علیه السلام گفت این گریه از برای
چیست ناخوردن را سبب چه گفت ایها العزیز هر گاه که باد برقعه از چهره بر میدارد و از جمال یوسف
علیه السلام مشاهده من میگردد و از جعد مشکینت عطر اسفی بمشام من میرسد از آن سبب آب حسرت از دیده میبارم
و طعام خوردن نمی یارم یوسف گفت علیه السلام که خاطر خود را تسلی ده که اگر برادرت زنده است عاقبت بتو خواهد رسید
تکمله ای درویش تا ابن یامین روح از صحبت موانست ملک سبوح بواسطه کید برادران نفس و هوا و
شیطان و دنیا و امثال آن محجوب مانده و بجهت تعلقات صوری تمتعات ضروری روزی چند از مشاهده
جمال معنوی محروم گشته عاقبت سلسله محبت از جانب یوسف حقیقت بجنبد و بازوی جذبه از جذبات
الحق توازی عمل الثقلین ابن یامین روح را بیک جاذبه از کنعان هجران بمصر موانست قرین ساخته انا عند المنکسرة
قلوبهم را اعلی شدائد فراق و کوائب اشتیاق را از وی بزبان حال بجواب و سوال استفسار نموده از سائل مجیب
را شناخته و جراحت مفارقتش بمرهم مواصلت تداوی فرموده و طبیب را دانسته چنانچه ابن یامین میگریست
می گفت ایها العزیز از تو بوی یوسف می شنوم عاشق نیز چون نفحه از نافه و هو معکم اینما کنتم بمشام
مشام جانش رسد از درون جانش این ندا بر آید مولف کتاب گفته عفی عنه غزل [illegible]
ندانم کدامین بوستان این + بوی عشقت اینکه می آید زسوی دوست این + جان چو بویش بشنید چون
غنچه بدرد پیرهن + روح پاکست این نمی گنجد درون پوست این + این همان جانست کو را هر طرف
می جست دل + کین زمان لب بر لبم بنهاد و رو بر روست این + بر دل عاشق زند هر لحظه عشقش نشتری +
زخم آن نشتر ببین بنگر چه خوش داروست این + پیش تیرش جان سپر سازم ندارم اندیشه لیکن چه تیر ست
و از کدامی ساعد و بازوست این + قال الله تعالی وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ آوَىٰ إِلَيْهِ أَخَاهُ
چون در آمدند برادران یوسف علیه السلام بر یوسف بخود باز گرفت برادر خود یعنی ابن یامین را قَالَ إِنِّي
أَنَا أَخُوكَ گفت بدرستی که من برادر توام یعنی یوسف فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ پس باک مدار و
اندوه مخور از آنچه این برادران با من کردند از جفا کاری و آنچه با تو پیش بردند از ناوفاداری در
تفسیر تیسیر نقل از وهب منبه میکند رضی الله عنه که چون برادران مجلس شریف صدیق علیه السلام باز یافتند
صدیق از ایشان پرسید رسالتی که به پدر شما فرستاده بودم بآنحضرت رسانیدید گفتند جواب آن بزبان
این فرزند یعنی ابن یامین بتو باز فرستاده است یوسف علیه السلام روی با ابن یامین آورد گفت که پدرت بچه
رسالت ترا فرستاده است ابن یامین گفت اول بلاغ سلام و دعا نموده و بعد از آن فرموده که از کیفیت حزن [illegible]
و کبر سن و ضعف بنیت من سوال کردی بدانکه حزن و اندوه من بسیار است و خوف و خشیت از حضرت پروردگار جل جلاله

بیقدار یاد معاد مرا پیش از آوان پیری پیر گردانیده و تذکر قیامت در ایام جوانی موی من سپید کرده و اندوه
یوسف استخوان مرا سست ساخته و کثرت بکا نور باصره مرا زائل گردانیده و اما اهل بیتیم که شرف و کرامت ما در کشیدن بار
بلاست و رفعت شان در تحمل ورود ابتلا چنین شنیده ام که ترا بسبب غم و اندوه من خاطر ملول گشته و در کشف غموم من اهتمام
میبندول میداری فکفی بالله جازیاً و شلیاً بعد ازان وصیت فرمود که عزیز را بگو که هیچ کرامتی که مرا گرامی داری و در دل من
جا سازی و در سر و ر و ابتهاج من سعی نمائی آنمقدار نخواهد بود که تجهیز اولاد من نموده الیشانرا بمن زود تر باز فرستی و
مجاعت اهلبیت مرا تسکین دهی چون ابن یامین طریقه ابلاغ رسالت فرمود یوسف علیه السلام بغایت متاثر
گشت بگریست و حزن و اندوه بر دل وی مستولی گشت **و بعد ازان** نظر کرد دید که بر جارحه ابن یامین چند
موضع منقلم باسم ست که هر جا نام یوسف نوشته یوسف علیه السلام از وی پرسید که این چیست گفت این نام برادر
من ست یوسف که او را گرگ خورده و مرا تفجع و تاسف بران داشته تا نام آن محبوب مفقود خود را همراه منظور
نظر داشته خاطر فاتر را بآن تسلی میدهم یوسف گفت علیه السلام ای ابن یامین تو آنجا بودی که گرگ برادرت
را بخورد گفت نی و لیکن برادران چنین خبر کردند انگاه رو بجانب برادران آورده گفت آنچه ابن یامین می گوید
بیان واقع ست گفتند آری فرمود مرا چنین استماع افتاده که درمیان شما کسی هست که قوتش بمرتبه ایست که
بزور بازو درختهای بیخ دار را از زمین بر میکند و بزیر قدم پاره پاره میسازد و همچنین ست گفتند آری اشارت
بروبیل کردند فرمود برادر شما گرگ بخورد و تو آنجا حاضر باشی این محال می نماید انگاه فرمود چنین شنیده ام که
درمیان شما دیگری هست که بدریدن شیر را دستگیری کرده و بدر آنچه طور شیر را گرفته می درانده چنین هست
گفتند آری و اشارت بشمعون نمودند فرمود برادرت را گرگ بخورد و تو درمیان ایشان باشی این معامله نیز از
جمله محالات می نماید بعد ازان فرمود چنین بمن رسیده است که از شما برادران کسی هست که چون نعره زند
هر جا در شهر زن حامله باشد بار نهد و اگر بانگی بر زند همه بهائم بچه بیندازند این چنین هست که من شنیده ام گفتند
آری و اشارت به یهودا کردند گفت برادرت را گرگ بخورد و تو با این قوت و شوکت آنجا باشی محالست
همه از خجالت سر در پیش افگندند و خاموش گشتند آه از آن روز که عاصیان در مقام سؤال بدینوال خجل شان
گردانند و همه سر در پیش افگنده از گفتگو در مانند انگاه فرمود تا ایشانرا بضیافت خانه بردند و جمعی از ملازمان را
بخدمت ایشان تعین فرموده **و امام خلف** بجتانی در تفسیر خود آورده است که آنخانه بود که یوسف
علیه السلام از سنگ رخام بنیاد نهاده بود طول وی چهل ذراع بود و خانه را از ذهب ساخته و تصویر صور مزین گردانیده
صورت یعقوب علیه السلام با سایر اولاد وی آنخانه پدید کرده و تمامی واقعات گذشته که میان او
و برادران بوقوع پیوسته همه را در آنجا یک یک نموده بعضی را بتصویر کشیده و بعضی را بخط عبری تحریر ظاهر گردانیده

مثلا صورت شمعون نگاشته که بدست راست کارد برداشته و بدست چپ گیسوی یوسف گرفته بقصد آنکه
او را بقتل رساند و همچنین صورت روبیل برکشیده و یوسف زیر دامن او گریخته و وی بدفعه یوسف علیه السلام
مشغول گشته و نیز صورت برهنه کردن یوسف و در چاه افگندن و باز بیرون از چاه آوردن و بمالک بن زعر فروختن
و سلسله در گردن وی افگندن و باقی احوال مشروح بعضی منقوش و بعضی مکتوب بر در و دیوار آنخانه بنشته ساخته
حاصل برادران چون بانخانه در آمدند نگارخانه دیدند بنقوش بدیعه منقش و فرش منیعه مفروش چون بنشستند
اول کسیکه نظر بر صورت انداخت روبیل بود مر برادران را گفت که درین صورتها نگاهی کنید که همه بیان احوال
ما و تقریر حال ماست که بنسبت یوسف علیه السلام پیش برده ایم چون برادران در صور نظر کردند خجالت بمرتبه بر ایشان مستولی
شد که نظر از در و دیوار و زبان از گفتار باز ماند و خوف و خشیت بر دلهای ایشان استیلا یافت نظیر این آنست که چون روز قیامت شود
بو العجب آئینه کار خرابات دنیا و شعبده ان سفید کار قمارخانه عقبی که چون نار آبنوسی دو رنگ بوده اند بیک نفخه اسرافیل
بی درنگ از جامه خواب لحد بر خیزد عاملان ولایت حیات که نقود انفاس نفیسه را بهویات زین للناس
حب الشهوات صرف نموده اند در محاسبه اقرأ کتابک دخل و خرج خود را یکیک جواب گویند و چنان باشد که عاصی بیچاره
را بین یدی الله بنشانند و نامه اعمال مجموعه افعال وی بدستش دهند و بسرش فرو خوانند اقرأ کتابک کفی بنفسک
الیوم علیک حسیبا آن مسکین چون در نامه خود فرو نگرد همه معصیت بیند گوید مالهذا الکتاب لا یغادر
صغیرة ولا کبیرة الا احصاها هول و خشیت بر ذات وی مستولی گردد بمرتبه که بدوزخ رفتن رضا دهد
و نامه خواندن نخواهد **شعر** ذنوبی قطعت منی جوابی ٭ فما عذری غدا یوم الحساب ٭ اذا نودیت قم للعرض
فاقرا ٭ وقد لاح الخطایا فی الکتاب ٭ فکم شاب ینادی واشباب ٭ وکم شیخ ینوح علی الشباب ٭ فیا حنان
یا منان عفوا ٭ فخذ فی العفو فی یوم التهاب ٭ آنگاه یوسف علیه السلام بفرمود تا برای ایشان طعامی آوردند دست
بجانب طعام نبردند خوان سالار استفسار احوال نمود گفتند ما را برادر مفقود صورت واقعه بود از آن فراموش
کرده بودیم همه از در و دیوار اینخانه مثبت یافتیم و نایره فراق و آتش اشتیاق در التهاب بمرتبه استیلا پذیرفته که پروای
طعام و شراب نمانده و آب حسرت از جویبار دیده جاری گردانیده از آنخانه التماس بیرون رفتن نمودند یوسف
علیه السلام بر کیفیت حال اطلاع یافته بفرمود تا ایشان را از آنخانه بیرون آورده بمنزلی دیگر آوردند خود آنجا تشریف
حضور ارزانی فرمود تا آنجا طعام خوردن پرداختند ابن یامین از طعام دست کشیده میگریست یوسف علیه السلام
گفت چرا میل بطعام نمی نمائی گفت میخواهم تا باز مرا بانخانه فرستی که صورت برادر خود را باز بینم و در فراق او قطره
چند اشک از دیده فرو بارم **قطعه** یا رب این جوان منست که در یار بنگرم ٭ در کوی او روم در و دیوار بنگرم ٭
آئینهاست جمله ذرات کائنات ٭ من در هر آئینه رخ آن یار بنگرم ٭ یوسف علیه السلام او را اجازت فرمود

خادمی را همراه او بآنخانه فرستاد ابن یامین محاذی صورت یوسف علیه السلام بنشست وگریه آغاز کرد یوسف علیه السلام فرزند افرائم را فرستاد وگفت ای فرزند نزد عم خود بنشین و هرچه از تو می پرسد بعبرانی جواب او بگوئی واگر گوید پسر کیستی بگو پسر یوسفم که وقت آن شد تا پرده از روی کار بردارم و دیده بر روی یار اندازم ولیکن به بیگان اظهار این معنی نمائی و این پرده از نظر نامحرمان نگشائی افرائم بآنخانه در آمد و در محاذات ابن یامین بنشست ابن یامین گاهی نظر در ان صورت می انداز و گاهی در روی افرائم می بیند میان این هر دو مشابهت تمام ملاحظه نمود انگاه از وی پرسید که ای فرزند تو پسر کیستی گفت پسر یوسف صدیق علیه السلام گفت اینجا کسی هست یوسف صدیق نام گفت آری پیغمبر خدا تعالی است و بصدیق مسمی است ابن یامین در گریه در آمد افرائم گفت چرا میگرئی گفت برادر مفقود الاثر نیز مسمی بیوسف صدیق بود وکیفیت واقعه با افرائم مبین گردانید و افرائم گفت غم مخور که من فرزند اویم ابن یامین از جای برجست و او را در کنار گرفت و سر و پیشانی وی ببوسید گفت والد را است میگوئی دازبوی برادر خود میشنوم پس گفت اکنون والد تو کجاست گفت همانست که حالی با تو نشسته بود و با یکدیگر تکلم مینمودند گفت آن عزیز مصر بود گفت پدر من همو نست گفت مرا پیش او بر گفت اول بروم و دستوری خواهم پیش پدر آمد و گفت ای پدر سر ترا به بن یامین آشکارا کردم اکنون او تمنای دیدار تو میدارد یوسف علیه السلام دستوری داده افرائم بیامد گفت ای عم برخیز دیده رمد دیده را بمشاهده جمال مطلوب روشن گردان و چون ابن یامین در خلوت خاص بر یوسف علیه السلام در آمد یوسف عم برخاست و پرده از جمال خویش انداخت و ابن یامین را در کنار گرفته گفت إِنِّيٓ أَنَا۠ أَخُوكَ فَلَا تَبۡتَئِسۡ بِمَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ چون ابن یامین در جبین یوسف علیه السلام تامل فرمود و تحقیق بشناخت نعره زد و بیهوش افتاد و چون بهوش باز آمد یوسف را دید علیه السلام سر وی در کنار گرفته گلاب و کافور بر سر وروی می پاشند دیگر باز خواست که از کمال فرح و نشاط نعره زند یوسف گفت علیه السلام وقت بیطاقتی نیست زینهار تا برادران ندانند که هنوز دستوری نیست که خویشتن را اظهار گردانیم و گویند ابن یامین را دران وقت حالتی طاری شده بود که از غایت سرور و فرح تمام از خود غائب گشته بود بکلی محو مشاهده جمال محبوبی شده حافظ را است غزل خرم آن لحظه که مشتاق بیاری برسد ٭ آرزومند نگاری بنگاری برسد ٭ قیمت گل نشناسد مگر آن مرغ اسیر ٭ که خزان دیده بود پس به بهاری برسد ٭ عزت وصل نداند مگر آن سوخته ٭ که پس از دوری بسیار بیاری برسد و نیز راست است که چون منتظران بنظر عنایت بر قبول جنت فائز آیند مشتاق دیدار منتظر کشف استار باشند که ناگاه حجاب از پیش دیده ایشان بردارند و بشراب مشاهده سرمستان گردانند مدت هفتصد هزار سال حوران مستی بیشعور شدند تا حوریان جنت بگریه آیند و گویند خداوندا مدت انتظار دراز ما کشیده ام و ایام مفارقت تطویل انجامیده دوستان ما را از ما باز ستانند ما را

ف اجازت یافتن ابن یامین از یوسف برای دیدن پدر بخانه

ف در غزل حافظ

حظوظ محروم گرداندی حق تعالی حجابی در میان آرد والیشان را بالیشان وہر بندگان در نالہ در آیند کہ الٰہنا وسیدنا چہ بودی کہ بار ایک لحظہ در لذات مشاہدہ بگذاشتی لبعد از ان ہرچہ خواستی با ما بیش بودی خطاب در رسد کہ ای منظوران نظرات اتصال وای ناظران انوار جلال وجمال ہیچ میدانید کہ چند گاہست تا دریای مشاہدہ مستغرقند گویند یعنی لحظہ او لحظتین اللہ فرمانی فرماید وعزتی وجلالی قد رفعت الحجاب بینی وبینکم علی المشاہدۃ ثمانمائۃ الف سنۃ فرمان شود سوگند بعزت وجلال من کہ از آن زمان کہ حجاب از پیش جمال بیزوال بر نداشتہ ام وشما را بدولت مشاہدہ مستسعد گردانیدہ ام مدت ہشتصد ہزار سالست اما عاشق را از مشاہدہ جمال معشوق سیری نیست اکنون باز گردید کہ حوران بہشت وولدان منتظر شما اند ودر تمنای ملاقات شما الیشان بزبان حال گویند ؎ مرا عقیق تو باید شکر چہ سود کند + مرا جمال تو باید قمر چہ سود کند + مرا ز کوہ تو باید خزینہ را چکنم + مرا میان تو باید کمر چہ سود کند + چو آفتاب نباشد ز ماہتاب چہ نور + چو ناظرم تو نباشی نظر چہ سود کند + گذر کن از بشریت فرشتہ باش ولا + فرشتگی کہ نباشد بشر چہ سود کند +

واما اللطائف والاشارات فی ہذہ المقام

ای درویش بدانکہ ارباب تحقیق وصحائف فیق درین بلب باشارت لطیفہ وعبارات شریفہ موصلت ابن یامین را یوسف علیہ السلام آئین وصال مشتاقان جمال احدیت جل وعلا وطریق مواصلت بجناب حقیقت راہمین منوال الیضاح نمودہ اند وگویند مقدمہ وصال ودیباچہ اتصال یوسف علیہ السلام آن بود کہ اول برادران را در صور تخانہ در آورد کہ مصور بصورت محب ومحبوب بود وخیمہ جمال مطیع وعاصی ودانی وقاصی در آنجا مینمود بعضی برادران را طاقت مشاہدہ آن صور نبود از آنجا نفور گشتند والیشان آن دہ برادر بودند کہ قدر یوسف نشناختہ بودند ومشاہدہ دقایق جمال وحقائق وصالش نیز دوختہ وبعضی دیگر ازان صور تخانہ بمشاہدہ آن صورت از خیال محبوب فیض وصال یافتند ومظہر این معنی ابن یامین بود کہ طالب اسرار ومشتاق دیدار بود کذلک روز میثاق ارواح را بر مثال برادران یوسف در صور تخانہ اشباح در آوردہ صور اسمار وصفات بر الیشان متجلی گردانیدند بعضی را بر مثال خفاش تاب انوار تجلیات نبود از پرتو آن نور گریزان شدند وبواسطہ آن فرار بزخم ہؤلاء للنار مجروح گشتند ودیگران ذرہ وار در مشاہدہ انوار رقص عرفان در آمدند ومنشار نثار ہؤلاء للجنۃ بر ہامہ ہمت الیشان انتثار فرمودند طائفہ اول منکران شدند وطائفہ ثانی عاشقان گشتند منکران از غایت ظلمت قابلیت آن نور ندانستند وعاشقان از کمال صفات آن سر در رندانستند حکم ازلی جل وعلا ہمہ ازان صور تخانہ بخلوتگاہ اصلاب آبار وار حام امہات باز گردانید وہر لحظہ خوان تربیب از برای تقویت الیشان می کشیدند عاشق مسکین بر مثال ابن یامین در صور تخانہ الست بر بکم خیال جمال رویت دیدہ بود وصدای ونداے محبت شنیدہ در ہوای آن خیال لال گشتہ ومشتاق مثال ماندہ نی خوان میدید ونی ترتیب ونی احسان میدانست ونی تہنیت مشتاق آن بود کہ باز در آن صور تخانہ بمشاہدہ جمال جانانہ

ف واما اللطائف والاشارات فی ہذہ المقام

مشغول باشند تا خطاب عزیز علی الاطلاق جل و علا در رسید که ای ملائکه الا طال شوق الابرار الی لقائی و انا
الیهم اشد شوقا اکنون وقتست که ارواح عاشقان را در صورتخانهٔ زرنگار فاحسن صورکم یعنی در قالب در آرند تا بمقتضای
خلق الله تعالی آدم علی صورته مشاهدهٔ جمال کمال ما کنند و غائبانه عشق ما در رزند لاجرم بن یامین وار جان را در
صورتخانهٔ قالب در آوردند چنانچه یوسف علیه السلام افرائم را که میان او و یوسف نسبت پدر و فرزندی بود از برای
بن یامین بفرستاد اینجا عزیز حقیقی جل و علا محبت را که میان او و حقتعالی نسبت صفت و موصوفست از برای
روح در نگارخانهٔ قالب بفرستاد تا ابن یامین روح را از دوست چیزی باز دهد آنجا افرائم خود را بلباس صوری
بیاراسته اینجا محبت خود را بخلعتهای معنوی مزین گردانید لباس حرمت در پوشید و کلاه عزت بر سر نهاده و
کمر خدمت بر میان بست و از در دل در آمد بر ابن یامین روح سلام کرد چنانچه حضرت مولوی قدس الله سره
بیان فرموده است عشق در آمد ز در گفت سلام علیک + عشق ز بیرون در گفت سلام علیک + در طلبش
نیم شبی جان من آمد بلب + یار چو دید این طلب گفت سلام علیک + من چو زغم خون شدم عاشق محزون
شدم + دید که مجنون شدم گفت سلام علیک + من تظلم شدم غرق ترحم شدم + چونکه ز خود گم شدم گفت
سلام علیک + للعراقی قدس الله روحه **شعر** اکاوس تلالاب بدام + ام شموس تهللت لغمام + از
صفائی می لطافت جام + درهم آمیخت رنگ باده و جام + همه جامست نیست گوئی می + یا مدامست
نیست گوئی جام + آری محبت صفت محبوبست و صفت مندرج در ذات و امتیاز میان ایشان در غایت
اشکال **بیت** دوئی را نیست ره در حضرت تو + همه عالم ز تو توئی از قدرت تو + لاجرم بن یامین افرائم
را در کنار گرفت که از تو بوی محبوب من می آید چنانچه عشق را نیز با عاشق همین گفت و شنید است
غزل از سینه عجائب نفسی می شنوم + و از دل سخن دوست بسی می شنوم + اینها همه از رائحهٔ عشق ویست +
ای عشق ز تو بوی کسی می شنوم + اکنون ای عاشق زود بگو که محبوبم کجاست که دیگر طاقت جدائی ممکن نیست
بیت ای باد ز آن بهار خبر ده که تا کجاست + وی دیده زان نگار خبر ده که تا کجاست + من همچو گل بسوختم از
آفتاب هجر + ز آن سرو سایه دار خبر ده که تا کجاست + **عشق گوید** که ای عاشق تا باین غایت با تو
همراه بوده و تو او را نشناخته او کارها با تو پرداخته و تو یکساعت بوی نپرداخته هر چند نوید وَنَحْنُ اَقْرَبُ
اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيْدِ در گوش فرو خوانده چندانکه صدای ندای وَاِذَا سَاَلَكَ عِبَادِيْ عَنِّيْ فَاِنِّيْ قَرِيْبٌ
در عالم انداخته تو آنرا ناشنیده انگاشته هر چند در آئینهٔ وجود جمال شهود تو می نموده تو روی بجانب
دیگران چنانچه فقیر تو گوید **بیت** محبوب خود ای عاشق از غیر چرا جوئی + او را همه زو طلب اگر مرد خدا جوئی +
در خویش نکو بنگر محبوب قریب تست + چون غیر نه آخر از غیر چرا جوئی + دنیا طلبید جاهل عقبی طلبید عاقل +

ای عاشق صاحبدل یارب تو کراجوئی ÷ نی عرش خبر دارد نی فرش اثر دارد ÷ کو در دل تو نبود دیگر نه کجا جوئی
بعد از آنکه چنانکه افرائیم از عزیز اجازت حاصل کرد ابن یامین را در خلوتخانه خاص از جمله ارباب اختصاص
گردانید تا یوسف علیه السلام بادی گفت إِنِّي أَنَا أَخُوكَ عشق نیز با شارت معشوق حجابهای از پیش بر دارد
تا معشوق هم از شجره نهاد او بسمع او در دهد که إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا چنانکه سه اگر بو ادسے این
برون بری راهی ÷ تو هم ز خود شنوی نعرهٔ انا اللّهی ÷ ز قید تن بدر آ در فضای عالم جان ÷ به
بین ز روزن دل تا بحضرتش راهی ÷ نه ظلمت شب هجران نه مطلع غیبی ÷ عجب مدار چو سر بر زند یکی آهی ÷
ز چشمهٔ دلت آب حیات بر جوشد ÷ چنانکه طلعت یوسف بر آمد از چاهی ÷ تو غافلی چه شناسی ظهور سر
وجود ÷ که نیست مظهر او جز ضمیر آگاهی الْقِصّه چون ابن یامین بشرف ملاقات یوسف علیه السلام
مشرف شد و شمه از احوال از جانبین مبین گشت یعنی در میان آمد و کیفیت احوال پدر و اشتیاق
او بدیدار بسر فیده بیان شد و ساعتی از حال یکدیگر متمتع گرفتند یوسف گفت علیه السلام اکنون برخیز و نزد
برادران شو تا از حال ما آگاه نگردند و زنهار که افشار این اسرار نه کنی که کارها موقوف بوقت ست گفت
ای برادر از ارم تو نه زکه بعد از چهل سال انتظار و درد فراق گریستن با شک خون باز از نزدیک خود دور
می فرستی و جان را از بدن جدا می سازی گفت اگر لذت وصال میخواهی و تحمل بار فراق نداری من درین
باب فکری بصواب اندیشم و نقشی دلپذیر بقلم تدبیر انگیزم ولیکن در کوی ملامت گذری بیاید کرد و سر از گریبان
بدنامی بر میباید آورد گفت چون بدولت وصال فائز باشم از بدنامی نیندیشم سه در کوی بدنامی مرا پیوند شد
باد تبری این خرقهٔ ناموس من گو صد هزاران پاره شو ÷ گفت حاصل کلام آنست که تا نام دزدی بر تو اجرا نکنم به من
نخواهی ماند گفت هر چه میخواهی چنان کن نظیر این آنست که آدم صفی علیه السلام در روز ازل خواست که
خلوتخانه شهود شراب وصال نوش کند و هر چه ماسوای محبوبست بکلی فراموش گرداند و ملائکه قابلیت آن
سر و محرمیت راز نبودند گفتند ای آدم ترا درین عالم خریداران بسیار اند می خواهم که تو خاص از آن ما باش
دوست دیگران از تو کوتاه کنم اکنون بار امانتی بتو می سپارم و سنگی ملامت بجان تو اندازم بار امانت کدام ست
إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ سنگ ملامت را چه نام ست إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا
جَهُولًا آدم گفت علیه السلام مرا قبول تو می باید بهر ملامت و غرامت و بلا و محنت که میخواهی بیاز مائی
غزل بهر بلا که تو خواهی بیاز مائی مرا ÷ که در مشاهدهٔ تو بلا نمے بینم ÷ ز من بهر چه کنی باد راضیم حقا که
هر چه از تو رسد جز عطائی نه بینم الْقِصّه ابن یامین از پیش یوسف علیه السلام بیرون آمد و با بساط
تمام مجلس برادران در آمد از غائت بهجت و سرور و عظمت حضور و اشتغال نور آن ابن یامین را نشناختند

بعد از انکه تعریف خود نمود گفتند تا این نور و جمال از کجا حاصل آمد گفت از محض موهبت حقتعالی بود که باین
دولت و سعادت مستسعد گشتم **نکته** ابن یامین بصحبت مخلوقی شد و جمال وی میفزود و نور و سرور روی
زیادت شد مومنی بمقتضای اَنَا جَلِیْسُ مَنْ ذَکَرَنِیْ بطاعت و عبادت خداوندی جل وعلا تقریب جوید و
ببرکت نماز و نیاز و رکوع و سجود نور طاعت از جبین وی مبین گردد که سِیْمَاهُمْ فِیْ وُجُوْهِهِمْ مِّنْ
اَثَرِ السُّجُوْدِ اگر ملائکه ملاء اعلی استفاضه از نور روی نمایند عجیب و غریب نباشد **اشارت** دیگر برادران
یوسف علیه السلام یازده نفر بودند از انجمله ابن یامین بادراک صحبت و نیل معرفتش باز آمد **کذلک**
طالبان وصال و مشتاقان جمال بسیار اند اما محرمان حرم وصال بذروهٔ قبول مستسعد میگردند و قلیل
من عبادی الشکور **اشارت** دیگر حکمت در رسیدن ابن یامین بیوسف علیه السلام از میان
برادران گفته اند که ابن یامین با یوسف هم رابطه فرعی بود و هم رابطهٔ اصلی و اصلی آن بود که هر دو از یک پدر
بودند و فرعی آن بود که از یک مادر بودند چون در اصل و فرع با یوسف علیه السلام مشارکت بودند اجرم بوی
واصل شدند و برادران اگرچه در اصل قرین بودند اما در اصل و فرع مفارقت داشتند از انجهت در تشریف
اقتادند **کذلک** قربت خداوندی جل وعلا نیز بدو معنی میسر گردد یکی رابطهٔ اصلی و آن ایمانست دیگر رابطهٔ فرعی
آن عمل بارکانست از انجاکه بنده مطیع بیشتر از بنده عاصی بحق تعالی رسد چنانکه در بعضی اخبار وارد است
که مطیعان چهل هزار سال از بعضی عاصیان بدرجات جنت فائز گردند عاصی مسکین در بوتهٔ دوزخ
میگدازد که تا غل و غش معاصی از نقد ایمان وی منفک گردد بعد از تفاوت مستوجب دخول جنت
شود **اشارت** دیگر یوسف علیه السلام گفت اِنِّیْ اَنَا اَخُوْكَ خود را دوباره یاد کرد یکی متکلم و دیگر بابا
یکی از برای گذشته و دیگری از برای آینده من آنم که در فراق جستی و اکنون همانم که بوصال یافتی **اشارت**
دیگر در تفسیر آیه اِنَّ الَّذِیْنَ قَالُوْا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوْا در **حسن حسین** آورده که بنده
مومن را اجل بسر رفت آید مر او را اهوال و افزع بیش بسیار خواهد آمد و بعضی در حین نزع و بعضی در قبر و بعضی
در قیامت حق تعالی فرشتگان رحمت در وقت مرگ بسر بالین بنده فرستد در گوش وی بگویند لَا تَخَافُوْا
وَلَا تَحْزَنُوْا وَاَبْشِرُوْا بِالْجَنَّةِ تا هر هول و فزع که او را پیش آید باین خطاب و الرا تسلی دهند تا از ان خوف
و خشیت برهد **کذلک** حضرت صدیق علیه السلام دانست که ابن یامین را ملامتها و غرامتها در راهست
از انجمله یکی آن بود که بسرقه اش نسبت می بباید کردن و اگر نوید اِنِّیْ اَنَا اَخُوْكَ بسمع وی نرسانیدی تحمل
کشیدن بار ملامت نداشتی **اشارت** دیگر سه نفر در سه محل لبنه ندا سعادت یافتند اول موسی علیه السلام در وادی
مقدس بندای اِنِّیْ اَنَا اللّٰهُ خلعت قربت یافت وَقَرَّبْنَاهُ نَجِیًّا دوم ابن یامین در خلوتخانه یوسف

إِنِّيٓ أَنَا۠ أَخُوكَ بهرکت آن بسعادت وصلت مشرف گشت اٰوٰی اِلَیْهِ اَخَاهُ سوم بنده عاصی در
صحرای عرصات ندای اِنِّیْ اَنَا الْغَفُوْرُ الرَّحِیْمُ شنود و بدولت آن لقا و رویت یابد وُجُوْهٌ یَّوْمَئِذٍ
نَّاضِرَةٌ اِلٰی رَبِّهَا نَاظِرَةٌ در خبر است که چون روز قیامت شود خلایق اولین و آخرین بفضای عرصات
محشور گردند بنده از ورای حجاب گمند بنده چون بیند که تقصیر تعظیم را بروی میگیرند روی سوی جهنم نهد خطاب آید
که عبدی ادن منی هر چند نزدیک می آید همچنان رسد که ادن منی تا بجای رسد که حجابها بکلی از میان برخیزد
بنده بحق تعالی نزدیک گردد هیبت سلطان و سیاست قهرمانی بروی بنده مستولی گردد قبایح اعمال و فضایح
افعال وی مکشوف گردد از غایت خجالت سر در پیش بماند کرم الهی و رحمت نامتناهی جل و علا ظهور کند به بنده
خطاب فرماید که عبدی اِنِّیْ اَنَا الْغَفُوْرُ الرَّحِیْمُ من همان پروردگار آمرزگار توام که مدتی تخم امیدواری در زمین
وفاداری میکاشتی و از من امید رحمت و مغفرت میداشتی اکنون بمقتضای اَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِیْ ترا بنوازم
ورای عنایت و افضال در طریق هدایت و اقبال از برای برافرازم و بذروه علیا و وصول عروه وثقی قبول منزل و
اوی مقرر سازم قال الله تعالی فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ آن هنگام که یوسف علیه السلام ساختگی کرد برادران
را و بار ایشان بجیده بایشان تسلیم کرد جَعَلَ السِّقَایَةَ فِیْ رَحْلِ اَخِیْهِ بفرمود تا آن صاعی که بوی گندم
می پیمودند در بار برادر وی ابن یامین پنهان کردند ثُمَّ اَذَّنَ مُؤَذِّنٌ اَیَّتُهَا الْعِیْرُ اِنَّكُمْ لَسَارِقُوْنَ
آنگاه آواز دهنده بر در شهر آواز داد که ای کاروانیان بدرستی که متهمید بتهمت سرقه قَالُوْا وَاَقْبَلُوْا عَلَیْهِمْ
مَّاذَا تَفْقِدُوْنَ کاروانیان جواب داد و در منادی آورد گفتند که آن چیست که گم کردید قَالُوْا نَفْقِدُ صُوَاعَ
الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَآءَ بِهٖ حِمْلُ بَعِیْرٍ وَّاَنَا بِهٖ زَعِیْمٌ کسان یوسف گفتند علیه السلام که صاع ملک را
باز نمی یابیم هر که آن صاع را باز آورد مر او راست شتر وار گندم داده شود و من که موذنم کفیل و ضامن آن شتروار
گندمم که بآن رو کننده صاع و هم قَالُوْا تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَّا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِی الْاَرْضِ گفتند سوگند بخدا
تعالی که شما دانسته اید که ما نیامده ایم در شهر شما تا دزدی و فساد کنیم وَمَا كُنَّا سَارِقِیْنَ و ما دزدان نایم
قَالُوْا فَمَا جَزَآؤُهٗ اِنْ كُنْتُمْ كٰذِبِیْنَ کسان یوسف علیه السلام گفتند پاداش آنکس که صاع برده
باشد در ملت شما چیست قَالُوْا جَزَآؤُهٗ مَنْ وُّجِدَ فِیْ رَحْلِهٖ فَهُوَ جَزَآؤُهٗ گفتند جزای آن کس که صاع
در بار او یابند همه اوست یعنی حکم وی آنست که آن دزد و بنده صاحب مال باشد تا زنده است كَذٰلِكَ نَجْزِی
الظّٰلِمِیْنَ چنین پاداش کنیم دزد از اجزای شان برینگونه و هم فَبَدَاَ بِاَوْعِیَتِهِمْ قَبْلَ وِعَآءِ اَخِیْهِ پس تفتیش
در بارهای برادران جستن گرفت پیش از بار ابن یامین از برای دفع تهمت ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِّعَآءِ اَخِیْهِ
بعد از ان از بار ابن یامین بیرون آورد كَذٰلِكَ كِدْنَا لِیُوْسُفَ این چنین تاکید ساختیم

از برای یوسف علیه السلام با بهام کر برادر را بشریعت پدران خویش گیرد مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ
الْمَلِكِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ نبود یوسف علی نبینا و علیه السلام که فرا گیرد ابن یامین را بحکم ایشان گرفت
که روا نبود که ابن یامین را بحکم ملک مصر گرفتی که حکم بدین ملک مصر عقوبت نبود و زخم نمودن و کشتن مراد
و ابن یامین را سزای زخم و کشتن نبود و یوسف علیه السلام حکم بدین ملک نمیکرد مگر آنچه خدا تعالی خواست
که یوسف بدان حکم کند و آن درجای بود که حکم ملک با حکم شریعت موافق بودی نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ
نَشَاءُ بر میداریم درجات هر کس که میخواهیم بعقل و دانش چنانکه برداشتیم درجه یوسف را علیه السلام وَفَوْقَ
كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ و زبر هر عالمی عالم تر است تا نهایت بخدای تعالی باز گردد که وی است
عالم الملکی جل جلاله و عم نواله قَالُوا إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ گفتند اولاد یعقوب ع
که اگر دزدی کرد ابن یامین که صاع را در بار او بر آورده هر آینه بدرستیکه دزدی کرده بود برادر وی یعنی یوسف ع
پیش از وی فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ پس پنهان داشت یوسف علیه السلام
آن مقاله را در دل خود و آشکار را نکرد بر ایشان که هنوز فرمان حق سبحانه و تعالی بر آن نبود قَالَ أَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًا
یوسف علیه السلام در دل خود گفت شما بدتر کرد ارتر اید در دزدان که پسر را از پدر در دزدیده جدا کردید وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا
تَصِفُونَ و خدا سبحانه و تعالی بر آن دانا تر است با آنچه شما وصف یوسف میکنید قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ
لَهُ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا برادران گفتند ای عزیز بدرستی که مر او را پدر یست پیر بزرگ فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ
إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ پس یکی را از ما برده گیر بجای او بدرستیکه در راستی که ما ترا از نیکو کاران می بینیم
نسبت ما بس احسان خود را با تمام رسان قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ نَأْخُذَ إِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا
عِنْدَهُ یوسف گفت علیه السلام بخدا تعالی پناه می برم از آنکه برده گیرم مگر کسی را که متاع خود یعنی پیمانه از نزد وی
یافته ایم إِنَّا إِذًا لَظَالِمُونَ اگر چنین کنیم که شما می گوئید از جمله ظالمان باشیم فَلَمَّا اسْتَيْأَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا
نَجِيًّا پس چون برادران نومید شدند از یوسف علیه السلام که برادر را بایشان دهد از کاروان یکسو شدند و
با یکدیگر گفتن گرفتند قَالَ كَبِيرُهُمْ گفت برادر بزرگ ایشان شمعون یا روبیل یا یهودا که در دانش
بزرگ بود أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ آیا نمی دانید شما ای
برادران که پدر شما گرفته است بر شما پیمانی از خدا تعالی که ابن یامین را تا بتوانید فرو مگذارید
و سلامت بمن باز آرید و اکنون او را در مصر به بندگی عزیز فرو می گذارید وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ
فِي يُوسُفَ و پیش از این هیچ چیز فرو نگذاشتید در کار یوسف از رنج نهادن بر دل فَلَنْ أَبْرَحَ
الْأَرْضَ حَتَّى يَأْذَنَ لِي أَبِي پس من جدا نشوم و باری از زمین بیرون نمی روم تا وقتیکه

پدر مرا دستوری ندهد بآمدن اَوْ يَحْكُمَ اللّٰهُ لِيْ یا خدای تعالی حکم کند از برای من باز ستادن برادر از ملک
وَهُوَ خَيْرُ الْحٰكِمِيْنَ و خدای تعالی بهترین حاکمان و کارگذاران است قوله عز و جل وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ تمام
یعنی چون یوسف علیه السلام وکلا خویش را امر فرمود تا مطایا را آمال بنی یعقوب را گران بار گردانیده
مراسم تعهد و لوازم تفقد بتقدیم رسانیدند و هر یکی را خلعتی مناسب همت خویش و کسوتی فراخور قامت قابلیت
ایشان کرامت فرمود و ایشان را وداع کرده بیرون فرستاد یکی از خواص خود را که محرم راز وی بود بگفت
تا صاع ملک را که بجواهر گرانمایه ترصیع کرده بودند بر سبیل اخفا در بار ابن یامین نهادند و چون سباط
اسرائیل علیه السلام از مصر بیرون آمدند روی بکنعان نهادند جمعی از عقب ایشان رسیدند و یکی
از آنها ندا کردند که ایتها العیر انکم لسارقون و مفسران را در تاویل این حکم اقوال ست بعضی گویند که این
سخن منادی از نزد خود گفت و یوسف علیه السلام بگفتن این سخن اذن نفرموده بود و بعضی گویند که
این کلمه جمله از معاریض ست و تاویلش آنست که شما و زد اینید که یوسف علیه السلام از پدر دزدیده بودید
و بفروختید و بعضی بر استفهام داشته اند آی ءانکم لسارقون و بعضی دیگر گویند که گفت انکم لسارقون بتقدیر
ظهور سرقه از ایشان برادران یوسف را عرق تمام دست داده روی بدایشان آوردند و گفتند
چنین گویند و از ما چه میجوئید گفتند صواع ملک را گم کرده ایم و هر که آنرا باز آرد شتر وار گندم بمزدگانی بوی
دهیم و آن پیمانه بوده از نقره بزر اندوده و نیز بعضی گویند از طلا بود مرصع بجواهر قیمتی و از بسیاری شرف
طعام گندم بآن می پیمودند اولاد یعقوب علیه السلام گفتند تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَّا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْاَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِيْنَ گفتند
سوگند بخدای که شما دانسته آید ما در زمین بفساد کردن نیامده ایم و ما دزدان نبوده ایم و اظهار این
معنی برای آن کردند هر گاه که ایشان بمصر نزول کردند دهانهای ستوران خود را بستند تا از مزارع مصر بلبن
تصرف نکنند و برگی درخت نخورند مردم از ایشان احتیاط مشاهده کردند و بعضی دیگر گویند مراد ایشان ازین
سخن آن بود که ایشان آنچه در جوال خود یافته بودند از کنعان باز آورده بودند و آن دلیلست بر صلاح
و سداد ایشان و دافع تهمت سرقه و فساد از ایشان وقتی که این معامله از ما مشاهده کرده آید این امر چه مناسب
ست که با نسبت میکنید فرستادگان یوسف علیه السلام گفتند اگر آن صاع از متاع یکی از شما بیرون آید
جزای آنکس چه باشد جواب دادند که در بار هر کس که بیرون آید آن جنایت او کشته و بال از خیانت او چشد
و بنده صاحب مال شود و ذلک قوله تعالی قَالُوْا جَزَآؤُهٗ مَنْ وُّجِدَ فِيْ رَحْلِهٖ فَهُوَ جَزَآؤُهٗ یعنی جزای جرم هم آنکس ست
که آن گم شده در بار او یافته شود یعنی آنکس را بنده گیرد و زجاج نحوی میگوید رحمه الله تعالی که جزاؤه مبتدا ست و من
وجد فی رحله خبر وی فهو جزاؤه از برای زیادتی در بیان وقیل معناه فهو جزاؤه عندنا نزد آل یعقوب ع این قطع از قضا

نفس بود من سرق یسرق ونزد اہل مصر ببعضے روایات ضرب وقتل بود وبعضی تضمین برزو بہا آنچہ دزدیده است باضعاف آنگاه مصریان نخست احمال واثقال برادران ابن یامین را تفحص نمودند ودر انہا صاع را نیافته بتجسس ابن یامین مشغول شدند وگویند چون در بارہای برادران صاع نیافتند وبرحل ابن یامین رسیدند منفعلان ازطلب باز استادند وگفتند چون در بارہای شما نیافته ایم در باروی نیز نخواہد بود که وے مظلوم ترین شماست ممکن نباشد که وی باین دلیری کند برادران گفتند که ما این مسامحت قبول نداریم باراو نیز بجوئید تا تہمت بکلی برخیزد وہر چند ملازمان یوسف علیه السلام ازخار عنان می نمودند برادران مبالغت مے فرمودند تا سر بار ابن یامین کشادند ودر باراو صاع را باز یافتند چون صورت حال مشاہده اولاد یعقوب گشت علیه السلام ازخجالت سرہای بہ پیش افگندند وبعد ازلحظه روی باین یامین آورده گفتند ای پسر بدبخت این روحانیان وہمنشین آسمانیانست شرم نداری که دامن عصمت خودرا بلوث چنین جنائت آلوده گردانی وخاندان رفیع صدیقان رانشانه دتیر وقیعت زندیقان سازی وہر چند ابن یامین می نمود که من ازین وقیعه بیگناہم وموکد بیمین مے ساخت قول اورا مصداق نمی داشتند وبا وے عتاب مینمودند اگر تو مباشر این امر نیستی این صاع درمیان متاع تو چیست واگر این عمل از تو در وجود نیامده شنیعه عمل این عامله کیست ابن یامین گفت این صاع را در بار من ہمانکس نهاده که اموال و بضاعت شما بطریق نہانی باز داده ودر دبیل گفت آری چنین ست وتا عزیز مصر را درپس این پرده چه شعبده بازی ست ودر عقب این معامله چه نیرنگ سازی قال الله تعالی کذلک کدنا لیوسف مراد از کدنا اینجا ز حکمت به آل یعقوب علیه السلام یعنی این تدبیر مابدست یوسف علیه السلام داده ایم تا اورا الہام داديم باخفاء صاع درباره ابن یامین وحکم آن به برادران افگندن که حکم سرقه در دین ملک چنین نبود واین کید ازبرای آن ساختیم تا برادران باوی بدارند گذاشتیم وبعضی میگویند که حکم نه باسترقاق نه در دین یعقوب بوده در دین ملک اما چون اولاد یعقوب را اعتماد بود برینکه ہیچ کدام از ایشان بسرقه منسوب نبودند این حکم غلیظ برزبان ایشان جاری شد وآن باجرای حق سبحانه وتعالی بود لاجرم فرمود کذلک کدنا لیوسف وبعد از قیل وقال فرستادگان یوسف علیه السلام آستین ابن یامین باکد امن را گرفته بحضرت عزیز آوردند بمقتضای حکم اسباط ابن یامین را نگاه داشتند وبحسب ضرورت برادران نیز مراجعت نمودند ودر مجلس یوسف حاضر گشتند وگفتند اِنْ یَّسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ اَخٌ لَّهٗ مِنْ قَبْلُ وعلماء را در نسبت یوسف علیه السلام سرقه اختلاف ست جمعی گویند که اصل این واقعه چنان که پدر راحیل بتی از زر داشت که بعبادت او قیام می نمود یوسف علیه السلام درآوان کودکی آن بت از وی نہان کرده بالدر احیل داد تا ایشان

از بت پرستی و در احیل از تنگدستی باز رهند قومی دیگر بر آنند که عمه وی در آوان صغر می خواست که او را بر ای
خود نگاهدارد و از پدر باز دارد و نیز همچنین کیدی پیش برده کمر اسحاق علیه السلام را که بمیراث بوی رسیده
بود پنهان بر میان یوسف علی نبینا و علیه السلام بسته بود و پیش پدرش فرستاد و چون ظاهر شد او را
بمقتضای همین حکم از برای موانست خود نگاهداشت چنانچه بیان کرد واقعه از پیش گذشته است طایفه
دیگر بر آن که نان از سفره بر می داشت و پنهانی بفقرا و مساکین میداد و گروهی را عقیدت آنکه گوسفندی از
رمه بگرفت و بفقیری عطا فرمود و دیگر اقوال نیز هست چون برادران نسبت سرقه اجرا کردند حضرت
صدیق از آن امر بغایت غمگین شد ولیکن اظهار آن نفرمود فاسرها یوسف فی نفسه ولم یبدها لهم ای هذه
المقالة یوسف علیه السلام فی قلبه ولم یظهرها یعنی نگفت که من یوسفم و بصفت سرقه هرگز موصوف نبوده
ام و آنچه بمن نسبت می کنید خلاف واقعست بعد از آنهم در نفس خود گفت انتم شر مکانا اگر بر سبیل
فرض ثابت شود آنچه شما میگوئید حال شما از ان بترست که شما در حق پدر جفا کردید و برادر را فروختید
والله اعلم بما تصفون الله تعالی داناتر است بانچه شما وصف کرده آید یوسف علیه السلام بآنچه میدانید
که آن خلاف واقعست از ابن عباس رضی الله تعالی عنهما که فرمود حق تعالی سه نوبت یوسف را علیه السلام
بعقوبت مبتلا گردانید بجهة سه تقصیر اول بزندانش حبس فرمود بجهة آن همی که در ضمیر وی خطور کرده دوم
حبس او را دو باره ساخت و تطویل آنجا مید بجهة التجا بساقی اذکرنی عند ربک و سوم نسبت او بسرقه کردند
بجهة نسبت او مر برادران را که گفت انکم لسارقون القصه بعد از انکه یوسف علیه السلام ابن یامین را
بتهمت سرقه باز داشت برادران ازین امر بغایت مقبوض گشتند از عهد و میثاقی که با پدر بسته بودند موکد یمین
ساخته کلفتی تمام بخاطر ایشان راه یافت بر سبیل درخواست بجناب سلطنت آیات مراجعت نمودند این التماس
نمودند قالوا یا ایها العزیز ان له ابا شیخا کبیرا ای کبیرا فی السن کبیرا فی القدر والمنزلة گفتند ای عزیز مصر
ابن یامین را پدریست پیر که با او عهد کرده ایم که این پسر را با او بسلامت رسانیم و پادشاه علی الاطلاق حق را
بر آن گواه گرفته ایم اکنون اگر بی او بخدمتش رویم بکدام چشم در وی نگاه کنیم و بکدام زبان جواب سوال او باز
دهیم امید آنکه بلطف بر ما بخشائی و از ما یکی اختیار کنی تا در عوض او بشرط خدمت قیام نماید و هم عرض خویش
بو قار رسانیده و هم عرض صیانت کرده باشی فخذ احدنا مکانه انا نریک من المحسنین یوسف علی نبینا و
علیه السلام گفت در ذات من چه ناراستی دیده اید که در حق من گمان برده آید و من آزاد را به بندگی گرفتن
و بی جرم را بعلت گناه مقید ساختن کی پسندم بلکه آنچه رسم ملوک شریعت و انبیاست که گرفتن او مباح و مجوز است
نگاهدارم و آنچه ورای آنست آنرا ظلم می شمارم قال معاذ الله ان ناخذ الا من وجدنا متاعنا عنده انا اذا

انا الظالمون اکنون برادر شما را بحکم شریعت نگاه میدارم و از سر گناه شما در می گذرم راه دیار خویش پیش گیرید
و حیات خود را غنیمت شمرده بیش ازین مراد خود را در زحمت و مشقت میندازید در تاریخ حافظ ابرو آورده
که چون فرزندان یعقوب علیه السلام در باب استخلاص بن یامین هر چند تملق نمودند مفید نیفتاد برادر بزرگ
روبیل بدرشتی پیش آمد و هر گاه که او خشم گرفتی موها بر اندام او راست ایستاده از پیراهن وی سر بیرون
کردی و در آن محل نعره زدی از هیبت و شدت آوازش سامعان قالب تهی کردندی و سورت
غضبش آسان تسکین نیافتی تا کسی از آل یعقوب علیه السلام دست بر پشت وی نرسانیدی و درین بار
آن خشم بروی استیلا یافته بود پیش یوسف علیه السلام در آمد گفت ای عزیز مصر غضب بر من بحدی مستولی
گشته اگر صیحه زنم شنوندگان همه در زمرهٔ مردگان منخرط گردند اکنون کرم فرموده برادر من باز ده و الا از من
امری صادر گردد که تدارک آن ممکن نبود صدیق علیه السلام دانست که روبیل در آن قول صادق است
بنا برین سخن چرب زبانی نمود تا غضب روبیل به نشست آنگاه پسر خود افرائم را گفت تا آهسته رفته
و از عقب عم در آمده بدست خویش پشت وی سود چون یوسف دید علیه السلام که شعلهٔ غضب روبیل فرو نشست
فرمود که من برادر ترا باز ندهم هر چه بتوانی بکن روبیل قصد کرد تا نعره زند آوازش مطلقا بر نیامد حیرت بروی
غالب گشته گفت چنان معلوم میشود که درین خانه از آل یعقوب علیه السلام کسی هست که دست ببدن من
رسانیده نائرهٔ غضب مرا فرو نشانده است و هم در تاریخ مذکور مسطور است که در کرت دوم اسباط اسرائیل
علیه السلام بحضرت آمدند یوسف حجتی را که در حین بیع برادران بمالک زعر داده بودند بایشان داده
گفت این خطی است عبری در مصر کسی نمی تواند خواند ملتمس آنکه مطالعه کرده مضمون آنرا با من بگوئید اولاد
یعقوب علیه السلام چون در آن کاغذ نظر کردند نامهٔ اعمال خویش دیدند و از این صورت عظیم منفعل گشته
با هم گفتند آیا این خط بدست ملک کجا رسیده است نه روی خواندن داشتند نه رای آنکه گویند نمی توانیم
خواندن مجموع شان سر در پیش افگندند زبان شان از تکلم باز ماندند و در آنچه مذکور و غیره آن مذکور است
که صاع را از بار ابن یامین بیرون آوردند و بمجلس عزیز حاضر کردند و برادران همه بجمع حاضر بودند از برای
استخلاص ابن یامین بشفاعت آمده بودند یوسف علیه السلام در حضور آن جماعت دست بر صاع زده
گوش پیش آن داشت و دیری توقف کرده بعد از آن با خوان خطاب کرد ای فرزندان یعقوب علیه السلام
عجب آوازی که این صاع میگوید که شما دوازده برادر بوده اید یکی برادر از آن جمله بفروختند دیگر باره دست بر صاع
زد گفت صاع میگوید که برادر را بعد از آن که از پیش پدر بردید و در چاه افگندید و بعد از آن بیرون
آوردید و به بیست درم سیاه بفروختید و پیراهنش بخون بزغاله ملطخ گردانیده پیش پدر بردید گفتید که

این خون برادر ماست دیگر نوبت دست بر صاع زد و گفت می گوید که با پدر خویش دروغ گفتید و هنوز گرفتار آن دروغید و خدا تعالی هنوز از شما در نگذرانیده دیگر باره دست بر صاع زد و گفت صاع میگوید که برادر خویش را بفروختید و قباله نوشته نامهای خود بر آنجا ثبت کردید و مشتری برادر خویش را داد بدید چون برادران این سخنان استماع نمودند بترسیدند گفتند یا ایها العزیز این صاع دروغ میگوید و از این جمله که مذکور شد همین پیراهنش خون آلوده بیان واقع بوده است یوسف علیه السلام را غضب آمد و گفت این صاع من هرگز دروغ نگفته است شما او را بدروغ نسبت می کنید پندارید که همه همچون شما بدروغ منسوبید الغرض تا قباله را بیارند گفتند بلی یوسف علیه السلام قباله را حاضر گردانید چون خط خود دیدند لشناختند ولیکن از غایت خجالت انکار کردند و گفتند که این خط ما نیست و ما ازین واقعه خبر نداریم یوسف علی نبینا و علیه السلام گفت ابن یامین را تو بگو خط ایشانست یا نی ابن یامین بدید گفت خط ایشانست دانستند که انکار را هیچ روی نماند مقر آمدند اما گفتند این یوسف نیست که برادر ما بود بلکه ما را کنیزکی زاده بود یوسف نام که او را با لک زعر فروخته بودیم این حجت مرقوم بنام اوست یوسف علی نبینا و علیه السلام از ابن یامین سوال کرد که این قوم را کنیزک زاده یوسف نام بوده است گفت نی هرگز خاندان ما کنیزک زاده بدین نام نبوده ای عزیز صاع تو راست گوست دیگر نوبت سوال کن تا این برادر حیات ست یا نی یوسف علیه السلام دست بر صاع زد و فرموده که میگوید زنده است و تو اهرا به بین بن یامین از و التماس نموده پرسید که آخر این صاع پرس که فیرا که درد دیده است یوسف علیه السلام دیگر باره دست مبارک بر صاع نهاده گفت که صاع خشم آلوده است چنین میگوید که از من چه پرسی که ترا که درد دیده است از بار که بیرون آورد ند موعظه ای عاصی بیچاره از آن روز بترس که ملک الملوک جل جلاله و عاصی را با قرار در آرد و هر چند بند دست در ذیل انکار زند سود ندارد چنانکه نیست هیچ بنده مگر آنکه خدا تعالی با وی حساب کند بی واسطه دلی ترجمان حق تعالی بفرماید ای بنده عاصی آنچه در نامه تست بمباشرت تو بوده است یا فرشتگان من بر تو غلط نوشته اند گوید بار خدایا این نامه من نیست و این گناهان من نکرده ام حقتعالی بفرماید تا شب و روز را بیارند تا بر معاصی وی گواهی دهند گویند خداوندا در شهادت میان شهود اتفاق در زمان و مکان شرط است اگر گناه در روز بوده است شب چه داند و اگر شب بوده است روز چه داند اینها دروغ می گویند حق تعالی کراما کاتبین را بفرماید تا گواهی دهند خطاب آید که در گواهی این چه دفع داری گوید دشمن ما اند و گواهی خصم معتبر نیست و این چنان بود که هنوز با وجود نبودیم کراینها میگفتند اتجعل فیها من یفسد فیها و یسفک الدماء مگر هنوز نبوده و گناه نکرده بر ما گواهی میدادند این روز هم تواند بود که گناه ناکرده گواهی

دهند حق تعالی فرماید تا آسمان وزمین گویند وگواهی دهند بنده گوید دروغ است گویند زیرا که اینها بیگانه
اند مرا کجا دیده اند حق تعالے می فرماید اگر اینها بیگانه اند من گواه آشنا از تن تو بگذرانم پس مهر
بر زبانش نهند ودستش بسخن در آرند گوید بمن تا بایست گرفته‌ام پا گوید من بنا بایست چنین رفتم چشم
گوید بنامحرم چنین نگریستم گوش گوید ملاهی ومناهی چنین شنیدم فرج گوید که بفواحش چنین
مباشرت نمودم هر عضوی از اعضای خود جدا جدا گواهی دهند آنگاه حق تعالی مهر بنده از زبان دارد
وگوید در گواهی اینها چه می گوئی گوید خداوندا همه دروغ می گویند آنگاه حق تعالے می فرماید که چگونه
دروغ گویند بنده گوید که اینها هر یک در دنیا از من آرزو خواستند ومن آرزوی ایشان نرسانیدم از آن جهت
در حق من این گواهی میدهند آنگاه حق تعالی بخودی خود گواهی دهد که اگر اینها همه دروغ میگویند من میدانم
که چها کرده یاد داری در فلان روز در فلان موضع چه کردی من آنجا حاضر بودم حق تعالی ادای شهادت
فرماید دیگر عاصی را هیچ عذر نماند خجل گردد وفرو ماند گوید الٰهی از شرمساری وخجالت منکر می شدم اکنون هر چه
خواهی بکن که مستوجب عقوبتم القصه چون اولاد یعقوب علیه السلام از بردن بن یامین نومید
شدند بخلوت رفتند تا تدبیر انکار کنند کما قال الله تعالی فلما استيأسوا منه خلصوا نجيا یعنی چون نومید شدند
از اجابت یوسف علیه السلام مسالت ایشان را از مردم انفراد ورزیده گوشه گرفتند وبه تدبیر این
مشورت می نمودند بعضی گفتند این پادشاهیست که اهل مملکت او بت می پرستند وارباب شرک را
قوتی ومکنتی چندان نیست با اینها امداد غیبی محاربه کنیم وبرادر را از ملک بغلبه واستیلا باز بستانیم
یهودا گفت که بدر زندان میرویم وبحکم ملک چنان صادر شده است که ابن یامین را بدر زندان برند
من همانجا دست وی گرفته از سرهنگان باز ستانیم روبیل گفت من ملک واعوان او را بسندم
یهودا گفت بتر من مهم بایشان کفایت کنم شمعون نیز همین گفت آخر الامر برین قرار یافت که یهودا
گفت که بازار در آیم وشما همه مسلح بسلاحهای خویش منتظر باشید چون من نعره زنم وخلایق اکثر از هوش
خود بروند شما شمشیر ور نهید واز راست وچپ وپیش وپس هر کرا می بینید بقتل رسانید بعد از آن
بیرون رفتند تا آنچه مقرر بود بوقوع رسانند یوسف علی نبینا وعلیه السلام وقوف یافته کس بطلب
ایشان فرستاد ومجلس آمدند یوسف علیه السلام فرمود که ای اولاد یعقوب شما بخویشتن مغرورید
من بنسبت شما هیچ تقصیر نکرده ام وابواب تفضل واحسان مفتوح داشته ام واز برادر شما خیانتے
بظهور پیوست بحکم شریعت شما با وے عمل نموده ام اکنون شنیده ام که شما قصد هلاک مصریان در
آمده اید شما را گمان چنانست که تمامی قدرت وقوت مخصوص بشماست وکسی درین مملکت بقوت وشوکت شما نیست

و درین وقت یوسف علیه السلام بر بالای فرش بود از سنگ رخام ساخته بودند بیکبار قدم بران فرش زد کل
تمام فرش از هم فرو ریخت و سنگهای رخام در زیر قدم آنحضرت ریزه ریزه گشت و گفت اگر نه آنست که شما
را نسبتی با نبیا و اصلحا است و اگر نه بصیحه که بر شما زدم همه را بزمین هموار بساختم اولاد یعقوب علیه السلام
ازین واقعه متعجب ماندند و با وجود آن هنوز که اندیشه کرده بودند متعاقد نگشتند تا یهودا یکروز بازار در آمد و
مویهای باندام وی راست ایستاده و از بیخ هر موی قطره خون متقاطر گشته یوسف علیه السلام بفرزند
صغیر خود اشارت فرمود تا در عقب وی بمساس کف خویش هم عم کفایت نمود چون غضب وی تسکین
یافت متحیر شد که این که بود که بمساس وی غضب من نشست و این معنی مخصوص باولاد یعقوب ست
علیه السلام گفتند بغیر ازین کودک هیچکس نبود که تقرب نموده باشد یهودا کودک را پیش خواند و از وی استفهام رائحه
یعقوبی نموده پرسید که تو کیستی چون کودک مامور نبود باظهار نسبت خویش در اخفا کوشید و از آنچه باخود تخمین
بسته بود عاطل بمنزل بازگشت و دانست که مهم ایشان بمغالطت و درشتی کفایت نمیشود ضرورتا بمراجعت
اتفاق نمود وَقَالَ كَبِيرُهُمْ ای فی السن یعنی روبیل و قیل کبیرهم ای رئیسهم و هو شمعون و قیل کبیرهم
فی العقل والرای و هو یهودا أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي
يُوسُفَ یعنی بزرگتر اولاد یعقوب علیه السلام مر دیگران را گفت که پدر از شما عهدی و پیمانی استوار گرفته است
و بخدا تعالی شما را سوگند داده در باب ابن یامین پیش ازین تقصیر کرده آید در امر یوسف علیه السلام پس
باین تقدیر ما در تفریطکم صله باشد و می شاید که ما مصدریه باشد بمعنی تفریطکم با بتدا و من قبل خبر وی
مقدم بر وی تا معنی چنین باشد و تفریطکم فی یوسف ثابت من قبل و تاویلات دیگر دارد و آنگاه کبیر
ایشان گفت فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّىٰ يَأْذَنَ لِي أَبِي ای لا افارق ارض مصر از زمین مصر بیرون نمیروم تا پدر
من مرا اذن دهد بمراجعت سوی وی و یا اجازت دهد تا انتقام بکشم ازینها که به نسبت برادرم کید
کردید و یا تشبث نسبتی از اسباب در خلاص برادر خود بن یامین او يَحْكُمَ اللَّهُ لِي یا حکم فرماید خدا تعالی
از برای من بمحاربت با اینها که برادرم را محبوس ساخته اند تا برادرم را بزخم شمشیر از ایشان باز ستانم
و یا حکم باجل من اجرا فرماید وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ زیرا که همه احکام وی بحق ست و بعدل سبحانه و تعالی
ارْجِعُوا إِلَىٰ أَبِيكُمْ باز گردید بسوی پدر خویش فَقُولُوا يَا أَبَانَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ بگوئید ای پدر ما
بدرستی که پسر تو بن یامین دزدی کرد وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلِمْنَا و ما گواهی نمیدهیم مگر آنچه میدانیم
که صاع ملک مصر از بار او بیرون آوردند وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ و ما مر غیب را نگاهبان نبودیم
یعنی حقیقت معنی را حاضر نموده ایم وَاسْأَلِ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا و بپرس از اهل آن شهر که ما در آنجا بودیم یعنی

ازاہل مصر وَالْعِيْرَ الَّتِيْٓ اَقْبَلْنَا فِيْهَا و ازین کاروان کنعانی را سوال کن که درمیان ایشان آمدیم
وَاِنَّا لَصٰدِقُوْنَ و بدرستی وراستی که ما ہر آئینہ ازان رست گویانیم قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ
اَمْرًا یعقوب علیہ السلام گفت نه چنین که پسر من دزدی کرده باشد بلکه تن شما از برای شما کاری آراسته
فَصَبْرٌ جَمِيْلٌ اکنون کار من شکیبائی نیکوست که اندرا و از خدا تعالی شکایت نباشد عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَّاْتِيَنِيْ
بِهِمْ جَمِيْعًا شاید که الله تعالی ایشان را بامن آرد بایکدیگر بیکجا ہر سه تن را اِنَّهٗ هُوَ الْعَلِيْمُ الْحَكِيْمُ
بدرستی وراستی که خدا تعالی دانا بی ست راستگانه و استوار کار وَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وروی بگردانید یعقوب
علیه السلام از فرزندان خود و از صحبت ایشان گوشه گرفت قَالَ يٰٓاَسَفٰى عَلٰى يُوْسُفَ گفت وراندوه ہا
بر یوسف و این از نہایت فراق و غائت اشتیاق او بود وَابْيَضَّتْ عَيْنٰهُ مِنَ الْحُزْنِ و سفید
گشت چشمہاے وی از بسیاری گریستن باندوه و درد و غصه و غم خوردن فَهُوَ كَظِيْمٌ پس وی آن
غم فرو مے خورد و ہیچ آن غم دیده ظاہر نمی کرد قَالُوْا تَاللّٰهِ تَفْتَؤُا تَذْكُرُ يُوْسُفَ فرزندان گفتند
سوگند بخدا تعالے که ہمواره یاد می کنی یوسف را حَتّٰى تَكُوْنَ حَرَضًا تا گداخته شوے ازان اندوه
اَوْ تَكُوْنَ مِنَ الْهٰلِكِيْنَ و یا از جمله ہلکان باشی قَالَ اِنَّمَآ اَشْكُوْا بَثِّيْ وَحُزْنِيْٓ اِلَى اللّٰهِ یعقوب
گفت علیه السلام انیست و جز این نیست که گله و اندوه خود بخدای سبحانه برمیدارم نه بغیر وے وَاَعْلَمُ
مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ و از خدا تعالی آن میدانم که شما نمی دانید قوله تعالی ارجعوا الی ابیکم این سخن برادر
مہین ایشانست چون نومید شدند از بازستدن ابن یامین بالیشان و بایکدیگر در امر وی مشورت کردند
رای ایشان ہمبرین قرار گرفت که پیش پدر روند و از راستی در نگذرند و انچه بیان واقعی ست معروض
دارند پسر بزرگ گفت من باری بیرون نمی آئم که مراہ وی آن نیست که دیگر بار داغی بر جگر پدر نہم و این خبر
تلخ پیش وی برم شما باز گردید نزد پدر خویش فقولوا یا ابانا ان ابنک سرق پس بگوئید ای پدر ما بدرستے
وراستی که پسر تو دزدی کرده وما شهدنا الا بما علمنا وما کنا للغیب حافظین یعنے آنچه ما گفتیم گواہی بود آنچه
دیده بودیم و بر ما ظاہر شده بود ولیکن بر غیب مطلع نیستیم ما بظاہر دیدیم که آن صاع از رحل ابن یامین
بیرون آوردند اما حقیقت آن عند الله معلوم ست و گروہی دیگر چنین تفسیر کرده اند که ما بمحافظت
قیام می نمودیم و را اوقاتی که ممکن بنود یعنی در حضور رفا ما وقت که در نظر ما غائب وی غافل بودیم و
از ابن عباس رضی الله تعالی عنہما روایت کرده اند که مراد از غیب اینجا شب ست زیرا که ضمیر غیب گویند
و ایل خواہند یعنی روز از احوال او واقف بودیم اگر آن صاع در بار وی نہادند در شب بوده ہست ما از آن
د توف نیافتیم و از ابن زید رحمة الله تعالی علیه منقولست که یعقوب علیه السلام گفت که ملک از کجا دانست که

حکم سارق اینست اگر نه او را فتوی داوند ایشان گفتند بارا که ما شهدنا الا بما علمنا ما شهادت ادا نکردیم
مگر بآنچه دانستیم از کتب منزله این مسئله از ما سوال کردند بآنچه حق بود جواب گفتیم وما کنا للغیب حافظین
یعنی ماند انستیم که ابن یامین بایمن امر متهم خواهد شد واسئل القریة التی کنا فیها شاید که تا اینجا از مقول قول
آن برادر مهین باشد و دیگر از اینجا باز قول برادران باشد در حین خطاب یعقوب علیه السلام تا تقدیر
چنین شود که آمدند برادران او پدر را و خبر کردند از واقعه ابن یامین یعقوب علیه السلام گفت استوار ندارم
شما را درین قول ایشان در جواب گفتند از اهل آن دیه که ما در وی بودیم باز پرس مراد از آن جماعت مصریان
بودند که همراه قافله کنعانیان آمده بودند و در قرآن هر جا که ذکر قریه فرموده است مراد است اهل قریه و این تقدیر
مضاف سفر باشد ای واسئل اهل القریة و بعضی گفته می شاید که مضاف تقدیر نکنیم و مراد نفس قریه باشد
یعنی هم ازین خانه و سرای که ما در آن ئیم سوال کن تا در و دیوار بصدق مقال ما ادای شهادت نمایند والعیر
التی اقبلنا فیها و ازین کاروان نیز که همراه ایشان آمدیم معلوم است و این کاروان جماعتی از کنعانیان از
همسایگان یعقوب علیه السلام که با ایشان همراه بودند و آن حال دیده و یقین دانسته تا بصدق ما گواهی دهند
وانا لصادقون و می شاید که این نیز از تتمه قول شمعون باشد که بگفت مر برادران را اگر پدر تصدیق شما نکند و شما را متهم
دارد بسبب آن حال که بر یوسف رفته بود شما بگوئید تا از مصریان و اهل کاروان سوال کند تا بر صدق
شما ادای شهادت نمایند بعد از انکه فرزندان از آنچه شمعون وصیت کرده بود معروض اسرائیل الله علیه السلام
گردانیدند وی در جواب ایشان همان گفت بل سولت لکم انفسکم امرا یعنی پسر من دزدی نکرده است ولیکن
تن شما شما را بیاراسته اگر گویند حضرت یعقوب علیه السلام چون از فرزندان استماع کلام فرمود جواب ایشان
همان گفت که در واقعه یوسف علیه السلام گفته بود اینجا گفته بل سولت لکم انفسکم امرا فصبر جمیل آنجا نیز
همان گفت و آنچه در واقعه یوسف علیه السلام بودند خلاف واقعه بود و اینجا مطابق واقعه مناسب آن
بود که یعقوب علیه السلام پیغمبر رفیع القدر است در استماع این دو واقعه مختلفه ادا فرمودی جواب آنست
که اینجا مراد نه تکذیب فرزندان است چنانچه در واقعه یوسف بود علیه السلام بلکه مراد تکذیب نسبت سرقه
است با بن یامین چنانچه مبین شده اگرچه نسبت سرقه با بن یامین ملک و اشباع او کرده بودند اما چون
بر سبیل تحقیق گفتند ان ابنک سرق لاجرم در ان قول ایشان تکذیب فرمود و یا چنان گوئیم که مراد از تسویل
نفس اینجا آن باشد که فرمود نفس شما بر ان داشت تا مبالغت تمام ابن یامین را از پیش من
بردید و بطمع نفع در معرض شر افگندید و ندانستید که تقدیر حق تعالی شاید که مخالف تدبیر شما باشد پس
باین تقدیر مراد از تسویل نفس نه تکذیب فرزندان باشد بلکه مبالغه و الحاح ایشان باشد در بر

ابن یامین بجانب مصر انگاه بازول تسلی بصبر داد فصبر جمیل تا نسبب صبر مقصود و مراد منظفر گردد که الصبر مطیة الظفر و آن ظفر عبارت ازین فرمود عسی الله ان یاتینی بهم جمیعا یعنی خود را بحلیه صبر جمیل متحلی سازم شاید که مقتضای الصبر مفتاح الفرج حق تعالی هر سه فرزندم را بمن باز رساند یعنی یوسف و بن یامین و شمعون را علیهم السلام اگر گویند که این امیدواری مر یعقوب را علیه السلام از کجا پدید آمده بود گوییم غم و اندوه وی بغایت رسیده بود و دانسته بود که هر چه بغایت رسد بنهایت رسد

شعر اذا تم شیء دنی نقصه * توقع زوالا اذا قیل تم انه هو العلیم الحکیم بدرستی و راستی که وی داناست باحوال من از مشقت تنهایی و محنت شکیبایی و باحوال شما از صدق و کذب و حکیم است در تدابیر امور بندگان و اصلاح کار ایشان بهر چه اراده ازلی است وی درباره من از نفع و ضرر و خیر و شر تعلق گرفته در مقام رضای تسلیم و در کل امور مثبت بذیل کرم از ملک کریم جل جلاله کما قال الله سبحانه و تعالی و تولی عنهم و قال یا اسفی علی یوسف گویند که یعقوب علیه السلام در حین توجه باولاد هدف سهام بلا و محنت گشته بود و هر چند گاهی بدردی و بلای مبتلا گشتی مثلا فرزندان بهر سفری که می کردند بسری غائب می ساختند در سفر اول که یوسف را علیه السلام باخود برده بودند دوازده بودند یوسف را غائب ساختند در سفر دوم یازده نفر بودند یک نفر بر بن گذاشته ده نفر باز آمدند بن یامین را نیز از دست بدادند باخود بر اندیشید گفت در توجه بغیر همه نقصان دیدم اکنون بکلی توجه بحق تعالی نمائیم تا همه سود بینیم لاجرم از اولاد روی گردان شد و اندوه یوسف علیه السلام بروی تازه گشت با دلی پر درد و جانی پر حسرت و چشم گریان روی به بیت الاحزان آورد و گفت یا اسفی علی یوسف مجاهد مفسر میگوید رحمة الله تعالی که معنی وی یا جزعاه است اما حسن و قتاده و ضحاک میگویند رحمهم الله بمعنی یا حسرتاه است و اسف عبارتست از اشد حزن و اندوه و صیغه نداست و الف عوض از یای متکلم یعنی باین شود که یا حزنی هذا اوانک فاحضر و اگر کسی گوید که در وقت مفارقت ابن یامین بعد از مرور چندین سال از مفارقت یوسف علیه السلام حکمت چه بود که تاسف و حزن اظهار میکردند بجهت بن یامین جواب آنست که مصیبت یوسف علیه السلام قاعده همه مصیبتها بود و تمامی ضمیر وی بآن مصیبت مشغول بود تا بحدی که مصیبت دیگران در جنب مصیبت وی مصیبت نمی نمود لاجرم رجوع باصل مصیبت نمود گفت یا اسفی علی یوسف **جواب دیگر** آنست که بحیات آن دو فرزند اعتماد داشت و وصول بایشان مستبعد نمی نمود بخلاف یوسف علیه السلام که در حیات وی تردد داشت و وصول بوی دور می نمود جواب دیگر آنست که ابن یامین را بجهت یوسف علیه السلام دوست میداشت و یوسف را از برای

حق سبحانه تعالی **بیت** میل خلق جمله عالم تا ابد + گر همه نیک اند ور بد سوی تست + جز ترا چون دوست
نتوان داشتن + دوستی دیگران بر بوی تست + بن یامین را به نسبت یوسف علی نبینا و علیه السلام اشد
ارتباطی بود بحسب نسبت که هر دو از یک مادر بودند بحسب مشابهت در صورت و در صفت و بواسطه مخالطت
به بن یامین خاطر مبارکش تسلی می یافت و سوزت فراق یوسف را بآن تسکین میداد اکنون که وی از میان
برداشته شد باز آتش فراق یوسف علیه السلام در التهاب در آمد لاجرم از درون جان آنسوخته فریاد
یا اسفی علی یوسف بر آمد **و** در **احسن القصص** قشیری آورده است که یعقوب علیه السلام بعد
از انکه از فرزندان رو گردانید به بیت الاحزان در آمده ملک الموت بزیارت وی آمد از وی پرسید
یا ملک الموت بقبض روح آمدی بیش از انکه فرزندان خود را به بینم گفت نی بلکه بزیارت آمده ام
یعقوب علیه السلام گفت سوگند میدهم ترا به پروردگار تو که تنبیه فرمائی هل قبضت روح یوسف فی جملة
الارواح التی قبضتها ای ملک الموت روح یوسف را علیه السلام قبض کردهٔ یا نی گفت نه و ترا آگاه میگردانم
که یوسف علیه السلام در زمره احیا است و صاحب ملک و خزائن و خیل و حشم گشته پرسید ای ملک الموت وی
در کجاست گفت باین مامور نیستم ولیکن عنقریب ملاقات میسر خواهد شد تا ملک الموت این کلمه با وی بگفت
اسرائیل علیه السلام روی بجانب محراب آورد گفت یا اسفی علی یوسف اگر گویند که تاسف در مصیبت
مستحسن نیست بلکه استرجاع مناسب مرتبه نبوت نباشد تا گوید انا لله وانا الیه راجعون عند
المصیبة السلامة محمد صلی الله تعالی علیه وسلم اهی یرهی الی یعقوب علیه السلام حین اصابه ما اصابهم لم یسترجع
وقال یا اسفی علی یوسف و جواب صحیح آنست که آن تاسف نه از برای نفس فرزند که همه فرزندان از جمله
زینت دنیا اند مگر فرزندی پارسا که طریقه عبادت معادن پدر تواند بود که هم زینت دنیا است و هم
ذخیره عقبی و یوسف علیه السلام هم پارسا بود و هم از زمره انبیا و هم رفیق طاعت در دنیا و هم راحت
جان در عقبی پس نالش و تاسف یعقوب علیه السلام در فراق یوسف از بیم فوت راحتی عقبی بود
نه از بهر تضییع زینت دنیا **آورده اند** که چون یوسف علیه السلام با پدر ملاقات کرد از وی
پرسید که نه رسول حضرت خداوند بودی جل و علا و نه برگزیده حضرت سبحانه وتعالی امن از تو غائب
گشتم در فرقت فرزندے این همه ناله و اندوه چه بود اعضاد جوارح خود مجروح گردانیدے و دیده در
سر و کار فراق کردی ندانستی که دنیا را لبقائی نیست اگر درین عالم ملاقات میسر نگردد در ان عالم
میسر می گشت یعقوب گفت علیه السلام جان پدر من نه از غم فرقت این جهان می نالیدم بلکه از خوف
فرقت آن جهان می اندیشیدم آنروز که ترا از پیش من بردند و چون برنا بودی در عرصه غرور و نفس و هوا

بودی ترسیدم که شهوت جوانی و آرزوی هوائی نفسانی در پیشانی افگند فردا در محشر از ملاقات یکدیگر
محروم مانیم ترا براهی برند و مرا براهی دیگر این همه اندوه و ناله من از آن بود نه از مر فرقت این جهان را
وابیضت عیناه من الحزن فهو کظیم مفسران در تفسیر بیاض عین دو فرقه گشته اند گروهی برانند که
بیاض عین اینجا کنایه است از کثرت بکا و تحقیق آنست که اندوه یوسف علیه السلام بر دل یعقوب
علیه السلام غالب گشت و غلبه اندوه مستلزم کثرت بکا است و چون گریه غالب شود آب در دیده بسیار
گردد و آن اشک در دیده چنان نماید گویا که دیده سفید گشته است و دلیل بر صحت این قول آنست که غلبه حزن
موجب غلبه بکا است نه حقیقت عما و این قول امام واحدی رح در تفسیر بسیط نقل از ابن عباس رض کرده
اما فرقه دوم بران رفته اند که مراد ازین بیاض عین حقیقت عمی است چنانچه مقاتل مفسر گوید رحمه الله تعالی
که مدت شش سال دیده مبارکش از حلیه بصر عاطل بود تا پیراهن یوسف علیه السلام رسیده باز آن بحلیه
متحلی گشت و در تفسیر کبیر آورده است که در حین حبس یوسف علیه السلام در زندان جبرائیل علیه السلام
بروی درآمد و گفت ای یوسف روشنائی دیده یعقوب از غم و اندوه تو زائل گشت یوسف علیه السلام
دست مبارک بر سر نهاد و گفت یالیتَ اُمّی لم تَلِدْنی و لَو لاک حزناً علٰی ابی ای کاشکی مادر
مرا نزادی تا سبب اندوه پدر من نگشتی و قائل آن باین تاویل میگویند که اسناد عما بحزن اینجا
برای آن فرمود که حزن دائم موجب بکاست و گریه دوام موجب عما زیرا که گریه بسیار مولد غبار است
در سواد دیده و چون امتداد یابد آن غبار منتشر گردد منجر بعما و در کشاف و کبیر و غیر آن میگویند که مدت
فراق یوسف علیه السلام هشتاد سال کشید درین هشتاد سال هیچکس دیده یعقوب را علیه السلام خشک
ندیده و دران وقت تمام روی زمین نزد حق تعالی بنده بزرگ از یعقوب نبود علیه السلام و بر دل وی
این همه اندوه مستولی بود چنانچه فرمود فهو کظیم گویند اینجا فعیل بمعنی مفعول است چنانکه فرمود اذ نادی
و هو مکظوم ای مملو احزانا و نیز میشاید که بمعنی فاعل باشد چنانچه فرمود والکاظمین الغیظ ای
ممسک الحزن فی قلبه یعنی اندوه انبوه را در دل فرو میخورد تا آن غم و اندوه و درون وی خوش
میرد و بر زبان وی جز خیر جاری نمی شد و در کبیر و کشف الاسرار و غیر آن آورده است که جبرائیل
علیه السلام در زندان بیوسف علیه السلام ملاقات کرد از وی احوال پدر پرسید گفت زنده است
گفت حال وی چیست گفت چشمهایش از اندوه سفید گشته پرسید که اندوه وی بچه مرتبه است گفت
برابر هفتاد ثکلی و ثکلی زنی را گویند که فرزند خود گم کرده باشد گفت غم وی برابر هفتاد مادر ست که هر مادری
را یک فرزند بوده باشد و آن مادر باوی در کمال شفقت ناگاه آن فرزند بمیرد پرسید که ای جبرائیل مر او را

در برابر این اندوه هیچ اجری خواهد بود گفت آری مرا در اعند الله مزد صد شهید هست و چون از زندان
بیرون آمد و بر تخت سلطنت متمکن گشت نخواست که پدر را از احوال خود آگاه گرداند که مبادا از ثواب
و منزلت وی چیزی کم شود و موقوف بارادهٔ الله گذاشت لیتوفر اجره و یبلغ الکتاب اجله قال الله
تعالی تفتؤ تذکر یوسف چون فرزندان از پدر شنیدند که پدر یاد یوسف علیه السلام کرد گفت یا اسفی
علی یوسف سوگند خوردند بخدا تعالی که تو همیشه یاد یوسف میکنی تا یکی از دو حال پدید آید حتی تکون
حرضًا یا آنکه بگدازی از اندوه قال ابو عبیدة الحرض الذی دابه اللهم و قال ابن عیسی الحرض فساد
الجسم و العقل للحزن و الحب او تکون من الهالکین و یا خود هلاک گردی و گویند که این از جهت شفقت
بر آنحضرت میگفتند یعقوب علیه السلام در جواب ایشان گفت انما اشکوا بثی و حزنی الی الله
بث عبارت است از اندوهی که بنده بر پوشیده داشتن آن طاقت ندارد آن از حزن سخت تر و عظیم تر
است و او را بثی از ان گفتند که صاحب را بر کتمان او صبر نیست حتی یبثه ای یظهره و اعلم من الله ما لا
تعلمون و من از خدا تعالی آن دانم که شما ندانید یعنی یوسف را علیه السلام بمن باز خواهد داد و مرا
از این غم و اندوه خواهد رهانید و این علم مر او را بنسبت تعبیر خواب یوسف علیه السلام حاصل شده بود و
یا بطریق وحی و یا باخبار ملک الموت علیه السلام چنانچه بیین شد و یا به بشارت خداوندی که مر او را
بدوازده پسر که همه بحلیت نبوت آراسته باشند مبشر گردانیده بود و یوسف در صغر سن که هنوز بدولت
نبوت مشرف نگشته بود از نزد وی مفقود گشت دانست که وعدهٔ الٰهی جل و علا حق است و بنا بر
آن بر حیات یوسف علیه السلام متیقن بود لاجرم و اعلم من الله ما لا تعلمون گفت و در تفسیر کبیر از حضرت
رسالت صلی الله تعالی علیه وسلم روایت میکند که فرمود مر یعقوب را علیه السلام که زیارت وی آمد او را
ضعیف و نحیف یافت از یعقوب علیه السلام پرسید که ما الذی ازال بصرک و قوس ظهرک چه چیز روشنائی
دیدهات را زائل کرد و پشت ترا خم داد گفت نور دیده ام و همه کار گریه شد از بس که در فراق یوسف
بگریستم و پشت مرا اندوه جدائی بن یامین خمیده گردانید حق تعالی بوی وحی فرستاد و الا تستحیی
ان تشکوا الی غیری شرم نمیداری ای یعقوب که نزد غیر شکایت می کنی بعزت و جلال که این غم و اندوه
از تو زائل نگردانیم تا هر دو را بخوانی و مبلغی و منعم ما داوانی یعقوب علیه السلام گفت انما اشکوا بثی
و حزنی الی الله آنگاه بحق تعالی مناجات کرد ارحم الشیخ الکبیر خداوندا روشنائی دیده ام زائل
گردانیدی و پشت مرا از استقامت باحنا منحول ساختی آن دو ریحان بوستان امانی مرا بمن
باز گردان از نزد حق تعالی بشارت آمد که ای یعقوب اگر این دو فرزند ارجمند از زمرهٔ اهل حیات ابعاد

ارباب ممات ملحق گشته باشند که از برای پاس خاطر تو ایشانرا زنده گردانم و هر دو بسلامت بتو رسانم اکنون طعامی برای مسکینی بساز و خاطر فاتر فقرا را به نزلات انعام بنواز که دوست‌ترین بندگان به نزد من انبیاء و مساکین اند و بدانکه آنچه بتو رسید از محنت فراق و سوز نار اشتیاق هم بجهت آن بود که فلان روز گوسفندی ذبح کرده بودی و آنرا مشوی ساخته و رائحهٔ آن انتشار یافته بود فقیر بروزه‌دار گاه بوی آن طعام بشام وی رسید و تو او را ازان طعام ندادی این همه فراق و درد و داغ جدائی ازان کشیدی آورده اند که بعد ازین هر وقت که شام و چاشت طعام در نظر یعقوب علیه السلام آوردی منادی را فرمودی که من اراد الغذاء فلیقعد مع یعقوب علیه السلام و من کان صائما فلیفطر اللیلة مع آل یعقوب علیه السلام و نیز گویند که همسایه بود یعقوب را علیه السلام روزی بروی بیآمد و او را بغایت ضعیف و نحیف دید ازوی پرسید که یا یعقوب ضعف جسمک و نحف بدنک یعقوب فرمود علیه السلام این ضعف و شکستگی بسبب غم و اندوه بسیارست که بر دل استیلا یافته فی الحال وحی آمد که یا یعقوب تشکونی الی خلقی ای یعقوب از من نزد خلق شکایت میکنی گفت خداوندا خطائی بود که از من بظهور آمد به کمال کرم درگذران خطاب آمد که درگذرانیدم دیگر بعد ازان هر که از حال وی استفسار نمودی جواب میگفت که انما اشکوا بثی و حزنی الی الله **رباعی** دارم غم نهانی پیدا نمیکنم + با کس حکایتی دل شیدا نمیکنم + آخر تو باز دهٔ بکرم جان زار من + گیرم که من ز شرم تقاضا نمیکنم + **اما اللطائف فی الاشارات** والنکات والحقایق والآیات قوله تعالی ارْجِعُوا إِلَىٰ أَبِيكُمْ فَقُولُوا يَا أَبَانَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ **لطیفه** بلسان المحبت ای درویش یعقوب علیه السلام در فراق یوسف علیه السلام بی‌سر و سامان شده بود و درد وی بی درمان گشته خواست که از یاد محبوب جراحت خویش را مرهم سازد و یادگار دوست آرامی جوید ابن یامین را که با یوسف علیه السلام از یک مشرب آبخور داده و در یک کنار پرورده قائم مقام دوست ساخت و غمگسار خویش گردانید آری عشق را پیوسته دل بکسی مائل باشد که او را با معشوق پیوندی بود یا بوجهی از وجوه با وی مشاکلتی دارد نه بینی که مجنون بنی عامر بصحرا بیرون رفته بود و با آهوئی آرام گرفته گفتند کجا این وحشی چه پیدا کرده گاهی دست در گردنش در می‌آوردی و گاهی چشم وی می‌بوسید گفت گردنش بگردن لیلی ماند و چشم وی بچشم لیلی مشابه است مصرع فعیناک عیناها و جیدک جیدها + و چون یعقوب علیه السلام دل در بن یامین بست و قدری بوی آرام گرفت دیگر باره زرحق وی دهره زهره از نیام برکشیدند و از پدرش جدا کردند انگاه نام دزدی هم بروی انگندند زیر بالای وی بلا افزودند بر بالا جراحت نمکی ریختند و درخته را دیگر

بار بسوختند چنانکه آتش خرقه سوخته خواهد تا برافروزد فراق بر دل سوخته خواهد تا بادی سازد ه هر
درد کزین دلم قدم برگیرد ✤ صد درد دگر نگر بجائش در برگیرد ✤ دل با هر و صحبت از سر گیرد ✤ کاتش
چو رسد بسوخته در برگیرد لطیفه بلسان الاشارت آن زمان که هنوز ابن یامین به تهمت سرقه متهم نشده
بود برادران او را بخود نسبت کردند فارسل معنا اخانا و چون بتهمت آلوده شد نسبت برادری قطع کرده
با پدرش اضافت کردند ان ابنک سرق نگفتند برادر ما دزدی کرد بلکه گفتند پسر تو دزدی کرد در وقت
طهارت با او برادری کردند و در وقت آلودگی بیزاری نمودند تحلیل نیز صلوات الله تعالی و سلامه علیه با مطیعان
سازگاری و از عاصیان بیزاری نمود فمن تبعنی فانه منی و من عصانی فانک غفور رحیم حضرت اکرم الاکرمین
جل جلاله با تو بخلاف این معامله نمود بقدرت بیافرید و بنعمت پرورد و بعنایت برگزید و بهیچ حال از تو
نبرید گفت اگر مطیعی آن منی یا عبادی الذین آمنوا اتقوا و اگر عاصی آن منی یا عبادی الذین اسرفوا علی
انفسهم اگر بر ورگاهی آن منی یدعون ربهم خوفا و طمعا و اگر در راه جرم و عصیانی هم آن منی و انیبوا الی
ربکم و اسلموا له ه تو خاص مرا باش که ما نیز تر ائیم ✤ در هر دو جهان مقصد و مقصود تو مائیم ✤ گر قدم
یک از کوی طلب سوی من آئی ✤ ما صد قدم از راه کرم پیش تو آئیم نقلست که چون موسی علیه السلام
بمناجات رفتی از هر کس بنی اسرائیل پیغامی بزبان او حضرت فرستادی یکروز جوانی ملاقات کرد گفت ای
موسی علیه السلام بمناجات میروی پیغام من بدو رسان بگو که فلان بنده میگوید که من ربوبیت تو نمیخواهم و اگر
رزاق توئی رزق یمن مفرست و من ننگ میدارم از بندگی تو و هرگز بخداوندی تو اقرار نکنم موسی علیه السلام
از وی مقبوض گشته روی گردانید و بمناجات آمد بعد انانکه فارغ گشت شرم داشت که رسالت
آنجوان معروض دارد حق تعالی خطاب فرمود که موسی چرا در امانت خیانت می پسندی گفت خداوندا
شرم میدارم که سخنان آشفته پریشان روزگار را عرض کنم فرمود چاره نیست و ما علی الرسول الا البلاغ
آنچه شنیده بود باز گفت حق تعالی فرمود بنده مرا بگوی اگر تو ربوبیت من نمی خواهی من
عبودیت تو نمیخواهم و اگر تو رزاقی من نمیخواهی من رزق تو شام و چاشت بتو میرسانم و اگر تو از خداوندی
من ننگ میداری من از بندگی تو ننگ نمیدارم و اگر تو مرا نمیخواهی من ترا میخواهم تا بدانی که تو توئی
و من من موسی علیه السلام چون از میقات باز گشت آنجوان مجدی بر سر راه نشسته بود گفت ای موسی
پیغام من رسانیدی گفت رسانیدم در جواب چه گفت موسی علیه السلام آنچه از حق شنیده بود تقریر فرمود
آنجوان گفت معبودی که در برابر بدی نیکوئی کند و در مقابله جفا ترحا بیش برد [illegible]
از عقل و مروت نباشد [illegible] گفت [illegible] من با چون کلمه توحید بر زبان راند [illegible]

برزوی الحال جان بداد و موسی علیه السلام متحیر ماند که آنچه واقعه بود خطاب آمد که یا کلیم تو شبیه صنع
ابتدائی این بنده چند سال بود که طالب نور حقیقت بود و سرگردانی میکشید درین ساعت که کشف حجاب
جلال از روی جمال مشاهده نمود جان فدای آن نور کرده رخت بعالم بقا برد ~ بیت هزار از لی را
نه تو دانی نه منی * وین حرف معما نه تو خوانی نه منی * هست از پس پرده گفت و گوی من و تو *
چون پرده بر افتد نه تو مانی نه منی * اگر کسی سوال کند که تولی و اعراض است و اعراض از خلق مستلزم
اقبال است بحق تعالی و مفهوم از آیت آنست که از فرزندان روی گردانید و بمحراب مناجات روی آورد
و با وجود آن [illegible] تازه شد بر یوسف و تفجع برای چه بود و مناسب این حال چیست جواب آنست که این اسف
از برای آن [illegible] و تحقیق این سخن آنست که یوسف علیه السلام میان حق تعالی و میان یعقوب علیه السلام
واسطه بود [illegible] واسطه در میان بود یعقوب را علیه السلام طاقت مشاهده جمال حق تعالی نه بینی که
زکریا علیه السلام گفت [illegible] اولیا رای آن لطف که در سطوات انوار تجلی طاقت
مشاهده آن نور نداشت گفت [illegible] پرده [illegible] از پس پرده تو انم که با خیال جمال
عشق بازی نمایی [illegible] موجودات از پرتو ذات خلعت پوشیده اند لیکن آن ذات از پس پرده صفات
از ورای افعال در آثار تصرف نماید که حجب الذات بالفعال که اگر این پرده یا نموده در مشاهده
[illegible] حجابه النور لو کشف احرقت سبحات وجهه ما انتهی الیه بصره موسی را علیه السلام
[illegible] جانب گفت توان دید و حق سبحانه و تعالی [illegible] که لن ترانی [illegible] کوه را در میان
[illegible] کوه [illegible] پرده ساخت و از پس پرده ما را به بینی که در کشف طاقت دیدار ما نداری
[illegible] یوسف علیه السلام [illegible] از برای آن خواست تا پرده او شود و حال یعقوب را علیه السلام
بود [illegible] آن پرده مستور و جمال [illegible] مستور بود و یعقوب علیه السلام درحین تولی در طلاطم امواج
انوار تجلی مستغرق گشت چنانچه [illegible] بشریت در سطوت نور حقیقت نزدیک بود که از خلعت وجود عاری
[illegible] شود فریاد بر آورد که یا اسفی علی یوسف کاش آن پرده در پیش جمال حائل بودی
[illegible] نقش بندی ممکن گشتی ~ بیت کس را طاقت دیدار آن تاب جمال *
[illegible] حائل را [illegible] تحقیق شریفه بلسان اهل المعرفة بدانکه ارباب معرفة گفته
اند که در [illegible] دل [illegible] اگر عاشق خواهد که معشوق خود را در خود بیند صفتی از صفات معشوق
و یا اسمی از اسما وی میان او و دیده عاشق حجاب شود تا چون عاشق در ان پرده نظر کند معشوق جمال
معشوق بیند سیر جان [illegible] عشق و در همین [illegible] اشارت میکند که در نگار [illegible] و در انجا [illegible] خود [illegible] من

حال طالب خود گردی در نتیجه من انکار شوی چون عاشق او را در خود دیدی و از کثرت بوحدت آمد و در
عین وحدت باین مقال گویا شد ~~شعر~~ در عشق تو من بیدل بیجان شده ام ٭ وز هر تو چون الف تو بیجان
شده ام ٭ نی نی غلطم کنون که از دولت عشق ٭ بگذشته ام از دو کون و جانان شده ام ٭ قوله تعالی

وابیضت عیناه من الحزن فهو کظیم بسط الکلام فی هذه المقام آنکه سه کس از انبیا بسیار گریستند
چنانچه درین امر از سایر ارباب که متاز گشتند داود علیه السلام و نوح و آدم علیهم السلام از ابن عباس
رضی الله تعالی عنهما منقول است که حضرت رسالت فرمود صلی الله تعالی علیه وسلم اگر گریه همه عالم را جمع کنند
گریه داود علیه السلام از همه زیاده آید و اگر گریه روی زمین را با گریه داود علیه السلام ضم کنند گریه نوح علیه السلام
بر همه راجح آید و اگر گریه همه روی زمینها با گریه داود و نوح علیهما السلام مجتمع سازند گریه آدم صفی علیه السلام
بر همه بیفزاید که آدم علیه السلام دویست سال متصل بگریست چنانچه آب از دیده وی رودخانها جاری شد
و دو تن دیگر از پیغامبران علیهم السلام نیز گریستند اما گریه ایشان بمرتبه آن سه پیغامبر نبود که مذکور شد یکی
یعقوب نبی علیه السلام و دیگر شعیب صلوات الله وسلامه اما این دو نفر را از کثرت گریه دیده نابینا شد و آن سه
نفر با وجود کثرت بکا دیده نابینا نگشت و حکمت گفته اند و الله تعالی اعلم که آن سه تن بر خوف ذات
میگریستند و این دو از برای محبت و گریه از برای آمرزش گناه چشم را روشن کند و گریه از فرط محبت دیده
را تیره گرداند و تفصیل بعد از اجمال آنکه داود علیه السلام مدت چهل سال بگریست و چنان بر وی میگریست
که کوه را بر ناله وی گریه می آمد تا جبرئیل علیه السلام مرا او را گفت بعد از قبول توبه که ای داود اینهمه گریه از برای
چیست و گناه ترا در گذاشته گفت این گریه از آنست که جبار عالم تعالی و تعظم مرا در آن زلت دیده است
اکنون من این خجالت را کجا برم که آن زلت در نظر آنحضرت جل جلاله بر من گذاشته است ~~مثنویات~~
اشک کو در بهر حق بارند خلق ٭ گوهرست و اشک پندارند خلق ٭ نرگسی چشمت گر آرد شبنمی ٭ نقد گردد آب
روی عالمی ٭ قطره اشک تو در سوداگری ٭ سوز آتش دوزخ بمیراند بروز ٭ ای خنک چشمی که آن
گریان اوست ٭ وی همایون دل که آن بریان اوست ٭ هر کجا آبی روان سبزه بود ٭ هر کجا
اشک روان رحمت شود ~~شعر~~ گر دیدهٔ من ز ابر افزون گرید ٭ یک دیدهٔ من جرم مرا چون گرید ٭
افزون ز هزار دیده می بایست ٭ تا بر من دگر دوباره من خون گرید ٭ گفت ای داود علیه السلام بنال
و بگریه بکوش که جای ناله و گریه است ولیکن جای اختیار کن که در جوار تو هیچ کس نباشد که کس را طاقت
ناله و گریه تو نیست از میان خلق بیرون رفت و در دامن کوهی قرار گرفت نوحه و گریه آغاز کرد و ناله وی
در آن کوه اثر کرد و نوحه او در دل مرغان تصرف نمود آواز او در آن کوههای بپیچید تا کوههای نیز

در آمدند چنانکه فرمود جل ذکره یَا جِبَالُ أَوِّبِي مَعَهُ وَالطَّيْرَ و گویند که یک نوبت چنان و اقعشد که چهل روز
بیک سجده بگذرانید و دران سجده چندان گریسته بود که از آب دیده وی گیاه رست چنانکه سر مبارک وی
در میان آن گیاه پوشیده شده بود و دران وقت بادی کرشمه نمودند که از سوز دل آهی بر کشید چنانکه آتش دران
گیاه افتاد و همه را بسوخت ؎ گر آه زنم کام و زبان میسوزد ٭ نی کام و زبان بلکه جهان میسوزد ٭ تن
آتش عشق ار بسوزد چه عجب ٭ غم ز آتش عشق است که جان می سوزد ٭ و اما گریه نوح را علیه السلام
سبب آن بود که روزی سگی به پیش وی می گذشت گرگین مجروح صورت آن سگ در نظرش قبیح آمد
دامن از و بر کشید گفت اینچه زشت سگی ست و دامن از وی در کشید سگ بفرمان الهی جل و علا بادی
سخن در آمد گفت ای نوح زبان نگاهدار که نام انسانیت تو خود بر خود اجرا نموده و لقد بنوت بکوشش خود
در کیسه وقت خود ننهاده آنکه مرا پوستین سگ پوشانیدمی تواند که این لباس از من بستاند و لباس آدمیت
در من پوشاند و داغ خذلان بر جبین آدمیان نهد و آن سبب نیاز نیست که سگی را گاهی در زمرهٔ آدمیان
یاد کند سیقولون ثلثة رابعهم کلبهم و گاهی کسوت سگی در بر مردان راه پوشاند که مثله کمثل الکلب ای نوح اگر
نقش را عیب کنی نقش را چه اختیار و اگر نقاش را عیب می کنی ببین که چه میگوئی نوح علیه السلام ازین سخن
چنان متاثر شد که در لرزه در آمد و مدت دراز چون ابر نو بهاری از غائب شرمساری قطرات عبرات از دیده
باریدن گرفت ؎ بیا ای دیده تا یکدم بگریم ٭ نه ام چون خوشدلی خورم بگریم ٭ دمی بر جان پر حسرت
بنالم ٭ زمانی بر دلی پر غم بگریم ٭ نشد جان محرم اسرار جانان ٭ بران محروم نامحرم بگریم ٭ اما گریه داؤد علی
نبینا و علیه السلام بسبب خواستن زن اوریا بود که در نکاح در آورد و جبرائیل و میکائیل را علیه السلام حضرت
حق سبحانه بر داؤد فرستاد بصورت آدمی تا میان یکدیگر دعوی کردند داؤد علیه السلام دانست او فراست
خود که این بود از آسمان که بمن داده اند و از آن زلت مدت چهل سال بدرد و اندوه بگریست تا حق سبحانه
زلت وی را در گذرانید و وی همچنان بدرد و گریه و زاری میبود تا بعد قبول توبه جبرائیل علیه السلام فرود آمد
و گفت ترا گناه ترا بخشید ند اکنون از برای چه گریه میکنی گفت ای برادر میدانم که خدای آمرزنده است و
گناه مرا در گذرانید اما جبار تعالی و تقدس مرا در ان ذلت دیده است این خجالت را بکجا برم گویند که چندان
گریه میکرد که همسایگان از گریه او بتنگ آمدند و از خانهای خود بدر رفتند داؤد علیه السلام چون از تنگ آمدن
همسایه ها خبر یافت از خانه خود بدر آمد و در دامن کوهی وطن گرفت و گریه و زاری میکرد بمرتبه که ناله او در ان
کوه اثر کرد و نوحهٔ او در دل مرغان تصرف نمود و آواز او در آن کوهها می پیچید تا کوهها نیز با وی در ناله
در آمدند و همراهی سے گریستند و گویند یک نوبت در سجده چهل روز افتاده بود و در آن سجده چندان

گریست کہ از آب دیدہ وی بر زمین گیاہ رست و بلند شد چنانکہ سر مبارک وی در میان آنگیاہ پوشیدہ
گشت ناگاہ از عالم غیب بادی کرشمہ نمودند از شوق آن بسوز دل آہ بر کشید و از حرارت آن آتشی
دران گیاہ بیفتاد و آنرا سراسر بسوخت داود علیہ السلام بہوش آمدہ سر برداشت و گفت ؎ گر آہ زنم
کام و زبان میسوزد + نی کام و زبان بلکہ جہان میسوزد + تن ز آتش غم اگر بسوزد چہ عجب + غم ز
آتش عشق ست کہ جان می سوزد + اما آدم علیہ السلام مدت دویست سال بگریست و مدت صد سال
با حوا نزدیکی ننمود و سی صد سال از شرم سر بر نیاورد و این ہمہ بسبب آن یک لذت بود کہ بسہو از وی
در وجود آمدہ بود زہی خجالت و شرمساری اولاد وی کہ ہر روز چندین صغائر و کبائر از ایشان بوجود
می آید نہ روزی و نہ شبی یاربی و نہ سحرگاہی آہی و ندمی ندمی **رباعی** ای اطلس دعوی تر امعنی بردہ
با خود بقیامت این عمل خواہی بردہ + ننگت بادا اگر چنین خواہی زیست + شرمت بادا اگر چنین خواہی مرد
نقلست کہ از آب چشم آدم علیہ السلام کہ در رود خانہ سراندیب جاری گشتہ بود مرغان می آشامیدند
و میگفتند ہرگز آبی بدین خوشگواری نہ نوشیدہ ایم و آدم علیہ السلام زبان مرغان میدانست گفت الٰہی مگر
این مرغان بر من فسوس میکنند فرمان آمد کہ ای آدم بعزت و جلال ما کہ در ہیچ آبی آن لذت ننہادہ
ام کہ در آب دیدہ عصیان **للشیخ الرومی** قدس اللہ تعالی سرہ ؎ اشک کو از بہر حق بارند
خلق + گوہر است و اشک پندارند خلق + خون گری چون نیست بر گریہ مزید + کآب چشم افتاد چون خون
شہید + نرگسی چشمت گر آرد شبنمی + نقد گردد آب روی عالمی + قطرہ اشکی تو در سودای سوز + آتش
دوزخ بمیراند ز روز + ای خنک چشمی کہ آن گریان اوست + وی ہمایون دل کہ وی بریان اوست +
ہر کجا آب روان سبزہ بود + ہر کجا اشک روان رحمت شود + **نقل ست** کہ شعیب نبی علیہ السلام
از شوق حقتعالی چندان گریست کہ از حلیہ نور عاطل ماند فرمان آمد کہ ای جبرئیل نور باصرہ اش بوی
باز دہ جبرائیل علیہ السلام در حدقہ اش در دمید روشنائی دیدہ اش معاودت نمود باز میگریست تا دیگر بارہ
نابینا شد دیگر بار باہتمام جبرائیل بینا گشت تا سہ نوبت ہمچنین آنگاہ خطاب آمد کہ ای شعیب این ہمہ گریہ
از بہا می چیست گفت خداوندا اشتیاق دیدار تو فرمان آمد پس ہمچنان کردی و آن دیدہ را نابینا میدار
تا نغیر بالنظر بنگری و چون دیدہ بکشائی نخست بمشاہدہ ما کشائی ؎ ببین دیدہ غیرت بہ بست از
دیدن غیرت + مگر این چشم پر حسرت بدیدار تو بکشاید + شعیب گفت علیہ السلام خداوندا من نیز باین
سودا راضیم تمامی عمر نابینای دل نہادہ بامید آنکہ بدولت وصال فائز آیم دختران شعیب علیہ
السلام گفتند ای پدر از حق تعالی درخواست نمائی تا روشنائی دیدہ ات کرم فرماید تا [illegible]

گفت خدا تعالی مرا باشد چگونه ضائع بمانم حق عزوجل بروی خطاب فرمود که ای شعیب با این سخن تو که گفتی کلیم خود را خادم تو گردانیدم تا ضائع نمانی بعد از آن فرمان کرد کلیم را که ای موسی خادمی شعیب پیش گیر و عصای وی داشته از برای وی شبانی میکن تا بمراد وصل گردی بیت شبان وادی ایمن گهی رسد بمراد که چند سال بجان خدمت شعیب کند * اما گریه یعقوب علیه السلام چنان بود که چون بگریه درآمدی در و دیوار با وی موافقت نموده میگریستی از ابن عباس رضی الله تعالی عنهما مرویست که فرمود یعقوب علیه السلام از میان قوم بیرون آمد و بر تلی خانه ساخت تا آواز گریه و ناله وی کسی نشنود و چون شب درآمد خلق قرار گرفتی بدان خانه در آمدی و ابواب آن مسدود ساختی و ناله و گریه آغاز کردی و میگفتی حبیبی یوسف علیه السلام فی ای جب سقطوک و فی ای بحر غرقوک و فی ای واد ترکوک و فی ای ارض غیبوک لیت شعری این انت و کیف انت این نوع درد دل اظهار میکردی و تا سحرگاه می نالیدی و چون سحر شدی روی بآسمان آوردی و گفتی الهی کبر سنی و قرب اجلی و صرت بحیث یرحمنی کل من یرانی فارحم یا ارحم الراحمین و گویند آواز ناله آنحضرت دران وادی باطراف و اکناف رسیدی و وحوش و طیور صحرا بر صوت ناله وی بیامدی و بر حوالی بیت الاحزان صف برکشیدی و استماع ناله وی می نمودی مدت هشتاد سال برین منوال منقضی شد دیده جهان بینش مکفوف گشت و پشتش مقوس شد فرزندان می آمدند و زبان بملامت می کشادند تالله تفتؤ تذکر یوسف حتی تکون حرضا او تکون من الهالکین و وی در جواب ایشان گفت انما اشکو بثی و حزنی الی الله لطیفه شریفه اگر کسی پرسد که حکمت در سفیدی دیده یعقوب علیه السلام چه بود جواب آن دو وجه گفته اند وجه اول ارباب محبت میگویند که یعقوب علیه السلام دعوی محبت یوسف علیه السلام کرده بود و دلیل صدق محبت آنست که نظر از غیر محبوب بردارد و چشم بر روی غیر نگشاید در هنگام فقدان یوسف علیه السلام ابن یامین را منظور خود ساخته بود و با او آرام گرفته غیرت محبت دیده وی را از دیدن غیر بر دوخت و از مشاهده دیدار غیر محبوب محجوب گردانید بدان معنی که دیده از دیدار محبوب محروم ماند و دیده هر غیر ببیند آن دیده نابینا بهتر ع هر دل که بعشق زنده نبود * چون مرده درون گور بهتر * و آن دیده که روی تو نه بیند * میدان بیقین که کور بهتر * وجه دوم ارباب اشارت گویند که چون برادران یوسف علیه السلام خواستند که میان او و میان یعقوب علیه السلام مفارقت اندازند یعقوب علیه السلام را علی بینا و علیه السلام نه بیند و مرا فراموش نکند هم ایشان را ببیند و با ایشان محبت ورزد چنانکه حق تعالی فرمود از قالوا لیوسف و اخوه احب تا آنجا فرمود یخل لکم وجه ابیکم حق تعالی دیده یعقوب مکفوف گردانید تا لطرفة العین مرا و را فراموش نکند و دل او را از محبت یوسف علیه السلام مملو گردانید تا ابد

ف

ف اما گریه یعقوب علیه السلام چنان بود

ف لطیفه شریفه در سفیدی دیده یعقوب علیه السلام وجه اول

ف وجه دوم

تغنوہ تذکر یوسف نظیر این واقعہ آنست کہ ابلیس لعین بہ نسبت آدم ع کید بے بیش بردتا اورا از
بہشت بیرون آورد و مقصود وی آن بود کہ آدم علیہ السلام در جوار قرب خداوندی جل وعلا او حریم
حرم وصال وی تمکن بود و لعین حسد برد و گفت او را از دار قرب وجوار حوالی وے بیرون آرم و بدنیا
بجوار خویش فرود آرم تا ہمہ اولاد او مرا ببیند و طاعت و فرمان من نمایند و بہ نسبت مولی تعالی مخالفت
ورزند گاں الله تعالی یقول ای ابلیس مراد تو ہمان بود کہ بندگان در دنیا ہمہ تابع تو باشند و از دیدار من محروم
مانند بعزت و جلال من کہ دیدۂ ایشان از دیدار تو محجوب گردانم و شوق خویش در دلہای ایشان ودیعت
نہم تا در جمیع احوال مشغول بیاد من باشند الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ حجابہای
پیش دل از ایشان برآورم تا ہموارہ بدیدۂ دل ناظر من باشند و ہر روز از روزنہ من القلب الی الرب
روزنہ بستہ صد و شصت نظر منظور من گردند تا ہمہ مرا باشند و از تو خود یاد نیارند مگر بطرد و لعن إِنَّ عِبَادِي
لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ لطیفہ منیعہ اگر پرسند حکمت در وضع اندوہ بر دل مبارک یعقوب
علیہ السلام چہ بود تا دیدہ جہان بینش باندوہ نابینا گشت جواب آن ست کہ حق تعالی میخواست تا
نقد وجودش را بمحک غم و اندوہ در نظر ملائکہ بیازماید تا جودت و عیار آن نقد خالص در نظر معبران عالم الملکوت
مکشوف گردد و از اینجاست کہ ارباب تحقیق گفتہ اند کہ بلا محکی است کہ زر خالص وجود طالبان را از مغشوش
جدا میکند زیوف صنوف ارباب دعوی را در نظر اصحاب معنی ظاہر و پیدا میگرداند کمند شوقیست کہ دور
افتادگان بیابان ہوا و ہوس را بمجالس قرب و مناظر قدس حضرت اقدس میکشاند معراج تہاجی است کہ مقربان
برازخ مناسبت را بذروۂ علی و عروۂ وثقی لاہوت میرساند درین باب این رباعی گفتہ اند رباعی گر شادی همین خواهی
ز خار غم مکش دامن + قدم گر طالب گنجی دہان اژدہا در بردہ + وجود تست چون مس آمد کیمیای عشق حاصل
کن + بجان نون غمش بگذار آنگہ کیمیا دردہ + و در آثار وارد است کہ الله تعالی فرمودہ است لو علمت
شیئاً ابلغ فی طاعتی من الحزن لابتلیت بہ یعقوب حتی اعطیہ درجۃ اعددت لہ فرمود اگر ہیچ راہے
مقصود نزدیک از غم و اندوہ بردی من یعقوب را علیہ السلام دلالت نمودمی تا بدرجات مطالبش
رسانیدمی و حضرت رسالت فرمود علیہ السلام إِنَّ اللهَ يُحِبُّ كُلَّ قَلْبٍ حَزِينٍ حقتعالی نزدیک اندوہگین را
دوست دارد چون روز قیامت شود اہل ملال را حاضر گردانند نہ ایشان را نامہ خواندن فرمایند نہ اہل سنجاندن آثار
فضل و عنایت با ایشان چندان عذر نہند کہ ہیچ چیز دیگر نہ پردازد حکایت رابعہ عدویہ قدس
سرہا ہفت شبانہ روزی طعام نخورد نفس وی مجادلہ و مناقشہ آغاز کرد و گفت ای رابعہ عدویہ قدس
سرہا مگر قصد من کردی [illegible] [illegible] همسایہ کاسہ طعام پیش

آورد رابعه بیرون آمد تا چراغی برافروزد چون باز آمد دید که گربه طعام ریخته و کاسه همسایه شکسته رابعه
چراغ بنهاد و برفت تا آبی بیارد و بآن افطار کند بادی بوزید و چراغ بنشاند که در تاریکی خواست که
کوزه آب بنهد و بیاشامد دست وی بر کوزه آمد و بیفتاد و بریخت رابعه آهی برزد و گفت الهی مگر مراد
تو هلاک این بیچاره است هاتفی آواز داد که ای رابعه اگر میخواهی خزائن ملک و آسمان تو بهم دهم و درد و
اندوه خود را از دل تو بردارم رابعه گفت الهی اگر دنیا و آخرت را بمن دهی بیک آهی که بیاد تو از دل
بر آورده ام برابر نکنم فرمان آمد که ای رابعه چون ما را اختیار کردی با بلا و محنت بساز و الا هی با بلی بلا
بنا شد و محبت با بی محنت هیچ نگردد بیت طلبش بی بهره طلبان ندهند * شور عشقش بهر او جان ندهند *
درمان طلبان درد و محروم اند مسکین درد طلبان درمان ندهند * آری طائفه بشکر نعمت چون
در رسد درگاه بیگانگان طلبد ما چون مقدمه عسکر محبت ظهور کند روی به آشنایان برسد فرعون مدبر را
چهار صد سال عافیت و هم ملک و پادشاهی ارزانی داریم و در آن بار هیچ مضائقه نکنیم اما اگر در یکساعت
درد و سوز و گرسنگی و پریشانی موسی علیه السلام طلبد بوی ندهیم این نعمت دنیا می نگر تا کجا است گردن فراشت
را بینی تاج باز اعزاز بر سر او نهاده ای محنت و اندوه و بلا می نگر که تا کجا است افتاده خانمان بر باد
داده نگه می بر سر او زن و صد هزار تیر و بلا و ناوک ابتلا بر جان او است از حکایت بشر حافی میگوید
قدس سره که ببغداد پیر دیدم دیوانه دیدم جزع و سوزان [illegible] و هر دو درین حال مصروع
بیخود افتاده سر او بر داشتم در کنار گرفتم چون بهوش باز آمد گفت من هذا الفضول الذی یدخل بینی
و بین ربی این فضول کیست که میان من و پروردگار من در می آید فقلت [illegible] لو قطعنی اربا اربا ما زدت
الا حبا [illegible] او که اگر تیغ بلا و ناوک ابتلا این تن پر محن را پاره پاره کند من بهیچ پاره
محبتی زیادت کنم بیت جفاهای که از محبوب باشد * چو او خوبست آنهم خوب باشد * داغ جان زن عطرت
بر فروزد * چو [illegible] ز بار غم بسوزد * [illegible] از جان آهی بر آید * سر از جیب [illegible] بر آید *
[illegible] که از شادی عالم یاد ناید * گر اشکی در غمش باریده باشی * بشادی
او جهان خندیده باشی * [illegible] خنده آن [illegible] * که اشکی دردمندان آمد هر فوق *
نهال عشق اندر گلشن جان * خورد آب از سرشک چشم گریان * هر آن داغی که از بار غم
آید * [illegible] مرهم آید * [illegible] که درد بش را دوای خویش دانم
خلق [illegible] بزرگان گفته اند که محملان بار بلا سه فرقه اند بعضی بار کشند و ناله [illegible] جزع کنند
و بعضی دیگر بار کشند و نا زنند و اینها صبور اند و بعضی بار گران آید نه نا زنند و نه نالند که مشاهده [illegible] فنا

بباز ندنه نازیدن توانند ونه نالیدن وازین بهرسته حال یعقوب علیه السلام درین آیه بهرداد اول بنالید که یا اسفی علی یوسف دیگر بنازید که گفت فصبر جمیل و آخر حال نه بنازید ونه بنالید فهو کظیم اندوه ومحنت در درون جانش جوش میزد ومجال نطق نبود ع گرچه از آتش دل چون خم می میجوشم ٭ مهر بر لب زده خون میخورم وخاموشم ٭ تمهید ای درویش بدانکه مراد از بلا ومحنت عاشق که تا وجودش بکلی کانون محبت بآتش بگذارم ونام آتش اندوه فنر وجودش پاک شود نحسنر الدیلمی رحمة الله تعالی علیه ع عشق را پروانه باید که سوزد پیش شمع ٭ خود مگس بسیار یابی هر کجا شکر بود ٭ خوب روآن به که باشد آب آتش در جفا ٭ تا وجود عشق بازان خاک خاکستر بود ٭ ای درویش هرچه باشد ببلا بکاهد و بیفزاید مگر عشق که ببلا بیفزاید و بوفا بکاهد آری آنجا که حقیقت عشق است باید که هیچ چیز نیفزاید ونه بکاهد المحبت لا یزید بالبر ولا ینقص بالجفا اما چون عشق آتش است وهیزم او تن وجان ٭ ل تا هیزم بها آتش ننهند شعله وی استعلا نیابد و حرارت نیفزاید حسین منصور قدس الله تعالی سره پرسیدند که لذت عشق در کدام وقتست گفت در آن وقت که معشوق بساط سیاست افگنده باشد و قصد جان عاشق کرده این جهان در جمال او مستغرق که نه بساط بیند ونه شمشیر شهریار الدیلمی قدس الله سره ع کمترین بازیست اندر عاشقی جان باختن ٭ بر بساط پاکبازان کفر وایمان باختن ٭ کار زر دانست در یکدانگ نقد به هر دو کون ٭ حاصل آوردن بدشواری آسان باختن ٭ عاقلان را گوی سر بیاید آر خوبان دریغ ٭ باش تا سلطان ما آید بچوگان باختن ٭ شمع من تو خویش برون آی مغز ما گشتیم ٭ زانکه ناموز کسی پروانه را جان باختن ٭ قوله تعالی انما اشکوا بثی وحزنی الی الله اشارت شریفه بزرگان گفته اند که شکایت بر سه وجه است شکایت دوست بغیر دوست یا غیر دوست بدوست یا از دوست هم بدوست از دوست بغیر دوست نالیدن بدوست زدوست واز غیر دوست نالیدن بدوست شرکت است با دوست ولیکن از دوست نالیدن همه بدوست عین توحید ظاهرش شکایت است وباطنش شکری گو بد جز تو کس ندارم باکه گویم آدم علیه السلام از بهشت دور افتاد وبحق تعالی بنالید ربنا ظلمنا انفسنا نوح علیه السلام از فرزند خود دور افتاد وبحق عز وجل بنالید ان ابنی من اهلی ویونس علیه السلام از عافیت دور افتاد وبحق تعالی بنالید لا اله الا انت سبحانک انی کنت من الظلمین ویعقوب علیه السلام از صحبت یوسف علیه السلام دور افتاد وبحق تعالی بنالید انما اشکوا بثی وحزنی عاصی بیچاره از طهارت وعصمت دور افتاد وبحق تعالی بنالید واحسرتا علی ما فرطت فی جنب الله اگر آدم علیه السلام بنالید هدایت یافت فتاب علیه وهدی واگر نوح علیه السلام نالید سلام وبرکت یافت یا نوح اهبط

نام معزول گردد یعقوب علیه السلام زاویه اختیار کرد و از خلق برکران شد روزگار بحسرت میگذرانید یکروز
مردی یوسف نام فرزند خویش را آواز داد گفت یا یوسف چون استماع نام یوسف نمود آن غم و اندوه فراق در وی
تازه گشت سراسیمه وار آه برآورده گفت یا اسفی علی یوسف خواست که نام یوسف گوید تهدید و عتاب حقتعالی
یاد وی آمد آن ناله را در سینه فرو شکست دل وی از آن غصه و اندوه بسوخت تنفی بر دماغ او زد بهر دو دیده او
سفید گشت وابیضت عیناه من الحزن فهو کظیم انجار وی بود و زلزله در ملکوت اعلی افتاد مقربان همه بناله در آمدند
که بار خدایا از این پیر محنت رسیده چه میخواهی او جان او را بفراق فرزند از تن بدر خستگی دل خود را بناله تسکین میداد
آن دو را نیز بر روی وی در بستی خداوندا اگر او را از راحت وصال محروم ساختی باری در ناله را بر وی کشاده دار تا
بناله دلش تسلی حاصل آید از حضرت خطاب آمد که یا یعقوب تا اکنون بحکم غیرت آنچه میگفتم که ناله اکنون از برای
دل سوختگان است محمد صلعم میگویم بنال که اگر تو ننالی بعد از تو هیچکس را از عاشقان امت رخصت نالیدن نباشد
یعقوب علیه السلام ناله بجناب قدس الهی جل و علا عرض کرد و گفت انما اشکو بثی و حزنی الی الله
در وسیط یعقوب چون دانست که نام یوسف بر زبان دلپسند نیست دانست که سر او بوی مشغول کردن اولی که
نه پسندد دل را نیز با زبان متفق ساخته بکلی روی بحق تعالی آورد و گفت انما اشکوا بثی و حزنی الی الله
حاصل که با یوسف همی نگریست یوسف را میگریزانید چون بسر گردانید یوسف علیه السلام را دو شنید
تا شبی اندر خواب حق تعالی خلوص سر وی بدید فرمود ای جبرائیل یعقوب عهد خود استوار است برو خیال
یوسف را اندر خواب بوی نمائی یوسف علیه السلام آراسته و پیراسته بنهایت حسن و جمال در نظر یعقوب
علیه السلام در آوردند یعقوب علیه السلام در کمال اشتیاق دست موانست در گردن مواصلت بخیال یوسف
علیه السلام در آورده با وی درد فراق و کمال اشتیاق ظاهر کردن گرفت غیرت الهی جل و علا آن نیز نه پسندید
جبرئیل را فرستاد تا از خوابش بیدار کردند ۹ در خیال خواب تو مرا یا کند آید بر من دل مرا شاد کند * دل بندار
که من ترا یافته ام * بیدار شود هزار فریاد کند * بزرگان گفته اند که آن بلا که بر یعقوب علیه السلام
از فراق او ساعت پیش آمد بیش از آن بلا بود که اندر مدت هشتاد سال فراق کشیده بود زیرا که درد او دل بفراق
خود کرده بود و چون در بلا ربلا خو کرد بلا غذا گشت بار فراق بر او در حال صعب نمود تا پندا شت که
یافته بار ندا تا و این فراق ختم نامه فراق او گردد از درد این حال بخواست که بنالد آن عهد که بسته بود
بیاد وی آمد ... فرو خورد تا ابد ساحتی جبرئیل آمد امر آورد که یعقوب عهد وفا نمودی اگر فرزند ت
مرده بودی ... از برای تو زنده گردانیدمی چون با وی آرام گرفتی زنده بود حکم مردگان دادیم که از
پیش برداشتن حکم مرگ است چون الناس بر یدی اگر مرده است که صفت زندگان خواهم دادن که تو باز آورد

صفت زنده گردانیدن ست چون باین خطاب مشرف گشت واین بشارت موید آمد از درون بیت الاحزان
فریاد برآورد یَا بَنِیَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِن يُوسُفَ وَأَخِيهِ ای فرزندان من بروید و جستجوی کنید از برای
یوسف و برادروی وَلَا تَيْأَسُوا مِن رَّوْحِ اللَّهِ و از کشایش رسانیدن الله تعالی نومید نباشید اِنَّهُ
لَا يَيْأَسُ مِن رَّوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ بدرستی و راستی که نا امید نبود از راحت و کشایش
فرستادن الله تعالی مگر گروه کافران و بعضی مفسران گفته اند که پسران احوال ملک با پدر
چنین عرض کردند چون ما بمصر نزول کردیم ملک با ما بلطف و احسان نمود و بن یامین را لطف زیادت
فرمود چون ما برادران هر دو نفر در یک خوان مشارکت ورزیدیم ابن یامین تنها مانده بود مرا او را گفت من
بجای برادر مفقود تو با وی طعام خورده و با وی سخنان پوشیده از همه برادران بسیار میگفت و بعد از آن
قصه واقعه صاع و آوازه دزدیدن در انداخت و تمام آن ماجرا پیش یعقوب علیه الصلوة والسلام
بیان کردند باطن منشور سینه منشرح آنحضرت حقیقت آن عکس انداخته گفت انی اظنه یوسف یا
بنی اذهبوا فتحسسوا من یوسف واخیه قال ابن عباس رضی الله عنهما التحسیس فی الخیر والتجسیس فی الشر و حس
عبارت از طلب احساس مرة بعد اخری و مراد از احساس ادراک است ولا تیأسوا من روح الله
بعضی گویند مراد از روح رحمت ست لا تقنطوا من رحمة الله گره‌ی آنست که مراد کشایش و فرج
است و طائفه میگویند که استراحت است انه لا ییأس من روح الله الا القوم الکافرون دلیل آن نیست
که نومیدی از روح و رحمت خداوندی جل و علا وقتی باشد که اعتقاد چنان کند که آن عالم جل ذکره
قادر بر کمال نیست بصفت کرم و هر کدام ازینجا موجب کفر است عیاذا بالله منها پس معلوم شد
که از رحمت خداوندی جل و علا نومید نشوند مگر کافران که حق تعالی را بالصفات کمال نشناخته اند و از
صفات نقصان منزه نداشته اند بروایت عبدالله بن مسعود رضی الله عنه است اکبر کبائر سه چیز است
نومیدی از روح خدا تعالی و این آیت خواند لا ییأس من روح الله الا القوم الکافرون دوم قنوط
از رحمت حق سبحانه و تعالی او این آیت خواند ومن یقنط من رحمة ربه الا الضالون سوم ایمنیت
از مکر خدا تعالی و این آیة برخواند فلا یأمن مکر الله الا القوم الکافرون ست القصه بزرگان سخن تواریخ
و متبحران ارباب احادیث و تفاسیر در کتب خود چنین تقریر فرموده اند که چون اولاد یعقوب علیه السلام
واقعات گذشته تحریر پذیرفت اسرائیل الله علیه الصلوة والسلام فرمود که ازین واقعه ای که طیب بمشام
جانم رسد شما را باز بجانب مصری باید رفت و استخبار احوال یوسف علیه السلام و برادر وی باید نمود
ایشان گفتند ای پدر ما را بدان درگاه آبروی نیست مگر نامه نویسی که نامه ترا ناچار حرمت داشته و برکت

آن مانیز محترم گردیم یعقوب علیه السلام فارغ بن یهودا که بزرانت ومتانت فکر از سایر احفاد واعقاب
اسرائیل امتیاز یے داشت طلب فرموده تا بالمای وی نامه در قلم آورد که عبارتش این بود بسم الله
الرحمن الرحیم من یعقوب اسرائیل الله بن اسحاق ذبیح الله ابن ابراهیم خلیل الله الی عزیز المصر المظهر للعدل
الموفی الکیل اما بعد فانا اهل بیت موکل بنا البلاء اما جدی فشدت یداه ورجلاه ووضع
فی المنجنیق فرمی فی النار فجعلها الله تعالی علیه بردا وسلاما فاما ابی فشدت یداه ورجلاه ووضع السکین
علی قفاه لیقتل ففداه الله تعالی فاما انا فکان لی ابن وکان احب اولادی الی فذهب به اخوته الی
البریة ثم اتونی بقمیصه ملطخا بالدم وقالوا قد اکله الذئب فذهبت عیناه ثم کان لی ابن وکان اخاه
من امه وکنت اتسلی به فذهبوا به ثم رجعوا فقالوا انه سرق وانک حبسته لذلک وانا اهل بیت لا نسرق
ولا نلد سارقا فان رددته الی والا دعوت علیک دعوة تدرک السابع من ولدک حاصل جمع آنست که
عزیز مصر معلوم فرماید که باری سبحانه وتعالی منتسبان دودمان نبوت وخاندان رسالت بلا گماشت وایشان را
بانواع عقوبات آزمایش فرمود از آنجمله جد مرا که ابراهیم بود علیه السلام دست وپای بسته در منجنیق نهاده
بآتش انداختند واو در آن واقعه حائل بر اسم صبر عمل نموده حق جل ذکره آن آتش بروی روح وریحان گردانید
و پدرم علیه السلام راه سود گردانیده کارد بر حلقش نهادند تا باری تعالی وتقدس فدیه فرستاد واورا از آن
بلیه خلاص گردانید ومن پسری داشتم که او را از بده اولاد خود می پنداشتم وآن پسر قرة العین وقوت
قلوب وثمره فؤاد واحب اولاد من بود ناگاه از قضا برادران او را بصحرا بردند وپیراهنش بنظر من
آوردند که او را گرگ خورده فراق تا سعف نه تحسر کرده دست در دامن صبر زدم وفرزند دیگر داشتم که آن پسر
مفقود الاثر که از یک مادر متولد شده بودند وچون اشتیاق پسر گم کرده بر خاطر حزین مستولی میشد بدیدار
آن فرزند تسلیه میجستم ودل غم دیده را بدیدن آن تسکین میدادم واکنون چند گاهست که برادرانش
مصحوب خود گردانیده بمصر بردند واز انجام مراجعت نموده خبر آوردند که برادر ما دزدی کرده وبجهت
آن عزیز او را محبوس گردانیده نگهداشت ودرین معنی هیچکس را شک نیست که امر شنیع سرقت که بملت
رسل نسبتی ندارد وملخص سخن آنکه از الم فراق ومحنت اشتیاق فرزندان دل را حضور ودیده را نور سر چد
نمانده توقع آنکه فرزند محبوس مرا بجانب پدر مایوس فرستی واین پیر محنت رسیده را ازین اندیشه‌هائے
بخشی تا موجب سعادت ابدی وشعر کرامت سرمدی آن عزیز گردد ودر مظان اجابت دعوات مناجات
بدعا خیر تو دهد واگر خلاف کنی متیقن باشی که بر تو دعا خواهم کرد وتیرے زهرناک ازین جگر سوخته
خواهم فرستاد که اثر تیر آن تا هفت بطن ذریت تو بماند وزمع آن هیچکس تواند فارض آن نامه گرفته باشارت

یعقوب علیه السلام روی بمصر آورد و در اندک زمانی بآن ولایت رسیده فرصت نگاهداشته و در وقت
مناسب بمجلس صدیق آورد و نامه آنحضرت را معروض رای عزیز گردانید نقلست که چون نامه را بدست
یوسف علیه السلام داد و بنظر وی بر عنوان نامه افتاد نوشته دید که از یعقوب اسرائیل الله الی العزیز دستش
بلرزید و نامه از دستش بیفتاد و گریه بروی غلبه کرد چنانکه ضبط احوال نتوانست نمود از تخت فرود آمد و
در خلوتخانه در آمد و چندان بگریست که از وی بیهوش شد چون بهوش باز آمد نامه برداشت و تمام خواند و عبارات
عبارات او بدیده تر باز دید دوات و قلم را طلبید در جواب مکتوب یعقوب علیه السلام نامه انشا کرد برین
مضمون بنوشت که اما بعد فقد سمعت ذکر آبائک الکرام و محن و آلام انکال حزن و شدت نموده نوشته بود
شرف ورود یافت محنت و اندوهی که بر آبای عظام تو ملحق گشته بود اطلاع افتاد و بر شفقت و اندوهی که از جهت
مفارقت اولاد بمنزله دو چند او در جسد روی نموده واقف گشتم اکنون چاره و درمان غیر از صبر نیست
صبر کن چنانکه ایشان صبر کردند تا بمطلوب خود فائز گردی چنانکه ایشان فائز گشتند بیت بصبر یا
بتوان کامی خریدن * بآرامی دلارامی خریدن * بصبر از بند گردد مرد رسته * که صبر آمد کلید کار
بسته * والسلام و چون از کتابت فراغت دست داده بتشریفات فاخره و انعامات متکاثره سرفراز
گردانید رخصت انصراف ارزانی داشت و فارض قطع مسافت بعید در اندک فرصتی نمود بکنعان
مراجعت نمود و جواب مکتوب را بنظر رسانید و یعقوب علیه السلام که در فحوای کلام تامل فرموده
گفت که این کلام سخن پیغمبران و پیغمبرزادگان می ماند آنگاه روی با ولاد آورد و گفت برخیزید و هم
اکنون بجانب مصر راهی آرید و تجسس و تفحص احوال برادران خود نمایید از رحمت الهی جل و علا
نومید مباشید که نسیم وصال ایشان ازین مکتوب بدل مجروح و خاطر محزون میرسد لاجرم فرزندان اسرائیل
الله علیه السلام دیگر باره ساختگی سفر کرده و محقر بضاعتی که دست داد و مهیا کرده توجه بجانب مصر نمودند و آن
مسافت دراز پیمودند چنانچه الله تعالی در قرآن مجید بیان فرمود قال الله تعالی فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ
پس چون برادران یوسف در آمدند علیه السلام قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ گفتند
ای عزیز برسید بما و کسان ما بیچارگی و تنگدستی وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجَاةٍ و آورده ایم بضاعت
اندک و ناروا فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ پس بفرمائی تا کیل طعام ما تمام بپیمایند وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا
و تفضل نموده زیادت از آنچه دستور است بر ما تصدق فرمای إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ بدرستی
و راستی که الله تعالی صدقه دهندگان را پاداش جزا کرامت فرماید پس چون برادران یوسف علیه السلام
راه دور و دراز پیموده و در یافت مشقت بسیار دیده در آمدند و بسعادت پیش بوسی عزیز فائز گشتند

بکلمات نیازمندانه عرضه داشتند وگفتند ای عزیز از ذلت حال ورنج اهل وعیال آل یعقوب گرفتار
جنگ وتعب کروب گشته اند ودر مضیق این قحط سال از عمر وزندگانی ملول شده واگر توانی بضاعت
ناتمام بی فرجام این سرگشتگان بوادی حیرت ودرماندگان فیافی ضجرت را قبول فرمائی ودر عوض آن
خواصل انعام وزوایدِ اکرام خود خطائی کرامت نمائی ودر آن بضاعت مزجات ایشان منکر **وعلماء**
تفسیر را اقوال است بعضی گویند که مزجات قلیل را گویند بواسطه قلت باین صفتش موصوف داشتند بعضی
مزجات روی را گویند وآن بضاعت ایشانرا در برابر طعام رواجی نبود وبجهت آن باین نام خواندند ابن عباس
می گوید رضی الله تعالی عنهما دراهم روی بر که آنرا در مصر قبول نمیکردند **و** گویند دراهم مصر منقش بود بصورت
یوسف علی نبینا وعلیه السلام ودراهم کنعان را چون آن نقش نبود لاجرم در مصر رواجی نداشت ودر
روایتی پشم وروغن بود وبروایتی حبة الخضر ابود یعنی خنجک وگیسور وبروایتی دیگر کفش وچرم پس
یعنی بضاعت مزجات آنست که این را هر یک نمی بیند ونمی پسندد وهیچ برغبتی دارد اما ترا باما مسامحه
می باید کرد ودراهم ناسره را بسره برمی باید داشت ودر برابر آن ایفا کیل میباید نمود **فاوف لنا**
الکیل واگر دراهم ما را اصلاً قابلیت قبول نیست بر سبیل تصدق با ما کرم فرما **وتصدق علینا**
اگر گویند تصدق قبول کردن مناسب مرتبه انبیا نیست چگونه ایشان تصدق طلبیدند جواب بر
این وجه است وجه اول آنکه مراد از تصدق تفضل است یعنی فضل کن وردی قبول فرمائی ودر برابر طعام کرم
نمائی وجه دوم آنکه ازین تصدق باز دادن برادر میخواستند یعنی در باره ما احسان بنیامین را باز ده تا
نزد پدر بریم سوم آنکه تصدق بر انبیاء علیهم السلام پیش از وحی جائز بوده وایشان هنوز پیغمبر نشده
بودند چهارم آنکه صدقه حرام بر پیغمبران علیهم السلام صدقه فرض است یعنی زکوٰة مال نه نفل پنجم
حرمت صدقه به پیغمبر ما صلی الله علیه وآله وسلم مخصوص نه به پیغمبران دیگر علی نبینا وعلیهم السلام کذا فی
کشف الاسرار **و** در تفسیر امام زاهد صدقه عبارتست از عطیه فقرا بامید مزد واز ینجاست که امام حسن
رحمة الله تعالی علیه شنید که مردی می گفت اللهم تصدق علی گفت ای مرد چنین مگو وتصدق بحضرت
احدیت جل وعلا نسبت مکن که تصدق آنست که در برابر آن طمع ثواب باشد وحق تعالی ازان منزه
است سبحانک اللهم اعطنی وتفضل **علی القصه** چون یوسف علیه السلام سخنان رقت
آمیز برادران استماع نمود خاطر وی ازانجهت ملول گشت باخود گفت من درین ناز ونعمت آسوده
واهلبیت من در رنج وزحمت روزگار فرسوده از مقتضاء مروت نباشد ودر تفسیر تیسیر میگوید که یوسف
علیه السلام حجتی که برادران در بیع وی بمالک زعر خزاعی داده بودند درین مجلس بیرون آورده گفت

این نامه است بخط عبرانی نوشته هیچکدام نتوانید که بخوانید گفتند بلے چون خط بدست ایشان داو خجالت تمام روی بایشان آورد همه مبهوت و متحیر بماندند باخود گفتند که این خط آن روزگار که بمالک میدادیم ویرا عزیمت مصر بود شاید که این خط درین مملکت دست بدست آمده به ملک رسیده باشد یوسف علیه السلام گفت بخوانید تا من بشنوم آواز برآورد چنین خواند بسم الله ابراهیم هذا ما اشتری مالک بن زعر الخزاعی من آل یعقوب غلاما یقال له یوسف بعشرین درهما و نقد الثمن وضمن الدرک واشهدوا الله تعالے بذلک علی انفسهم وکفی بالله شهیدا چون مضمون نامه خواندند یوسف روی بایشان آورد و گفت شما یان اکنون میگفتید ما را برادری بود یوسف نام که او را گرگ خورد و اینجا نوشته که یوسف علیه السلام غلام ما بوده است که او را بمالک فروختیم از فحوائی این مقال چنین معلوم می شود که شما برادر خود را به بندگی گرفته اید و عقوق پدر ورزیده اید و مستوجب عقوبت کلی شده اید و من امروز شما را بآن عقوبت میرسانم و انتقام پدر از شما بستانم و سیاف را طلب کرد تا ایشان را بقتل رساند همه برادران یکبار در تضرع و ناله و گریه در آمدند و گفتند ای عزیز اگر ما را بقتل رسانی باید که جامهای ما بخون ما ملطخ گردانی و آنرا بیادگار به پدر بزرگوار ما فرستی که او را یادگار فرزندان بغیر از جامه خون آلوده چیزی نصیب نیست همه حاضران ازین سخن ایشان مضطرب شدند و یوسف را علیه السلام رقتی تمام دست داد درین حال جبرائیل علیه السلام فرود آمد و گفت ای یوسف تخویف دیگر بنهایت رسید و آوان محنت و زمان مفارقت منقضی گشت اظهار امر خود نمائی و پرده از جمال خویش بگشای یوسف علیه السلام بنا بر اشارت عالم غیب با برادران خطاب فرمود قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَّا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَاَخِيهِ اِذْ اَنْتُمْ جَاهِلُوْنَ یوسف علیه السلام گفت هیچ میدانید که چه کردید با یوسف و برادروی یعنی ابن یامین آن وقت که نادان بودید یعنی جوانان بودید و سماحت را از قباحت فرق نمیکردید آنوقت که شما نادان بودید دندانستید و بعضی گویند انتم جاهلین بالوحی قبل النبوة ای جاهل بودید در وحی پیش از نبوت اگر گویند معامله ناپسندیده ایشان بنسبت یوسف ظاهر بود اما به نسبت برادر وی ابن یامین چه معامله کرده بودند جواب آنست که او را از برادر وی یوسف جدا کردند و به نسبت او خواری و بی التفاتی بسیار پیش می بردند و هر گاه که خواستی تا بایشان سخن گفتی بعجز ذات بعرض داشت پیش ایشان بایستی استادن و عرض حال نمودن نقل است که چون یوسف علیه السلام با برادران اظهار این عتاب فرمود نقاب از پیش جمال عالم افروز خویش برانداخت و آیت رحمت از مصحف جمال خویش برایشان خواند و چون برادران بدیده تفرس در وی نگاه کردند چشم شان بر آن جائی افتاد که یوسف را علیه السلام از جد و جده اسحاق و ساره وقت قسمت

ارزاق در قسم حسن و ملاحت میراث جلال رسیده بود و ملک خلاق جل ذکره از برای دفع عین الکمال در صحیفه
جمال او تعبیهٔ فرموده آن نشانی گفتند قَالُوٓا ءَاِنَّكَ لَاَنْتَ يُوْسُفُ قرارة عامه بر استفهام است
باثبات همزه و ابن کثیر بے همزه برجزم خوانده اند برسبیل خوانده اند هنوز در مقام تردد بوده اند و باوجود آنکه
علامت یوسفی علی نبینا و علیه السلام مشاهده کردند و مقالت توبیخ او بشنیدند هنوز ضمیر ایشان بر آن قرار نمی گرفت
که نقاش روزگار چنین نقشی بدیعی تواند بر انگیختن و ایام بر نگ ساز چنین آمیختن که یکی از مقام بندگی
بیکبار ترقی نموده مالک سریر حکومت و صاحب تاج و تخت و سلطنت گردد و باندلت عزیت بر صدر مسند
عزت متمکن شود تا بزبان فصیح و بیان بلیغ فرمود قَالَ اَنَا يُوْسُفُ وَهٰذَآ اَخِيْ من یوسفم و این برادر
منست اشارت باین یامین فرمودنا دانید که وی بتهمت سرقه نه از جملهٔ بندگانست بلکه ببرکت موافقت
بر سریر اخوت مستند است و از جملهٔ عزیز است قَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا بدرستی که الله تعالی منت بر ما
وضع فرمود ما را بعد از فرقت بدولت وصلت مشرف گردانید و بعد از محنت بسیار براحت و لذت
وصال مکرم ساخت اِنَّهٗ مَنْ يَّتَّقِ وَيَصْبِرْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيْعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِيْنَ بدرستی و راستی که
هر که پرهیزد و بشکیبد پس بدرستی و راستی خدا تعالی ضایع نمی کند مزد نیکوکاران و علمای گویند که
استفهام ایشان باوجود دیدن علامات بجهت آن بود که بغایت غریب مینمود که از مرتبه بندگی بدرجه
پادشاهی رسید حضرت صدیق علیه السلام دفع آن تعجب ایشان میکند قد من الله علینا این دولت
از محض عنایت حق سبحانه و تعالی است و باز حسن معاملت را نیز فی الجمله دخل میدهد نه از برای ریا و
خودنمائی بلکه از برای رغبت خلق و میفرماید انه من یتق و یصبر یعنی وصول بمراد و مقصود باز بسته بتقوی است
و باز صبر کردن بر تقوی و هر که اتقوی کرامت فرمودند تا از خدا تعالی بترسد و در نعمت شکر گفت و در محنت
صبر کرد وی از جملهٔ محسنانست و الله تعالی مزد محسنان ضائع نکند قَالُوْا تَاللّٰهِ لَقَدْ اٰثَرَكَ اللّٰهُ عَلَيْنَا
برادران گفتند سوگند بخدا تعالے که ترا برگزید الله تعالے بر ما تفضیل کرامت فرمود هم بعقل و هم بحلم
و هم بحسن و هم بعلم وَاِنْ كُنَّا لَخٰطِئِيْنَ و ما نبودیم مگر خطاکاران و این عذرخواهی بود از ایشان نزد
یوسف علیه السلام از معامله این که باوے پیش برده بودند و چون ایشان از روی اعتذار پیش آمدند
و اقرار بتفضیل وی نمودند و اعتراف بتقصیر خود پیش آوردند یوسف علیه السلام ایشانرا از سرزنش و
خجالت بیرون آورد قَالَ لَا تَثْرِيْبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ یوسف گفت علیه السلام بر شما هیچ سرزنش نیست
امروز يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ وَهُوَ اَرْحَمُ الرّٰحِمِيْنَ بیامرزد خدا تعالی شمارا و او مهربان تر مهربانانست
یوسف علیه السلام برادرانرا در تشویر و خجالت دید بر ایشان نه پسندید و ایشانرا از عقوبت بیک کلمه نجات داد

لا تثریب علیکم الیوم گفت شمارا بآنچه از پیش رفت تعییر نیست و در برابر آن انتقام و مکافاتی نی بلکه حرمت
و حقوق اخوت در میانست و بعد از آنکه ایشانرا از خجالت و سرزنش دنیوی ایمن گردانید از ملامت و
غرامت و عذاب روز قیامت نیز خواست که در امان باشند پس از برای ایشان طلب مغفرت فرمود
گفت یغفر الله لکم ای بیامرزد خدا گناهان شمارا و بدان خطاها که کردید مگر بیدید که او از همه مهربانان مهربان تر است
نقلست که در روز فتح مکه که حکم و فرمان حضرت رسالت صلی الله تعالی علیه وسلم در تتاب جبابرهٔ قریش و
اعناق اکاسره صنادید حبش جریان یافت و مکه و توابع آن در ضبط اقتدار آنحضرت منخرط گشت کفار فجار
که به نسبت آن سرور ابرار یعنی محمد المختار صلی الله تعالی علیه وسلم آنهمه اذیت بیش بردند بغایت
متوهم بودند و دل از خانمان بلکه از جان و جهان برکنده آنحضرت علیه الصلوة والسلام بر در کعبه استاده
و هر دو بازوی در دست مبارک گرفته بود و صنادید را گردن بسته نزد آنحضرت حاضر کرده بودند و مبارزان
اسلام و لشکرکشان دین محمدی علیه السلام شمشیرها برکشیده تا در خانهای جوی از خون بیگانه جاری
گردانیدند حضرت رسالت صلی الله تعالی علیه وسلم چون نظر بر آن قوم افتاد زبان بشکر حضرت باری
عز اسمه برگشاد و گفت الحمد لله الذی صدق وعده و نصر عبده و هزم الاحزاب وحده ای قوم شما
با ما جور و اذیت از حد بیش بردید و نصیحت مارا اصلا در گوش نگردید اجداد آن فرمود ای قریشان
اکنون چه میگوئید که با شما چه معامله کنم گفتند اخ کریم بن اخ کریم و در قدرت هم کریم و هم کریم زاده و اکنون
قدرت و شوکت دست داده حضرت فرمودند ایشانرا که من امروز آن میگویم که برادرم یوسف گفت
علیه السلام لا تثریب علیکم الیوم یغفر الله لکم و هو ارحم الراحمین و از سر همه جرایم ایشان درگذشت و
ایشان را برکت این احسان در سلک اهل ایمان در آورد و بتوفیق الله تعالی در روایتی هست که
امیر المؤمنین عباس رضی الله عنه ابوسفیانرا دران روز وصیت کرده بود که چون بحضرت رسالت
صلی الله تعالی علیه وسلم رسی این آیت بر آن حضرت خوانی که قال لا تثریب علیکم الیوم چون ابوسفیان
بوصیت عمل کرد خواجه علیه السلام فرمود غفر الله لک و لمن علمک خدا تعالی بیامرزد ترا و آنکه ترا
تعلیم کرد **حکایت** آورده اند که برادران بعد از آنکه برادر را شناختند از غایت ابتهاج سر بطارم
افلاک برافراختند اما از واقعهٔ گذشته همواره می اندیشیدند و از معاشرت بر سبیل انبساط در حجاب بودند
تا روز بصدیق علیه السلام گفته فرستادند که هر صبح و شام مارا بر مائدهٔ اکرام خود می نشانی و با عزاز و
احترام مارا معزز و مکرم میگردانی و ما شایستهٔ این نوع ملطفات و مستحق این کرامات نیستیم که آن معامله
ناپسندیده و نصب العین ماست یوسف علیه السلام در جواب ایشان چنین خبر فرستاد که اهل مصر با آنکه بمن

گشتند و مرا بر سریر سلطنت نا دیدند ہمہ بآن نظر تحسین در من میدیدند و میگفتند سبحان من بلغ لبشر بن درہما
ما بلغ ہذا پاکی خداوندیرا کہ بندہ کہ ببیست درم ش فروختہ اند باین مرتبہ رسانیدہ و بر ممالک پادشاہش
گردانید کہ شما باین بلاد تشریف آوردید و عظمت و شوکت شما دیدید و مرا برادری شما شناختند در چشم مصریان
بزرگ گشتم کہ من از اولاد و احفاد ابراہیم خلیلم و از ارباب انساب جلیلم اما الحکایات در الاشارات واللطائف
نکات المناسبۃ فی ہذہ المقام قولہ تعالیٰ فلما دخلوا علیہ قالوا یا ایہا العزیز مسنا و اہلنا الضر الآیۃ اے
درویش برادران یوسف علیہ السلام با وی پنج کار کردند اول یوسف را عزیز خواندند و گفتند یا ایہا العزیز
دوم پس اضطرار خود کردند و گفتند مسنا و اہلنا الضر سوم متاع خود را حقیر خواندند و جئنا ببضاعۃ مزجاۃ
چہارم حاجت خود را بیان کردند فاوف لنا الکیل پنجم صدقہ خواستند و تصدق علینا چون ایشان
با وی این پنج کار پیش بردند یوسف نیز علیہ السلام با ایشان پنج کار بتقدیم رسانید اول عتاب کرد ہل علمتم ما
فعلتم بیوسف دوم عذر ایشان تلقین کرد اذ انتم جاہلون سوم از ایشان عفو کرد لا تثریب علیکم الیوم
چہارم از برای ایشان مغفرت خواست یغفر اللہ لکم پنجم دل ایشان را قوی گردانید وہو ارحم
الراحمین کذلک حضرت رب العالمین جل جلالہ با بندگان خود نیز ہمین معاملات پیش برد اول
عتاب کرد الم یان للذین آمنوا ان تخشع قلوبہم لذکر اللہ دوم عذر ایشان کرد انما التوبۃ علی اللہ
للذین یعملون السوء بجہالۃ سوم از ایشان عفو کرد ان اللہ یغفر الذنوب جمیعا چہارم ملائکہ و انبیا را
علیہم السلام با استغفار ایشان دلالت فرمود اما ملائکہ ویستغفرون للذین آمنوا اما انبیا و
استغفر لذنبک وللمؤمنین والمؤمنات پنجم دل ایشان را قوی گردانید انہ ہو الغفور الرحیم
اشارت دیگر ہم درین آیت گویند برادران یوسف علیہ السلام گفتند ای یوسف چنانکہ بودے
تو استودیم یا ایہا العزیز چنانکہ بودیم خود را بتو نمودیم مسنا و اہلنا الضر آنچہ برداشتیم بحضرت تو آوردیم
وجئنا ببضاعۃ مزجاۃ آنچہ بآن محتاج بودیم از تو طلبیدیم فاوف لنا الکیل وتصدق علینا بدان
منگر کہ ما جافیانیم بکرم و احسان خود نگر و مجازات از حق تعالیٰ طمع دار ان اللہ یجزی المتصدقین
اے درویش حال ما بیچارگان نیز بجناب قدس خداوندے جل جلالہ ہمچنین است چنانکہ حضرت
او بود مر او را ستودیم ہو اللہ الذی لا الہ الا ہو چنانکہ بودیم خود را بوے نمودیم خلطوا عملا صالحا
وآخر سیئا بدانچہ محتاج بودیم طلبیدیم فاغفر لنا ذنوبنا ایشان گفتند فاوف لنا الکیل وتصدق
علینا ما گفتیم تب علینا ایشان گفتند ان اللہ یجزی المتصدقین ما گفتیم انک انت التواب
الرحیم اشارت دیگر اولاد یعقوب علیہ السلام گفتند ای یوسف ما بضاعتی داریم کہ از ما ہیچ قبول نمیکنند

ولیکن ترا قبول می باید کرد مگر من از همه کس زبون ترم گفتند نی تو از همه کس کریم تری بضاعت
معیوب را کریمان خریداری کنند ای عزیز بضاعت ما ناقص است ولیکن در عوض آن طعام کامل
بما میباید داد فاوف لنا الکیل بلکه بر آن هم می باید افزودن وتصدق علینا گفت این عجب متاع
ناقص را بها کامل می طلبید گفتند آری تو غنی ما فقیر تو محتشم و ما حقیر اغنیا صدقات بفقرا دهند و
بضاعت معیوب را کریمان خرند و بهای پسندیده بکمال در برابر آن کرم فرمایند **نظیر این آنست**
که حق تعالی فرموده ان الله اشتری من المؤمنین انفسهم واموالهم بان لهم الجنة درویش هومن خسیس تر از نفس
شوم زیرا که نفس نفس دشمن است اعدی عدو لک نفسک التی بین جنبک اگر در فرمان بردار
وی بفرمانی کنی بدوزخ گرفتار شوی فاما من طغی وآثر الحیوة الدنیا فان الجحیم هی المأوی واگر اطاعت وی
کنی بهشت سزاوار گروی واما من خاف مقام ربه ونهی النفس عن الهوی فان الجنة هی المأوی
و مال سراسر فتنه و بلا است انما اموالکم واولادکم فتنة پس حق تعالی که اکرم الاکرمین وارحم
الراحمین است خسیس ترین اشیا را بنفیس ترین چیزها که بهشت است بخرید تا همه دانند که وی کریم است
ومقصود وی آن نیست که از تو سود کند بلکه مقصود آنست که تو از وی سود کنی خلقتکم لاربحوا علیکم لا ارتبح
عنکم **اشارت** نقلست که اکابر اشراف وممالک از اطراف وجوانب نقود وجواهر می آوردند و در برابر
آن طعام میطلبیدند نمی یافتند وبرادران با لبضاعت مزجات خویش با اینهمه ناز وتحکم پیش می بردند واز ایشان
آن ناز بر میداشتند زیرا که میان ایشان و یوسف علیه السلام نسبتی بود حقیقی وآشنائی قدیمی هر چند با بیگانگان
مضایقه میکرد با ایشان مساهله می نمودند **نظیر سلیمان** علیه السلام دعوتی ساخت و هر یک ارکان مملکت
هدیه می آوردند ناگاه مورچه ضعیف پای ملخی در دهان گرفته نزد سلیمان بهدیه آورد سلیمان علیه الصلوة والسلام
آن هدیه را قبول کرده بخزینه سپاری فرمود آری ما هدیه درویشان و فقیران قبول کنیم ومنت توانگران
نکشیم تا عالمیان بدانند که ما را از درویشان ودرویشی ایشان عاری نیست وخزینه ما را بهدیه توانگران
وعطیه ایشان حاجت نی گفتند عجب کاریست تحفه بلقیس با سی خشت زرین وصد غلام کمربسته قبول
نکنی و پای ملخی را از موری در پذیری وبعزیزی بگیری وبخزینه بسپاری فرمود **شعر** جاءت سلیمان یوم
العرض ویلمة * تنصف رجل جرادٍ کان فی فمها * ترنمها بفصیح الصوت واعتذرت * ان الهدایا
علی قدر مهدیها * پای ملخی نزد سلیمان بردن * عیب است ولیکن هنر است از موری **تقریب**
ای درویش حق تعالی با ضعفا این امت همین معامله می نماید یکی تمامی روی زمین را پر سجده
میکند ودر اطباق سموات شب وروزی بی سجده نمیگذارد بیک نازکه آغاز کرده وزمزمه انا خیر منه در عالم

منه در عالم در داور رب العزت جل و علا از مقدمه قهر آتش بے نیازی در خرمن طاعت ہفصد ہزار
ساله آورد که مارا فی نماز تو میباید و نے طاعت تو نے کبر تو میباید و نے عبادت تو تا درویشی مفلسی شکسته
دل خسته که دو رکعت نماز با تقصیر بیارد و خود را حقیر داند خطاب آید اے ملائکه ہشت بہشت
را که عرض وی چون ہفت آسمانست باشش جہت در برابر پنج وقت نماز با تقصیر ش چار سو ملکوت
بوی مسلم داشتیم و سه براءت یکی آزادی از دوزخ دوم رسیدن بہشت سوم مشرف شدن بلقا رویت
بر عنوان منشور اعمال وی نوشتیم و به نقد وجنت ولمن خاف مقام ربه جنتان و رضا تک والحکم
الہ واحد مستقد سش گردانید تا جہانیان بدانند که بطاعت کس حاجت نداریم و یک نیاز مند مستمند نزد
حضرت ما دوستر از صد ہزار سال عبادت ملاء اعلیٰ و کروبیان عالم بالا انین المذنبین احب الی
من تسبیح المقربین للشیخ عطار قدس الله سره روحه **نظم** ترا گر از عمل پیرایه نیست ✤ بجز بیچارگی
سرمایه نیست ✤ تو در بیچارگی اول قدم نه ✤ پس انگه سر سوئے خوان کرم نه ✤ مشو ای عاصی
بیچاره نومید ✤ که چون پیدا شود ز اشراق خورشید ✤ اگر افتد بقصر پادشاہی ✤ ہم افتد نیز بر
کنج گدائے ✤ چو کار مخلصان آمد خطرناک ✤ گنه گاران بر این کوی اند چالاک ✤ نزیبد مرد
خودبین بادشه را ✤ انین المذنبین باید خدا را ✤ درین ره نیست خودبینی خجسته ✤ تنی لاغر
دلی باید شکسته ✤ دران ایام که اولاد یعقوب علیه السلام بطلب قوت آمده بودند و بضاعت مزجاة
آورده گویند صاعی گندم بچہار صد درم نمی یافتند الیشان بدرم چند ناسره میخواستند بخرند گفتند ای عزیز اگر
دراہم ما قابلیت ثمنیت ندارند ما را از جمله سائلان اعتبار کرده تبصدق دستگیر فاوف لنا الکیل وتصدق
علینا یوسف علیه السلام چون از الیشان این نوع سخن استماع فرمود بگریست و بر الیشان ظاہر
گردانید بدیدار خود شان مشرف ساخت **نقلست** این دانی کدام ست ای درویش چون روز
قیامت شود و بزرگان ببضاعت مزجات خود را از ثمن جنت کنعان و نیا بمصر عرصات حاضر
گردانند فرمان آید که چه آورده بد گویند نماز با غفلت و زکوة با منت و حجی با شہرت و طاعتے باریا
و سمعت گویند مر الیشان را ندانستید که باین طاعت بہشت ندہند بندگان گویند خداوندا اگر
این طاعت و بضاعت مزجاة قابل ثمن چمن جنت نیست بارے کم از آنکه سائلان را از خوان
کرم و احسان نصیبے عطا فرمائی که ہم خود فرموده و اما السائل فلا تنہر برادران یوسف
علیه السلام پیش تخت او بایستادند فردا گدایان محمدی علیه السلام نزد عرش مجید بایستند
الیشان یکبار یوسف را عزیز خواندند ملحدین سالست که خدائی خود را عزیز میخوانیم المہیمن العزیز المتکبر

ایشان نزد عزیز خودزاری کردند مسنا و اهلنا الضر ما نیز نزد عزیز خودزاری کنیم جل جلاله ربنا ظلمنا انفسنا
ایشان نان طلبیدند فاوف لنا الکیل تا آمرزش طلبیم غفرانک ربنا والیک المصیر ایشان نان یافتند
دو دیدار یوسف بر سری ما نیز چنان یابیم دو دیدار سلطان جل وعلا بر سری للذین احسنوا الحسنی وزیادة وقوله
تعالی قال هل علمتم ما فعلتم بیوسف ؟ آنکه یوسف این از برادران بر سبیل عتاب کرد اما در ضمن این انواع
کرم مندرج بود زیرا که پرسید هیچ میدانید که با یوسف چه کردید تا جواب آن آسان باشد و اگر پرسیدی لم فعلتم یعنی
چرا با یوسف آن معامله پیش بردید از عهدهٔ جواب آن بیرون نتوانستندی کذلک حضرت احدیت جل
ذکره در قیامت با بندگان خود همین معامله پیش برد از عاصیان سوال نکند لم فعلتم هذا الذنوب این گناهان را
چرا کردید که هیچکس طاقت جواب این ندارد بلکه چنین سوال کند هل فعلتم هذا چنین کردید تا گویند آری فرماید
آمرزیدم بتهید . بدانکه علما را اختلاف است که این کلمه از صدیق علیه السلام در چه وقت بظهور آمد بعضی گویند که
برادران بعد از آنکه عرض احوال خود کردند و فقر و احتیاج خود تقریر نمودند صدیق علی نبینا علیه السلام از احوال
پدر استفسار فرمود ایشان از درد فراق و سوزش اشتیاق و ناله و گریه وی در مفارقت فرزندان خبر دادند یوسف
پرسید که کدام فرزندان گفتند یوسف و بن یامین پرسید که ازین دو کدام را بیشتر یاد میکند گفتند یوسف علیه السلام
را گفت از یوسف درین مدت مزید هنوز نومید نگشته است گفتند نی بلکه هر روز اندوه وی قوی تر است یوسف را
ازین سخن اندوه بنهایت رسید و گفت خدایا تا کی آن پیر محنت زده درین فراق عمر بامید وصال بگذارد
و بکمال کرم ازین ورطه اش بیرون آرد خطاب آمد که حجاب بردار و فراق بوصال باز آر لاجرم نقاب برداشته گفت
هل علمتم ما فعلتم بیوسف ایشان نگاه کردند در جبین آنحضرت انوار رسالت و آثار جلالت از مطلع جمال اطالع
دیدند بعلامات و آثاری که میان ایشان ظاهر و لائح بود بشناختند و گفتند ءانک لانت یوسف یوسف علیه السلام بر روی
ایشان تبسم نموده از انشار آن دندان گوهر شب افروز ملاحت که در عرز بهجت افزای درج صدف صباحت بود
نوری تافت که ظلمت جهالت بنور آشنائی مبدل گشت یوسف را علیه السلام بذلت انداخته بودند اکنون رایت
عزتش بر اوج سلطنت و ابهت برافروخته دیدند و بن یامین را بر سریر وزارت بر مسند بصارت مشاهده کردند
همه سر خجالت فرو انداختند و زبان گفتار در بستند یوسف علیه السلام فرمود سر بردارید و سخن گوئید
گفتند یا برادر ما بکدام زبان سخن گوئیم و بکدام دیده در تو نگریم کاش ما در ایام فراق شربت ممات نوشیده
بودمی و در هنگام وصال این ذلت خجالت نکشیدمی و این شرمساری ندیدمی نصیحت برادران یوسف
علی نبینا و علیه السلام از خجالت معاملات ناپسندیده که با وی پیش برده بودند بمرتبهٔ شرمسار گشتند که ممات را بر
حیات اختیار میکردند و این نصیحت بجهت آن میکشیدند که در روز اول از روز آخر نمی اندیشیدند روز خواهد بود که

بندگان بر حضرت جلال احدیت جل وعلا عرض کنند و هر چند از قبایح اعمال و رذایل افعال که از ایشان در نظر
جلال احدیت جل وعلا بظهور پیوسته پیش ایشان دارند تا بمرتبهٔ رسد که بآتش دوزخ راضی شوند و این تشویر
خجالت نخواهند در تفسیر کشف الاسرار آورده است که بنده را بین یدی الله سبحانه بایستانند و حق عز وجل
از افعال و احوال وی سوال کنند تا بحدی که متحیر گردد و از غایت شرم و حیا از دیک باشد که فرو گدازد گوید خداوندا
لان اسالک بی الی النار اهون علی من حسابک و درین باب حدیثی در خزائن الاخبار بنظر رسیده ناظر بکمال کرم و
لطف خداوندی جل جلاله بمعرض میرساند بسمع قبول اصغا نماید عائشه صدیقه رضی الله تعالی عنها وعن ابیها که
حضرت رسول صلی الله تعالی علیه وسلم از عرض کردن بنده بر حقتعالی در روز قیامت سوال کردم آب در دیده
مبارک گردانید گفتم یا رسول الله ما بکی چیست ترا که میگریی فرمود از سبقت رحمت و مغفرت حضرت خداوندی
جل وعلا میگریم روز قیامت بنده را از نزد الله تعالی بایستانند از وی پرسند که ای بنده یاد داری فلان روز
چه گناه کردی و فلان شب چه بیحیائی نمودی گوید بلی خداوندا همچنین یکیک از گناهان بروی عرض می کنند
او اعتراف می نماید تا بگناهی رسد در کمال قباحت بنده سر فرو دارد از دو عرق خجالت از وی روان گردد
حق تعالی فرماید بنده من چه حال داری که جواب من نمیگویی گوید خداوندا از غایت شرمساری جواب
گفتن نمی توانم الله تعالی فرماید تستحی منی وانت لئیم لا استحی منک وانا کریم تو با وجود لئیمی از من شرم میداری
من با کریمی از تو شرم ندارم ترا حیا از ندامت و مرا حیا از کرم و گناه در میان این دو حیا لقا ندارد بنده مرا
بجانب جنت برید اللهم اغفر لنا وارحمنا بفضلک یا کریم یا رحیم **لطیفه دیگر** هم درین کلمه هل علمتم ما فعلتم
بیوسف **و در بعضی** تفاسیر آورده است و نقل از وهب منبه کرده رضی الله عنه که چون یوسف علیه
السلام در برابر خط مالک زعر برادران را ملامت کرده بعقوبت سیاف طلب کرد تا ایشان را بقتل رسانند
اولاد یعقوب علیه السلام همه نوحه و زاری آغاز کردند و یعقوب را علیه السلام میخواندند که وا یعقوباه کاش
ترا ملاقات کردمی تا وداع تو کرده از عالم بیرون رفتمی و وا یوسفاه کاش ترا بدیدمی تا از تو بحلی حاصل
کردمی یوسف علیه السلام چون این از وی بشنید صبرش بغایت رسید و طاقت طاق شد وی نیز بموافقت
ایشان آواز برداشته می گفت وا یعقوباه و اظهار تفجع و تاسف می نمود برادران نمودند گفتند یا عزیز
تو از چه می نالی گفت شما از چه می نالید گفتند از اندوه پدر یوسف گفت من نیز اندوه فراق پدر
می نالم گفتند پدر تو کجا است گفت پدر ما در کنعان به بیت الاحزان نشسته منتظر دیدار من گفتند پدر
ترا نام چیست گفت پدر شما را نام چیست گفتند یعقوب بن اسحاق گفت پدر من نیز یعقوب بن اسحاق
است علیهما السلام برادران متحیر ماندند یوسف علیه السلام حجاب از پیش برداشت و گفت هل علمتم ما فعلتم

یوسف واخیه برادران سر خجالت به پیش افگندند یوسف علیه السلام از آنجا که قاعده کرم وجود اوست ایشانرا بنوید لا تثریب علیکم الیوم ازین خجالت بیرون آورد و در مقام مباسطت باوج عز و نازشان رسانید **نظیر این** واقعه نقلی بنظر رسیده معروض میدارم فرمائی نقلست که فردا بنده را در مقام حساب در آرند حق تعالی فرماید تا قبهٔ بیارند و کرسی بنهند و بنده را در آن قبهٔ بر کرسی بنشانند و نامه وی بدست او دهند بگشاید از اول تا باخر همه معصیت بیند بنده گریان شود فرمان رسد که بنده من چرا می گرئے بیگانگانرا بعذاب مشغول کرده ام و انبیارا علیهم السلام شفاعت باز داشته ام و فرشتگانرا بتفحص اعمال و تجسس افعال بندگان تعین نموده ام و ترا درین قبه تنها در آورده ام و کسی را بر احوال تو اطلاع نداده ام و تو اکنون می ترسی بندهٔ من مترس که من رحیم چشم روان گردانیده خطاب آید که بنده من سر را آر که با تو آشتی میکنم اگر تو آن نکردی که من فرموده من امروز آن کنم که تو فرمائی اگر تو در معصیت بیوفا درست آمدی من در وفاداری در رحمت و مغفرت درست آیم چندان عتاب دوستانه آشکارا شود که بنده گوید این همه نظر عنایت در برابر این گناهان یافتم خطاب آید که ای بنده اگر ترا گناه نبودی من خلعت رحمت در کر پوشیدمی و نثار مغفرت بر که افشاندمی انگاه جامی از شراب قدس بر دست بنده نهند چون جرعهٔ از ان در کشد نعره زنان گرد قیامت برمی آید و این زمزمه اظهار کند **شعر** تبسطنا علی الاثام لما + راینا العفو من ثمرات الذنوب + **لطیفه** فی قوله تعالی انک لانت یوسف ای درویش پیش از آنکه برادران مریوسف علیه السلام را نشناخته بودند او را عزیز می خواندند یا ایها العزیز مسنا و اهلنا الضر چون او را بشناختند تکلف بیگانگی از میان برخاسته او را بنام او خواندند انک لانت یوسف **قال** الشیخ الاستاذ ابو علی الدقاق قدس سره اذا صحت المحبة سقطت شروط الادب چون محبت درست شد قواعدش استحکام پذیرفت رعایت ادب ایشان برخاست شیخ یحیی معاذ رازی قدس سره گفت خداوندا چون ترا میان مردم میخوانم که غلامی حقیر سیدهٔ مولائی خود را خوانند گوید یا الله یا علی یا عظیم یا قدوس یا مالک یا جبار چون بخلوت روم چنان خوانم که دوستان مردوستان را خوانند گویم اے دوست من و ای حبیب من و ای رفیق من و ای شفیق من زیرا که شرائط تعظیم بمذاهب ارباب شرع واجب است ولیکن بمشرب اصحاب عشق طرق العشق کلها ادب **غزل** اشتران مست بسته اسفند به بین رقص جمل + از شتر مست چه جوی ادب علم و عمل + تا تو در پردهٔ عقل بادب باید بود + عشق چون پرده بر انداخت ادب را چه محل + عشق در میکده با نغمهٔ چنگ است و رباب + عقل در مدرسه نغز بحث است و جدل + **تحقیق** قوله تعالی انه من یتق و یصبر فان الله لا یضیع اجر المحسنین

شیخ ابو علی دقاق قدس سره گفت که یوسف علیه السلام اجر الصبر خویش باز بست حق تعالی بزبان
توحید از زبان اخوان بسمع او فرو خواند که تالله لقد آثرک الله علینا یعنی انصاف بصفت احسان و
استحقاق اجر در برابر آن نه بصبر تست و نه بتقوی تو بلکه بایثار حضرت اوست مر ترا و تقدم تو بر سائر
اولاد نه با کتاب جهد تست بلکه بعنایت ازلیه و کفایت سرمدیه است چون یوسف علی نبینا و علیه السلام بر
حقیقت این سر وقوف یافت گفت لا تثریب علیکم الیوم ملامت و تعبیر را تمام از ایشان ساقط گردانید
گفت هر چه گاه کرامت من باز بسته است بایثار حضرت او سبحانه و تعالی نه بصبر و تقوی من کذلک
معاملات شما نیز با من نه موجب سرزنش شماست بلکه مقدر بتقدیر حضرت اوست جل جلاله فنطق عن
عین التوحید و اخبر عن شهود التقدیر اما ذکر پیراهن فرستادن یوسف علیه السلام بجانب کنعان
و خلاص شدن مقیم بیت الاحزان از بنیه هجران مصنفان مبانی قصص و اخبار و مهندسان معانی
حصص و آثار در مصنفات عالیمقدار خویش چنین اثبات فرموده اند که چون یوسف علیه السلام بر
برادران تعریف ذات عالی صفات خود فرمود و نقاب احتجاب از جمال بر کمال خویش مرتفع گردانید
چون شب در آمد و مشاطه قدرت زلف سیاه و عروس شب را ببوزنش مشک و غیره معطر گردانید خیاط
حکمت لباس آل عباس بر دوش فلک کبود پوش افگند محرمان حرم راز با محبوبان دلنواز خلوت
گزیدند عاشقان از معشوق کام دل و مراد جان میطلبیدند یوسف علیه السلام دست نیاز بجانب بی نیاز
برداشته و رایات حاجات بر افراشته تضرع و زاری آغاز کرد خداوندا وقتست که دیگر آن پیر فراق
دیده محبت کشیده را از حضیض چاه هجران بذروهٔ جاه وجدان رسانی و فراقش را بوصال
مبدل گردانی چون نسیم سحری وزیدن آمد جبرائیل امین علیه السلام در رسید و گفت ای یوسف
تا خاطر جمعدار که تیر دعا بر هدف اجابت رسیده نوبت فراق منقضی شد و ایام هجران بر سر آمد و وقت
در رسید که ماه فلک رسالت با آفتاب سپهر جلالت قرین گردد و کواکب اوج سعادت بالاختر برج سیادت
همنشین گردد ای یوسف سرپوش بطون از طبق ظهور بر دار و لالی روح پرور در پیراهن خود ودیعت نه تا
ما بدست پیک صبا بسر منزل باوفا رسانیم و او را از محنت هجران و غم و اندوه بیکران باز رهانیم علی
الصباح که رومی روز قصب نور در پوشید و طلیعه خورشید از مطلع افق جمال نموده بام رواق آفاق
را از اندوده گردانیده یوسف علیه السلام روی بجانب برادران آورده فرمود که این پیراهن مرا وسیله
شفای رنجوران و سبب نجات مهجوران است بکنعان ببرید و بر روی پدر مهربان نابینا بیندازید تا
بینائی چشم او بحال خود آید قوله تعالی اِذْهَبُوْا بِقَمِيْصِيْ هٰذَا ببرید ای برادران پیراهن مرا بجانب

کنعان فَأَلْقُوهُ عَلَىٰ وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا پس بیفگنید آن پیراهن را بر روی پدر من تا بینائی باز
آید این بشارت او بر قاعده قدیم باز گردد باین تفسیر معنی بصیر بصر باز آید و بعضی گویند یاتی بصیرا است
یعنی نزد من آید بینا اما آنکه بعد ازین فرمود فارتد بصیرا مناسبت معنی اول است و بعد از آنکه ذکر پدر بر سبیل
افراد یاد کرده بود از برای تعظیم اولاد و احفاد و ار انعیم باید فرمود ثانیا گفت وَأْتُونِي بِأَهْلِكُمْ
أَجْمَعِينَ کسان خویش را همه بمن آرید **علما را در تعیین** این پیراهن اختلاف است جماعتی گویند
که آن پیراهن بود که یعقوب بمیراث از خلیل یافته بود علیه السلام ضحاک و سدی و مجاهد و جمعی از مفسران
رحمهم الله تعالی بر آنند که آن پیراهن از حریر بهشت بود و آنروز که ابراهیم را علیه السلام در آتش می انداختند
حق تعالی آن پیراهن با و فرستاده بود ببرکت آن پیراهن آتش بروی سرد و سالم گشته و بعد از ابراهیم
باسحاق علیه السلام رسیده بود و بعد ازان به یعقوب علیه السلام و یعقوب علیه السلام آنرا تعویذی ساخته بود
و در گردن یوسف علیه السلام آویخته و بروایتی بر بازوی وی بسته بود و گفت هیچ پرورمندی معلول
معیوبی آن پیراهن را نمی سودی مگر آن عیب و علت از وی زائل گشتی و بهر تقدیر یهودا ابا دار آن خلعت
مبادرت نموده گفت این کار منست و پیراهن را بکنعان برم چه روز اول پیراهن خون آلوده نزد پدر
من برده بودم و دل فرسوده اش را بآن الم من آزرده بودم و ممکن که این خلعت وسیلت کفارت آن
جلیت گردد **القصه** بامدادان که یوسف روز به پیراهن آفتاب سر از جیب افق بیرون آورد پیراهن
یوسف علیه السلام اگرفته پای از دروازه مصر بیرون نهاده و عنان توجه کنعان بدست قاعد قضا
قدر داد و چون از شهر بیرون آورد پیراهن معهود را بنابر اشارت که از حضرت یوسف علیه السلام ورود
یافته بود بفشاند حضرت باری عز شانه باد را که صبای عاشقان و مخبر صادق است فرمان داد **بیت**
بوی پیراهن یوسف که کند روشن چشم + کمتر از یک نفس از مصر بکنعان آورد + و فی الحال یعقوب
علیه السلام که آن نسیم استشمام نمود و ازان رایحه حیات بخش نضارت گلزار دیدار یوسف علیه السلام
معلوم کرد روی مبارک بطرف احفاد و ذریات آورده گفت ای عزیزان اگر مرا به غفلت نسبت
نکنید و بخرافت موسوم نگردانید ازین نسیم صبحگاهی بوی یوسف بمشام جان من میرسد و از گلستان جمالش
رایحه وصال اشتیاق می نمایم **رباعی** کز بر گذشت که بوی عبیر می آید + که میرود که چنین دلپذیر می آید + نشان
یوسف گم گشته میدهد بیعقوب + مگر ز مصر بکنعان بشیر می آید + و حق سبحانه ازین واقعه در قرآن مجید خبر
باز میدهد وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ و آن هنگام که کاروان جدا می شد از مصر قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لَأَجِدُ
رِيحَ يُوسُفَ گفت پدر ایشان یعنی یعقوب علیه السلام بدرستی و راستی که من بوی یوسف می شنوم

لَوْلَا اَنْ تُفَنِّدُوْنَ اگر نه شما تکذیب کنید و بخرافت منسوب دارید قَالُوْا تَاللّٰهِ اِنَّكَ لَفِيْ ضَلٰلِكَ
الْقَدِيْمِ گفتند کسانیکه باوی بودند سوگند بخدا تعالی که تو هم بر آن محبت دیرینه خودی **نقلست** که چون
یهودا متعهد این امر گشت به تعجیل تمام این هشتاد فرسنگ پیاده و پای برهنه باندک فرصتی طی کرده
خود را بکنعان رسانید و گویند هفت قرص نان زاد راه وی بود از غایت تعجیل و سرعت سیر
مجال نان خوردن نداشت چنانچه هنوز چیزی از ان نان باقی بود بکنعان آمد و آنکه یعقوب علیه السلام
از شنیدن بوی یوسف خبر باز داده بود تصدیق آن نمود چنانکه حق تعالی فرمود فَلَمَّآ اَنْ جَآءَ
الْبَشِيْرُ پس چون بشارت دهنده آمد اَلْقٰىهُ عَلٰى وَجْهِهٖ فَارْتَدَّ بَصِيْرًا پیراهن را بر روی
پدر افگند و پدر از نابینائی برگشته که مرا و را نسبت بخرافت و ضلالت می کردند و نه من شما را
میگفتم که از خدای آن می دانم که شما نمیدانید **سوال** اگر کسی گوید که یوسف علیه السلام را از کجا معلوم
شد که بوی پیراهن بینائی پدر معاودت خواهد نمود **جواب** بوحی الٰهی معلوم کرده بود و جبرائیل علیه السلام
مر او را خبر داد و نیز می شاید که یوسف علیه السلام بفراست معلوم کرده باشد که مر یعقوب را علیه السلام
قوت باصره ضعیف گشته و از کثرت بکا و تنگی دل سوادش به بیاض مبدل گشته ولیکن هنوز
بحد عما نرسیده و چون بحزن و اندوه و انبوه گردد و باز چون فرح و ابتهاج با فراط رسد آن ضعف
بقوت منتقل گردد و نقصان از وی بزائل شود و این احتمال موافق ست مر قوانین طبیه را
سوال اگر کسی گوید که یعقوب علیه السلام بوی پیراهن را از هشتاد فرسنگ راه چگونه شنیده
جواب از دو وجه است یکی مجاهد مفسر گفت رحمة الله علیه که چون آن پیراهن از جنت بود رائحه
از آن همراه باد صبا گردانیدند و آن رائحه در اقطار و اکناف عالم منتشر گشت چون فوائح آن روائح
بمشام یعقوب علیه السلام رسید بشناخت که این بوی جنت ست و با دراک این معنی انبیا مخصوص
اند دوم آنست که بوی جنت منحصر است بهمان پیراهن که از بهشت آورده اند و آن پیراهن مختص
بیوسف است علیه السلام لاجرم در ادراک آن رائحه گفت اِنِّيْ لَاَجِدُ رِيْحَ يُوْسُفَ لَوْلَآ اَنْ تُفَنِّدُوْنِ
و این وجه مبین بر آنست که این پیراهن از برای خلیل علیه السلام از بهشت آورده اند و اما بر آن
قول که پیراهن رسمی او بود محمول بود بر معجزه که از بعد مسافت بوی پیراهن بشنیده بدانکه تفنید
عبارت است از نسبت و آن خرافت است گویند افند الرجل اذا خرف و تغیر عقله و فند اذا جهل و
نسبت الیه ذلک معنی اینجا آنست که من بوی یوسف خود میشنوم اگر نه شما نسبت من بضعف رای
و قلت کنید گویم که وی نزدیکست و وصال او عنقریب میسر گردد چون یعقوب علیه السلام این خبر باز داد

ایشان سوگند خوردند که تالله انک لفی ضلالک القدیم و معنی ضلال اینجا حب است ای لفی حبک القدیم
یعنی بهمان روز اول موصوفی نه او را لحظهٔ فراموش میکنی و نه ساعتی از یاد وی ذاهل میگردی و این قول قتاده
است رحمة الله تعالی علیه **و امام حسن رحمة الله تعالی** علیه که چون نطفهٔ اولاد و جفاء آن بود که یوسف
هلاکی بود و چون پدر بعد از مدتی مدید و عهدی بعید یاد فرزند میکرد و دعوی ادراک رائحهٔ وی نمود لاجرم او را
از طریق ارشد منحرف دانسته و از راه صواب منصرف شناخته اسناد ضلالت یاد کردند و گفتند انک
لفی ضلالک القدیم فلما ان جاء البشیر **روایت صحیح** آنست که مراد از بشیر یهودا ست که پیراهن ملطخ
بدم او برده بود و سبب حزن پدر گشته اکنون این پیراهن نیز او برد تا سبب فرح گردد چنانکه تقریر
افتاد و گویند که چون یهودا بکنعان رسید فی الحال پیراهن بر روی پدر افگند و گفت البشارة ان
الملک العزیز هو ابنک یوسف ای پدر ترا بشارت باد که عزیز مصر پسر تست یوسف و این پیراهن دست
یعقوب پیراهن وی بوسید و بر چشم مالید چشمش روشن گشت اول سوال که از یهودا کرد آن بود که یوسف
را حال چیست یهودا گفت پادشاه مصر ست یعقوب گفت علیه السلام من از پادشاهی چه
میکنم سوال منست که یوسف را بر چه دین گذاشتی گفت بر دین تو یعقوب علیه السلام گفت والحمد لله الآن تمت
النعمة و روایتی دیگر هست که مراد از بشیر پسر کنیزکی بود یعقوب علیه السلام که مر او را از مادر تفریق
کرده فروخته **و واقعه** آن بود که مر یعقوب را علیه السلام کنیزکی بود که در وقت ولادت ابن یامین که
مادرش فوت شد این کنیزک را فرزندی بود بشیر نام همزاد او و راحیل در وقت ولادت ابن یامین داعی اجل را
اجابت گفت این کنیزک بتعهد ارضاع ابن یامین مقرر شد و فرزندی بشیر را یعقوب علیه السلام بعد از آنکه
کبیر گشته بود بفروختند و مادر بشیر در فراق وی بسوخت بحق تعالی گفت الهی چنانکه یعقوب میان من
و فرزند جدائی افگند تو نیز میان او و فرزند فراق انداز تا داند که فراق فرزند چو نیست هاتفی آواز
داد که ای کنیزک تو دل مشغول مدار که ما او را بفراق عزیزترین فرزندان وی مبتلا گردانیم و فرزند وی
بوی رسانیم و اتفاق بشیر در مصر افتاده بود و بخدمت یوسف علیه السلام مشرف گشته و هیچ یکدام را
کیفیت یکدیگر معلوم نی یوسف علیه السلام پیراهن بوی داد بجهت اعتمادی که بروی داشت و او را
بجانب کنعان فرستاد و حق تعالی را اراده آن ایجاز وعده خود فرماید آن کنیزک فراق دیده و دل
بملاقات فرزند خود قابض آید **قصه** چون بشیر بکنعان رسید مادرش بکنار آب آمده بود و غسل
ثیاب اسرائیل الله علیه السلام میکرد که بشیر رسیده از وی سوال کرد که ای ضعیفه منزل یعقوب اینجا کجا
است گفت یعقوب را چه کنی که از مردم عزلت گزیده است و دامن از مخالطت بکلی کشیده بشیر گفت

ای زن قصه دراز مکن که بشیر یوسفم و برسالت نزد یعقوب علیه السلام آمده ام آن ضعیفه سر برداشت گفت الهی مرتبیت که مرا وعده داده که بشیر را بتو رسانم پیش از آنکه یعقوب را علیه السلام بیوسف علیه السلام واصل گردانم اکنون خبر یوسف می آید و بشیر من پیدا نیست بشیر گفت ای زن بشیر تو کیست گفت فرزند من که از من جدا افتاده و کیفیت واقعه تقریر کرد گفت شادمان باش که من بشیر توام ای مادر خدا تعالی وعده تو خلاف نکند نکته ای درویش ضعیفه را وعده دادند در آن وعده خلاف نرفت بندهٔ من را وعده جنت و رضا لقا داده اند وعد الله الذین آمنوا و عملوا الصلحت منهم مغفرة و اجرا عظیما امیدواریم که ایجاز وعده خود نماید و بنده را بمراد واصل گرداند القصه چون پیر زال فرزند خود را بیافت او را باشتیاق تمام در بر گرفت و روی سوی آسمان کرد و ظیفه شکر گذاری بتقدیم رسانید آنگاه خواست که با فرزند سخن گوید از شادی بیفتاد و از هوش شد بشیر بملازمت یعقوب علیه السلام آمد و تحیت سلام بجا آورد و پیراهن بر روی مبارکش مالید یعقوب علیه السلام فی الحال بینا شد چنانچه حق تعالی فرمود القیه علی وجهه فارتد بصیرا ای رجع بصیر القدرت الله تعالی و معنی ارتدا انقلاب چیز است بحالی که پیش از ان بران حال بوده و چون چشم باز کرد فرزندان که ملامتش میکردند در نظر وی حاضر بودند مر ایشانرا گفت قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَّكُمْ اِنِّیْٓ اَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ گفت یعقوب علی نبینا و علیه السلام که نه من شما را میگفتم که من از خدای آن میدانم که شما نمیدانید علما را در معلوم وی اقوالست بعضی گویند که اعتماد بر صحت خواب داشت و بعضی گویند میداشت که انبیا را به بلیات امتحان کنند و لیکن به تفرج و گشایش نیز مشرف گردانند و گویند که بعد از معاودت بصر نظر بر جبین بشیر انداخت از وی پرسید که تو کیستی که باین خبر خجسته ام مبشر گردانیدی گفت من آن بشیرم که از مادر تفریق نموده فروختی لاجرم سزای آن دیدم رباعی گر بد کردم بدی مرا پیش آید ✽ وین رنج و ملامت از خویش آید ✽ هر زخم که بر سینهٔ بیگانه زدم ✽ ریشش بدل خستهٔ درویش آید ✽ و در احسن القصص تفسیری مذکور است که یوسف علیه السلام نامه از برای پدر فرستاده بود چون روشنائی بصر معاودت نمود نامه را البشیر بدست وی داد علیه السلام نوشته بود بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ بعد از ان مضمون مکتوب این بود که مرا قصد ملازمت و آرزوی زیارت جناب رسالت مآبی در صمیم قلب مرکوز می بود فاما اشارت خداوندی جل و علا چنین وارد شد که شما بسلامتی باینجانب تشریف ارزانی فرمائید تا بدو فرح فائز آئید هم فرح لقا و هم فرح عطا و در ذیل مکتوب اشعاری فرمود که دویست دست جامه جهت اولاد و احفاد ارسال نموده شد و با سم هر یک اشتری مسرج و ملجم ملجم مکلل بجواهر و یواقیت با براستری

غلامی حبشی که تعهد آن اشتر نماید و نام زد هر یک از اخوان یک دیه معمور مرقوم گشته و خاصه از برای
اسرائیلی ثوبی ملکی و عمامهٔ ملکی تعیین نموده فرستاده شد ملتمس از فضل عمیم آنکه چون هدایا مذکوره از لوث
حرام و شبهه پاک مطهر است التفات نموده بلبس آن مرا اسرائیل سرفراز گردانند که مقصود آنست
که حسّاد و اعداء از کفار و فجار درین دیار بسیار از نظر اعزاز و احترام در اولاد و احفاد به چشم بفقر
و مسکنت تعبیر ننمایند قال الله تعالی اذلة علی المؤمنین اعزة علی الکافرین و از وهب بن منبه
رضی الله تعالی عنه روایت کرده اند که آرنده پیراهن بن یامین بود و برادران همه با وی همراه بودند
تا همه اسباب کرد اصحاب را بمصر برند و هر یک از برادران را بصنوف عطایا و الوف هدایا مخصوص
گردانید گفت بزودی باید که در خدمت پدر بزرگوار مراجعت نمائید و در روایتی آنکه از برادران استفسار
نمود که اولاد و احفاد چند اند گفتند هفتاد و دو نفر یوسف علیه السلام از برای ایشان از جامه و غله
و ما یحتاج سفر آنچه درخور ملوک ترتیب نموده فرستاد و یهودا را با ابن یامین علی اختلاف الروایات
تعیین فرمود تا پدر را با احفاد ساختگی تمام نموده بمصر آرد و دیگر برادران را در مصر بداشت تا بآن روز که
یکدیگر با جمعهم باستقبال بیرون آمدند رآویان از وهب بن منبه رضی الله تعالی عنه چنین ایراد کرده
اند که چون ابن یامین پیراهن بر روی پدر افگند و همین آن نور بصر مراجعت نمود ابن یامین را در
کنار گرفت و سر و روی بوسیده گفت ای فرزند ارجمند خبر چیست ابن یامین گفت بشارت باد
ای پدر ظلمت آباد محنت سرای هجران را شمع وصال پدید آمد و ماتم سرای نوحه سرائی بیت
الاحزان سوز نور جمالی حاصل آید بوستان دل و گلستان جان که از تند باد خزان هجران پژمرده
بود بهار مواصلت میسر نشد مرغزار سینه مهجوران که در تنور آتش افزون درد و سوز خشک و بی رونق
گشته بود آب زلال وصال تازه و خرم میگرداند ای پدر آن نور دیده یعقوب علیه السلام که
مدت چندین سال از سراپردهٔ حدقه از بیرون پرده بود اکنون باز بسریر ناز باز می آید و آن سرور
سینه کردلی که در چاه او بار گرفته گشته بود ببارگاه اقبال و جلال ایستاده می نماید حاصل کلام
آنکه نور جمال بی مثال یوسفی شبستان سینه ات بشعاع شمع وصال روشن میگرداند و شورستان
دیده ات که از شور آب گریه سفید گشته بآبحیات مشاهده جمال گلشن میسازد غزل ای تن مرده
بیا ساعی که جان می آید ٭ چشم بگشا هلا بنگر که چه سان می آید ٭ تازه شو ای دل پژمرده که چون آب حیات ٭
بحر جو دی ست که سوی تو روان می آید ٭ و وهب بن منبه گوید رضی الله تعالی عنه که اگر آن بودی
که آن پیراهن از بهشت بودی یعقوب علی نبینا و علیه الصلوة و السلام فی الحال در آن ساعت از شادی

هلاک گشتی **القصه** بعد از آنکه خاطر عاطر اسرائیل علیه السلام ازین خبر میمون از تمامه شگفته و آسوده
گشت و از غم و اندوه بر آسود و لله الحمد و المنة گفت و شنیدر المجالس تصرف پدید آمد و بیهوده گفت با مع
روایات که ای پدر سفر مصر را آماده باش که دمبدم قاصدان یوسف علیه السلام میرسند و محملها مرتب داشته
بطلب اعزه و اهلبیت می آیند و اکابر و اعالی و عبید و موالی را با اعزاز و اکرام هرچه تمامتر بدیار مصر خواهند
برد و روز دیگر فرستادگان یوسف علیه السلام صد و پنجاه شتر کوه پیکر شکوه منظر باد پای بر هر یک عماری
از عود قماری ترتیب داده بر بالای هودج پردهٔ زنبور سے گسترده و بیست سر استر روعی که در هنگام سیاحت
با باد صبا برابری کردندی و سی سر اسب تازی که نسبت با روی خویش بهر ماه را بازی داشتندی بنظر
یعقوب علیه السلام رسانیدند و اسرائیل علیه السلام در اختیار حرکت و استعداد رحلت نزول وحی را مترصد
و مترکب گشت تا جبرئیل علیه السلام بر وجه تعجیل از دار جلال که مقر اقبال صاحب دولتان با جلال است
نزول فرمود جواز نامه ارتحال و انتقال بیعقوب علیه السلام رسانید و سه روز تهیهٔ اسباب سفر کرده یعقوب
علیه السلام با منکوحه اش که خاله یوسف بود علیه السلام با اتباع و اشیاع و در روز چهارم توجه بجانب مصر
نهادند و اهل کنعان بعد از انکه سالها بلطف تربیت اسرائیل علیه السلام خوی کرده بودند و بر خوان احسان
و مائده دعوتش آسوده از یمن جوار و ببرکت روزگار فرخنده آثارش مایوس گشته در پای محمل
غلطیدند و روی نیاز در پایه هودج شریفش می مالیدند و یعقوب علیه السلام هر یک از ایشان را
بلطف اصطباغ وداع میفرمود و از بخشنده بی منت جهت ترقیهٔ حال آن گروه عاقبت بعافیت و خاتمت
بسلامت و فراخی معیشت و ثبات بر جادهٔ شریعت مسالت می نمود و قطرات عبرات از فوار بادیه گان در
مفارقت آن محبان می باریدند و موج حسرات در مهاجرت آن مسکینان بر صحیفه رخسار می افشاندند
تا از نظر ایشان غایب گشت **نقلست** آورده اند که برادران بر مقتضای وصیت یوسف علیه السلام همه
لباسهای فاخره پوشیدند و بجانب مصر سوار بعظمت و ابهت تمام قطع منازل مینمودند و لیکن یعقوب
علیه السلام آن جامهای ملوکانه نپوشیده و بهمان پشمینه که در بر داشت از کنعان فرود آورده و بر در از گوش سوار
گشته بتواضع و انکسار قدم در بیابان نهادند و خدمتگاران یوسف علیه السلام در هر منزل مائده نهاده
بودند و در هر مرحله خوانے آراسته چون یعقوب علیه السلام بعد از قطع منازل و طی مراحل با اشیاع
و اتباع نزدیک مصر رسیدند یهودا فرزند گرامی خود فارض را به بشارت وصول یعقوب پیش فرستاد
تا یوسف را علیه السلام خبر دهد که آفتاب فلک نبوت که مدتی در محاق اقوال محبوس سے بوده
از هموم و غموم هجران نور جمال خورشید مثالش را شعاع سر در محجوب بمدهشه اکنون که صبا عنایات ازلیه

از مهب کفایت ابدیه وزیده وغشاوه عین عمار از عین آفتاب فلک رسالت در کشیده تا اکنون قصد
اوج مواصلت کرده وعزیمت بیت الشرف مرافقت نموده یعنی آن پدر که نور دیده در سر کار هجران کرده
بود و وطن در بیت الاحزان کنعان ساخته اکنون بامید وصال و نوید آفتاب بصوب مصر روی آورد بفلان
موضع از مواضع فضای مصر رسیده یوسف علیه السلام چون نوید بامید ملاقات بشنید از غایت
روشن دلی چون صبح صادق بخندید و چون گل از کمال شادی در جامه نگنجید از درون دل و جان
شکر جناب خداوندی جل وعلا بتقدیم رسانید و بعد از آن از ملک زبان دستوری طلبید تا بموافقت
برادران باستقبال پدر بیرون رود ملک فرمود که من نیز درین امر طریق موافقت مسلوک میدارم و
در آخر از مثوبت با تو مشارکی میورزم لاجرم روز دیگر ملک حکم فرمود تا سران سپاه و ملازمان بارگاه و
عظمای دولت و امرای مملکت در موکب او از شهر بیرون آیند و آنگاه با حشمت تمام باستقبال والد بزرگوار
نظم بیرون آمد همین از شهسواران ❊ پیاده در رکابش تاجداران ❊ نهاده غاشیه خورشید بر دوش ❊
رکابش کرده مه را حلقه در گوش ❊ نفیر چاوشان از دور شو دور ❊ زگیتی چشم بد را کرده مهجور ❊ آنگاه یوسف
علیه السلام ملازمان را که باستقبال بیرون رفته بودند فوج فوج گردانید حجاب را علیحده ساخت و
نواب را علیحده عظما و اکابر و علما و مشایخ هر طایفه جدا جدا می رفتند و یعقوب علیه السلام تحیت بجا
آوردند تا طلیعه سپاه یوسفی علیه السلام پیدا شد با چندین هزار سپه سالار که از بریق و لمعان سیوف
و رماح ایشان صحرای مصر چون فضای آسمان پر چراغ و مشعله می نمود بلکه از فروغ تیغهای هندی و
خودهای فرنگی ماهرویان مصری آفتاب فلک رابع در پرده احتجاب متواری می گشت سی صد هزار
سوار بر خنگهای باد رفتار که هر یکی با باد در رفتن برابری کردی بر چرخ فلک در دویدن سبقت گرفتی
جوشنهای یاقوتی پوشیده و سپرهای قرمزی بر دوش انگنده با سلاحهای جوهردار و خنجرهای جوشن گذار
بر اطراف و جوانب صحرا صف بر کشیده تمامی مرز و بوم را بانواع تزئین و اصناف تلوین بیاراسته ند
هوای آن صحرا چون لخلخه دان در تموج آمد و سکان این هفت گنبد خضرا چون اهل تماشا بتفرج بیرون
خرامیده از نتایج ازدواج بسیط هوا گلستان گشته و از نشاط و انبساط زمین بستان شده ارباب
روایات دوازده هزار لوای علم بر سر آن خیل و حشم بر افراشته چتر پادشاهانه بر فرق همایون یوسف
علیه السلام داشته از دور چون نظر یعقوب علیه السلام بر چتر افتاد پرسید که این کیست گفتند یوسف
پسر تست که حقتعالی باین دولت و مکنت سرفراز گردانیده باستقبال تو می آید یعقوب از مرکب فرود آمد و دست در
گردن یهودا در آورده روان شد چون نظر یوسف بر آنجانب افتاد یهودا را بشناخت و دیگر پیری ضعیف بانجا متوجه است

دانست که یعقوب ست فی الحال از جنیبت فرود آمده دربان ابن الولید نیز پیاده شد و صدیق بر ملک بنشین
گرفته بنزدیک پدر رفت روایتیست که چون هر دو را النظر بریکدیگر افتاد هر دو از با در آمدند و در میان میدان بپهلوی
می غلطیدند تا بیکدیگر رسیده هر دو را در کنار گرفتند و لشکر همه از دور استاده میدیدند و بر ایشان نظر می کردند
و غریو از اطراف انجمن بر آمد و غلغله شغب الیشان بقبه افلاک رسید [illegible] و لشکر
ملک در میدان فلک چون نظارگیان بر شرف آسمان بتفرج این خاکیان صف برکشیده [illegible]
کواکب روز بازار و السمار ذوات الحبک را بدرر ثوابت و لالی [illegible] آئین بستند [illegible] خلد
برین گلدستها از اصناف ورد و در با چین ترتیب دادند سبز پوشان خانگاه ملکوت درین صور
باسر ور گشتند جرعه نوشان حرم سرای جبروت درین تماشا دست افشانیها نمودند القصه سکان
قصبات اطباق سموات در اشتیاق این دو مشتاق حیران مانده بجناب قدس الهی جل و علا بنالیدند
که الهی این نوع اشتیاق و لذت وفاق اکنون که در میان این پدر و فرزند اتفاق افتاده است در هیچ
وقت دو دوست تحقیق پذیرفته و هرگز هیچکس باین شادی و ذوق و حضور نبوده [illegible] خطاب آمد
که ای ملائکه من سوگند بعزت و جلال من که بنده گنهگاری و تباه روزگاری که صحیفه اعمال خود را
بزلات و هفوات سیاه کرده باشد چون گریبان ندامتی بگیرد و بحضرت ما باز گردد در رحمت ما را با آن بنده
هفتاد چندین شادمان و خورمی باشد **رباعی** بیا بیا که نیابی چو ما دگر یاری * چو ما بهر دو جهان خود
کجاست دلداری * بیا بیا که بهر سوی روزگار مبر * که نیست نقد ترا همچو ما خریدار * و در بعضی
روایات آورده است که یعقوب علیه السلام پیشتر از یوسف علیه السلام از مرکب فرود آمد جبرئیل
با یوسف عتاب کرد که چرا درین تعظیم بر پدر سبقت نجستی پیش از وی از مرکب فرود نیامدی گفت یا اخی جبرئیل
در آن وقت که پدر بزرگوار را دیدم خود را فراموش کردم و از تعظیم و توقیر غافل ماندم گفت ای یوسف تمامی
اهل آسمانها همه ناظر احوال شما اند پدر تست که شیخ الانبیاست پیاده گشته بود و تو هنوز سوار از ادب در
[illegible] ای یوسف اگر درین امر سابق می آمدی هفتاد پیغمبر از نسل تو بیرون می آمد اکنون [illegible]
[illegible] پیغمبر از نسل تو برداشتند یوسف را علیه السلام حسرتی فراوانی [illegible]
وارباب بشارت گفته اند که مدت هشتاد سال یوسف را علیه السلام در دو وی [illegible] میدانستند
امروز نشاط و شادی بود بوی باز غمی بر دلها بار کشته نهادند و هیچگونه بخوشی مبدل نگردد **غزل** انصاف در
جبلت عالم نیامده است * راحت نصیب گوهر آدم نیامده است * در جور و هر دم [illegible] و نامراد باش * کاینجا دوام
مراد مسلم نیامده است * زین اهل روزگار دگر دوستی مجو * کاینجا دو دوست یکدل و یکدم [illegible]

و در روضة الاصفیاء آورده ست که در حین ملاقات چو یوسف خواست که تحیت سلام بر پدر سبقت
جوید از آن ممنوع شد و معلوم نیست که حکمت الٰهی جل وعلا در آن چه بوده باشد و ظاهر آنست که چون در
اول نزول سبقت بخسته بود از سبقت تحیت محروم ماند و اما امام نجم الملة والدین عمر النسفی قدس سره در تفسیر
تیسیر تضعیف نموده میفرماید که آنچه نقل از جبرئیل علیه السلام کرده اند که مر یوسف را علیه السلام گفت انک
لم تحترم اباک فقطع نسل النبوة منک کلام باطل لایجوز ان یذور یعقر زیرا که انبیاء علیه السلام را جائز
نیست تعظیم نمودن بر هیچ فرد از افراد مسلمانان تخصیص بر پدر بزرگوار خویش که برمسند نبوت متمکن باشد
و نسبت بسیار ہی از انبیاء بوی منجر شود والله اعلم بحقیقة الحال القصه چون یوسف علیه السلام
شرف اسرائیل الله علیه السلام دریافت اول حضرت یعقوب علیه السلام فرزندان عزیز را مخاطب
ساخته گفت السلام علیک یا مذهب الاحزان السلام علیک یا من تاب التعب والهوان
و هر دو یکدیگر را در کنار گرفتند چندان گریستند که هر دو بیهوش گشتند و چون بهوش باز آمدند یوسف
علیه السلام دست پدر گرفته به پیش ملک آورد و دریان بنا بر آنکه به نبوت ابراهیم علیه السلام
و اہل بیت او گردیده بود ناموس سلطنت بر طاق نسیان نهاده و در دست و پای یعقوب
علیه السلام افتاد و نیاز مندی نموده سپاس داری یوسف علیه السلام نمود و گفت یا اسرائیل
الله اگر فرزند ارجمندت اهتمام نمودی و تعبیر واقعه کما ینبغی نفرمودی اکثر اہل مصر که رقم برقیت
یوسف بر ناصیهٔ ایشان مثبت گشته امروز مطلق النعان گشتند و کیفیت واقعه چنان بوده است
که درین روزگار که وصل الحبیب الی الحبیب بود تمامی اہل مصر حاضر بودند و همه برقیت یوسف
مقر و معترف و مجموع شان گفتند که ما همه بنده و مملوک این صاحب دولتیم و تمام املاک و اسباب
از ضیاع و عقار ملک طلق اوست یوسف علیه السلام گفت ای پدر مقصود ازین امر آن بود که چون
شما تشریف حضور ارزانی فرمایند ببینند که لطف حضرت خداوندی جل وعلا در شان این بنده
عزیب چه معامله فرموده و مرا از چه نوع مذلتها بچه عزتها مشرف گردانیده و ارتکاب این امر نه از
برائی فخر و ناز نامهٔ پادشاهی ست بلکه مقصود ازین امر آن بوده ست که امروز همه را در نظر شما
از قید رقیت رهانیده بعز حریت رسانم پس روی بمصریان آورد و گفت ای اہل مصر یان همه
شما را امروز بدیدار این بزرگ لقاء این پدر بزرگوار از قید بندگی آزاد کردم و تمامی اسباب و
املاک شما را که بمن تملیک نموده باز گذاشته بودید همه را بشما ارزانی و مسلم داشتم نظیر این واقعه
آنست که چون روز قیامت شود به پیوند قدرت و خاتم به پیرایهٔ کما بدانا اول خلق نعیده

وصلات مفاصل اناسی ومقطعات مواصل وواتی وقواصی را بند بر بند پیوند دہد از خوف وخشیت
آن روز پر سوز جمال کردبان عالم کہ ہریک گلدستۂ باغ ارم بودی بواسطہ سموم غموم وصرصر عموم چون
اوراق خزان پژمردہ وبی صفا گردد وہمہ خلائق از وضیع وشریف بقید تقصیرات خود مقید گشتہ بروز
خود را درماندہ خواجہ ما صلعم در آن روز فیروز وللآخرة خیر لک من الاولی بجناب سوی تعالی دست
شفاعت بکشاید چنانکہ صدیق مصر پایزابرودی پدر آزاد کرد حضرت اللہ تعالی ہمہ گنہگاران امت را
برروی آنحضرت علیہ السلام از نار جحیم وعذاب الیم آزاد کند وممالک جنت مرایشان را مسلم دارد

اما اللطایف والاشارات وتحقیقات متفرعہ برین آیۃ کریمہ قولہ تعالی

اذہبوا بقمیصی ہذا یوسف گفت علیہ السلام ببرید این پیراہن من ببرید نزد پدر کہ نخست در بودی از دیدن پیراہن بود
خواست تا مرہم نیز از پیراہن باشد چون آن پیراہن از مصر بیرون آوردہ بودند سحری بود کہ یہودا آن پیراہن
بیفشاند نسیمی از ساق عرش بجناب خداوندی جل وعلا التماس کرد خداوند دستوری دہ تا از پیش از آنکہ
پیک نیک یوسف علیہ السلام خبر پسر نزد پدر برد من بیشتر خبر پسر بپدر رسانم تا کمال لطف نامتناہی جل
وعلا بخود شناسد اجازتش دادند فی الحال بیک وزیدن از ہشتاد فرسنگ راہ بوی یوسف علیہ السلام
را بمشام یعقوب علیہ السلام رسانید چون روح وراحت از رایحہ فاتحہ بمشام جان یعقوب مکروب رسید
استنشاق آن رایحہ نمودہ دلش بنازید ولبش بخندید حاضران ازان تعجب کردند کہ درین مدت مراورا
خندان ندیدہ بودند سبب چیست کیفیت احوال پرسیدند فرمود انی لاجد ریح یوسف **رباعی**

باد آمد وزان سرو خرامان خبر آورد ٭ در کالبد سوختہ جان دگر آورد ٭ امروز ہمہ از اول روزم
مستی ست ٭ این بوی کہ بودست کہ باد سحر آورد ٭ گفتند ای شیخ یوسف علیہ السلام در خاک پوسیدہ شد
وتو ہنوز از استنشاق رایحہ وی باز می پردازی ہرچند ایشان منع بکردند او ہمچنان می بوئید ومیگفت
مرا ملامت بخرافت مکنید بر ستم چیزیکہ خدا مرا گردانیدہ است وازان استنشاق استشمام مینمود تا آن روز
کہ یہودا از مصر از عالم غیب در آمد وخبر یوسف علیہ السلام بسمع وی رسانید نظیر این آنست کہ مومنان را نیز
وقت مرگ دو بشارت خواہند داد اول باد وبیست کہ بر اعضار شجرۂ طوبی می وزد از ان نسیم روح پرور
وروح گستر بشارت قبول ونوید وصول بہ بندۂ من میرسانند از انجا کہ یہودا پیراہن بیفشاند تا بہ بر یعقوب
علیہ السلام ہشت روزہ راہ بود واز مہبب این نسیم تا بہ بران بیمار ہشت ہزار سالہ راہ باشد بیمار چون
چشم بکشاید از انکہ چشم بر چشم ہند آن بار ہشت ہزار سالہ راہ را طی کند ورایحہ بہشت را بوی رسانند چون بندہ بوی
بہشت بشنود بر خود بنازد وملک الموت گوید بندہ چہ بوی گوید المولفہ عفی عنہ میدہد بوی ندانم تا کدامی بوستان

این * بوی عشقست انکه می آید زسوی دوست این * جان چو بویش بشنود برخود بدرد پیرهن * روح پاکست این نمیگنجد دردن یوسف است این * انچه نورست جان دره سرگردان اوست * آفتاب این نور سکه دارد جمال دوست این * شعر دیگر مر بنده را در آن وقت فرشته ایست که از مقام قرب بنزد بنده آید و چنان باشد که چون نسیم تحیتی مشام جانرا بروائح قدس سرگردانید فرشته بر اثر آن نسیم بیاید و اورا بشارت دهد بشروی یا لجنة التی کنتم توعدون انشا بشهر سازد بعد از انکه ملک الموت صحیفه از حریر جنت بروی نام دوست نوشته بنده نماید تا جان وی بروح دل براحت تمام بدار السلام خرامد چنانکه یعقوب علیه السلام را اگر پیراهن بشاشش دمیده و خبر وصال بسمعش رسیده و بعد از ان پیراهن بر دیده مالید و آن سبب وشنای او شد کذلک بنده نیز در آن دم آخر اول جنت بمشامش رسید دوم خبر بشارت بسمعش آید سوم حریر جنت در نظرش در آید و آن سبب آشنائی وی گشته بجناب خرامد لطیفه دیگر هم درین کلمه ای درویش عارفان گفته آمد که سنت پادشاه جل و علا آنست که چون بلا بر عاشقان خود فرستد به یکبار فرستد و چون بلا باز برد بتدریج باز برد کوه کوه در آید وکاه کاه بیرون رود آری روز اول که گفتند یوسف را گرگ خورد بلا بر دل وی بیکبار فرود آمد و در وقت رسیدن فرح اول شمه از رایحه پیراهن بمشام او میرسانند و بعد از آن بخبری دلش را امید میدهند و بعد از ان اورا هشتاد فرسنگ راه در پیش مے نهند تا بجانبش می برند بعد از ان اول خیل و حشم بسیار بوی مینمایند و بعد از انتظار بسیار آن بزرگوار را بمطلوبش رسانند تا عاشقان دانند که آنکه مخلوقی را دوست میدارد و این ابتلامی بیند و آن همه انتظار در می کشد تا محبوب خود میرسد کسی که دعوی محبت حضرت جلال احدیت کند جل جلاله کم از انکه بلاهاے آماده باشد و سالهای چشم انتظار برراه نهاده تا شاید که جمال محبوب روزی از مطلع اقبال طلوع کند و عاشق زنخسته را بنزم وصال راه دهد لمؤلفه

غزل چو چنگ میکشم این گوشمال و زخم فراق * مرآدم انکه بنزم وصال بنوازی * نقوش مهر تو از مهر دل نخواهد رفت * اگر در آتش عشقم چو موم بگدازی * سیاه در دو بلا صف کشند از چپ و راست * بقلب ما علم عشق چون برافرازی * همین دل است که آئینه است و سلطنت * کهی چو گوے بهر جانبی که می تازی * و لے مظاهر اعیان برخت بربستند * تو خواه آئینه سازی تو خواه گو بازی * هر آئینه که تو عکس جمال خود بینے * اگر در آئینه دل راست تجلی اندازی * لطیفه هم درین باب ای درویش آن نفحه که مشام یعقوب را مروج گردانید همان نفحه الهی است جل و علا که بشبانه روزی چندین بار گرد عالم میگردد و بدر سینه هاے مومنان و موحدان گذر می آید تا هرکجا که سینه صافی بیند و سری خالی یابد آنجا نزول کند شعر اتانی هواها قبل ان اعرف الهوی *

فصادق قلبی خالیا فتمکنا ✤ آنکه حضرت رسول علیه السلام ~~ ان لربکم فی ایام دهرکم ✤ نفحات الا فتعرضوا لها ✤ اشارت باین نفحه است کمن می گویم مثنوی شنیدی منظوم لمنثور لمؤلفه عفی عنه ~~ نفحهٔ عشق کزان سوی جهان می آید ✤ بمشام دلم از عالم جان مے آید ✤ تازه شو ای دل پژمرده که چون آبحیات ✤ بحر جودیست که سوی تو روان مے آید ✤ خیز ای عقل جواز چار سوئی پنج حواس ✤ که نگارمن زان راه نهان می آید ✤ همچو خورشید نهان روے که جان ذره صفت ✤ از زمین تا الفلک رقص کنان مے آید ✤ حیف کن بے بصران تا بابد بیخبر ندید ✤ زآنچه در دیدهٔ صاحب نظران مے آید ✤ این عجب سریست که وارنده پیراهن نیافت ویعقوب علیه السلام از مسافت هشتاد فرسنگ بیافت زیرا که آن بوی عشق بود جز بر عاشق نمید بید و آن نیز هر وقت ندید که تا مرد بخته عشق نگردد و زیر بلاهای عشق گرفته نشود این بوے بمشام جانش نرسد نه بینے که یعقوب علیه السلام در بدایت کار یوسف را از بر وے بردند همه در آن حوالی او را در چاه فگندند نه از وی خبر یافت و نه بوئی هیچ بوی رسید آخرالامر در کنعان از بوی یوسف مصر ے خبر میداد که انی لاجد ریح یوسف **لطیفه** دیگر سے فی قوله تعالیٰ انی لاجد ریح یوسف که در وقتی که یعقوب علیه السلام تکلم مے نمود جمعی از اتباع و اشیاع آنجا حاضر بودند آن بوی وصال بمشام کدام یعقوب علیه السلام رسید هیچکدام از حاضر ان را خبر نبود زیرا که بوے یوسف علیه السلام آتش افروز عشق و محنت بود و دل یعقوب علیه السلام سوخته همان آتش و آتش خبر سوخته نگیبر دار ی قیام قیامت شود و مومن با کافران آمیخته باشد بهشت از پانصد ساله راه بود که بوی بمشام مومنان رسد و کافران را از آن خبر نے بود و دوزخ نیز از پانصد ساله راه بمشام کافران رسد مومنان را از ان آگاهی نه و نیز به پلصراط کافران میسوزند و مومنان را اثری سے چندین بعلم و عمل آراسته و از لذت وصال محروم و چندین را از علم و عمل هیچ نصیب سے و در بزم وصال محرم عالمی چشم کشاده و از لوامع انوار جمال هیچ ندیده و در ویشی چشم بر هم نهاده و در هر ذره از ذرات کائنات مشاهده انوار ذات و صفات نموده و باین زمزمه زبان حال برکشوده لو الدی رحمة الله تعالیٰ ~~ ای پرتو وجود تو ذرات کائنات ✤ هر ذره را وجود تو آیات بینات ✤ بر صفحهٔ وجود بجز نقش تو نبود ✤ ذات تو منمود ز آئینه صفات ✤ عنقائی دل بکنگرهٔ وصل ره نبرد ✤ هر چند سیر کرد بگرد سرادقات ✤ استاد خرده بین خرد در صفت بماند ✤ چون دم زند ز حرف بکنه ذات ✤ خضر دلم که از ظلمات فنا گذشت ✤ زآن رو قدم نهاد بسر چشمهٔ حیات **شعر** وجه الحبیب عین حیاتے و منیتی ✤

رجوا لحیات فیه نجاة من الممات + **لطیفه** همدرین کلمه انی لاجد ریح یوسف ای درویش هرگاه
بنده دیدار دوست را عزیز دارد همان یادگار آخر بشر او گردد برادران پیراهن یوسف را علیه السلام عزت
ننهادند بچون بها بودند لاجرم در روز وصال پیراهن در دست ایشان بود ایشان را از آن هیچ
خبر نداشت یعقوب علیه السلام پیراهن یوسف عزیز داشت در روی خود مالید لاجرم میان
او و میان پیراهن هشتاد فرسنگ راه بود که فریاد برآورد که انی لاجد ریح یوسف **کذلک**
کافر حرمت پیراهن خلعت خود نگاه نداشت و آن را بلوث کفر بیالود لاجرم بدولت دیدار نرسید
کلا انهم عن ربهم یومئذ لمحجوبون اما بنده مومن خلعت خود را عزیز داشت و بلوث کفر نیالود
ولم یلبسوا ایمانهم بظلم لاجرم بدولت وصال فائز گشت وجوه یومئذ ناضرة الی ربها ناظرة و نیز
بدان ای درویش مقدمه وصال اول رایحه ایست که بمشام عاشق مهجور می وزانند و آن
رایحه را بدرقه وصول می گردانند ان لربکم فی ایام دهرکم نفحات و اگر نیک نظر می کنی
باهر نفسی رایحه از روائح قدس همراه است تا بواسطه آن روح غریب در غریبستان آب و خاک
بشریت قرار میگیرد که اگر نه آن رایحه قرین هر نفس بودی یکدم روح درین زاویه قالب قرار نگرفتی
و شرح این تطویلی دارد شمه ازان بیان میگردانم بسمع قبول اصغا نمای ای درویش چون جان
پاک از بام افلاک باین مغاک است با جان موافقت نمی نمود چرا که روح از عالم امر بود قل الروح من
امر ربی و بدن از عالم خلق خلقه من تراب پروردگار عالم تعالی و تقدس و تعظم برشته الا له
الخلق و الامر هر دو را بر هم بست تا روح با قالب و قالب با روح بپیوست اما هنوز بواسطه
اختلاف حقایق ائتلاف ممکن نبود و روح غریب درین رباط مهیب آرام نمی گرفت و بر خود
میطپید و میگفت **غزل** دلا چه بسته این خاکدان بگذرانی + ازین خطیره بیرون پر که عالم
جانی + تو باز جلوه نازی مقیم پرده رازی + قرارگاه چه سازی درین نشیمن فانی + بکال خود
نظری کن بروان روی سفری کن + ز حبس عالم صورت بمرغزار معانی + تا حکیم ازلی جل
جلاله بواسطه لم یزلی مرغ روح را درین قفس قالب آرام داد و لطیفه هم ازان عالم ارواح
نیز بهای آرام جان نه کشی جان غریب صفت فرستاد و آن آنست که فرمان ازل در
حال نفوذ قضا و قدر را ابتدا بگوش هوش قلم رسد قلم که راز قدم ست آن شنیده ازل باز
گوید و بوده ابد باز جوید احکام و وقائع در گوش لوح ضریر قلم که سفیر بارگاه قدم ست بگوش
اسرافیل علیه السلام رسد اسرافیل نفحات قدس آن معنی از لوح بر نوشت بجبرئیل امین عم بسپارد و ندای

ازل وزمزمه قدم از کرانه وراء غیب بنواره جبرائیل علیه السلام دربرخان فرشتگان افتد آسمانها از آن
بر شود ملکوت بجوش برآید فضای حضرت جلال احدیت جل ذکره با عروج از دریچه بروج شجره نیوم با رجوم از حجب
غیب ظاهر شود نخست که بنده از بند در آسمان وشگاف ملکوت قدم بیرون نهد بکنگرهٔ ناری که جهان
آتشین ست واصل گردد آنگاه آن لطیفهٔ ربانی از ولایت آتشین بناحیه باد رسد واز عالم گرم بجهان نرم
آید آن گرمی که از آتش گرفته بود با نرمی باد در هم آمیزد آن باد گرم ونرم شود ونواله کش جان گردد وتمام رنگ
جان گیرد آن لطیفه را که از آن جهان سبحانی بهم وسم النسانی قصد این عالم واندانی بدین باد سپارند
وچندین هزار فرشته بدین باد گمارند تا آن باد را از روزن مشام بنده در آورده با سباحنی بگلوی انسانی
در آرند آن لطیفه که بوی حق سبحانه وتعالی همراه دارد بباد سپرده که لا تسبوا الریح فانها من نفس
الرحمن در درون بنده بدر جان قسمت کنند پس هر شبانروزی این بیست وچهار هزار نفس که نواله کشان
جان وپیغام گذاران روح اند این بوی دوست در پردهٔ استخوان وپوست به برجان میرسانند وآن
امانت ربانی در بر این غریب زندانی می نهند تا چنانکه یعقوب علیه السلام می گفت انی لاجد ریح یوسف
این فراق دیده محنت کشیده می گوید **غزل** گر صبا از سر کوی دوست می آید ❊ که از زمین وزمان
بوی دوست سے آید ❊ چه رشکهاست که از با دمی برم هر شب ❊ که روی او ز چه بر روی دوست
سے آید ❊ هر آنچه آیدت از نیک وبد بد ومنگر ❊ همین بس ست که از سوی دوست سے آید ❊
لاجرم تا این نفس که پیغام گذار حق سبحانه هر دو سلام وپیغام دوست بجان میدهد این لایت
غریب میرساند جان بوی دوست بر جاست وچون نفس منقطع شود جان عزم رحیل کند چرا که آن
قوت که سبب بقا را او بود نا از نزد محبوب حقیقی می آمد جان بوی از درین زندانی قراری داشت
چون آن قوت نماند واز مونس باز ایستاد لا بد قصد وطن خود خواهد کرد واین زمزمه ترنم خواهد نمود
للشیخ الرومی قدس سره ❊ هر نفس آواز عشق مے رسد از چپ وراست ❊ ما بفلک میرویم
عزم تماشا کراست ❊ ما بفلک بوده ایم یار ملک بوده ایم ❊ باز همانجا رویم جمله که آن شهر ماست ❊ خود
ز فلک برتریم واز ملک افزون تریم ❊ زین دو چرا نگذریم منزل ما کبریاست ❊ عالم خاک
از کجا گوهر پاک از کجا ❊ بر چه فرود آمدیم باز کنید این چه جاست ❊ آمد موج الست کشتی قالب
شکست ❊ روح چو از تن برست نوبت وصل لقاست ❊ شکل بقا شد پدید سیل بدریا رسید ❊
صبح سعادت دمید صبح چه نور خداست ❊ **حکمت** در فرستادن پیراهن بجانب یعقوب
علیه السلام آن بود والله تعالی اعلم که سنت سنیه حضرت جلال احدیت جل جلاله چنان نافذ گشته که

هرکدام غم واندوه از مرے رسیده باشد فرح وراحت از آن بوے ملحق گردانند مثلاً آدم علیه السلام از
ابلیس علیه اللعنة پیش آمد کاو را بذات انگلند عاقبت شادی هم از مروی بآدم علیه السلام رسانیدند که
زلتش را بابلیس علیه اللعنة نسبت کردند فوسوس علیه الشیطان ابراهیم علیه السلام را غم از آتش بود
تا پیوسته می گفت اوه من النار شادیش هم از آتش رسید یَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَّسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ
یوسف عم را غم از مر خواب بود که با برادران تقریر کرد إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا فرح هم از خواب
رسید إِنِّي أَرَىٰ سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ موسی را علیه السلام غم از مر دریا بود که مادرش در دریا افگند أَنِ
اقْذِفِيهِ فِي التَّابُوتِ عاقبت فتح وانبساطش هم از دریا رسید فَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ مریم را غم
از مر عیسی بود علیهما السلام يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَٰذَا وَكُنتُ نَسْيًا مَّنسِيًّا عاقبتش شادی وکشایش هم از
عیسی بود تا گفت إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ط حضرت رسالت را صلی الله تعالی
علیه وسلم غم از مر عمر بود که سی و نه تن مسلمان شدند واز ترس عمر نماز در سر دا بها می گذاردند لاجرم
کشایش هم از عمر رسید يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ تا بعد از اسلام عمر
رضی الله تعالے عنه دین اسلام آشکارا شد کذلک یعقوب را علیه السلام غم از مر پیراهن رسیده بود
وَجَاءُوا عَلَىٰ قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ ط کذلک شادی دلش هم از مر پیراهن رسانیدند اذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَٰذَا
کذلک بنده مومن را غم از مرگ و قیامت ست امید چنانست که راحت وآسائش هم از مرگ وقیامت
خواهد بود **نقلست** که اعرابی بیمار شد گفتند این بیماری مرگ ست گفت چون مرگ پیش آید بکجا باید
رفت گفتند نزد حق سبحانه وتعالی گفت کراهت چرا باشد که نزد کسے میروم که هرگز هیچ چیز ندیدم مگر از وے

غزل گر کند دست اجل قصر وجودم خشت خشت + اصل بنیاد محبت هیچ نه پذیرد خلل +
من چو از اهل دلم فانے نخواهم شد ز مرگ + چون نوید وصل مے آرد چه ترسم از اجل +
طالبان هر کس بقدر خود مرادے یافتند + عاشقان دیدار یار و زاهدان حسن عمل + ضعیفه را دیدند
که مے گریست ومی گفت وَاللَّهِ لَقَدْ سَئِمْتُ مِنَ الْحَيَاةِ حَتَّىٰ لَوْ وَجَدْتُ الْمَوْتَ يُبَاعُ لَاشْتَرَيْتُهُ
شَوْقًا إِلَى اللَّهِ وَحُبًّا لِلِقَائِهِ سوگند بخداوندے سبحانه که ازین حیات فانی سیر گشته ام وازین قید
آب وخاک بشریت که مانع وصال حقیقت ست تنگ آمده ام چنانچه دانم که مرگ را ای فروشند
خریداری وے مبادرت نمایم از غایت اشتیاق بلقاء حضرت اوست سبحانه وتعالی ویرا گفتند عجب
اعتمادے واری بر حسن عاقبت خویش مگر اعمال پسندیده پیش فرستاده گفت نے ولیکن دوست
او یم وبیقین مے دانم که دوستان خود را عذاب نخواهد کرد **نظم** چون خلقتم آفریدی اول + آخر نگذاریم معطل +

گر مرگ رسد چرا هراسم * کان راه بسوی تو باشم * آن مرغ به باغ بوستانست * کوراه سرای دوستانست
تا چند کنم ز مرگ فریاد * گر مرگ از دوست مرگ من باد * **لطیفه** دیگر بشنو قوله تعالی فَأَلْقُوهُ
عَلَىٰ وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا ای درویش نزد اهل تفسیر مقررست که آن پیراهن همان پیراهن بود
که با براهیم علیه السلام در وقت افگندن وی باتش پوشانیده بودند و آن پیراهن از بهشت بود چنانچه
مرقوم گشت ای درویش ابراهیم را علیه السلام آتش حرقت بود و یعقوب را علیه السلام آتش فرقت آن
پیراهن بسبب خلاصی ابراهیم علیه السلام آمد از آتش حرقت و موجب استخلاصی یعقوب از آتش فرقت ترا
نیز هم از دو آتش ست یکی آتش حرقت فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّىٰ و دیگر آتش فرقت كَلَّا إِنَّهُمْ عَن رَّبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ
لَّمَحْجُوبُونَ حق تعالی بکمال کرم ترا نیز پیراهن داد که آن ایمان و معرفت است وَلِبَاسُ التَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ
اشارت بآنست این پیراهن ایمان در پوش تا خلیل وار از آتش برهی و بلوث معاصی آلوده مکن تا
یعقوب صفت از آتش فرقت نجات یابی قوله تعالی فَأَلْقُوهُ عَلَىٰ وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا
روی گفت چشم نگفت با وجود آنکه مراد نور بصر بود که معاودت نماید درین باب لطیفه بشنو که بعد
جان ارزانست فرمود پیراهن را بر روی بر اندازید و نام چشم نبرد زیرا که چشم وی در شکایت بود که از وی
بدیدار برادران کشاده بود از روی هیچ شکایت نداشت زیرا که بعد از دی بروی هیچ فرزند نهاده
بود **نظیر** قوله تعالی وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ گفت رویها در آن روز به پروردگار
خود جل جلاله نظر کند روی را گفت و چشم را یاد نکرد با آنکه ناظر چشم ست نه روی کانه سبحانه یقول ای
بنده از چشم تو شکایت میدارم که بغیر ما نظر کرده است اما از روی تو هیچ شکایت ندارم که غیر ما را
سجده نکرده است **لطیفه** دیگر همدرین کلمه که فرمود فَأَلْقُوهُ عَلَىٰ وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا بدان ای
درویش که تو نیز یوسف وقت خودی که برادران ده گانه حرص و آز و غفلت و هوا و هوس و
شهوت و طمع و حسد و خیانت و شهوت مدت چندین سالست که از مطلوب خود باز مانده و از لقاء محبوب
خود محروم گشته و در بیت الاحزان دنیا بناله و زاری ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً در آمده و دیده بصیرت
غیب بینت را که بیرائیه فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ ست عیب عما پدید آمده و قامت استقامت
فاستقیموا اوان تحصوا از شدت بار انتظار دو تا گشته و تو یعقوب وار از لذت مشاهده انوار جمال و
جلال حقیقی محبوب باز مانده ترا نیز می باید که بمقتضای لَا تَيْأَسُوا مِن رَّوْحِ اللَّهِ چشم امید بر راه نومیدار
که دمبدم رائحه وصول از مهب قبول می وزد و روح بر فتوح گستر إِنَّ لِرَبِّكُمْ فِي أَيَّامِ دَهْرِكُمْ نَفَحَاتٌ
بمشام شام منزویان دوبان خمول و مستران اشعه شمع وصول میرسد و بهود اعنایت پیراهن رحمت و کان

لطیفه

بِالْمُؤْمِنِیْنَ رَحِیْمًا آورده بر روے یعقوب جان کرد بت می انداز و تا دیده بصیرت که مدتی از مشاهد
محاسن ملکوتی و لطائف اسرار لاهوتی محجوب می بوده بیکبار بینا گردد و یوسف حقیقت دست موانست
در گردن مرافقت در آرد ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ یُؤْتِیْهِ مَنْ یَّشَآءُ آنجا یعقوب از بوی پیراهن بینا گشت
چشم بکشاد جهان را دید فَارْتَدَّ بَصِیْرًا آنجا جانت بر آنچه چشم رافت بکشاید جانان را ببیند وَفِیْٓ اَنْفُسِكُمْ اَفَلَا
تُبْصِرُوْنَ لمؤلفه عفی عنه غزل بوی زر زلفش سے و دماغ عقل شیدا شو روان + باد بهاری سے
وزد چون گل بصحرا شو روان + زان اقرب الحبل الورید یعقوب بوی می شنید + پیراهن یوسف رسیده
ای دیده بینا شو روان + آمد جمالش جلوه گر شد فاش اندر بحر و بر + چون یافتی نور بصر سوئی تماشا
شو روان + زد آتش عشقش علم زآن جانب لوح و قلم + زین فرش برتر نه قدم بر عرش بالا شو روان +
در گوشش جان آمد ندا از بارگاه کبریا + تو قطره آبے بیا هم سوے دریا شو روان + سوے نگار
عشوه گر نعلین افگنده در سفر + از عقل و دانش درگذر سر مست شیدا شو روان + از خویش بیگانه بجبر
دستے بهر یار سے مده + یاری خودی از خود بنه دار خویش پنهان شو روان + از خویش چون
تنها روی از ماسوی بالا روی + گر بایدت کا نجا روے بیدست بے پا شو روان + چون نور خود
تنها شوے هر چه خواهی آن شوے + خواهی که تا جانان شوی از غیر یکتا شو روان + در روی
دریا چون خسے گشتی تو سرگردان بسی + خواهی معین گردی کسے زینهار با ما شو روان + قَالُوْا
یٰٓاَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوْبَنَآ گفتند فرزندان یعقوب علیه السلام ای پدر ما بخواه از خدا سبحانه و تعالیٰ
آمرزش گناهان ما را اِنَّا كُنَّا خٰطِـِٕیْنَ بدرستی و راستی که ما بوده ایم بدکرداران هم در حق تو
و هم در حق فرزند تو قَالَ سَوْفَ اَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّیْ یعقوب گفت زود باشد که آمرزش بخواهم از برای شما از
پروردگار خود جل جلاله اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِیْمُ بدرستی و راستی که پروردگار من آمرزنده گناهان
بندگانست و مهربان و درباره ایشان بعد از آنکه کیفیت حال ظاهر شد و جرم برادران معلوم گشت
در مقام عذر خواسے در آمده نزد پدر آمدند استدعا و دعا و استغفار نمودند تا پدر برای ایشان از
حق تعالیٰ مغفرت و عفو گناهان خواهد حضرت یعقوب علیه السلام بشتابی برای ایشان استغفار نکرد
بلکه در تشویش افگند و وعده داد که بعد ازین برای ایشان آمرزش خواهد و علما را در سبب این تسویف
اقوال است ابن عباس گفت رضی تعالیٰ عنه مراد یعقوب علیه السلام از پس افگندن و انتظار وقت
سحر است که دعا در وی و در آن وقت مستجاب و آن وقت سحر بود بروایتی دیگر هم از ابن عباس رضی الله تعالیٰ
عنه شب جمعه بود و قول دیگر آنست تسویف از برای آن نمود تا بحقیقت معلوم کند که توبه ایشان حقیقی هست

ومقرون باخلاص هست یانی **قول دیگر** که موقوف بوحی الٰهی جل وعلا گفت تا اذن نفرماید شفاعت نکنم
از واقع نوح علیه السلام اندیشه کرد از برای فرزند دعا نادانسته کرده بود بملامت وغرامت مبتلا
گشته **قول دیگر** که استغفار وی بود با آنکه یوسف علیه السلام از جرائم ایشان درگذرد و آنچه در حق وے
بتقدیم رسانیده بود بحل کند تا استغفار وی مفید باشد **قول دیگر** بالفور از برای ایشان استغفار کرد و
وعدهٔ استغفار در ازمنه آینده بهم فرمود تا بروایات آمده است که بیست سال متصل زیادت بر هر شب
جمعه از برای ایشان آمرزش میخواست و در کیفیت استغفار آنحضرت روایت چنین آورده است که
در وقت سحر به نماز برخاست و چون از نماز فارغ شد هر دو دست برآورده گفت اللهم اغفر لی جزعی علی یوسف
وقلة صبری واغفر لاولادی ما فعلوا فی حق یوسف چون اسرائیل علیه السلام باین طریق از برای خود استغفار
نمود حق تعالی وحی فرستاد و قد غفرت لک ولهم اجمعین در روایت دیگر آنست که برادران بجمع نزد یک
یعقوب و یوسف علیهما السلام آمدند و خوف بر ایشان استیلا یافته بود مر ایشان را گفتند که شما تقصیرات
ما را درگذرانیده و از ما عفو فرمودید ولیکن عفو شما هیچ نفع نرساند تا مادام که حضرت جلال احدیت جل ذکره از
ما عفو نفرماید حضرت یعقوب علیه السلام بر نیاز ایشان ترحم نموده برخاست روی بقبله آورد و یوسف
علیه السلام بر قفای با ستاد و برادران یوسف علیه السلام بخشوع تمام صف برکشیدند و همه بدعا و نیازمندی
دست برآوردند مدت بیست پنجسال برین منوال دعا و زاری می کردند و اثر اجابت نمیدید تا طاقت طاق
شد گمان بردند که دیگر هلاک خواهند شد تا جبرائیل علیه السلام فرود آمده و به یعقوب علیه السلام پیغام آورد
که ان الله تعالی اجاب دعوتک فی حق اولادک وعقد مواثیقهم بعدک علی النبوة یعنی خدا عز وجل دعا تو
در حق فرزندان قبول فرمود و با ایشان پیمان بست که بعد از تو بر مسند نبوت مستند باشند و بزرگان را
اختلاف ست در نبوت ایشان **اما اللطائف والاشارات والنکات لطیفهٔ اولی**
قوله تعالی یا ابانا استغفر لنا ذنوبنا خطاب به یعقوب کردند علیه السلام و گفتند ای پدر ما هر چند مدت
هشتاد سال او را آزرده کرده بودیم اما نسبت فرزندی منقطع نگشت و ما عت بغیر از وی ملجا و ملاذے
ندانستند تا روی بوی آوردند و تشبث بذیل استغفار وی نمودند **تنبیه** ای عاصی مسکین که مدت پنجاه و شصت
سال طریق جفا برده و با کریم علی الاطلاق جل جلاله نیمی بیش برده راه آشتی نگاهدار که عاقبت رجوع هم بوی
خواهی نمود چرا که بغیر از وی مرجع و ملاذ ای نداری و نومید نشوی که یعقوب علیه السلام چون
فرزندان را از معامله قبیحه ایشان را پشیمان دید همچنان درگذرانید و مدت بیست سال از برای ایشان
استغفار میفرمود تا عاقبت ایشان محمود گشته بدولت و سعادت نبوت فائز گشتند ترا نیز میباید که هر چند ما لها

ن فایده دعا خواستن پسران یعقوب علیه السلام از آن وقت

ن لطیفه اولی

ن تنبیه

با مورنا پسندیده اقدام نموده باشی باید که توبهٔ نصوح اصلاح آن نمائی تا ابواب حضرت ستکار
بر وجود آمال خود بکشائی تا بدولت رضای ولقای خداوندی جل وعلا فایز آئی لطیفه آورده اند که یوسف
علیه السلام را در چاه می انداختند فرشتگان بر درد دل یوسف علیه السلام وخاطر مجروح یعقوب علیه السلام بگریستند
وگفتند خداوندا این طایفه پدر وبرادر را باین طریقه بیازارند چرا عقوبت نکنی خطاب آمد که من میدانم چیزی که
شما نمیدانید این سر مخفی بود تا آن روز که اولاد یعقوب علیه السلام گفتند استغفر لنا ذنوبنا خطاب مستطاب
در رسید که ای فرشتگان من مهلت دادن آن روز ایشان را از برای استغفار امروز بود شما آن روز
ندیدید و من امروز میدیدم نکته ای درویش وقتیکه توبه فردا عذاب امروز باز میدار چرا ایمان امروز
عذاب فردا باز ندارد وحال آنکه ایمان بی استغفار و توبه منجی است واستغفار و توبه بی ایمان منجی نیست
لطیفه برادران یوسف علیه السلام بخطا در افتادند دانستند که ایشان را شفیعی می باید که بروی گناه
ایشان را در گذراند پدر را گفتند استغفر لنا ذنوبنا کذلک حضرت جل احدیت جل جلاله بعلم
ازلی دانسته که جفاکاران امت محمد مصطفی صلی الله تعالی علیه وسلم بخطا و زلت مبتلا خواهند شد خدای
تعالی بخودی خود امر فرمود مر حبیب خود را صلی الله علیه وسلم فاعف عنهم واستغفر لهم دانند
که اگر گناه گاری نزد شفیعی آرد که مرا پیش پادشاه شفاعت کن تا از گناه من بگذرد امید نجات
آن چنان نباشد که پادشاه بخود شفیع را گوید که فلان گناهگار را شفاعت کن تا بیامرزم چنانچه
شفاعت یعقوب علیه السلام جرایم فرزندان وی در گذرانید اگر روز قیامت بشفاعت محمدی صلی الله تعالی
علیه وسلم گناهان امت وی در گذرانند به مسند عز و قبول شان بنشانند چه عجب **قوله تعالی** قال سوف
استغفر لکم ربی چون وقت استغفار در رسد آمرزش خواهم و بروایت ابن عباس رضی الله عنهما مراد از آن وقت
سحر بود و در خبر است که چون پاس اول شب بگذرد یعنی سه یک اول منادی از آسمان ندا کند این المجتهدون
و چون پاس دوم بگذرد منادی از بهشت ندا کند این المتعبدون چون سحرگاه شود حجابهای بردارند درهای
آسمان بکشایند و منادی از عرش ندا کند که این المذنبون منادی آسمان مجتهدان را طلب کند منادی
بهشت عابدان را خواند منادی عرش درماندگان را جوید یعقوب عم درماندهٔ فراق هجران بود و فرزندانش
نیز درماندهٔ گناه و عصیان بود لاجرم استغفار ایشان را خواست بوقت ندا منادی عرش کرد
که آن وقت سحر است **حکایت** مردی در زبان پیشین خاموش بودی با هیچ کس سخن نگفتی چون
وقت سحرگاه شدی بانگ فریاد و فریاد بر گرفتی از وی کیفیت حال سوال کردند گفت هر وقت
من او را میخوانم ولیکن بوقت سحرگاه او مرا می خواند جواب او میگویم **بیت** سحرم هاتف میخانه بدولت

خواهی + گفت باز آیے کہ دیرینہ درگاہی + قَالَ اللهُ تَعَالٰی فَلَمَّا دَخَلُوْا عَلٰی یُوْسُفَ
پس آنگاه که پدر و خاله و برادران بر یوسف علیه السلام در آمدند آوٰی اِلَیْهِ اَبَوَیْهِ راه داد بخود
آورد پدر و خاله را ایمن بیارید وَقَالَ ادْخُلُوْا مِصْرَ اِنْشَاءَ اللهُ اٰمِنِیْنَ و گفت در آئید در مصر در جائیکه
ایمن گردد انشاء الله تعالی ایمن باشید اینجا اگر خواهد خدا سبحانه و تعالی وَرَفَعَ اَبَوَیْهِ عَلَی الْعَرْشِ
وَخَرُّوْا لَهٗ سُجَّدًا اور, در و پدر و خاله را بر تخت خویش نشانید همه بجمله مر او را سجده کردند وَقَالَ یٰاَبَتِ
هٰذَا تَاْوِیْلُ رُءْیَایَ مِنْ قَبْلُ و یوسف علیه السلام گفت ای پدر من این تاویل خواب منست که دیده
بودم پیش ازین قَدْ جَعَلَهَا رَبِّیْ حَقًّا بدرستی و راستی خدای تعالی آن را راست گردانید
وَقَدْ اَحْسَنَ بِیْ اِذْ اَخْرَجَنِیْ مِنَ السِّجْنِ و بدرستی و راستے که نیکوی کرد خدا تعالی با من که مرا از
زندان بیرون آورد وَجَاءَ بِکُمْ مِّنَ الْبَدْوِ و شما را از بادیه بمن آورد مِنْ بَعْدِ اَنْ نَّزَغَ
الشَّیْطٰنُ بَیْنِیْ وَبَیْنَ اِخْوَتِیْ از پس آنکه خلاف افگند شیطان که هم دشمن قدیم ست میان من و
میان برادران من اِنَّ رَبِّیْ لَطِیْفٌ لِّمَا یَشَاءُ بدرستے و راستی خداوند عالم ست نیکو کردار هرچه
را خواهد و هر که خواهد اِنَّهٗ هُوَ الْعَلِیْمُ الْحَکِیْمُ بدرستی و راستی سبحانه و تعالی دانا و راست کار داند
که اهل لطف کیست و اهل عنف که قوله تعالی عز و جل فلما دخلوا علی یوسف آوی الیه
ابویه **نقل ست** آورده اند که یعقوب علی نبینا و علیه السلام به اولاد تشریف ارزانی
فرمود و مجموع ایشان هفتاد و دو نفر بودند که در مصر آمدند و آن روز که با موسی علی نبینا و علیه السلام
از مصر بیرون آمدند شش صد هزار و پانصد و هفتاد و دو مرد مقاتل بودند از وراے کودکان
و پیران و کودکان و ذریات ایشان هزار هزار و دویست هزار نفر بودند حق تعالے در
نسل اسرائیل علیه السلام این همه برکت وضع فرمود در خبر است که روزی حضرت
رسول خدا صلی الله تعالی علیه وسلم از جبرائیل علیه السلام سوال کردند عجایب عالم چه دیده گفت
از دو قافله عجب مشاهده کردم یکے در مصر در آمد دیگر از سفر بیرون رفت قافله که در آمد بروز در آمد
بیرون بشب رفت سالار قافله روز یعقوب بود علیه السلام و قافله سالار کاروان شب موسی
بود علیه السلام کاروان روز هفتاد و دو تن بودند و کاروان شب شش صد هزار و پانصد و
هفتاد و دو تن بودند آنها که بروز آمدند زیرا که کاروان طلب بودند یوسف علیه السلام را
می جستند و آنها که بشب رفتند زیرا که کاروان هرب بودند مے گریختند جوینده بروز مے آید و گریزنده
بشب می رود **القصه** چون نزد یوسف علیه السلام در آمدند پدر و مادر خویش را باعزاز و

اکرام تمام نزد خود جای داد یعنی آوی الیه ضمّها و اعتنقها یعنی پدر و مادر خویش را در کنار گرفت و علما
را اقوال ست یکی آنست که مراد از مادر خاله اوست که مسمات لیا بود و خاله را مادر خوانند زیرا که در نکاح
پدر آمده بود بعد از آنکه مادر یوسف علیه السلام راحیل و قیل یکنا در نفاس برادر وی این یامین
فوت شده بود چنانچه بیش سمت گذارش یافت و نیز در عرف عرب خاله را مادر گویند و عم را پدر
بقوله آلهک واله آبائک ابراهیم و اسمعیل و اسحاق **قول** دوم آن است که مروی از امام بصری ست
رحمه الله تعالی که گفت انشر الله راحیل ام یوسف من قبرها حتی سجدت که تحقیقا للرویا و این روایت
در تفسیر کبیر و کشف الاسرار و بسیاری از تفاسیر و قصص مذکور ست **قول** سوم آنست که
در تفسیر کبیر میگوید که مادر وی زنده بود تا آن وقت بمصر آمدند و بملاقات یوسف عم مشرف گشتند
و این قول بنا بر روایات مورخانست نزد ارباب قصص بغایت بعید ست والله تعالی اعلم - قوله
تعالی و قال ادخلوا مصر سدی گفته رحمه الله که این سخن پیش از در آمدن ایشان گفت در مصر
اگر کسی **سوال** کند که اول آیة دلالت می کند که ایشان بر یوسف در آمدند و آن در مصر بوده است
و ترتیب کلام ناظر بآنست که امر بدخول مصر بعد از ان بدخول بوده باشد تطبیق میان هر دو آنست که
میشاید که چنانکه قاعده ملوک است در صحرای خیمه از برای نزول ایشان کرده باشند و یعقوب
علیه السلام به اولاد در ان خانه بر یوسف علیه السلام در آمده باشد و آنجا انضمام و تعلق
وجود گرفته باشد و بعد از ان بمصر در آمده باشند و نیز از ابن عباس رضی الله تعالی عنهما روایت
کرده اند که مراد از ادخلوا اینجا اقیموا است یعنی در مصر اقامت نمایید و اطلاق اسم دخول بر اقامت
بجهت افتراز اقامت است بدخول بعد از ان فرمود ان شاء الله آمنین و بدانکه ان شاء الله متعلق
بآمنین است و مراد آن بود که مصر منزل و ماوای کفار بود و مومنان و مومنات از کافران متوهم
می باشند پس امیدواری بفضل خداوندی جل و علا اظهار فرمود و ایشان با منیت و رفاهیت
وعده داد و بعضی گویند که هیچکس بی جواز در مصر نمی توانست در آمدن و ایشان بی جواز نامه در آمدند
امین و مراد از این امنیت ایمنی ست بدین و مال و اهل و عیال و گویند که پیش از ین ملوک مصر و
فراعنه آن دیار با اموال و اهل و عیال سبب طمع کرده اند و مسافران از ان خوف و
خشیت تمام می بوده بعضی می گویند مراد ایمنی از تعیر و سرزنش نمودن اولاد یعقوب علیه السلام
بجریمه سابقه لیساط دو فرزند ارجمند از برای پاس خاطر خویش را باین کلمه محکم نمودند و بدو خلعت
مشرف گشتند اول اسمعیل علیه السلام پدر را بگفته ستجدنی ان شاء الله تعالی من الصابرین از برکت

این کلمہ فدایافت و فدیناہ بذبح عظیم **دوم** یوسف علیہ السلام گفت ادخلوا مصر انشاء اللہ
آمنین از برکت آن لقار مولی یافت سبحانہ وتعالی **نقل ست** کہ چون موسی علیہ السلام با بنی
اسرائیل بکنار دریا رسید ند دریا شورش آغاز کرد خطاب آمد کہ ای دریا ادخلوا خفا آنہا اندم
یوسف علیہ السلام در حق ایشان گفتہ است ادخلوا مصر انشاء اللہ آمنین و ببرکت این کلمہ
این کل عقوبات و آفات در امانند آب ببرکت این کلمہ از غرق کردن باز ایستادہ سبب نجات
بنی اسرائیل شد و رفع ابویہ علی العرش مراد از عرش سریر است کہ یوسف علیہ السلام بران مے
نشست چنانچہ قاعدۂ ملوک است وخروا لہ سجدا علما را در تفسیر این کلمہ چند اشکال است اما
اشکال اول آنست کہ یعقوب علیہ السلام را حق الوہیت عظیم ست چنانچہ حق تعالی فرمودہ
وقضی ربک ان لا تعبدوا الا ایاہ وبالوالدین احسانا و نیز فرمودن اشکر لی ولوالدیک و نیز پیر
بزرگ بود و بر جوان واجب است تعظیم پیر و نیز پیغامبر بود بلکہ از اکابر انبیا علیہم السلام بود و اگرچہ
یوسف علیہ السلام نیز پیغامبر بود ولی مرتبۂ یعقوب علیہ السلام زیادت بود و نیز جد و جہد یعقوب
علیہ السلام در طاعت و خدمت حضرت عزت جل جلالہ زیادت از یوسف علیہ السلام بود و این صفات
کہ مذکور شد بموجب تفوق یعقوب علیہ السلام بر یوسف علیہ السلام پس چگونہ تجویز فرمود تا پدر بزرگوار مر
او را سجود کرد چنین گفتہ اند و روایت از ابن عباس و ابن عطا کردہ اند رضی اللہ تعالی عنہم کہ آن سجود مر حقتعالی
را بود و سجدت شکر گذاری و جدان یوسف علیہ السلام و باین تقدیر این سجدہ شکر بودہ باشد و اللہ تعالی
مسجود و لیکن آن شکر از ملاقات یوسف بود علیہ السلام و دلیل صحت این تاویل آنست کہ اگر سجدہ
مر یوسف را علیہ السلام بودی اول شکر سجود فرمودی بعدازان ذکر صعود بر سریر کہ آن بتواضع
نزدیکتر ست و نیز میشاید کہ ضمیر راجع باخوت باشد و لیس تا ابوین را تعظیم و احترام نمودہ بر سریر
خویش بر آوردہ و اخوت با سایر داخلین بسجود قیام نمودند و اگر کسے باین طور سوال کند کہ یوسف
علیہ السلام فرمودیا ابت ہذا تاویل رؤیای من قبل و خواب وی آن بود کہ یازدہ کواکب با آفتاب و
ماہتاب سجود کردند و آفتاب تعبیر بہ یعقوب بود و ماہ بحلیلۂ وی پس باین تقدیر تائید کہ ابوین در سجود مشارک
باشند و جواب آنست کہ تعبیر خواب لازم نیست کہ مطابق باشد مر خواب را من کل الوجوہ کو
بہ نسبت با خوت معبر بحقیقت سجود باشد و بہ نسبت با بوین اول و احترام با آنکہ اکثر را حکم کل
دادہ اند و قاعدہ الیست شائعہ و باقی اجوبہ در تفسیر کبیر مذکور است و اللہ تعالی اعلم **دوم**
اشکال آنست کہ سجود بغیر حقتعالی جائز نیست چگونہ اولاد یعقوب علیہ السلام مر یوسف را علیہ السلام سجدہ

کردند جواب بعضی مفسران بران رفته اند که مراد از سجده آن چنان بود که برادران در تعظیم وی پشت خم
دادند چنانچه رسم اعاجم ست و وجه جبهه بر زمین که حقیقت سجود است نگرفته و از امام حسن بصری رحمه الله
روایتی است که فرمود سجود حقیقی بجا آوردند و سر بر زمین نهادند اما از روی تعظیم نه از روی عبادت
که سجود عبادت مخصوص ست به حضرت الله تعالی و در تفسیر امام زاهد رحمه الله آورده است که سجده در شریعت
ایشان به محل قیام و تعظیم بود و در آن وقت مباح بود و در شریعت ما سجده منسوخ گشت و تحقیق
این مبحث در صدر کتاب عالی جناب در آیهٔ و اذ قلنا للملایکة اسجدوا مشروح مذکور گشته والله تعالی
اعلم نقلست که چون یوسف علیه السلام سجود ابوین و اخوت مشاهده فرمود از ان جهت بغایت
منهزم گشته بترسید و از ترس و هیبت آن بلرزید که خود را استحقاق آن ندید بعد از آنکه تاویل
خواب خود دانست لاجرم گفت یا ابت هذا تاویل رؤیای من قبل وقد جعلها ربی حقا ای صیت
گویا میگوید ای پدر عزیز مرا چه قوت و مکنت که چون تو پیغمبری با عظمت و جلالت در علم و دین و نبوت
مر فرزند ضعیف خویش را سجده کند ولیکن این امر بود مقدر و در خواب معبر و تکلیف بود از نزد حق
تعالی مقرر و خواب انبیا به تحقیق معبر چنانکه خواب ابراهیم علیه السلام موجب ذبح فرزند آمد خواب
یوسف نیز مستلزم سجود مادر و پدر آمد و ما لهذا البیت حکی از ابن عباس رضی الله عنهما ان لما رای
سجود ابویه و اخوته سال ذلک و از قشعر جلده و امام قشیری در تفسیر کبیر آورده است که میشاید که
امر سجود یعقوب علیه السلام جملهٔ تتمهٔ بدایت حق سبحانه و تعالی باشد یقول ای یعقوب این همه
در فراق یوسف اضطراب نمودی و اوقات خود را مصروف بیاد وی ساختی اینکه بمقصود خود رسیدی
اکنون لسجود وی مبادرت نمائی و کان الامر بتلک السجدة من تمام الشدة لمتهید و بدانکه علما را
اختلاف است که از وقت دیدن خواب تا وقت سجود چند سال بود گروهی بر انند که هشتاد سال و بعضی
قائل بهفتاد گشته اند و بعضی چهل گفته اند و مبنی بران این قاعده استحکام یافته که آن تاویل الرویا
ربما صحت بعد اربعین سنة و در تفسیر کبیر نقل از امام حسن کرده است رحمه الله که حضرت
صدیق علیه السلام را هفده سال دیگر بقید رقیت و حبس زندان مبتلا بود و بعد از انکه با اقارب و
عشائر خویش ملاقات نموده مدت بست سه سال عمر دیگر یافت پس تکمیل عمر مبارک بصد و بست تمام
گشت صلوات الله و سلامه علیه قوله تعالی وقد احسن بی اذ اخرجنی من السجن ذکر نعمت دیگر میفرماید
از نعمتهای خداوندی جل و علا که درباره وی اجرا فرموده اند و آن خلاص نجات وی بود از
زندان و ذکر اخراج خویش از چاه نفرمود اگرچه آن نیز از احسانهای حضرت خداوندی بود چنانکه از برای

چند وجه وجه اول ذکر چاه مشعر بود به تعبیر برادران و چون پردهٔ لا تثریب علیکم الیوم بر روی نتائج
اعمال ایشان پوشیده از تعییر و توبیخ شان ایمن گردانیده بود نخواست که بذکر آن جفا خاطر
ایشان را باز مشوش گرداند وجه دوم آنکه خلاصی از چاه مقدمهٔ بندگی افگندگی بود و خلاصی از آن
زندان بدرقهٔ سلطنت حکمرانی و انتهای نعمت در خلاصی آن سخن ظاهر بود لاجرم بآن تعرض نموده
بدان ای درویش که نزد ارباب کرم این قاعده مقرر گشته که کریم هر که جفاها عفو کند او را شرمسار نگرداند
در خبر است که فردا بهشتیان حق تعالی را بهمه نامها می خوانند مگر بچهار نام غفور و رحیم و تواب و حکیم
زیرا که این چهار نام از گناه یاد میدهد که باین نامها نخوانند تا جرایم و خطایا به یاد ایشان آید
و بهشت بر ایشان مکدر شدی و از افعال خویش شرمسار شدندی و حق تعالی هر کرا بخشاید شرمسار
نگرداند وجه سوم آنکه نجات وی از زندان نعمتی بود بزرگتر از نعمت نجات از چاه زیرا که ابتلا
بچاه از جهت کید برادران بود و آن سهل می نمود و سبب حبس بزندان مکافات ذلت بود و
نجات ازین عظیم ترین نعمتها بود وجه چهارم آنکه چاه مر او را محنت نبود بلکه عین نعمت
بود و دولت زیرا که وحی حضرت عزت جل جلاله در چاه مبشر گشت پس چون چاه سبب هبوط وحی
الهی آمد جل و علا از وی نالیدن جهتی نداشت وجه پنجم آنکه در زندان مصاحبت گناهکاران
و تباه روزگاران می بایست نمود و چاه در صحبت با ملائکه معصوم تنهایی بسته داشت لاجرم نالید و از
زندان می نالید وجه ششم چاه بی اختیار او بود و زندان با اختیار او چرا که گفته
ان رب السجن احب مما یدعوننی الیه لاجرم از اختیار خود بنالید که اختیار بنده فانی در
اختیار حق تعالی باید چنانکه شمه ازین معنی در محل خود مبین گشت قوله تعالی وجاء بکم من البدو
و مراد از بدو بادیه است مشتق از بدا یبدو بدوا بمعنی ظهور و بادیه را بدو از برای آن گفته که زمین
است بسیط و هموار هر که در وی از دور ظاهر و هویدا می نماید ذکر نعمت دیگر می کند از نعمت و
احسان خدا تعالی نسبت بوی یعنی احسان دیگر منست من آن بود که شما را از بیابان بنزد من آورد
چه یعقوب علیه السلام و اولاد وی اهل مواشی و بادیه نشین بودند من بعد ان نزغ الشیطان
بینی و بین اخوتی ای افسد و قیل استخف ثنا افسد بیننا و اغری بعضنا ببعض و مستعمل میان عزت
آنست که چون از کسی فسادی میان مردم پدید آید آنجا نزغ استعمال کنند ان ربی
لطیف لما یشاء العالم بدقائق الامور و حقایقها انه هو العلیم الحکیم بخلقه فی جمیع افعاله نقل است
که چون یعقوب هم بیوسف هم ملاقات فرمود چنانچه ارباب نجابت است سرگذشت فراق بر سر

وشکوی ایام اشتیاق با یکدیگر در میان آوردند یعقوب فرمود ع م ای فرزند مدت مدید که از یکدیگر مفارق
بودیم مرا منزل و ماوای تو معلوم نبود و ترا وطن مالوف من معلوم بود چگونه مکتوبی و یا به پیغامی مرا یاد نکردی
واحوال ساحتی خود را اعلام نفرمودی یوسف ع م دست پدر گرفته بخزانه در آورد و چند صندوق
سر بمهر را بر کشاد مجموع از قطعهای کاغذ مملو بود بر سر عنوان هر یک نوشته من یوسف الی یعقوب گفت
ای پدر هر بار قصد کردم که مکتوبی بجانب تو ارسال نمایم و قلم بر کاغذ نهاده این کلمه ثبت کردم جبرائیل ع م
مرا منع می فرمود که هنوز اجل معهود منقضی نگشته و هنگام انکشاف کروب از ضمیر منیر یعقوب
نرسیده باز آن صحیفه در خزینه مخزون می ساختم و به غم اندوه فراق می پرداختم و بروایت کبیر آنکه یوسف
دست پدر را گرفته به بر خزاین و دفاین خوش بگذرانید خزاین فضه و ذهب و علی و سلاح یک
یک بر ان حضرت عرض نمود چون بخزینه که مهیا از برای کاغذ بود بگذشت گفت ای فرزند ترا این
همه کاغذ در عریته مخزون دمن همچنین اندوهگین و محزون چگونه بود که برقم قلمی مرا یاد نکردی خاطر
محزون مرا شاد نگردانیدی با آنکه میان من و تو هشت مرحله بیش نبود و قوافل متعاقب آمد و شد می نمودند گفت
ای پدر مرا جبرئیل ع م از آن منع می فرمود گفت ای فرزند سبب منع چه بوده گفت شما را به نسبت بجبرائیل ع م
بسط و محبت زیادت است از وی سوال فرمائید یعقوب ع م از جبرئیل علیه السلام سبب منع پرسید گفت
حقتعالی فرموده سبب آن بود که تو آن روز گفتی اخاف ان یاکله الذیب چرا از گرگ ترسیدی نه از حفظ
و حمایت اندیشیدی نقلست که یعقوب ع م پرسید که ای فرزند میخواهم بحقیقت بدانم سبب این محنت
و فرقت چه بود و از هر دو گناهگار کدام یک بوده یوسف ع م گفت گناهگار در میان من بودم که مخالفت
فرمان نمودم که فرموده دید خواب با برادران مگوی و من گفتم بشامت آن نافرمانی بود که باین محنت
مبتلا گشتم و شما نیز بسبب این هم غم و اندوه گرفتار می کشیدی یعقوب ع م گفت که گناه گار من بوده ام
که از گرگ بترسیدم و بر فرزندان اعتماد کردم ملک تعالی و تقدس این غم و اندوه بسبب آن بر من گذاشت
و ترا نیز بطفیل من باین همه بلا مبتلا گردانید فی الحال جبرئیل آمد و گفت یا نبی الله هر دو ز انصاف دارید ما هر
دو را از گناه مبرا گردانیدیم و گناه را بر گردن شیطان لعین نهادیم که من بعد ان نزغ الشیطان بینی و بین اخوتی
ابدر و یش پدر و ما در محنت فراق کشیده بودند نعمت نیز وصال ایشان چند مدت هشتاد سال میسر نیستند و
برادران میخندید بند فردا ملک تعالی مومنان به بینند نه فرشتگان زیرا که مومنان امروز در دنیا تلخ فراق و
محنت اشتیاق بسیار کشیده اند و فرشتگان در مقام روح و راحت و قرب حضرت عزت جل علا بوده اند لاجرم
هر نعمت و جمال لذت مشاهده جمال مومنان فائز آیند و فرشتگان ازین دولت محروم مند بعد از ان [illegible]

گفت ای پدر مقصود ازین غم و اندوه چه بود که بخاطر شریف راه دادی و در مفارقت من چندان بگریستی
که سواد دیده را به بیاض مبدل گردانیدی با آنکه علم الیقین میدانستی که روز قیامت همه فراقها بوصال
انتقال خواهند نمود و ملاقات در آن اوقات بر یکدیگر خواهد رسید یعقوب علیه السلام فرمودی چنین است
ولیکن از آن می اندیشیدم که نباید عیاذا بالله که از خلعت دین عاری گردی و لباس تقوی را نعوذ
بالله بلوث معاصی بیالائی و از شامت آن در آن جهان نیز از ملاقات یکدیگر محروم مانیم بعد از ان
یعقوب گفت ای یوسف میخواهم که از واقعات گذشته و جفاهای اخوان شمه برای من بیان کنی
گفت پدر آنرا از من مپرس که برادران با من جور و جفا کردند آن پرس که حضرت خداوند جل و
علا با من لطف و کرم بیش برد نظم دل را بوفای دوستان شاد کنی * به زانکه جفاهای دشمنان یاد
کنی * آزادی را به خلق خویش بنده کنی * بهتر که هزار بنده ازاد کنی * قوله تعالی فلما دخلوا علی
یوسف اوی الیه ابویه ای درویش در رفتن بمصر برادران با پدر همه برابر بودند اما بوقت تقریب
و نواخت مختلف گشتند پدر و خاله را بر عرش کرامت نشاندند و بصحبت و قربت شان مخصوص گردانید
چنانکه رب العزت جل جلاله فرمود که و رفع ابویه علی العرش و برادران را به محل خدمت فرود آورد و خروا
له سجدا اشارت بآنست که فردا قیامت مومنانرا بر عموم با بهشت اندر آرند عاصی آمرزیده و مطیع
پسندیده پس از آنکه اهل معصیت بوده اند و بمغفرت فائز گشته اند بهشتیان باز گذارند و اهل معرفت را
بدولت قربت و سعادت زلفت مخصوص گردانند و بحضرت عندیت فرود آرند عند ملیک مقتدر
پیر طریقت قدس سره اینجا گفت که اهل خدمت دیگر اند و اهل صحبت دیگر اهل خدمت اسیران
بهشتند و اهل صحبت امیران بهشت اسیران در ناز و نعیم و امیران بی ناز بی نعیم مقیم اند قوله تعالی و قد احسن
بی اذ اخرجنی من السجن ای درویش محسن نه اوست که با بتدا احسان کند محسن اوست که بعد از جفا
احسان ورزد یوسف هم اول جفا نفس خود دید که در زندان التجا بساقی کرده بود که گفت
اذکرنی عند ربک پس خلاص خود از زندان بفضل و کرم حق تعالی دید و آنرا احسان شمرد و گفت احسن
بی اذ اخرجنی من السجن و هر چند بلا چاه دیده بود آنرا باز نگفت که آن بلا در حق خود نعمت میدید که
در چاه وحی ملک تعالی مونس خود یافت و پیغام ملک شنید و جبرائیل پیک حضرت را دید و اوحینا الیه
لتنبئنهم بامرهم هذا گفت الله تعالی در زندان با من نکوئی کرد یعنی بعد از آنکه سزاوار ملامت
بودم با من کرامت کرد و بلطف و بفضل خود بر من رحمت کرد که مرا از زندان خلاصی داد و بعد از مفارقت
دراز بمواصلت خویشان سرفراز گردانید و این همه لطف و بنده نوازی او بود از غایت کرم و کارسازی او

این بنی یعقوب لما ایشار اما ذکر وفات یعقوب اسرائیل الله وتاریخ عمر مبارک او مستحضران احادیث واخبار ومستبصران تواریخ وآثار در کتب خویش محرر ودر تالیف خود مقرر ساخته اند که بعد از انکه بنو اسرائیل بفراغ بال وفارغ حال مدت مدید در مصر بمواصلت ومصاحبت یکدیگر گذرانیدند تا بروایت اصح مدت بیست وچهار سال برفاهیت تمام باختتام رسانیدند وچون مدت مذکور انقصار پذیرفت ناگاه از جریان احکام قضا موکل اجل وفدا کاید تقاضا حضا بر در دولتخانه یعقوب فرد کوفت زنجیر ابواب خلوت سرای او را در حرکت در آورد وچون اسرائیل دانست که از آسیب دست آویز عزرائیل علیه السلام پای قرار را بجال فرار متصور نیست فرزندان را نجوانند وشرایط وصیت بجا آورد واز ایشان بسبیل استفسار سوال فرمود چنانکه حق تعالی در قرآن فرموده است اذ قال لبنیه ما تعبدون من بعدی قالوا نعبد الهک واله ابائک ابراهیم واسمعیل واسحاق الها واحدا ونحن له مسلمون یوسف را علیه السلام وصی وولی عهد خود گردانید وفرمود چون ازین منزل فانی بوطن اصلی مراجعت نمایم ومراد مونس آبا قدس با ابراهیم واسحاق علیهما السلام هم وثاق گردانی در بقعه همنشین صالحان وصدیقان رسانی وهنوز از امثال این مقال فارغ نشده بود که همای بلند پرواز روح مطهرش در صحبت مقربان بارگاه ملک متعال بجوار رحمت ذوالجلال جل جلاله خرامید وعالم ناپایدار را از فضائل ذات ومکارم صفات خویش عاری وعاطل گذاشت انا لله وانا الیه راجعون ط انگاه یوسف علیه السلام تجهیز وی نموده واز مصرش به بیت المقدس انتقال فرموده واولاد یعقوب علیه السلام بجمیع عساکر ملک وعظماء مصر همراه تابوت پنج فرسنگ متابعت نموده خود در مرگ یوسف بازگشتند وصدیق صندوق با فرائم سپرده تا بجوانگاه انبیاء علیهم السلام که ایلیا است رسانند وبقرب مهد ابراهیم واسحاق علیهم السلام مدفون سازند وباقی اولاد واحفاد همراه به بیت المقدس آمدند واتفاقاً عیص که برادر یعقوب علیه السلام همدران روز فرمان بود وهر دو همچنانکه در شکم مقارن بودند در قبر نیز مرافقت نموده در یک قبر مدفون گشتند وعمر ایشان هر دو صد وچهل وهفت سال بود وحضرت اسرائیل علیه السلام مدت پنجاه سال بمراسم دعوت وابلاغ رسالت قیام نموده وصلی الله تعالی علی نبینا وعلی سائر الانبیاء المرسلین وعلی سائر احبائهم واخوانهم من الشهداء والصدیقین رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ ای خداوند من بدرستی که مرا از ملک این جهانی بهره دادی وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ومن آموختی دانشی که سرانجام خوابی که بینند فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ای نو پدید آورنده آسمانها وزمین أَنْتَ وَلِيِّي

الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ تو ولی سید و مولای متولی امور من در دنیا و آخرت تَوَفَّنِيْ مُسْلِمًا ط بمیران مرا
مسلمان وَاَلْحِقْنِيْ بِالصّٰلِحِيْنَ و به پیوند مرا به نیکان قوله تعالی رَبِّ قَدْ اٰتَيْتَنِيْ مِنَ الْمُلْكِ در
تفسیر کبیر آورده است که چون از وفات یعقوب مدت بیست و سه سال منقضی شد و نعمتهای ظاهریه
و باطنیه درباره یوسف علیه السلام استکمال پذیرفت بعد ازینهم از حق تعالی وفا شد بدین اعلام خواست
تا نعمت آن هنگام بروے تمام گردد و مورخان در تواریخ چنین ایراد فرموده که چون ریان ابن
ولید که پادشاه مصر بود در آن ایام حیات صدیق ع بتوفیق خداوند عزوجل بہ نسبت اسلام
توحید بحیث سلطنت را وداع فرمود مدت پادشاهی او تناهی شد کافری فاجر که از بنی عمالقہ
که قابوس بن مصعب نام داشت بر سریر فرماندهی بجای او نشست و تجدید رسوم فراعنه
عمالقه که در عهد معدلت ریان از صفحات زمام ارقام آن محو شده بود فرمان داد حضرت یوسف
علیه السلام بنابر وحی سماوی او را از آن افعال رویه و اعمال ذمیمه نهی میفرمود و بارتکاب معاملات
پسندیده امر میکرد قابوس سر باز زده تصدیق نبوت صدیق نمی نمود و باوجود کفر و شرک در تعظیم جانب
صدیق را علیه السلام در ذمه خود واجب شمرده و تقدیم او را سبب شاهنشاه عهد سلطنت میدانست
یوسف ع از اسلام قابوس مایوس گشته و از ابای امتناع او ملالتش افزود و حیات خویش را نخواسته
وفات را بر حیات اختیار فرمود تا شبی از شبهاے که شادروان زرفشان سیاره‌ها از اوج تقدیر از سر
فرو هشت سرای عالم درکشید و خوان سالار قدرت خوان شمشادی وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مُبْصِرًا پیش
مهمانان ولیمه وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا برداشته سلب بر پای زعفران شفق را طبق آبنوسی وَاٰيَةٌ
لَّهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ بر دستاربندان وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا درکشید حاصل دران شب که خلق از
تکاپوے اشتغال و گفتگوے منجر و حال براحت منام پرداخته بود یوسف علیه السلام مناجات
کرده گفت ای کریم کارساز و ای رحیم بنده نواز چون مرا از محنت چاه بدولت جاه رسانیدی و از
حضیض رقیت باوج عزت برآوردی و بنور معرفت تعبیر و تاویل خاطر روشن و منور ساختی
و در مخزن ضمیر من اسرار گنج نبوت و رسالت ودیعت نهادی اکنون مرغ روح مرا که از قفص قالب
بجان آمده است از تنگنائے آب و خاک رهائی بخشیده بگلشن سرای این عالم پاک یعنی
باغ جنان و روضه رضوان رسان و در مقام ابراهیم خلیل و اسحق و اسمعیل و عیص و اسرائیل
علیهم السلام مقیم گردان این مضمون واضح آیت و علما را در تفسیر ملک اختلاف است بعضی گویند
مراد پادشاهی و حکم روائی ست و من من تبعیض یعنی مرا بعضے از مملکت دنیا انعام فرمودی و با

بعضی از پادشاهی مصر کرم نمودی وقیل ہو ملک الجمال کہ بحسن وجمال در عالم منفرد بود وقیل ملک النسب
فهو الکریم ابن الکریم ابن الکریم وقیل مراد ملک قلوب ست کہ محبوب ہمہ دلہا بود کہ حاضران بنظر دید
می گشتند وغائبانہ قید وے در می آمدند وقیل ہو الملک الاحترام وآن چنان بود کہ چون
بچاہش افگندند ہمہ مردم وساکنان آن مقام آنجا منزل بازیره اختند وبحرمت داشت وی
تا دران چاه بود تصدیع اوقات وی نمودند وقیل ہو الملک القیمة وآن چنان بود کہ چون بمصر در
آمد ودر معرض من یزید شش در آوردند از نقود وجواہر واموال خطیر کہ وزنش بمثاقیل مقرر ومے
اضعافا مضاعفہ وزن حبہ شرنفیش استیفا نمودند وقیل ہو الملک النفس کہ حق تعالی مر اورا
توفیق رفیق گردانید تا اجابت دعوت امرأة العزیز ننمود واعتصام بحبل متین عصمت الٰہی جل ہ
علا فرمود وقیل ہو الملک الہمة تا زندان را بر عصیان اختیار کرد ومحنت حبس را بر شہوت نفس
بر گزید وقیل ہو الملک النبوة کہ در ہژده سالگی باین دولت کبری وسعادت عظمی فایز آمد وقیل
ہو الملک الاخوة یعنی بر برادران فایق آمد وبر ایشان استیلا یافتہ ہمہ در پیش روے وی
بذلت سوال بر قدم نیاز استادند وے بایشان در مقام کرم بجود ونوال استقبال نمود وقیل ہو
الملک الجود کہ در زمان وی ہیچکس از وی سخی تر نبود ودر ایام قحط چندان کرم وجود نمود کہ از حد
وعد بیرون بود وقیل ہو ملک الشفقة وآن چنان بود کہ باوجود ثروت واغنا در ایام قحط وغلا
پیوستہ گرسنہ بودے تا نباید کہ از حال گرسنگان غافل ماندی وقیل ہو ملک العدل کہ میان
غریب ومقیم ومجاور ومسافر در سال قحط تسویہ رعایت فرمودی واقارب وعشایر را بر اباعد
واجانب ترجیح ننمودے وقیل ہو الملک الوصال کہ بعد از مفارقت دراز مواصلت تمام دست
داد کہ پس از ہشتاد سال باقارب خویش انضمام پذیرفت چنانکہ یک کس از خویشان وے
کم نگشتہ بود وقیل ہو الملک السوال کہ از حق تعالی وفات بر اسلام مسالت نمود کہ ہیچکس از برا
وے باین اقدام ننموده بود وبعد از انکہ ذکر نعمت ملک کہ منعم حقیقی بوی انعام فرموده
بتقدیم رسانید بیان نعمت دیگر مے فرماید وعلمتنی من تاویل الاحادیث بعضی گویند مراد از
تاویل احادیث تفسیر کتب منزلہ ست بر انبیا علیہم السلام وبعضے گویند مراد تعبیر خواب ست
چنانکہ سابقا مبین گشت وامام فخر الملة والدین الرازی نور اللہ تعالی مرقده می فرماید کہ مراتب
موجودات ذات مؤثر لیست کہ اصلا متاثر نگردد آنحضرت اللہ تعالی است ودیا متاثرے است کہ
ہرگز مؤثر نشود وآن عبارت عالم اجسام است کہ ہمہ آنہا تشکل وتصویر وبصفات مختلف ـــ د

اعراض متضادہ متصف ولیکن ہیچ چیز در ہیچ تاثیر نتوانند نمود وقسمے دیگرست کہ من وجہے موثر
ومن وجہے متاثر وآن عبارت ارواحست کہ خاصیت جواہر ارواح آن ست کہ وی قبول می کند
واز جناب قدس الٰہی جل وعلا واز نور جلال متاثر گردد وباز در عالم اجسام تصرف کردہ تاثیر می کند و
باین تقدیر تعلق روح در عالم اجسام بتصرف وتدبیر است وتعلقش بعالم الٰہیات بعلم ومعرفت
پس آنکہ گفت قد آتیتنی من الملک اشارت ست بتعلق روح عالم اجسام وآنکہ فرمود
علمتنی من تاویل الاحادیث کنایتے از تعلق او بحضرت جلال احدیت جل ذکرہ وچون ہر دو
نوع تعلق را نہایتی نیست در کمال نقصان وقوت وضعف وجلا وخفا پس کسے را بقدر استعداد
مقدار سے متناہی ازین افادہ واستفادہ کہ عبارت از تاثیر وتاثر است حاصل آید بلکہ بعضے
از ملک وبعضی از علم ومعرفت فائز آیند بمجموع آنہا لاجرم در ہر دو نوع را بکلمہ من ابراد فرمود
آتیتنی من الملک وعلمتنی من تاویل الاحادیث فاطر السموات والارض ای خالق السموات
والارض من غیر شئے وابن عباس رضی اللہ تعالی عنہما گفت کہ معنی فاطر بر خاطرم پوشیدہ بود دو عورت
بنزد من آمدہ در چاہی دعوے ملکیت می کردند آن یکے گفت انا فطرتہا ای ابتدأت حفرہا
دانستم کہ معنی نو پیدا کنندہ است انت ولی فی الدنیا والآخرۃ والمعنی انت الذی یتولی
اصلاح مہماتی الدنیا والآخرۃ اما امام عارف محقق عبد الکریم ہوازن قشیرے قدس اللہ تعالی
روحہ چنین تفسیر فرمود کہ انت الذی یتولی لانے فی دنیاے بعرفانک وفی عقباے بغفرانک
تولی آن خداوندے کہ اصلاح امور دنیویہ من بعرفان وانجاح مہمات اخرویہ من بغفران
فرمودی در دنیا وعقبی مستولی امور تو پس دو حال حیات وممات کافی مہمات من تو لیسندہ
وارباب تحقیق بر آنند کہ الولی ہو الذی احب اولیاءہ بلا علۃ ولا یردہم بارتکاب زلۃ ولی کسی ست
کہ دوستان خود را دوست دارد بے علتی واز درگاہ خود شان نراند بہر زلتی وقیل الولی ہو الذی
تولی سیاستہ النفوس فادبہا وحراستہ القلوب فہذبہا ولی کسی است کہ نفوس دوستان را بسیاست
مودب سازد وقلوب عارفان را بحراست مہذب گرداند وہمچنانکہ خود را دوست مومنان خواندہ
اللہ ولی الذین آمنوا مومنان را نیز ولی خواند الا ان اولیاء اللہ لا خوف علیہم ولا ہم
یحزنون وتحقیق ولایت حق تعالی بہ نسبت بندہ آن ست کہ بندہ را در دنیا بطاعت حوالت کند
ودر آخرت برحمت حوالت کند ودر دنیا بدنیا مشغول نکند ودر عقبی در طلب جنتش مغرور نگرداند
دوستی دنیا آنست کہ دل بندہ را معرفت ومحبت ... ودوستی آخرت آنست کہ [illegible]

ولی
تولی معرفت

ف
ابابہ تقی

رابمیل تحقیق نور شب افروز کرامت فرماید دوستی دنیا آنست که سالک را در بوته ریاضت
و مجاہدت بگداز دو دوستے آخرت آن ست که عاشق را در پرتو مشاہدت بنواز د انیست تاویل
انت ولے فی الدنیا والآخرۃ توفنی مسلماً والحقنی بالصلحین یعنے ثمرۂ دوستی در دنیا
آنست که بنده را مسلمان میراند و فائده دوستی در آخرت آنست که بنده را در بهشت با دوستان
ملحق گرداند بد آنکه آداب ارباب معرفت و دیدن مصلحت آنست و چون حاجتے از حق تعالی
درخواست نمایند اول به ثنا حضرت خداوندے جل و علا مبادرت نموده بعد از آنکه حاجت
خویش معروض دارند لاجرم حضرت صدیق علیه السلام ذکر ثنا حق تعالے را بتقدیم فرموده که
رب قد آتیتنی من الملک وعلمتنی من تاویل الاحادیث ط فاطر السموات والارض و بعد
ازان عرض نیاز خود فرموده که توفنی مسلماً و طلب وفات نمودن از آنحضرت مبنی بر آن بود
که مشتاق لقار آبا و اجداد گشته بود و لحوق بایشان موقوف بموت بود بشرط اسلام لاجرم چنین
استدعا فرموده که توفنی مسلماً والحقنی بالصلحین بعضی مفسران بر آنند که وی طلب نموده
ولیکن اذا توفیتنی فتوفنی علی الاسلام مقصود وی آن بود که چون اجل معهود دامن امل
نامحدود بگیرد و قفل فنا بر در سرای لقا زند و خاشاک فوات در قدح آب حیات افگند فال فنا
از مصحف قضا برآید و پیک اجل بفرمان حق عز و جل در آید خداوندا در آن وقت ممات بر ایمان
و فوات بر اسلام کرامت فرمای حرارت سکرات موت را بشهد شهادت از کام جان بیرون کنی
و کدورات ترددات نفسانے بصیقل یقین ایمان پردازی در گرانمایه توحید از تعبیر گنج
وساوس شیطانی و هواجس نفسانی بسنن حجج و براهین توفیق رہانیدے بسلامت بساحل آخرت
رسانی و سرمایه معرفت را که راس المال روز قیامت است این منازل پر هول بقوت لاحول
بگذرانی مبشرات رحمت منشور لاتخافوا ولاتحزنوا خوانان بر سر بالین ما فرستے مقربان
جناب قدس را خاطر قواطر قوا تجهیز و تکفین ما روان سازی از غشاوه غشیهم الرحمة ما لباس
کفن ترتیب فرماے عبیر راحت بروی ریخته گلاب مرحمت بر روے افشانے آنگاه جسد ما را
بجسد چون عروسان بر تخت لحد بخوابانے و در وقت سوال خطبه قل هو الله احد تبلقین
بروے خوانی اعمال صالحه را صورت خوبترین چون حور عین در خلد برین در پیش بالین
ما بایستانی روح پر فتوح ما را در اعلی علیین بوقار و تمکین در خلوتخانه احسان بنشانی در وقت
نشور و بعث از قبور در گلشن سراے جنان در روضه رضوان قرین صالحان در رفتن

بعضی مفسران

مقربان گردانی و در هنگام ظهور انوار و بروز اسرار از شراب طهور سکران و بمشاهده دیدار سلطان
میرانی فرمان بردار ے آنست آنکه فرمود توفنی مسلماً والحقنی بالصلحین اما بیان ارتحال
یوسف علیه السلام از دار ملال بملک بی انتقال و بیزوال آورده اند که صدیق علیه السلام
بعد ازانکه تیر دعا از کمان صدق بجناب قدس کبریا فرستاد و اجابت دعا متیقن برادران
را طلبداشت نزد خود نبشاند و خطبه وداع خوانده یهودا را که انوار فراست و آثار نجابت در ناصیه
او بیشتر مشاهده فرمود بامارت و ریاست بنی اسرائیل و اشیاع و اتباع خاندان خلیل
نصب فرمود و همه را بانقیاد امر و نهی و اطاعت فرمان او اشارت نمود و اولاد یعقوب علیه السلام
وصیت وی قبول کرده پرسیدند که بعد از تو احوال منتسبان دودمان رسالت در رخا و شدت
و ضعف و قوت چون خواهد بود و بکجا خواهد انجامید جواب داد که شما بر جادهٔ ملت ابراهیم علیه السلام
مستقیم باشید و متابعت آبا خود را لازم شمارید که باری سبحانه و تعالی در ذریت شما برکت فرموده
مهمات شما را بر وفق مرام باتمام خواهد رسانید اما بعد از فوت من بمدت قلیل و زمانی اندک جباری
ستمگاری و ظالم قهاری از نتایج اسباط عمالقه قطب بن حمالک بمصر مستولی شود و از غایت عجز
بشریت گمراه گشته دعوی ربوبیت کند و مدت صد چهار سال قادر ذو الجلال او را در فرماندهی
مهلت دهد و مجموع بنی اسرائیل را در ربقهٔ عبودیت و ذل بندگی در کشد و علامت آن
بد کردار آنست که این خروس سفید که در خانه منست آخرش خاموش شود و صیاح او در آن
اوقات مطلقا بگوش اهل فساد و صلاح نرسد و چون ایام سلطنت آن ملعون را خدا بالقضا
تستقارب گردد از سبط برادر ام لاوی پیغمبرے موسی نام علیه السلام مبعوث گردد و بوجود باکرامت
وجود ش همین خروس باز در خروش آید و آن سبنی مرسل بکلمات واضحه و آیات
لایحه مقهور متغلب را عاجز سازد و بمعجزه خویش آن خاکسار باد پیمار را از طریق آب بآتش سپارد
باید که فرزندان خود را الطنا بعد بطن وصیت نمایند که آن پیغمبر بزرگ منزلت چون پدید آید و
زیب شما را انجنت شما آورده از مصر بیرون صندوق جسد مرا از مدفون مقرر بر آرد و همراه
خود بمراقد آبا کرام من رسانیده مدفون گرداند **نظم** این گفت و باشک دیده تر کرد ✽
و آهنگ ولایت او دگر کرد ✽ زین ره همه گرچه در فرارند ✽ راهے است که جز در پیش دارند ✽
واما اوقات آنحضرت مختلف فیها است از توریت روایت کرده اند که مدت صد و ده سال
زندگانی یافت و حاکم بن عیبه می گوید در کتاب مبتدا که بصد و هشتاد سال مبلغ عمر شریفش رسید

در بیان وفات یوسف ؑ

ومحمد بن اسحاق صد وہژده سال آورده است وامام ثعلبی در عرایس صد وبیست سال گفته است
واعتماد ائمۂ تاریخ بر قول اول ست والله تعالی اعلم وبالجمله بیت اگر هزار بمانی وگر هزار هزار*
بعاقبت ملک الموت آیدت بر در* ازین معنی شیخ فریدالدین محمد عطار قدس الله
سره در اسرار نامه شمه مبین ساخته ست گرت ملک وجهان زیر نگین ست* بآخر جاے
تو زیر زمین است* اگر ملکی زماهے تا بماهست* سرانجامت برین دروازه راه است*
زهر چیزے که داری کام ناکام* جدا می بایدت باشد سرانجام* چنین عمرے کز وجان
تو شاد وست* چو مرگ آید بجان تو که باد است* اگر سد سکندر پیش گیرے* ز وقت خود نه
پس نه پیش میرے* فرواندیش تا چندین زن ومرد* کجا رفتند با دلهاے پر درد*
همه صحرای عالم جای ناجاے* سراسر خفته مے بینی سراپاے* مرا باری دل از اندوه
فرو مرد* زبس کس کو برآورد وفرو برد* کرا این گنبد گردان برآورد* که نے در آخرش از جان
برآورد* بترزین در زمانه فتنه نیست* کزین خنجر کسے را رخنه نیست* اگر خواہے کزین
زندان برآئے* هم از اول قدم از جان برآئے* جهان را بکسی غمخوارگی نیست* کسی را
چاره جز بیچارگی نیست* وفات یوسف علیه السلام که چون طائر رفیع الشان منیع القدر
روح مبارکش از قفص قالب بگلشن سرای رضوان طیران نمود وآن شهبار روحانی ازین نشیمن
جسمانی عالم جسمانی را وداع فرمود مصریان یکدیگر مناقشه نمودند چه عظما واشراف واوساط
الناس هر محله را تمنا آن بود که فیض ذات پاک ملکی صفات وے در آن محله مخصوص باشد
بدین سبب نزدیک بود که غبار فتنه بالا گرفته غوغاۓ عام میان خاص وعوام وکرام ولیام
پدید آمد لاجرم ارباب عقول صواب آنچنان دیدند که جسد مطهرش را در رود نیل مدفون کنند تا
همچنان که مقیمان خطه خاک را مشاهده انبیا ومراقد اصفیا کعبه حاجات است سکان طبقه
آب را نیز مرقد مقدس آنحضرت قبله مهات وکعبه جمیع مرادات باشد وچون آب بر مرقد
مقدسش جریان یابد فیض آن بجمیع سکان برے وبحری ولایت مصر تعمیم پذیرد ومدتے مدید
از وفات آنحضرت علیه السلام تا بحین بعث موسی کلیم علیه الصلوة والسلام آن گنج نقود
فضل وکمال وجواهر زواهر حسن وجمال در رود نیل مخزون می بود تا آنکه موسی کلیم بفرمان جل و
علا مامور شد که بنی اسرائیل را از مصر بیرون برد واز قید رقیت فرعون وفرعونیان باز رهاند چون
شب تواج ظلمت در سر کشید ودکانداران افلاک نقود دراهم ودنانیر بر قطع فلک انثر گشته ابد ظلمت

درہوا پدید آمد وراہ گم کردہ را از طریق مستقیم انحراف نمودند از صعوبت حال کار باضطراب رسید ہمہ متحیر فروماندند علمای بنی اسرائیل ہمہ اتفاق کردند کہ سبب این پریشانی آنست کہ یوسف علیہ السلام از ما عہد و پیمان گرفتہ بود کہ بنی اسرائیل از مصر بیرون نروند تا جسد مبارکش را از دیار بیرون نبرند چون کلیم علیہ السلام ازین معنے واقف شدہ خواست تا بوصیت صدیق علیہ السلام عمل نماید ہر چند کہ استفسار نمود کہ مدفن آنحضرت در کدام محل از نیل تواند بود ہیچکس بر آن اطلاع نداشت تا عاقبت الامر پیرزالی عجوزہ مفلوجی نابینائی بود کہ از غایت فرتوتے پردہ اوہن البیوتے مثال عنکبوتی یافتہ بود و بمرور دہور و اعوام و لیالی عمرے دراز یافتہ بود گفتند شاید کہ آن عجوزہ را ازین امر وقوف باشد از وی استفسار نمودند گفت در وقت دفن آنحضرت حاضر بودم و مدفن شریفش نصب العین دارم موسے گفت علیہ السلام کہ ما را بر مرقد میمون و جسد مدفون آنحضرت دلالت کن کہ وقتی بغایت مضیق است و دشمن متعاقب پیرزال گفت مرا چہار مراد است تحصیل آن معاونت نمائی تا ترا بر مرقد یوسف علیہ السلام دلیل باشم اول چشم من نابیناست و پای ناروان و بدنم ضعیف و ناتوان چشم مرا بینائی بدہ و پاے مرا روائی و بدنم را توانائی یعنے جوانی بمن باز گردان و شرط چہارم آنکہ مرا در بہشت رفیق خود گردان چون این چہار شرط در میان آورد موسی علیہ السلام شرائط وی را بزرگ شمردہ وحی آمد کہ یا موسے از تو قبول کردن و از ما بوصول رسایندن بعد ازانکہ حق تعالی ایجاز وعدہ خود فرمود موسی را علیہ السلام بر مرقد صدیق ع دلالت نمود تا بوسے از سنگ مرمر بردن آوردند بیکبار ظلمت مرتفع شد و ماہ طالع گشت و طریق واضح شد و صندوق صدیق را علیہ السلام بمزرعہ خلیل و مہد اسرائیل علیہ السلام رسانیدہ در جوار آبا و اجداد عظام مدفون گردانید صلوٰۃ اللہ وسلامہ علی نبینا وعلی جمیع الانبیاء والمرسلین وعلی ملائکۃ المقربین وعلی جمیع عباد اللہ الصالحین من اہل السموات والارضین والحمد للہ رب العالمین — تم

تمت

تمام شد تفسیر نقرہ کار — واما تفسیر باقیماندہ آیات از مصنف علیہ الرحمۃ والغفران از تفسیر حسینی این است

ذٰلِكَ آنچہ یاد کردہ باشد از قصہ یوسف علیہ السلام مِنْ اَنْبَآءِ الْغَيْبِ از خبرہای غیب است کہ ما بجہت ظہور دلائل اعجاز

نُوحِيهِ إِلَيْكَ وحی میکنیم آنرا بتو وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ و تو نبودی نزدیک برادران یوسف ع إِذْ أَجْمَعُوا أَمْرَهُمْ آن هنگام که جمع کردند رایهای خود را برافگندن یوسف ع بچاه وَهُمْ يَمْكُرُونَ ۝ و ایشان مکرے کردند به یعقوب و یوسف علیه السلام و چون تو آنجا نبوده و مکنه بان تو میدانند که از کسے نشنیده و خبر میدهی چنانچه بوده پس دلیل روشن است برآنکه بوحی الٰهی دانسته وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ ونیستند اکثر مردمان وَلَوْ حَرَصْتَ واگرچه حرص میورزی بر ایمان ایشان بِمُؤْمِنِينَ گروندگان بجهت عناد و تصمیم ایشان در کفر و فساد وَمَا تَسْأَلُهُمْ و نمیخواهی تو از ایشان عَلَيْهِ بر تبلیغ و ادای احکام یا بر خواندن قصص قرآنی مِنْ أَجْرٍ مزدی چنانچه قصه گویان مزد میخواهند إِنْ هُوَ نیست قرآن إِلَّا ذِكْرٌ مگر پندی از خدا لِّلْعَالَمِينَ ۝ مر عالمیان را و نه تنها مشرکان مکه که از معجزه تو روی میگردانند وَكَأَيِّن مِّنْ آيَةٍ و بسا نشانهای قدرت و دلائل داله بر وجود صانع و حکمت او هست فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ در آسمانها و زمینها که آن معاندان يَمُرُّونَ عَلَيْهَا میگذرند بران وَهُمْ عَنْهَا و ایشان از ان آیتها مُعْرِضُونَ ۝ روی گردانندگان اند نه در آن فکرت کنند و نه ازان عبرت گیرند وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُم و نه گرویدند بیشترین ایشان بِاللَّهِ بخدای تعالی إِلَّا وَهُم مُّشْرِكُونَ ۝ مگر ایشان که شرک آرندگان باشند گویند مراد ازین گروه کفار مکه اند که گفتند رَبُّنَا اللَّهُ و از پیے در آوردند که الْمَلَائِكَةُ بَنَاتُ اللَّهِ یا یهود که ایمان آوردند بخدا و گفتند یا نصارے که بخدا گرویدند و گفتند المسیح بن الله أَفَأَمِنُوا یا ایمن شدند مشرکان أَن تَأْتِيَهُمْ ازانکه بیاید بدیشان غَاشِيَةٌ عقوبتی پوشیده یعنی فرو گیرنده ایشانرا مِّنْ عَذَابِ اللَّهِ از عذاب خدای أَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ یا بیاید بدیشان قیامت بَغْتَةً ناگهان وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ۝ و ایشان ندانند آمدن آنرا و کار سازے نکرده باشند قُلْ بگوای محمد هَٰذِهِ این دعوت توحید سَبِيلِي راه منست و براین راه ثابت ام أَدْعُو می خوانم خلق را إِلَى اللَّهِ بخدای عَلَىٰ بَصِيرَةٍ بر بینایے هویدا و حجتے روشن أَنَا تاکید ضمیر مستتر است در ادعوا وَمَنِ اتَّبَعَنِي و مے خواند بخدا ہرکه پیروی کرده است مرا وَسُبْحَانَ اللَّهِ و پاک است خدای از شرکتے که شما او را بدان وصف می کنید وَمَا أَنَا ونیستم من مِنَ الْمُشْرِكِينَ ۝ از شرک آرندگان آمام زاهدے آورده که کافران گفتند خدای را فرشتگان هستند چرا آدمی را برسالت فرستند اگر خواستی ملائکه را فرستادے حق سبحانه فرمود وَمَا أَرْسَلْنَا و نفرستادیم مِن قَبْلِكَ پیش از تو برسالت إِلَّا رِجَالًا مگر مردمان را که نُّوحِي إِلَيْهِم وحی فرستاده شد بدیشان و حفص نوحی می خواند یعنی ما وحی فرستادیم بسوی ایشان مِّنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ از اہل شہرہا و دیہا در وسیط از امام حسن بصری رح نقل می کند که حق تعالی ہرگز پیغمبرے بخلق

نفرستاد از اہل بادیہ ونہ از جن ونہ از زنان ودر باب ما ہجاحہ کاہنہ کہ دعوے نبوت می کرد گفتہ اند
شعر اضحت نبینا انثی نطوف بہا ٭ ولم تزل انبیا اللہ ذکرانا ٭ اَفَلَمْ یَسِیْرُوْا آیا سیر نمی کنند
کافران فِی الْاَرْضِ در زمین شام ویمن وبر دیار عاد وثمود وسے گذرند یعنی باید کہ بگذرند فَیَنْظُرُوْا
پس بہ بینند بنظر عبرت کَیْفَ کَانَ کہ چگونہ بود عَاقِبَۃُ الَّذِیْنَ آخر کار آنانکہ از منکران ومکذبان بودند
مِنْ قَبْلِہِمْ پیش از ایشان پس ایشان پند بر داشتہ از تکذیب پیغمبر وقرآن حذر کنند
وَلَدَارُ الْاٰخِرَۃِ وہر آئینہ سرائے آخرت یعنی بہشت ونعمت او خَیْرٌ بہتر ست از لذت فانیہ
دنیا لِلَّذِیْنَ اتَّقَوْا مر آنرا کہ پرہیز کردند از شرک ونافرمانی اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ آیا تعقل نمی کنید و
نمی اندیشید تا بدانید کہ آن بہتر ست **بیت** چہ نسبت ہمانا مستقلی را بنزہتگاہ روحانے ٭
چہ ماند گلخن تیرہ بگلشنہای سلطانے ٭ پس باید کہ معاندان زمان توبہ تماہی ایام حیات
ودولت خود مغرور نشوند کہ امم ماضیہ را مہلت دادیم حَتّٰۤی اِذَا اسْتَیْئَسَ الرُّسُلُ تا آنگاہ کہ نومید
شدند فرستادگان از ایمان ایشان وَظَنُّوْۤا اَنَّہُمْ وگمان بردند رسولان بآنکہ ایشان قَدْ
کُذِبُوْا بدرستیکہ مکذوب شدند یعنی کفار بوعدہ ایمان بایشان دروغ گفتند یا کافران گمان بردند
کہ رسول بایشان دروغ میگویند در وعد ووعید جَآءَہُمْ نَصْرُنَا آمد بہ پیغمبران یاری
کردن ما یعنی عذاب بران قوم فرود آمد فَنُجِّیَ پس برہانیدہ شد مَنْ نَّشَآءُ ہر کرا ما خواستیم یعنی
پیغمبر وتابعان او وَلَا یُرَدُّ وبازگردانیدہ نشود بَاْسُنَا عذاب ما عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِیْنَ از گروہ کافران
وقتیکہ بدیشان فرود آید لَقَدْ کَانَ بدرستیکہ ہست فِیْ قَصَصِہِمْ در قصہ انبیا وامم ایشان
یا در قصہ یوسف ع وبرادران ایشان عِبْرَۃٌ اعتباری وپندی لِّاُولِی الْاَلْبَابِ مر خداوندان
عقول خالصہ را سلمی رحمہ اللہ تعالی از جعفر صادق رض نقل می کند کہ مراد از اولو الالباب ارباب اسرار اند
پس اعتبار ازین قصہ بارباب اسرار باشد وحقایق کلام در آئینہ دل بی غل ایشان روے
نماید **بیت** دلی دریابد اسرار معانی ٭ کہ روشن شد بنور جاودانے ٭ مَا کَانَ نیست قرآن
حَدِیْثًا یُّفْتَرٰی سخنے کہ بربافتہ باشند وَلٰکِنْ ولیکن ہست تَصْدِیْقَ الَّذِیْ تصدیق آن چیزیکہ
بودہ بَیْنَ یَدَیْہِ پیش از دے از کتب الٰہی یعنی صدق وموافق آن است در راستی ودرستی وَتَفْصِیْلَ
کُلِّ شَیْءٍ بیان ہمہ چیزہا کہ محتاج الیہ باشند در دین ودنیا وَّہُدًی ورہ نماینندہ است مر سالکان
را وَّرَحْمَۃً وبخشش است لِّقَوْمٍ یُّؤْمِنُوْنَ ٥ مر گروہی را کہ بگروند بتوحید خدا عز وجل وبنوت محمد
صلی اللہ علیہ وآلہ اصحابہ اہل بیتہ اجمعین فقط

خاتمۃ الطبع از جانب کارپردازان مطبع

ہزاران ہزار شکر بدرگاہ داور دادار کہ درین ایام میمنت فرجام - کتاب برکت نصاب صحیفۂ معرفت انتساب - مفتاح کنوز اسرار الٰہی - منشور لامع النور فیوض نامتناہی - معدن عرفان و جذبات - مخزن معارف و کرامات - ذخیرۂ غوامض مکتوم - خزینۂ نکات نامعلوم مُبیّن کلام الغفّار موسوم بہ تفسیر نقرہ کار متضمن حالات باہرات ماہ کنعانی یشتمل کوایف عزیز لاثانی - المشہور بین الخواص والعوام - سرآمد جملہ تفاسیر سورۂ یوسف علیہ السلام کہ لفظ لفظش روکش ماہ تابان - و حرف حرفش ہمسر خورشید درخشان است تصنیف منیف و ترصیف رصیف حضرت باعظمت - رہنماے منازل تصدیق - خضر طرائق تحقیق - محدث باکمال - مفسر بے مثال - قطب الولایۃ والارشاد - غوث العارفین والاوتاد - میزان المعقول والمنقول - منقح الفروع والاصول - زبدۃ المحققین مولانا مولوی محمد معین الدین واعظ - شاہباز عرش آشیان - اعلی اللہ مقامہ فی فرادیس الجنان - کہ سابق ازین حسب اصرار ارباب ذوق - و استبداد اصحاب شوق - در مطبع گلزار محمدی واقع لاہور چاپ شدہ بود - ایدون بفرمائش حضرت صدیق خواجہ خجندی تاجر کتب در مطبع نامی و گرامی منشی نولکشور واقع لکھنؤ بہ سرپرستی آقاے نامدار سرخیل تاجران امصار جناب منشی پراگ نرائن صاحب مالک مطبع موصوف بماہ - جولائی ۱۹۰۰ء مطابق ماہ ربیع الاول ۱۳۱۸ھ از قالب طبع برآمدہ تیمۂ بازوے شائقان و حمائل گلوے مشتاقان گردید

از سفله بمکر کسی تیغ عمر

تا سبزه کی دارد

از دوران تا سبزه کی دارد

با شاه ربیع حادثات ندید

یا سبزه اشخوار نگذارد